पवित्र कुराणाचें

सुरस व सटीक

मराठी भाषांतर

(उत्तरार्ध).

—भाषांतरकार—

डॉ. मौलवी हकीम सूफी मीर मोहंमद याकूब खान.

प्रकाशकः—पवित्र कुराण प्रकाशक ऑफिस, गवळी मोहल्ला,
पायधुणी, मुंबई, नं. ३.

THE HOLY KORAN.

TRANSLATED INTO MARATHI FROM THE ORIGINAL ARABIC

BY

DR. MOULVI H. SOOFI MEER MAHOMMED YACOOB KHAN.

Vol II.

(First Edition.)

1916

To be had from the Holy Koran Publishing Office,
Gowli Mohalla, Pydhoni, Bombay 3.

Printed by N. V. Ghumre from pages 597 to 628 at Laxmi Arts Printing Works 97 B. Sankli Street Byculla and the remaing of the Second volume by Crishnarao Sakharam Patker. at the Shri Laxmi-Narayan Press, 402, Thakurdwar, Bombay.

and

Published by Dr. Moulvi Hakeem Soofi Meer Mahommed Yacoob Khan at the Holy Koran Publishing Office, Gowli Mohalla, Pydhoni, Bombay No. 3.

पवित्र कुराणाच्या उत्तरार्धाची अनुक्रमणिका.

पवित्र कुराण.

भाग १६ वा.

सूरतुल्-कह्फ् (पुढें चालू).

('खिज़र') ह्मणाला, मी कां तुला सांगितलें नव्हतें कीं तुझ्यानें माझ्यासंगतीं मुळींच दम धरवणार नाहीं? ७५. ('मूसानें') सांगितलें कीं या पश्चात जर मी तुला कोणतीहि बाबत विचारीन तर तूं मला (आपल्या)संगतीं राहूं देऊं नकोस; कीं तूं माझ्यावतीनें निमित्तास[१] पोहोंचून चुकलास. ७६. हें होऊन जाऊन, ते (आणखी) पुढें चालले; येथपर्यंत कीं ते जेव्हां एका गांवाच्या लोकांपाशीं पोहोंचले, तेव्हां त्यांनीं तेथिल लोकांपाशीं खावयास मागितलें. आणि त्यांनीं त्यांचा पाहुणचार करण्याचें नाकारिलें. इतक्यांत त्यांनीं गांवांत एक भिंत पाहली कीं ती कोसळण्याच्या बेतावर आली होती; ह्मणून ('खिजर'नें) ती (पुन्हां नव्यानें) उभी करून दिली. (यावर 'मूसा'नें) ह्मटलें कीं जर तूं इच्छितास तर अर्थात् (या लोकांपासून) तूं भिंत उभी करून देण्याबद्दल कांहीं वेतन घेतास. ७७. ('खिजर'नें) सांगितलें कीं बस, आतां माझ्या व तुझ्या दर्म्यान हीच तुटातूट! ज्या(गोष्टीं)वर तुझ्यानें दम धरवला नाहीं, त्यांची मी आतां तुला खरी हकीकत सांगून देतों. ७८. (ती अशी कीं) गलबत तर (खलाशी धंदा करणाऱ्या) गरीबांचें होतें कीं ते समुद्रांतच धंदा चालवीत असत. तर मी असें योजिलें कीं तें ऐबदार करून टाकावें. कारण, यांच्या समोरच (समुद्रा)पलिकडे एक (जुलमी) राजा होता कीं तो प्रत्येक

---

(१) भावार्थ हा कीं जेव्हां माझ्याकडून तिसऱ्यांदा अशी चूक होईल तेव्हां तुम्हांस मला वेगळा करण्याचा पूर्ण अधिकार आहे; तुह्मांस कांहीं तरी निमित्त पाहिजे होतें तें मिळालें. आतां यापुढें माझा तुम्हांशीं कांहीं गिला राहणार नाहीं

(धडधाकड) गलबत बळजबरीनें धरून ठेवीत असे. ७९. आणि मुलगा (जो होता) तर त्याचे आईबाप उभयतांहि विश्वासू होते. तर आम्हांस हा अंदेशा वाटला कीं (असें न व्हावें, मोठा होऊन) त्यानें शिरजोरी व नास्तिकपणा करून त्या उभयतांस इजा द्यावी. ८०. म्हणून आम्हीं हा इरादा[१] केला कीं (त्याला मारून टाकावें व) त्यांचा पालनकर्ता याच्यामोबदला त्यांना पवित्राचरणांत याहून उत्तम व गोत्रहितांत (याहून) जास्त निकट (कळकळीचा) असा (पुत्र) देवो. ८१. आणि राहिली, भिंत तर ती शहरांतील दोन अनाथ बालकांची होती; आणि भिंतीच्या खालीं त्या(मुलां)चाच खजिना (गाडलेला) होता; आणि या-(मुलां)चा बाप (एक) सदाचरणी (माणूस) होता. तर तुझ्या पालनकर्त्यानें असें इच्छिलें कीं उभयतां (मुलें) आपल्या भर तारुण्यास पोहोंचवींत व (भिंतीखालून) त्यांनीं आपला खजिना काढून घ्यावा. (आणि त्यांच्या स्थितीवर) तुझ्या पालनकर्त्याची ही एक मेहरबानी होती. आणि (या वृत्तांतांत) मी (जें कांहीं केलें) तें आपल्या अधिकारानें केलें नाहीं; (तर परमेश्वराचेच आज्ञेनें केलें.) ज्या गोष्टींवर तुझ्यानें दम धरवला नाहीं त्यांची खरी हकीकत ही होय. ८२. आणि (हे पैगंबरा!) लोक तुला (तुझी परिक्षा पाहण्यास) 'जुल्‌कर्नैन'[२]विषयीं प्रश्न करतात. तूं (यांना)

---

(१) हजरत खिजर यांनीं जेव्हां आपला इरादा परमेश्वराच्या इराद्याच्या बिलकुल आधीन केला होता, तेव्हां त्यांचें हें म्हणणें कीं आम्हीं इरादा केला, जणुं कीं हेंच म्हणणें होतें कीं परमेश्वरानेंच इच्छिलें. अथवा इरादा केला म्हणजे अशा इच्छेनें प्रार्थना केली, हाहि अर्थ होऊं शकतो. हा मुलगा मारला गेल्यावर परमेश्वरानें पुढें त्यांस एक मुलगी दिली व तिचा एका पैगंबराशींच विवाहसंबंध झाला. इच्या पोटींहि असा एक पैगंबर जन्मला कीं ज्यानें एक मोठें राष्ट्रच मुसलमान म्हणजे ईश्वराज्ञाधीन बनविलें.

(२) 'जुलकर्नैन' याचा शब्दशः अर्थ दोन शिंगें ज्याला आहेत तो. म्हणून पूर्वेपासून पश्चिमेपर्यंत ज्याची राज्यसत्ता होय तो. याचें

सांग कीं मी तुम्हांस आतां त्याचा थोडासा उल्लेख वाचून ऐकवितों. ८३. (परमेश्वर म्हणतो कीं) आम्हीं त्याला पृथ्वीवर मोठें सामर्थ्य दिलें होतें; आणि आम्हीं त्याला हरतऱ्हेचें साहित्यहि देऊन ठेविलें होतें. ८४. सारांश, तो एका साधनाच्यामागें लागला (ह्मणजे पश्चिमेकडेस मार्ग आक्रमूं लागला). ८५. येथपर्यंत कीं जेव्हां तो (चालतां चालतां) सूर्यास्त होण्याच्या जागीं पोहोंचला, तेव्हां त्याला असें आढळून आलें कीं सूर्य (जणुं) काळ्या काळ्या चिखलाच्या कुंडांत बुडतो आहे आणि त्याला असें आढळलें कीं त्या(कुंडा)च्या जवळ एक राष्ट्रहि (वसत) आहे. आम्हीं फर्माविलें कीं हे 'जुल्कर्नैना'! (तूं बादशाह आहेस आणि हे दोन्ही अधिकार बाळगितोस;) तूं पाहिजे तर (या लोकांस) शिक्षा दे; आणि पाहिजे तर यांच्या बाबतींत चांगुलपणा पत्कर. ८६. ('जुल्कर्नैन'नें) ह्मटलें कीं जो कोणी (यांच्यांतून) अनर्थ माजवील, त्याला तर आह्मीं शिक्षा देऊं. नंतर (पुनरुत्थानाचे दिवशीं) तो आपल्या पालनकर्त्याकडे परतून नेला जाईल; तर तो (आमच्या शिक्षेखेरीज) त्याला (आणखीहि) सक्त शिक्षा देईल. ८७. आणि जो कोणी विश्वास धरील व सुकर्म आचरील तर (तसेंच) मोबदल्यापरी त्याला (परमेश्वरा-समीप) कल्याण (प्राप्त) होईल; आणि आह्मींहि आपल्या कामांत त्याला सोपें तें करावयास सांगूं. ८८. नंतर तो (आणखी) एका साधनाच्या मागें लागला (ह्मणजे पूर्वेकडेस मार्ग आक्रमूं लागला). ८९. येथपर्यंत कीं जेव्हां तो (चालतां चालतां) सूर्यो-दयाच्या जागीं पोहोंचला, तेव्हां त्याला असें आढळून आलें कीं

नांव सिकंदर–अलेक्झ्यांडर–असें होतें; पण तो अलेक्झ्यांडर धि ग्रेट, म्हणजे रोमन लोकांचा बादशाह नव्हे. तो फारच प्राचीन काळीं होऊन गेला असून इब्राहीम पैगंबराचा समकालीन होता ह्मणतात. तो खरा मुसलमान–ईश्वराज्ञाधीन–होता याविषयीं तर मतैक्य आहे; पण तो पैगंबर होता, ही गोष्ट वादग्रस्त आहे.

सूर्य अशा कांहीं लोकांवर उगवतो आहे कीं ज्यांच्या(निवारणा) करितां आह्मीं सूर्याच्याअलिकडे कांहींहि आडोसा[1] ठेविला नाहीं. ९०. (आणि वास्तविकहि) असेंच (होतें). आणि 'जुल्-कर्नैन'पाशीं जें काय होतें तें आह्मीं (आपल्या) व्यापक ज्ञानानें[2] जाणून होतों. ९१. नंतर तो (आणखी) एका (प्रवास-)साहि त्याच्या मागें लागला. ९२. येथपर्यंत कीं जेव्हां तो (चालतां-चालतां एका पर्वताच्या खिंडीच्या) दोन उभ्या कड्यांच्या मधोमध पोहोंचला, तेव्हां त्याला असें दिसून आलें कीं त्या दोन्हीं कड्यांच्या अलिकडे एक राष्ट्र (वसत) आहे (व ते लोक इतके रानटी आहेत) कीं बोललेलेंहि ते बहुतकरून समजत नाहींत. ९३. त्या लोकांनीं (आपल्या भाषेंत) अर्ज केला कीं हे 'जुल्कर्नैना'! (या घाटाचे पलिकडे) 'याजूज' व 'माजूज' (यांचें राष्ट्र आहे; व ते लोक आमच्या) देशांत (येऊन) नासाडी माजवितात. ह्मणून (तुझी मर्जी असेल तर) आह्मीं तुला खर्च (गोळा) करून देतों, (व तोहि) या अटीवर कीं तूं आमच्या व त्यांच्या दर्म्यान एक तट (बांधून) टाकावास. ९४. ('जुल्कर्नैन'नें) सांगितलें कीं ज्या(द्रव्यां)त माझ्या पालनकर्त्यानें मला (पूर्ण) सत्ता दिली आहे तेंच उत्तम (व पुरेसें) होय; ह्मणून (वर्गणीची तर जरूरी नाहीं, पण तुह्मांला मदतच करावयाची असेल तर आपल्या हातापायाचें) बळ खर्चून तुह्मीं माझी मदत करा; ह्मणजे मीं तुह्मां (लोकां)च्या व त्या(लोकां)च्या दरम्यान एक खंबीर तट घालून देईन. ९५.

---

(१) ह्मणजे ते रानटी लोक होते. घरें बनवून राहावें कसें तें त्यांना माहीत नव्हतें. उन्हापासून निवारण करण्यास त्यांना कांहीं आश्रय नव्हता.

(२) 'जुलकर्नैन'पाशीं जें कांहीं लष्कर व सूर्याचे तापापासून रक्षण करण्याचीं साधनें वगैरे होतीं त्यांची आह्मांस खडा ना खडा माहीती होती; कारण आमच्या व्यापक ज्ञानाबाहेर कोणतीहि गोष्ट राहूं शकत नाहीं.

(बरें तर कोठून) तुह्मीं मला लोखंडाच्या कांब्या आणून द्या; (सारांश, लोकांनीं कांब्या आणिल्या आणि इतर आवश्यक कामें होत राहिलीं;) येथपर्यंत कीं जेव्हां ‘जुल्‌कर्नैन’नें दोन्हीं कड्यांच्या मधोमध (ची फट पुरून) बरोबर करून टाकली, तेव्हां त्यानें हुकूम दिला कीं (आतां तुह्मीं आपले भाते) फुंका; येथपर्यंत कीं जेव्हां त्यानें त्या तटास (लाल) अंगारा करून टाकिलें, तेव्हां तो ह्मणाला कीं आतां मला वितुळलेलें तांबें आणून द्या, ह्मणजे मी तें या(तटा)वर ओतून टाकीन. ९६. तात्पर्य, (या युक्तीनें अशी उंच व खंबीर तटबंदी तयार होऊन गेली कीं ‘याजूज’ व ‘माजूज’ हे) तिच्यावर चढून येऊं शकत नव्हते व तिला भोंकहि पाडूं शकत नव्हते. ९७. (‘जुल्‌कर्नैन’नें ती लोखंडी तटबंदी पाहून) ह्मटलें कीं ही माझ्या पालनकर्त्याची मेहरबानी[1] होय. परंतु जेव्हां माझ्या पालनकर्त्याचा (पुनरुत्थानाचा) वायदा येऊन ठेपेल, तेव्हां तो या (तटा)स हाणून पाडून चुराचुरा करून टाकील. आणि माझ्या पालनकर्त्याचें वचन सत्य होय. ९८. आणि (हे पैगंबरा!) आह्मीं त्या दिवशीं (अशी स्थिति करून) सोडूं कीं (समुद्राच्या) लाटांप्रमाणें[2] यांच्यांतून कित्येक दुसऱ्या कित्येकांस चेपीत (अंधाधुंध) घुसून येतील; आणि शिंग[3] फुंकलें जाईल. मग आम्हीं सर्व लोकांस (पुनरुत्थानाचे मैदानांत) एकत्र गोळा करूं. ९९.

---

(१) जुल-कर्नैनच्याठायीं तर परमेश्वराची ही मेहरबानी झाली कीं त्यानें त्यास तट बांधण्याची सुबुद्धि दिली; आणि लोकांवर ही मेहरबानी होती कीं **याजूज** व **माजूज** यांच्या राक्षसी जुलमापासून त्यांची सुटका झाली.

(२) भावार्थ हा आहे कीं या वेळीं जुल-कर्नैनची तटबंदी, आह्मीं इकडचे राहणारे आणि **याजूज** व **माजूज** यांच्यामध्यें आलेली आहे. पुनरुत्थानाच्या जवळजवळ **याजूज** व **माजूज** या तटास हाणून पाडून इकडील राहणाऱ्यांवर तुटून पडतील व सर्वांचा संकर होऊन गोंधळ उडून जाईल.

(३) शिंग ह्मणजे करणा किंवा तुतारी वाजविली जाईल.

आणि त्याच दिवशीं आम्हीं जहन्नम-नरकाग्नी-लाहि नास्तिकांच्या समोर आणून हजर करूं. १००. (हे असे नास्तिक होत कीं) ज्यांचे डोळे माझ्या स्मरणा(म्हणजे कुराणा)कडून (गफलतीच्या) पडद्यांत होते आणि (सत्याकडून त्यांचे कान जड होऊन गेले होते कीं) तें त्यांच्यानें ऐकवत नव्हतें. १०१. तर कां (हे) नास्तिक अशी कल्पना करतात कीं मला सोडून त्यांनीं माझ्या सेवकांस (आपले) पुरस्कर्ते स्वीकारावें? (आणि त्यांची कांहींच विचारणा न व्हावी? असें मुळींच नव्हे.) आम्हीं नास्तिकांच्या पाहुणचारा-साठीं जहन्नम–नरकाग्नि–तयार करून ठेविला आहे. १०२. (हे पैगंबरा! या नास्तिकांस) बजावून दे कीं (म्हणाल, तर) आम्हीं तुम्हांस असे लोक दाखवूं कीं जे कर्मांच्या मानानें अतिशय तोट्यांत होत. १०३. ज्यांचे इहलोकिक आयुष्यांतील प्रयत्न (सर्व) फसले आणि जे (गैरसमजुतीमुळें) असें समजतात कीं आपण चांगलीं कामें करीत आहों; १०४. हेच लोक होत कीं ज्यांनीं आपल्या पालनकर्त्याच्या निशाण्यांस व (पुनरुत्थानाचे दिवशीं) त्याच्या नजरानजर होण्यास मानण्याचें नाकारिलें; म्हणून यांचीं कर्में अक्रीत होऊन गेलीं. तर पुनरुत्थानाचे दिवशीं आम्हीं यां(च्या सुकर्मां)चें (रतीमात्र) वजनहि (हिशेबांत) काईम राखणार नाहीं.[१] १०५. हा होय यांचा मोबदला म्हणजे जहन्नम-नरकाग्नि; कांकीं यांनीं नास्तिकपणा केला आणि माझ्या निशाण्यांचा व माझ्या पैगंबरांचा उपहास मांडिला. १०६. अर्थातच ज्या लोकांनीं विश्वास धरिला व चांगलीं कामेंहि केलीं त्यांच्या पाहुणचारास्तव (अत्युच्च्य) आनंदलोकाच्या[२] बागा असतील. १०७. ते त्यांत निरंतर राहतील (व

(१) अरबी भाषा-सरणीचे दृष्टीनें एक अर्थ हाहि होऊं शकतो कीं पुनरुत्थानाचे दिवशीं आम्हीं या लोकांस कसलेंच महत्व देणार नाहीं.

(२) फिरदोस या शब्दाचाच अपभ्रंश इंग्रजींत पॅराडाईज (Paradise) असा झालेला आहे; आणि त्याचा अर्थ आनंदलोक व सुखलोक असा होतो हा स्वर्गाचाच एक उंच दर्जा होय.

कधींच) तेथून स्थलांतर करूं इच्छिणार नाहींत. १०८. (हे पैगंबरा! या लोकांस) सांग कीं जर माझ्या पालनकर्त्याच्या शब्दां[१](च्या लिहिण्या)साठीं समुद्र(-जल) शाई होईल, तर माझ्या पालनकर्त्याचे शब्द संपणार नाहींत त्याच्या आधींच, समुद्र खुंटून जाईल; व (मग) पाहिजे तर आम्हीं तसाच (समुद्र आणखीहि त्याच्या) मदतीसहि (कां) आणूं (ना). १०९. (हे पैगंबरा! या लोकांस) सांग कीं मी(हि तर) तुह्मांसारखाच एक मनुष्य आहें; (माझ्यांत व तुमच्यांत फक्त एवढाच फरक होय कीं) मला (परमेश्वराकडून) हें प्रकटिलें जातें कीं तुमचा उपास्य (तोच एकटा) एक उपास्य होय. तर जो कोणी आपल्या पालनकर्त्याच्या दर्श-नां[२]ची आशा बाळगीत असेल, तर त्याला पाहिजे आहे कीं त्यानें सुकृत्य करावें व कोणालाहि आपल्या पालनकर्त्याच्या उपासनेंत सरकतदार बनवूं नये. ११०.

---

(१) शब्द ह्मणजे त्या परमेश्वराचीं स्तोत्रें, त्याचे पराक्रम, त्याची सत्ता व अधिकार आणि त्याचें जगच्छालन व व्यवस्था वगैरे असे अर्थ घ्यावयाचे असतात. परमेश्वर जसा अमर्यादित होय तसेच त्याचे शब्दहि अमर्यादित होत; आणि समुद्र कितीहि झाला तरी मर्यादितच असणार. ह्मणून जें मर्यादित तें अमर्यादिताच्या पासंगासहि पोंचणार नाहीं. शिवाय असेच इतर मर्यादित समुद्र त्याच्या भरीस घातले तरी देखिल ते अमर्यादित होऊं शकणार नाहींत.

(२) दर्शन ह्मणजे परमेश्वराचे गुण व पराक्रम व त्याचें पर-मात्मात्व यांचा प्रादुर्भाव होणें किंवा साक्षात्कार होणें, असाहि पुष्कळांनीं अर्थ केला आहे. पण दर्शन होईल हें तर खास. तर तें कोणा तऱ्हेनें होईल व कसें होईल या भानगडींत पडण्याचें आह्मांस कारण नाहीं. दर्शनाच्या मुख्य अटी, परमेश्वराचे आज्ञेनुसार ह्मणजे कुराणा-नुसार सुकृत्यें करणें व परमेश्वरासमागमें कोणालाहि उपास्य न मानणें या होत.

अध्याय १९ वा.

सूरतु-मर्यम.

हा अध्याय मक्का शहरीं प्रकट झाला. यांत ९८ आयात वा महावाक्यें आहेत. ह्यांत हजरत ईसा मसीह–येशू-ख्रिस्त–या पैगंबरांच्या मातोश्री कुमारिकाशिरोमणी मर्यम बाई उर्फ मेरी यांच्या संबंधानें कित्येक गोष्टींचें विवेचन करण्यांत आलें आहे; ह्मणून 'सूरतु–मर्यम' म्हणजे मर्यमचें प्रकरण हें नांव पसंत करण्यांत आलें.

परम दयाळू (आणि) कृपाळू परमेश्वराचे नांवानें (मी आरंभ करितों.)

क. ह. य. अ. स. (काफ-हा-या-ऐन-साद). १. (हे पैगंबरा! हा) तुझ्या पालनकर्त्यानें आपला सेवक 'जकरिय्या' याजवर जी (कृपा) केली होती त्या कृपेचा उल्लेख होय; २. कीं जेव्हां त्यानें आपल्या पालनकर्त्याला नम्र स्वरानें हाक मारली; ३. (आणि) प्रार्थिलें कीं हे माझ्या पालनकर्त्या! माझीं हाडें शिथिल होऊन गेलीं व डोकें ह्मातारपणा(च्या अग्नि)नें भडकून (पांढरें होऊन) गेलें आहे; आणि हे माझ्या पालनकर्त्या! तुझ्या सेवेंत प्रार्थना करून मी (कधींहि) अभागी झालों नाहीं. ४. आणि मला आपल्या पाठीमागें भावाबंदांची भीति वाटत आहे (कीं माझ्या मागें कोठें सद्धर्मांत ते कांहीं खराबी उत्पन्न करतील), आणि माझी पत्नि वांझ आहे; तर तूं आपल्यातर्फे मला एक औरस (पुत्र) दे: ५. कीं तो माझाहि वारस होईल व 'याकूब'चे वंशाचाहि वारस होईल (ह्मणजे सद्धर्माचें प्रतिपालन

करील). आणि हे माझ्या पालनकर्त्या! तूं त्याला (सर्वमान्य व) आवडता असा कर. ६. (परमेश्वरानें सांगितलें कीं) हे 'ज़करिय्या'! आह्मीं तुला एका पुत्रा(च्या जन्मण्या)चें शुभवर्तमान देतों; त्याचें नांव 'यह्या'-'योहान्न'-होईल (व या-)पूर्वीं आह्मीं या नांवाचा कोणीहि (मनुष्य निर्माण) केला नाहीं. ७. ('जकरिय्या'नें मानवी स्वभावानुरूप) विनंति केली कीं हे माझ्या पालनकर्त्या! माझ्या येथें पुत्र कसा होऊं शकतो? आणि वस्तुस्थिति अशी आहे आहे कीं माझी पत्नि तर वांझ आहे व मी वृद्धापकाळाच्या परमावधीस पोहोंचून गेलों आहे. ८. (दूतानें) सांगितलें, असेंच (होईल). तुझा पालनकर्ता सांगतो कीं (या वयांत पुत्ररत्न देणें) हें मला सोपें होय. आणि (याच्या) पूर्वीं तुलाच (पाहा,) आह्मीं निर्माण केलें व वास्तविक पाहतां, तूं कांहींच नव्हतास. ९. ('ज़करिय्या'नें) विनंति केली कीं हे माझ्या पालनकर्त्या! (मला पुत्र होईल या गोष्टीची) मला एखादी निशाणी दे. (परमेश्वरानें) सांगितलें कीं तुझी निशाणी ही होय कीं तूं सारख्या[२] तीन रात्रीं (व दिवशीं) लोकांशीं बोलूं शकणार

(१) परमेश्वर कृपेचें हें एक विशेष द्योतक होय कीं त्यानें निसर्ग नियमाविरुद्ध हजरत ज़करिय्याचे म्हातारपणीं त्यांची पत्नि वांझ असतांहि त्यांस पुत्ररत्न दिलें आणि सांगितलें कीं आह्मींच त्याच्यासाठीं एक नवें नांव योजिलें आहे. लोकांस याचीहि खुषी असते कीं आपल्या मुलाचें कांहीं तरी नवें व चांगलें नांव असावें. यह्या या नांवांत दोन्ही गोष्टीं आहेत. एक तर हें नांव नवें आहे कीं यापूर्वीं कोणाचेंच नव्हतें व शिवाय यह्या-हाच योहान बाप्तिस्माकार-यांच्या अंगीं जे गुण व योग्यता होती ती यापूर्वीं कोणाचेच अंगीं परमेश्वरानें दिली नव्हती; ह्मणूनहि हें नांव नवें होय. दुसरें हें चांगलें आहे यासाठीं कीं यांत एक आशिर्वाद निघतो; कारण याचा अर्थ जिताजागता असा होतो.

(२) आम्हीं 'सविय्या' या शब्दाचा अर्थ सारखा केला आहे. कित्येक भाष्यकारांनीं त्याचा अर्थ भलाचंगा व निरोगी असाहि केला आहे; ह्मणजे त्यांना अर्धांगवायु किंवा पक्षपात वगैरें कांहींच रोग

नाहींस. १०. मग ('ज़करिय्या' नेहमींच्याप्रमाणें प्रवचन करण्यास्तव) खोलींतून निघून आपल्या लोकांकडे आला; तों त्यानें त्यांस खुणांनीं सुचविलें कीं सकाळसांज तुह्मीं (परमेश्वराची) पवित्रता वर्णण्यांत लागून राहा. ११. (सारांश, 'यहूया'नें जन्म घेतला व आह्मीं त्याला आज्ञा केली कीं) हे 'यहूया'! तूं (तौरात[१]) पुस्तकाला बळकट धरून राहा. आणि अद्यापि तो बाळकच होता कीं आह्मीं त्याला (पैगंबरीचा) अधिकार दिला. १२. आणि आपल्याकडून कनवाळूपणा व पवित्राचरण हीं (आह्मीं त्यास दिलीं); व (याशिवाय) तो होताहि (परमेश्वराला) भिऊन वागणारा; १३. व आपल्या मातापितरांची सेवा करणारा; आणि तो शिरजोर व आज्ञाभंजक असा नव्हता. १४. आणि तो जन्मला त्या दिवशीं व मरण पावेल त्या दिवशीं व (पुन्हां) जिवंत उठविला जाईल त्या दिवशीं (हरेक स्थितींत) त्याला (परमेश्वराकडून) शांति (व अभय) होय. १५. आणि (हे पैगंबरा!) कुराणांत 'मर्यम'ची गोष्टहि (लोकांस) आठवून दे कीं जेव्हां ती आपल्या लोकांपासून एकिकडे होऊन पूर्वेकडेस एके जागीं जाऊन बसली. १६. आणि तिनें लोकांच्या पलिकडून गोषा करून घेतला;

नसतां तीन रात्रंदिवस हजरत जकरिय्या यांचें तोंड बंद राहिलें व त्यांच्यानें कांहीं बोलवलें नाहीं. भावार्थ हा कीं तुह्मीं सारखे तीन दिवस लोकांशीं बोलूं नये ह्मणजे उपास पाळावा व परमेश्वराचें ध्यान करावें. त्या वेळच्या धर्मशास्त्रांत उपोषण केलें असतां अन्नपाणी वर्ज्य होतें तसेंच बोलणें चालणेंहि वर्ज्य होतें.

(१) तौरात ह्मणजे जुना करार याप्रमाणेंच तुह्मीं व तुमच्या प्रजेनें आचरण करणें अवश्यक जाणावें. कारण यहूया—योहान्न बाप्तिस्माकार यांस दुसरें पुस्तक नसून त्यांचें आचरण हजरत मूसा पैगंबराच्या पवित्र शास्त्राप्रमाणेंच होतें.

(२) मर्यमचे आईनें यरुशलेमच्या मंदिराच्या सेवेसाठीं मर्यमला जकरिय्या यांचे हवालीं केलें होतें. त्यांनीं यांजला मशीदींत एक जागा नेमून दिली होती तिचाच हा उल्लेख आहे.

तों आम्हीं आपला आत्मा (ह्मणजे 'जिब्रील') यास तिजकडे पाठविलें व तो संपूर्ण मनुष्याचें स्वरूप धारण करून तिजपुढें येऊन उभा राहिला. १७. ती (त्याला पाहून) ह्मणूं लागली कीं जर तूं (परमेश्वराला) भिऊन[1] वागणारा असशील तर मी तुजपासून परम दयाळु (परमेश्वरा)चा आश्रय घेत्यें (कीं तूं माझ्यासमोरून निघून जा). १८. ('जिब्रीला'नें) ह्मटलें कीं मी तर केवळ तुझ्या पालनकर्त्याचा पाठविलेला (दूत) आहें (व) यासाठीं (आलों आहें) कीं मी तुला एक पवित्र पुत्र अर्पण करावा. १९. ती ह्मणाली, कीं मला पुत्र होणार तरी कसा? आणि वास्तविक पाहतां, (लग्नसंबंधाच्या नात्यानें) मला कोणाहि पुरुषानें स्पर्श केला नाहीं व मी (कधींच) जारकर्मीहि नव्हत्यें. २०. ('जिब्रील'नें) सांगितलें कीं (जसें मी म्हणतों) असेंच (होईल.) तुझा पालनकर्ता सांगतो कीं (तुझ्या घरीं बापावाचून पुत्र जन्मविणें) हें मला सोपें होय. आणि (ह्याच्या निर्मिण्यांत) उद्देश हा होय कीं लोकांसाठीं आह्मीं त्याला (आपल्या परम सामर्थ्याची) एक निशाणी व (इहलोकीं आह्मीं त्याला) आपली दया[2] ठरवावी. आणि ही गोष्ट (आमच्या येथून) फैसल होऊन चुकली आहे. २१. यावर 'मर्यम'ला (आपोआप पुत्राचा) गर्भ राहिला व ती तो (गर्भ) घेऊन कोठें अलग दूरचे जागीं जाऊन बसली. २२. नंतर प्रसव-वेदना तिला एका खजुरीच्या झाडाच्या बुडाशीं घेऊन गेल्या; (आणि बाळंत होते वेळीं तिला तीव्र यातना झाल्या तेव्हां तिनें)

---

(१) ह्मणजे तूं परमेश्वराला भिणारा धार्मिक मनुष्य असशील तर परमेश्वराचें नांव ऐकून तूं मजसमोरून दूर होशील; आणि जर तूं अधर्मी असशील तर तुजकडून मला परमेश्वर वांचवील ह्मणूनच मी परमेश्वराचा आश्रय धरून आहें.

(२) ह्मणजे आह्मीं ईसा–येशू–ला पैगंबर बनवूं व तो लोकांस सदाचरण शिकवील व त्या सदाचरणाचें बक्षीस ह्मणून आह्मीं लोकांवर दया करूं.

हे उद्गार[1] काढले कीं अरेरे! मी याच्या पूर्वीच मरून गेलें असत्यें (व भूतळावरून नाबूद होऊन केव्हांचीच) भुललें विसरलें गेलें असत्यें तर बरें होतें! २३. मग 'जिब्रील'नें 'मर्यम'चे खालून (ईश्वर प्रतापानें जो झरा वाहून निघाला होता तेथून) तिला हाक मारून सांगितलें कीं तूं खेद करूं नकोस, (हा पाहा!) तुझ्या पालनकर्त्यानें तुझ्या खालीं एक झरा (वाहूं) लावला आहे. २४. आणि तूं खजुरीच्या बुडक्याला धरून आपल्याकडेस हालीव; ह्मणजे तुजवर पक्के पक्के ताजे खजुर झडून पडतील. २५. मग तूं (खुशाल खजूर) खा व (झऱ्याचें पाणी) पी; आणि (पुत्राला पाहून आपले) डोळे गार कर. (आणि तूं आपला पुत्र घेऊन चल;) मग (वाटेंत) तुला कोणी मनुष्य दृष्टीस पडेल (व तो तुला विचारील) तर (तूं खुणांनीं) सांगून दे कीं मीं परम दयाळू(परमेश्वरा)प्रीत्यर्थ उपासाचें व्रत[2] घेतलें आहे; ह्मणून मी आज कोणाहि मनुष्याशीं संभाषण करूं शकणार नाहीं. २६. मग 'मर्यम' मुलाला (ओटींत) उचलून घेऊन आपल्या लोकांपाशीं आली. ते (हें पाहून) म्हणूं लागले कीं गे'मर्यम'! हें तर तूं फारच गैरलायक काम केलेंस. २७. हे 'हारून'च्या[3] बहिणी! तुझा बापहि वाईट माणूस नव्हता व

---

(१) कुमारिका मर्यम बाईच्या तोंडून हे उद्गार प्रसववेदनेच्या तीव्र यातनेमुळें अगर बदलौकिकाच्या धास्तीनें निघाले असावेत.

(२) तत्कालीन धर्मशास्त्रांत उपास पाळणारास बोलणें निषिद्ध होतें. ह्मणूनच मर्यमला हें निमित्त शिकविलें होतें. जकरिय्याचे वृत्तांतांत वर आह्मीं जी टीप दिली आहे तिचेंहि हेंच मूळ होय.

(३) सहीह–मुस्लिम नामक हदीसच्या पुस्तकांत असें एक कथन आहे कीं मुगैरा बिन शाअबा या 'सहाबी' ह्मणजे पैगंबरकालीन मुसलमानास, पैगंबर साहेबांनीं नजरानच्या खिस्त्यांकडे पाठविलें होतें. ते लोक कुराण तर ऐकत राहतच होते. त्यांनीं मुगैराजवळ हा आक्षेप काढला कीं तुमच्या कुराणांत मर्यम कुमारीला हारूनची बहीण लिहिली आहे; पण खरोखरीं हारून हे मूसाचे भाऊ होते. आणि ईसापूर्वी

तुझी आईहि बदफैल नव्हती. (तर कुलसंप्रदायाविरुद्ध तूं हें काय करून बसलीस?) २८. तेव्हां 'मर्यम'नें त्या(तान्या मुला) कडे बोट दाखविलें (कीं जें काय पुसावयाचें असेल तें याला पुसून घ्या). ते ह्मणूं लागले कीं पाळण्यांत जें बाळक होय त्याच्याशीं आम्हीं कसें बोलावें? २९. (यावर मुलाला) वाचा फुटली कीं मीं परमेश्वराचा सेवक आहें; त्यानें मला ('इंजील') पुस्तक दिलें आहे व मला पैगंबर-प्रवक्ता नेमिला आहे. ३०. आणि मी जेथें कोठेंहि असेन तेथें त्यानें मला आशिर्वादित केलें आहे; आणि मी जिवंत राहीन तोंपर्यंत त्यानें मला नमाज(पढण्या)ची व जकात(देण्या)ची आज्ञा केली आहे. ३१. आणि (तसाच त्यानें) मला आपल्या आईचा सेवाधर्मतत्पर (बनविला) व मला शिरजोर व हतभागी बनविलें नाहीं. ३२. आणि मीं जन्मलों त्या दिवशीं व मरण पावेन त्या दिवशीं व (पुन्हां) जिवंत उठविलों जाईन त्या दिवशीं (दरेक स्थितींत) मला (परमेश्वराकडून) शांति (व अभय) होय. ३३. (हे पैगंबरा!) हा होय 'मर्यम'चा पुत्र 'ईसा'(चा अहवाल); सत्य सत्य

त्यांस शेंकडों वर्षें होऊन गेलीं. तर मर्यम त्यांची बहीण कशी होऊं शकते? मुगैरानें हा आक्षेप हजरत पैगंबर साहेबांस येऊन सांगितला. तेव्हां पैगंबर साहेब ह्मणाले कीं हा हारून मूसाचा भाऊ तो नव्हे. किंबहुना लोक शुभ जाणून अभिष्टचिंतनार्थ पैगंबर, सत्पुरुष वगैरे वडिल लोकांचीं नांवें धारण करून नामविधान करीत असत. तर हे हारून, मूसाच्या भावाशिवाय दुसरेच होते. येथें ज्या हारूनाचा नामनिर्देश आहे ते इतके चांगले महा पुरुष होते कीं ते तर तेच; पण त्यांच्या घराण्यांतहि कोणी असें नालायक काम करूं शकत नव्हता. तर या लोकांचा उद्देश हा होता कीं तूं अशा पवित्र घराण्याची मुलगी आहेस कीं तुला हारून संताची बहीण ह्मटली पाहिजे; मग तूं हें नालायकीचें काम कसें केलेंस? याशिवाय आखणीहि याचीं उत्तरें आहेत. पाहा कुराण पृष्ठ १२८, टीप नं० १.

गोष्ट कीं जिच्याविषयीं लोक शंका धरतात. ३४. परमेश्वराला हें शोभत नाहीं कीं तो (कोणाला) पुत्र पत्करील. तो परम पवित्र होय. तो जेव्हां कोणाहि कामाचा संकल्प करितो तेव्हां तो त्याला केवळ एवढेंच फर्मावितो कीं हो, व तें होऊन जातें. ३५. आणि कांहीं शंका नाहीं कीं परमेश्वर माझाहि पालनकर्ता होय व तुमचाहि पालनकर्ता होय. तर (लोकांनों!) त्याचीच उपासना करा; हाच सरळ मार्ग होय. (हाच धर्म 'ईसा'-येशूनें आणिला होता). ३६. मग (यहुदी व ख्रिस्ती यांचे) पंथ आपसांत मतभेद करूं लागले. तथापि, जे लोक, (पुनरुत्थानाच्या) मोठ्या (सक्त) दिवशीं (परमेश्वराच्या हुजूर) हजीर होणें आहे, ही गोष्ट नाकबूल करतात, त्यांच्यासाठीं फार दुःखाची गोष्ट होय. ३७. ज्या दिवशीं हे लोक आमच्या समक्ष हजर होतील त्या दिवशीं ते कसे कांहीं ऐकते व पाहते होतील! परंतु आजकाळीं तर हे अन्यायी लोक (आंधळे व बहिरे बनून) स्पष्ट भ्रमांत (पडले) आहेत. ३८. आणि (हे पैगंबरा!) या लोकांस (तो क्लेश व) खेदाचा दिवस कीं जेव्हां (शेवटचा) हुकूम सोडला जाईल त्या दिवसाचें भय दाखीव. आणि (या वेळीं तर) हे लोक फसगतींत होत व ते विश्वास धरीत नाहींत. ३९. (अखेर) आम्हींच पृथ्वीचे व जे लोक तिच्यावर होत त्यांचेहि वारस होऊं, व (सर्वच) आह्मांकडे परतून आणिले जातील. ४०. आणि (हे पैगंबरा!) कुराणांत तूं (लोकांशीं) 'इब्राहिमा'चा उल्लेखहि कर; कीं तो फारच सात्विक (सेवक व) पैगंबर होता. ४१. एके समयीं त्यानें आपल्या बापास ह्मटलें कीं हे पित्या! तूं कां ह्मणून अशा (मूर्तीं)ची पूजाअर्चा करतोस कीं ज्या (कांहीं) ऐकत नाहींत व (कांहीं) पाहत नाहींत व तुझ्या कांहीं कामाहि येऊं शकत

(१) या शंका किंवा झगडे ख्रिस्ती व यहुदी लोकांच्या शंका व झगडे होत. ख्रिस्ती हजरत ईसा–येशूला परमेश्वर व परमेश्वराचा पुत्र ह्मणतात आणि यहुदी मर्यम कुमारी (परमेश्वर तिला शांति देवो!) इजवर खोटें खोटें कुभांड रचीत होते व तिला व्यर्थ दोष देत होते.

नाहींत. ४२. हे माझ्या पित्या! मला (परमेश्वराकडून) अशा गोष्टींचें ज्ञान (प्राप्त) झालें आहे कीं जें तुला (प्राप्त) झालें नाहीं. तर तूं माझें अनुकरण कर; ह्मणजे मी तुला (धर्माचा) सरळ मार्ग दाखवून देईन. ४३. हे माझ्या पित्या! 'सैताना'(च्या कह्यांत येऊन मूर्तीं)ची उपासना करूं नकोस. कारण, सैतान हा परम दयाळू(परमेश्वरा)प्रति बंडखोर होय. ४४. हे माझ्या पित्या! मला या गोष्टीची भीति वाटते कीं (कोठें असें न व्हावें कीं) परम दयाळू(परमेश्वरा)कडून तुला एखादी शिक्षा येऊन लागावी व तूं (अखेर नरकाग्नींत) सैतानाचा स्नेही होऊन राहावास. ४५. ('इब्राहिमा'चा बाप) ह्मणाला कीं हे 'इब्राहिमा'! कां तूं माझ्या उपास्य(देवतां)कडून फिरलेला आहेस? जर तूं (अशा गोष्टी पासून) पराङ्मुख न होशील, तर अवश्य मी तुला धोंडमार करून टाकीन; आणि (तूं जर आपलें बरें इच्छित असशील तर) बराच काळ तूं मजसमोरून दूर हो. ४६. ('इब्राहिमा'नें) सांगितलें (बरें तर, माझा) तुला सलाम आहे; (यावरहि) मी आपल्या पालनकर्त्यापाशीं तुझ्या क्षमेस्तव प्रार्थना करीन. कारण, तो मजवर अतोनात मेहरबान होय. ४७. आणि मी तुमचा (ह्मणजे मूर्तीपूजकांचा) व परमेश्वराला सोडून ज्या(मूर्तीं)चा तुह्मीं (प्रसंग विशेषीं) धांवा करितां त्या(तुमच्या मूर्तीं)चा त्याग करितों आहे; आणि मी आपल्या पालनकर्त्याचाच (प्रसंग पडल्यास) धांवा करीन. आशा आहे कीं मी आपल्या पालनकर्त्याची प्रार्थना करण्यांत हतभागी राहणार नाहीं. ४८. तर जेव्हां 'इब्राहिमा'नें त्या(मूर्तीपूजकां)पासून व परमेश्वराला सोडून ज्या(मूर्तीं)ची ते उपासना करीत होते त्या(मूर्तीं)पासून अंग काढून घेतलें, तेव्हां आह्मीं त्याला (पुत्र) 'इस्हाक' व (प्रपौत्र) 'याकूब' हे दिले; आणि प्रत्येकास आम्हीं पैगंबरहि बनविले. ४९. आणि आह्मीं आपल्या दयेंतून त्यांस (मोठा वांटा) दिला व त्यांची कीर्ति[1]

(१) याचा मूळचा शब्दशः अर्थ, 'आह्मीं त्यांच्यासाठीं सत्याची जिव्हा उंच केली' असा होतो.

(दिगंतरीं) दुमदुमूं लाविली. ५०. आणि (हे पैगंबरा !) कुराणांत तूं (लोकांशीं) 'मूसा'चा उल्लेखहि कर; कीं तो(हि आमचा) निःसीम (निवडक) सेवक होता व पैगंबर[1] (व) प्रवक्ता होता. ५१. आणि आम्हीं त्याला 'तूर[2]'(पर्वता)च्या उजव्या बाजूनें हाक मारली व कानांत गुप्त गोष्ट सांगण्यास (जसें जवळ बोलावितात तसेंच) आम्हीं त्याला (आपल्या) जवळ बोलाविलें. ५२. आणि आम्हीं आपल्या मेहरबानीनें त्याचा भाऊ 'हारून' यास पैगंबर करून त्याला (एक मदतनीस) दिला. ५३. आणि (हे पैगंबरा !) कुराणांत तूं (लोकांशीं) 'इस्माईल'चा उल्लेखहि कर; कीं तो वचनाचा खरा होता व (आमचा) पाठविलेला पैगंबर होता. ५४. आणि तो आपल्या कुटुंबास नमाज व जकात यांची ताकीद करीत होता व आपल्या पालनकर्त्यासमीप मान्यता पावलेला होता. ५५. आणि कुराणांत तूं (लोकांशीं) 'इद्रीस[3]'चा उल्लेखहि

(१) 'रसूल' व 'नबी' हे शब्द एकाच अर्थाचे होत असे बोलले जातात. परंतु दोन्ही शब्द एके जागीं आले असतां त्यांत भेद राखणें अवश्यक आहे त्याप्रमाणें आम्हीं भाषांतर केलें आहे. पण कित्येक म्हणतात कीं रसूल—पैगंबर--जो असतो त्याला धर्मशास्त्रलेख म्हणजे पुस्तक दिलेलें असतें; व कित्येक म्हणतात कीं नबी—प्रवक्ता—यालाहि पुस्तक दिलें जातें. तथापि पहिल्या विधानावर बहुतेकांची एकवाक्यता आहे.

(२) तूर पर्वत यालाच '**तूरे सीनीन**' म्हणजे **सिनाई पर्वत** म्हणतात.

(३) हें भाषांतर, जे लोक मानितात कीं इद्रीस जित्या जिवीं स्वर्गांत गेले व अद्यापि स्वर्गांतच जिवंत आहेत त्यांच्या मतानुसार आहे. तथापि, 'आम्हीं त्याला उच्च पदास चढविलें,' कां कीं ते पैगंबर होते; हें भाषांतर सरळ असून त्यांत कांहीं भानगड नाहीं. भाष्यकारांनीं लिहिलें आहे कीं त्यांना तीस शास्त्रलेख सादर झाले होते व लिहिण्याची पद्धति प्रथम त्यांनींच चालू केली. ज्योतिष व गणितशास्त्र यांचेंहि श्रेय त्यांना दिलें जातें आणि कापड शिवणेंहि प्रथम

कर; कीं तोहि फारच सत्यशील (भक्त व) पैगंबर होता. ५६. आणि आम्हीं त्याला (पृथ्वींतून) उचलून अत्युच्च स्थानीं(-स्वर्गांत.) नेलें. ५७. परमेश्वरानें पैगंबरांपैकीं ज्या लोकांवर कृपा केली ते हे लोक होत; ते 'आदम'चे वंश होत; आणि ज्या लोकांस आम्हीं (महाजलप्रलयाचे वेळीं गलबतांत) 'नूहा'बरोबर स्वार केलें होतें त्या लोकांचे वंश होत; आणि ते 'इब्राहीम' व 'याकूब' यांचे वंश आणि ज्यांना आम्हीं सन्मार्ग दाखविला व निवडून घेतलें त्या लोकांचे वंश होत. जेव्हां (जेव्हां) परम दयाळू (परमेश्वरा)चीं महा वाक्यें त्यांना वाचून ऐकविलीं जात होतीं, तेव्हां (तेव्हां) ते साष्टांग नमस्कार घालीत (पालथे) पडत होते व रडत जात होते. ५८. मग यांचे मागून अशी (निखट्टू) पिढी (उदयास) आली कीं ज्यांनीं (हयगयीनें) नमाज गमविली व कामवासनेच्या नादीं लागले. तर ते लवकरच आपल्या बहकण्या(च्या दुष्परिणामा)ला पाहून घेतील. ५९. परंतु ज्यानें पश्चात्ताप केला व विश्वास धरिला आणि सुकृत्य केलें, तर असले लोक स्वर्गांत दाखल होतील व त्यांचा किंचितहि हक्क मारला जाणार नाहीं. ६०. (आणि स्वर्ग ह्मणजे काय? त्या) कायमच्या राहण्याच्या बागा (होत) कीं ज्यांचें अभिवचन परम दयाळू(परमेश्वरा)नें आपल्या सेवकांस परभारेंच[2] देऊन

त्यांनाच सुचलें. हे नूह पैगंबरांचे पितामह होते. यांचें मूळचें नांव उखनुख–Enoch–हें होय. 'दर्स' ह्मणजे शिकविणें या अरबी शब्दावरून त्यांचें इद्रीस–फार शिकविणारा–असें नांव पडलें. नूहची वंशावळी यांजप्रत खालीं दिल्याप्रमाणें पोहोंचते. ती अशी कीं:–नूह हा लमकचा पुत्र, लमक हा मुतवश्शलखचा पुत्र व तो उखनुखचा.

(१) भावार्थ हा कीं जी गुणस्तुति प्रत्येकाच्या उल्लेखांत वेगवेगळाली आली आहे, त्याव्यतिरिक्त या पैगंबरांना पैगंबरांच्या पोटीं जन्मण्याचेंहि श्रेय होतें. याशिवाय मोठें श्रेय हें होतें कीं हे लोक खुद्द इस्लाम–सद्धर्मावर होते व परमेश्वराचे निवडक सेवक होते.

(२) ह्मणजे परमेश्वराच्या सेवकांनीं जरी स्वर्गाच्या बागा पाहिल्या नाहींत तरी परमेश्वराचें वचन पूर्ण होईलच होईल याची त्यांना खात्री

ठेविलें आहे; निःसंशय त्याचें अभिवचन खचित (घडून) येईलच येईल. ६१. स्वर्गांत कोणतीहि निरर्थक गोष्ट त्यांच्या कानांत पडणार नाहीं; पण शांतिच शांति(चा घोष चहूंकडून ऐकूं येईल). आणि तेथें त्यांचें भोजन सकाळें[1] सांज (जेव्हां इच्छितील तेव्हां) त्यांना (प्राप्त) होईल. ६२. हाच तो स्वर्ग होय कीं आमच्या सेवकांतून जो कोणी (आम्हांस) भिऊन वागणारा असेल त्याला आम्हीं त्याचा वारस[2] बनवूं. ६३. आणि (हे पैगंबरा!) आम्हीं (दूत), तुझ्या पालनकर्त्याच्या हुकमावांचून (जगांत) खालीं येऊं शकत नाहीं. जें कांहीं आम्हांपुढें (व्हावयाचें) आहे व जें कांहीं आमच्या मागें (होऊन गेलें) आहे आणि जें कांहीं या दोहोंच्या दर्म्यान आहे तें सर्व त्याच्या(च आज्ञे)नें होय. आणि तुझा पालनकर्ता (कोणत्याच गोष्टींत) विसराळू[3] नाहीं. ६४. (तोच)

आहे. तर हें वचन परभारां ह्मणजे पाहिल्या किंवा दाखविल्यावांचून दिलेलें असें झालें.

(१) येथें सकाळसांज हे दोनच वेळ बहुधा भोजनाचे असतात ह्मणून सकाळसांज ह्मटलें. नाहींपेक्षां त्याचा अर्थ दरेक वस्तूची रेलचेल असा होतो. कारण स्वर्गाचें खाणेंपिणें येथिल भोजनासारखें नाहींच; पण तें एक प्रकारचें इच्छा भोजन होय, असें ह्मणतां येईल.

(२) परमेश्वरानें आदमला निर्माण करून त्याला रहावयास स्वर्ग दिला होता या नात्यानें स्वर्गीय लोकांस स्वर्गाचे वारस म्हटलें आहे.

(३) वह्य ह्मणजे प्रकटीकरण येण्यांत उशिर होई तेव्हां पैगंबर साहेब मनांत संकुचित होत असत. एकदां पैगंबरानें जिब्रीलापाशीं गाऱ्हाणें केलें; तेव्हां प्रकटीकरण आणणाराकडून परमेश्वरानें हें उत्तर दिलें कीं आह्मीं ईश्वराज्ञेवांचून 'वह्य' आणूं शकत नाहीं व खालीं येऊं शकत नाहीं. परमेश्वरास सर्व कांहीं ज्ञात आहे त्याला कशाचेंच विस्मरण पडत नाहीं. कीं तो तुह्मांकडे प्रकटीकरण पाठविण्यास विसरला असावा. तर सेवकांच्या हिताहिताच्या दृष्टीनें जेव्हां योग्य वाटतें तेव्हां तो आपला आदेश प्रकट करितो.

आकाश व पृथ्वीचा आणि जें काय या दोहोंच्या दर्म्यान आहे त्याचा पालनकर्ता होय. म्हणून तूं त्याचीच उपासना करीत अस; व त्याच्या उपासनें(-त जें कांहीं विघ्न येईल त्या)स सहन कर. बरें, त्याशीं समान-नांवाचा[1] (असाहि आणखी कोणी) तुझ्या जाणिवांत आहे? ६५. आणि (जो) माणूस (पुनरुत्थानास नाकारितो, तो आश्चर्यचकित होऊन) पुसत असतो कीं, कां (खरोखरींच) जेव्हां मीं मरून जाईन तेव्हां अवश्य (पुन्हां) जिवंत करून (जमिनींतून) मीं काढलों जाईन? ६६. आणि कां (या) माणसाला (हें) स्मरत नाहीं कीं आम्हीं त्याला पूर्वी निर्माण केलें होतें; व (त्या वेळीं) वास्तविक तो कांहींच नव्हता? ६७. तर (हे पैगंबरा!) तुझ्याच पालनकर्त्याची (ह्मणजे आम्हांला आपलीच) शपथ आहे कीं आम्हीं (सर्व) मनुष्यांस व (त्यांच्या सोबत) सैतानांसहि (आपल्या हुजूर) गोळा करूं; नंतर आम्हीं या (सर्वां)स 'जहन्नम'—नरकाग्नी—च्याभोंवतीं आणून हजर करूं; (आणि हे भयाकुल होऊन) गुडघे टेकून बसलेले (असतील.) ६८. नंतर प्रत्येक समाजांतून आम्हीं त्यांजपैकीं जे कोणी परम दयाळू (परमेश्वरा) कडून फारच अकडून अकडून फिरत होते त्या लोकांस वेगळे (काढून उभे) करूं. ६९. तर जे लोक नरकाग्नींत जळावयास फारच योग्य होत, त्यांना अर्थात आम्हीं खूप जाणतों. ७०. आणि (हे मानवलोकहो!) तुमच्यांत कोणीहि (असा मनुष्य) नव्हे कीं जो नरकाग्नीच्याजवळून न जाईल. (ह्या वचनाचें परिपालन) तुझ्या पालनकर्त्याप्रत आवश्यक (व) निश्चित असें होय. ७१. नंतर आह्मीं जे

---

(१) ह्मणजे परमेश्वराच्या नांवाची व गुण व विशेषणांची ज्याच्या अंगीं पात्रता आहे असाहि कोणी तुमच्या जाणिवांत आहे काय? ह्मणजे सर्वेश्वर, सर्व शक्तिमान्, निराकार, अजन्म, अनंत, अनादि, अनुपम, सर्वधारी, सर्वव्यापक, अजर, अमर, परम पवित्र, सृष्टिकर्ता व पालनकर्ता, मनोविकाररहित आणि कामर्हान या सर्व गुणांनीं संपन्न असा कोणीच परमेश्वराशिवाय मिळणें शक्य नाहीं. ह्मणून त्याशीं समान नांवाचाहि कोणाला ह्मणतां येत नाहीं व होणेंहि अशक्य आहे.

लोक (आम्हांस) भिऊन चालतात त्यांस बचावून घेऊं; आणि आज्ञा-भंजकांस त्यांतच गुडघ्यांवाटे (घसरत) सोडून देऊं. ७२. आणि जेव्हां आमचे हुकूम लोकांस खुले खुले वाचून ऐकविले जातात, तेव्हां नास्तिक (चेष्टेपरीं) मुसलमानांस विचारूं लागतात कीं (बरें तर, हे सांगा कीं आम्हां व तुह्मां) उभय पक्षांपैकीं राहणी कोणाची उत्तम व सभा (कोणाच्या) अति उत्कृष्ट होत? ७३. आणि वास्तविक पाहूं गेलें असतां, आम्हीं यांच्या पूर्वीं बहुतेक पिढ्यांचा नाश करून चुकलों आहों कीं ते मालमत्तेंत व (बाह्य) देखाव्यांत (यांच्याहूनहि) फारच उत्तम होते. ७४. (हे पैगंबरा! या लोकांस) सांग कीं जो कोणी चुकीच्या मार्गांत आहे, परम दयाळू (परमेश्वर) त्याला ढीलच ढील देत जातो; येथपर्यंत कीं त्यांना ज्या(गोष्टी) कडून भिवविलें जातें त्या जेव्हां ते (आपल्या डोळ्यांनीं) पाहून घेतील, ह्मणजे शिक्षा वा (पुनरुत्थानाची) घटका; तेव्हां यांना माहीत होऊन जाईल कीं आतां कोणाचें ठिकाण वाईट व (कोणाचा) समूह अधिक निर्बल होय? ७५. आणि जे लोक सन्मार्गावर होत, परमेश्वर त्यांना (दिवसेंदिवस) अधिकाधिक सन्मार्गाची बुद्धि देत जातो. आणि (हे पैगंबरा!) चिरस्थायी

(१) भावार्थ असा कीं जर नरकवासी लोक दुःख व यातना सहन न होऊन पळून जाऊं इच्छितील तर त्यांच्यानें पळूनहि जावव-णार नाहीं.

(२) सुकृत्यें अनेक प्रकारचीं होत. त्यांपैकींच भुकेलेल्यास अन्न देणें व नागव्यास वस्त्रप्रावरण देणें हेंहि होय. पण यांचें चिरस्थायी ह्मणजे नित्य राहणारें असें फळ नव्हे. चिरस्थायी अशीं सुकृत्यें ह्मटलीं ह्मणजे पुल, मशीद–प्रार्थनालय, विहीर, धर्मशाळा, प्राथमिकशाळा व विद्यापीठ वगैरे बांधणें आणि परमार्थसाधनाचीं पुस्तकें वगैरे लिहून मनुष्यजातीची ज्ञानवृद्धि करणें हीं होत. आतां भावी परिणामाचा अर्थ कार्य आचरणाऱ्याचा परिणाम घ्याल, तरीहि होऊं शकतो; अगर खुद्द कार्याचा परिणाम घ्याल तरी त्याचा अर्थ, लोकांस जो फायदा उशिरापर्यंत पोहोंचत राहील तो असा होईल.

अशीं सुकृत्यें तुझ्या पालनकर्त्यासमीप पुण्यफलाच्या दृष्टीनेंहि उत्तम व (भावी) परिणामाचे मानानेंहि उत्तम होत. ७६. (हे पैगंबरा!) बरें त्या मनुष्या(च्या स्थिती)चेंहि तूं अवलोकन केलेंस कीं ज्यानें आमच्या निशाण्यास नाकारिलें व म्हणूं लागला कीं (पुनरुत्थान होईल तर तेथेंहि) मला अवश्य द्रव्य व संतति हींहि दिलीं जातील. ७७. कां त्याला अदृष्टाची बातमी लागली आहे; किंवा त्यानें परमदयाळू (परमेश्वरा)पाशीं एकादें वचन घेऊन ठेविलें आहे? ७८. (असें) मुळींच नव्हे. तो जें (जें कांहीं) बोलतो तें (सर्व) आम्हीं नोंदून घेतों; आणि आम्हीं त्याची शिक्षा वाढवीतच चालले जाऊं. ७९. आणि तो हें जें (द्रव्य व संततीविषयीं) बोलतो (अखेर) आम्हींच त्यांचे वारस होऊं व तो एकलाच आमच्या हुजुरांत हजर होईल. ८०. आणि मूर्तीपूजकांनीं परमेश्वराला सोडून (इतर) उपास्य (देव या उमेदीनें) स्थापित केले आहेत कीं

(१) हजरत खब्बाब–हे सहाबी म्हणजे पैगंबरकालीन मुसलमान–लोहार होते. आस बिन वायल नांवाच्या नास्तिकानें त्यांच्यापाशीं तरवार बनविली व तिची किंमत दिली नाहीं. तेव्हां खब्बाबनें किंमत मागितली. आस बीन वायलनें म्हटलें कीं तूं जोंपर्यंत इस्लामधर्माकडून फिरणार नाहींस तोंपर्यंत मी तुला एक फुटकी कवडीहि देणार नाहीं. खब्बाबनें सांगितलें कीं माझ्यानें तर अशी नालायकी व्हावयाची नाहीं; आणि तूं मरूनहि उठशील तरीहि मी नास्तिकपणा करणार नाहीं. आस म्हणाला कीं मी मरून जिवंत होईन तर तुम्हां मुसलमानांच्या मताप्रमाणें तेथेंहि द्रव्य व संतति सर्व कांहीं मिळेल; त्यावेळीं मी तुझे दाम देऊन टाकीन. तर आसचे उत्तरा दाखल हें वाक्य प्रकट झालें कीं तूं मुसलमानांस हिणविण्यासाठीं त्यांचें मत म्हणून जें सांगितलेंस तें तसें मुळींच नाहीं; तर मरण येतांच सर्व द्रव्य व संतति जेथल्या तेथेंच जगांत राहील व अखेर त्याचा सर्वस्वी हक्क परमेश्वरालाच होईल; व मनुष्य जसा जगांत एकलाच व उघडानागडा आला होता तसाच परमेश्वरापुढें जाईल. तर पुनरुत्थानांत मनुष्याची कशावरच सत्ता राहणार नाहीं.

(पुनरुत्थानांत) ते त्यांचें पाठबळ (व मददगार) होतील, ८१. (असें) मुळींच नव्हे. हे देव (ज्यांची हे उमेद बाळगून आहेत ते,) त्यांच्या उपासनेस नाकबूल जातील व (उलट) त्यांचे शत्रु होऊन जातील. ८२. (हे पैगंबरा!) कां तूं (या गोष्टीचें) अवलोकन केलें नाहींस कीं आम्हीं सैतानांस नास्तिकांच्यामागें सोडून ठेविलें आहे कीं ते त्यांना फूस देऊन भडकवीत राहतात. ८३. तर (हे पैगंबरा!) तूं या(नास्तिकां)वर (शिक्षा उतरण्याची) घाई करूं नकोस. आह्मीं त्यांच्यासाठीं (पुनरुत्थान येण्याचे) फक्त काय ते (दिवस) मोजीत आहों; ८४. कीं त्या दिवशीं आह्मीं पापभिरु(लोकां)स परम दयाळू (परमेश्वरा)च्या (ह्मणजे आपल्या) हुजुरांत पाहुण्यापरी एकत्र गोळा करूं. ८५. आणि गुन्हेगारांना आह्मीं तान्हेले (उंटास पाण्यावर नेतात त्याप्रमाणें) जहन्नम-नरकाग्नी-कडे हाकून लावूं. ८६. (तेथें लोक कोणाचीहि) शिफारस(करण्या)ची सत्ता बाळगणार नाहींत; पण ज्यानें परम दयाळू (परमेश्वरा)पाशीं वचन घेतलें आहे (तें वचन मात्र त्याला फलीभूत होईल.) ८७. आणि (कित्येक लोक) ह्मणतात कीं परम दयाळू (परमेश्वर) पुत्र बाळगितो. ८८. (हे पैगंबरा! या लोकांस सांग कीं हीं) तुह्मीं मोठीच गैर (ह्मणजे ईश्वरनिंदास्पद) गोष्ट (घडून) आणिली आहे; ८९. कीं तिच्यामुळें (नवल नव्हे कीं) आकाश फाटून पडतील व जमीन दुभागून जाईल आणि पर्वत तुकडे तुकडे होऊन कोसळतील. ९०. (यासाठीं) कीं लोकांनीं परम दयाळू(परमेश्वरा)स पुत्र आहे असा आरोप केला. ९१. आणि खरें पाहतां, परम दयाळू (परमेश्वरा)ला हें शोभतच नाहीं कीं तो (कोणाला आपला) पुत्र करून घेईल. ९२. जेवढे ह्मणून

(१) परमेश्वरापाशीं वचन घेण्याचा अर्थ हा आहे कीं जो कोणी इस्लाम म्हणजे परमेश्वराच्या आज्ञापालनाची दीक्षा घेऊन त्यावर विश्वास राखून सदाचरण पत्करील अशा मनुष्यास परमेश्वराचें वचन आहे कीं मी त्याला तारीन. तर याप्रमाणें वागल्यानें हें वचन त्याला फलीभूत होईल म्हणजे हें वचनच त्याची मध्यस्थी व रदबदली करील.

लोक आकाश व पृथ्वींत होत ते अवघे तर (पुनरुत्थानाचे दिवशीं) परम दयाळू (परमेश्वरा)पुढें (त्याचे) सेवक होऊन हजर होतील. ९३. परमेश्वरानें यांना (आपल्या सामर्थ्यानें) घेरून ठेविलें आहे आणि त्यानें या (सर्वां)स मोजूनहि ठेविलें आहे. ९४. आणि हे सर्व पुनरुत्थानाचे दिवशीं एकले (एकलेच) त्याच्या हुजुरांत हजर होतील. ९५. निःसंशय, ज्या लोकांनीं विश्वास धरिला व चांगलीं कामेंहि केलीं, परम दयाळू (परमेश्वर) त्यांची प्रीति[1] लवकरच (लोकांच्या मनांत) उद्भवील. ९६. तर (हे पैगंबरा!) आह्मीं या (कुराणा)स तुझ्या (अरबी) भाषेंत यासाठीं सुलभ केलें आहे कीं तूं याच्यायोगें (परमेश्वराला) भिऊन वागणारे अशा (समस्त लोकां)स शुभवर्तमान ऐकवावेंस आणि (तसेंच) याच्यायोगें (मुख्यत्वें करून अरबच्या) भांडखोर[2] लोकांस (ईश्वरी शिक्षेचें) भय सुचवावेंस. ९७. आणि यांच्यापूर्वीं आम्हीं कित्येक जनसमूहांचा संहार करून टाकला आहे. बरें तर, आतां तूं त्यांच्यापैकीं कोणालाच (कोठेंहि) पाहतोस अगर त्यांची कुजबुजहि ऐकतोस काय? ९८.

(१) ह्मणजे लोक आपोआपच धार्मिक लोकांचें पवित्राचरण पाहून त्यांच्याकडे वळतात व त्यांचें प्रेम व भक्ति त्यांजवर बसते. आणि असें पाहण्यांतहि येतें कीं सदाचरणी लोकांस व सत्पुरुषांस लोक मनापासून चाहतात. आणि ज्या अर्थीं हे लोक कोणाला त्रास देत नाहींत त्या अर्थीं ह्यांनाहि कोणी सतावीत नाहीं. 'तफसीरे कबीर' नामक भाष्याच्या कर्त्यानें एक अर्थ आणखीहि दिला आहे; आणि तोहि आपल्यापरी रास्तच होय. ह्मणजे 'परम दयाळू परमेश्वर (सर्व साज सरंजाम) त्यांच्या मनोकामनेप्रमाणें त्यांच्यासाठीं तयार करील'.

(२) येथें परमेश्वरानें पैगंबर साहेबांचें सांत्वन केलें आहे कीं जर अरबचे दंडेल व अडबंक लोक तुह्मांस छळतील तर तुह्मीं मुकाट्यानें सहन करा. यांच्या पूर्वीं याहून फारच अडदांड होऊन गेले आहेत कीं आतां त्यांचें कोठें नांव निशाणहि नाहीं. ह्याच प्रमाणें हे लोकहि एके दिवशीं नाहींसे होऊन जातील; आणि जसा आह्मीं त्यांचा संहार केला तसाच आम्हीं या अडबंक लोकांचाहि संहार करूं.

अध्याय २० वा.

सूरतु-ताहा.

हा अध्याय मक्का शहरीं प्रकटिला गेला. यांत १३५ आयात-महा वाक्यें आहेत. 'ताहा' या नांवासंबंधानें अनेक भाष्यकारांनीं अनेक उल्लेख केले आहेत. पण हें, हजरत मोहंमद पैगंबरांच्या यासीन, मुद्दस्सिर, मुज्जम्मिल वगैरे नांवापैकींच एक नांव आहे; याविषयीं बऱ्याच लोकांची एकवाक्यता आहे. पैगंबर साहेबांस पैगंबरीचें काम सोंपविलें गेल्यावर, ते जिवापाड परिश्रम करीत होते. अहोरात्र नमाजींत एका पायावर उभे राहत असत; येथपर्यंत कीं त्यांचे पाय सुजून केव्हां केव्हां त्यांतून रक्तस्राव होऊन चिंब होत होते. मग सारा दिवस लोकांस समजाविण्यांत व सन्मार्गाचा उपदेश करण्यांत निघून जाई. शिवाय नव्या मुसलमानांचें नास्तिकांच्या छळापासून संरक्षण करणें हेंहि आपल्या जागीं मोठेंच काम होतें. एवंच पैगंबरी पदाचीं कर्तव्येंहि कांहीं लहानसहान नव्हतीं; आणि पैगंबर साहेब हे स्वतः अक्षरशः धर्माचरण करून लोकांस खरा व व्यवहार्य असा कित्ता घालून देण्यांत व तत्संबंधीं इतर कामें उरकण्यांत इतके परिश्रम घेत होते कीं त्यामुळें असा अंदेशा वाटत होता कीं कदाचित् त्यांच्या आरोग्यांत फरक पडेल. तर या अध्यायाद्वारें परमेश्वरानें त्यांना व त्यांच्याद्वारें त्यांच्या अनुयायांस, तपश्चर्या करून व मोठमोठे कष्ट भोगून बौद्ध व जैन वगैरे मठवासी लोकांप्रमाणें जीवितनाश करून घेण्यापासून मनाई केली आहे. कारण परमेश्वरानें या जगास कर्मक्षेत्र ठरविलें आहे; आणि आरोग्याच्या अभावीं आपलें इहलौकिक कर्मकांड पूर्ण करणें अशक्य आहे. तर मग जीवित सफलता कशीं प्राप्त होणार? इस्लामधर्मांत परमेश्वरानें जी नमाज निर्मिली आहे तींत तपस्या, ध्यान वगैरेंचीं रहस्यें समाविष्ठ झालेलीं असून ती केल्यानें जिवाला कांहींच कष्ट न पडतां

चपलाई व तत्परता प्राप्त होते आणि दिवसांत पांचवेळां परमेश्वरापुढें उभें राहवयाचें असल्यामुळें पापांकडे प्रवत्तिहि कमी होते. इतकें करून कुराणाच्या ईश्वरआज्ञापित नियमांप्रमाणें कर्मं आचरणें हेंच जन्माचें साफल्य होय.

परम दयाळू (आणि) कृपाळू परमेश्वराच्या नांवानें (मी आरंभ करितों)·

त. ह. (ता–हा.) १. (हे पैगंबरा!) आम्हीं तुला कुराण यासाठीं प्रकट केलें नाहीं कीं तूं (यामुळें इतके) कष्ट भोगावेस. २. पण (हें कुराण) केवळ एक बोधवचन होय; (व तेंहि) जो कोणी (परमेश्वराचें) भय बाळगितो त्याच्या करितांच होय. ३. (हें,) ज्या (परमेश्वरा)नें पृथ्वी व उंच (उंच) आकाश निर्माण केले त्याचेंच प्रकटिलेलें (होय) ४. (तोच) परम दयाळू महा सिंहासनावर विराजमान होय. ५. जें कांहीं आकाशांत आहे व जें कांहीं पृथ्वींत आहे तें व जें कांहीं (आकाश व पृथ्वी) या दोहोंच्या दर्म्यान आहे तें आणि जें कांहीं पाताळाखालीं आहे तें (सर्व) त्याचेंच होय. ६. आणि (हे वाचक–श्रोत्या!) जर तूं ओरडून बोलशील तर (त्याला तुझ्या ओरडून बोलण्याची जरुरी नाहीं; कारण) तो हळुहळु (बोललेली) व (तशीच याहून) अधिक गुप्त गोष्टहि जाणतो. ७. (तोच) परमेश्वर (होय कीं) त्याच्या वाचून (अन्य) कोणी उपास्य नाहीं; सुंदर¹ (सुंदर) नांवें

(१) ह्मणजे अस्सल खुबी व सौंदर्य परमेश्वराच्या नांवाचें होय. याचा अर्थ या हिंदी श्लोकार्धावरून–**अल्लाह्का नाम सच्चा सब झूटा है जतन**–अधिक स्पष्ट होतो. खरोखरीं पाहिलें असतां, परमेश्वराशिवाय सर्व वस्तु नाशिवंत होत; ह्मणून त्यांचीं नांवेंहि विनाशपात्र असून खरीं नव्हेत. कारण ज्यांनीं तीं नांवें ठेवलेलीं होतीं तेच मुळीं राहत नाहींत. अथवा ज्या परमेश्वरानें सकळ वस्तु निर्मिल्या व त्यांस सुंदर सुंदर नांवें दिलीं ह्मणून उत्पादक या नात्यानें सर्व सुंदर सुंदर नांवें त्याचींच असलीं पाहिजेत.

त्यांचींच होत. ८. आणि (हे पैगंबरा!) बरें, 'मूसा'ची गोष्टहि तुला पोहोंचली आहे? ९. कीं जेव्हां त्याला (दुरून) आग दृष्टीस पडली, तेव्हां त्यानें आपल्या कुटुंबास सांगितलें (कीं जरा,) थांबा; मला (एका) अग्नीचासा भास झालेला आहे (मी तेथें जाईन तर); नवल नाहीं कीं मी त्या(अग्नीं)तून तुह्मांसाठीं एक अंगारा आणीन अगर अग्नी(च्या खुणे)वर मला सरळ मार्गाचा

(१) येथें हजरत **मूसा**ची गोष्ठ सांगावयाचा उद्देश हा आहे कीं त्यांच्या उदाहरणावरून, पैगंबरीचीं कर्तव्यें स्थिर मनानें बजावण्यास हजरत **मोहंमद** पैगंबरास उत्तेजन यावें; कांकीं त्यांनाहि परमेश्वराकडून अशाच मदतीचें आश्वासन मिळालेलें होतें.

(२) हजरत **मूसा** पैगंबरांनीं **इजिप्त**मध्यें एका **काप्ती** वा **किब्ती** जातीच्या मनुष्याला मारून टाकिलें होतें. तें असें कीं **मूसा**च्या जातीचा एक मनुष्य व हा किब्ती हे उभयतां लढत होते. तेव्हां **मूसा**नें आपल्या जातभाईची कुमक केली व त्या **किब्त्या**ला एक ठोसा लगावला. कर्मधर्मसंयोगानें तो मरून गेला. त्या वेळीं **मूसा** हे भिऊन व घाबरून **मदयन–मिद्यान**–कडे पळून गेले. तेथें त्यांना **शोएब–ईथ्रो**–यांनीं आपल्या शेरडांच्या चारणीवर ठेवून घेतलें व आपली मुलगी **सफूरा–सिपोरा**–इशीं त्यांचें लग्न झालें. हजरत **मूसा** दहा वर्षें सासऱ्याच्या घरीं राहिले. पुढें त्यांना आपल्या आई व बहीणींस भेटण्याची हौस प्रबल झाली; तेव्हां बायकोला बरोबर घेऊन '**मदयन**'हून रवाना झाले. काळोखी रात्र, जिकडे तिकडे बर्फानें आच्छादिलेली जमीन, तशांत हजरत **मूसा** वाट चुकले व त्यांचीं गुरेंढोरेंहि दाणादाण झालीं; आणि **तुवा** नांवाच्या दऱ्यांत कीं जेथें **सिनाई** पर्वत आहे तेथें त्यांच्या पत्नीस प्रसव-वेदना होऊन त्या पुत्र प्रसवल्या. अशा वेळीं त्यांना तापावयासाठीं आगीची फारच आवश्यकता होती. इतक्यांत त्यांना झाडींत कोठेंसा अग्नि आहेसा भासला. आणि जेथें अग्नि असतो तेथें कोणी तरी वस्तीस असलें पाहिजे असा मनांत विचार करून त्याला वाट पुसण्यासाठीं ते तिकडे वळले. पण त्या हिरव्या कुंज झाडींत धूर वगैरे कांहींच नसून एक प्रकाशसा दिसला. हा अग्नि नव्हे; तें ईश्वरी तेज होतें. ह्या गोष्टींचें या वाक्यांत विवरण केलेलें आहे.

पत्ता लागेल. १०. मग जेव्हां 'मूसा' तेथें आला, तेव्हां त्याला वाणी (ऐकूं) आली कीं हे 'मूसा'! ११. (हा तर) मी आहें तुझा पालनकर्ता; तर तूं आपलीं पायतणें काढून घे; कां तर (या वेळीं) तूं 'तुवा'(नांवा)च्या पवित्र दऱ्यांत (उभा) आहेस. १२. आणि मी तुला (पैगंबरीसाठीं) निवडून घेतलें आहे; तर जो कांहीं (तुला) आदेश दिला जातो तो तूं कान लावून ऐक; १३. कीं मींच परमेश्वर आहें; माझ्यावांचून (अन्य) कोणी उपास्य नाहीं. तर तूं माझीच उपासना करीत रहा आणि माझ्या संस्मरणार्थ नमाज कायम राख. १४. (कारण, पुनरुत्थानाची) घटका (अवश्य) येणार आहे (आणि) मीं तिचा वेळ (लोकां-पासून) साहजिकच गुप्त राखणार आहें; कीं जेणेंकरून प्रत्येक जणा(नें पुनरुत्थानाच्या भीतीमुळें सुकृत्य करावयास झटावें व त्या दिवशीं त्या-)ला त्याच्या प्रयत्नाचा मोबदला दिला जावा. १५. तर असें न व्हावें कीं जो मनुष्य पुनरुत्थानाचा विश्वास ठेवीत नाहीं व आपल्या कामवासनेच्या मागें पडला आहे, त्यानें (पुनरुत्थाना-विषयींच्या काळजीपासून) तुला प्रतिबंध करावा; कीं (असें करशील तर) तूं पार बुडून जाशील. १६. आणि हे 'मूसा'! तुझ्या उजव्या हातांत हें काय आहे? १७. तो बोलला, ही माझी काठी आहे; मी इच्यावर टेका लावितों व इच्याचयोगें आपल्या शेरडांवर (झाडांचीं) पानें झोडून पाडतों; आणि या(काठी)त माझीं इतर (अनेक) कामें (निघत) आहेत. १८. (परमेश्वरानें) सांगितलें कीं हे 'मूसा'! या(काठी)ला तूं (जमिनीवर) टाकून दे. १९. सारांश 'मूसा'नें काठी टाकून दिली; तों काय पाहतो आहे कीं ती सर्प आहे (व इकडे तिकडे) धांव घेत आहे. २०. (परमेश्वरानें) सांगितलें कीं तूं तिला धरून ठेव व भिऊं नकोस. आम्हीं, आतां इतक्यांत, तिला पुन्हां तिच्या पूर्वस्थितीवर आणून सोडूं. २१. आणि तूं आपला हात आपल्या बगलेशीं दाबून ठेव (व मग काढून घे); म्हणजे तो कोणाहि तऱ्हेच्या विकारावांचून पांढरा (शुभ्र) निघेल. (आणि हा) दुसरा चमत्कार (होय). २२.

(या दोन निशाण्या या वेळीं तुला यासाठीं दिल्या आहेत) कीं आम्हीं (पुढें जातां) तुला आपल्या (सामर्थ्याच्या) मोठमोठ्या निशाण्या दाखवाव्या. २३. (बरें तर,) 'फिरऔना'कडे जा; खरोखरच त्यानें फार दंडेली माजविली आहे. २४. ('मूसा'नें) विनंति केली कीं हे माझ्या पालनकर्त्या! माझा हिय्या खुला कर. २५. व माझें काम मजवर सोपें कर. २६. आणि माझ्या जिभे(मध्यें जी तोतरेपणा)ची गांठ (पडलेली आहे तीहि) उलगडून टाक; २७. कीं लोकांनीं माझें बोलणें (बरोबर) समजावें. २८. आणि माझ्या कुटुंबांतून मला (हातभार लावण्यास) एक वजीर नेमून दे; २९. ह्मणजे माझा बंधु 'हारून,' ३०. याच्यायोगें माझ्या कमरेस बळकटी आण; ३१. आणि माझ्या कामांत त्याला पातीदार बनीव; ३२. कीं आह्मीं (उभयतां एकचित्त होऊन) तुझी पवित्रता पुष्कळच वर्णावी; ३३. आणि तुझें अतोनात स्मरण करीत राहावें. ३४. (कारण,) तूं आह्मांवर (फार कृपा-)दृष्टि ठेवितो आहेस. ३५. (परमेश्वरानें) सांगितलें कीं हे 'मूसा'! तुझें (सारें) मागणें (मंजूर, जा;) दिलें गेलें. ३६. आणि आह्मीं तुजवर (हा) दुसऱ्यांदा उपकार करून चुकलों आहों. ३७. (पहिला उपकार तो) कीं जेव्हां आह्मीं तुझ्या मातोश्रीला ही इषारत दिली कीं जिचा अहवाल (तुला आतां) प्रकटीकरणाद्वारें कळविला जातो; ३८. कीं 'मूसा'ला तूं पेटींत घाल व मग ती (पेटी) नदींत टाकून दे; ह्मणजे नदी त्या(पेटी)ला कांठावर ढकलून देईल (व अखेर) 'मूसा'ला माझा शत्रु व (तसाच) 'मूसा'चा शत्रु (ह्मणजे 'फिरऔन') हा ठेवून घेईल. आणि (हे 'मूसा'!) मी तुजवर आपल्याकडून प्रेम(-प्रतिबिंब) टाकलें

(१) परमेश्वरानें हजरत मूसावर जे अनेक उपकार केले होते ते स्मरून मूसांनीं ह्मटलें कीं हे प्रभु! तुझी आम्हांवर फार मेहरनजर आहे आणि मी पक्कें जाणून आहे कीं मला कोणी तरी मदतगार पाहिजे आहे व हारून या कामास योग्य आहे. ह्मणून माझ्या इतर मागण्याबरोबर हेंहि मागणें मान्य कर.

(कीं तुला जो पाहील तो प्रेम करूं लागेल) आणि (ह्यांत) उद्देश हा होता कीं माझ्या नजरेखालीं तुझें पालनपोषण केलें जावें. ३९. (हा त्याच वेळेचा वृत्तांत होय कीं) जेव्हां तुझी बहीण (परकी बनून 'फिरऔना'च्या लोकांस) चालतां चालतां बोलत जात होती कीं (ह्मणाल तर) मी तुह्मांला अशी (एक दाई) दाखवून देईन कीं जी त्याची (चांगल्याप्रकारें) जोपासना करील. तर (या युक्तिनें) आह्मीं तुला पुन्हां तुझ्या आईकडे पोहोंचवून दिलें; कीं तिचे डोळे गार राहावेत व तिणें (तुझ्या वियोगाचा) क्लेश करूं नये. आणि (हे 'मूसा'!) तूं एका ('किब्ती') इसमाला मारून टाकिलें होतेंस (व आपल्या जिवाच्या भीतीनें तूं फारच क्लेशयुक्त व खिन्न झालास) तेव्हां आम्हीं तुझी (त्या) क्लेशापासूनहि सुटका केली; आणि तुला आम्हीं तऱ्हेतऱ्हेनें पडताळून पाहिलें. मग तूं कित्येक

(१) ज्या काळीं फिरऔनानें बनी-इस्राएलांच्या मुलांस मारून सप्पा उडविण्याचा उद्योग चालविला होता; त्याच गडबडींत हजरत मूसा यांचाहि जन्म झाला. त्यांच्या मातोश्रींनीं त्यांना ईश्वरी प्रकटी-करणानुसार पेटींत घालून नाईल नदीमध्यें वाहवून दिलें. ह्या नदीचा एक पाट फिरऔनाचे बागेंत जात होता. ईश्वरप्रतापानें ती पेटी वाहत वाहत राजमहालापाशीं येऊन लागली. फिरऔन व त्याची पत्नि आसीया यांनीं या बालकाचें रूपलावण्य पाहून व त्यांच्या मनांत करुणा येऊन, मूसाला तींतून जिताजागता काढून घेतला. तर त्यांनीं त्यांस पाळण्याचा निर्धार करून त्यांला अंगावर पाजण्यासाठीं दाया बोलाविल्या; पण तें बाळक कोणाचेंहि स्तन घेईना. अखेर त्यांच्या बहिणीनें परकी बनून त्यांस दाई दाखवून देत्यें ह्मणून आपल्या आईला पुढें केलें आणि याप्रमाणें हजरत मूसा आपल्या आईकडे पोंचविले गेले.

(२) तऱ्हे तऱ्हेनें पडताळून पाहणें ह्मणजे अनेक विघ्नें व संकटें ओढवून त्यांचें धैर्य व ईश्वरनिष्ठा हीं कसून पाहणें हें होय. हजरत मूसाच्यासंबंधानें कुराणांत इतर स्थळीं असा मजकूर आहे कीं हजरत मूसा यांस लाचार होऊन एकटेच पळणें भाग पडलें. मार्गाचा परिचय नव्हता; शिधासामुग्री जवळ नव्हती. शेवटीं मदयन शहराबाहेर

वर्षें 'मद्‌यन'च्या लोकांत (जाऊन) राहिलास. नंतर हे 'मूसा'! (माझ्या) पूर्वसंकल्पाप्रमाणें तूं (अखेर पोक्त वयास[1] पोहोंचून येथें माझ्या समक्ष) येऊन हजर झालास. ४०. आणि मी तुला आपल्या (पैगंबरीच्या कामा)साठीं निवडून तयार केलें आहे. ४१. तर तूं व तुझा भाऊ ('हारून' उभयतां) माझे चमत्कार घेऊन जा व माझ्या स्मरणांत हयगय करूं नका. ४२. तुम्हीं उभयतांहि 'फिर-औना'कडे जा; त्यानें फारच डोकें उचललें आहे. ४३. मग (त्याच्या पाशीं जाऊन) तुम्हीं त्याच्याशीं सौम्य बोल बोला; कीं तो कदाचित् (मनांत) समजून जाईल अगर (माझ्या कोपास) भिऊन जाईल. ४४. उभयतां(बंधू)नीं अर्ज केला कीं हे आमच्या पालनकर्त्या! आम्हीं या (गोष्टी)ला भितों कीं तो (कोठें) आम्हांवर अत्याचार करील अगर (आणखीहि जास्त) दंडेली माजवूं लागेल. ४५. (परमेश्वरानें) सांगितलें कीं भिऊं नका; मी तुह्मांसोबत आहें; (आणि सर्व कांहीं) ऐकतों व पाहतों. ४६. सारांश, त्याच्यापाशीं जा व (जाऊन) सांगा कीं आम्हीं उभयतां तुझ्या पालनकर्त्याचे पाठविलेले आहोंत; तर बनी-इस्राएलांना तूं आम्हांसोबत पाठीव; आणि त्यांना (कोणाहि प्रकारची) इजा देऊं नकोस. आम्हीं तुझ्या पालनकर्त्याकडून चमत्कार घेऊन आलों आहों. आणि जो कोणी सरळ मार्ग अनुसरील त्यालाच शांति होय. ४७. खरोखरीच आम्हांला (परमेश्वराकडून असें) प्रकट झालें आहे कीं जो कोणी (परमेश्वराच्या

जाऊन मुक्काम केला. तेथें जवळच विहिरीवर लोक पाणी भरीत होते; आणि हजरत **शोएब** ज्यांना बायबलांत इथ्रो म्हटलें आहे या वृद्ध पैगंबराच्या मुलींहि जनावरांस पाणी पाजण्यासाठी आल्या होत्या. तेव्हां **मूसा**नें त्यांना विहीरींतून पाणी काढून दिलें. अशा प्रकारें हजरत **मूसा** हे हजरत **शोएब** पैगंबरापर्यंत पोंचले व त्यांच्या येथें शेरडें चारण्यासाठीं चाकरीस राहिले. पुढें यांच्याच एका **सफूरा** नामक मुलीशीं त्यांचें लग्न झालें.

(१) पोक्त वय म्हणजे चाळीस वर्षांचें वय कीं जेव्हां बहुतेक पैगंबरांना पैगंबरीचें काम सोंपविलें गेलें आहे.

निशाण्यांस) पाखंड म्हणेल व (त्याच्या आज्ञेकडून) तोंड फिरविल त्यालाच (ईश्वरी) शिक्षा (होईल). ४८. ('फिरऔन' मोठ्या अहं-कारानें) बोलला, हे 'मूसा'! तुह्मां उभयतां(भावां)चा पालनकर्ता कोण होय? ४९. ('मूसानें') उत्तर दिलें कीं आमचा पालनकर्ता तोच होय कीं ज्यानें प्रत्येक (सृष्ट) वस्तूस तिची (विशिष्ट) संघटना अर्पण केली; नंतर त्यानें (ज्या ज्या कामांसाठीं त्या वस्तु निर्मिल्या होत्या तीं तीं कामें ईश्वरीतंत्राप्रमाणें बजाविण्यास तींस) मार्ग दाखविला. ५०. ('फिरऔन'नें) पुसलें कीं बरें! प्राचीन (काळाच्या) लोकांची काय स्थिति (होणें) आहे? ५१. ('मूसा'नें) सांगितलें कीं या(गोष्टी)चें ज्ञान माझ्या पालनकर्त्यापाशीं ('लौहे महफ़ूज़'या) पुस्तकांत (नमूद केलेलें) आहे. माझा पालनकर्ता चुकत नाहीं व विसरतहि नाहीं. ५२. (आणि) त्यानेंच तर तुम्हां(लोकां)करतां पृथ्वीला बिछाईत बनविली व तुमच्या(चालण्या)साठीं पृथ्वींत मार्ग काढले व आकाशांतून पाणी वर्षविलें. मग आम्हींच पाण्याच्यायोगें तऱ्हे-तऱ्हेच्या वनस्पति (भूमींतून) निपजविल्या. ५३. (आणि सांगि-तलें) कीं तींतून तुम्हींहि खा व आपल्या गुरांढोरांसहि चारा. कांहीं संशय नाहीं कीं ह्या(वस्तूं)त बुद्धिवंतांसाठीं (परमेश्वरी सामर्थ्याच्या

(१) भावार्थ हा आहे कीं सृष्ट पदार्थांच्या भिन्न भिन्न स्थिति असतात व त्या स्थितींच्या पूर्णतेस पोहोंचण्याकरितां दरेक पदार्थांत आरं-भापासूनच तशी प्रवृत्ति उत्पन्न होते. माणसाचें मूल प्रथम दूध पितें, मग अन्न खाऊं लागतें व मग चालूं लागतें. पाखरांचीं पिलें हळू हळू उडावयास लागतात. माशाचीं पिलें पोहावयास शिकतात. याच अनु-मानाप्रमाणें कांहीं लोक स्वर्गासाठीं होत ते चांगलीं कामें करतात; आणि कांहीं नरकाग्नीसाठीं होत ते नास्तिकपणा, मूर्तीपूजा व अनेकेश्वरा-वाद वगैरे करतात.

(२) या उत्तरांत हजरत मूसा पैगंबरांचा प्रायः हा हेतु होता कीं हे फिरऔना! तुला प्राचीन लोकांशीं काय कर्तव्य आहे, तूं आपली फिकीर कर. परमेश्वर कोणत्याच गोष्टींत चुकतहि नाहीं व विसरतहि नाहीं. त्याच्या रजिष्टरांत सर्व गोष्टी नमूद केलेल्या आहे.

बऱ्याच) निशाण्या होत. ५४. (लोकांनों!) याच भूमींतूनें आम्हीं तुम्हांस निर्मिलें व (मरणोत्तर) यांतच तुम्हांस परतून आणूं आणि यांतूनच (पुनरुत्थानाच्या दिवशीं) तुम्हांस दुसऱ्यांदा काढून उभे करूं. ५५. आणि आम्हीं 'फिरऔना'ला आपल्या अवघ्या निशाण्याहि दाखविल्या; तरी देखील तो (त्यांस) पाखंड म्हणत व नाकारीतच राहिला. ५६. (शेवटीं) तो म्हणाला कीं, हे 'मूसा'! कां तूं आम्हांपाशीं याकरितां (पैगंबर बनून) आला आहेस कीं तूं आपल्या जादू(च्या जोरा)नें आह्मांस आमच्या मुलखांतून काढून लावावेंस? ५७. (बरें तर दम धर,) आम्हींहि असलीच जादू तुझ्यासमोर आणूं तरच सई. तर (आतां) तूं आमच्या व आपल्या दर्म्यान एक वेळ नेमून दे कीं आम्हींहि तिच्या उलट करूं नये व तूंहि (करूं नयेस); (तुझा व आमचा सामना) सपाट (व खुल्या) मैदानांत (होईल). ५८. ('मूसा'नें) सांगितलें कीं (माझा) तुमचा वायदा (सार्वजनिक) शृंगार[2](-सणा)चा दिवस

---

(१) मनुष्य जातीच्या उत्पत्तीची परंपरा 'आदम' या आदिपुरुषाच्या निर्मित होण्यापासून घ्याल, तर सकळ मनुष्यांस परमेश्वरानें मातींतून निर्मिलें असें ठरतें. कारण, आदमला मातींतून बनविलें व हे मूळपुरुष इतर मानवाप्रमाणें जारज कोटींतले नव्हेत. शिवाय मनुष्याचा जननक्रम सुरु झाला तेव्हांपासून मनुष्य वीर्यबिंदूंतून बनतो, व वीर्य अन्नांतून आणि अन्न मातींतून. आतां राहिलें मरणानंतर परतून भूमींत आणणें, तर जे लोक भूमींत दफन होतात त्यांचें परतून आणणें तर उघडच आहे. आणि जे लोक जाळले किंवा जलसमाधि दिले जातात; तेहि सरशेवटीं येऊन जाऊन मातींतच मिळून जातात. आतां राहिली शेवटची गोष्ट, पुनरुत्थानाचे दिवशीं मेलेल्यांचें मातींतून काढून उभें करणें; तर जो परमेश्वर जन्म देण्यास व मारण्यास समर्थ होय तो सर्व कांहीं करूं शकतो हें अगदीं उघड आहे.

(२) सार्वजनिक शृंगार सणाचा दिवस हा एखादा सण किंवा यात्रेचा दिवस असेल अथवा कदाचित् फिरऔनाच्या जन्मदिवसाचा उत्सव असेल कीं त्या दिवशीं लोक चांगलीं चांगलीं वस्त्रें व आलंकार

(होय) आणि हें कीं भर दिवसास[1] लोकांस एकत्र गोळा केलें जावें. ५९. हें ऐकून 'फिरऔन' (आपल्या जागीं) परतला व मग त्यानें आपलें गौडबंगाल गोळा केलें व मग (नियमित वेळीं सामन्याकरतां तयार होऊन) येऊन ठेपला. ६०. 'मूसा'नें ('फिरऔना'चा जमाव पाहून) त्यांना सांगितलें कीं तुम्हांला दुःख असो! तुम्हीं परमेश्वरावर (तरी जादूचें) खोटें कुभांड रचूं नका. नाहीं तर, तो (तुम्हांवर एकादी) शिक्षा आणून तुमचा नाश करून टाकील. आणि ज्यानें (ज्यानें परमेश्वरावर[2]) खोटें कुभांड रचिलें तो अर्थातच पार बुडून गेला. ६१. यावर, लोक आपल्या (या) प्रकरणासंबंधानें आपसांत वादविवाद व हळू हळू कुजबुज करूं लागले. ६२. (अखेर) सर्वांनीं (एक मत होऊन हें) म्हटलें कीं असो नसो, हे दोघे (भाऊ) खचित जादुगीर होत; (आणि हे एवढेंच) इच्छितात कीं आपल्या जादू(च्या प्रभावा)नें तुम्हांस तुमच्या मुलकांतून काढून लावावें आणि तुमच्या सर्वोत्कृष्ट धर्मपंथाचें चलनवलन दूर करून टाकावें. ६३. म्हणून तुम्हींहि आपले डावपेंच एकत्र गोळा करा व मग रांगेरांगेनें (यांचा) सामना करा. आणि जो कोणी वर्चस्वी झाला तोच अर्थात् आज सफल झाला. ६४. (सरशेवटीं जादुगीर) म्हणाले कीं हे 'मूसा'! कां तर हें होऊं दे कीं तूं (आपली काठी मैदानांत) टाक आणि कां तर हें कीं जे कोणी टाकणारे होत त्यांच्यांत पहिले आम्हींच होतों. ६५. ('मूसा'नें) म्हटलें, नाहीं तर, तुम्हींच टाका चला. (तात्पर्य त्यांनीं आपलें कर्तब दाखविलें;) तों 'मूसा'ला केवळ

धारण करून खुशी मानीत असतील व घरें व दुकानें सजवीत असतील व हा सर्वांच्या सुटीचा दिवस असेल.

(१) भर दिवसास म्हणजे भणभणीत उजाडल्यावर; हें यासाठीं कीं कित्येक लोक उशीरानें निजून उठतात व कित्येक आपल्या जरूरी कामांत गुंतलेले राहतात. सारांश भर दिवसास गोळा होतील तर कोणीहि गैरहजीर राहणार नाहीं; व सर्वांस खरें खोटें कळून येईल.

(२) परमेश्वरावर खोटें कुभांड रचणें ह्मणजे परमेश्वरानें जो मला काठीचा चमत्कार दिला आहे त्याला जादू म्हणूं नका.

त्यांच्या जादूमुळें असा आभास होऊन गेला कीं त्यांच्या दोऱ्या व त्यांच्या काठ्या (सर्प होत्सात्या जिकडे तिकडे) धांव घेताहेत. ६६. तेव्हां 'मूसा' आपल्या मनांतल्या मनांत भ्याला. ६७. आम्हीं फर्माविलें कीं (हे 'मूसा'!) भिऊं नकोस, निःसंशय तूंच वर्चस्वशाली होशील. ६८. आणि तुझ्या उजव्या हातांत जी (काठी) आहे ती तूं (मैदानांत) टाकून दे, म्हणजे (या जादुगीरांनीं) जें काय (थोतांड) रचून उभें केलें आहे तें (सर्व) ती (एकदम) गडप करून जाईल. (कारण,) जें (थोतांड) त्यांनीं रचून उभें केलें आहे तें (सारें) केवळ जादुगीराचें कर्तब होय. आणि जादुगीर कोठेंहि जावो, त्याला साफल्य होणें नाहीं. ६९. (सारांश 'मूसा'च्या काठीनें अजगर बनून जादुगीरांच्या साप-सापोळ्या गिळून टाकल्या) तर (हें पाहून) जादुगीर साष्टांग नमस्कार घालीत (भराभर पालथे) पडले; (व) म्हणूं लागले कीं आम्हीं 'हारून' व 'मूसा' यांच्या पालनकर्त्याचा विश्वास धरिला. ७०. ('फिरऔन') म्हणाला कीं तुम्हांस मी परवानगी द्यावी याच्या आधींच कां तुम्हीं 'मूसा'चा विश्वास धरिला? असो नसो, हा तुमचा मोठा (गुरु) होय कीं ज्यानें तुम्हांस जादू शिकविली आहे. पण मी तुमचे हात व तुमचे पाय [१] उलटे (सुलटे) कापून टाकीन आणि तुम्हांला खजुरीच्या कांड्यांवर फांशीं देईन तरच सई! आणि (आतां) तुम्हांस (चांगल्या रीतीनें) माहीत होऊन जाईल कीं आम्हां (उभयपक्षां) तून कोणाची शिक्षा अधिक सक्त व विशेष टिकाऊ होय? ७१. (जादुगीर) बोलले कीं स्पष्ट स्पष्ट चमत्कार जे आम्हांसमोर आले त्यांच्या पुढें आणि ज्या (परमेश्वरा)नें आम्हांस निर्माण केलें त्याच्यापुढें तर आम्हीं तुला कोणाहि तऱ्हेनें श्रेष्ठत्व देणारच नाहीं. तर तुला जो कांहीं हुकुम करावयाचा असेल तो करून सोड. तूं ह्या इहलोकिक आयुष्यावरच काय तो हुकूम चालवूं शकतोस (कीं तूं आम्हांस शिक्षा देशील आणि फार करशील तर जिवें मारवून टाकशील) एवढेंच. ७२.

(१) हा मजकूर नवव्या भागांत आला आहे. तेथें आम्हीं ही टीप दिली आहे कीं उलटे सुलटे हातपाय कापणें म्हणजे उजवा हात व डावा पाय कीं यानें सारें धड निकामी होऊन जातें.

आम्हीं आपल्या पालनकर्त्याचा विश्वास धरून चुकलों आहों कीं तो आम्हांला आमचे अपराध क्षमा करील व (मुख्यत्वेंकरून) जादू जी (कराचया)स तूं आम्हांस भाग पाडिलेंस (तिचें पातक); आणि परमेश्वर (व त्याची देणगी तुझ्या देणगीपेक्षांहि) फारच उत्तम व विशेष चिरस्थायी होय. ७३. निःसंशय जो कोणी (नास्तिकपणाच्या-बद्दल) गुन्हेगार होऊन आपल्या पालनकर्त्याच्या समक्ष हजर होईल, त्याच्यासाठीं 'जहन्नम' होय; कीं तो त्यांत न मरेलच व न जगेलच (म्हणजे लहालहा सुसकारीत पडलेला असेल). ७४. आणि जो कोणी विश्वासू होऊन परमेश्वराच्या हुजूर हजर होईल (व) त्यानें सुकृत्येंहि केलेलीं असतील, तर हेच लोक होत कीं ज्यांचे बडेबडे दर्जे होतील. ७५. (म्हणजे) कायमच्या राहण्याच्या बागा, कीं ज्यांच्या खालून (पाण्याचे) पाट वाहत असतील (व) ते त्यांत सदासर्वदा राहतील. आणि जो कोणी (पाप व नास्तिकपणा यांच्या दुर्गंधीपासून) शुचिर्भूत राहील त्याचा हाच मोबदला होय. ७६. आणि आम्हीं 'मूसा'कडे आदेश पाठविला कीं माझे सेवक (म्हणजे 'बनी-इस्राएल') यांस तूं रातोरात ('मिसर'मधून) काढून ने; व मग समुद्रांत (काठी मारून) त्यांच्याकरितां कोरडा मार्ग बनवून दे; (कीं त्यावरून तुम्हीं लोक समाधानानें पार होऊन जाल). मग तुला (कोणाच्याहि) पाठलागाची भीति राहणार नाहीं व तुला (बुडण्याचा) अंदेशाहि राहणार नाहीं. ७७. नंतर 'फिरऔना'नें आपल्या सैन्यां-सहित 'बनी–इस्राएलां'चा पाठलाग केला; व मग समुद्राचा जसा कांहीं (प्रवाह) त्यांच्यावर लोटला तो लोटला. ७८. आणि 'फिरऔना'नें' आपल्या लोकांस बहकविलें व सन्मार्गहि दाखविला नाहीं. (त्याचा परिणाम हा झाला). ७९. हे 'बनी–इस्राएलांनों'! आम्हीं तुम्हांस तुमचा शत्रु ('फिरऔन')यापासून तारिलें, व तुम्हांशीं 'तूर'(पर्वता)च्या उजवीकडचा वायदा केला; आणि आम्हीं तुम्हांवर

(१) तूर म्हणजे सिनाई पर्वताच्या उजवी कडचा वायदा याचा अर्थ असा कीं परमेश्वरानें हजरत मूसा पैगंबरास हुकूम दिला होता कीं तुम्हीं आपल्या लोकांतून सत्तर माणसें निवडून घेऊन तूर पर्वताच्या उजवीकडेला त्यांस आणा म्हणजे आम्हीं तुम्हांस तौरात–जुनाकरार देऊं.

'मन्न'[1] व 'सल्वा' हीं उतरविलीं. ८०. (आणि आम्हीं हुकूम दिला कीं हा) जो उत्तम आहार आम्हीं तुम्हांस दिला आहे त्यांतून खा, आणि या बाबतींत (माझ्या हुकूमाचें लवलेशहि) उल्लंघन करूं नका, (कीं तुम्हीं उद्यासाठीं सांठवूं लागावें; व असें कराल) तर तुम्हांवर माझा कोप ओढवेल आणि ज्याच्यावर माझा कोप ओढवेल; तर तो (समजा कीं नरकाग्नीच्या) खड्ड्यांत पडलाच पडला. ८१. आणि जो कोणी (पापापासून) अनुतप्त होईल व विश्वास धरील व सुकृत्यहि करील व मग सन्मार्गावर (कायमहि) राहील तर त्या (च्या पापां)चाहि मी मोठा क्षमाकर्ता आहें. ८२. आणि (जेव्हां 'मूसा' तौरात(पुस्तक) घेण्यास पुढें चालून आला तेव्हां आम्हीं विचारलें कीं) हे 'मूसा!' तूं त्वरा करून आपल्या लोकांस सोडून पुढें कसा आलास? ८३.('मूसा'नें) अर्ज केला कीं तेहि हे, माझ्या मागें, मागेंच (चालले येत आहेत); आणि हे माझ्या पालनकर्त्या! मी त्वरा करून तुजकडे यासाठीं (पुढें) आलों आहें कीं तूं (माझ्याशीं) खूष व्हावेंस ८४. (परमेश्वरानें) सांगितलें कीं तुझ्यामागून तुझ्या लोकांस आम्हीं (आणखी एका) कसाला लाविलें आहे, आणि (तो हा कीं) 'सामिरी'नें त्यांना बहकविलें. ८५. मग 'मूसा' रागाच्या व संतापाच्या स्थितींत आपल्या लोकांकडे परतला; (व तो येऊन) म्हणूं लागला कीं हे माझ्या बांधवांनों! कां तुमच्या पालनकर्त्यानें तुम्हांशीं (तौरात पुस्तक देण्याचा) उत्तम वायदा केला नव्हता? तर कां तुम्हांस (त्या वायद्याची) मुदत लांबलचक वाटली? अगर तुम्हींच (हें) इच्छिलें कीं तुम्हांवर तुमच्या पालनकर्त्यांचा कोप ओढवावा व ह्मणूनच तुम्हीं (एकाच परमेश्वराच्या उपासनेचा जो करार करून चुकलां होतां त्या) माझ्या कराराच्या उलट केलेंत? ८६. ते ह्मणूं लागले कीं आम्हीं आपल्या अखत्यारानें तुझ्या कराराच्या उलट केलें नाहीं. किंबहुना (गोष्ट अशी झाली कीं 'किब्ती') लोकांच्या डागदागिन्यांचीं[2] ओझीं कीं जीं ('मिसर'हून निघतेवेळीं)

(१) यासंबंधीं भाग पहिला अध्याय २. पृष्ठ २८ टीप १ मध्यें ऊहापोह झालेला आहे तेथें पाहा.

(२) बनी–इस्राएलांत सणाचा लाग आला होता; आणि या निमित्तानें

आम्हांवर लादलीं गेलीं होतीं, तीं (आतां 'सामिरी'च्या सांगण्यानें) आम्हीं (अग्नींत आणून) टाकिलीं. आणि अशाच प्रकारें 'सामिरी'नेंहि (आपल्या जवळील दागिने आणून) टाकिले. ८७ मग ('सामिरी'नेंच लोकांसाठीं (त्यांतून एक) वासरूं (ओतून) काढिलें; (ह्मणजे वासराची) प्रतिमा कीं तिचा हंबरडांहि (वासरासारखाच) होता. यावर (कित्येक लोक) म्हणूं लागले कीं हाच तर तुमचा उपास्य (देव) होय; आणि 'मूसा'चा उपास्यहि (हाच होता). पण तो विसरून ('तूर' पर्वतावर अन्य कोणी देव पहावयास) गेला आहे. ८८. तर कां या लोकांस इतकेंहि सुचत नव्हतें कीं ती (वासराची प्रतिमा) यांच्या गोष्टीचा उलटून जबाब देऊं शकत नाहीं, आणि तिला यांच्या कोणाहि नुकसानाचा अधिकार नाहीं व नफयाचाहि नाहीं. ८९. आणि 'हारून'नें (या वत्सपूजेच्या) पूर्वींच यांना सांगितलेंहि कीं हे

ते सारेचे सारे शहर सोडून बाहेर निघून गेले होते. यांच्यापाशीं **किब्ती** (Koptic) लोकांचे कांहीं डागदागिनेहि होते. कित्येक म्हणतात कीं **किब्ती** लोकांनीं ते ठेवीदाखल ठेविले होते; आणि कित्येक म्हणतात कीं **बनी–इस्राएलां**नीं सणासाठीं मागून घेतले होते. कांहींहि असलें तरी यांच्यापाशीं **किब्ती** लोकांचे जडजवाहिर होतें हें खास. हे **किब्ती** लोक, **फिर**औनच्या जातीचे होते. ते सर्व पुढें समुद्रांत बुडून गेले व त्यांचा कोणी वारस राहिला नव्हता. **सामिरी**नें हजरत **हारून** यांस सांगितलें कीं हा बिनवारसी माल जाळून टाकला पाहिजे. कां कीं कोणाचाच त्यावर हक्क नाहीं. याप्रमाणें **सामिरी**च्या वहकविण्यानें तें वितुळून त्यांतून वासराच्या स्वरूपाचा साचा बनवून प्रतिमा ओतून काढिली गेली; आणि ते लोक तिची पूजा अर्चा करूं लागले.

(१) हजरत **मूसा** प्रमाणेंच **फिर**औनच्या भीतीनें **सामिरी**च्या आईनें **सामिरी**ला जन्मतांच समुद्रांत सोडून दिलें होतें. पण ईश्वराज्ञेनें **जिब्रील** दूत येऊन त्यांनीं त्याला पाण्यांतून काढून वांचविले व वाढविले. म्हणून तो या देवदुताला ओळखित होता. पुढें **फिर**औन बुडाला त्या दिवशीं **जिब्रीला**स घोड्यावरून जातांना पाहून **सामिरी**नें घोड्याच्या पाया खालील मूठभर धूळ उचलून घेतली. ती त्यानें त्या ओतींव वासराच्या तोंडात घातली तों तें हंबरडा फोडूं लागलें.

माझ्या बांधवांनों! ही तर या(वासराच्या) द्वारें केवळ तुमची कसोटी पाहिली जाते, आणि (एरव्हीं) खरोखरींच तुमचा पालनकर्ता परम दयाळू (परमेश्वर)च होय. म्हणून माझें अनुकरण करा व माझा हुकूम माना. ९०. ते ह्मणूं लागले कीं 'मूसा' परतून आह्मांकडे येईपर्यंत आम्हीं तर बरोबर याच(वत्सपूजे)वर एकनिष्टपणें अडून बसावयास कधींहि चुकणारच नाहीं. ९१. ('मूसा'नें 'हारून' यास संबोधून) म्हटलें कीं हे 'हारूना! जेव्हां तूं यांना पाहिलें होतेंस कीं (हें लोक) बहकून गेले, तेव्हां तुला कोणी मनाई केली होती; ९२. कीं तूं माझें (बोधवचनाचें)अनुकरण न करावेंस? कां तूं माझ्या आज्ञेचें उल्लंघन केलेंस? ९३. (तो) बोलला कीं हे माझ्या सहोदर (भावा)! माझी दाढी व माझी डोकी (यांचे केंस) तर धरूं नकोस. मी या(गोष्टी)स भ्यालों कीं तूं (परत येऊन) कोठें असे (न) म्हणूं लागावेंस कीं त्वां 'बनी-इस्राएलां'मध्यें फूट घालून टाकलीस आणि माझ्या बोलाला[1] मान दिला नाहींस. ९४. (आतां 'मूसा'नें 'सामिरी'ला) पुसलें कीं हे 'सामिरी'! तुझी काय गत आहे? ९५. त्यानें सांगितलें कीं इतरांना जें दिसून आलें नाहीं तें मला दिसून आलें; (मी 'जिब्रील'ला

(१) ह्याच गोष्टीचा उल्लेख कुराणांत अन्यत्र आलेला आहे कीं हजरत **मूसा** हे जातां जातां आपला भाऊ **हारून** यांस सांगून गेले होते कीं "माझ्या मागें तूं माझ्या लोकांत माझा प्रतिनिधि होस (व त्यांच्यांत) संप–सुधारणा–करीत अस (कीं त्यांनीं आपसांत झगडूं नयें); आणि फिसादखोर लोकांचा मार्ग अनुसरूं नकोस." तर हजरत **हारून** यांनीं ती आज्ञा याप्रमाणें पाळली कीं **बनी–इस्राएल** ह्मणजे यहुद्यांस वत्सपूजेपासून मनाई केली व स्वत: त्यांजपासून दूर राहिले. पण त्या लोकांनीं जेव्हां यांचें ऐकिलें नाहीं तेव्हां हे गुपचुप बसून राहिले. यामुळें हजरत **मूसां**नीं हजरत **हारू**नाला ठपका दिला कीं तूं प्रतिनिधित्वाचें कर्तव्य कां ह्मणून बजाविलें नाहींस? तुला माझें अनुकरण करण्यापासून कोणी हरकत केली? या वाक्याचा अर्थ हा होय. हजरत **मूसा** पैगंबरांचा हेतु हा होता कीं सर्व प्रयत्नं खर्चून **बनी–इस्राएलां**स एकाच परमेश्वराची उपासना करावयास बळेंच भाग पाडावयाचें होतें. हजरत **हारून** यांनीं आपसांत संप-सुधारणा करण्याची **मूसा**नें दिलेली ताकीद आठवून देऊन क्षमा मागितली.

घोड्यावर स्वार होऊन जातांना पाहिलें,) तर मी ('जिब्रील') दूता (च्या घोड्या) च्या पावलांच्या चिन्हां(च्या धूळीं)तून एक मूठ भरून घेतली; व मग ती (ओतींव वासरांत) टाकून दिली; (तोंच तें हंबरडा फोडूं लागलें). आणि (त्यावेळीं) माझ्या मनानें मला असेंच सुचविलें. ९६. ('मूसा'नें) सांगितलें कीं चल (दूर हो)! (या) आयुष्यांत तर तुला हीच (शिक्षा) होय कीं तूं (जन्मभर) असेंच म्हणत फिरशील कीं (पाहा हो! मला कोणीं) शिवूं नका. (नाहीं तर आम्हां दोघांनाहि ताप चढेल). आणि (याशिवाय) तुजकरतां (पुनरुत्थानाच्या शिक्षेचा) एक वायदा आणखीहि होय कीं तो तुला कोणाहि तऱ्हेनें टाळतां येणार नाहीं. आणि ज्या (मूर्ती)च्या (आराधने) वर तूं एकनिष्ठ होऊन अडून बसला होतास त्या आपल्या उपास्या (म्हणजे वासरा)कडेहि पाहा. याला आम्हीं जाळून(भस्म करून) टाकूं व मग ती (राख) समुद्रांत विसकळून (वाहवून) सोडूं ९७. (लोकांनों!) तुमचा(अस्सल)उपास्य केवळ परमेश्वरच होय कीं, ज्याच्यावांचून (अन्य) कोणी उपास्यच नाहीं. आणि त्याचें ज्ञान सर्व वस्तूंस व्यापून आहे. ९८. (हे पैगंबरा!) अशाच प्रकारें आह्मीं पूर्वीं जें (जें कांहीं) होऊन गेलें त्या गोष्टींचा अहवाल तुला ऐकवितों. आणि आम्हीं तुला आपल्याकडून कुराण[1] अर्पण केलें आहे. ९९. ज्या लोकांनीं याच्याकडून तोंड फिरविलें, ते पुनरुत्थानाचे दिवशीं (कुकर्मांचें) एक (भारी) ओझें (आपल्या डोईवर) लादलेले असतील १००. (आणि) याच स्थितींत (ते) निरंतर राहतील. आणि पुनरुत्थानाचे दिवशीं हें ओझें वाहणें त्यांस किती तरी वाईट होय! १०१. त्या दिवशीं 'सूर'–शिंग–फुंकलें जाईल व आम्हीं त्या दिवशीं गुन्हेगारांना(आपल्या हुजूर) एकत्र गोळा करूं; (आणि) त्यांचे डोळे (दहशतीमुळें हिरवे) निळे (निस्तेज होतील). १०२. ते आपसांत हळू हळू बोलत जातील कीं (जगांत) तुम्हीं लोक (फार) राहिलां

(१) पवित्र कुराणाच्या या महावाक्यांत 'ज़िक्र' हा शब्द आहे कीं ज्याचा अर्थ बोध–स्मरण असा आहे. आणि कुराणांत हे दोन्ही गुण होत ह्मणून आह्मीं 'ज़िक्र' चें भाषांतर कुराण असें केलें आहे.

असाल (तर) केवळ दहाच दिवस. १०३. जसजशा गोष्टी (हे लोक त्या दिवशीं) करतील त्यांशीं आम्हीं खूप माहीतगार आहों; कीं यांच्यांत जो (सर्वांत) जास्त सन्मार्गोन्मुख असेल तो ह्मणेल कीं नाहीं हो! तुह्मीं (जगांत फार) राहिलां असाल (तर) केवळ एकच दिवस. १०४. आणि (हे पैगंबरा! लोक) तुला पर्वतासंबंधानें प्रश्न करतात; (कीं पुनरुत्थानाचे दिवशीं यांची काय गत होणें आहे?) तर (तूं यांना) सांग कीं माझा पालनकर्ता यांस (धूळ बनवून चोहोंकडे) विसकळून टाकील; १०५. आणि पृथ्वीस सपाट मैदान करून सोडील; १०६. कीं त्यांत (हे वाचक-श्रोत्या!) तुला कोठें मोड दिसून येणार नाहीं व उच्च(नीचहि) नाहीं. १०७. त्या दिवशीं लोक पुकारणाऱ्या (म्हणजे करणा वाजविणाऱ्याच्या आवाजा) पासून वेडे वांकडे न जातां, (नीट) त्याच्या मागें मागेंच चालले जातील. आणि (धास्तीमुळें) परम दयाळू(परमेश्वरा)समक्ष (सर्वांचे) आवाज खोल बसून जातील. तर (हे वाचक-श्रोत्या! पावलांच्या) मंद आवाजाशिवाय तूं आणखी कांहींच ऐकणार नाहींस. १०८. त्या दिवशीं परम दयाळू (परमेश्वर) ज्याला परवानगी देईल व ज्याचें बोलणें पसंत करील त्याच्याशिवाय (कोणाचीच) शिफारस कामा येणार नाहीं १०९. जें कांहीं लोकांपुढें चाललें आहे व जें कांहीं यांच्या-मागें होऊन चुकलें आहे तें (सर्व कांहीं) तो जाणतो; आणि लोकांचें ज्ञान त्याला व्यापूं शकत नाहीं. ११०. आणि (पुनरुत्थानाचे दिवशीं सर्वांचीं) तोंडें, जिवंत (व) नित्यसिद्ध अशा (परमेश्वरा)पुढें नमलेलीं राहतील. आणि (त्या दिवशीं) जो मनुष्य (कोणाहि तऱ्हेच्या) अन्यायाचें ओझें (आपल्या मानेवर) लादून घेईल तो सफाई बुडालाच[२] (बुडाला). १११. आणि जो कोणी

(१) भावार्थ हा आहे कीं त्याचा तर्क जगव्यवहारांत इतरांपेक्षां अधिक अनुमानसिद्ध असा होता; ह्मणजे त्यांच्यांत तो फारच शहाणा होता.

(२) कुराणांत इतरत्र सांगितलें आहे कीं सर्वांत मोठा अन्याय म्हटला ह्मणजे परमेश्वरसमागमें कोणालाहि परमेश्वर तुल्य गणिलें जावें हा होय. ह्याप्रकारच्या अन्यायापासून कसलेंच तारण नाहीं ह्मणून अशा पाप्याचा पूर्ण विध्वंस झालाच समजा.

(ह्या जगीं) सुकृत्यें करील आणि तो विश्वासूहि असेल, तर त्याला (कोणा तऱ्हेच्या) अन्यायाची भीति राहणार नाहीं व (कोणा तऱ्हेच्या) हक्कमाराचीहि नाहीं. ११२. आणि (जशी कुराणाची प्रस्तुत स्थिति होय.) असेंच आम्हीं तें अरबी भाषेचें कुराण प्रकटिलें आहे व यांत (तऱ्हे-तऱ्हेनें) फिरवून फिरवून आम्हीं दरडावणी केली आहे कीं कदाचित् लोक (परमेश्वराला) भिऊन वागतील अगर ह्यानें यांच्या(मनां)त नव्यानें कांहीं विचार (जागृत) होईल. ११३. तर परमेश्वर जो (इह परलोकाचा)खरा बादशाह त्याचा महिमा फारच थोर होय.आणि(हे पैगं-बरा!)कुराणाच्या प्रकटीकरणाची परिसमाप्ति होण्याच्या आधींच,तूं कुराणा(च्या पठण करण्यां)त घाई करीत जाऊं नकोस. आणि (असें) प्रार्थित जा कीं हे माझ्या पालनकर्त्या! मला (आणखी) अधिकाधिक ज्ञान दे. ११४. आणि आम्हीं पूर्वकाळीं 'आदमा'पासून (गोधूम न खाण्याबद्दल) प्रतिज्ञा घेतली होती. पण 'आदम' (ती) विसरून गेला, आणि आम्हीं त्याच्या (इराद्यांत) करारीपणा[1] पावलों नाहीं. ११५. आणि-जेव्हां आम्हीं दूतांस सांगितलें कीं 'आदमा'पुढें साष्टांग नमस्कार

---

(१) जिब्रील दूत जेव्हां ईश्वरी प्रकटीकरण आणीत तेव्हां हजरत मोहंमद पैगंबर—परमेश्वर त्यांना धन्यवाद व शांति देवो—हे या विचारानें कीं ईश्वरप्रणीत प्रकटीकरणांतून एकादा शब्द ध्यानांतून उतरून न जावा; ह्मणून कुराणोक्त शब्द मध्यें मध्येंच त्वरेनें पठन करूं लागत. यानें जिब्रील दूतांस प्रकटीकरणाचें परिपूर्णतेंत गोंधळ होऊन जाण्याचा अंदेशा होता. यासाठीं परमेश्वरानें पैगंबर साहेबांस कुराण वाचण्याचा व शिकण्याचा सभ्याचार शिकविला कीं प्रथम पूर्ण गोष्ट ऐकून घ्या व मग ती पुन्हां पाठ ह्मणून दाखवा. याच उल्लेखांत आद-मच्या अंगीं स्वभावतः करारीपणाचा जो अभाव होता तोहि जाणावला. याचा भावार्थ हा कीं आदमजाद ह्मणजे मानव हे समुच्चयेंकरून उतावळ्या स्वभा-वाचे असतात; तथापि यांचेच कुलपुरुष, आदम हेहि स्थिर स्वभावाचे नव्हते; आणि स्वभावाची अस्थिरता हें उतावळेपणाचें द्योतक होय. कुराणांत दुसरे जागीं ह्मटलें आहे कीं "मनुष्य हा उतावळा निर्माण केला गेला आहे" आणि "मनुष्य हा उतावळा होय." सभ्याचार शिकविण्याचा काय उत्तम मार्ग आहे कीं त्यांत वाग्दंडहि आहे आणि दोषनिराकरणहि आहे.

घाला, तेव्हां सर्वांनींच साष्टांग नमस्कार घातला, पण 'इब्लीस' यानें नाकारिलें. ११६. तर आम्हीं ('आदमा'ला) सांगितलें कीं हे 'आदमा'! हा ('इब्लीस') तुझा व तुझ्या पत्नीचा अर्थात शत्रु होय; तर असें न व्हावें कीं तुम्हां उभयतांस त्यानें स्वर्गांतून काढून बाहेर करावें व तूं कष्ट भोगावेस.! ११७. आणि येथें (स्वर्गांत तर अशी मौज आहे कीं) तुला उपाशी राहावें लागत नाहीं व उघडेंबंबहि राहावें लागत नाहीं. ११८. आणि तसेंच हें कीं येथें तुला तहान सोसावी लागत नाहीं व उन्हातापांतहि रहावें लागत नाहीं. ११९. नंतर सैतानानें 'आदमा'ला फूसलावून टाकिलें (व त्याला) सांगितलें कीं हे 'आदमा'! म्हणशील तर, मी तुला शाश्वतीचा वृक्ष (कीं ज्याला खाऊन अजरामर होशील तो) आणि असें राज्य कीं जें (कधींहि) पुरातन होणार नाहीं (म्हणजे ऱ्हास पावणार नाहीं तें) दाखवून देऊं का? १२० सारांश, उभयतां(पतिपत्नी)नीं त्या(निषिद्ध वृक्षां)तून (त्याचें फळ) खाल्लें तों त्यांना आपापली लाज उघड होऊन गेली आणि (स्वर्गाच्या) बागेचीं पानें ते आपल्या (नग्नांगा)वर टांचून घेऊं लागले. आणि 'आदम'नें आपल्या पालनकर्त्यांची आज्ञा मोडली व (सन्मार्गांहून) भटकून गेला. १२१. मग (अखेर) त्याच्या पालनकर्त्यानें त्याला स्वीकारिलें आणि त्याचा पश्चात्ताप मान्य केला व (त्याला आपल्या आज्ञापालनाचा) मार्ग दाखवून दिला. १२२. ('आदम'नें जेव्हां आज्ञाभंग केला तेव्हां परमेश्वरानें 'सैतान' व 'आदम' यांस) आज्ञा केली कीं, तुह्मीं दोघेहि स्वर्गांतून खालीं उतरून जा; तुह्मीं एकमेकांचे दुशमन (आहां. आणि पृथ्वींत तुमचा वेल-विस्तार होऊं द्या;) मग जर तुमच्या (म्हणजे तुमच्या वंशा)पाशीं मजकडून सन्मार्ग-बोध येईल, तर जो कोणी माझ्या सन्मार्गावर चालेल तो बहकणार नाहीं व(अखेर)त्याला कष्टहि भोगावे लागणार नाहींत १२३. आणि ज्या मनुष्यानें माझ्या स्मरणाकडून तोंड फिरविलें, त्याचें आयुष्य-क्रमण अडचणींचें होईल; आणि पुनरुत्थानाच्या दिवशींहि आम्हीं त्याला

(१) जे लोक परमेश्वराला स्मरून धर्माचरणांत आयुष्य घालवीत नाहींत ते खरोखरींच कोणत्याहि स्थितींत खुष राहूं शकत नाहींत. एक गरीब धार्मिक

आंधळा (करून) उठवूं. १२४. तो म्हणेल कीं हे माझ्या पालनकर्त्या! तूं मला आंधळा (करून) कां उठविलास; आणि मी तर (जगांत भलाचंगा) डोळस होतों ? १२५. (परमेश्वर) जबाब देईल कीं असेंच (व्हावयास पाहिजे होतें; जगांत) तुजपाशीं आमच्या निशाण्या आल्या; पण तूं त्यांजला विसरून गेलास; आणि अशाच प्रकारें आज तुलाहि विसरलें जाईल. १२६. आणि ज्या मनुष्यानें (मर्यादेबाहेर) फाजिलपणा केला व आपल्या पालनकर्त्याच्या निशाण्यांचा विश्वास धरिला नाहीं, त्याला आम्हीं असाच मोबदला देत असतों. आणि परलोकींची शिक्षा (इहलोकींच्या शिक्षेहूनहि) फारच सक्त व फारच चिरस्थायी होय. १२७. तर कां लोकांस यानें बोध झाला नाहीं कीं यांच्यापूर्वी आम्हीं कित्येक पिढ्यांचा नायनाट करून टाकिला (आणि आतां) हे लोक त्यांच्याच राहण्या सवरण्याच्या जाग्यांत चालत (फिरत) आहेत ? बुद्धिसंपन्न लोकांसाठीं अर्थात् ह्याच (एका गोष्टीं)त (ईश्वर-

मनुष्य जर अडचणींत व संकटांत आहे तर तो तें सहन करितो; कांकीं त्याच्या मनाला एक प्रकारचें समाधान असतें कीं त्यांतून परमेश्वर त्याला पार पाडील. आणि जर तो सुखांत आहे तर तो या सुखाची किंमत जाणतो व परमेश्वराची उपकार स्तुति करतो. उलटपक्षीं, अधार्मिक मनुष्य जराशा आपत्तींत फारच तळमळून जातो; आणि सुखसंपत्तीचा असा दुरुपयोग करितो कीं अखेर तो महत्संकटांस बळी पडतो. केव्हां केव्हां दुष्टरोग त्याला येऊन घेरतात; व केव्हां केव्हां संपत्तीचा निष्काळजीपणानें अपव्यय करितो. आणि उत्कृष्ट खाणें व उत्तम कपडे यांनींहि त्याला कधीं सुख मिळत नाहीं व तो त्यांची किंमतहि जाणित नाहीं. नंतर धन संपादन करणें व त्याचें संभाळणें हीहि एक आपत्तिच होय. कोठें कोणाची खुशामत करावी लागते व कोठें खोटें बोलावें लागतें. ज्या कोणाशीं व्यवहार करतो त्याच्याशीं वैर कायम होतें. संसारमाया नाहीं तरीही दुःख; आणि आहे तेथें तिच्या माया शृंखलांत आपण जखडलेले आहों. म्हणून यापेक्षां विश्वव्यापक अशी कोणतीच आपत्ति नाहीं; कीं आहे तरीही दुःख व नाहीं तरीहि दुःख. आयुष्यक्रमण अडचणींचें होण्याचा अर्थ ही वस्तुस्थिति पाहाल तर असाच आढळून येईल. कोणालाहि आपल्या मनानें खुष आहे असें धरून चाललें असतां, तो मनुष्य वस्तुतः खुष होऊं शकत नाहीं.

सामर्थ्याच्या बऱ्याच) निशाण्या (उपलब्ध) होत. १२८. आणि (हे पैगंबरा! लोकांचे आचार तर असे आहेत कीं) जर तुझ्या पालनकर्त्याकडून पूर्वीच एक हुकूम न सुटून चुकता व (शेवटच्या निर्णयाचा) एक नियमित वेळ (ठरला) नसता; तर (एव्हांच) शिक्षा सादर होणें आवश्यक होतें. १२९. तर (हे पैगंबरा!) जसजशा गोष्टी (हे नास्तिक) उच्चारितात त्या तूं (मुकाट्यानें) सहन कर आणि सूर्योदयापूर्वी व (तसेंच) सूर्यास्तापूर्वी आपल्या पालनकर्त्याच्या स्तुतिबरोबर (त्याच्या) पवित्रतेचेंहि वर्णन करीत अस; आणि (तसेंच) रात्रीच्या समयांत व दिवसाच्या उत्तरार्धांत (म्हणजे 'जोहर'च्या वेळींहि) पवित्रतेचें[1] वर्णन करीत अस, कीं कदाचित तूं (या उपासनेचें प्रतिफल संपादून) खुष होऊन जाशील. १३० आणि (हे पैगंबरा!) आम्हीं भिन्नभिन्न लोकांस इहलौकिक आयुष्याची शोभा व बहार यांच्या सुखोपभोगाचीं जीं साधनें देऊन ठेविलीं आहेत कीं आम्हीं त्यांना त्यांच्या(स्थितीं)तच कसून पाहावें; त्यांजकडे तूं आपली नजर दौडूं नकोस. आणि तुझ्या पालनकर्त्याची (दिलेली) संपत्ति (म्हणजे पारलौकिक पुण्य याहूनहि) उत्तम व अधिक चिरस्थायी होय. १३१. आणि तूं आपल्या कुटुंबावर नमाजीची ताकीद राख व (स्वतःहि) ती चिकाटीनें करीत राहा. आम्हीं तुजपाशीं कांहीं अन्नसंपत्ति तर मागीत नाहीं; (किंबहुना,) आम्हींच तुला अन्न-संपत्ति देतों. आणि (उत्तम) परिणाम तर (परमेश्वराला) भिऊन वागण्याचा[2]च होय. १३२.

(१) म्हणजे नमाज पढत राहा असा अर्थ घ्यावयाचा आहे. यांत सूर्योदय व सूर्यास्ताच्या पूर्वी म्हणजे सकाळची व तीन प्रहरची नमाज; रात्रीच्या समयांत म्हणजे संध्याकाळची व रात्रीची नमाज आणि दिवसाचा उत्तरार्ध म्हणजे दुपारी सूर्य ढळल्यावर जी नमाज पढतात तिला जोहरची नमाज म्हणतात.

(२) एक अर्थ आम्हीं भाषांतरांत पत्करला आहे तो हा होय कीं आम्हांला तुम्हांपासून आज्ञापालन व उपासना पाहिजे. जसें जगांतील राजे व बादशाह आपल्या प्रजेकडून आपणासाठीं कमाई करवितात व काबाडकष्ट करूं लावतात; तसें हें तर आम्हीं म्हणत नाहीं कीं कमाई करून आम्हांस खाऊं घाला. हीच गोष्ट कुराणांत दुसरे जागीं याप्रमाणें लिहिलेली आहे कीं "मी दैवत व

आणि (यहुदी व खिस्ती हे) म्हणतात कीं (हा पैगंबर) आपल्या पालनकर्त्याकडून एकादी निशाणी आम्हांसाठीं कां म्हणून आणित नाहीं? (पण) कां पूर्वींच्या पुस्तकांत जी (भविष्यवाणी) होय तिची ग्वाही यांना पोहोंचली नाहीं? (कीं ती पैगंबरीची पूर्ण खूण होय). १३३. आणि जर आम्हीं कुराणा(च्या प्रकटीकरणा)पूर्वींच कोणाहि शिक्षेद्वारें यांचा नाश करून टाकतों तर ते म्हणतेच म्हणते कीं हे आमच्या पालनकर्त्या! तूं आम्हांकडे कोणी पैगंबर कां पाठविला नाहींस कीं आम्हीं हीन दीन व फजित होण्यापूर्वींच तुझ्या हुकुमाप्रमाणें चालतों! १३४. (हे पैगंबरा! यांना) सांग कीं (आपापल्या परीनें) सर्वच (शेवटील परिणामाची) वाट पाहताहेत तर तुम्हींहि वाट पहा. ह्मणजे पुढें जातां, तुम्हांस माहीत होऊन जाईल कीं कोण सरळ मार्गाचे अनुयायी होत (व गैरमार्गी कोण)? आणि कोण सन्मार्गास लागलेले होत (व बहकलेले कोण)? १३५.

मनुष्य यांस दुसऱ्या कोणत्याहि हेतुनें निर्माण केलें नाहीं. पण यासाठीं कीं त्यानीं माझी उपासना करावी. मी त्यांच्यापाशीं अन्न संपत्ति इच्छित नाहीं व त्यांनीं मला खाऊं घालावें हेंही मी इच्छित नाहीं. निःसंशय परमेश्वरच भक्कम सामर्थ्यवान् असा अन्नदाता होय.” तर भावार्थ हा कीं जर आम्हीं तुम्हांस कमाई करण्यास सागतों तरीहि त्याचा आम्हांस हक्क होता. परंतु आम्हीं तुम्हांस फक्त उपासना करायास सागतों; आणि ती कमाई करून देण्यापेक्षां सोपी आहे. म्हणून नमाजीचा नियमितपणा राखण्यांत थोडेसे श्रम पडतील तर ते सहन करा आणि भक्तत्वाचें कर्तव्य वजावा. दुसरे अर्थ भाष्यकारांनीं असेहि लिहिले आहेत कीं “आम्हीं तुम्हांपाशीं (तुमचीं) अन्नसंपत्तिहि मागीत नाहीं (कीं कमाई करा व खा; किंबहुना) आम्हींच तुम्हास अन्नसंपत्ति देतों (व देऊंहि; म्हणून खुशाल आनंदानें परमेश्वराच्या उपासनेवर जमून राहा).”

पवित्र कुराण.

भाग सतरावा.

अध्याय २१ वा.

सूरतुल्–अंबिया.

हा अध्याय मक्केंत प्रकट झाला. यांत ११२ आयात वा महावाक्यें आहेत. यांत अनेक वेगवेगळाल्या पैगंबरां-प्रेषितां-चें निरुपण झालेलें आहे. म्हणून पैगंबरांचें प्रकरण असें यास नांव देण्यांत आलें आहे.

परम दयाळू (आणि) कृपाळू परमेश्वराच्या नांवानें (मी आरंभ करितों.)

लोकांचा हिशोब (म्हणजे त्यांच्या कर्मांच्या हिशोबाचा समय) जवळ येऊन लागला, असें असतांहि ते गफलतींत (निमग्न होऊन) पलिकडे तोंड करून (चालले जात) आहेत. १. त्यांच्या पाशीं त्यांच्या पालनकर्त्याकडून जो नवीन हुकूम येतो, तो केवळ ते (इतके बेपर्वा होऊन) ऐकतात कीं, (त्याचा) खेळ मांडतात. २. (आणि) त्यांचीं मनें करमणुकींत गुंतलेलीं होत. आणि (हे) अन्यायकारी लोक (आपसांत) हळूहळू कुजबुज चालवितात; कीं हा (गृहस्थ म्हणजे 'मोहंमद') आहेच काय, तुम्हां सारखा एक मनुष्यच ना? तर कां तुम्हीं प्रत्यक्ष पाहून सवरून जादू(च्या गोष्टी ऐकावया)स येतां? ३. (पैगंबरानें यांची ही कुजबुज जाणून घेऊन) म्हटलें कीं (तुम्हीं काय कुजबुज करतां?) जितक्या म्हणून गोष्टी आकाश व पृथ्वींत होतात, त्या (सर्व) माझ्या पालनकर्त्यास माहित आहेत. आणि तो (सर्वांचें) ऐकतो (व सर्व कांहीं) जाणतो. ४. (अन्यायकारी लोकांनीं कुराणाला जादू म्हणण्यावरच पुरें केलें नाहीं;) तर ते म्हणूं लागले कीं, हा तर संभ्रांत स्वप्न-विचार-संग्रह होय; किंबहुना ह्यानें या (खोट्यानाट्या गोष्टी आपल्या

मनानें) रचिल्या आहेत; किंबहुना हा (गृहस्थ) कवि होय. (आणि जर खरोखरींच पैगंबर आहे) तर ज्याप्रमाणें पूर्वींचे पैगंबर (चमत्कारासहित) पाठविले गेले होते, त्याच प्रमाणें त्यानेंहि (आम्हीं सांगूं[1] तसा) एकादा चमत्कार आम्हांसमोर आणावा. ५. ज्या वस्त्यांचा आम्हीं यांच्यापूर्वीं नाश केला त्यांनीं तर (चमत्कार पाहूनहि) विश्वास धरिला नाहीं, तर कां हे विश्वास धरितील ? ६. आणि (हे पैगंबरा !) आम्हीं तुझ्या पूर्वींहि पुरुषच (पैगंबर करून) पाठविले (कीं आम्हांस जें कांहीं सांगावयाचें होतें तें,) आम्हीं त्यांजला प्रकट करीत होतों. तर (लोकांनों !) जर तुम्हांस (ही गोष्ट) माहित नसेल तर (पूर्वील) ग्रंथधारी लोकांस विचारून पहा. ७. आणि आम्हीं त्यांचें शरीर असें बनविलें नव्हतें कीं ते अन्न खात नसत आणि ते लोक (जगांत) नेहमीं राहणारेहि नव्हते. ८. मग आम्हीं (शिक्षेचें) वचन त्यांना खरें करून दाखविलें. (म्हणजे नियमित वेळीं शिक्षा पाठविली). तर त्या (पैगंबरां)ना व ज्यांना (ज्यांना) आम्हीं इच्छिलें त्यांना (शिक्षेंतून) बचावून घेतलें आणि जे लोक (मर्यादे बाहेर) निघून गेले होते त्यांचा आम्हीं नाश केला. ९. (लोकांनों !) आम्हीं तुम्हांकडे (कुराण हें) असें पुस्तक पाठविलें आहे कीं ज्यांत तुमचा उल्लेख[2] आहे. तर कां तुम्हीं (इतकी गोष्टहि) समजत नाहीं ? १०. आणि बहुतेक वस्त्या कीं जेथील लोक (फारच) शिरजोर होते त्या आम्हीं तोडून फोडून बरोबर करून टाकल्या; आणि

(१) हा निर्बंध आह्मीं यासाठीं लाविला आहे कीं, त्या लोकांस फक्त चमत्कारच पाहिजे होता; तर कुराण हा स्वतः एक महान चमत्कार होय आणि तो पुनरुत्थानापर्यंत तसाच राहील.

(२) भावार्थ हा आहे कीं हें कुराण तुमच्या सुधारणेसाठीं पाठविण्यांत आलें आहे. तुमचे दोष, तुमच्या उणिवा व तुमची अनीति यांचा यांत उल्लेख केलेला आहे; कीं तुमच्या हातून कदाचित् यांची दुरुस्ती होईल. जर यांत केवळ दुसऱ्याच लोकांचा अहवाल उल्लेखिलेला असता, अगर फक्त पूर्वींच्या लोकांचा इतिहास असता, आणि तुह्मीं तो आपल्या प्रीत्यर्थ निरुपयोगी समजता तरीहि निमित्तास जागा होती. परंतु आतां तुह्मांस या पुस्तकाकडून बेपर्वाई करण्याचें कारणच उरलें नाहीं; इतकेंच नव्हें तर असें केल्यानें तुह्मांवर मोठा दोष येतो.

त्यांच्या मागून इतर लोक उठवून उभे केले. ११. तर जेव्हां त्या (नाश पावणाऱ्यां)स आमची शिक्षा (येत आहेशी) भासली, तेव्हां तर काय पाहतां ! ते त्या(वस्त्यां)तून पळ काढूं लागले. १२. (आम्हीं सांगितलें कीं) पळूं नका; आणि ज्या(सुखसाधनां)त तुम्हीं आनंद चैन करीत होता त्यांकडेच परतून जा व (तसेंच ज्यांत तुम्हीं राहत होतां त्या) तुमच्या ठिकाणाकडे (परता;) कीं कदाचित् (तुमच्या विचाराप्रमाणें) तुमची कांहीं पृच्छा केली जाईल. १३. ते म्हणूं लागले, हाय! आमचें दुर्दैव! निःसंशय आम्हींच तकशीरवार होतों. १४. मग ते लोक सारखा हाच आक्रोश करीत राहिले; येथपर्यंत कीं आम्हीं त्यांना (असें विध्वस्त) करून टाकिलें (कीं जर त्यांना उर्जितावस्थेमुळें शेत समजाल तर) कापलेलें (शेत होतें; आणि जर त्यांना खोडसाळपणामुळें आग समजाल तर ते) विझून गेलेले (अंगारे होते).१५. आणि आम्हीं आकाश व पृथ्वी आणि जें कांहीं या दोहोंच्या दरम्यान आहे त्यांस खेळासाठीं निर्माण केलें नाहीं. १६. जर आम्हीं खेळ[२] करून घेऊं इच्छितों तर आम्हीं आपल्यापरीनें (खेळासारखाच एकादा) खेळ करून घेतों. (पण) आम्हांला (असें) करावयाचेंच नव्हतें. १७. किंबहुना, (गोष्ट ही होय कीं) आम्हीं सत्य तें (धोंड्यापरीं) असत्या(च्या शिरा)वर फेंकून मारतों, व तें असत्याचें मस्तक

(१) ह्मणजे ते लोक आपल्या ऐहिक सुखसाधनावर गर्विष्ट होते. तर परमेश्वरानें त्यांस उपहासापरी सांगितलें कीं तुमच्यानें होईल तर तुह्मीं आपल्या त्याच स्थितींत रहा. ह्मणजे नवल नाहीं कीं शिक्षा उतरण्याचे वेळीं तुमची उर्जितावस्था व वैभव पाहून लोक सहानुभूतीनें तुमच्या अहवालाची पृच्छा करतील.

(२) सांगावयाचा अर्थ हा कीं, सृष्टि व जें कांहीं तींत आहे त्या सर्वांस जर आह्मांस खेळ व करमणूक करावयाची असती तर आह्मीं खेळासारखाच एकादा खेळ बनवितों. आणि कार्यकारणन्यायाची ज्यांत परंपराच लागून गेलेली व प्रत्येक गोष्टीचा एक विशिष्ट परिणाम व प्रत्येक अणुरेणूंत हजारों युक्त्या गुप्त होत, अशा बुद्धि व युक्ति व व्यवस्थेस अनुसरतें असें जग बनविलें नसतें. सारांश, जगाची रचना खेळापरी असती तर आणखीच कोणा तऱ्हेची असती; प्रचलित स्थितीची नसती.

ठेंचून टाकतें; आणि असत्य तें तेव्हांच नाहींसें होऊन जातें. आणि (लोकांनों!) तुम्हांसाठीं (ही) दुःखाची गोष्ट होय कीं तुम्हीं (परमेश्वरा-संबंधानें) अशा गोष्टी उच्चारितां. ! १८. आणि जे (दूत) आकाशांत व (जे लोक) पृथ्वींत होत ते त्याचेच (हुकूमबंदे) होत. आणि जे (दूत) त्याच्या समीप होत ते त्याच्या उपासनेपासून अहंकार करीत नाहींत व थकूनहि जात नाहींत. १९. ते रात्रंदिवस त्याच्याच पावित्र्य-वर्णनांत लागलेले होत (आणि) ते आळस करीत नाहींत. २०. कां या लोकांनीं असे उपास्य (देव) पत्करले आहेत कीं ज्यांना हे लोक खुद्द जमिनी(च्या वस्तू माती, दगड वगैरें)तून बनवून उभे करतात? २१. जर या(पृथ्वी व आकाश)दोहोंत परमेश्वराशिवाय अन्य (कोणी) उपास्य (देव) असते, तर (पृथ्वी व आकाश) हीं दोन्हींहि (केव्हांच) नाश पावून गेलीं असतीं. तर जसजशा गोष्टी हे लोक उच्चारितात, परमेश्वर जो महासिंहासनाचा स्वामी तो तर या(दोषा व न्यूनाधिक्या)पासून पवित्र होय. २२. तो जें कांहीं करितो त्याची पृच्छा त्यास केली जाऊं शकत नाहीं. पण लोकांस (त्यांच्या कर्मांची) विचारणा केली जाईल. २३. कां लोकांनीं परमेश्वराशिवाय (इतर) उपास्य बनवून ठेविले आहेत? (हे पैगंबरा! तूं या लोकांस) सांग कीं, तुम्हीं आपलें प्रमाण तरी पुढें आणा. जे लोक (माझ्याकाळीं) माझ्यासंगतीं होत त्यांचें पुस्तक (कुराण) आणि जे माझ्यापूर्वीं होऊन गेले आहेत त्यांचीं पुस्तकें (तौरात, इंजील वगैरे) हीं (उपलब्ध) होत. (यांत अन्य कोणी उपास्य आहेत असा आधार दाखवा पाहूं?) गोष्ट ही होय कीं, यांच्यांतून बहुतेक तर सत्य (गोष्ट) जाणतच नाहींत; म्हणून (जेव्हां सत्याची गोष्ट निघते तेव्हां) हे (लोक) तोंड फिरवून घेतात. २४.

(१) भावार्थ हा कीं, सृष्टि निर्माण करण्यांत अनेक प्रयोजनें होत. त्यांतल्या त्यांत सत्य व असत्य, बरें व वाईट, विश्वास व अविश्वास किंवा नास्तिकपणा, आणि खरें व खोटें हींहि जगांत होत; व यांच्याद्वारें माणसाची परीक्षा पहावयाची असते कीं तो या शत्रूंत कोणाच्या बाजूला होतो. दोघांसहि जरी परमेश्वरानें बनविलें आहे, तरी पण तो सत्त्याच्या पल्यावर असून सत्यास वर्चस्व देतो. सारांश जगदुत्पत्तींत मनुष्याची परीक्षा पाहणें हाच उद्देश होय.

आणि (हे पैगंबरा !) आम्हीं तुझ्या पूर्वीं (जेव्हांहि) कोणी पैगंबर पाठविला, तेव्हां त्याला आम्हीं हेंच प्रकट करीत राहिलों कीं, माझ्यावांचून अन्य (कोणी) उपास्य नाहीं; तर (लोकांनों !) माझीच उपासना करा. २५. आणि (कित्येक नास्तिक) म्हणतात कीं, परम दयाळू (परमेश्वर) संतान राखतो; (व देवदूत ह्या त्याच्या मुली होत). तो (या तोहमतीपासून) पवित्र होय. (देवदूत परमेश्वराच्या मुली नव्हेत;) किंबहुना, (ते त्याचे) सन्मान पावलेले सेवक होत. २६. ते त्याच्या पुढें पुढें बोलूं शकत नाहींत, आणि ते त्याचाच हुकूम बजावीत राहतात. २७. यांचा पुढचा व मागचा (सर्व) अहवाल त्याला माहीत आहे; आणि हे (दूत कोणाची) शिफारस (सुद्धां) करूं शकत नाहींत; पण ज्याच्यासाठीं परमेश्वर (त्यांची शिफारस) पसंत करील त्याचीच मात्र. आणि ते त्याच्या धाकापासून (नित्य) भीत राहतात. २८. आणि जो कोणी त्यांच्यांतून हें प्रतिपादन करील कीं परमेश्वर नव्हे किंबहुना मीच उपास्य आहें; तर (हा दूत शापग्रस्त होय कीं) त्याला आम्हीं नरकाग्नीची सजा देऊं आणि अनर्थ करणारांस आम्हीं अशीच सजा देत असतों २९. कां जे लोक नास्तिक होत त्यांनीं या गोष्टीचें अवलोकन केलें नाहीं कीं आकाश व पृथ्वी या दोहोंचा एक जड गोळासा होता;तर आम्हीं (तो तोडून) पृथ्वी व आकाश यांस वेगवेगळालें केलें. आणि पाण्यांतून आम्हीं प्रत्येक प्राणयुक्त वस्तु बनाविली. तर कां यावरहि लोक (आमचा) विश्वास धरीत नाहींत? ३०. आणि आम्हींच पृथ्वींत भारी अचल (पर्वत योग्य त्या त्या ठिकाणीं) रोंविले कीं पृथ्वी लोकांसहित (कोणी एकीकडेस) कलून पडूं नये; आणि आम्हींच तींत रुंद रुंद मार्ग बनविले कीं कदाचित् लोक (आपल्या अंतिम साध्याच्या) मार्गास लागतील. ३१. आणि आम्हींच आकाशाचें (सर्व संकटांपासून) सुरक्षित असें छत बनविलें; आणि लोक आकाशाच्या निशाण्यांची मुळींच पर्वा करीत नाहींत. ३२. आणि तोच

(१) म्हणजे जे लोक विश्वासणारे असून सदाचरणांत लागून असतील व परमेश्वर त्यांच्यावर प्रसन्न होईल अशा लोकांची शिफारस देवदूत ईश्वराज्ञेनें करतील व ती मान्यहि होईल.

(परम समर्थ) होय कीं, ज्यानें रात्र व दिवस आणि सूर्य व चंद्र हीं निर्माण केलीं; कीं (आकाशमंडलांतील) सर्व (ग्रह आपापल्या) कक्षेंत[1] तरंगत राहतात. ३३. आणि (हे पैगंबरा!) आम्हीं तुझ्या पूर्वीपासून कोणाहि मानवासाठीं शाश्वती राखिली नाहीं, मग जर तूं मरून जाशील, तर कां हे लोक सतत राहणारे आहेत? ३४. प्रत्येक जीव (एक ना एक दिवशीं) मृत्यु-(ची गोडी) चाखणार आहे; आणि (लोकांनों!) आम्हीं तुम्हांस वाईट व बऱ्या स्थितींत (ठेवून) अजमावितों. आणि (अखेर) तुम्हां(सर्वां)स आम्हांकडेच परतून येणें आहे. ३५. आणि (हे पैगंबरा!) नास्तिक लोक जेव्हां तुला पाहतात तेव्हां तर ते केवळ (आपसांत) तुझें हंसें उडवूं लागतात; कीं, हाच का तो (इसम) कीं जो तुमच्या उपास्य(देवां)चा (वाईट प्रकारें) उल्लेख करितो. आणि (खुद्द या नास्तिकांची परिस्थिति ही होय कीं) ते स्वतः परम दयाळू (परमेश्वरा)चे नामस्मरणाच्या अव्हेर करतात. (तर खरोखरींच यांच्या मूर्खपणावर हंसलें पाहिजे). ३६. मनुष्य (जणूं काय) उतावळीचा (पुतळा) निर्मिला गेला आहे. (लोकांनों! अमळ दम धरा.) मी लवकरच तुम्हांस आपल्या(परम सामर्थ्याच्या) निशाण्या दाखवून देईन. तर तुम्हीं माझ्याशीं घाई मांडू नका. ३७. आणि (नास्तिक) म्हणतात कीं जर तुम्हीं (मुसलमान) खरे आहां, तर हें (पुनरुत्थानाचें) वचन केव्हां (पुरें) होईल? ३८. यदि (हे) नास्तिक त्यावेळे(च्या हकीकती)स जाणतील कीं जेव्हां (नरकाग्नि यांना येऊन घेरील; आणि त्या) अग्नीला ते (समोरून) आपल्या तोंडावरून हटवूं शकणार नाहींत व (मागून) आपल्या पाठीवरूनहि नाहीं आणि त्यांना (कोठून) मदतहि दिली जाणार नाहीं; (तेव्हां मात्र हे घाई मचविणें सोडून देतील.) ३९. (पुनरुत्थानाची घटका येईल तो यांना सांगून थोडीच येईल?)

(१.) कक्षा हा "फलक" या शब्दाचा अर्थ होय. त्याचा अर्थ घेरा, वर्तुल असाहि होतो. आकाशालाहि 'फलक' यासाठींच म्हणतात कीं तो वर्तुळासारखा दिसून येतो. सूर्य व चंद्र यांची गतिहि एका काल्पनिक वर्तुलाकाराचीच आहे व त्यास कक्षा हें शास्त्रीय नांव आहे.

किंबहुना ती एकाएकीं यांच्यासमोर येऊन ठेपेल व यांना थक्क करून सोडील; मग त्यावेळीं हे तिला मागें सारूं शकणार नाहींत व यांना अवकाशहि मिळणार नाहीं. ४०. आणि (हे पैगंबरा!) तुझ्या पूर्वींहि (इतर) पैगंबरांचा उपहास केला जाऊन चुकला आहे तर जे लोक त्यांचा उपहास करीत होते, ते ज्या(शिक्षे)ची टर उडवीत होते, ती त्यांना सादर होऊनच राहिली. ४१. (हे पैगंबरा! या लोकांस) विचार कीं, परम दयाळू (परमेश्वराच्या शिक्षे) पासून रात्रीस व दिवसास तुमचा कोण संभाळ करूं शकतो? (तर यांनीं परमेश्वराला भ्यालें पाहिजे; तथापि भिणें तर एकिकडेच,) पण हे तर आपल्या पालनकर्त्याचें नांव घेण्यापासूनहि तोंड चुकवितात. ४२. कां आमच्यावांचून यांचे अन्य (कोणी) उपास्य होत कीं ते यांना (आमच्या शिक्षेपासून) वांचवूं शकतात? (ते काय वांचवूं शकतील संकटप्रसंगीं) ते आपण आपली मदत तर करूं शकतच नाहींत; आणि आम्हांपुढें कोणी त्यांचा साथीहि होणार नाहीं. ४३. तर गोष्ट ही होय कीं आम्हीं या लोकांस व यांच्या वाडवडिलांस (या जगांत) सुखोपभोग करूं दिला; येथपर्यंत कीं (सुखांत) यांच्यावर मोठमोठालीं आयुष्यें लोटलीं. (व हे गर्विष्ट होऊन गेले.) तर कां हे लोक या गोष्टीचें अवलोकन करीत नाहींत कीं; आम्हीं मुलुखास त्याच्या चोहोंकडून आकुंचित करीत (व जिंकीत) चालले येत आहों? तर (या परिस्थितींत) हे लोक प्रबळ[2] होत (कीं मुसलमान)? ४४. (हे पैगंबरा! या

(१) नास्तिकांनीं इकडे शिक्षेची घाई मांडली होती व तिकडे पुनरुत्थानाची कीं जें कांहीं होणें असेल तें होऊन जावें. यास उत्तर ह्मणून परमेश्वरानें सांगितलें कीं, घाबरूं नका कीं शिक्षा जी येणार ती आपल्या वेळेवर येईल व पुनरुत्थानहि आपल्या वेळेवर होईल.

(२) इस्लाम धर्माच्या प्रारंभीं मुसलमानांचा समाज फारच दुर्बल होता; व त्यावेळीं त्यांना परमेश्वराकडून प्राबल्य व विजय यांचें शुभ वर्तमान दिलें जात होतें. ह्मणजे इतर प्रमाणांत इस्लामच्या सत्यत्वाचें एक प्रमाण हें भाकीतहि होतें कीं, मुसलमानांचें राज्य कायम होईल. तर नास्तिकांस पाहिजे होतें कीं, इस्लामाचा विजय पाहून त्याच्या सत्यत्वास मानतें.

लोकांस) सांग कीं मी तर केवळ प्रकटीकरणानुसार तुम्हांस (ईश्वरीशिक्षेचें) भय सुचवितों. (पण हे लोक बहिरे होत;) आणि बहिऱ्यांना[1] भय सुचविलें जावें (म्हटलें) तर ते (मुळांत कोणाचेंहि) बोलणेंच ऐकत नाहींत. (तर भींतील काय धूळ!) ४५. आणि (हे पैगंबरा!) जर यांना तुझ्या पालनकर्त्याच्या शिक्षेची (जराशीहि) हवा लागून जाईल, तर ते लाचारीनें बोलूं लागतील कीं हाय! आमचें दुर्दैव! खरो-खरीं आम्हींच जुलमी होतों. ४६. आणि पुनरुत्थानाच्या दिवशीं (लोकांचीं कृत्यें तोलावयासाठीं) आम्हीं खऱ्या न्यायाचे कांटे लावून ठेवूं. तर कोणाहि मनुष्यावर कांहींच जुलूम केला जाणार नाहीं. आणि जर मोहरीच्या दाण्याच्या बरोबरहि (कोणाचें कर्म) असेल, तर आम्हीं तेंहि (तोलण्यासाठीं) आणून हजर करूं. आणि हिशोब घ्यावयास आम्हीं (एकटेच) पुरे आहों. ४७. आणि आम्हीं 'मूसा' व 'हारून' यांस (सत्यासत्यांत) भेददर्शक (पुस्तक म्हणजे तौरात) दिलें; व (सन्मार्गदर्शनार्थ) प्रकाश व (समजावून देण्यास एक) उपदेश-(पर लेख हेहि दिले; पण) अशाच पापभिरु लोकांकरतां; ४८. कीं जे बिन देखतां आपल्या पालनककर्त्याचा धाक बाळगितात आणि ते (पुनरुत्था नाच्या) घटकेलाहि भितात. ४९. हें (कुराणहि) एक शुभबोध होय कीं आम्हींच तें प्रकटिलें आहे. तर कां तुम्हीं लोक त्यास नाकारितां? ५०. आणि 'इब्राहिमा'ला आम्हीं पहिल्यापासून सन्मार्गबुद्धि दिली होती; व आम्हीं त्याच्या(योग्यते)शीं (खुब) माहीतगार होतों. ५१. जेव्हां त्यानें आपल्या पित्यास व आपल्या ज्ञाती(च्या लोकां)स ह्मटलें कीं ह्या मूर्ती कीं ज्यांच्या(आराधने)वर तुम्हीं एकनिष्ठतेनें जमून बसलां आहां त्या आहेत तरी काय? ५२. ते बोलले कीं, आम्हीं आपल्या वाडवडिलांस यांचीच उपासना करतांना पाहात आलों आहों. ५३. ('इब्राहिमा'नें) सांगितलें कीं, निःसंशय तुम्हीं व तुमचे वाडवडील

(१) ह्मणजे ज्याप्रमाणें बहिरा मनुष्य आवाज ऐकत नाहीं, त्याचप्रमाणें नास्तिक लोक हेहि अंतःकरणाचे बहिरे होत; कीं ईश्वरीशिक्षेकडून त्यांना भिवविलें जातें. पण ते भीत नाहींत; कांकीं ते ऐकत नाहींत. जर ते ऐकते तर भ्यालेच भ्याले असते.

धडधडीत चुकींत पडून राहिलां. ५४. ते ह्मणाले कीं, तूं आम्हां-पाशीं सत्य गोष्ट घेऊन आला आहेस किंवा तूं थट्टेबाजी करणाऱ्यांपैकीं आहेस? ५५. (इब्राहिमा'नें) सांगितलें (थट्टेची गोष्ट नव्हे;) किंबहुना आकाश व पृथ्वीचा पालनकर्ता कीं ज्यानें यांस सृष्ट केलें तोच तुमचाहि पालनकर्ता होय; आणि मी ह्याचा साक्षी[1] आहें. ५६. आणि (हळूंच तो हेंहि ह्मणाला कीं) परमेश्वराशपथ! तुम्हीं पाठ फिरवून निघून जाल त्यानंतर, मी तुमच्या मूर्तीशीं (एक) फंद लढ-वीन. ५७. सारांश, ('इब्राहिमा'नें) मूर्तीस (तोडून फोडून) तुकडे तुकडे करून टाकिले; परंतु त्यांच्या या मोठ्या (मूर्ती)ला यासाठीं (राहूं दिलें) कीं, ते कदाचित् त्याच्याकडेच (दोषारोप करीत) वळतील. ५८. (लोकांस जेव्हां मूर्ति भंगिल्या गेल्याची हकीकत कळली तेव्हां) त्यांनीं ह्मटलें, (अरे!) आमच्या उपास्य देवांशीं हें (उद्धट वर्तन) कोणी केलें? यांत संशय नाहीं कीं, त्यानें मोठाच जुलूम केला. ५९. (कित्येक) बोलले कीं, एक जवान गडी ज्याला 'इब्राहिम' ह्मणून बोलाविलें जातें त्याला आम्हीं या(मूर्तीं)चा (वाईटप्रकारें) उल्लेख कर-तांना ऐकिलें आहे. ६०. (लोकांनीं) म्हटलें, बरें तर त्याला (सर्व) लोकांच्या डोळ्यासमोर आणा; कीं (तो जें कांहीं उत्तर देईल) लोक (त्याचे) साक्षी होतील. ६१. (सारांश 'इब्राहिमा'स बोलाविलें गेलें व) लोकांनीं (त्यास); विचारिलें कीं हे 'इब्राहिमा'! कां आमच्या उपास्य देवाशीं हें (उद्धट वर्तन) तूं केलें आहेस? ६२. ('इब्राहि-मा'नें) म्हटलें, नाहीं! किंबहुना, हा जो या(सर्वां)त मोठा (देव) होय त्यानें हें काम केलें (असेल)! आणि जर ह्या (मूर्ति) बोलूं शकत असतील तर यांनाच तुम्हीं विचारून पाहा. ६३. यावर लोक आपल्या जिवाशीं विचार करूं लागले व (आपसांत) म्हणूं लागले कीं, निःसंशय तुम्हींच अन्यायी आहांत. ६४. नंतर (हट्टास पेटून) ते (त्याच अधर्मांत) तोंडघशी पाडिले गेले (व 'इब्राहिमा'शीं बोलले

(१) साक्षी होण्याचा अर्थ हा कीं विचार करून व समजून उमजून मला जी गोष्ट खात्रीपूर्वक माहीत आहे ती मी तुम्हांस सांगतों व त्याची साक्षहि पटवून देतों.

तर हें बोलले कीं) तुला तर माहीत आहेच कीं ह्या (मुर्ति) बोलत नसतात. ६५. ('इब्राहिमा'नें) म्हटलें कीं, तुम्हीं परमेश्वराशिवाय अशा (वस्तूं)ची उपासना करितां कीं ज्या तुम्हांस कांहीं फायदा पोहोंचवीत नाहींत व तुम्हांस (कोणाहि तऱ्हेचें) नुकसानहि पोहोंचवीत नाहींत.६६. धिक् होय तुम्हांस आणि ज्या(वस्तूं)ची तुम्हीं परमेश्वराशिवाय उपसना करतां त्यांस ! तर कां तुहीं (इतकेंहि) समजत नाहीं ? ६७. (ते आपसांत) म्हणूं लागले कीं जर तुम्हांला (कांहीं) करावयाचेंच आहे तर तुम्हीं 'इब्राहिमा'ला (अग्नींत)[1] जाळून टाका. आणि आपल्या

---

(१) भाष्यकार लिहितात कीं, **न**मरूद वा **नि**मरोद या अधर्मी वा नास्तिक राजाच्या आज्ञेनें लोकांनीं एक महिनाभर लांकडें आणिलीं व साठ वार उंचीचा एक मोठा ढीग केला; आणि त्यांत पुष्कळसें तेल ओतलें व चोहोंकडून आग लावून दिली. हजरत **इ**ब्राहमीला हातपाय बांधून एका कावडींत घालून आगींत भिरकावून दिलें. हजरत **इ**ब्राहीम हे अग्नीपावेतों पोहोंचले नव्हते तोंच हजरत **जि**ब्रील दूत येऊन ह्मणाले कीं हे **इ**ब्राहीम! यावेळीं तुह्मांस कांहीं पाहिजे ? त्यांनीं उत्तर दिलें कीं, पाहिजे पण तुह्मांपासून नको. हजरत **जि**ब्रील ह्मणाले कीं ज्याच्यापासून पाहिजे त्यालाच सांगा. ते ह्मणाले कीं तो जाणतो आहे व पाहतो आहे, त्याला सांगावयास नकोच. हजरत **इ**ब्राहिमानें एका परमेश्वरावरच निष्ठा ठेवून कोणाशीं कांहीं गरज ठेविली नाहीं. तेव्हां परमेश्वरानें त्या अग्नीस त्यांच्या प्रीत्यर्थ थंडावा व संरक्षण बनविलें. त्यांचीं सर्व बंधनें जळून गेलीं; व त्या अग्नींत एक मनोहर उद्यान प्रगट झालें. आणि **इ**ब्राहीमांजवळ एक देवदूत येऊन ते त्याशीं बोलत चालत आनंदानें बसले . याप्रमाणें ते सात दिवस होते म्हणतात. **न**मरूदनें त्यांना आपल्या उंच हवेलीवरून पाहिलें तों हजरत **इ**ब्राहीम त्यांत खुशाल बसले आहेत; तेथें थंडगार पाण्याचा एक झराहि वाहतो आहे व एक स्वच्छ घरहि आहे आणि बागेंत चहोंकडे नाना तऱ्हेच्या सुवासिक फुलांचा परिमल हवेंत पसरला आहे. हें पाहून **न**मरूदनें ह्मटलें कीं तुझा परमेश्वर खरा सामर्थ्यवान् होय. मी त्याला हवि अर्पण करीन. **इ**ब्राहिमांनीं सांगितलें कीं जोंपर्यंत तूं अधर्मी आहेस तोंपर्यंत हें हवि अर्पून न अर्पून सारखेंच. तें मान्य होणार नाहीं. तरीहि **न**मरूदनें चार हजार प्राण्याचें हविर्दान दिलें. यावरून हेंहि सिद्ध होतें कीं प्राण्यांचें हविर्दान करण्याची वेदोक्त पद्धतिहि

उपास्य (देवां)ची मदत करा. ६८. (सारांश त्या लोकांनीं 'इब्राहिमा'स आगींत झोंकून दिलें.) आम्हीं (अग्नीला) आज्ञा केली कीं, हे अग्नि! 'इब्राहिमा'चे ठायीं तूं थंडावा व संरक्षण (यांस कारणीभूत) होस; (कीं त्याला कोणाहि प्रकारची इजा पोहोंचूं नये. आणि झालेंहि असेंच). ६९. आणि लोकांनीं 'इब्राहिमा'शीं कपट करण्याचा बेत केला होता; पण आम्हीं त्यांनाच (सर्वांत) मोठें नुकसान भोगणारे बनविले. ७०. आणि आम्हीं 'इब्राहिमा'ला व (त्याच्या सोबत त्याचा भाचा) 'लूत' याला (आज्ञाभंजक लोकांतून) सुरक्षित काढून ('सिरीया' प्रांताच्या) अशा प्रदेशांत घेऊन गेलों कीं, ज्यांत आम्हीं सकळ जगाच्या लोकांसाठीं (तऱ्हे तऱ्हेचे) आशीर्वाद देऊन ठेविले आहेत. ७१. आणि (ईश्वरोपासनेच्या मोबदला) 'इब्राहिमा'ला आम्हीं (एक पुत्र) दिला; 'इस्हाक'–(कीं ज्याचा त्यानें वर मागितला होता). आणि (पुत्राखेरीज प्रपौत्र) 'याकूब' हा (आपल्याकडून) विषेश. आणि सर्वांसहि आम्हीं सदाचरणी बनविलें. ७२. आणि आम्हीं त्यांना (लोकांचे) पुढारी बनविले कीं ते आमच्या आज्ञेनें (त्यांस) सन्मार्ग दाखवीत होते. आणि आम्हीं त्यांच्याकडे सुकृत्यें करणें व नमाज पढणें व जकात-धर्मकर-देणें या(गोष्टी करण्या)चा आदेश पाठविला; आणि ते (सर्व) आमच्याच उपासनेंत लागून राहिले होते. ७३. आणि 'लूता'लाहि आम्हीं (पैगंबरीचे) अधिकार दिले व ज्ञान(हि दिलें); आणि आम्हीं 'लूता'ला ज्या वस्तीचे लोक अपवित्र कामें करीत होते, त्या वस्तीपासून सोडविलें. यांत शंका नाहीं कीं ते फारच वाईट (व) दुराचरणी लोक होते. ७४. आणि 'लूता'ला आम्हीं आपल्या दये(च्या आश्रयां)त घेऊन ठेविलें; कारण, तो सदाचरणी लोकांपैकीं होता. ७५. आणि (हे पैगंबरा! लोकांस तूं) 'नूह' (चा वृत्तांतहि आठवून दे कीं) जेव्हां त्यानें (आम्हांला) हाक मारली, (व हा फारच) पूर्वीं(चा वृत्तांत होय); तेव्हां आम्हीं त्याचें ऐकिलें; आणि त्याला व त्याच्या (कुटुंबाच्या) लोकांस (महाप्रलयाच्या) मोठ्या

फार पुरातन काळची आहे. कारण नमरूद हाहि अग्नि, मूर्ती वगैरे वस्तूंस उपास्य जाणीत होता.

(बिकट)संकटांतून तारिलें. ७६. आणि जे लोक आमच्या निशाण्यांस पाखंड म्हणत होते त्यांच्या विरुद्ध आम्हीं त्यांची मदत केली. निःसंशय हे(हि फारच) वाईट लोक होते; म्हणून आम्हीं सर्वांस गर्क करून टाकिलें. ७७. आणि (हे पैगंबरा!) 'दाऊद' व 'सुलैमान' (यांचा वृत्तांतहि लोकांस आठवून दे कीं) जेव्हां ते उभयतां, (लोकांचीं कांहीं, मेंढरें) रात्रींच्या समयीं सुटून एका शेतांवर जाऊन पडलीं होतीं त्यावेळीं, त्या शेतासंबंधानें निवाडा करूं लागले, आणि आम्हीं त्यांचा निवाडा प्रत्यक्ष पहात होतों. ७८. (तेव्हां) बापलेकांत मतभेद झाला; आणि आम्हीं (खरा) निवाडा 'सुलैमान' यास समजावून दिला. आणि (एरव्हीं तर) आम्हीं प्रत्येका-

---

(१) गोष्ट ही होती कीं, कांहीं मनुष्यांच्या मेंढरांचा कळपचा कळप रात्रीच्या समयीं मेंढपाळाच्या गैरहजीरींत सुटून दुसऱ्या कोणा मनुष्याच्या शेतावर जाऊन पडला. त्यांनीं कांहीं खाल्लें, कांहीं तुडविलें; याप्रमाणें शेताची नासाडी करून टाकिली. शेताच्या मालकानें, ज्यांचीं मेंढरें होतीं त्या लोकांवर हजरत दाऊद–दाविद–पैगंबराच्या कचेरींत फिर्याद मांडली. त्यांनीं चौकशी केली तों जेवढ्या किंमतीचीं मेंढरें होतीं तेवढ्याचेंच शेताचें नुकसान झालें होतें. सारांश, निकालांत त्यांनीं तीं मेंढरें शेतधन्यास देवविलीं. मुकदम्यांतील वादी व प्रतिवादी कचेरींतून जाऊं लागले, तोंच वाटेंत दाऊदचे पुत्र, हजरत सुलैमान पैगंबर हे त्यांना भेटले;व त्यांनीं त्यांस विचारिलें कीं, बाबानें काय निकाल दिला? तेव्हां त्या लोकांनीं त्याची सर्व हकीकत सांगितली. हजरत सुलैमान उभय पक्षांला घेऊन बापाजवळ आले व नम्रतेनें म्हणाले कीं, याशिवाय आणखी कांहीं हुकूम झाला असता तर बरें होतें. हजरत दाऊद म्हणाले, मुला! तुझा अभिप्राय काय आहे? ते म्हणाले, माझ्यामतें हा निकाल पाहिजे होता कीं, शेत पूर्वस्थितीवर येऊन प्रफुल्लित व टवटवीत होईपर्यंत मेंढरांच्या मालकानें शेताच्या धन्याची सेवाचाकरी करावी म्हणजे त्याच्या शेतांत राबावें; आणि त्यावेळेपावेतों मेंढरांचें दूध व लोंकर हीं शेतकऱ्यानें घ्यावीं. यानंतर मेंढरांच्या मालकास मेंढरें परत करावींत. बापाला हा निकाल पसंत पडला व तो त्यांनीं बहाल केला. ही गोष्ट या दृष्टीनें संस्मरणीय आहे कीं मुलानें बापाची चूकी काढिली व बापानें न्यायाला जागून ती कबूल केली. भावार्थ हा कीं, थोरानें चूक केली

लाहि निर्णयशक्ति व ज्ञान दिलें होतें; आणि पर्वतास आम्हीं 'दाऊ-दा'च्या आज्ञाधीन केलें होतें कीं त्याच्या संगतीं (संगतीं त्यांनीं ईश्वर-पावित्र्याचीं) स्तोत्रें गावींत; व (तसेंच) पक्षांसहि (त्याच्या अंकित केलें होतें). आणि आम्हीं (परमसमर्थ आहों; असले असले पराक्रम) करी-तच राहतों. ७९. आणि 'दाऊदा'ला आम्हीं तुम्हां लोकांचा एक (लोखंडी) पोषाक (ह्मणजे चिलखत) बनविण्यासहि शिकविलें होतें कीं त्यानें तुमचें तुमच्या (परस्परांच्या) प्रहारापासून रक्षण करावें. तर (लोकांनों!) तुम्हीं (आमच्या या देणगीची) उपकारस्तुति कराल (कीं नाहीं)? ८०. आणि आम्हीं जोराचा वाराहि 'सुलै-माना'च्या आधीन केला होता, कीं तो त्याच्या हुकमानें–ज्या (सिरीया) प्रांतास आम्हीं (तऱ्हेतऱ्हेचे) आशिर्वाद देऊन ठेविले आहेत त्या प्रांताकडे–वाहत जाई. आणि आम्हीं सर्व वस्तूं(च्या स्थिती)शीं माहीत-गार होतों. ८१. आणि असुरांतून कित्येक तर असे होते कीं जे 'सुलैमाना'साठीं (समुद्रांत) बुड्या मारीत व ह्याशिवाय दुसरें दुसरें कामहि करीत; आणि आम्हींच त्यांना सावरून होतों; (कीं ते मेहन तीला कंटाळून कोठें पळून जाऊं शकत नव्हते.) ८२. आणि (हे पैगंबरा!) 'अय्युब'(चीं ती स्थितिहि आठवण कर कीं) जेव्हां

म्हणून लहानानें त्याचें अनुकरण करणें आवश्यक नाहीं; आणि थोरालाहि चुकीवर आग्रह धरून राहणें योग्य नाहीं. येथें ही गोष्ट सांगण्याचा उद्देश, अनेकेश्वरवादी, मूर्तीपूजक व नास्तिक यांस किस्ता घालून द्यावयाचा आहे कीं, त्यांनीं श्रद्धांध होऊन आपले वाडवडील अधर्म करीत होते म्हणून आपणहि अविचारानें अधर्म करूं नये. तर बुद्धीस त्याचें सत्यत्त्व पटल्याशिवाय कुलपरं-परा म्हणून त्याच्या नादीं लागूं नये.

(१) हजरत अय्युब पैगंबर हे फारच सुखवस्तु होते. परमेश्वरानें त्यांस द्रव्य, संतति व आरोग्य वगैरे सर्व प्रकारचें शुभ दिलें होतें. व ते या सुखवस्तु-पणांत परमेश्वराची उपकारस्तुति करणाऱ्या सेवकांपैकीं होते. मग पुढें परमे-श्वरानें त्यांना संकटद्वारें कसून पाहूं इच्छिलें. द्रव्य, संतति वगैरे साऱ्यांचा फन्ना होऊन गेला. त्यांना स्वत:ला कुष्टरोग जडून गेला व असेंहि महशूर आहे कीं, त्यांच्या शरीरांत किडे बुचबुचूं लागले होते. परंतु या परिस्थितींतहि ते परमेश्वराचे आभार मानीत होते. याप्रमाणें ते परीक्षेंत पुरे उतरले म्हणून परमे-श्वरानें पूर्ववत् त्यांना सुखवस्तु केलें; किंबहुना त्याहूनहि जास्त सुखी बनविलें.

त्यानें आपल्या पालनकर्त्यास हाक मारली कीं मला (या) रोगानें पिडिलें आहे; आणि तूं सर्व दयाळूंत अतिशय दयाळू आहेस. (तर माझ्या स्थितीवर कृपावलोकन कर.) ८३. तर आम्हीं त्याचें (गाऱ्हाणें ऐकिलें व त्याला जो रोग होता तो आम्हीं दूर केला. आणि त्याला आम्हीं त्याचें कुटुंब (मिळवून) दिलें; किंबहुना त्याच्याबरोबर तेवढेंच आणखीहि. (ही केवळ) आमच्याकडून मेहरबानी होती (कीं जी आम्हीं त्याजवर केली) आणि उपासकांसाठीं (हा वृत्तांत) संस्मरणीय (होय, कीं त्यानें त्यांना उपासनेची अधिकाधिक अभिरुचि होईल). ८४. आणि 'इस्माईल' व 'इद्रीस' व 'जुलकिफ्ल'[1] (यांचा अहवाल आठवण कर; हे) सर्व सहनशील सेवकांपैकीं होत. ८५. आणि आम्हीं या (सर्वां)स आपल्या दये(च्या छाये)त घेतलें. कांहीं शंका नाहीं कीं हे लोक सदाचरणी सेवकांपैकीं होते. ८६. आणि 'जुन्नून'[2] (म्हणजे 'यूनुस' याचें स्मरण कर कीं) जेव्हां तो संतापून निघून गेला व (रागेंरागें जातांना मानवीस्वभावानुसार) त्यानें असा तर्क

(१) भाग २३ वा सूरते-सॉदमध्यें **जुल्–किफ्ल** यावरील टीप पाहा.

(२) **जुन्नून** याचा शब्दशः अर्थ मासेवाला असा आहे. या नांवानें हजरत **यूनुस–योनास**–या पैगंबराची प्रसिद्धि होण्याचें कारण हें कीं, यांच्या लोकांनीं यांशीं विरोध केला; येथपर्यंत कीं लोकांस शिक्षा सादर होण्याचा बेत आला; हजरत **यूनुस** यांनीं त्यांस अगोदरच ही बातमी सांगितली. तेव्हां लोकांनीं शिक्षा येण्यापूर्वींच परमेश्वरापुढें पश्चात्ताप केला व ते धायधाय रडले. म्हणून शिक्षा टळून गेली. तेव्हां त्यांना हा विचार आला कीं, लोक अगोदरच माझा कह्या मानीत नव्हते; आणि आतां तर माझ्याकडे ढुंकूनहि पाहणार नाहींत. म्हणून त्यांनीं इच्छिलें कीं, दुसरी कोणीकडे निघून जावें व या लोकांस तोंडहि दाखवूं नये. वाटेंत एक नदी पडत होती; ह्मणून हे नावेंत बसले. नांव चालतां चालतां एकेजागीं अडकली. नाखवा ह्मणाला, नावेंत कोणी तरी असा गुलाम आहे कीं, जो धन्यापासून पळून आला आहे; तो उतरेल तर नांव चालेल. फासा टाकून पाहिला तों यूनुन यांचेंच नांव निघालें. त्यानें यांस धरून समुद्रांत फेकून दिलें व माशानें त्यांस गिळून टाकलें. त्यावेळीं यांनाहि आपली चुकी कळून आली व समजले कीं, तो पळालेला गुलाम मीच होय. त्यांनीं पश्चात्ताप केला व त्यांच्या अपराधाची माफी झाली. अंधारे ह्मणजे रात्र, नदी व माशाचें पोट वगैरे मिळून अनेक अंधःकार होते.

केला कीं, आम्हीं त्याच्यावर सत्ता चालवूं शकणार नाहीं. तर (अखेरीस लाचार होऊन) अंधारामध्यें तो मोठ्यानें ओरडूं लागला कीं (हे परमेश्वरा !) तुजवांचून अन्य (कोणी) उपास्य नाहीं; तूं परमपवित्र आहेस; मीच अन्यायकारांपैकीं होतों. ८७. मग आम्हीं त्याचें (गाऱ्हाणें) ऐकिलें व त्याला क्लेशांतून वांचविलें. आणि आम्हीं विश्वासूंस अशाच प्रकारें वांचवून घेत असतों. ८८. आणि 'ज़करिय्या' (याचें स्मरण कर कीं) जेव्हां त्यानें (पुत्रसंतानाकडून हताश होऊन) आपल्या पालनकर्त्याला हाक मारली कीं, हे माझ्या पालनकर्त्या ! मला एकला (म्हणजे निपुत्रिक) सोडूं नकोस; आणि (असा तर) तूं सर्व वारसांत उत्तम (वारस) आहेस. ८९. तर आम्हीं त्याचें (गाऱ्हाणें) ऐकिलें व त्याला 'यह्या' (हा पुत्र) दिला. आणि त्याच्या पत्नीला त्याच्यासाठीं बरी करून टाकिली.[१] हे (वर सांगितलेले) लोक सुकृत्यांत त्वरित धांव घेत होते; आणि आम्हांस (आमच्या कृपेचे) अभिलाषेनें व (आमच्या शिक्षेचे) भीतीनें बोलावीत असत व आम्हांपुढें विनय (व नम्रभाव) प्रदर्शित करीत असत. ९०. आणि त्या ('मर्यम') बाईची (आठवण कर कीं) जिणें आपली लाज सांभाळली; तर आम्हीं तिच्यांत आपल्या आत्म्यांतून फुंकिलें (व तिला पतिवांचून गर्भ राहिला) आणि आम्हीं तिला व तिचा पुत्र ('ईसा') यास सकल सृष्टीसाठीं (आपल्या पूर्ण सामर्थ्याचें) चिन्ह ठरविलें. ९१. (मुसलमानांनों ! धर्मदृष्ट्या) हे लोक तुमच्याच समूहाचे होत (व तुम्हां सर्वांचा) एकच समूह (होय); आणि मी तुमचा पालनकर्ता आहें; तर तुम्हीं माझीच उपासना करा. ९२. आणि लोकांनीं आपसांत (मतभेद करून) आपल्या (धर्म–)प्रकरणाचे तुकडे तुकडे करून टाकले. (परंतु अखेर) सर्व आम्हांकडेच परतून येणार आहेत (त्यावेळीं आम्हीं त्यांच्या मतभेदाचा फैसला करूं). ९३. तर जो मनुष्य सुकृत्यें करील व तो विश्वासूहि असेल, तर त्याच्या प्रयत्ना (च्या फलां) ची नकारणी होणार नाहीं. आणि आम्हीं अर्थातच त्याच्या

(१) म्हणजे तिच्या अंगीं जो वांझपणाचा रोग होता, परमेश्वरानें आपल्या पराक्रमानें तो दूर करून त्या बाईला गर्भधारण करण्याची पात्रता दिली.

नांवानें (तीं) नोंदून ठेवित असतों. ९४. आणि ज्या वस्तीला आम्हीं (तेथील लोकांच्या शिरजोरीमुळें,) विध्वस्त करून टाकलें असेल, ते लोक (पुनरुत्थानाचे दिवशीं आमच्या हुजूर) परतून न येतील हें असंभवित आहे. ९५. पण इतका मात्र विलंब अवश्यच होईल कीं, 'याजूज' व 'माजूज' हे ('जुल्कर्नैन'चें तट बंदीतून) खुले केले जातील; व ते दरेक उंचीवरून भसाभस घसरत चालले येतील. ९६. आणि (पुनरुत्थानचें) सत्य वचन जवळ येऊन ठेपेल; तर एकाएकीं नास्तिकांचे डोळे उघडेचे उघडे राहून जातील. (आणि ते म्हणूं लागतील) अरेरे! आमचें दुर्भाग्य! आम्हीं तर त्या(दिवसा) कडून फसगतींतच राहिलों. तथापि (वास्तविक गोष्ट ही होय कीं) आम्हींच अन्यायकारी होतों. ९७. (त्या दिवशीं हुकूम दिला जाईल कीं आतां) तुम्हीं व ज्यांची तुम्हीं परमेश्वराखेरीस उपासना करीत होतां ते (सर्व) नरकाग्नीचें इंधन (व्हाल; आणि) तुम्हां(सर्वां)स नरकाग्नींत जावें लागेल. ९८. जर हे (तुमचे उपास्य, खरे) उपास्य असते तर ते नरकाग्नींत न जाते. आणि (आतां) तुम्हां सर्वांस त्यांतच निरंतर राहणें आहे. ९९. या लोकांस नरकाग्नींत हाहाकार लागलेला असेल, आणि ते (आपल्या हाहाकाराच्या गलबल्यांत) तेथें (दुसऱ्या कोणाची गोष्टहि) न ऐकूं शकतील. १००. निःसंशय ज्या लोकांकरतां आम्हांकडून (त्यांच्या नशीबीं) पहिल्यानेंच कल्याण (लिहिलें जाऊन चुकलें) आहे, ते–नरकाग्नीपासून दूरच दूर ठेविले जातील. १०१. त्याची झणझणाट देखिल तर त्यांच्या कानांत पडणार नाहीं; आणि ते, त्यांचे जीव इच्छितील त्या (त्या सुखां)त सर्वकाळ राहतील. १०२. आणि त्यांना (पुनरुत्थानाची) बडी भारी धास्तीहि (कोणा प्रकारें) क्लेशयुक्त करणार नाहीं; व दूत त्यांचें (अभिनंदन करीत) सामोरा येतील. (आणि म्हणतील कीं) ज्या दिवसाचें (जगांत) तुम्हांस अभिवचन दिलें जात होतें हाच तर तुमचा तो दिवस होय. १०३. (हा असा एक दिवस होईल कीं) ज्या दिवशीं आम्हीं आकाशांस पत्रांची पुस्ती गुंडाळल्याप्रमाणें गुंडाळून टाकूं. (आणि) ज्याप्रमाणें आम्हीं पहिल्या सृष्टीस प्रथम (निर्माण) केलें होतें त्याचप्रमाणें आम्हीं तिला पुन्हांहि (निर्माण) करूं. (हें एक) वचन (होय कीं ज्याचें पुरें करणें आम्हीं)

आपल्या ठायीं (आवश्यक ठरविलें आहे); अर्थात् आम्हीं (तें पुरें) करूनच सोडूं. १०४. आणि आम्हीं 'तौरात'च्या मागून 'ज़बूर'('दाविदा'चीं गितें) यांत ही गोष्ट लिहून चुकलों आहों कीं माझे सदाचरणी सेवक पृथ्वी(च्या राज्या)चे वारस होतील. १०५. जे लोक (परमेश्वराचे) उपासक होत, त्यांच्यासाठीं खरोखरींच ह्यांत(एक शुभवर्तमान)पोहोचतें करणें होय.१०६ आणि (हे पैगंबरा!) आम्हीं तर तुला सकळ जगांच्या लोकांसाठीं केवळ (मूर्त) दया (बनवूनच) पाठविलें आहे. १०७. (हे पैगंबरा ! या लोकांस) सांग कीं मजला तर हीच गोष्ट प्रगट केली जाते कीं केवळ एक परमेश्वरच तुमचा उपास्य होय. तर कां तुह्मीं (त्याचे) आज्ञाधारक (सेवक)होतां (कीं नाहीं) ? १०८ मग जर (लोक) तोंड फिरवून घेतील तर (तूं त्यांना)सांगून दे कीं, मीं तुम्हां(सर्वां)स एकसारखी सूचना दिली आहे. आणि मीं हें जाणत नाहीं कीं ज्या(शिक्षे)चा तुम्हांशीं वायदा केला जातो (तिचा वेळ) जवळ येऊं लागला आहे कीं (अजून) दूरच आहे ? १०९ तो (परमेश्वर) मोठ्यानें ओरडून बोललेली गोष्टहि जाणतो आणि तुम्हीं जें लपवितां तेंहि तो जाणतो. ११० आणि मी जाणत नाहीं, कदाचित् परमेश्वराला या(अवकाशा)द्वारें तुमचें कसून पाहणें (मंजूर)असेल व (हाहि हेतु असेल कीं)एका (विशिष्ट)कालापर्यंत (या जगांत तुह्मांला) सुखोपभोग (घेऊं द्यावा). १११. (पैगंबरानें लोकांचा दुराग्रह पाहून, अखेर) प्रार्थना केली कीं हे माझ्या पालनकर्त्या ! (माझ्या व या नास्तिकांच्या विरोधांत) सत्य सत्य निवाडा करून टाक आणि आमचा (मुसलमानांचा)पालनकर्ता परमदयाळु (परमेश्वर) होय कीं जी (जी ईश्वरनिंदा व तोहमत) तुम्हीं लोक उच्चरितां, त्या विरुद्ध त्याचेंच साह्य मागितलें जातें. ११२.

(१) जबूर ह्मणजे दाऊद वा दाविद पैगंबरांचीं गितें. पाहा (Psalms) गीत ३७ वर्स २९ यांत हें शुभवर्तमान दिलें गेलें आहे कीं जे लोक ईश्वरोपासना करतील व सदाचरण करतील त्यांनीं पक्कें समजावें कीं, ईश्वरोपासना व सदाचरण यांचें फल केवळ परलोकांवरच अवलंबून नव्हे तर या जगांतहि अशा लोकांस "पृथ्वीचें वतन मिळेल व त्यांत ते सर्वकाळ राहतील."

अध्याय २२ वा.

सूरतुल्–हज्ज.

हा अध्याय मक्कानगरांत प्रकट झाला. यांत ७८ आयात–महावाक्यें– आहेत. हज्ज, ह्मणजे मक्कापुरीच्या महायात्रेच्या समयीं जे जे विधि उपयोगांत आणिले जातात,त्यांचें विवेचन यांत आलें आहे. ह्मणून या अध्यायाला हज्जाचें प्रकरण असें नांव देण्यांत आलें.

परम दयाळु (आणि)कृपाळु परमेश्वराच्या नांवानें (मी आरंभ करितों).

लोकांनों ! आपल्या पालनकर्त्या(च्या शिक्षे)स भ्या; (कारण, शेवटच्या) घटकेचा (भू-)कंप ही एक मोठीच (भयंकर) गोष्ट होईल. १ ज्या दिवशीं ती (घटका) तुमच्या नजेरसमोर येऊन ठेपेल, त्या दिवशीं प्रत्येक स्तन पाजणारी (भयामुळें) ज्याला ती स्तनपान करिते त्या(मुला) कडून बेफाम होऊन जाईल व प्रत्येक गर्भवती आपला गर्भ गाळून टाकील; आणि (हे वाचक–श्रोत्या !)तूं लोकांस (गांगरून) निशाधुंद होत्साते पाहशील. आणि वास्तविक पाहतां, ते निशाधुंद झालेले नव्हेत; किंबहुना परमेश्वराची शिक्षा फारच कडक होय. (व तिनेंच त्यांचें देहभान हरपलें असेल.) २. आणि लोकांत कांहीं असेहि होत कीं जे जाणिल्या बुजल्यावांचून परमेश्वरासंबंधानें वाटाघाट करतात व दरेक शिरजोर दंडेल(सैताना)च्या नादीं लागून जातात. ३. त्या(सैताना) च्या निसबत (परमेश्वराकडून) हा (हुकूम) लिहिला जाऊन चुकला आहे कीं, जो कोणी त्याच्याशीं स्नेह करील, तर हा त्याला बहकवील व त्याला नरकाग्नीचे शिक्षेस पोंहोचवून सोडील ४. लोकांनों ! जर तुम्हीं (पुनरुत्थानाचे दिवशीं पुन्हां) जिवंत होऊन उठण्यासंबंधानें कोणाहि तऱ्हेच्या संशयांत असाल, तर आम्हीं तुम्हांस

(प्रथमतः) मातींतून व मग वीर्यबिंदूंतून व मग किंचित जमून गेलेल्या रक्ताच्या गोळ्यांतून, नंतर पूर्ण बनलेल्या (सुढाळ) व अर्धवट बनलेल्या (बेडौल) अशा मांसांतून निर्माण केलें; कीं जेणेंकरून आम्हीं तुम्हांवर (आपलें परम सामर्थ्य) जाहीर करावें. (तर विचार करा कीं, तुम्हांस मेल्यावर पुन्हां जिवंत करून उठविणें काय मुष्किल आहे ?) आणि (स्त्रियांच्या) गर्भाशयांत आम्हीं ज्या(वीर्यबिंदू)स इच्छितों त्यास एका नियमित काळापर्यंत स्थिर राखून ठेवितो; तदनंतर तुम्हांस मूल बनवून बाहेर काढितों व मग (तुमचें पालनपोषण करितों) कीं तुम्हीं (मोठे होऊन) आपल्या भरवयास पोहोंचावें. आणि तुम्हांपैकीं कोणी कोणी तर (पूर्ण वयास येण्यापूर्वींच) मरून जातो व कोणी कोणी सर्वांत अधिक खडतर वया(म्हणजे वृद्धावस्थे)कडे पालटून नेला जातो; कीं (सर्व कांहीं) जाणिल्यापश्चात तुम्हीं (सरशेवटीं साठवून) कांहींच (खाक) समजूं उमजूं नये. आणि (हे वाचक–श्रोत्या !) तूं भूमिला पाहतोस (कीं, ती) कोरडी शुष्क व पडित (पडलेली आहे;) मग जेव्हां आम्हीं तिच्यावर पाण्याचा वर्षाव करितों, तेव्हां ती तरारते व लसलसूं लागते; आणि हरेक प्रकारची छानदार वनस्पति उपजविते. ५. ह्या (सर्व उत्क्रांत्या) या गोष्टींचें प्रमाण होत कीं परमेश्वरच सत्य होय;

---

(१) मानव सृष्टीची ही परंपरा होय कीं मातींतून माणसाचें भक्ष्य उत्पन्न होतें, तें तो खातो व त्यांतून रक्त वगैरे चिजा बनतात;त्यांतल्या त्यांत वीर्य;मग पुरुषाचें वीर्य स्त्रीच्या गर्भाशयांत पडतें व त्यांत हळुहळु घट्टपणा येत जातो. प्रथम किंचित् जमून रक्ताचा गोळा बनतो व मग जास्त घट्ट होऊन मांसासारखा होऊन जातो. ह्या स्थितींत पोहोंचल्यावर निरनिराळीं रूपें व कच्च्या पक्क्या आकृत्यांचा भेद उत्पन्न होतो; कोणी पूर्ण कालावधींत जन्मतो व कोणी त्या मुदतीपूर्वींच जन्मास येतो. कोणाची शारीररचना पूर्ण व साधारण असते आणि कोणाची अपूर्ण व असाधारण असते.

(२) खडतर वयाकडे पालटून नेण्याचा अर्थ हा कीं, प्रथम जन्मतांच मनुष्याची शारीरिक व मानसिक शक्ति कमजोर असते. मग तो हळुहळु बळावत जातो. नंतर ढळत्या वयास पोहोंचून तेथें त्याची वाढ बंद होते व मग त्याची शक्ति कमीकमी होत जाते व त्याला उतरती कळा लागते.

आणि (तसेंच) हें कीं तो (पुनरुत्थानांत पुन्हां) मेलेल्यांस जिवंत करील व हें कीं तो सर्व शक्तिमान् होय. ६. आणि हें कीं, (पुनरुत्थानाची) घटका अवश्य येईलच; त्यांत कोणाहि तऱ्हेचा संशय नाहीं. आणि हें कीं, जे लोक थडग्यांत (गाडलेले पडले) आहेत, (पुनरुत्थानांत) परमेश्वर त्यांना (पुनरपि जिवंत करून) उठवील. ७. आणि लोकांत कोणी कोणी असाहि आहे कीं ज्याला (स्वतः) तर कोणाहि प्रकारचें ज्ञान नाहीं आणि (त्याचे पाशीं) कोणा तऱ्हेचा सद्बोध व कोणी असें पुस्तकहि नाहीं कीं जें (त्याला सन्मार्गाचा) प्रकाश दाखवील, असें असूनहि तो परमेश्वरासंबंधीं वाटाघाट करितो. ८ (व लोकांना) परमेश्वराचे मार्गाहून बहकवावें ह्मणून तो (गर्वानें) आपला खांदा फिरवून घेतो. असल्या(अजागळ माणसा)ची (शिक्षा) ह्या लोकींहि फजिती होय; आणि पुनरुत्थानाचे दिवशींहि आम्हीं त्याला जळत्या नरकाग्नीचे शिक्षेची गोडी चाखवूं. ९. (आणि त्याला बजावून सांगूं कीं) जीं (दुष्कर्में) तुझ्या हातांनीं (पुढील सामुग्रीदाखल) पूर्वीं (करून) पाठविलीं होतीं त्या(तुझ्या कर्मां)चा हा मोबदला होय एरवीं परमेश्वर तर (आपल्या) सेवकांवर किंचितहि जुलूम करीत नसतो. १०. आणि लोकांत कोणी कोणी असाहि आहे कीं जो परमेश्वराची भक्ति (तर) करतो, पण वरवरूनच; कीं जर त्याला कांहीं हित पोहोंचलें तर त्यानें तो समाधान पावला. आणि जर त्याच्यावर एखादें संकट ओढवलें तर तो (आलेल्या) तोंडानेंच परतून गेला. यानें इहलोकहि घालवला व परलोकहि. धडधडीत तोट्याची बाब (म्हटली म्हणजे) हीच. ११. परमेश्वराखेरीज तो अशा वस्तूंस (आपली गरज सारण्यास) बोलावितो कीं ज्या त्याला नुकसान पोहोंचवूं शकत नाहींत व नफाहि पोहोंचवूं शकत नाहींत. पराकाष्टेचें बहकणें (म्हटलें तर) तें हेंच. १२. तो अशा वस्तूंस (आपली गरज सारण्यास) बोलावितो कीं ज्यांच्या नफ्यापेक्षां त्यांचें नुकसानच अधिक जवळ होय. कांहीं संशय नाहीं कीं असला पुरस्कर्ताहि

(१) भावार्थ हा कीं खोट्यानाट्या उपास्यांच्या उपासनेपासून फायदा तर कधींच कांहीं होत नाहीं; कारण त्यांस फायदा पोहोंचविण्याची शक्ति नाहीं. राहिलें नुकसान, तें ह्या लोकीं झालें नाहीं तरी मरणाबरोबरच सारी हकीकत

वाईट, आणि कांहीं शंका नाहीं कीं असला सोबतीहि वाईट! १३. ज्या लोकांनीं विश्वास धरिला व चांगलीं कामेंहि केलीं, कांहीं संशय नाहीं कीं त्यांना (परलोकीं) परमेश्वर (स्वर्गाच्या अशा) बागांत नेऊन दाखल करील कीं ज्यांच्या खालून नद्या वाहत असतील. निःसंशय परमेश्वर जें योजितो तें करून सोडतो. १४. जो कोणी (निराशावस्थेंत परमेश्वरासंबंधानें असें) वहीम धरीत असेल कीं परमेश्वर इहलोक व परलोक यांत त्याची मदत करणारच नाहीं, तर

माहोत होऊन जाईल; आणि त्याची वेळहि कांहीं दूर नाहीं. मरण डोक्यावर उभेंच आहे. अथवा हा अर्थ होईल कीं ज्यांच्या फायद्याहून त्यांचें नुकसानच जास्त लक्षांत येण्यासारखें आहे.

(१) पूर्वींपासूनच मूर्तीपूजकांवर हा आक्षेप चालत येत आहे कीं हे लोक आपल्या गरजा सारण्यास मूर्तींचा धांवा करतात; व वास्तविक पाहतां त्या त्याला कांहींच नफा नुकसान पोहोंचवूं शकत नाहींत. परंतु कोणी एकादा वितंडवादी मनुष्य असलेंच वहीम परमेश्वरासंबंधानेंहि करूं शकतो; कारण कीं जगाचीं सर्व कामें मनुष्याच्या मर्जीप्रमाणें चालत नसतात. याचें उत्तर परमेश्वर असें देतो कीं, या गुमानी मनुष्याचा हेतु हा होय कीं त्यानें आमच्या इराद्याला आपल्या इराद्याच्या ताब्यांत ठेवावें कीं तो जें कांहीं सांगेल तें आम्हीं करीत जावें. पण आम्हीं असें करणारच नाहीं; मग पाहिजे तर आक्षेप आणणारा आपल्या जीवाचा घातच कां करून घेईना. जर आम्हीं आपल्या इराद्याला लोकांच्या इराद्याच्या आधीन करून टाकूं, तर त्याचा अर्थ हा होईल कीं लोकांस आम्हीं आपले पातीदार मानावेंत. पण ही दरखास्त मान्य होणें अशक्य आहे. राहिल्या मूर्ती, त्या तर बरेंवाईट कांहींच करूं शकत नाहींत. आम्हीं (परमेश्वर) सर्व कांहीं करूं शकतों. परंतु कांहीं विशिष्ट कारणामुळें आपल्या सत्यसंकल्पानें व आपल्या मर्जीनें लोकांच्या मागण्याप्रमाणें आम्हीं कित्येक कामें करीत नसतों. तीं कामें मूर्तीहि करीत नाहींत; कां तर, त्या करूं शकत नाहींत. आम्हीं करीत नाहीं; कां कीं, आमची करण्याची इच्छा नाहीं. आणि कां करूं इच्छित नाहीं, ही आमची मर्जी; तुमचा आम्हांवर कांहीं जोरा नाहीं. आम्हीं मालक आहों, तुम्हीं सेवक आहां; तुमचें हित कशांत आहे तें आम्हीं पक्कें जाणतों.

त्याला पाहिजे कीं त्यानें आकाशाकडे एक दोर ताणावा (व आपल्या गळयाला फांस लावावा आणि) मग पृथ्वीशीं आपला संबंध तोडून टाकावा (व लोंबकळून मरावें); नंतर पाहावें कीं त्याच्या (ह्या) युक्तीनें त्याला ज्याचा संताप आला होता तो दूर झाला कीं नाहीं ? १५. आणि (जसें हें कुराण आहे) तसेंच आम्हीं तें प्रकटिलें आहे (कीं त्यांत) स्पष्ट स्पष्ट प्रमाणें (होत); आणि यासाठीं (प्रकटिलें आहे) कीं परमेश्वर ज्याला इच्छील त्याला (त्या द्वारें) सन्मार्ग दाखवील. १६. ज्या लोकांनीं विश्वास धरिला आहे (म्हणजे 'मुसलमान') आणि जे 'यहुदी' आहेत ते व साबी'-(नक्षत्रपूजक) व 'ख्रिस्ती' आणि 'मजूस' (म्हणजे अग्निपूजक) व जे लोक (इतरांस) परमेश्वरतुल्य मानतात ते या(सर्वां)च्या दरम्यान पुनरुत्थानाचे दिवशीं परमेश्वर (त्यांच्या मतांतरांचा) फैसला करून टाकील. निःसंशय परमेश्वर (लोकांच्या) सर्व गोष्टी निरिक्षीत आहे १७. (हे वाचक-श्रोत्या !) कां तूं या गोष्टीकडे नजर केली नाहींस कीं जी (सृष्टि) पृथ्वींत आहे ती आणि सूर्य व चंद्र व नक्षत्रें आणि पर्वत व झाड व चतुष्पाद जनावरें (सर्वच तर) परमेश्वरापुढें साष्टांग नमस्कार घालतात; आणि पुष्कळशीं मनुष्येंहि. आणि (मनुष्यांत) पुष्कळ (असेहि) आहेत कीं त्यांच्यावर (आज्ञाभंगामुळें) शिक्षा (येणें) ठरलेलेंच आहे. आणि परमेश्वर ज्याला तुच्छ करील, तर (मग) कोणीच त्याला सन्मान देणारा नाहीं. परमेश्वरच जें इच्छितो तें करितो. १८. (या जगांत) हे दोन (पक्ष) होत एकमेकांच्या विरुद्ध, (आणि) ते आपसांत आपल्या पालनकर्त्यासंबंधानें झगडतात; (एक पक्ष परमेश्वराला मानतो व एक मानीत नाहीं;) तर जे लोक परमेश्वराला मानीत नाहींत त्यांच्यासाठीं अग्नीचे कपडे बेतविले गेले आहेत; (व ते त्यांना नरकाग्नींत नेसविले जातील; आणि) त्यांच्या शिरांवरून उकळतें पाणी ओतलें जाईल; १९. कीं त्या (च्या उष्णते)नें जें कांहीं त्यांच्या पोटांत आहे तें, (म्हणजे आंतडीं वगैरे) आणि चामडया (सर्व) गळून जातील २०. आणि त्यांच्या (मारण्या)करितां लोखंडाच्या गदा असतील, (कीं त्यांनीं त्यांस चोप दिला जाईल). २१. (आणि नरकाग्नींत) दुःखामुळें जेव्हां जेव्हां (ते कुंठित होतील व) तींतून निघावयास इच्छितील, तेव्हां तेव्हां

ते तींतच पुन्हां लोटून दिले जातील. आणि (त्यांना सांगितलें जाईल कीं आगींत) जळावयाच्या शिक्षेची मजा चाखीत राहा. २२. ज्या-लोकांनीं विश्वास धरिला व चांगलीं कामेंहि केलीं त्यांस परमेश्वर (स्वर्गाच्या अशा) बागांत (नेऊन) दाखल करील कीं, ज्यांच्याखालून पाण्याचे पाट वाहत असतील; (व) तेथें त्यांना सोन्याचीं कांकणें लेव-विलीं जातील आणि (हार वगैरेच्या आकारानें) मोतीं. आणि तेथें त्यांचा (नेहमींचा) पोषाकहि रेशमी असेल २३. आणि (हीं सर्व सुखें त्यांना यासाठीं प्राप्त होतील कीं इहलोकांत) त्यांना उत्तम गोष्ट(म्हणजे ईश्वरैक्याचा विश्वास) याची सुबुद्धि दिली गेली होती आणि त्यांना त्या(च परमेश्वरा)चा मार्ग दाखविला गेला होता कीं, जो स्तवण्यास योग्य होय २४ जे लोक नास्तिकपणा करतात व (लोकांस) परमे-श्वराच्या मार्गांत अडथळा करतात आणि सन्माननीय मशीदीं(त जाण्या)पासून (प्रतिबंध करतात) कीं तिला आम्हीं (कांहींच भेदभाव न ठेवतां सर्व) लोकांसाठीं–तेथील राहणारे असोत वा बाहेरील-एकसारखें प्रार्थनालय ठरविलें आहे; (या अडथळा करणाऱ्यांस) आणि तसेंच जे कोणी त्या मशीदींत खोडसाळपणानें नास्तिकपणा करूं इच्छितील त्यांस आम्हीं (परलोकीं) दुःखप्रद शिक्षेची गोडी चाखवूं. २५ आणि (हे पैगंबरा! त्या वेळेचें स्मरण कर कीं) जेव्हां आम्हीं 'इब्राहीमा' च्या (भक्ती) करितां ('काबा') गृहाच्या जागेची स्थापना केली (व आज्ञा-पिलें) कीं माझ्याबरोबर कोणाहि वस्तूला (ईश्वरत्वाचा) भागीदार मानूं नकोस. आणि माझ्या (या) घराला प्रदक्षिणा करणारे व उभे राहणारे व ओणवें होऊन नमन करणारे आणि सांष्टाग नमस्कार घालणारे (म्हणजे नमाज पढणारे) यांजकरितां पाक साफ ठेव. २६. आणि लोकांत 'हज्ज' (यात्रे)चा डांगोरा वाजीव कीं लोक तुजकडेस (पळ घेत) येतील. (त्यांजपैकीं कित्येक तर) पायींपायीं व कित्येक (हर तऱ्हेच्या रोडक्या) रोडक्या स्वाऱ्या ज्या दूरदूरच्या हरेक मार्गानें आलेल्या असतील, त्यांज-वर (स्वार असतील) २७. (या प्रवासांत त्यांचा उद्देश हा होईल) कीं आपल्या फायद्या(म्हणजे व्यापारा)साठीं(हि वेळेवर) येऊन हजर व्हावें आणि (तसेंच) परमेश्वरानें जीं चतुष्पाद जनावरें त्यांना दिलीं आहेत

(तीं बळी देतांना त्या) नियमित[1] दिवसांत त्यांजवर त्यांनीं परमेश्वराचें नांव घ्यावें. तर (लोकांनों!) यज्ञा(च्या मांसा)तून तुम्हींहि खा आणि संकटपीडित (व) अन्नास मोताद अशासहि खाऊं घाला. २८. नंतर लोकांस पाहिजे आहे कीं (यज्ञानंतर) आपला मळ (जो 'एहराम'च्या दिवसांत अंगावर जमून गेला असेल तो) उतरून टाकावा व आपले नवस पूर्ण करावेत आणि पुरातन (उपासनालय म्हणजे 'काबा')गृहाला प्रदक्षिणाहि घालावी २९. (एक गोष्ट तर) ही (झाली); आणि (याव्य-तिरिक्त) जो कोणी ईश्वराज्ञा[2]र्पित (सर्व) सन्माननीय वस्तूंचा आदर व महिमा ठेवील, तर हें त्याच्या पालनकर्त्यासमीप त्याच्यासाठीं उत्तम होय. आणि (मुसलमानांनों! कुराणांतून) ज्या वस्तू तुम्हांस वाचून ऐकविल्या जातात (म्हणजे आपोआप मेलेले व डुकर वगैरे) या शिवाय (इतर) सर्व चतुष्पाद जनावरें तुम्हांसाठीं हलाल (म्हणजे विहित) होत. आणि (मूळधर्म तर हा होय कीं) मुर्तींच्या(उपासनेच्या)दुर्गंधीपासून जपून राहा व (तसेंच) खोटी गोष्ट बोलण्यापासूनहि जपा. ३०. (फक्त) एका परमेश्वराचेच होऊन राहा; त्याचा (कोणालाहि) सरकतदार मानूं नका आणि जो कोणी (एकाद्याला) परमेश्वराचा पातीदार बनवील तर (त्याची स्थिति अशी होय कीं) जणूं तो आकाशावरून खालीं पडला, मग (कां तर) त्याला (वाटेंतून शिकारी) पक्षी उचलून घेऊन जातील

(१) नियमित किंवा माहीत असलेले दिवस म्हणजे यज्ञाचे तीन दिवस होत. हज्ज-यात्रेची चाल इस्लामधर्माहूनहि फार प्राचीनची आहे. परंतु त्यांत पुष्कळ खराब व वेडगळ प्रकार दाखल झाले होते. इस्लामधर्मानें या पवित्र यात्रेस वाईट व वेडगळ चाली दूर करून भक्तीचें स्वरूप आणिलें; आणि यज्ञ व बलीदान हीहि एका प्रकारची भक्तिच होती. म्हणूनच यज्ञयागाला वेदांतहि अग्रस्थान दिलें आहे तें योग्यच होय. तर भावार्थ हा कीं, लोक भक्तीपरी काबागृहाची यात्रा करतील; आणि या हंगामीं लोकांचा मोठा जमाव होत असतो म्हणून व्यापारउदीमाचाहि फायदा घेतील.

(२) यांत यज्ञ व प्रदक्षिणा याशिवाय हज्ज-यात्रेंत आणखी जीं मुख्य कामें आहेत तीहि करावीत या गोष्टीकडे इषारा आहे.

अगर त्याला वारा कोणा दूरच्या[1] जागीं नेऊन टाकील. ३१. (एक गोष्ट) ही (झाली); आणि (याशिवाय) जो कोणी परमेश्वराच्या ठराविक वस्तूंचा (म्हणजे उदाहरणार्थ हज्जच्या यज्ञाचा) आदर व महिमा ठेवील; तर हें अंतःकरणांच्या (पूज्यबुद्धिजन्य) भयाचें (द्योतक) होय. ३२. या (चतुष्पाद जनावरां)त एका नियमित काळापर्यंत तुम्हां लोकांचे फायदे होत; नंतर (जेव्हां तुम्हीं त्यांना यज्ञासाठीं नामनिर्दिष्ट करून टाकलें तेव्हां) पुरातन (उपासनालय म्हणजे 'काबा')गृहापाशीं (जाऊन) त्यांस हलाल (बळी) झालें पाहिजे. ३३. आणि प्रत्येक जनतेसाठीं आम्हीं बलिदान ठरविलें होतें; कीं जेणेंकरून परमेश्वरानें त्यांना जे चतुष्पाद पशु देऊन ठेविले आहेत त्यांजवर (बळी देतेवेळीं) त्यांनीं परमेश्वराचें नांव घ्यावें. तर (लोकांनों!) तुम्हां सर्वांचा परमेश्वर तोच एक परमेश्वर होय; म्हणून त्याच्याच आज्ञाधीन बनून राहा. आणि(हे पैगंबरा!) विनयशील सेवकांस (स्वर्गाचें)शुभ वर्तमान ऐकीव३४.(म्हणजे जे लोक) असे (सुशील होत) कीं जेव्हां परमेश्वराचें नांव घेतलें जातें तेव्हां त्यांचीं अंतःकरणें (भयानें) थर कांपतात; आणि जें संकट त्यांच्यावर ओढवतें तें ते (मुकाट्यानें) सहन करतात व नमाज पढतात आणि आम्हीं जें त्यांना देऊन ठेविलें आहे त्यांतून (परमार्थांत) खर्च करतात. ३५. आणि (मुसलमानांनों!) आम्हीं तुम्हांसाठीं यज्ञाच्या उंटांसही[2] परमेश्वरासाठीं नामनिर्देश केलेल्या (सन्मान्य) वस्तूंपैकीं ठरविलें आहे; त्यांच्यांत तुमचे (अनेक) फायदे होत. तर (या फायद्यांच्या उपकारस्तुत्यर्थ परमेश्वराच्या नांवानें यज्ञ करतांना) त्यांना नीट उभे[3] ठेवून (जबे करा व जबे करते वेळीं)

---

(१) भावार्थ हा कीं, कोणाहि तऱ्हेनें कां होईना, ह्याचा परिणाम त्यांची जीवहानि होय.

(२) जनावरांचे व त्यांतल्यात्यांत उंटांचे फायदे सर्वांस माहीत आहेत; त्यांचें दूध पितात व दुधापासून तूप, लोणी व अनेक तऱ्हेच्या स्वादिष्ट वस्तु बनविल्या जातात. ते लादण्यास, स्वारीस व जमीन नांगरण्यास उपयोगी पडतात. त्यांचे केस, कातडीं व हाडें कोणतीच वस्तु व्यर्थ जात नाहीं.

(३) उंट उभा ठेवून मारला जातो. त्यांत मारणारास व उंटास दोघांनाहि श्रम पडत नाहींत; व हिंसेचें पातक घडत नाहीं.

त्यांजवर परमेश्वराचें नांव घ्या. मग जेव्हां ते कुशीवाटे खालीं पडतील (व थंडगार होऊन जातील) तेव्हां त्यांतून तुम्हींहि खा आणि संतुष्ट व भिक्षुक अशा(हर तऱ्हेच्या गोरगरिबां)स खावयास द्या. ह्याप्रमाणें आम्हीं हीं (जनावरें) तुम्हांस वश करून दिलीं आहेत कीं कदाचित् तुम्हीं (आमचे) आभार मानाल. ३६. परमेश्वरापावेतों यांचीं मांसें पोहोंचत नाहींत व यांचीं रक्तेंहि नाहींत; किंबहुना त्याजपावेतों तुमचें पापभिरुत्व (व आज्ञापालन) पोहोंचतें. परमेश्वरानें यांस अशा प्रकारें तुमच्या आधीन करून दिलें आहे कीं जेणेंकरून त्यानें जे (हज्जचे नियम शिकवून) तुम्हांस (धर्माचा) मार्ग दाखवून दिला आहे; तर (त्याच्या) या (उपकारा)बद्दल तुम्हीं त्याचा महिमा व गौरव करावा. आणि (हे पैगंबरा! प्रांजल मनानें) सुकृत्य करणाऱ्यांस (स्वर्गाची) सुवार्ता ऐकीव. ३७. परमेश्वर मुसलमानां(च्या शत्रूंस त्यांज)पासून हटवित राहतो. निःसंशय परमेश्वर कोणाहि विश्वासघातकी (व) कृतघ्न जनास पसंत करीत नसतो. ३८. ज्या (मुसलमानां)शीं (नास्तिक) लढतात, (आतां) त्यांनाहि (त्या नास्तिकांशीं लढण्याची) परवानगी आहे; यासाठीं कीं त्यांजवर जुलूम होत आहे. आणि कांहीं संशय नाहीं कीं परमेश्वर त्यांची मदत करण्यास समर्थ होय. ३९. (हे बापडे असे लोक होत कीं) जे केवळ एवढ्या गोष्टीच्या बोलण्यावर कीं आमचा पालनकर्ता परमेश्वर होय; (उगीच) हकनाक आपल्या घरांतून काढून लाविले गेले; आणि जर परमेश्वर लोकांस एकमेकांच्या हातून न हटवित राहता तर (खिस्त्यांचे) मठ व देवळें आणि (यहुद्यांचीं) भजनालयें व (मुसलमानांच्या) मशीदी कीं ज्यांत परमेश्वराचें अतोनात नामस्मरण केलें जातें, तीं केव्हांचींच मोडलीं जाऊन चुकलीं असतीं. आणि जो कोणी परमेश्वराची मदत करील, तर परमेश्वरहि अवश्य त्याची मदत करील.

(१) खिस्त्यांत जे लोक जोगी म्हणजे संसार त्याग करणारे होत ते पर्वतांत व अरण्यांत भक्तिप्रीत्यर्थ पडून राहतात; या लोकांच्या राहण्याच्या जागेस ‘सौमआ’ म्हणजे मठ म्हणतात. भावार्थ हा कीं धर्मसंरक्षणार्थ लढण्याची परवानगी या साठीं दिली गेली आहे कीं अधर्मी लोकांस धर्मांचीं चिन्हें मिटवून टाकतां न यावीं. परंतु तो ईश्वरनिर्मित धर्म असला पाहिजे.

कांहीं शंका नाहीं कीं परमेश्वर बलवंत (व) परम समर्थ होय. ४०. हे लोक (म्हणजे आरंभींचे मुसलमान गांजलेले तर होत; परंतु) जर (सत्ताधीश बनवून) आम्हीं जमीनींत यांचे पाय जमवून टाकूं,तर ते (चांगलींच चांगलीं कामें करतील म्हणजे) नमाज पढतील व जकात देतील; आणि (लोकांस) चांगलें काम करावयास सांगतील व वाईट कामापासून मना करतील. आणि सर्व गोष्टींचा परिणाम तर परमेश्वराच्याच अखत्यारांत होय.४१. आणि (हे पैगंबरा !) जर (हे नास्तिक) तुला पाखंडी ह्मणतील, तर यांच्यापूर्वी ‘ नूह ’चे लोक आणि ‘ आद ’ व ‘ समूद ’ (हे सर्वच आपापल्या पैगंबरास) पाखंडी म्हणून चुकले आहेत; ४२. आणि ‘ इब्राहिमा’चे लोक व ‘ लूत’चे लोक; ४३. आणि ‘ मदयन’चे रहिवासी (यांनींहि आपापल्या पैगंबरास पाखंडी ह्मटलें आहे). आणि (तसेंच) ‘मूसा’लाहि पाखंडी ह्मटलें जाऊन चुकलें आहे. म्हणून मी (कांहीं काळ) नास्तिकांस अवकाश दिला; मग (अखेर) त्यांना (शिक्षेत) पकडलें. तर (तूं पाहिलेंस कीं) माझा कोप कसा काय झाला (तो) ? ४४. तात्पर्य, कित्येक वस्त्या होत कीं त्यांचा आह्मीं नाश करून टाकिला; आणि वास्तविक पाहतां, त्या अनर्थकारी होत्या. तर आतां त्या (अशा उजाड पडल्या[1] आहेत कीं त्यांच्या भिंती) आपल्या[2] छतांवर (कोसळून) पडल्या आहेत. आणि (कित्येक) विहिरी निकाम्या (पडल्या आहेत) व (कित्येक पक्क्या)पक्क्या हवेल्या (ओसाड पडलेल्या आहेत). ४५. तर कां हे लोक मुलखांत हिंडले फिरले नाहींत ? (हिंडते फिरते,) तर यांचीं अंतःकरणें अशीं असतीं कीं त्यांच्यायोगें ते (प्रत्येक गोष्टीचा परिणाम)समजते उमजते; आणि (यांचे)असे कान (असते)कीं त्यांच्याद्वारें (बोधपर गोष्ट) ऐकते. गोष्ट ही होय कीं डोळे कांहीं आंधळे होत नसतात. किंबहुना अंतःकरणें जीं उरांत असतात तीं आंधळीं होऊन

(१) ह्या शेवटच्या वाक्यावरून या गोष्टीकडे इशारा दिसतो कीं परमेश्वराला मुसलमानांचे पाय जमवावयाचे होते व तो आपला हा इरादा पूर्णतेस पोंचवून सोडील. सारांश असेंच झालें.

(२) वर सांगितलेली वस्त्यांची हकीकत लोक डोळे उघडे ठेवून पाहतात पण त्यांस जागृती प्राप्त होत नाहीं. याचें कारण हें कीं, त्यांच्या अंतःकरणांवर

जातात. ४६. आणि (हे पैगंबरा! हे लोक) तुझ्याशीं शिक्षेची घाई मचविताहेत; आणि परमेश्वर तर कधींच आपल्या वचनाविरुद्ध करणार नाहीं. आणि कांहीं संशय नाहीं कीं तुझ्या पालनकर्त्यासमीप तुम्हां लोकांच्या गणिताप्रमाणें हजार वर्षांच्या बरोबर (शेवटल्या निर्णयाचा) एक दिवस (ठरलेला) आहे. (ह्मणजे पुनरुत्थानाचा दिवस; मग नास्तिकांस यालोकीं शिक्षा झाली नाहीं तर पुनरुत्थानांत तरी होईलच होईल.) ४७. आणि बहुतेक वस्त्या होत कीं ज्यांना मी (कांहींकाळ) अवकाश दिला; व वास्तविक पाहतां, त्या अन्यायकारी होत्या. नंतर (शेवटीं) मी त्यांस (शिक्षेंत) पकडलें. आणि (सर्वांनाच) मजकडे परतून येणें आहे. ४८. (हे पैगंबरा! या लोकांस) सांग कीं हे लोकांनों! मी तर तुम्हांस राजरोसपणें (ईश्वरीशिक्षेकडून) भिवविणारा आहे एवढेंच. ४९. मग ज्या लोकांनीं विश्वास धरिला व चांगलीं कामेंहि केलीं (याच्या मोबदला) त्यांच्यासाठीं क्षमा व इज्जत अब्रूचा शेर होय. ५० आणि जे लोक आमच्या निशाण्यांशीं हारजीत करावयास झटतात तेच नरकवासी होत. ५१. आणि (हे पैगंबरा!) आम्हीं तुझ्यापूर्वीं कोणी असा पैगंबर पाठविला नाहीं व कोणी असा प्रेषितहि नाहीं कीं ही गोष्ट त्याच्या पुढें आली नसेल कीं जेव्हां त्यानें (आपल्याकडून कोणाहि गोष्टीची) आस्था केली तेव्हां सैतानानें त्याच्या आस्थेंत (भ्रम) घातला; मग

ह्याचा कांहींच परिणाम घडत नाहीं. ह्मणून डोळे आंधळे नव्हेत तर अंतःकरणें आंधळीं होऊन जातात.

(१)इस्लामी मताप्रमाणें येथें एक गोष्ट ध्यानांत ठेवण्यासारखी आहे; ती ही कीं पैगंबर व ऋषि हीं मनुष्यें असतात आणि मानवी प्रवृत्यानुसार तेहि कित्येक आस्था बाळगून असतात. परंतु त्यांतून कांहीं आस्था पूर्ण होतात व कांहीं होत नाहींत. म्हणून कित्येक लोक त्यांच्या पैगंबरीच्या पदवींत शंका करूं लागतात. पण वास्तविक पाहतां, ही खुद्द लोकांचीच चुकी आहे कीं ते पैगंबरीचा अर्थ नीट समजले नाहींत. असले प्रसंग आमच्या पैगंबरावरहि आले आहेत. कारण परमेश्वर भविष्याच्या कित्येक गोष्टी प्रसंगानुसार व योग्य वाटतील त्या आपल्या पैगंबरांवर जाहीर करतो. परंतु पैगंबरांना व साधुसंतांना भविष्यज्ञान सर्वस्वींच असतें ही चुकीची समजूत आहे; म्हणूनच या ज्ञानाच्या अभावीं कित्येकांची

(शेवटीं) परमेश्वरानें सैतान जो (भ्रम) घालतो तो दूर केला आणि आपल्या निशाण्यांस मजबूत करून टाकिलें. आणि परमेश्वर (सर्वांच्या स्थितीचा) ज्ञाता (व) बुद्धिमान् होय. ५२. (अशा बाबतींत परमेश्वराला हें मंजूर असतें) कीं सैतान जो (भ्रम) घालतो त्या(भ्रमा)ला ज्या लोकांच्या मनांत (अश्रद्धेचा) रोग आहे आणि ज्यांचीं अंतःकरणें कठोर आहेत त्या लोकांची कसोटी (पाहण्याचें साधन) बनवावें. आणि कांहीं संशय नाहीं कीं (हे) जालिम (म्हणजे नास्तिक) तर पराकाष्ठेच्या विरोधांत (पडले) आहेत. ५३. आणि (हे पैगंबरा! तसेंच अशा प्रकरणांत परमेश्वराला) हें (मंजूर असतें) कीं ज्या लोकांस ज्ञान दिलें गेलें आहे, त्यांनीं जाणून घ्यावें कीं प्रकटीकरण सत्य (होय) व तें तुझ्या पालनकर्त्याकडून (झालें) आहे; तर (हें समजून) त्यांनीं त्याचा विश्वास धरावा आणि त्यांचीं अंतःकरणें (नम्र होऊन) परमेश्वरापुढें शरण जाऊं लागावीत. आणि ज्या लोकांनीं विश्वास धरिला आहे कांहीं संशय नाहीं कीं परमेश्वर त्यांस सरळ मार्ग दाखवीत असतो. ५४. आणि जे लोक नास्तिक होत ते तर कुराणाकडून नेहमीं संशयांतच राहतील, येथपर्यंत कीं (पुनरुत्थानाची) घटका एकाएकीं त्यांच्या (शिरा)वर येऊन ठेपेल; अगर(असें म्हणा कीं एका मोठ्या)अभागी दिव-

---

पैगंबर व ऋषि यांजवरची श्रद्धा कमी होत जाते. उदाहरणार्थ, पैगंबर साहेबांस एक स्वप्न आलें कीं मी **म**क्का सोडून अशा वस्तीत जाऊन राहिलों आहें कीं जींत खजुरीचीं झाडें पुष्कळ आहेत. त्यांनीं विचार केला कीं ती वस्ती **ह**जर अथवा **य**मामा असेल; पण ती **म**दिना निघाली. तर ही पैगंबर साहेबांची आस्था होती. तें ईश्वरी प्रकटीकरण नव्हतें कीं त्याच्या उलट कधीं होतच नाहीं. अशा प्रकारच्या आस्थेंत भ्रम होतो म्हणूनच ईश्वरानें प्रकट केलेल्या निशाण्यांची मजबुती झाली. कारण प्रकटीकरण ज्याला अरबींत ‘ वह्य ’ म्हणतात त्याच्या उलट कधीं झालें नाहीं व होऊंहि शकत नाहीं.

(१) ‘अकीम’चा शब्दशः अर्थ वांझ होय म्हणजे ज्या स्त्रीला पुत्रसंतान होत नसते ती. आणि अरबी भाषेंत इच्छेविरुद्ध ज्यांत अपेश येतें त्या दिवसालाहि अभागी ह्मणजे अपेशी दिवस बोलण्याचा परिपाठ आहे. हा दिवस बहुतकरून पुनरुत्थानाचा दिवस होईल; कदाचित् **ब**द्रच्या लढाईचा दिवस

साची शिक्षा त्यांच्यापुढें येईल;५५. (कीं) हुकमत त्यादिवशीं परमेश्वराचीच होईल. तो लोकांत (त्यांच्या परस्पर विरोधांचा) फैसला करून टाकील. तर ज्या लोकांनीं विश्वास धरिला व चांगलीं कामेंहि केलीं ते ऐष-आरामाच्या बागांत असतील. ५६. आणि जे लोक नकारणी करीत व आमच्या निशाण्यांस पाखंड म्हणीत राहिले हेच तर (ते दुर्दैवी) होत कीं ज्यांना अपमानकारक शिक्षा होईल. ५७. आणि ज्या लोकांनीं परमेश्वराच्या मार्गांत देशत्याग केला व नंतर (धर्मार्थ) मारिले गेले अगर (आपल्या मरणीं) मेले, त्यांना परमेश्वर (परलोकीं) अवश्य उत्तम अन्न संपत्ति देईल. आणि कांहीं शंका नाहीं कीं परमेश्वरच (इतर) अन्नदात्यांहून उत्तम (अन्नदाता) होय. ५८. तो त्यांना (स्वर्गांत नेऊन) अशा जागीं दाखल करील कीं ज्यानें ते खुश होऊन जातील. आणि कांहीं शंका नाहीं कीं परमेश्वर(सर्वांच्यास्थितीचा)ज्ञाता(आणि) सहसा न रागावणारा असा होय. ५९. हें (तर आपल्या वेळेवर असेंच होऊन राहील) आणि ज्या मनुष्यानें जितका तो (शत्रूच्या हातून) सताविला गेला होता तितकेंच (शत्रूला) सताविलें; व नंतर (शत्रूकडून) त्यांच्यावर (पुन्हां) अत्याचार झाला तर या (गांजलेल्या)ची परमेश्वर अवश्य मदत करील. कांहीं संशय नाहीं कीं परमेश्वर करुणाशील (व) क्षमावंत होय. ६०. ही (मदत जी या गांजलेल्यास दिली जाईल ती) यामुळें होय कीं परमेश्वर (आपल्या मर्जीनें) रात्रीला दिवसांत दाखल करीत असतो आणि दिवसाला रात्रींत दाखल करीत असतो; आणि (तसेंच) यामुळें कीं परमेश्वर (सर्वांचें) ऐकितो (व सर्व कांहीं) पाहतो. ६१.

अगर दुष्काळ यांकडेहि इषारा होऊं शकेल. कारण बद्रचे लढाईंत मुसलमान फारच थोडे व तयारीवांचून होते; आणि मक्केचे नास्तिक मोठ्या तयारीनें चढून आले होते. तरीहि नास्तिकांचा पराभव झाला व त्यांचे मोठमोठे सरदार रणांत पडले. शिवाय हा तो दुष्काळ असावा कीं, पैगंबरसाहेबांच्या शापानें सारखीं सात वर्षें असा दुष्काळ पडला कीं, लोकांना मुडदार खाणें भाग पडलें.

(१) भावार्थ हा कीं, नास्तिकांनीं मुसलमानांस मोठमोठाल्या इजा दिल्या. पण मुसलमान होतांहोईतों मुकाट्यानें सहन करीत राहिले. आणि जेव्हां त्यांच्यांत जरा जीव आला तेव्हां कित्येक प्रसंगीं त्यांनीं सूडहि उगविला.

(आणि तशीच) ही (मदत जी गांजलेल्यास दिली जाईल ती) या कारणें होय कीं परमेश्वरच सत्य (व सत्याचा पुरस्कर्ता) होय; आणि ज्या(देवां)स (हे नास्तिक) परमेश्वराला सोडून (आपली गरज पुरविण्यास्तव) बोलावितात, ते (सर्वोपरी) मिथ्या होत. आणि (तसेंच) या कारणें कीं परमेश्वरच महिमाशाली (व सर्वांत) मोठा होय. ६२. (हे वाचक-श्रोत्या!) कां तूं (या गोष्टीचें) अवलोकन केलें नाहींस कीं परमेश्वर आकाशांतून पाणी वर्षवितो; मग (पाणी वर्षविल्यावर) जमीन हिरवी गार होऊन जाते. निःसंशय परमेश्वर (सेवकांच्या स्थितींवर) मेहरबान (व त्यांच्या गरजांचा) जाणता होय. ६३. जें कांहीं आकाशांत आहे व जें कांहीं पृथ्वींत आहे तें त्याचेंच होय. आणि कांहीं संशय नाहीं कीं परमेश्वरच (खरा) निरपेक्ष व स्तुत्य होय. ६४. (हे वाचक-श्रोत्या!) कां तूं (या गोष्टीचें) अवलोकन केलें नाहींस कीं परमेश्वरानें जमिनींत ज्या (वस्तु) आहेत त्या सर्व, तुम्हांलोकांच्या ताब्यांत करून दिल्या आणि (मुख्यत्वेंकरून) गलबत जें त्याच्या हुकमानें समुद्रांत वाहतें तेंहि. आणि (तोच) आकाशाला जमिनीवर पडण्यापासून[१] सावरून आहे; पण (तो हुकूम देईल तर)

नास्तिकांस पाहिजे होतें कीं, सुडाच्या मर्यादेपावेतों पुढें अत्याचार न करते; कारण सूडाचे मर्यादेपर्यंत तर बदला होता, परंतु त्यांनीं मुसलमानांस सुखानें बसूं दिलें नाहीं व त्यांजवर अत्याचार करूं लागले. तेव्हां मुसलमान गांजले गेले आणि परमेश्वरानेंच त्यांची मदत करण्याचा वायदा केला. यांत विजयाचें शुभवर्तमान आहे. आणि त्याचें कारण रात्र व दिवसाच्या दृष्टांतावरून सांगितलें कीं, जो परमेश्वर रात्र व दिवस यांस घटवितो व वाढवितो आणि आकाशमंडळांतील ग्रहांवर ज्याची हुकमत चालते त्याच्या सामर्थ्यापुढें नास्तिकांचें जेर होणें व मुसलमानांचें प्रबल होणें ही कांहींच गोष्ट नाहीं. रात्रीनें ज्या देशांवर नास्तिकपणाचा अंधःकार पसरला आहे ह्मणजे नास्तिकांचे कबज्यांत आहेत त्या देशाकडे इशारत आहे; आणि दिवसानें मुसलमानांच्या अमलदारीकडे इषारा होय.

(१) खगोलवेत्त्यांस शोधांतीं माहीत झालें आहे कीं चंद्र तर, असो, आमच्या पृथ्वीपेक्षांहि लहान आहे; परंतु इतर आकाशग्रह, येथपावेतों कीं लहान लहान तारे जे तकाकतात ते पृथ्वीपासून लाखों कोस दूर असून आपल्या

त्याच्या हुकमानें (तें एव्हांच धडदिशी पडून जाईल.) कांहीं संशय नाहीं कीं परमेश्वर मनुष्यांवर मोठी करुणा ठेवितो (व) मेहरबान होय. ६५. आणि (लोकांनों!) तोच असा (परम समर्थ) होय कीं ज्यानें (प्रथमारंभीं) तुमच्यांत जीव घातला. मग (तोच) तुम्हांस मारतो व नंतर (याचप्रमाणें पुनरुत्थानाचे दिवशीं) तुम्हांस जिवंतहि करील. कांहीं संशय नाहीं कीं माणूस फारच अनुपकारी होय. ६६. (हे पैगंबरा!) आम्हीं दरेक जनतेकरितां (भक्ती)चे मार्ग कायम केले कीं ते त्यांवर चालतात; तर (तुझ्या काळच्या) या लोकांस पाहिजे आहे कीं (इस्लामधर्माच्या) कोणाहि बाबतींत त्यांनीं तुझ्याशीं झगडा करूं नये. आणि तूं आपल्या पालनकर्त्याकडे (लोकांस) बोलावित चालला जा. कांहीं संशय नाहीं कीं तूं सरळ मार्गावर आहेस. ६७. आणि (यावरहि) जर (हे लोक) तुझ्याशीं झगडतील तर (यांना) सांगून दे कीं जें कांहीं तुम्हीं करितां परमेश्वर त्याशीं खूप वाकब आहे. ६८. (लोकांनों!) ज्या गोष्टींत तुम्हीं (जगांत) आपसांत मतभेद करीत राहिलां आहां पुनरुत्थानाचे दिवशीं परमेश्वर तुमच्यांत त्या झगडयांचा निवाडा करून टाकील६९. (हे पैगंबरा!) कां तूं जाणीत नाहींस कीं जें कांहीं आकाशांत व पृथ्वींत आहे त्याशीं परमेश्वर खूप वाकब होय. (ह्यांत कांहीं) संशय नाहीं कीं ह्या (सर्व गोष्टी 'लौहे महफ़ूज़' या) पुस्तकांत (लिहून ठेवलेल्या) होत. (आणि यांतहि कांहीं) संशय नाहीं कीं हें (सर्व कांहीं) परमेश्वरास सोपें होय. ७०. आणि (नास्तिक) परमेश्वराला सोडून अशा वस्तूंची उपासना करतात कीं ज्यांच्यासाठीं परमेश्वरानेंच एकादें प्रमाण पाठविलें नाहीं व यांच्यापाशींहि याचा कोणी ज्ञानोक्त पुरावा नाहीं. आणि (पुनरुत्थानांत असलेल्या) अन्यायकाऱ्यांचा कोणीहि मदतगार

परीं वेगवेगळालीं जगें आहेत; आणि आमची पृथ्वी त्यांच्या पुढें एका मोठ्या रांजणांत राईच्या दाण्याप्रमाणें होय अथवा याहूनहि कमीच. हे सर्व ग्रह चक्कर खात राहतात व अशा व्यवस्थितपणें फिरतात कीं एकमेकांशीं टक्कर घेत नाहींत. जोतिषी कधीं कधीं बसल्या बसल्या अशी भीती दाखवितात कीं अमूक ग्रह पृथ्वीच्या जवळून पसार होईल आणि कदाचित् पृथ्वींशीं टक्कर खाईल. तसें अजून घडलें नाहीं. पण पुनरुत्थानाच्या ज़वळ जवळ असेंच घडून येईल.

होणार नाहीं. ७१. आणि (हे पैगंबरा !) जेव्हां यांना आमचीं स्पष्ट स्पष्ट महावाक्यें वाचून ऐकविलीं जातात तेव्हां तूं (या) नास्तिकांच्या तोंडावर नाखुशी(चीं चिन्हें) पाहतोस; (येथपावेतों कीं) जे लोक यांना आमची महावाक्यें वाचून ऐकवितात त्यांजवर हे लोक जवळ-जवळ हल्ला करूं लागतात. (हे पैगंबरा! तूं यांना) सांग कीं याहूनहि अधिक वाईट कां तुम्हांस (आणखी एक वस्तु) दाखवूं? (तर ध्या, ऐका, तो) नरकाग्नि (होय). परमेश्वर नास्तिकांस त्याचा वायदा करतो आणि (तें फारच) वाईट ठिकाण होय. ७२. अहो लोकांनों! एक दृष्टांत सांगितला जातो, तर तो कान लावून ऐका. परमेश्वराला सोडून ज्यांस तुम्हीं बोलावितां ते एक माशीहि पैदा करूं शकत नाहींत; आणि (मग पाहिजे तर) तिच्या(पैदा करण्या)साठीं (सारेचे सारे) एकत्रच (कां) होऊन जाईनात! आणि जर माशी यांच्यापासून एकादी वस्तु हिरावून घेऊन जाईल तर ते ती तिजपासून सोडवूं शकत नाहींत. (किती तरी) निर्बल हे (देव)कीं जे (माशीच्या) मागें पडतात (व तिला पकडूं शकत नाहींत); आणि (किती तरी) ती निर्बल (बापडी माशी) कीं जिचा पिच्छा केला जातो (व मगहि ती हातीं येत नाहीं)! ७३. या लोकांनीं परमेश्वराची जशी किंमत जाणिली पाहिजे होती तशी जाणि-लीच नाहीं. (एरवीं)परमेश्वर महाबलवान (आणि सर्वांत)प्रबल होय.७४. परमेश्वर देवदुतांतून (कित्येकांस आपले हुकूम) पोहोंचविण्यासाठीं निवडून घेतो; आणि (ह्याच प्रमाणें कित्येकांस) मनुष्यांतूनहि; कारण कीं परमेश्वर (सर्वांचें) ऐकितो(व सर्वांच्या स्थितीचें)निरीक्षण करितो ७५. तो यांच्या पुढील व यांच्या मागील (सर्व) अहवाल जाणतो. आणि सर्व कामांची मदार परमेश्वरावरच होय. ७६. मुसलमानांनों! (परमेश्वराच्या सेवेंत) ओणवे होऊन नमन करा व साष्टांग नमस्कार घाला आणि आपल्या पालनकर्त्याची भक्ति करा व सुकृत्य करीत रहा कीं तुम्हीं (सर

(१) आह्मीं पिच्छा करणारे व इच्छा दाखविणारे देव ह्मणजे मूर्ती आणि जिचा पिच्छा केला जातो व जिची इच्छा बाळगिली जाते ती माशी असा अर्थ घेतला आहे. दुसरा अर्थ हाहि होऊं शकतो कीं मूर्तीपूजक इच्छिणारे आणि मूर्ती इच्छित वस्तु. अर्थ दोहों प्रकारें नीट लावतां येतो.

शेवटीं आपल्या) मनोरथांत सफल व्हाल. ७७. आणि परमेश्वरा(च्या मार्गा)त जसा प्रयत्न करण्याचा हक्क आहे तसे प्रयत्न करा. त्यानेंच तुम्हांस (ह्या जगाच्या लोकांतून) निवडून घेतलें; आणि धर्मासंबंधानें तुम्हांवर कोणाहि तऱ्हेची सक्ति केली नाहीं. तुमचा बाप 'इब्राहीम' याचा (जो) धर्म (होता त्याचीच त्यानें तुम्हांकरतां योजना केली). त्या (परमेश्वरा)नेंच (पूर्वींच्या पुस्तकांत) पहिल्यानेंच तुमचें नांव मुसलमान (म्हणजे आज्ञाधारक सेवक) ठेविलें, आणि ह्या (कुराणां)तहि; अशासाठीं कीं 'रसूल'–महाप्रेषित–तुम्हांवर साक्ष[१] व्हावा आणि तुम्हीं (इतर) लोकांवर साक्ष व्हावें. तर नमाज पढा आणि जकात द्या; आणि परमेश्वराचा आश्रय धरा; तोच तुमचा पुरस्कर्ता होय. तर (तो किती तरी) उत्तम पुरस्कर्ता व (किती तरी) उत्तम मदतगार होय! ७८.

(१) साक्ष होण्याचा हेतु प्रमाण पटवून पदरीं माप घालणें हा होय आणि प्रमाण पटविण्याचा उद्देश हा कीं, ज्याच्या पदरीं माप घातलें जातें त्याला निमित्त पुढें करण्यास जागा राहूं नये. तर परमेश्वरानें कलियुगाच्या पैगंबराला पाठवून आम्हां मुसलमानांवर आपलें प्रमाण पूर्ण केलें. कारण, ते पैगंबर म्हणजे हजरत मोहंमद साहेब हे असा सोपा धर्म घेऊन आले कीं, तो साधा, सहज लक्षांत येणारा, बुद्धिस पटणारा व निसर्गनियमांस अनुसरता असा आहे. तो धर्म मान्य करण्यांत आम्हांला कोणताच सबब सांगण्याचा वाव राहिला नाहीं. ज्याप्रमाणें पैगंबर पाठविण्यानें परमेश्वरानें आम्हां मुसलमानांवर आपलें प्रमाण सिद्ध केलें, त्याप्रमाणें आमचा इस्लाम धर्म न स्वीकारण्यानें इतर लोकांवर परमेश्वराचें प्रमाण पूर्ण झालें. कारण, आम्हीं जशीं मनुष्यें आहोंत तशींच तींहि मनुष्यें आहेत. जसें आम्हांला देहभान आहे तसेंच त्यांनाहि आहे, आणि जशी आम्हांला बुद्धि दिली गेली आहे तशीच बुद्धि त्यांनाहि दिली गेली आहे; तर मग त्यांना कोणताच सबब सांगण्यास उरला नाहीं कीं आम्हीं इस्लामधर्म स्वीकारावा व त्यांनीं तो स्वीकारूं नये.

पवित्र कुराण

भाग अठरावा.

अध्याय २३ वा.

सूरतुल्–मोमिनून.

हा अध्याय मक्केंत प्रकट झाला. ह्यांत ११८आयात–महावाक्यें आहेत. ह्यांत " मोमिनून " ह्मणजे विश्वासू वा श्रद्धावान् मुसलमानांचें निरूपण केलेलें आहे ह्मणून याला हें नांव दिलें गेलें आहे.

परम दयाळू (आणि) कृपाळू परमेश्वराचे नांवानें (मीं आरंभ करितों)

विश्वासू (आपल्या) मनोरथांत सफल होऊन गेले १. (आणि हे) असे (लोक होत कीं) जे आपल्या 'नमाजींत' नम्रता दाखवितात; २. आणि जे निरर्थक गोष्टीकडून तोंड फिरवितात; ३. आणि जे जकात देत असतात; ४. आणि जे आपली लाज सांभाळतात ५. पण आपल्या पत्न्या अगर आपले उजवे हात ज्या(दासीं)चे मालक आहेत त्यांजपासून नव्हे. कां कीं (यांच्यांत) त्यांच्यावर कांहीं दोष नाहीं. ६. परंतु जे या पलीकडे इच्छा करतील तर तेच लोक (धर्मशास्त्राचे) मर्यादे बाहेर निघालेले होत. ७. आणि जे आपल्या अमानतीं व आपलें वचन पाळतात; ८. आणि जे आपल्या नमाजी(चे वेळ) सांभाळतात. ९. हेच लोक ('आदम'चे अस्सल) वारिसदार होत; १०. कीं जे

(१) परमेश्वरानें आदमला निर्माण करून त्यांस राहण्यासाठीं स्वर्गलोक दिला होता. नंतर आदमाचे हातून एक अपराध झाला कीं त्यांनीं मनाई

'फिरदोस'–आनंदलोका–चें वतन पावतील व ते त्यांतच नित्य राहतील. ११ आणि आम्हीं माणसाला मातीच्या सत्त्वांतून बनविलें. १२. (व) मग आम्हींच त्याला सुरक्षित जागीं (म्हणजे स्त्रीच्या गर्भाशयांत) वीर्यबिंदु बनवून ठेविलें. १३. नंतर आम्हींच वीर्यबिंदूचें जमलेलें रक्त बनविलें; (व) मग आम्हींच जमलेल्या रक्ताचा मांसाचा गोळा बनविला; (आणि) मग आम्हींच मांसाच्या गोळ्याचीं हाडकें बनविलीं. व मग आम्हींच हाडकांवर मांस मढविलें; नंतर (सरशेवटीं) आम्हींच त्याला (जणूं अगदींच) दुसऱ्या सृष्टी(च्या रूपां)त बनवून उभें केलें. तर (वाहवाह!) परमेश्वर फारच शुभकारी होय (व तो सर्व) निर्माणकर्त्यांत[२] उत्तम (निर्माण कर्ता) होय. १४. मग (लोकांनो!) ह्याच्यानंतर तुम्हां(सर्वां)स मरणें आहे. १५. मग

केलेल्या झाडाचें फळ सेवन केलें. तेव्हां परमेश्वरानें त्यांना स्वर्गांतून काढून लाविलें; परंतु आदमाचें वतन जप्त केलें नव्हतें. किंबहुना आदमाच्या पश्चात्तापानंतर व आपला गुन्हा पदरीं घेतल्यावर परमेश्वरानें त्यांच्या संतानास वचन दिलें कीं जगांत चांगलीं कामें कराल तर तुम्हांस तुमच्या वडिलांचें वतन दिलें जाईल. वारसदार होण्याचा एक अर्थ तर हा होय. आणि दुसरी अर्थनिष्पत्ति हजरत अबुहुरेरा नामक पैगंबरांच्या एका सहाबी–तत्कालीन अनुयाया–च्या कथनावरून ही होते कीं प्रत्येक मनुष्यासाठीं परमेश्वरानें दोन धाम बनवून ठेविले आहेत. एक स्वर्गांत व एक नरकांत; तर नरकवाशीयांचे जे धाम स्वर्गांत होत स्वर्गवासी त्यांचे वारस ठरून त्यांच्यावरहि कबजा करतील.

(१) हा सामान्य मनुष्याच्या उत्पत्तीचा उल्लेख आहे; कीं त्याचा आरंभ वीर्यबिंदूपासून आहे; आणि वीर्यबिंदु हें अन्नाचें सत्व आणि अन्न हें मातीचें सत्व कीं ज्यांतून प्राणी व वनस्पति हे मनुष्याच्या खाण्याचे पदार्थ उत्पन्न होतात. मातीपासून जन्म येईपर्यंत ज्या ज्या उत्क्रांत्या होतात त्यांस खरोखरीं मनुष्याशीं कोणताच संबंध दिसत नाहीं. वीर्यबिंदूच्या अवस्थेंत कोणालाही ह्मणतां येत नव्हतें कीं शेवटीं याचा मनुष्य बनून जाईल. दुसऱ्या सृष्टीच्या रूपांत बनवून उभें करण्याचा अर्थ हा होय.

(२) हे निर्माण कर्ते ह्मणजे मनुष्य आपल्या कल्पनेनें ज्यांस निर्माण कर्ते समजतो ते लोक; किंवा खोटेनाटे देव वगैरे.

पुनरुत्थानाच्या दिवशीं तुह्मीं (सर्व) उठवून उभे केले जाल. १६.
आणि आम्हींच तुह्मांवरती सात आकाश[1] बनविले; आणि निर्माण
करण्या(च्या युक्तीं)त आम्हीं (कांहीं) अजाण नव्हतों. १७. आणि
आम्हींच एका प्रमाणानें आकाशांतून पाणी वर्षाविलें; मग तें जमिनींत
(जमा करून) तुंबून ठेविलें; आणि आह्मीं तें (पाणी उडवून) नेण्यासहि
समर्थ आहों. १८. मग त्या(पाण्या)च्या द्वारें आम्हीं तुम्हांसाठीं
खजुरी व द्राक्षाचे बाग बनवून उभे केले कीं त्यांत तुम्हांसाठीं बहुत
फळफळादि (उत्पन्न) होते आणि तींतून (कित्येक) तुम्हीं खातांहि. १९.
आणि (आम्हींच 'जीत' फळाचें) झाड (उत्पन्न केलें कीं) जे 'तूरेसीना'[2]
(पर्वतां)त (पुष्कळ) पैदा होतें (आणि) खाणारांसाठीं (जणूं) तेल व
शाक घेऊन उगतें. २०. आणि (लोकांनों!) तुम्हांकरितां चतुष्पाद
जनावरांतहि बोध (घेण्याची जागा) आहे; कीं जो (आलापाला)
त्यांच्या पोटांत (भरलेला) आहे त्यांतूनच आम्हीं तुम्हांस (दूध) पाजतों
आणि (दुधाशिवाय) चतुष्पाद जनावरांत तुमचे (आणखींहि) बहुत
फायदे आहेत व त्यांतून (कित्येकांस) तुम्हीं खातहि असतां. २१.
आणि त्यांच्यावर व गलबतांवर तुह्मीं आरूढ होऊनहि फिरतां. २२.
आणि अर्थात आम्हीं 'नूहा'ला त्याच्या लोकांकडे (पैगंबर बनवून)
पाठविलें. तर तो (लोकांस) म्हणाला कीं हे बांधवांनों ! परमेश्वराची
उपासना करा. त्याच्याशिवाय तुमचा (अन्य) कोणी उपास्य नाहीं. तर
कां तुम्हांला (त्याचें) भय वाटत नाहीं ? २३. यावर, त्याच्या लोकांत

(१) कुराणांत अरबी शब्द ' तराएक' आहे; त्याचे भाषांतर आम्हीं आकाश केलें आहे आणि येथें त्याचा अर्थ आकाशच आहे; कांकीं याचा शब्दशः अर्थ मार्ग असा आहे, तर देवदूतांचे व आकाशमंडळांतील ग्रहांचे सात मार्ग म्हणजे सात आकाश. शिवाय अरबींत आकाशाला ' तराएक ' यासाठीं म्हणतात कीं ते वर खालीं एकामागें एक पटाप्रमाणें आलेले आहेत.

(२) हा तूर पर्वत जो महशूर आहे त्याचें पूर्ण नांव 'तूरे सीना' असें आहे. त्यांत जीतवृक्ष (Olive tree) पुष्कळ होतो. जीत तेल किंवा जैतून हें तेलाचें व कोरड्यासाचें अशीं दोन्हीं कामें देतें. जर निव्वळ तेलांत भाकरी बुडवून खाल्ली, तर भाकर व कोरड्यास यांची रुचि येईल.

जे सरदार नास्तिक होते ते (आपसांत म्हणूं लागले कीं) हाहि केवळ तुह्मां सारखाच मनुष्य होय, आणि तुह्मांवर (आपलें) श्रेष्ठत्व गाजवूं पाहतो आहे. आणि जर परमेश्वराला (पैगंबरच पाठविण्याची) इच्छा असती तर तो देवदुतांस उतारता. आम्हीं तर असली गोष्ट आपल्या प्राचीन बापजाद्यांत (होतांना) ऐकिली नाहीं. २४. असो नसो, हा केवळ एक (असा) पुरुष होय कीं ज्याला वेड (लागलेलें) आहे. तर (खास) एका वेळेपर्यंत त्या(च्या परिणामा)ची वाट पाहा २५. 'नूह'नें (परमेश्वरापाशीं) प्रार्थना केली कीं हे माझ्या पालनकर्त्या! त्यांनीं मला पाखंडी म्हटलें आहे त्या अर्थीं तूंच माझी मदत कर. २६. यावर आम्हीं 'नूह'ला असा आदेश पाठविला कीं आमच्या नजरेखालीं व आमच्या इषारतीप्रमाणें तूं एक गलबत बनीव. मग जेव्हां आमचा (शिक्षेचा) हुकूम यावयास होईल आणि (जमिनींतील) भट्टी(चें पाणी) उतूं जाऊं लागेल, तेव्हां नावेंत हरेक (जनावरां)तून (नरमादी) दोहों दोहोंचा जोडा बसवून घे, आणि (त्यांबरोबर) आपलें कुटुंबहि; परंतु त्यांच्यांतून ज्यांच्यासंबंधीं पूर्वींच (गर्क होण्याचा) हुकूम होऊन चुकला आहे (ते मात्र नाहीं). आणि ज्या लोकांनीं आज्ञाभंग केला आहे त्यांच्यासंबंधानें, माझ्याशीं कांहींच संबोधून बोलूं नकोस; (कां कीं) हे (कांहीं झालें तरी) बुडावयाचेच आहेत. २७. मग जेव्हां तूं व जे कोणी तुझ्या संगतीं आहेत ते (सर्व सुखासमाधानानें) गलबतांत बसून जातील, तेव्हां तूं बोल कीं परमेश्वराचे उपकार होत कीं, त्यानें आमची (या) अन्याय-कारी लोकांपासून सुटका केली. २८. आणि (परमेश्वराचे सेवेंत) प्रार्थना कर कीं हे माझ्या पालनकर्त्या ! मला (जमिनीवर) आशिर्वाद-कारक उतरणें उतर; आणि तूं सर्व उतारणाऱ्यांत उत्तम (उतारणारा)

(१) येथें उतारणें म्हणजे मेजवानी व पाहुणचार करणें असा अर्थ आहे. हजरत नूह–ईश्वर त्यांना शांति देवो–यांची मनीषा ही होती कीं हे परमेश्वरा! जमीन तुझी आहे आणि आम्हां जे उतरूं ते तुझेच पाहुणे होऊं व तूं यजमान आहेस. तर आमचा उत्तम प्रकारें पाहुणचार कर म्हणजे खाण्यापिण्यास मुबलक दे. असे तर इतर लोकहि मेजवानी करतात, पण तूं त्या सर्वांहून यजमनीचा हक्क पूर्णपणें पाळतोस म्हणजे सर्वांस खाऊं घालतोस.

आहेस. २९. कांहीं संशय नाहीं कीं या(गोष्टीं)त (आमच्या परम-सामर्थ्याच्या बऱ्याच) निशाण्या होत; आणि आम्हांस (लोकांच्या विश्वासाची) परिक्षा पाहावयाची होती, (ती पाहिली). ३०. नंतर त्यांच्यामागून आम्हीं ('समूद' नांवाची) आणखी (एक) जनता निर्मून उभी केली. ३१. (आणि) मग त्यांच्यांतूनच ('सालेह' यास) पैगंबर (बनवून) त्यांच्यांत पाठविलें; (आणि त्यानें त्यांस समजाविलें) कीं, परमेश्वराची उपासना करा; त्याच्याशिवाय तुमचा (अन्य) कोणी उपास्य नाहीं. तर कां तुम्हांस (त्याचें) भय वाटत नाहीं? ३२. त्याच्या लोकांचे सरदार जे (त्याच्या पैगंबरीस) मानीत नव्हते व शेवटल्या दिवसाचे नजरानजर होण्यासहि खोटें म्हणीत होते,–आणि वास्तविक पाहतां, ह्या जगाच्या आयुष्यांत आम्हीं त्यांना सुखवस्तुहि केलें होतें–ते (आपसांत) म्हणूं लागले कीं, हा ('सालेह') केवळ तुम्हां-सारखाच मनुष्य आहे. जें अन्न तुम्हीं खातां त्याचप्रकारचें अन्न हाहि खातो आणि जें (पाणी) तुम्हीं पितां त्याचप्रकारचें (पाणी) हाहि पितो. ३३. आणि जर तुम्हीं आपल्यासारख्या मनुष्याचें अनुकरण केलें, तर या स्थितींत अवश्य तुमच्यांत (अक्कलेचा) तोटा होय. ३४. (हा गृहस्थ) कां तुम्हांस अभिवचन देतो कीं जेव्हां तुम्हीं मरून जाल आणि (मेल्यावर) तुमची माती व हाडें राहून जातील, तेव्हां तुम्हीं (पुन्हा जिवंत करून जमिनींतून) काढले जाल? ३५. (ही) गोष्ट जी तुम्हांस सांगितली जाते ती (बिलकुल शहाणपणापासून) दूर (व अनुमानास) दुरापास्त अशी आहे. ३६. (पुन्हां जन्मणें कसलें?) हेंच आमचें इह-लौकिक आयुष्य आहे, झालें; कीं आम्हीं मरतोंहि व जगतोंहि; आणि आम्हांस (पुन्हां जिवंत होऊन) उठावयाचें नाहीं. ३७. असो नसो, हा ('सालेह') असा एक (धीट,) पुरुष आहे कीं ज्यानें परमेश्वरावर खोटें कुभांड रचिलें आहे; आणि आम्हीं तर त्या(च्या बोलण्या)चा विश्वास धरीत नाहींच. ३८. (लोकांची ही नकारणी पाहून 'सालहा'नें) प्रार्थना केली कीं हे माझ्या पालनकर्त्या, जसें त्यांनीं मला पाखंडी म्हटलें आहे तशी तूं माझी मदत कर. ३९. (परमेश्वरानें) सांगितलें, (जरा धीर ठेव,) थोडक्याच काळांत हे लोक (आपल्या कृत्यापासून) अवश्य ओशाळे

गत होतील. ४० सारांश, (आमच्या) सत्य(वचनां)नुसार त्यांना (भयंकर) आवाजा(चे शिक्षे)नें येऊन गांठिलें; आणि आम्हीं त्यांस केर-कचऱ्याप्रमाणें (पायमाल) करून टाकिलें. तर जुलमी लोकांवर (परमेश्वराचा) शाप होय. ४१. नंतर त्यांच्यामागून आम्हीं इतर (बहुतेक) जनता पैदा केल्या. ४२. कोणतीहि जनता आपल्या (नियमित) वेळे-पासून पुढेंहि जाऊं शकत नाहीं व (त्यापासून) मागेंहि राहूं शकत नाहीं. ४३. नंतर आम्हीं एकामागून एक आपले पैगंबर पाठवीत राहिलों. जेव्हां जेव्हां कोणाहि जनतेचा पैगंबर तिच्यापाशीं येई, तेव्हां तेव्हां ते त्याला पाखंडी म्हणत, म्हणून आम्हींहि एकामागून एकाला (उध्वस्त) करीत गेलों; आणि (त्यांचा नायनाट करून) आम्हीं त्यांच्या कथा बनवून टाकल्या. तर जे लोक विश्वास धरीत नाहींत त्यांजवर(परमेश्व-राचा) शाप होय ! ४४. मग आम्हीं 'मूसा' व त्याचा भाऊ 'हारून' यांस आपल्या निशाण्या[1] व स्पष्ट प्रमाण देऊन 'फिरऔन' व त्याच्या सरदारमंडळाकडे (पैगंबर बनवून) पाठविलें ४५. पण ते (सर्व) शेखी मिरवूं लागले; आणि ते होतेहि शिरजोर लोकच. ४६. तर ते (आप-सांत) म्हणूं लागले, कां आम्हीं या दोघा मनुष्यांवर कीं तेहि आम्हां-सारखेच (मानव) होत, विश्वास ठेवावा ? आणि खरें पाहतां, त्यांचें (सारेच) लोक आमचे सेवक होत. ४७. सारांश, या लोकांनीं ('मूसा' व 'हारून') दोघांनाहि पाखंडी म्हटलें; तर (परिणाम हा झाला कीं) ते नाश पावणाऱ्यांपैकीं होऊन गेले. ४८. आणि आम्हीं 'मूसा'ला (तौरात) पुस्तक यासाठीं दिलें होतें कीं, लोक त्यायोगें सन्मार्ग पावतील. ४९. आणि आम्हीं 'मर्यम'चा पुत्र ('ईसा') व त्याची मातोश्री ('मर्यम') यांस (आपल्या सामर्थ्याची) निशाणी

(१) निशाण्या व स्पष्ट प्रमाण, यांत जें उभयान्वयी अव्यय आहे तें टीका-रूप आहे कीं निशाण्या म्हणजे चमत्कार सर्व मिळून तेंच स्पष्ट प्रमाण होतें. अथवा मूसाच्या चमत्कृतींत काठीचा महान चमत्कार होता, तो इतर चम-त्कारांपासून पृथक् करून त्यास स्पष्ट प्रमाण असें म्हटलें. अगर स्पष्ट प्रमाण म्हणजे मूसा पैंगबर हे फिरऔनाबरोबर वादविवाद करतांना जीं प्रमाणें सांगीत होते तीं प्रमाणें होत.

बनविली; आणि त्या उभयतांस राहण्याजोगी व पाणथळ अशा एका उंच जागीं (नेऊन) आश्रय दिला. ५०. (मी आपल्या सर्व पैगंबरांस हेंच आज्ञापीत आलों आहें कीं) हे पैगंबरांनों! शुद्ध पदार्थ खा व चांगलें काम करा. तुम्हीं जसजशीं कामें करितां, मी त्या(सर्वां)शीं खूप वाकब आहें. ५१. आणि हा तुमचा (ईश्वरी) पंथ आहे; (आणि मूळ-धर्माच्या मानानें) एकच पंथ (होय); आणि मीच तुम्हां सर्वांचा पालनकर्ता आहें; तर तुम्हीं मलाच भीत रहा. ५२. नंतर लोकांनीं आपसांत फूट करून आपापलें (धर्म–)प्रकरण वेगवेगळें करून टाकिलें. (आतां) जो (धर्म) प्रत्येक लोकसमुदायाजवळ आहे तें त्याशींच खुष आहेत. ५३. तर (हे पैगंबरा!) तूं एका (नियमित) वेळेपावेतों या लोकांस यांच्या फसगतींतच (पडून) राहूं दे. ५४. हे लोक कां अशी कल्पना करतात कीं, आम्हीं द्रव्य व संततीनें त्यांची मदत करीत जात आहों; (त्याचा अर्थ हा होय कीं), ५५. त्यांना फायदा पोहोंच-विण्यांत आम्हीं त्वरा करीत आहों? (नाहीं!) किंबहुना हे (लोक मूळअर्थ) समजत नाहींत (कीं हीहि एक परीक्षा होय). ५६. जे लोक आपल्या पालनकर्त्याच्या भीतीनें भयचकित राहतात; ५७. आणि जे आपल्या पालनकर्त्याच्या निशाण्यांचा विश्वास ठेवतात; ५८. आणि जे आपल्या पालनकर्त्यासमागमें (कोणालाहि) जोडीदार ठरवीत नाहींत; ५९ आणि जे लोक जितकें कांहीं त्यांच्यानें देववतें तें

(१) फिरऔन–फारो–शीं हजरत मूसाला जें प्रकरण घडलें होतें कीं त्यांच्या जन्माची खबर त्याला अगोदरच मिळून चुकली होती; तेंच प्रकरण हजरत ईसा–येशू–च्याहि पुढें आलें कीं त्यांच्या जन्मण्यापूर्वीच ज्योतिषांनीं हिरोडो-टस नामक तत्कालीन बादशाहाला सांगितलें होतें कीं इस्राएलांचा बादशाह जन्मणार आहे. तात्पर्य, हिरोडोटसच्या भयानें कुमारी मर्यमचा चुलत भाऊ योसेफ–यूसुफ–सुतार यानें मायलेंकरास मिसर प्रांताचें ‘रमला’ नामक गांव जें नाईल नदीवर वसलेलें होतें त्या गांवांत नेलें होतें. ईसा-येशू येथेंच मोठे झाले. हिरोडोटस मेल्यावर हे आपल्या गांवीं आले व तेथें आपली पैगंबरी वा प्रेषितत्व याची प्रसिद्धी केली. कदाचित् या प्रकरणाकडेच या महावाक्यांत इशारत असेल.

(परमार्थांत) देतात, आणि (यावरहि) त्यांचीं अंतःकरणें या गोष्टीला भीतच राहतात कीं, त्यांना आपल्या पालनकर्त्याकडे परतून जावयाचें आहे (पाहा! देणें देवविणें तेथें मान्य होतें कीं नाहीं)! ६०. हेच लोक चांगल्या कामांत त्वरा करितात आणि त्यासाठीं पुढें पुढें सरसावतात.[१] ६१. आणि आम्हीं कोणाहि माणसाच्या शक्तीपलिकडे त्याच्यावर ओझें लादीत नसतों आणि आम्हांपाशीं (लोकांच्या कर्मांचें) नोंद पुस्तक आहे कीं जें (प्रत्येकाचा) सत्य(सत्य अहवाल) बोलून दाखवितें. आणि (लोकांनीं याचें समाधान ठेवावें कीं कोणाहि तऱ्हेनें) त्यांच्याशीं अन्याय केला जाणार नाहीं. ६२. परंतु (फारच वाईट गोष्ट तर ही होय कीं) या(लोकां)चीं अंतःकरणें या गोष्टीकडून गफलतींत आहेत; आणि ह्याशिवाय त्यांचीं (आणखीहि बरींच वाईट) कर्में होत कीं ते तीं करीतच राहतात,(व हे त्या कर्मांपासून पराङ्मुख होणारहि नाहींत;)६३. येथपर्यंत कीं जेव्हां आम्हीं यांच्यांतून सुखवस्तु लोकांस (आपल्या-शिक्षेंत) पकडूं, तेव्हां हे तत्काळ गयांवयां करूं लागतील. ६४. (त्यावेळीं आम्हीं त्यांस सांगूं कीं,)आज आतां गयांवयां करूं नका,तुम्हांला आम्हांकडून कोणाहि तऱ्हेची मदत मिळणार नाहीं. ६५. (कुराणांतून) आमचीं महावाक्यें तुम्हांस वाचून वाचून ऐकविलीं जात होतीं, तेव्हां

(१) भावार्थ हा कीं, नास्तिक, नास्तिकपणा करतो व इतरांस परमेश्वराचे जोडीदार मानतो, आणि जगांत त्याला यशहि मिळतें. व तो समजतो कीं हें यश त्याच्या नास्तिकपणाचा व अधर्माचा परिणाम आहे; म्हणून अधर्मच्च चांगला; आणि ह्या खोट्या समजुतीमुळें तो खुशी खुशीनें नास्तिकपणाच्च करीत चालला जातो. या खोट्या ग्रहासाठीं परमेश्वरानें त्याला तंबी केली कीं संसाराचें यश अपेश ही निराळी गोष्ट आहे. आणि त्यायोगें सेवकांची सहनशीलता व कृतज्ञता यांची परिक्षा पाहावयाची असते. तर नास्तिकपणा व अधर्म यांस चांगलें व जगसंसाराच्या यशाला त्याचा परिणाम समजणें हा अगदींच्च मूर्खपणा होय. परंतु जे लोक नास्तिकपणा करीत नाहींत ते अलबत चांगल्या कामाकडे सरसावून जातात. तशी गोष्ट नास्तिक व अधर्मी यांची नसते; कां कीं ते नास्तिकपणा करीत जातात व समजतात कीं आम्हीं सुकृत्यांकडे सरसावून जातों आणि आम्हांला जगांत याचाच्च मोबदला मिळत असतो.

तुम्हीं उलट्या पायीं माघार घेत होतां. ६६. (आणि तुमची स्थिति अशी होती कीं) तुह्मीं गर्वानें ऐटत (व कुराणासंबंधानें) रात्रीं गोष्टी करीत मूर्खपणाचा बकवाद करीत होतां. ६७. कां या लोकांनीं (मूळापासून आमचें हें) वचन (ह्मणजे कुराण) याचें मननच केलें नाहीं? अगर (यांच्या माघार घेण्याचें हें कारण झालें कीं)यांच्यापाशीं एक(नवीन) गोष्ट आली कीं जी यांच्या पूर्वील बापजाद्यांपाशीं आली नव्हती ? ६८. अथवा हे लोक आपल्या पैगंबरा(च्या सचोटी)शीं वाकब नव्हते; (आणि अज्ञानपणामुळें) हे त्या(च्या पैगंबरी)स नाकारितात ? ६९. अगर (आपल्या पैगंबरासंबंधानें अशी निरर्थक गोष्ट) बोलतात कीं त्याला वेड (लागलें) आहे ? (यांतून कोणतीच गोष्ट नाहीं;) किंबहुना पैगंबर यांच्यापाशीं सत्य (गोष्ट) घेऊन आला; पण यांच्यांतून बहुतेकांस सत्य गोड लागत नाहीं.७०. आणि जर सत्य यांच्या मनेच्छेप्रमाणें होत जातें, तर आकाश व पृथ्वी आणि जें कांहीं यांच्या दर्म्यान आहे (त्या सर्वांची व्यवस्था केव्हांचीच) बिघडून गेली असती. किंबहुना (वस्तुस्थिति तर ही आहे कीं) आम्हीं यांना यांचाच अहवाल आणून ऐकविला; (आतां) हे आपल्या अहवाला(च्या ऐकण्या)पासून तोंड फिरवितात ७१. अगर (हे पैगंबरा !) तूं यांजपाशीं (संदेश पोहोंचविण्याचें) कांहीं वेतन मागतोस ? तर तुझ्या पालनकर्त्याचें देणें (यांच्या वेतनांहून फारच)

---

(१) मनुष्याच्या इच्छेस कांहीं मर्यादा नसते, हें खरें आहे; आणि प्रत्येक मनुष्याची हीच स्थिति आहे व सर्वांस मिळून जुळून ही राहावयाचें आहे. मानवी इच्छेची जर कांहीं मर्यादा न ठरविली जाईल आणि लोकांस धर्म-शास्त्राचा पायबंद न लाविला जाईल, तर एकाच दिवसांत सारेचे सारे आप-सांत एकमेकांला कापून मरतील.

(२) ज्या काळीं हजरत **मोहंमद** पैगंबर या जगांत अवतरले, त्याकाळीं अरब लोकांच्या चालीरीति इतक्या वाईट होत्या कीं,त्यांस मनुष्य म्हणण्यासहि दिक्कत वाटते. पैगंबरसाहेबांनीं त्यांच्या उणिवा व दोष त्यांना जाहीर केले व त्यांची सुधारणा केली. कायदा आहे कीं मनुष्य आपले दोष ऐकून खुष होत नाहीं, आणि सत्य सर्वांसच कडू लागतें. तर जे लोक फारच खुदपसंत व गर्विष्ठ होते ते उलट हट्टास पेटले. या महावाक्यांत हाच दोष दिला गेला आहे.

उत्तम होय. आणि तो(सर्व) अन्नदात्यांत उत्तम (अन्नदाता) होय. ७२ आणि (हे पैगंबरा !) तूं यांना सरळ मार्गाकडे बोलावितोस. ७३. आणि जे लोक परलोकाचा विश्वास धरीत नाहींत, तेच (सरळ) मार्गांहून हटलेले होत. ७४. आणि जरी आम्हीं यां(च्या स्थिती)वर दया करूं; आणि जीं दुखें यांना (त्यांच्या नास्तिकपणामुळें) पोहोंचतात तीं दूरहि करून टाकूं; तरी (हे स्वभावाचे असे दुष्ट होत कीं) आपल्या शिरजोरीवरच हेका धरून राहतील (व सन्मार्गाहून) भटकत फिरतील. ७५. आणि आम्हीं यांना शिक्षेंतहि पकडलें. तरी देखिल हे लोक आपल्या पालनकर्त्यापुढें नमले नाहींत; आणि नम्रता दाखविणें तर यांचा बाणाच नाहीं; ७६. येथपर्यंत कीं जेव्हां आम्हीं यांजवर सक्त शिक्षेचें दार उघडलें तेव्हां ते तत्क्षणींच निराश होऊन बसले. ७७. आणि (लोकांनों !) तोच (परमदयाळू परमेश्वर) होय कीं ज्यानें तुम्हां साठीं कान व डोळे व हृदयें हीं निर्माण केलीं. (परंतु) तुम्हीं फारच कमी आभार मानितां. ७८. आणि तोच होय कीं ज्यानें तुम्हांस पृथ्वींत (चाहोंकडे) फैलाविलें आहे. आणि (पुनरुत्थानाचें दिवशीं) तुम्हीं (सर्व) एकवटून त्याच्याच हुजुरांत आणिले जाल. ७९. आणि तोच होय कीं जो जगवितो व मारतो; आणि रात्रंदिवसाचा फेरबदलहि त्याचेंच (काम) होय. तर कां तुम्हीं (लोक इतकी गोष्टहि) समजत नाहीं ? ८०. (यांजपाशीं कोणी सयुक्तिक उत्तर तर नाहींच;) किंबहुना जी (गोष्ट) पूर्वींचे लोक बोलत आले आहेत तसलीच (गोष्ट) हेहि बोलतात. ८१.

(१) उद्देश हा आहे कीं, त्यावेळेचे मक्केचे नास्तिक कांहीं झालें तरी परमेश्वराकडे वळत नव्हते. परमेश्वरानें त्यांस पैगंबरांची नकारणी केल्यामुळें दुःखें पोहोंचविलीं, मोठा भयंकर दुष्काळ पाडला; बद्रचे लढाईंत त्यांच्या जातीचे सरदार मारले गेले आणि पूर्ण पराजय झाला. म्हणून त्यांस पाहिजे होते कीं शिक्षा आली होती तेव्हां परमेश्वरापुढें गयांवयां करते. पण हे या वळणाचेच नव्हते. हलकीशी शिक्षा झाली कीं आपल्या हट्टावर अडून बसले. शिक्षेंत सक्ती झाली म्हणजे त्यांचा अडेलपणा तर जाई, पण निराशावस्था त्यांच्यावर येई व त्यांचा आशामोड होई. सारांश ते परमेश्वराकडे वळले नाहींत ते नाहींच; आणि नास्तिकच मेले.

(म्हणजे) ते म्हणतात कीं जेव्हां आम्हीं मरून जाऊं व (मेल्यावर) माती होऊन जाऊं व (फक्त) हाडें (बाकी राहून जातील) तेव्हां कां आम्हीं (पुन्हां जिवंत करून) उठवून उभे केले जाऊं? ८२. आम्हांशीं व (आम्हां) पूर्वीं आमच्या वाडवडिलांशीं याचा वायदा होत आला आहे. असो नसो, ह्या केवळ पूर्वींच्या लोकांच्या गप्पा होत. ८३. (हे पैगंबरा! या लोकांस) विचार कीं जर तुम्हीं जाणत बुजत आहां, तर (बरें, एवढी गोष्ट तरी सांगा कीं) पृथ्वी व जें कांहीं तिच्यांत आहे (हें सर्व) कोणाचें आहे? ८४. ते तेव्हांच (हेंच) उत्तर देतील कीं परमेश्वराचें. (यांना) सांग कीं मग तुम्हीं कां म्हणून विचार करीत नाहीं? ८५. (हे पैगंबरा! यांस) विचार कीं सात आकाशांचा मालक कोण आहे? आणि (तसाच) महान् 'अर्ष'–सिंहासना–चा मालक (कोण आहे) ?८६. ते तेव्हांच (हें) उत्तर देतील कीं (हें सर्व कांहीं) परमेश्वराचेंच होय. (आतां तूं यांना) सांग कीं मग कां तुम्हांस त्याचें भय वाटत नाहीं? ८७. (हे पैगंबरा! या लोकांस) सांग कीं जर तुम्हीं जाणत बुजत आहां तर (बरें, एवढी गोष्ट तरी सांगा कीं) कोण (असा परमसमर्थ) आहे कीं, ज्याच्या हातांत प्रत्येक वस्तूची सत्ता आहे; आणि तो (ज्याला इच्छितो त्याला) आश्रय देतो व त्याच्या विरुद्ध कोणी कोणाला आश्रय देऊं शकत नाहीं? ८८. ते तत्काळ (हेंच) उत्तर देतील कीं (हीं सर्व विशेषणें व गुण तर) परमेश्वराचेच होत. (आतां तूं यांना) सांग कीं मग तुम्हांवर कोठून मोहजाल येऊन पडतें? ८९. खरें हें आहे कीं आम्हीं यांना सत्य पोहोंचवून दिलें आहे आणि हे खरोखरींच लबाड होत. ९०. परमेश्वरानें कोणालाहि पुत्र बनविलें नाहीं आणि त्याच्या समागमें (अन्य) कोणी परमेश्वरहि नाहीं. नाहीं तर, प्रत्येक परमेश्वर आपली सृष्टि (वेगळीच) घेऊन फिरता; आणि (ते आपसांत लढते व अखेर) एकमेकांवर वर्चस्व गाजविते. जसजशा गोष्टी हे (लोक परमेश्वरासंबंधानें) उच्चारितात त्यांपासून परमेश्वर पवित्र होय. ९१. (तो) अदृश्य आणि दृश्य (सर्व) जाणतो. आणि लोक ज्यांना त्याचा सरकतदार ठरवितात त्यांजपासून तो (निर्दोष व) थोर होय. ९२. (हे पैगंबरा! तूं तर ही) प्रार्थना कर कीं हे माझ्या पालनकर्त्या! ज्या (शिक्षे)चा

वायदा या (नास्तिकां)शीं केला जातो, जर (कदाचित् ती शिक्षा) तूं मला दाखविशील; ९३. तर हे माझ्या पालनकर्त्या ! (या) जुलमी लोकांत (कोठें) मला तूं सामील करूं नकोस. ९४. आणि (हे पैगंबरा!) आम्हीं या गोष्टीसहि समर्थ आहों कीं ज्या(शिक्षे)चा वायदा या (नास्तिकां)शीं आम्हीं करीत आहों ती (तुझ्या हयातींतच त्यांना ठोठावून) तुला दाखवूं. ९५. (हे पैगंबरा ! जर कोणी तुझ्याशीं वाईट करील तर) वाईटाचें निरसन अशा वर्तनानें कर कीं तें (दिसण्यांत) फारच उत्तम असेल. (आणि) जें कांहीं हे (लोक तुझ्यासंबंधानें) व्यक्त करतात आम्हीं तें खूप जाणत आहों. ९६. आणि (हीहि) प्रार्थना कर कीं हे माझ्या पालनकर्त्या ! सैतानांनीं ध्वनित केलेल्या गोष्टींपासून मी तुझा आश्रय मागतों. ९७. आणि हे माझ्या पालनकर्त्या ! मी यापासूनहि तुझें शरण रिघतों कीं सैतानांनीं मजपाशीं यावें (व मला बहकवावें.)९८. (राहिले नास्तिक, हे तर मानणारच नाहींत,) येथपर्यंत कीं जेव्हां यांच्यांतून कोणाला मृत्यु येऊन ठेपेल, तेव्हां तो प्रार्थना करूं लागेल कीं, हे माझ्या पालनकर्त्या ! तूं मला (एकदां) पुन्हां परत पाठवून दे; ९९. म्हणजे ज्या(जगा)ला मी सोडून आलों आहे त्यांत (पुन्हां जाऊन) सुकृत्य करीन. (आम्हीं दूतांस संबोधून म्हणूं कीं) छेछे ! तो एक (अघटित) गोष्ट बोलतो आहे (तर त्याला बोलूं दे; असल्या मागण्या कोठें

(१) या वाक्यांत पैगंबरसाहेबांना नास्तिकांबरोबर सौम्यपणानें संभाषण करण्याचें शिक्षण आहे. जरी नास्तिक लोक पैगंबरसाहेबांना जादुगीर, कवि आणि पाखंडी सर्व कांहीं बोलत होते तरी पण पैगंबरसाहेबांस हाच हुकूम होता कीं तुम्हीं शिवीच्या बदला शिवी देऊं नका. नाहीं तर सैतान लोकांस बहकवून त्यांच्यांत जास्त खराबी घालील.

(२) 'छे छे ! तो एक (अघटित) गोष्ट बोलतो आहे.' हा साराचा सारा नास्तिकांच्या प्रार्थनेचा जबाब होय, व त्याप्रमाणें भाषांतर केलें गेलें आहे. अथवा प्रार्थनेचें उत्तर छे छे ! या शब्दांवरच संपलें. "तो एक अघटित गोष्ट बोलतो आहे." हें वेगळें वाक्य आहे. भावार्थ हा आहे कीं परमेश्वर, नास्तिकांच्या स्थितीचें वर्तमान सांगीत आहे कीं तो चोहोंकडून निराश होऊनहि अघटित गोष्ट बोलेल.

मंजूर होऊं लागल्या आहेत ?) आणि लोकांच्या (मरणा)पलीकडे एक (मध्यवर्ती जग) 'बरज़ख'[२] होय (कीं तेथें) त्यांस जेव्हां (पुन्हा जिवंत करून) उठवून उभे केलें जाईल त्या दिवसापर्यंत (राहावें लागेल). १००. मग जेव्हां 'सूर'–करणा–फुंकला जाईल, तेव्हां त्या दिवशीं लोकांत गोत्र संबंधहि[३] (बाकी) राहणार नाहीं व ते एकमेकाला विचारीनातसे होतील. १०१. मग ज्यां(च्या सुकृत्यां)चें पारडें भारी निघेल, हेच लोक (आपल्या मनोरथांत) सफल होतील. १०२. आणि ज्यां(च्या सुकर्मां)चें पारडें हलकें ठरेल, हेच लोक होत कीं, ज्यांनीं आपणच आपला नाश करून घेतला; कीं ते 'जहन्नम' नरकाग्नीमध्यें सर्वकाल राहतील. १०३. नरकाग्नी(चा डोंब) त्यांचीं तोंडें होरपळत असेल व ते तेथें तोंडें वांकडीं करीत असतील. १०४. (त्यांना विचारिलें जाईल,) कां (जगांत) माझ्या निशाण्या तुह्मांस वाचून वाचून ऐकविल्या जात नव्हत्या ? (अवश्य ऐकविल्या जात होत्या;) पण तुम्हीं त्यांस (ऐकून–समजून) पाखंड म्हणत होतां. १०५. ते म्हणतील कीं हे आमच्या पालनकर्त्या ! आह्मांवर आमचें दुर्दैव प्रबल झालें व आम्हीं बहकलेले लोक होतों. १०६ हे आमच्या पालनकर्त्या ! आम्हांला (कसेंहि) या(नरकाग्नीं)तून काढ; मग जर आह्मीं पुन्हां (असा अपराध) करूं तर आह्मीं खरोखरच गुन्हेगार. १०७. (परमेश्वर) ह्मणेल, (मजपासून) चला दूर व्हा व ह्याच(नरकाग्नी)मध्यें (रहा); आणि माझ्याशीं संभाषण करूं नका. १०८. माझ्या सेवकांत एक पक्ष असाहि होता कीं जे म्हणत होते कीं हे आमच्या पालनकर्त्या ! आम्हीं विश्वास धरिला; तर तूं आम(च्या अपराधा)ची क्षमा कर व आम्हांवर दया कर; आणि तूं (सर्व) दयाकर्त्यांत उत्तम (दयाकर्ता) आहेस. १०९.

(२) मरणानंतर पुनरुत्थान होईपर्यंत आत्म्याचें ज्या अवस्थेंत वास्तव्य होईल तिचें नांव बर्ज़ख होय. मुळांत बर्ज़खचा अर्थ अडकण आहे, ह्मणूनच मरणापासून पुनरुत्थानापर्यंत जी स्थिति राहील तिला 'बर्ज़ख' म्हटलें आहे; जणूं कीं हें इहलौकिक आयुष्य व पुनरुत्थान यांच्यामध्यें ती वेगळेपणाची एक हद्द आहे.

(३) म्हणजे आप्त संबंध कांहीं कामा येणार नाहीं व कोणी कोणाची मदत करूं शकणार नाहीं; सर्वांस आपलें आपलें पडलेलें असेल.

तथापि तुम्हीं त्यांची टर उडविली; येथपावेतों कीं (जणूं) त्यांनीं तुम्हांस माझें स्मरणच भुलवून टाकिलें; आणि तुम्हीं त्यांच्याशीं हसें करीत राहिलां. ११०. आज आम्हीं त्यांना त्यांच्या (मुकाट्यानें) सहन करण्याचा बदला दिला; कीं तेच (मनस्वी) कृतार्थ झाले. १११. (मग परमेश्वर नरकवाश्यांस) विचारील कीं (बरें) तुह्मीं पृथ्वींत गणतीच्यीं किती वर्षें राहिलां (असाल)? ११२. ते म्हणतील, (वर्षें कसलीं?) आम्हीं (फार) राहिलों (असलों, तर) एक दिवस अगर एका दिवसाहूनहि कमीच. (नीट वेळ आठवत नाहीं.) तर जे (दिवस व महिने) मोजीत राहत असतील त्यांना विचारून पाहा. ११३. (यावर परमेश्वर) म्हणील कीं निःसंशय तुम्हीं (पृथ्वीच्या पाठीवर) थोडकाच वेळ राहिलां; (पण) जर तुम्हांला (या गोष्टीची जित्याजित्रींच) जाणीव झाली असती (तर बरें होतें)! ११४ (लोकांनों!) कां तुम्हीं अशी कल्पना करितां कीं आम्हीं तुम्हांस (असेंच) व्यर्थ निर्माण केलें आहे; आणि हें कीं आम्हांकडे तुम्हांला पुन्हां परतून यावयाचेंच नाहीं? ११५. तर परमेश्वर (जो) खरा बादशाह (होय तो व्यर्थ काम करण्यापासून निर्दोष व) थोर होय. त्याच्यावांचून (अन्य) कोणी उपास्य नाहीं; (तोच) सन्माननीय सिंहासनाचा मालक (होय). ११६. आणि जो कोणी परमेश्वराखेरीज (अन्य) कोणा उपास्यास (आपली गरज भागविण्यास्तव) बोलावितो; (आणि) त्याच्याजवळ या(अनेकेश्वरवादा)चें कोणतेंहि प्रमाण तर नाहींच; तर त्याचा हिशेब केवळ त्याच्या पालनकर्त्यापाशींच होणें आहे. (परंतु माहीत असूं द्या कीं) नास्तिकांस (तर कोणाहि तऱ्हेनें) साफल्य होणें नाहीं. ११७. आणि (हे पैगंबरा!) तूं प्रार्थना कर कीं हे माझ्या पालनकर्त्या! तूं (आमचे अपराध) क्षमा कर व (आमच्या स्थितिवर) दया कर. आणि तूं (सर्व) दयाकर्त्यांत उत्तम (दयाकर्ता) आहेस. ११८.

(१) म्हणजे त्यावेळीं त्यांना जगांत राहण्याची मुदत इतकी थोडी वाटेल कीं जसा जगांतला एक दिवस अथवा एका दिवसाहूनहि कमीच. परंतु जिवंत स्थितींत तर लोक मृत्यूकडून असे निश्चित असतात कीं जणूं त्यांस मरायाचेंच नाहीं.

अध्याय २४ वा.

सूरतुन्नूर.

हा अध्याय मदिनाशहरीं प्रकट झाला. ह्यांत ६४ आयात-महावाक्यें आहेत. ह्यांत 'नूर' म्हणजे प्रकाश आणि परमेश्वर यांची दृष्टांतरूपानें यांतील ३५ व्या महावाक्यांत तुलना करण्यांत आली आहे ह्मणून हें नांव पडलें.

परमदयाळू (आणि) कृपाळू परमेश्वराचे नांवानें (मीं आरंभ करितों).

(हा एक) अध्याय होय कीं जो आम्हीं प्रकटिला आणि ही (कानू) आम्हींच ठरविलेली आहे; आणि आम्हींच यांत स्पष्ट स्पष्ट हुकूम प्रकट केले आहेत कीं तुम्हीं (मुसलमान ते) कदाचित् स्मरणीं घ्याल (व त्याप्रमाणें वागाल). १. स्त्री व पुरुष हीं व्यभिचार करतील, तर त्या उभयतांतून प्रत्येकास शंभर कोरडे मारा; आणि जर तुम्हीं परमेश्वर व शेवटचा दिवस यांवर विश्वास ठेवीत आहां, तर परमेश्वराच्या हुकमाच्या अंमलबजावणींत तुम्हांला त्यां(च्या स्थिती)वर (कोणाहि तऱ्हेचा) कळवळा येतां कामा नये; आणि (तसेंच) त्यांना शिक्षा देतेवेळीं मुसलमानांचा एक लोकसमुदाय (त्यांच्या फजतीसाठीं) हजर राहवा. २. व्यभिचारी पुरुष (तर आपल्या इच्छेनें जेव्हां लग्न करील तेव्हां तो बहुधा) व्यभिचारिणी स्त्री वा मूर्तिपूजक स्त्रीशींच लग्न करील; आणि व्यभिचारिणी (बहुधा आपल्यासारख्यालाच शोधील व ति)लाहि व्यभिचारी वा मूर्तिपूजक पुरुषाशिवाय आणखी कोणी करणारच नाहीं. आणि (धर्मनिष्ठ) मुसलमानांस तर असले संबंध निषिद्ध होत. ३. आणि जे लोक

(१) व्यभिचारी वा मूर्तीपूजक पुरुष आणि व्यभिचारिणी वा मूर्तीपूजक स्त्री हीं जणूं एका माळेचे मणी होत. म्हणूनच त्यांच्यांत परस्पर स्नेहसंबंध जुळतो;

पतिव्रता स्त्रियांवर (व्यभिचाराचा) आळ घेतील व मग चार साक्षी न आणूं शकतील, तर त्यांना ऐशीं कोरडे मारा आणि (पुढें) कधींहि त्यांची साक्ष कबूल करूं नका. आणि हे लोक खुद्द दुराचारी होत. ४. परंतु ज्यांनीं असें केल्यानंतर पश्चात्ताप केला व आपली संवय सुधारली तर (त्यांजप्रत) परमेश्वर क्षमाकर्ता (व) दयाळू होय. ५. आणि जे लोक आपल्या पत्न्यांवर व्यभिचाराचा दोष लावतील व आपणा स्वतः-शिवाय त्यांचे कोणी साक्षी नसतील,तर असल्या (वाद्यां)पैकीं प्रत्येकाची शाबिदी हीच होय कीं त्यानें चार वेळां परमेश्वराची शपथ घेऊन असें प्रतिपादन करावें कीं निःसंशय मी (आपल्या दाव्यांत) खरा आहें. ६. आणि पांचव्यांदा असें (म्हणावें) कीं जर खोटें बोलत असेन, तर मजवर परमेश्वराचा धिक्कार असो. ७. आणि (पुरुषाच्या शपथेनंतर) स्त्रीच्या (शिरा)वरून अशा प्रकारें शिक्षा टळूं शकते कीं तिनें चारदां शपथ वाहून प्रतिपादन करावें कीं हा (गृहस्थ) अगदींच लबाडांपैकीं आहे. ८. आणि पांचव्यांदा असें (म्हणावें) कीं जर हा (गृहस्थ आपल्या विधानांत)

व तो वाढत वाढत कधीं कधीं उभयतांत विवाहसंबंधहि उत्पन्न होतो. असले स्त्री-पुरुष व्यभिचार व मूर्तीपूजा यांस वाईट समजतच नाहींत कीं, ते त्यांचा तिरस्कार करतील. जरी ही पराकाष्ठेची बेशरमी आहे तरी पण जग अशा लोकांपासून खाली नाहीं. पुरुष जो स्त्रीच्या व्यभिचाराकडून काणाडोळा करील तो भडवा म्हणवितो; आणि मुसलमान जो व्यभिचार व मूर्तीपूजा या दोहों-पासून स्वभावतःच तिरस्कार बाळगितो तो अशा नालायक स्त्रियांशीं संबंधच का राखूं लागले कीं, त्याला लग्नाची पाळी येईल. 'धर्मनिष्ठ मुसलमानांस तर असले संबंध निषिद्ध होत' याचा हा अर्थ होय. परंतु स्त्री जर व्यभिचार व मूर्तीपूजा यांपासून पश्चात्ताप करील तर तिच्याशीं लग्न करण्याची मनाई नाहीं.

(१) कोणावरहि हकनाक आळ घेण्याचा अपराध निंद्य होय हें दर्शविण्या-साठीं म्हटलें कीं, तेच खुद्द दुराचरणी होत. म्हणजे जसें व्यभिचार पाप आहे तसेंच आळ घेणेंहि पाप आहे. उगीच बालंट घेण्यानें मनुष्य सज्जनतेच्या मर्यादेतून निघून जातो व बेअब्रू होऊन जातो; येथपर्यंत कीं, त्याची साक्षहि कबूल होत नाहीं.

खऱ्यांपैकीं असेल, तर मजवर परमेश्वराचा कोप (कोसळो) ! ९. आणि
जर ही गोष्ट नसती कीं तुम्हां लोकांवर परमेश्वराची कृपा व त्याची दया
होय (व तो आपल्या कृपेनें तुम्हांस हे कायदे शिकवितो) आणि (तसेंच)
हें कीं परमेश्वर फारच पश्चात्ताप स्वीकारता (व घरगुती बाबींचा) जाणता
होय; तर (घरगुती प्रकरणांत कसकसे बिघाड उपस्थित झाले असते).
१०. (मुसलमानांनों !) ज्या लोकांनीं (विश्वासूंची मातोश्री 'आईशा'
इजविषयीं) तुफान उठवून उभें केलें ते, तुम्हांमधलाच एक लोकसमुदाय
होय. या(तुफाना)स आपल्याठायीं वाईट समजूं नका. किंबहुना, हें
तुमच्या ठायीं उत्तम झालें (कीं खरे मुसलमान व दांभिक ओळखण्यांत
आले). या(तुफान घेणाऱ्यां)तून दरेक मनुष्य (ज्यानें)जितकें पाप संपादिलें
असेल (त्याची शिक्षा) त्याला (भोगावी लागेल). आणि ज्यानें त्यांच्यांतून
बालंटाचा मोठा भाग घेतला त्याला (तशीच) मोठी शिक्षा होईल. ११.
(मुसलमानांनों !) जेव्हां तुम्हीं अशी (नालायक) गोष्ट ऐकिली होती,
तेव्हां विश्वासू पुरुषांनीं व विश्वासू स्त्रियांनीं आपल्या (मुसलमान
बहीण भावंडां)संबंधानें चांगली कल्पना कां केली नाहीं ? आणि (ती
ऐकल्याबरोबरच) कां बोलले नाहींत कीं हें धडधडीत कुभांड आहे ? १२.
(ज्या लोकांनीं हें बालंट उठवून उभें केलें,) त्यांनीं आपल्या
विधाना(च्या पुराव्या)साठीं चार साक्षी कां आणिले नाहींत ? मग
जेव्हां ते साक्षी न आणूं शकले, तेव्हां परमेश्वरासमीप हेच (केवळ)
लबाड होत. १३. आणि जर तुम्हां(मुसलमानां)वर ह्या लोकीं
व परलोकीं परमेश्वराची कृपा व त्याची दया नसती, तर जशी
तुम्हीं असल्या (नालायक) गोष्टीची चर्चा केली होती तशी यांत
तुम्हांवर कोणी एकादी मोठी आपत्ति ओढवली असती; १४.
कीं तुम्हीं आपल्या जिभांनीं तिची चर्चा करूं लागला व आपल्या तोंडांनीं
अशा गोष्टी उच्चारूं लागला कीं ज्याचें तुम्हांस मुळींच ज्ञान नाहीं.
आणि तुम्हीं तिला असली हलकीशी गोष्ट समजलां; व वास्तविक
पाहतां ती परमेश्वरासमीप मोठीच (सक्त गोष्ट) होय. १५. आणि
जेव्हां तुम्हीं असली (नालायक) गोष्ट ऐकिली होती, तेव्हां (ऐकतांच)
तुम्हीं कां म्हणून बोलला नाहीं कीं आम्हांला असली (गोष्ट) तोंडांतून

काढणेंच योग्य नाहीं ? परमेश्वर न करो ! हें तर मोठें (भारी) कुभांड होय १६. (मुसलमानांनों !) परमेश्वर तुम्हांस बोध करितो कीं जर तुम्हीं विश्वास ठेवित आहां, तर पुन्हां कधींहि असें करूं नका. १७. आणि परमेश्वर (आपले) हुकूम तुम्हांस स्पष्ट करून सांगतो. आणि परमेश्वर (सर्वांच्या स्थितीचा) ज्ञाता (व) बुद्धिमान् होय. १८. जे लोक असें इच्छितात कीं मुसलमानांत लुच्च्या गोष्टींची चर्चा व्हावी, त्यांच्या साठीं ह्या लोकींहि दुःखदायक शिक्षा आहे व परलोकींहि. आणि (असल्या लोकांस) परमेश्वरच जाणतो व तुम्हीं जाणत नाहीं. १९. आणि (मुसलमानांनों) जर ही गोष्ट नसती कीं तुम्हांवर परमेश्वराची कृपा व त्याची दया होय आणि (तसेंच) हें कीं परमेश्वर फारच करुणाशील व दयाळू होय; तर (तुम्हांमध्यें मोठा बखेडा उपस्थित झाला असता). २०. मुसलमानांनों, सैतानाच्या पदोपदीं चालू नका. आणि जो सैतानाच्या पदोपदीं चालेल तर सैतान (त्याला) निर्लज्जपणा व वाईटच काम (करायास) सांगील. आणि जर तुम्हांवर परमेश्वराची कृपा व त्याची दया नसती, तर तुमच्यांतून कोणी कधींहि (पापापासून) शुचिर्भूत झाला नसता; परंतु परमेश्वर ज्याला इच्छितो त्याला शुचिर्भूत करितो. आणि परमेश्वर (सर्वांचें) ऐकितो (व सर्व कांहीं) जाणतो. २१. आणि तुमच्यांतून जे लोक संपत्तिवान् व मगदूरवाले होत, त्यांनीं, आप्तांस व गोरगरिबांस आणि परमेश्वराच्या मार्गांत देशत्याग करणाऱ्यांस (मदत खर्च) न देण्याची शपथ घेऊं नये; तर त्यांना पाहिजे आहे कीं (त्यांचे

(१) 'सुब्हानका' व 'सुब्हानल्ला' या दोन्हीं शब्दांचा अर्थ एकच आहे. 'सुब्हानल्ला' म्हणजे परमेश्वर पवित्र आहे; आणि 'सुब्हानका'चा अर्थ हा कीं (हे परमेश्वरा !) तूं पवित्र आहेस. 'सुब्हानल्ला' आश्चर्याच्या जागीं वापरला जातो. फरक इतकाच कीं आश्चर्य दोन प्रकारें होतें. एक चांगल्या जागीं व एक वाईट जागीं. अरब लोक दोन्ही स्थळीं 'सुब्हानल्ला' बोलतात. मराठींत चांगल्या जागीं 'वाहवा !' किंवा 'धन्य ! धन्य !' आणि वाईट जागीं जेथें तिरस्कार व्यक्त करायाचा असतो तेथें शिवशिव, ! देवादेवा, ! व परमेश्वर न करो वगैरे असें बोलण्याचा प्रघात आहे.

अपराध त्यांनीं) क्षमा करावेत व सोडून द्यावेत. (मुसलमानांनो !) कां तुम्हीं चाहत नाहीं कीं परमेश्वरानें तुम(च्या अपराधा)ची क्षमा करावी ? आणि परमेश्वर क्षमाकर्ता (व) दयाळू होय. २२. जे लोक पतिव्रता स्त्रियांवर (व्यभिचाराचा) आळ घेतात कीं त्या (बापड्या असल्या गोष्टींकडून केवळ) बेफाम (होत व) विश्वासहि ठेवितात; (असले लोक) इहलोक व परलोक या (दोहों) मध्यें शापित होत. आणि (पुनरुत्थानाचे दिवशीं) त्यांना मोठी (सक्त) शिक्षा होईल; २३. कीं ज्या दिवशीं यांच्याविरुद्ध यांच्या जिभा व यांचे हात व यांचे पाय, हे, यांच्या कर्मांची साक्ष देतील. २४. (आणि) त्या दिवशीं परमेश्वर यांना यांचा पुरा पुरा वाजवी मोबदला देईल; व हे जाणून घेतील कीं परमेश्वरच सत्य व (खऱ्याला खरें) करून दाखविणारा असा होय. २५. दुष्ट स्त्रिया दुष्ट पुरुषांसाठीं असतात. आणि दुष्ट पुरुष दुष्ट स्त्रियांसाठीं; आणि चांगल्या स्त्रिया चांगल्या पुरुषांसाठीं असतात आणि चांगले पुरुष चांगल्या स्त्रियांसाठीं. (तोहमत घेणारे) जो बकवा करीत फिरतात, त्यांच्या (तोहमती) पासून हे लोक (अगदींच) निर्दोष होत. यांच्याकरितां (पर-

---

(१) दहाव्या वाक्यापासून येथपर्यंत संपूर्ण दोन रुकु म्हणजे स्कंध वा संदर, हें अवर्णनीय प्रकरण जें परमेश्वराचे महाप्रेषित हजरत मोहंमद पैगंबरांस त्यांच्या सन्मान्य पत्नीसंबंधीं घडलें त्यास अनुलक्षून प्रकट झालें आहे. पैगंबरसाहेब जेव्हां जेव्हां प्रवासास जात असत तेव्हां तेव्हां ' उम्महातुल्-मोमिनीन ' ह्मणजे विश्वासूंच्या आई म्हणजे स्वकीय स्त्रियांसंबंधानें फासे टाकून पाहात होते; आणि जिच्या नांवावर फासा पडे त्या बायकोला आपल्या संगतीं घेऊन जात असत. सारांश, हिजरी सनाच्या पांचव्या वर्षीं बनी-मुस्तलिक नामक कुलावर स्वारी घेऊन जात असतांना, बीबी आईशा यांच्या नांवावर फासा निघाला व त्या पैगंबर साहेबांबरोबर गेल्या. परत येतांना मदिना अजून कांहीं दूरच होता कीं एके जागीं मुकाम झाला व कांहीं रात्र असतांच ते तेथून कूच करून निघाले. बीबी आईशा ह्या शौचाकरतां डेऱ्याबाहेर गेल्या होत्या; तेथें त्यांचा मण्यांचा हार जो त्यांनीं चालते वेळीं आपली बहीण अस्मा इजपासून मागून आणिला होता, तो कोठें तुटून पडला. डेऱ्यावर आल्यानंतर माहीत झालें; तेव्हां त्या हार शोधावयास परत गेल्या. तेथें शोधण्यांत वेळ झाला आणि पर-

लोकीं) क्षमा व इजत अब्रूचा शेर होय. २६. मुसलमानांनों ! आपल्या घरांशिवाय (दुसऱ्या) घरांत त्यांच्या राहणाऱ्यांस विचारल्याखेरीज व त्यांना सलाम केल्याखेरीज जात जाऊं नका. हें तुमच्याठायीं उत्तम

तून येण्याच्या पूर्वीच लष्कर कूच करून गेलें. उंटाचा सारवान समजला कीं त्या आपल्या हौद्यांत आहेत. व त्यानें तो तसाच बंदचा बंद उंटावर लादला. कोणी ना कोणी तरी मला शोधायास येईल म्हणून ह्या आपल्या जागीं बसून राहिल्या. लष्करामागून एक इसम असतो कीं तो पडलें गेलें उचलून घेतो. कर्मधर्म संयोगानें तो इसम **स**फवान बिन **मु**अत्तल हा होता. तो आला तेव्हां त्यानें लांबूनच माणसाची छाया पाहून हाक मारली व त्याला माहीत झालें, कीं त्या बीबी **आ**ईशा आहेत. तो आपल्या उंटावरून उतरून या बाईस स्वार करवून व उंटाची लगाम हातीं धरून पुढें पुढें चालला. गोष्ट तर एवढीच होती; परंतु दांभिकांस बोलण्या चालण्याची संधि सांपडली. सर्वांत जास्त **अ**बदुल्ला बिन **उ**बैय या दांभिकानें याची चर्चा केली व कित्येक मुसलमानहि या आपत्तींत सांपडले. पैगंबरसाहेबांस हें कळलें व ते बीबी **आ**ईशा-कडून दूरदूर राहूं लागले. बाईहि अगोदरच आजारी होत्या त्यांत ह्या क्लेशा-मुळें आणखीहि गलितदेह झाल्या व आपल्या माहेरीं गेल्या. सरशेवटीं या पतिव्रता बाईची दोषमुक्तता मोठ्या कंठरवानें परमेश्वरानें प्रकट केली. हजरत **अ**बुबकरचा एक मावस भाऊ **मु**स्ताह नांवाचा होता. तो गरीब असून स्वदेश-त्याग करून **म**दिनेंत येऊन राहिला होता; व **ब**द्रचे लढाईतहि सामील झाला होता. हजरत **अ**बुबकर हे त्याची खर्चवेंच देऊन मदत करीत होते. तोहि दुर्दै-वानें या तोहमतीच्या चर्चेत सांपडला. **अ**बुबकर यांनीं आपली मदत बंद केली. परमेश्वरानें **मु**स्ताहची शिफारस केली व **अ**बुबकर यांनीं पूर्ववत् आपली मदत चालू ठेविली. ही गोष्ट हजरत **अ**बुबकरच्या ईश्वरनिष्ठेचा सर्वोत्तम पुरावा होय. आणि हजरत पैगंबरसाहेबांनीं तर आपल्याला इस्लाम धर्मासाठीं वाहून घेतलें होतें; इस्लामापुढें त्यांना जिवाची पर्वा नव्हती आणि द्रव्याची व इहलौकिक लौकिकाचीहि पर्वा नव्हती. त्यांचा स्नेह व मोहबतहि परमेश्वरासाठीं होती आणि वैर व अदावतहि परमेश्वरासाठीं होती. आपल्या अनुयायांवर इतकी मेहरबानी हा पैगंबरसाहेबांचा एक असा हक्क आहे कीं त्याची फेड आमच्यानें होणेंच शक्य नाहीं.

होय. (हा हुकूम तुम्हांस या हेतुनें दिला गेला आहे) कीं (जेव्हां असा प्रसंग होईल तेव्हां) तुम्हीं कदाचित (याचा) विचार ठेवाल २७. मग जर तुम्हांस आढळून येईल कीं घरांत कोणीच नाहीं, तर जोंपर्यंत तुम्हांस (खास) परवानगी न दिली जाईल तोंपर्यंत त्यांत जाऊं नका. आणि जर (घरांत कोणी असेल व) तुम्हांस सांगितलें जाईल कीं (यावेळीं संधि नाहीं,) परत जा; तर (बेलाशक) परत या. हें (परतणें) तुमच्याठायीं जास्त चोखेपणाची गोष्ट होय. आणि जें कांहींहि तुम्हीं करितां तें परमेश्वर जाणतो. २८. व निर्जन घरें ज्यांत तुमचें कांहीं सामान असेल त्यांत (परवानगीवांचून) चालले जाण्यांत तुम्हांकडे (कांहीं) दोष नाहीं. आणि जें कांहीं तुम्हीं जाहीरपणें करितां व जें कांहीं तुम्हीं गुप्तपणें करितां तें (सर्व) परमेश्वर जाणतो. २९. (हे पैगंबरा!) मुसलमानांस सांग कीं त्यांनीं आपली नजर खालीं राखावी आणि आपली लाज सांभाळावी. हें त्यांच्यासाठीं विशेष निर्मळ होय. (लोक) जें कांहींहि करीत असतात तें परमेश्वराला माहीत आहे. ३०. आणि (हे पैगंबरा!) मुसलमान स्त्रियांस सांग कीं त्यांनींहि आपली नजर खालीं राखावी व आपली लाज सांभाळावी, आणि आपल्या शृंगारा(च्या अवयवां)स जाहीर होऊं देऊं नये, पण जो त्यांतून(निरुपायास्तव) खुला राहतो (त्याच्या जाहीर होऊं देण्यास हरकत नाहीं); आणि त्यांनीं आपल्या अंगांवर आपले पदर घ्यावेत व आपल्या शृंगारा(च्या अवयवां)स (कोणावरहि) जाहीर होऊं देऊं नये; पण आपल्या पतींवर

(१) "जो त्यांतून (निरुपायास्तव) खुला राहतो" याविषयीं भाष्यकारांनीं निरनिराळे उल्लेख केले आहेत. कोणी म्हणतो, कपडेलत्ते; कोणी म्हणतो, डाग-डागिने जशा अंगठ्या, कडीं वगैरे किडुकमिडुक. आम्हीं शृंगारस्थळें घेतलीं आहेत. परंतु अस्सल गोष्ट ही कीं, प्रत्येक स्त्रीच्या शृंगाराचें प्रमाण वेगळें असतें. प्रत्येक स्त्रीनें जनाची लज्जा बाळगून संसार चालविण्यास कोणते अवयव (निरुपायास्तव) खुले ठेविले पाहिजेत याची त्यांनींच शास्त्रानुसार योजना करावी.

(२) येथें 'जुयूब' या शब्दाचा अर्थ मी अंग केला आहे. कारण अरबींत 'जुयूब'मध्यें डोकें, मान व ऊर या साऱ्या वरच्या धडाचा समावेश होतो.

किंवा आपल्या बापांवर अगर आपल्या नवऱ्यांच्या बापांवर किंवा आपल्या मुलांवर अगर आपल्या पतींच्या मुलांवर किंवा आपल्या भावांवर अगर आपल्या भावांच्या मुलांवर किंवा आपल्या बहिणींच्या मुलांवर अगर आपल्या (सहवासाच्या) स्त्रियांवर किंवा आपल्या हाताचे माल (म्हणजे दासदासी) यांजवर अगर (आपल्या) ताब्यांतील सेवक (कीं ते) पुरुष (तर) होत (पण स्त्रियाशीं कांहींच) गरज (व कर्तव्य) ठेवित नाहींत, (उदाहरणार्थ हिजडा वा अगदींच थेरडा म्हातारा) अशांवर किंवा लहान मुलें कीं ज्यांना स्त्रियांच्या पडद्या(च्या गोष्टी)ची समजच आलेली नाहीं त्यांजवर (जाहीर झाल्यास अडचण नाहीं). आणि त्यांनीं (चालण्यांत) आपले पाय (इतक्या जोरानें) मारूं नयेत कीं (लोकांस) त्या जो आपला शृंगार गुप्त ठेवितात तो माहीत होऊन जावा. आणि मुसलमानांनो ! तुम्हीं सर्व परमेश्वराच्या सेवेंत पश्चात्ताप करा; कीं कदाचित् तुम्हीं (शेवटीं) आपल्या मनोरथांत सफल व्हाल ३१. आणि तुमच्यांतून जे अविवाहित होत त्यांचें लग्न करून द्या; व आपले दास व आपल्या दासी यांजपैकीं जे सदाचरणी असतील त्यांचेंहि. जर हे लोक गरीब (द्रव्यहीन) असतील तर परमेश्वर आपल्या कृपेनें त्यांस श्रीमंत करून टाकील. आणि परमेश्वर उदार व (सर्वांच्या स्थिति) जाणणारा होय. ३२. आणि जे लोक लग्न करण्याचें सामर्थ्य ठेवीत नाहींत त्यांना पाहिजे आहे कीं त्यांनीं (जारकर्मांविषयीं) आपल्याला जपावें; येथपर्यंत कीं परमेश्वर त्यांला आपल्या कृपेनें श्रीमंत करून टाकील. आणि तुमच्या हातांचे माल (म्हणजे दास व गुलाम) यांजपैकीं जे (अमुक रकम देऊन आपली सुटका करून घेण्यांचे परवानगीबद्दल) लेखें करूं पाहतील व तुम्हीं त्यांच्यांत बरेपणा(चीं चिन्हें) जाणित असाल तर तुम्हीं त्यांच्यापाशीं लेख करून घ्या. आणि पर-

(१) ‘अयामा’ या शब्दांत विधवा वा विधुर आणि ज्या स्त्री वा पुरुषाचें मुळीं लग्नच झालें नाहीं ह्या सर्वांचा समावेश होतो; म्हणून आम्हीं अविवाहित हा शब्द सर्व साधारण अर्थांत घेतला आहे. या महावाक्यांत विधवा विवाहाची किंवा पुनर्लग्नाची आज्ञा आहे.

मेश्वरानें जो माल तुम्हांस देऊन ठेविला आहे त्या मालांतून त्यांनाहि द्या; आणि तुमच्या दासी, जर पातिव्रत्य पाळूं इच्छितात तर तुह्मीं इहलौकिक आयुष्याचे किरकोळ फायदे प्राप्त करण्याच्या हेतूनें त्यांना जारकर्म करण्यास भाग पाडूं नका. आणि जो त्यांना भाग पाडील तर परमेश्वर, त्यांच्या भाग पाडिल्या गेल्यानंतर, क्षमाकर्ता (व) दयाळु होय. ३३.

---

(१) इस्लामाच्या शास्त्रीय परिभाषेंत "मुकातबत" म्हणजे दास व गुलाम यानें आपल्या मालकास सांगावें कीं, मी तुम्हांस मेहनत मजुरी करून अमुक इतके रुपये कमावून देईन; ती रकम घेऊन तुम्हीं मला मुक्त करावें; आणि धन्यानें या गोष्टीस राजी व्हावें. ज्या अर्थी दास्य व गुलामी एक मोठी शिक्षा आहे त्या अर्थी जर एकादा गुलाम व दास, त्यापासून सुटका मिळवूं पाहतो आहे तर मुसलमानांस आज्ञापिलें गेलें आहे कीं, त्याच्या मुक्त करण्यांत कंजुषपणा व हरकत करूं नये. किंबहुना 'मुकातबत' ह्मणजे लेख ठरल्यावरहि स्वतःहि मदत करीत राहावें अथवा आपले रुपये देऊन त्यांजकडून कमाई करवून घ्यावी; पण एवढें मात्र माहीत झालें पाहिजे कीं, त्याच्या अंगीं कमविण्याची योग्यता आहे; आणि तो चटोरा, भटक्या वगैरे चालीचा नाहीं.

(२) या जागीं जराशी शंका येते कीं, दासी स्वतः पतिव्रता होऊन न राहूं इच्छील, तर तिला जारकर्म करण्यास भाग पाडिलें जाऊं शकतें. परंतु हा प्रकार कृतींतला नव्हे; कारण, जेव्हां दासी स्वतःच पातिव्रत्य न पाळूं इच्छील तेव्हां तिला व्यभिचारास भाग पाडण्याची जरूरीच कां होऊं लागणार? अस्सल मतलब दाशांच्या खर्चीची कमाई घेण्यापासून तिरस्कार उत्पन्न करणें व मनाई करणें हा होय.

(३) यांत 'इकराह' म्हणजे भाग पाडिलें जाणें किंवा जबरी करणें या क्रियापदाचे कर्तरी व कर्मणी असे दोन प्रयोग होतात. पहिला कर्तरी प्रयोग घेतला ह्मणजे त्याचा अर्थ मालकानें दासीला भाग पाडणें व दुसरा कर्मणी घेतला ह्मणजे मालकाकडून दासीचें भाग पाडिलें जाणें असा होतो. आम्हीं भाषांतरांत हा दुसरा कर्मणी प्रयोग घातला आहे. तर अर्थ हा झाला कीं धनी दासीला व्यभिचार करण्यास भाग पाडील तर दासीवर कांहीं पाप नाहीं. पहिल्या प्रकाराचा हा अर्थ होईल कीं धन्यानें दासीला जारकर्म करण्यास भाग पाडिलें असेल व मग तो पश्चात्ताप करील तर परमेश्वर क्षमाकर्ता व दयाळू होय. उमेद आहे कीं, परमेश्वर त्याचें पाप क्षमा करील.

(मुसलमानांनों !) आम्हीं (या कुराणांत) तुम्हांकडे स्पष्ट स्पष्ट हुकूम पाठविले आहेत; आणि जे लोक तुमच्यापूर्वी होऊन गेले आहेत त्यांचा अहवालहि; आणि (परमेश्वराला) भिऊन वागणारांसाठीं उपदेश(-पर गोष्टी). ३४. परमेश्वर(-तेजानेंच) आकाश व पृथ्वीचा प्रकाश होय. त्याच्या प्रकाशाची उपमा[1] अशी आहे कीं जशी एक मेहराब आहे (व) मेहराबींत एक

(१) यांत 'नूर' या शब्दाचा अर्थ मी प्रकाश केला आहे. परंतु अंधकाराच्या उलट जो प्रकाश तो प्रकाश समजावयाचा नाहीं. अशा ह्या प्रकाशाच्या विरुद्ध अर्थाचा कोणताहि शब्द नाहीं; म्हणून मानवबुद्धीस उमजण्यासाठीं नाइलाजास्तव त्याला ह्याच प्रकाशाची उपमा देणें उचित आहे. ह्या उपमेच्या अर्थासंबंधानें विद्वानांचीं भिन्नभिन्न मतें आहेत. त्यांतल्या त्यांत **इमाम फखुद्दीन राजी** या महान विद्वानांनीं जें स्पष्टीकरण केलें आहे, तें असें:—**(अ)** प्रकाश म्हणजे विश्वास किंवा भाव; कारण परमपूज्य परमेश्वरानें विश्वासू मनुष्याच्या उरास महेराबीची व त्याच्या हृदयास कंदिलाची आणि कंदिलास चकाकत्या ताऱ्याची व ईश्वरैक्यवाचक शब्दांस शुभ व आशिर्वादित अशा झाडाची उपमा दिली आहे; ह्या झाडाला भयरूपी सूर्याचे उष्णतेपासून व आशारूपी सावलीपासून लाभ मिळत असतो. हे प्रसादरूपी शब्द विश्वासू किंवा भाविकाच्या तोंडांतून निघाल्यावांचूनहि जगास प्रकाशमय करीतील. आणि जर हे शब्द तोंडातून निघतील व अंतःकरण त्यांस खरें जाणील तर मग काय पाहतां प्रकाशावर प्रकाश प्रगट होईल. म्हणून ज्या घरांत दिव्याचा प्रकाश असतो त्या घरांत चोर येत नाहीं. असाच ज्या मनांत एकाच व सर्व शक्तिमान् परमेश्वराच्या विश्वासाचा प्रकाश असतो त्यांत सैतानाचा प्रवेश होत नाहीं. आणि घरांतील छिद्रांतून प्रकाश बाहेर पडून अंतर्बाह्य प्रकाशित होतें, तसेंच विश्वासाचा प्रकाश मनावर पडून त्याचें ज्ञानरूपी तेज ज्ञानेंद्रियांवर पडतें व त्यामुळें भक्ताचें तेज सर्व अवयवांत प्रदीप्त होऊन त्या विश्वासूची मुद्रा तेजस्वी दिसूं लागते. **(ब)** दुसरें एक स्पष्टीकरण असेंहि आहे कीं, तो प्रकाश ह्मणजे कुराण, विश्वासूचें हृदय तें कांचेचें कंदील, व त्याची जीभ ती मेहाराब; आणि ज्या झाडाच्या तेलापासून कुराणरूपी प्रकाश उत्पन्न होतो तें झाड ह्मणजे 'वह्य'—दिव्य प्रकटीकरण—कीं तें घडलेलें किंवा मनानें खोटेंनाटें रचिलेलें नव्हे. विश्वास धरल्यावर विश्वासूला त्याचीं प्रमाणें स्पष्ट व सुबोध होतील; पण जेव्हां तो तें वाचील तेव्हां प्रकाशावर प्रकाश प्रगट होईल.

दिवा (ठेवलेला आहे; आणि) दिवा एका कांचेच्या कंदिलांत आहे; आणि कंदील (इतका पारदर्शक चकचकीत आहे,) जणूं कीं तो मोत्या-प्रमाणें चकाकता असा एक ताराच होय. (तो दिवा) 'जैतून'च्या एका आशिर्वादित झाडा(च्या तेला)नें जाळला जातो कीं तें पूर्वेकडेसहि नाहीं व पश्चिमेकडेसहि नाहीं; त्याचें तेल (इतकें स्वच्छ आहे कीं) जरी त्याला अग्नि स्पर्शहि न करील तरीहि असें वाटतें कीं तें (आपोआप) प्रकाशूं लागेल. (सारांश, एकच प्रकाश नव्हे; तर) प्रकाशावर प्रकाश होय. परमेश्वर आपल्या प्रकाशाकडे ज्याला इच्छितो त्याला मार्ग दाखवितो. आणि परमेश्वर लोकांच्या(समजण्या)साठीं दृष्टांत सांगतो; आणि परमेश्वर प्रत्येक वस्तू(च्या स्थिती)शीं माहितगार होय ३५. (आणि तो दिवा परमेश्वराच्या) अशा घरांत (म्हणजे उपासनालयांत पेटविला जातो) कीं ज्यांच्यासंबंधानें परमेश्वरानें परवानगी दिली आहे कीं तीं उंच उभारलीं जावींत व त्यांत परमेश्वराचें नांव घेतलें जावें. त्यां(उपासनालयां)त सकाळसांज असे लोक परमेश्वरा(च्या नांवा)ची पवित्रता गातात; ३६. कीं ज्यांना उदीमव्यापार व क्रयविक्रय हीं परमेश्वराचें स्मरण व नमाज पढणें व जकात देणें या गोष्टींपासून गाफिल करूं शकत नाहींत. (कां कीं, ते लोक) त्या दिवसाला भितात कीं जेव्हां (भयामुळें) हृदयें उलटून जातील व डोळे (फिरलेचे फिरलेच राहून जातील.) ३७. (आणि याच विचारानें हे लोक भक्तींत लागून राहिले आहेत,) कीं परमेश्वर त्यांना त्यांच्या कर्मांचा उत्तमोत्तम मोबदला देईल आणि त्यांना आपल्या कृपेनें कांहीं विशेषहि देईल. आणि परमेश्वर ज्याला इच्छितो त्याला बेसुमार देतो. ३८. आणि जे लोक(इस्लामधर्मास)नाकारितात त्यांचीं कर्में (निव्वळभ्रमाचा भोपळा होत) जशी सपाट मैदानांत चकाकणारी रेती कीं तान्हेला तिला (दुरून) पाणी समजतो; येथ पावतों कीं जेव्हां तिच्याजवळ आला

(१) ही नास्तिकांच्या निराशावस्थेची उपमा आहे कीं, पुढील कल्याणाच्या आशेवर जगांत कर्में आचरीत राहिले; आणि जेव्हां कर्मांचें फळ भोगण्याचा वेळ आला, तेव्हां नास्तिकपणामुळें कर्मांस खोटें मोती व खोटा शिक्का पावले. उलट घेण्याचें देणें पडलें.

तेव्हां तिला कांहींच पावला नाहीं; (आणि तान्हेनें तडफडून तडफडून मरून गेला) व (पाहिलें तों) परमेश्वरास आपल्यापाशीं पावला. आणि त्यानें त्या(च्या कर्मा)चा हिशेब पुरा पुरा चुकवून दिला. आणि परमेश्वर फटक्या भरांत हिशेब करणारा होय. ३९. अगर (त्यांच्या कर्मांची उपमा) फार खोल समुद्राच्या आंतील अंधःकारासारखी (होय) कीं समुद्रास लाटेनें आच्छादून ठेविलें आहे. आणि (लाटहि एक नव्हे तर) लाटेवर लाट, तिच्यावर आभाळ; (एवंच) अंधःकार आहेत एकाचे वरती एक; कीं (समुद्राच्या बुडाशीं कोणी मनुष्य) आपला हात काढील तर आशा नाहीं कीं तो त्याला पाहूं शकेल. आणि ज्याला परमेश्वरच प्रकाश (म्हणजे सन्मार्ग) न देईल, तर त्याला (कोणाहि कडूनच) प्रकाश[1] (–आधार) नाहीं. ४०. (हे वाचक–श्रोत्या !) कां तूं (या गोष्टीचें) अवलोकन केलें नाहींस कीं जेवढी (सृष्टि) आकाश व पृथ्वींत आहे ती (सर्व) परमेश्वराची पवित्रता गाते. आणि पक्षी (–हि जे) पंख पसरून (उडत फिरतात. ते) सेवांस आपापली नमाज व आपापलें पावित्र्यवर्णन (यांची रीति) माहित आहे. आणि जे कांहीं हे करितात परमेश्वर त्याशीं वाकब होय. ४१. आणि आकाश व पृथ्वीची हुकमत परमे-

(१) ज्याप्रमाणें जगाच्या प्रकाशांतून कोणताही प्रकाश या दर्जाचा होऊं शकत नाहीं कीं, त्याची परमेश्वराच्या प्रकाशांशीं तुलना केली जाईल; त्याच-प्रमाणें जगाच्या अंधःकारांतून कोणताही अंधःकार असा होऊं शकत नाहीं कीं, त्याला नास्तिकपणाच्या अंधःकाराशीं तुलना दिली जाईल. तरी ही काळोखी रात्र आहे; समुद्राच्या तळांत एक माणूस आहे; व समुद्रांत तुफान झालें आहे कीं, लाटावरलाटा चालल्या येतात; वरती दाट आभाळ आहे. ह्या सर्व गोष्टींच्या एकत्र होण्यानें समुद्रतळांत जो अंधःकार होईल तो कांहीं अंशीं नास्तिकपणाच्या अंधःकाराशीं साम्यता राखूं शकेल.

(२) मतलब हा कीं, जगाचा अणुअणु परमेश्वराची साक्ष देतो. त्याचें अस्तित्व या गोष्टीचें प्रमाण आहे कीं, तो अणु आपोआप निर्माण झाला नाहीं किंबहुना कोणाच्या तरी बनविल्यानें बनला; आणि ज्यानें बनविलें तोच परमेश्वर होय. धर्महीन माणूस तोंडानें परमेश्वरास नाकारितो परंतु त्याचें रोम रोम परमेश्वराच्या परमेश्वरत्वाची साक्ष पटविते.

श्वराचीच होय; आणि परमेश्वराकडेच (सर्वांस)परतून जाणें आहे. ४२. (हे वाचक–श्रोत्या !) कां तूं (या गोष्टीचें) अवलोकन केलें नाहींस कीं परमेश्वरच आभाळांस हांकलून नेतो. व मग आभाळा(च्या तुकड्यां)स आपसांत जोडतो; व मग त्यांस एकावर एक असे ढीग करून ठेवितो. मग (हे वाचक–श्रोत्या !) तूं आभाळांतून पाऊस निघतांना पाहतोस. आणि आकाशांत जे (गारांचे) पर्वत (म्हणजे थिजलेले ढग,) होत त्यांच्यांतून (तोच) गारा पाडतो. तर तो ज्याच्यावर इच्छितो त्याच्यावर गारा पाडतो आणि ज्याच्यापासून इच्छितो त्याच्यापासून त्यांस दूर राखतो. आभाळांच्या विजेची चमक जणूं डोळ्यां(च्या प्रकाशा)स उचकून घेऊन चालली जाते. ४३. परमेश्वर रात्र व दिवसाचा फेरबदल करीत राहतो. जे लोक दृष्टि बाळगितात त्यांच्यासाठीं यांत अवश्यच एक धडा होय. ४४. आणि परमेश्वरानेंच सर्व (चालत्या फिरत्या) प्राण्यांस पाण्यां[1]पासून निर्माण केलें आहे. तर त्यांत (कित्येक) असे होत कीं जे आपल्या पोटावर चालतात. आणि (कित्येक) त्यांतून असे होत कीं जे दोन पायांवर चालतात; आणि (कित्येक) त्यांतून असे होत कीं जे चार (अथवा अधिक पायां)वर चालतात. परमेश्वर जें इच्छितो तें निर्मितो. निःसंशय परमेश्वर सर्व शक्तिमान् होय. ४५. आम्हींच (या) निशाण्या पाठविल्या(कीं लोकांस) त्या (आमच्या सामर्थ्याचें) सूचक होत. आणि परमेश्वरच ज्याला इच्छितो त्याला सरळ मार्गाकडे नेतो. ४६. आणि (दांभिक लोक) म्हणतात कीं आम्हीं परमेश्वराचा व (तसाच) पैगंबराचा

---

(१) कित्येक भाष्यकारांनीं पाण्याचा वीर्यबिंदु असा अर्थ घेतला आहे. तर चालत्या फिरत्या प्राण्यांत मनुष्य व चतुष्पाद वगैरे जनावरें यांचा समावेश होईल. नाहीं तर, बहुतेक प्राणी कीटक वगैरे मातींतून निपजतात; पण या प्राण्यांच्या बनावटींत मातीप्रमाणें पाण्याचाहि भाग असतोच. आणि सर्वोत्तम कारण मिमांसा ही होय कीं सृष्टीच्या आरंभीं पाणीच पाणी होतें. मग परमेश्वरानें पाण्यांत लहेर उत्पन्न केली व त्यानें फेंस पैदा झाला. फेंस जमून जाऊन जमीन बनली. तर या मानानें पाणी सर्व प्राण्यांचें मूळ ठरलें. ह्यांत तर कांहींच संशय नाहीं कीं प्राणीमात्रास पाणी हा जीवनोपाय होय. नवल नाहीं कीं यामुळेंच पाण्यांतून प्रत्येक वस्तूचें निर्माण करणें सांगितलें असावें.

विश्वास धरिला आणि (त्यांची) आज्ञा पाळली; मग ह्यानंतर यांच्यांतला एक पक्ष (त्यांच्या हुकमाकडून) तोंड फिरवितो. आणि ते (मुळापासून) मुसलमानच नव्हत. ४७. आणि जेव्हां त्यांना परमेश्वर व त्याचा पैगंबर यांजकडे बोलाविलें जातें कीं त्यानें त्यांच्यांत (त्यांच्यापरस्पर झगड्यांचा) न्याय चुकवावा; तेव्हांच त्यांच्यांतला एक पक्ष अंग काढून घेतो. ४८. आणि जर सत्य यांच्याबाजूला असेल तर ते (बेलाशक) माना वांकवून पैगंबराकडे (पळत) चालले येतात. ४९. कां यांच्या अंतःकरणांत (अधर्माचा) रोग आहे? अगर हे संशयांत पडले आहेत अथवा ते (या गोष्टीस) भितात, कीं (कोठें) परमेश्वर व त्याचा पैगंबर त्यांचा हक्क मारून बसतील? (परमेश्वर व पैगंबर तर कां म्हणून अन्याय करूं लागले ?) किंबहुना हे आपणच (सर्वांत मोठे) अन्यायी होत,५०. मुसलमानां(चें कर्तव्य तर हें होय कीं त्यां)स जेव्हां परमेश्वर व त्याचा पैगंबर यांजकडे बोलाविलें जातें कीं त्यानें त्यांच्यांत (त्यांच्या परस्पर भांडणांचा) निकाल लावून टाकावा; तेव्हां त्यांनीं केवळ (इतकेंच) बोलावें कीं आम्हीं (बोलाविणें) ऐकिलें आणि (परमेश्वर व पैगंबराचा) हुकूम मानिला. आणि हेच लोक (परलोकीं आपल्या) मनोरथांत सफळ होतील. ५१. आणि जो कोणी परमेश्वराचा हुकूम मानील व परमेश्वराला भीत राहील आणि त्याच्या (गैरमर्जी) विषयीं जपत राहील तर असलेच लोक (सरशेवटीं आपल्या) मनोरथांत सफल होतील. ५२.

---

(१) हीं महावाक्यें बिश्‍र नामक एका दांभिकासंबंधानें प्रकट झालीं आहेत; त्याच्या व एका यहुद्याच्या दर्म्यान भांडण होतें. यहुदी म्हणत होता कीं चल, तुझ्या पैगंबराकडे, ते जें सांगतील तें आपण दोघे मान्य करूं. त्या यहुद्याला पैगंबरसाहेबांच्या निकालावर भरवंसा होता व त्याची बाजूहि सत्य होती. बिश्‍र हा त्याला कअब बिन अश्‍रफ यहुद्याकडे घेऊन जाऊं पाहत होता; कां कीं शिफारस, भीड व लालुच यांचा लाभ त्याच्या येथें मिळूं शकेल. कांहीं झालें तरी प्रकटीकरणाचें कारण खास आहे. परंतु मोठ्या दिलगिरीची गोष्ट आहे कीं आतांहि आम्हीं मुसलमान या महावाक्यांत म्हटल्या सारखेच आहोंत. आम्हीं जर आपली भांडणें परमेश्वर व पैगंबराकडे रुजू करूं तर कोर्टांत जाऊन कां म्हणून कष्टी होऊं? जसा विश्वास कमजोर आहे. तसेच परिणामहि भोगावे लागत आहेत.

आणि (हे पैगंबरा! दांभिक लोक) परमेश्वराच्या मोठ्या कडकडीत शपथा वाहून म्हणतात (कीं आम्हीं तर तुझे इतके आज्ञाधारक आहोंत) कीं जर तूं हुकूम देशील तर बिनहरकत (घरदार सर्व सोडून बाहेर) निघून उभे राहूं. (हे पैगंबरा! या लोकांस) सांग कीं शपथा वाहूं नका (तुमची) आज्ञाधारणा[1] (म्हणजे तिची हकीकत) माहित आहे. आणि जें कांहीं तुम्हीं करितां त्याशीं परमेश्वर खूप माहीतगार होय. ५३. (हे पैगंबरा! या लोकांस) सांग कीं परमेश्वराचा हुकूम माना आणि पैगंबराचा हुकूम माना; मग जर तुम्हीं (त्यांच्या हुकमापासून) तोंड फिरवाल तर (पैगंबरीची) जी (जिम्मेदारी) पैगंबरावर लादलेली आहे तिचा जबाबदार तो होय; आणि (आज्ञापालनाची) जी (जिम्मेदारी) तुम्हांवर लादलेली आहे तिचे जबाबदार तुम्हीं आहां. आणि जर तुम्हीं पैगंबराच्या म्हणण्यावर चालाल तर मार्गाला लागून जाल. आणि पैगंबराकडे तर (ईश्वराज्ञेचें) स्पष्टपणें पोहोचतें करणें एवढेंच होय, झालें. ५४. तुमच्यांतून ज्या लोकांनीं विश्वास धरिला व चांगलीं कामेंहि करितात त्यांना परमेश्वरानें अभिवचन[2] दिलें आहे कीं (एका ना एका दिवशीं) तो त्यांना, त्यांच्यापूर्वीं जे लोक होऊन गेले आहेत त्यांस जसा त्यानें राज्याधिकार दिला होता तसाच अवश्य पृथ्वींत राज्याधिकार देईल. आणि जो धर्म त्यानें त्यांच्यासाठीं पसंत केला आहे त्या (इस्लामधर्मा)ला तो त्यांच्या करितां भक्कम जमवून टाकील; आणि त्यांना (जें) भय (लागलेलें) आहे त्याच्या नंतर (लवकरच) तो त्यांस (त्याच्या) बदलीं अभय देईल; कीं (समाधानानें) ते माझी उपासना करीत राहतील; आणि कोणाहि वस्तूला माझा जोडीदार बनविणार

(१) एक अर्थ हाहि होऊं शकतो कीं शपथा वाहणें व बाता बनविण्याची काय जरूरी आहे ? दस्तुराप्रमाणें आज्ञाधारण तुह्मांपासून मागितलें जातें; व त्यावर रंग चढविणें, कीं ("आम्हीं तर तुझे इतके आज्ञा धारक आहोंत कीं) जर तूं हुकूम देशील तर बिनहरकत (घरदार सोडून बाहेर) निघून उभे राहूं." या निरर्थक आपमतलबी गोष्टी होत.

(२) ह्या व पूढील वाक्यांत स्पष्ट व भक्कम अशी भविष्यवाणी पैगंबरसाहेबांच्या पैगंबरीच्या बळकट प्रमाणांपैकीं होय आणि ती पूर्ण होतांना सर्व जगानें पाहिली आहे.

नाहींत. आणि जो कोणी ह्या (सर्व उपकारां)नंतर कृतघ्नता करील; तर असलेच लोक आज्ञाभंजक होत. ५५. आणि (मुसलमानांनों !) नमाज पढीत असा व जकात देत जा आणि पैगंबराच्या कह्याप्रमाणें चाला; कदाचित तुम्हांवर दया केली जाईल.५६. (हे पैगंबरा !) तूं अशी कल्पना करूं नकोस कीं नास्तिक, मुलखांत (कोठें तरी पळून आम्हांला) हारवून टाकतील. (तसें नव्हें, हे खुद्द हरून-जातील.) आणि (अखेर) त्यांचे ठिकाण नरकाग्नि होय; आणि अर्थात् (तें फारच) वाईट ठिकाण होय. ५७ मुसलमानांनों ! तुमच्या हाताचे माल(म्हणजे दास दासी) आणि तुम्हांपैकीं जे पूर्ण वयास पोहोंचलेले नाहींत ते ह्यांनीं तीन वेळांत (तुम्हांजवळ येण्याची) तुम्हांपासून परवानगी घेत जावी. (एक तर) सकाळच्या नमाजीच्या अगोदर, व (दुसरी जेव्हां तुम्हीं दोन प्रहरीं (निजायासाठीं नित्याप्रमाणें) कपडे उतारून ठेवित असतां त्यावेळीं आणि (तिसरी) 'इशा' (म्हणजे रात्री)च्या नमाजीनंतर (हे) तीन (वेळ) तुमच्या पडद्याचे वेळ होत. ह्या(वेळां)उपरांत (बिन-परवानगीनें येऊं देण्यांत) तुम्हांकडे कांहीं दोष नाहीं; आणि (बिन परवानगीनें चालले येण्यांत) त्यांच्या कडेहि (कांहीं दोष) नाहीं. (कारण, ते) बहुतेक तुम्हांपाशीं येत जात राहतात; (आणि) तुम्हांपैकीं कित्येकांस (म्हणजे दास दासीस) कित्येकां(म्हणजे तुमच्या)पाशीं (येण्या-जाण्याची जरूरी लागलेलीच राहते तर वारंवार परवानगी मागण्यांत तुम्हां लोकांस मोठी अडचण पडेल). ह्याप्रमाणें परमेश्वर (आपले)हुकूम तुम्हांस स्पष्ट करून सांगतो आणि परमेश्वर ज्ञानी (व) बुद्धिमान होय. ५८. आणि (मुसलमानांनों !) जेव्हां तुमचे मुलगे पूर्ण वयास पोहोंचतील तेव्हां ज्याप्रमाणें यांच्यापूर्वील लोक (म्हणजे यांच्यापेक्षां मोठया वयाचे घरांत येण्याकरितां) परवानगी मागीत असतात, त्याच प्रमाणें यांनींहि परवानगी मागितली पाहिजे. अशा रीतीनें परमेश्वर आपले हुकूम तुम्हांस स्पष्ट करून सांगतो. आणि परमेश्वर ज्ञानी (व) बुद्धिमान् होय. ५९. आणि फारच वयातीत म्हाताऱ्या स्त्रिया ज्यांना लग्नाची आशाच (उरलेली) नाहीं, त्या जर आपले कपडे (चादर वगैरे) उतरून ठेवतील तर यांत त्यांच्यावर कांहीं पाप नाहीं. (पण) त्यांनीं (आपला) शृंगार मात्र दाखवितां कामा नये, आणि त्या (जर याविषयींहि) जपत राह-

तील तर त्यांच्याठायीं उत्तम होय. आणि परमेश्वर (सर्वांचें) ऐकितो (व सर्व कांहीं) जाणतो. ६०. (तर) आंधळ्या(मनुष्या)साठीं कांहीं हरकत नाहीं व लंगड्या (मनुष्या)साठींहि कांहीं हरकत नाहीं आणि आजाऱ्यासाठीं कांहीं हरकत नाहीं व (सामन्यतः) तुम्हां मुसलमानांसाठींहि यांत कांहीं हरकत नाहीं कीं आपल्या घरीं जेवावें किंवा आपल्या वडिलांच्या घरीं अगर आपल्या आईच्या घरीं किंवा आपल्या भावांच्या घरीं अगर आपल्या बहिणींच्या घरीं किंवा आपल्या चुलत्यांच्या घरीं अगर आपल्या आत्यांच्या घरीं किंवा आपल्या मामांच्या घरीं अगर आपल्या मावशांच्या घरीं किंवा ज्यांच्या किल्ल्या तुमच्या अधिकारांत आहेत त्या घरीं अगर आपल्या मित्रांच्या घरीं. (मग यांतहि) तुम्हांवर कांहीं दोष नाहीं कीं सगळे मिळून जेवा किंवा वेगळे वेगळे. तर जेव्हां घरांत शिरूं लागाल, तेव्हां आपल्या(लोकां)स सलाम करीत जा; (सलाम एक)

(१) लोकांत स्नेह व ऐक्य पैदा करण्याचें एक उत्तम साधन पंक्तिव्यवहार हा होय. या महावाक्याचा उद्देशहि हाच दिसून येतो कीं, मुसलमानांनीं याद्वारें परस्पर ऐक्य वाढवावें. आजहि लोकांची हीच स्थिती आहे कीं, होता-होईतों एकमेकांच्या येथें जेवत नाहींत कीं, लोक त्यांना लालची व वाईट दानतींचे समजूं लागतील; कित्येक लंगडे, पांगळे वगैरे लोक नाइलाजामुळें एकीकडे राहतात कीं कोणी त्यांस क्षुल्लक न समजावें. तुम्हीं माझ्यायेथें जेवलां व मी तुमच्यायेथें जेवलों ही रीत बहुतेक चालू झाली तर कांहीं संशय नाहीं कीं, मुसलमानांत एकदिली व ऐक्य स्थापन करण्याची ही उत्तम युक्ति आहे. "ज्यांच्या किल्ल्या तुमच्या अधिकारांत आहेत" याचा अर्थ हाहि होऊं शकतो कीं नातेवाईकांपैकीं कोणी कोठें पाहुणा जातो तेव्हां जवळच्या आप्तास ज्याच्यावर त्याचा विश्वास आहे, घरच्या किल्ल्या सोंपवून जातो. अर्थात् ही एकप्रकारची परवानगीच होय कीं, तुम्हांला ज्या वस्तूची गरज लागेल ती घरांतून घेत जा. परंतु हे किल्ल्या राखणारे आपण होऊन परकीयपणा दाखतात. नाहींपेक्षां घरधन्याच्या गैरहाजरींत त्यांनीं एखादी जरूरीची वस्तु घेतली तर तो धनी येऊन खुषच होईल. पण जगांत सर्वांस आपलें आपलें पडलें आहे; कोणी कोणाबरोबरहि दानशूरता करूं इच्छित नाहीं आणि मोबदला फेडण्याच्या भितीनें कोणी अशा उदारपणापासूनहि फायदा करून घेत नाहीं. इस्लामधर्मांत बंधुत्व वाढविण्यास ही एक उत्तम युक्ति परमेश्वरानें दाखविली आहे. भाष्यकारांनीं हा अधिकारी ह्मणजे पोरक्या मुलाचा पुरस्कर्ता व व्यवस्थापक असाहि अर्थ घेतला आहे.

चांगला आशिर्वाद (होय कीं जो तुम्हां मुसलमानांस) परमेश्वराकडून (शिकविला गेला आहे); शुभकारक (व) उत्तम. अशा प्रकारें परमेश्वर (आपले) हुकूम तुम्हांस स्पष्ट करून करून सांगतो कीं कदाचित् तुम्हीं समजाल. ६१. (खरे) मुसलमान म्हटले म्हणजे ज्या लोकांनीं परमेश्वर व त्याचा पैगंबर यांजवर विश्वास ठेविला आहे तेच होत. आणि जेव्हां अशा एखाद्या गोष्टी साठीं कीं ज्यांत लोकांची गोळा होण्याची जरूरी आहे, पैगंबरापाशीं ते असतात, तेव्हां जोंपर्यंत ते पैगंबरापासून परवानगी न घेतील, तोंपर्यंत ते (बैठकीहून उठून) जात नाहींत. (हे पैगंबरा!) जे लोक (अशा प्रसंगीं) तुजपासून परवानगी मागून घेतात, खरोखरीं तेच लोक होत कीं ज्यांनीं (खऱ्या मनानें) परमेश्वर व त्याचा पैगंबर यांचा विश्वास धरिला आहे तर जेव्हां हे लोक आपल्या एखाद्या (आवश्यक) कामा साठीं तुजपासून (जावयाची) परवानगी मागतील, तेव्हां तूं यांच्या पैकीं ज्याला (योग्य समजून) इच्छिशील त्याला (जाण्याची) परवानगी देत जा; आणि परमेश्वराच्या सेवेंत त्यांच्यासाठीं क्षमेची प्रार्थनाहि कर. निःसंशय परमेश्वर क्षमा कर्ता (व) दयाळू होय. ६२. (मुसलमानांनों! जेव्हां) पैगंबर (तुमच्यांतून कोणालाहि बोलावील तेव्हां त्या)च्या बोलाविण्यास जसें तुम्हीं एकमेकांस बोलावित असतां तसें आपसांत (साधारण बोलाविणें) समजूं नका. जे लोक तुमच्यांतून लपूनछपून (पैगंबराच्या बैठकींतून बिनपरवानगीनें) सटकून निघून जातात, अशा लोकांस परमेश्वर खूप जाणतो. तर जे लोक पैगंबराच्या हुकमाचा विरोध करतात त्यांना या(गोष्टी)स भ्यालें पाहिजे कीं (कोठें) त्यांच्यावर एखादी आपत्ति न ओढवो अगर त्यांच्यावर (आणखी कोणी) दुःखदायक शिक्षा न येवो. ६३. पाहा, हो! जें कांहीं आकाश व पृथ्वींत आहे तें सर्व परमेश्वराचेंच होय. तुम्हीं (लोक) ज्या(मार्गा)वर (चालत) आहां त्यास परमेश्वर खूप जाणतो. आणि ज्या दिवशीं (लोक पुनरुत्थानांत) परमेश्वराकडे परतून आणिले जातील त्या दिवशीं ते जशीं (कांहीं जगांत) कर्मे करीत राहिले आहेत तसें (त्यांचें बरें वाईट) परमेश्वर त्यांस विदित करील. आणि परमेश्वर सर्व कांहीं जाणतो. ६४.

अध्याय २५ वा.

सूरतुल्-फुर्क़ान.

हा अध्याय मक्काशहरीं प्रकट झाला. ह्यांत ७७ महावाक्यें आहेत. याचें नांव 'फुर्क़ान' यासाठीं पडलें कीं, फुर्क़ान म्हणजे फरक करणारा किंवा सत्य व असत्य यांजमध्यें भेद दाखविणारा असा जो ग्रंथ तो. हें कुराणाचें दुसरें नांव होय. तसेंच तें पूर्वी हजरत मूसाच्या नियमशास्त्राचेंहि नांव होतें. कुराणांत या नियमशास्त्राचाहि समावेश झाला आहे म्हणून याला 'फुरक़ान' नांव देणेंहि वाजवी दिसतें.

परम दयाळू (आणि) कृपाळू परमेश्वराच्या नावांनें (मी आरंभ करितों)

धन्य तो (परमेश्वर कीं) ज्यानें आपला सेवक (मोहंमद) याजला कुराण प्रकट केलें; अशासाठीं कीं त्यानें सकल जगा(च्या लोकां)साठीं भय सुचाविणारा व्हावें. १. तोच तर होय कीं ज्याचें आकाश व पृथ्वीचें राज्य आहे; आणि तो कोणी पुत्रहि ठेवीत नाहीं; आणि राज्यांत (कधीं) कोणी त्याचा जोडीदारहि राहिला नाहीं. आणि त्यानेंच प्रत्येक वस्तु निर्माण केली व मग हरेक वस्तूसाठीं एक (योग्य) अंदाजा ठरवून दिला. २. आणि नास्तिकांनीं परमेश्वराशिवाय (दुसरे) असे उपास्य

(१) उदाहरणार्थ मनुष्य अमुक एक वेळेपर्यंत आईच्या पोटांत राहतो व मग अमुक एक वेळेपावेतों दुधावर पोशिला जातो. मग त्याला दांत येतात व तो अन्न खाऊं लागतो. आणि एका मुदतीपर्यंत त्याचें शरीर व बुद्धि वृद्धिंगत होत जाते; नंतर उतार सुरू होतो व शेवटीं मरून जातो. अशाप्रकारें जगांतील प्रत्येक गोष्टी यांचा एक अंदाजा बांधिलेला असतो, कोणतीच गोष्ट या अंदाजाबाहेर जात नाहीं. चमत्कार झाले तरी त्यांचाहि अंदाज्यांतच समावेश होतो. कारण परमेश्वराचा खरा अंदाजा कोणालाच माहीत होऊं शकत नाहीं.

पत्करून ठेविले आहेत, कीं जे कोणतीच वस्तु निर्माण करीत नाहींत, किंबहुना ते (खुद्द दुसऱ्याचे) निर्मिलेले (व पैदा केलेले) होत. आणि खुद्द त्यांचें आपलें नफा व नुकसानहि त्यांच्या सत्तेंत नाहीं; आणि (तसेंच) मरणें, व जिणें आणि (मेल्यावर जिवंत होऊन) उठणें हींहि त्यांच्या अखत्यारांत नाहींत. ३. आणि नास्तिक (कुराणासंबंधानें) म्हणतात कीं हें तर निव्वळ पाखंड होय कीं तें त्या (मनुष्या म्हणजे पैगंबरा)नें (आपल्या कल्पनेनें) रचिलें आहे आणि इतर लोकांनीं या(बनावटींत) त्याची मदत केली आहे. (अशी गोष्ट उच्चारण्यानें) ह्या लोकांनीं (फारच) अनर्थ व (सर्वतोपरी) लबाडी केली. ४. आणि ते (हेंहि) म्हणतात कीं (कुराण) पूर्वींच्या लोकांच्या गप्पा होत. त्या या (मनुष्या)नें कोणाहिपासून लिहिविल्या आहेत; व त्याच, सकाळसांज त्याला वाचून वाचून ऐकिविल्या (व पाठ कराविल्या) जातात. ५ (हे पैगंबरा! या लोकांस) सांग कीं (हें कुराण तर) जो (परमेश्वर) आकाश व पृथ्वींतलि सर्व गुप्त गोष्टी जाणतो, त्यानें प्रकटिलें आहे. निःसंशय तो फारच क्षमा कर्ता (व) दयाळू होय; (कीं तुम्हांला तुमच्या कुभांडाची तात्काळ शिक्षा देत नाहीं.) ६. आणि (नास्तिक हेंहि) म्हणतात कीं हा कसला पैगंबर आहे कीं तो अन्न खातो व बाजारांतून फिरतो? याच्यापाशीं एकादा दूत कां नाहीं पाठविला गेला कीं याच्या संगतीं राहून (तोहि लोकांस ईश्वरीशिक्षेचें) भय दाखविता? ७. अगर याच्यावर एकादा खजीना (ह्मणजे होन) याचा वर्षाव केला गेला असता? अथवा (जास्त नाहीं तर) याच्यापाशीं एक बागच असती कीं तो तींतून खाता (पिता)? आणि (हे) अनर्थकारी, (मुसलमानांस) म्हणतात कीं तुम्हीं तर केवळ अशा मनुष्याच्या मागें लागला आहां कीं ज्याच्यावर कोणी तरी जादू केली आहे. ८. (हे पैगंबरा!) पाहा! (तर खरें, हे लोक) तुझ्यासंबंधानें कसकसे दृष्टांत देतात; कीं जेणेंकरून (हे आपणच) बहकून गेले. आणि हे (कोणाहि तऱ्हेनें पुन्हां) मार्गावर येऊं शकत नाहींत ९. (परमेश्वरापाशीं कोणाहि वस्तुची कमी नाहीं;) तो असा शुभकारी होय, कीं तो इच्छील तर (एक बाग काय?) याहूनहि उत्तम (पुष्कळ) बागा तुजसाठीं उपलब्ध करून देईल; कीं ज्यांच्याखालून नद्या वाहत असतील; आणि (बागाखेरीज) तुझ्या(राहण्या)साठीं महेल (तयार) करून

देईल. १० अस्सल गोष्ट ही होय कीं (हा सर्व खोडसाळपणा यामुळें आहे कीं) हे लोक (पुनरुत्थानाच्या) घटकेला खोटी समजतात. आणि जे लोक त्या घटकेला खोटी समजतील त्यांच्यासाठीं आम्हीं नरकाग्नि तयार करून ठेविला आहे. ११. जेव्हां तो त्यांना लांबून पाहील तेव्हां (पाहतांक्षणीं भडकेल आणि हे दुरूनच) त्याचा आवेश व सणसणाट ऐकतील. १२. आणि जेव्हां नरकाग्नीच्या एकाद्या आखुड जागेंत ते हातपाय जखडून टाकून दिले जातील, तेव्हां ते तेथें (मृत्युच)मृत्युला बोलावितील. १३. (दूत, त्यांच्या जाळावयास म्हणतील कीं) आज तुम्हीं एका मृत्यूला बोलावूं नका; किंबहुना पुष्कळ मृत्यूंस बोलावा. १४. (हे पैगंबरा ! या लोकांस) सांग कीं हा (नरकाग्नि) बरा कीं नेहमीं राहण्याची (स्वर्गाची) बाग कीं जिचें अभिवचन (परमेश्वराला) भिऊन चालणारांस दिलें गेलें आहे ती ? ती त्यां(च्या धर्मनिष्ठे)चा मोबदला होईल व (त्यांचें) शेवटचें ठिकाणहि १५ जो पदार्थ ते इच्छितील तो त्यांस तेथें प्राप्त होईल (व ते त्याच स्थितींत) सदासर्वदा राहतील. (हे पैगंबरा ! हें) एक वचन (होय कीं त्याचें पुरें करणें) तुझ्या पालनकर्त्या (नें आपणा) वर (आवश्यक ठरविलें आहे आणि तें त्याच्यापासून वचनानुरूप) मागितलें जाऊं शकतें. १६ आणि ज्या दिवशीं परमेश्वर (सर्व) नास्तिकांस व परमेश्वराला सोडून ज्या (देवां) स (हे लोक) पूजत होते त्या (देवां) स (आपल्या हुजुरांत) एकत्र गोळा करील; व मग (यांच्या देवास) विचारील कीं माझ्या ह्या

(१) भावार्थ हा कीं पुनरुत्थानास खोटें समजूं नये; एवढेंच नव्हें तर पैगंबरास पाखंडी ह्मणण्यासहि भ्यावें. कां कीं पैगंबराला खोटा ह्मणणें हें खुद्द परमेश्वराला खोटा पाडणें होय. म्हणून त्याचा अंतिम परिणाम नरकाग्नि होय.

(२) मृत्युला बोलाविण्याचा अर्थ हा कीं जेव्हां मनुष्य कोणाहि सक्त दु:खांत पिडीतो व खितपत राहतो तेव्हां तो मृत्युची हाव बाळगितो; कां तर मृत्युहि एक प्रकारचा आरामच होय. कुराणांत एके जागीं आलेलें आहे कीं नरकवाश्यांच्या चामड्या जळून जळून व गळून गळून पडतील आणि पुन्हां नव्या चामड्या उत्पन्न होतील; हाहि एक प्रकारचा मृत्यु आहे. तर वाक्याचा मतलब हा कीं एका मृत्यूसच कां बोलावितां ? यानें तर तुमच्या दु:खाचा पार येत नाहीं; कां कीं, तुम्हांस या नरकाग्नींत कित्येकदां मरणें, जिणें व शिक्षा भोगणें आहे. बोलावितां तर बहुत मृत्यूंस बोलावा.

सेवकांस तुह्मीं बहकविलें होतें? अगर हे (आपल्या) आपणच मार्गा-
हून बहकले होते? १७. (तेव्हां यांचे देव) म्हणतील कीं तूं पवित्र
आहेस; (आम्हीं तर खुद्द सेवक होतों,) आम्हांला ही गोष्ट कोणाहि
प्रकारें शोभतच नव्हती कीं तुझ्याशिवाय (आपल्या करितां दुसरे)
दुसरे पुरस्कर्ते पत्करतों. (तर आम्हीं यांचे पुरस्कर्ते होण्याचा कसा हक्क
सांगूं शकतों?) परंतु गोष्ट ही झाली कीं तूं यांना व यांच्या वडिलांस
सुखोपभोग दिला; येथपर्यंत कीं ते तुझ्या स्मरणास विसरून बसले
आणि हे (आपणच) नाश पावणारे लोक होते. १८. (यावर आह्मीं
नास्तिकांस संबोधून म्हणूं कीं तुमच्या) या(उपास्य देवां) नीं तर
तुमच्या (साऱ्या) गोष्टींत तुह्मांस खोटें पाडिलें.तर (आतां) तुम्हीं (आम-
ची शिक्षा आपणावरून) टाळूं शकत नाहीं व (कोणापाशीं) मदतहि घेऊं
शकत नाहीं. आणि (लोकांनों! अशाच प्रकारें) जो कोणी तुमच्यांतून
(परमेश्वराचा जोडीदार मानून) अनर्थ करील त्याला आम्हीं (परलोकीं)
मोठ्या (सक्त) शिक्षेची गोडी चाखवूं. १९. आणि (हे पैगंबरा!) आम्हीं
तुझ्या पूर्वी जितके पैगंबर पाठविले ते अन्नहि खात होते आणि बाजा-
रांतूनहि हिंडत फिरत होते. आणि आम्हीं तुम्हांमध्यें एकाला एकासाठीं
[1]परीक्षेचें साधन ठरविलें आहे. तर (मुसलमानांनों!) तुम्हीं (आतांहि
नास्तिकांचे छळ) मुकाट्यानें सहन कराल (कीं नाहीं)? आणि (हे
पैगंबरा!) तुझा पालनकर्ता (सर्वांची स्थिति) निरिक्षीत आहे. २०.

(१) भावार्थ हा कीं जगांत परमेश्वरानें जे पैगंबर पाठविले व लोकांच्या भिन्न भिन्न स्थिति ठेविल्या: कोणी विश्वास धरिला व कोणी नास्तिक वा अवि-श्वासू झाले; कोणी श्रीमंत आहेत; कोणी गरीब;ह्या सर्व परीक्षा होत. पैगंबरांची परीक्षा ही होय कीं त्यांनीं जनतेचा आज्ञाभंग सहन करून धर्म प्रसाराच्या कामांत लागून राहावें. जनतेची परीक्षा ही कीं पैगंबरांच्या समजाविण्याप्रमाणें वागावें आणि चालीरीति, कुलाचार व वाडवडिलांच्या अनुकरणाची पर्वा बाळगूं नये. श्रीमंताची परीक्षा ही कीं त्यांनीं गरीबांस तिरस्कारानें पाहूं नये व त्यांची मदत करावी. गरीबांची परीक्षा ही कीं जर श्रीमंत त्यांना तिरस्कार-युक्त दृष्टीनें पाहील तर त्यांनीं मनांत संकोचित होऊं नये. असो, हें जग परी-क्षेचें घर आहे. प्रत्येकाला त्याच्या विशिष्ट स्थितींत अजमाविलें जातें व परीक्षेचा परिणाम शेवटीं जाहीर होईल.

पवित्र कुराण

भाग एकोणिसावा.

सुरतुल्-फुर्कान् (पुढें चालू)

आणि जे लोक (परलोकीं) आमच्या दर्शनाची आशा[1] ठेवीत नाहींत ते (ह्या प्रकारच्या गोष्टीहि) बोलत असतात कीं आम्हांवर देवदूत कां उतरले नाहींत ? अगर आम्हीं आपल्या पालनकर्त्यास पाहूं (तर विश्वास धरूं). या लोकांनीं आपल्या मनांत (आपलें) मोठें महत्त्व लावून ठेविलें आहे; आणि (मानवी)मर्यादेच्या अतिशय बाहेर निघून गेले आहेत. २१. ज्या दिवशीं लोक दूतांस पाहतील त्या दिवशीं गुन्हेगारांस कोणतीच खुषी (प्राप्त) होणार नाहीं; आणि (दूतांस पाहून) ते म्हणतील कीं (आमच्या पासून हे) दूर होवोत ! २२. आणि (जगांत) हे लोक जीं काय (सु)कृत्यें करून गेले आहेत, त्या(कृत्यां)कडे आम्हीं आतां वळूं आणि त्यांस (अशीं निरर्थक) करून टाकूं (कीं जशी) विसकटलेली धूळ. २३. त्या दिवशीं स्वर्गवाशां(ची ही स्थिति होईल कीं त्यां)चें ठिकाणहि उत्तमांत उत्तम व शय्याहि उत्कृष्टांत उत्कृष्ट २४. आणि ज्यादिवशीं आकाश एका ढगावरून फाटून जाईल (व तो ढग त्याच्यांतून दिसूं लागेल) आणि (त्याच ढगांतून) दूत घोळक्यांचे घोळके(जमिनीवर)

---

(१) यांत 'रजा' हा शब्द आशेच्या अर्थात प्रसिद्ध आहे; पण मूळ व्युत्पत्तींत त्याचा अर्थ आशा व भय हे दोन्ही आहेत. अरबी भाषेंत परस्पर विरोधी अर्थांचे शब्द असतात त्यापैकींच हा होय. आम्हीं भाषांतरांत आशा हा जो अर्थ महशूर आहे तोच पत्करला आहे; परंतु भयाचा अर्थहि लावतां येतो. या स्थितींत भाषांतर हें होईल कीं "जे लोक (परलोकीं) आमच्या नजरानजर येण्यास भीत नाहींत."

(२) 'हिज्रं मह्जूरा' याचा शब्दशः अर्थ आड केली गेलेली म्हणजे आम्हांमध्यें व दूतांमध्यें अडकण घातली जावो कीं त्यांचे तोंड आह्मांस दिसूं नये. (आमच्यापासून) हे दूर होवोत ! त्यांचें तोंड आम्हांस नको असा याचा मराठी वाक्प्रचार आहे.

उतारिले जातील; २५. त्यादिवशीं खरें राज्य परमदयाळू (परमेश्वरा)चेंच होईल. आणि तो दिवस नास्तिकांस (फारच) सक्त होईल २६. आणि त्यादिवशीं आज्ञाभंजक (मनुष्य, संतापानें) आपले हात चावून घेईल (व) म्हणील कीं अरेरे ! मींहि पैगंबराबरोबर (धर्माचा) सरळ मार्ग पत्करतों (तर बरें होतें)! २७. हाय! माझें दुर्दैव! मी अमुक (माणसा)ला मित्र बनविलें नसतें (तर बरें होतें)! २८. त्यानें तर मजकडे बोध आल्यावरहि मला त्यापासून बहकवून टाकिलें. आणि सैतान (प्रसंगविशेषीं) माणसाला सोडून वेगळा होऊन जातो. २९. आणि (त्यावेळीं) पैगंबर (म्हणजे 'मोहंमद,' परमेश्वरापाशीं) अर्ज करील कीं हे माझ्या पालनकर्त्या! माझे लोक या कुराणास बकवाद समजले ३० आणि (हे पैगंबरा! जसे तुझ्या काळचे नास्तिक लोक तुझे शत्रु होत) तसेच गुन्हेगारांस आम्हीं प्रत्येक प्रवक्त्याचा शत्रु बनवित आलों आहों. आणि (लोकांस) सन्मार्ग दाखविण्यास व (पैगंबरांस) मदत करण्यास तुझा पालनकर्ता पुरा होय. ३१. आणि नास्तिक म्हणतात कीं या(पैगंबरा)ला कुराण सारेंचेंसारें एक-दांच कां प्रकट केलें गेलें नाहीं ? (आम्हीं म्हणतों कीं जसें तें वेळोवेळीं प्रकटिलें गेलें आहे) असेंच (प्रकट झालें पाहिजे होतें; आणि हे पैगंबरा! याचें इंगित हें होय) कीं आम्हीं (वेळोवेळीं) या द्वारें तुझ्या मनास सांत्वन देत राहावें; आणि (म्हणूनच) आम्हीं तें राहून राहून प्रक-टिलें. ३२. आणि हे लोक (आक्षेपापरीं आपल्या मतें) कसलीहि (नवखी) गोष्ट तुजपाशीं (विचार करून) आणितलि. पण आम्हीं खरें उत्तर व सर्वोत्तम स्पष्टीकरण तुला दाखवून देतों. ३३. जे लोक (पुन-रुत्थानाचे दिवशीं) आपल्या तोंडावाटे (घरसत घसरत) 'जहन्नम'—नरकाग्नी—कडे हांकून लाविले जातील, हेच लोक वाईट जागेंत (म्हणजे नरकांत) असतील आणि (सर्वांत) अधिक वाट चुकलेले. ३४. आणि आम्हीं 'मूसा'ला (तौरात) पुस्तक दिलें व त्याचा भाऊ 'हारून' यास (त्याचा) मदतगार (बनवून) त्याच्या संगतीं दिला. ३५. मग आम्हीं हुकूम केला कीं तुम्हीं उभयतां (बंधू) जे लोक आमच्या (साम-

(१) वाट चुकलेले म्हणजे येथें त्यांना स्वर्गांत गेलें पाहिजे होतें. परंतु आपल्या दुराचारामुळें भटकून नरकांत येऊन पडले.

थ्यांच्या) निशाण्यांस पाखंड म्हणतात त्या लोकांकडे जा; (सारांश दोघां-नींहि जाऊन समजाविलें; पण ते मानिनात); मग आम्हीं त्या लोकांचा पूर्ण विध्वंस करून टाकिला. ३६. आणि ' नूह'चे लोकांनींहि जेव्हां (आमच्या) प्रेषितांस[1] पाखंडी म्हटलें तेव्हां आम्हीं त्यांस गर्क करून टाकिलें व त्यांस लोकांसाठीं बोध(–पर चिन्ह) बनवून टाकिलें. आणि आम्हीं आज्ञाभंजक लोकांसाठीं दुःखदायक शिक्षा तयार करून ठेविली आहे. ३७. आणि (ह्याच प्रकारें) 'आद' व 'समूद' व 'खंदकवाले[2]' आणि त्यांच्या मधून मधून आणखींहि पुष्कळ जनता यांचाहि (आम्हीं नाश करून टाकिला) . ३८. आणि सर्वांलाच आम्हीं (इतर लोकांचे) दृष्टांत देऊन देऊन समजाविलें होतें. (पण कोणीच समजला नाहीं.) आणि आम्हीं सर्वांचाच नायनाट करून टाकिला. ३९. आणि हे ('मक्के'चे नास्तिक) अवश्य ('लूत'चे लोकांचे) ज्या वस्तीवर दगडांचा वाईट वर्षाव केला गेला होता, त्या वस्तीजवळूनहि गेले आहेत. तर कां त्यांनीं ती पाहिली नसेल? परंतु (गोष्ट ही होय कीं) या लोकांस (मेल्यानंतर पुन्हां) जिवंत उठण्याची आशाच नाहीं. (तर ते विश्वास कसा धारणार ?) ४०. आणि (हे पैगंबरा ! जेव्हां)

(१) सर्व प्रेषितांचीं मूळ धर्मतत्त्वें एकच होत. पण शास्त्रें वेगवेगळीं असतात. म्हणून एका पैगंबराला पाखंडी म्हटल्यानें सर्व पैगंबरांना पाखंडी म्हटल्यासारखें होतें. यापासून परमेश्वर आम्हांला वांचवो !

(२) 'रस्स' याच्या अर्थांत पुष्कळ मतभेद आहेत. कोणी म्हणतो, विहीर होती; कोणी म्हणतो, गांव; कोणी म्हणतो, वन होतें. ज्याअर्थीं 'रस्स'च्या अर्थांत मतभेद आहे त्याअर्थीं 'अस्हाबे रस्स'च्या अर्थांतही भेद आहे कीं, ते कोण लोक होते ? कोणत्या प्रवक्त्याची प्रजा होते व ते कसे नाश पावले ? कित्येक भाष्यकारांनीं याचा अर्थ 'खंदक'हि घेतला आहे. तोच आम्हीं येथें स्वीकारला आहे. अरबींत 'खंदका'ला 'उखदूद'हि म्हणतात. तिसाव्या भागांत **सूरतुल्-बुरूज**मध्यें हा शब्द आला आहे. हे लोक मूर्तीपूजक होते व एक खंदक खणून त्यांनीं त्यांत आग पेटवून ठेविली होती. ते लोकांकडून बळ-जबरीनें मूर्तीपूजा करवीत आणि जो कोणी नाकारी त्याला आगीच्या खंदकांत झोंकून देत. मौलवी **जलालुद्दीन रूमी** या सुफी विद्वानांनीं '**मस्नवी**' नामक पुस्तकांत याचें मार्मिक वर्णन केलें आहे व तें **हदीस** ह्मणजे पैगंबराचे वचनां-वरून घेतलेलें आहे.

जेव्हां हे लोक तुला पाहतात तेव्हां तेव्हां ते तुझी हंशीच उडवितात. (आणि छळण्यासाठीं म्हणतात) कीं ज्या (गृहस्था)ला परमेश्वरानें पैगंबर करून पाठविला आहे तो हाच कांहो? ४१. जर आम्हीं मूर्ती(-पूजे)वर चिकाटीनें अडून न राहिलों असतों तर या (गृहस्था)नें आम्हांला आमच्या उपास्य देवांकडून फिरवूनच टाकिलें होतें. आणि कालांतरानें (पुनरुत्थानाचे दिवशीं) जेव्हां हे लोक शिक्षेस (आपल्या डोळ्यांनीं) पाहून घेतील तेव्हां ते जाणतील कीं (मुसलमान व नास्तिक या उभयपक्षांमध्यें) कोण अधिक वाट चुकलेला होता.? ४२. (हे पैगंबरा!) ज्या मनुष्यानें आपल्या मनेच्छेला आपला परमेश्वर बनवून ठेविला आहे त्या(च्या स्थिती)चें तूं अवलोकन केलेंस काय? तर कां तूं त्याचा राखणदार होऊं शकतोस (कीं त्याला बहकूं देऊं नयेस)? ४३. अगर तूं (अशी) कल्पना करितोस कीं या (नास्तिकां)तून बहुतेक, (गोष्ट) ऐकतात व समजतात? हे तर केवळ चतुष्पाद जनावरांसारखे होत किंबहुना हे (त्याहूनहि)जास्त मार्ग-भ्रष्ट होऊन गेलेले होत. ४४. (हे पैगंबरा!) कां तूं आपल्या पालन-कर्त्या(च्या या सामर्थ्या) चें अवलोकन केलें नाहींस कीं त्यानें छायेस कसें पसरून ठेविलें आहे? आणि जर तो इच्छिता तर तो तिला(एकाच स्थितींत) स्थिरावून ठेविता. (तथापि, आम्हीं ती पसरीत राहतों); तर आम्हीं सूर्यास त्याचें (बाह्य) कारण ठरवून दिलें आहे. ४५. नंतर आम्हीं तिला आपल्याकडे हळू हळु आखडून घेतों. ४६. आणि तोच

(१) भावार्थ हा कीं जेथें पृथ्वी, आकाश, चंद्र, सूर्य, नक्षत्रें आणखी काय काय परमेश्वराचें अस्तित्व व त्याचें परमसामर्थ्य यांची साक्ष पटवितात, तेथें सावली किंवा छाया हीहि परमेश्वराच्या या गुणांची साक्ष पटविते; कीं त्याचें बाह्य कारण सूर्याचें समोर येणें हें होय; हें खरें परंतु सर्व वस्तु व अखिल गोष्टींचें आदिकारण परमेश्वरच होय. तो जर इच्छिता तर सावलीस एक अशी वस्तु बनविता कीं तिचें सूर्याशीं कांहींच कर्तव्य नसतें. सूर्य उगवता, दोन प्रहरीं उमाथ्यावर येता व मग ढळूं लागता येथपर्यंत कीं तो मावळून जाता आणि हें सर्व होऊनहि सावली एकाच स्थितीवर राहती. तथापि परमेश्वरानें आतां सावलीला अशी वस्तु बनविली आहे कीं ती सूर्यामुळें घटते व वाढते; मग

(परमसमर्थ) होय कीं ज्यानें तुम्हां लोकांसाठीं रात्रीस पडदापोश आणि झोंपेस विश्रांति(चे कारण) बनविलें; आणि दिवसाला (या हेतूनें) बनविलें कीं लोकांस चालतां फिरतां यावें. ४७. आणि तोच (परमसमर्थ) होय कीं जो आपल्या दये (म्हणजे पावसा)च्या पुढें पुढें वाऱ्यांस (पावसाचें) शुभवर्तमान देण्यासाठीं पाठवितो; आणि आम्हींच आकाशांतून शुद्ध (व स्वच्छ) पाणी पाडितों; ४८. कीं तेणेंकरून आम्हीं एका शहराच्या मेलेल्या (म्हणजे पडित) जमिनींत जीव घालून टाकावा आणि आपली सृष्टि म्हणजे पुष्कळ चतुष्पाद जनावरें व मनुष्यें यांस (मनस्वी) पाणी पाजावें. ४९ आणि आम्हींच लोकांत (निरनिराळ्या प्रमाणांत)पाणी वाटलें कीं त्यांनीं (मनांत) मनन करावें. परंतु बहुतेक लोकांनीं उनुपकाराशिवाय (कांहींच उपकार) मानिले नाहींत. ५०. आणि जर आम्हीं इच्छितों, तर प्रत्येक वस्तींत एक एक भय सुचविणारा (म्हणजे पैगंबर) उठवून उभा करितों. ५१. तर (हे पैगंबरा !) तूं नास्तिकांचा कह्या मानूं नकोस (कीं जेणें करून तूं इस्लामाच्या आमंत्रणांत कोणाहि तऱ्हेची कोताई करूं लागूं नयेस); आणि कुराणा(च्या प्रमाणा)नें त्यांचा मोठ्या जोरानें झटून सामना कर. ५२. आणि तोच (परम समर्थ) होय कीं ज्यानें दोन समुद्रांस (आपसांत) भिडविलें; एक गोड स्वादिष्ट (पाण्याचा) आणि एक खारा (खारा) कडू. आणि दोहोंत एक अडकण व अटळ तट बनवून दिला. ५३. आणि

संध्याकाळीं सावली वाढत वाढत शेवटीं नाहींशी होते; व तिच्या जागेवर रात्रीचा काळोख येऊन जातो. सावली नष्ट होऊन जाण्यास म्हटलें कीं आम्हीं तिला आपल्याकडे आखडून घेतों; तसेंच एके ठिकाणीं म्हटलें आहे कीं लोक जेव्हां निजतात तेव्हां आम्हीं सर्वांच्या आत्म्यांस आपल्याकडे बोलावितो.

(१) पुष्कळ वेळां पाहण्यांत येतें कीं पाऊस पडण्याच्या पूर्वीं वारा चालूं लागतो; अशा साठीं कीं ढगांस त्यानें गोळा करावें, उभारावें व खालीं सोडावें. तर वाऱ्याचें वाहणें जणुं पावसाच्या येण्याचें शुभ वर्तमान होय.

(२) समुद्र, कोणी खारा, कोणी गोडा, असे दोन तऱ्हेचे असतात व त्यांच्यामध्यें जमिनीचा तट पडलेला असतो. कोठें असेंहि होतें कीं, गोडा व खारा समुद्र एकात्र जागीं येऊन मिळतो व दोहोंचें पाणी असें वाहतें कीं,

तोच (परमसमर्थ) होय कीं ज्यानें पाणी (म्हणजे वीर्या)तून मनुष्य निर्माण केला; मग त्याला एक रक्त[१] (म्हणजे कोणाचा मुलगा-मुलगी) व सोयरीक (म्हणजे कोणाची सून-जावई) असा संबंध लावून दिला. आणि (हे पैगंबरा!) तुझा पालनकर्ता सर्व शक्तिमान् होय. ५४. आणि नास्तिक, परमेश्वराला सोडून अशा (खोटया नाटया देवां)ची उपासना करतात कीं जे त्यांना नफा पोहोंचवूं शकत नाहींत व त्यांना नुकसानहि पोहोंचवूं शकत नाहींत. आणि नास्तिक तर आपल्या पालनकर्त्या (च्या विरोधा)वर (नेहमीं) कंबर बांधून असतो. ५५. आणि (हे पैगंबरा!) आम्हीं तुला केवळ यासाठीं पाठविलें आहे कीं (तूं सज्जनांस स्वर्गाचें) शुभवर्तमान ऐकवावेंस आणि (दुर्जनांस ईश्वरीशिक्षेचें) भय घालावेंस. ५६. तूं (या लोकांस) सांग कीं मी तुम्हांपाशीं या (संदेशा)-चें कांहीं वेतन तर मागीत नाहीं; तथापि (माझें वेतन तर केवळ हेंच होय कीं) ज्याची इच्छा होईल त्यानें आपल्या पालनकर्त्यापावेतों (पोहोंचण्या)चा मार्ग पत्करावा. ५७. आणि (हे पैगंबरा !) ज्याला मृत्यु नाहीं अशा जिवंत(परमेश्वरा)वर भरंवसा ठेव. आणि त्याच्या स्तवनाबरोबर (त्याच्या) पवित्रतेचें वर्णन करीत अस आणि त्या (परमे-

---

एकांत एक मिळून जात नाहीं. 'बहर हा शब्द कधीं कधीं नदी या अर्थीहि वापरला जातो.

(१) या वाक्याचे दोन अर्थ होऊं शकतात. एक आम्हीं भाषांतरांत पत्करला आहे त्याचा मतलब हा कीं माणसाला बाल्यावस्थेपर्यंत आपल्या आई-बापांशीं संबंध राहतो व तो ज्या घराण्याचा असेल त्या घराण्याचा मुलगा-मुलगी किंवा पौत्रपौत्री समजला जातो. मग त्याचें लग्न होतें व त्यांचा संबंध दुसऱ्या जागीं होऊं लागतो व तेथें तो व ती जावई वा सून ह्मणवितें. ह्या अवस्था मनुष्यावर येतात. दुसरा अर्थ हा कीं, एक रक्त ह्मणजे पुरुष व सोयरीक म्हणजे स्त्री; कां कीं, इस्लामधर्म शास्त्राप्रमाणें रक्ताचा संबंध पुरुषांशीं असतो. स्त्रीला त्याशीं कर्तव्य नाहीं. या अर्थानें नसब-एक रक्त-संबंध राखणार आणि सहर ह्मणजे सोयरीक-म्हणजे संबंध राखीत नाहीं ती स्त्री. कांहीं असो, मनुष्याच्या प्रत्येक अवस्थेपासून परमेश्वराचें परमसामर्थ्य व्यक्त होतें कीं, एका वीर्यबिंदूत त्यानें इतक्या उत्क्रांत्या केल्या.

श्वरा)चें आपल्या सेवकांच्या पापांशीं माहीतगार होणें पुरें करतें (व तो खुद्द त्यांस समजून घेईल); ५८. कीं त्यानें आकाश व पृथ्वी आणि जें काय त्यांच्या दर्म्यान आहे तें (सर्व) सहा दिवसांत निर्मिलें; व नंतर (महा-)सिंहासनावर (जाऊन) विराजमान झाला. (तोच) परमदयाळू (परमेश्वर) होय; म्हणून त्याच्या (लीले) विषयीं तर कोणा माहीतगारासच पुस. (हे अजाण नास्तिक काय जाणतील ?) ५९. आणि जेव्हां नास्तिकांस सांगितलें जातें कीं परमदयाळू(परमेश्वरा)पुढें साष्टांग नमस्कार घाला; तेव्हां ते म्हणतात, परमदयाळु म्हणजे कोण ? ज्याच्या पुढें तूं आम्हांस सांगशील त्याच्याचपुढें आम्हीं साष्टांग नमस्कार घालूं लागावा काय ? आणि (परमदयाळूचें[1] नांव ऐकून) त्यांचा दुराग्रह आणखीहि वाढतो. ६०. धन्य तो (परमेश्वर) कीं ज्यानें आकाशांत राशी बनविल्या आणि (याशिवाय) त्यांत (सूर्यरूपी चकचकीत) दिवा व प्रकाशमान् चंद्र बनविला. ६१. आणि तोच (परमसमर्थ) होय कीं ज्यानें रात्र व दिवस हीं बनविलीं (कीं) तीं एका मागून एक येत जात राहतात; (आणि हें सर्व कांहीं) जे लोक (सृष्टि व्यवस्थेचें) मनन करूं इच्छितात अगर (परमेश्वराचे उपकारांची) कृतज्ञता दर्शविण्याचा हेतु बाळगितात त्यांच्या (समजण्या)साठीं (बनविलें) ६२. आणि परमदयाळू (परमेश्वरा)चे खास सेवक तर असे लोक होत कीं जे जमिनीवर नम्रतेनें चालतात; आणि जेव्हां अज्ञानी लोक त्यांच्याशीं (अज्ञानाच्या) गोष्टी करूं लागतात तेव्हां ते (त्यांना) सलाम करतात (व अलग होऊन जातात); ६३. आणि जे रात्रीस आपल्या पालनकर्त्यांपुढें साष्टांग नमस्कार घालतात व (हात जोडून) उभे राहतात (म्हणजे नमाज पढतात); ६४. आणि जे प्रार्थना करतात कीं हे आमच्या पालनकर्त्या ! नरकाग्नीची शिक्षा तूं आम्हांपासून दूरदूरच ठेव. (कारण,) नरकाग्नीची शिक्षा (मोठी भारी) आपत्ति होय. ६५. आणि थोडा वेळ राहणें असेल तर व नेहमीं राहणें असेल तर (दोहों स्थितींत) ती वाईट जागा होय ! ६६. आणि जे खर्च

(१) हे लोक असे मूढ होते कीं, परमेश्वराला तर मानीत पण 'रह्मान्' म्हणजे परमदयाळूच्या नांवानें त्यांना ताप चढे. जेव्हां कोणा लोकांचा विनाशकाळ येतो तेव्हां त्यांची स्थिति अशीच होते.

करूं लागतात तेव्हां उधळपट्टी करीत नाहींत व फार काटकसरहि करीत नाहींत; किंबहुना त्यांचा खर्च या (अफरातफरी) च्या दर्म्यान मध्यम प्रतीचा असतो; ६७. आणि जे परमेश्वरासमागमें अन्य कोणा उपास्यास बोलावीत नाहींत आणि ज्याला परमेश्वरानें निषिद्ध ठरवून ठेविलें आहे, अशा कोणाहि मनुष्यास (उगीच) नाहक जिवें मारीत नाहींत; आणि व्यभिचार करीत नाहींत. आणि जो कोणी हीं (सदरहु पापें) करील तो (आपल्या पापांचा) दुष्परिणाम भोगेल; ६८. कीं पुनरुत्थानाचे दिवशीं त्याला दुहेरी शिक्षा दिली जाईल, (मूर्तीपूजेची वेगळी व इतर पापांची वेगळी); आणि तो क्षुल्लक होऊन त्याच स्थितींत नेहमीं राहील. ६९. परंतु ज्यानें पश्चात्ताप केला व विश्वास धरिला आणि चांगलीं कृत्यें केलीं, अशा लोकांचीं पापें, परमेश्वर सुकृत्यांत बदलून टाकील. आणि परमेश्वर क्षमाकर्ता (व) दयाळू होय. ७०. आणि जो कोणी पश्चात्ताप करील व (त्यानंतर तो) सुकृत्यहि करील, तर तो खरोखरीं परमेश्वराकडे वळतो. ७१. (हा ज्यांचा उल्लेख झाला ते परमेश्वराचे खास सेवक होत) आणि (तसेच) जे खोटी साक्ष देत नाहींत व जे (दैवयोगानें) निरर्थक गोष्टींच्या जवळून जातात तेव्हां ते त्यांच्याजवळून शिष्टाचारानें (निघून) जातात. ७२. आणि (तसेच) ते लोक जेव्हां त्यांना त्यांच्या पालनकर्त्यांचीं महावाक्यें ऐकवून ऐकवून बोध केला जातो, तेव्हां आंधळे व बहीरे होऊन त्यांजवर पडत[1] नाहींत; (तथापि, श्रद्धापूर्ण ऐकतात व बोध घेतात). ७३. आणि जे प्रार्थना करतात कीं हे आमच्या पालनकर्त्या! आम्हांला आमच्या बायकांकडून[2] व आमच्या संततीकडून डोळे गार होतील असें कर; आणि आम्हांस (तुला) भिणाऱ्या

(१) जेव्हां पैगंबरसाहेब कुराणाची तारीफ वाचून वाचून ऐकवीत असत तेव्हां नास्तिक व दांभिकहि तमाशापाहण्यासाठीं गर्दी करीत व एकमेकांवर तुटून पडत. परंतु हें त्यांचें पडणें नम्रतेनें व विनयपूर्ण होत नसे. कां कीं ते त्या वाक्यांस समजत नव्हते व समजण्याचे प्रयत्नहि करीत नव्हते. त्यांस पाहिजे होतें कीं त्या वाक्यांच्या अर्थाचा विचार करते व तीं श्रद्धापूर्ण ऐकते.

(२) म्हणजे घरगुती झगडे व बखेडे आह्मांस त्रास देऊं नयेत; कां तर मनुष्य या बखेड्यांत पडून धर्महि घालवून बसतो.

लोकांचा पुढारी बनीव. ७४. हेच लोक होत कीं ज्यांना त्यांच्या सहनशीलतेबद्दल (स्वर्गांत राहवयास) उच्च प्रतीचे सज्जे दिले जातील आणि तेथें आशिर्वाद व सलाम (-शांति)नें त्यांचें आगतस्वागत केलें जाईल. (तें वेगळेंच). ७५. (आणि हे लोक) स्वर्गांत नेहमीं राहतील. थोडा वेळ राहावयाचें असेल तर आणि हमेष राहायाचें असेल तर (दोन्हीं स्थितींत स्वर्ग, हें) किती उत्तम स्थल होय ! ७६. (हे पैगंबरा ! या लोकांस) सांग कीं जर तुम्हीं परमेश्वराला बोलावणार नाहीं तर माझा पालनकर्ताहि तुमची कांहीं पर्वा करीत नाहीं. तथापि तुम्हीं (त्याच्या निशाण्यांस) पाखंड तर म्हणून चुकलांच आहां तर आतां त्याचा दुष्परिणाम (तुम्हांवर) कायमचा[२] येऊन पडेल. ७७.

---

(१) भावार्थ हा कीं आम्हांपासून जी संतती चालेल, तिणें आह्मांला पाहून धार्मिष्ठ व्हावें; आणि धार्मिष्ठपणांत आह्मीं त्यांचे पुढारी व नेते व्हावें, व त्यांनीं आमचे अनुयायी व्हावें. किंवा संततींचेंच विशेष प्रकारानें वर्णन कां करावें? मतलब हाहि असेल कीं आह्मांस इतके चांगले व सदाचरणी बनीव कीं, लोक आमचे चांगले नमुने पाहून धर्माचरण पत्करतील.

(२) मतलब हा होय कीं पैगंबरांच्या व प्रवक्त्यांच्या पाठविण्यांत आणि पुस्तकें प्रकट करण्यांत परमेश्वराचा स्वतःचा कांहीं एक हेतु नाहीं. तर सेवक लोक संकट पडल्यास त्याला बोलावितात; म्हणून तो त्यांच्यावर करुणा करितो व हें इच्छितो कीं त्यांनीं नरकाग्नींत पडूं नये. तर जे लोक परमेश्वराच्या निशाण्यांस पाखंड ह्मणतात ते आपणच तर संकटसमयीं त्याला बोलावितात; आणि आपणच त्याच्याकडून फिरून पडतात. अतएव ते शिक्षेस पात्र ठरतात; आणि ती त्यांच्या शिरावरून कांहीं केल्यानें टळूं शकणार नाहीं.

अध्याय २६ वा.

सूरतु-श्शोअरा.

हा मक्केंत प्रकट झाला. ह्यांत २२७ महावाक्यें आहेत. ह्यांत आलेल्या 'शोअरा' म्हणजे कविवृंद या शब्दावरून ह्याचें हें नांव झालें.

परम दयाळू (आणि) कृपाळू परमेश्वराच्या नावानें (मी आरंभ करितों).

त. स. म (ता–सीन–मीम.) १. हींहि त्याच सुबोध पुस्तका-(म्हणजे कुराणा)चीं (कांहीं) महावाक्यें होत. २. (हे पैगंबरा ! तूं तर कांहीं असा हवालदिल होत चालला आहेस कीं) तूं हे लोक विश्वास धरीत नाहींत, म्हणून आपल्या जिवाचा कदाचित् घात करून बसशील. ३. आम्हीं इच्छूं तर या (लोकां)वर आकाशांतून एक (जबरदस्त) निशाणी उतरूं कीं यांच्या माना त्याच्यापुढें नम्रतापूर्वक झुकून राहतील. ४. आणि (लोकांचा दस्तुर आहे कीं जेव्हां कधीं) परमदयाळू (परमेश्वरा)-कडून त्यांच्यापाशीं एखादी बोधपर नवीन गोष्ट येते, तेव्हां ते त्यापासून तोंड फिरविल्यावांचून राहत नाहींत. ५. तर (असो,) त्यांनीं पाखंड तर म्हटलेंच आहे; परंतु हे ज्या शिक्षेची टर उडवीत होते तिची हकीकत यांना लवकरच येऊन पोहोंचेल. ६. या लोकांनीं भूमिकडे नजर केली नाहीं काय कीं आम्हीं दरेक प्रकारच्या उत्तम उत्तम चिजा किती-तरी तींत उगविल्या आहेत ? ७. निःसंशय त्यांतहि (ईश्वरसामर्थ्याची मोठी) निशाणी होय. पण (यावरहि) यांच्यांतून बहुतेक विश्वास धर-णार नाहींत. ८. आणि (हे पैगंबरा !) कांहीं संशय नाहीं कीं तुझा पालनकर्ता हाच अलबत सामर्थ्यवान्[१] (व) दयानिधि होय. ९. आणि

(१) सामर्थ्यवान् आहे कीं इच्छील तर नास्तिकपणाची आतांच शिक्षा देईल आणि दयानिधि आहे कीं तो तात्काळ शिक्षा देत नाहीं.

(हे पैगंबरा !) एक वेळ (तोहि होता कीं) तुझ्या पालनकर्त्यानें 'मूसा'ला हटकलें कीं (या) जालिम लोकांपाशीं जा. १०. (म्हणजे) 'फिरऔना'च्या लोकांपाशीं; कां हे लोक (आमच्या शिक्षेस) भीत नाहींत? ११. 'मूसा'नें उत्तर दिलें कीं हे माझ्या पालनकर्त्या ! ते मला पाखंडी म्हणतील म्हणून मी भीतों आहे. १२. आणि (बोलतांना) माझी छाती संकोचित होते व माझी जिव्हा (बरोबर) चालत नाहीं; तर तूं 'हारूना'ला सांगून पाठीव (कीं तो माझा साथी होईल.) १३ आणि माझ्यावर 'किब्त्यां'चा एक दंडहि आहे (कीं मी एका किब्त्याला मारून टाकिलें होतें); म्हणून मी भीतों कीं (त्याच्या ऐवजीं कोठें) ते मला मारून टाकतील. १४. (परमेश्वर) म्हणाला, (असें) कधींच (व्हावयाचें) नाहीं. (बरें), तर तुम्हीं (बंधुद्वय) आमच्या निशाण्या घेऊन जा; आम्हीं तुम्हां संगतीं आहों; (आणि जें संभाषण तुमच्या व त्यांच्या दर्म्यान होईल तें आम्हीं) ऐकत राहूं. १५. सारांश, तुम्हीं दोघे 'फिरऔना'पाशीं जा आणि (त्यास) सांगा कीं आम्हीं सकल जगांच्या पालनकर्त्याकडून पाठविलेले (प्रेषित) आहोंत; १६. कीं तूं 'बनी-'इस्राएलां'स आम्हांसोबत पाठवून दे. १७. (एवंच, 'मूसा' व 'हारून' हे परमेश्वराचा हुकूम घेऊन 'फिरऔना'कडे गेले. तेव्हां 'फिरऔन') म्हणाला, (हे 'मूसा'!) कां आम्हीं तुला आपल्यायेथें (ठेवून घेऊन) मुलांसारखें पाळिलें नाहीं? आणि (तुझें एवढें वय व्हावयास आलें) तूं आपल्या (या) वयांतून वर्षानवर्ष आमच्यायेथें राहिलास. १८. आणि तूं एक काम (आणखीहि) केलें होतेंस, तें तूंच केलें होतेंस (म्हणजे किब्त्याचा खून). आणि तूं (फारच) अनुपकाऱ्यांपैकीं आहेस. १९. ('मूसा'नें) उत्तर दिलें कीं, मी त्यावेळीं तें (काम)करून बसलों व मी चूक करणारांपैकीं होतों. २०. मग जेव्हां मला तुमचें भय वाटलें तेव्हां मी तुम्हांपासून पळून गेलों. नंतर (कांहीं कालावधीनें) माझ्या पालनकर्त्यानें मला (पैगंबरीचे) अधिकार दिले आणि पैगंबरांपैकीं मलाहि (एक पैगंबर) बनविला २१. आणि तूं 'बनी-इस्राएलांस गुलाम बनवून ठेविलें होतेंस हा (हि कांहीं) उपकार आहे कीं तो तूं माझ्यावर ठेवि-

(१) फिरऔनानें हजरत मूसावर पालनपोषण करण्याचा उपकार ठेविला,

तोस ? २२. 'फिरऔना'नें विचारलें, (ज्याच्याकडून तूं आपलें येणें सांगतोस तो) सकल सृष्टीचा पालनकर्ता म्हणजे काय ? २३. ('मूसा')नें सांगितलें, आकाशाचा व पृथ्वीचा आणि जें काय यादोहोंच्या दर्म्यान आहे त्या (सर्वां)चा पालनकर्ता, तुम्हीं लोक जर विश्वास ठेवीत असाल तर, (तोच होय). २४. ('फिरऔना'नें आपले मानकरी)जे त्याच्या आसपास (बसले)होते त्यांस म्हटलें, कां तुम्हीं ('मूसा'च्या गोष्टी) ऐकत नाहींत ? २५. ('मूसा'नें) म्हटलें, तोच तुम्हां लोकांचा पालनकर्ता व तुमच्या प्राचीन बापजाद्यांचाहि पालनकर्ता (होय). २६. ('फिरऔना'नें पुन्हां आपल्या मानकऱ्यांस उद्देशून) म्हटलें कीं असो नसो, (हा) तुमचा प्रेषित–पैगंबर जो तुम्हांकडे पाठविला गेला आहे तो खचित वेडा होय. २७. ('मूसा'नें) म्हटलें, जर तुम्हीं कांहीं अक्कल

तेव्हां मूसानें त्यांचें उत्तर दिलें कीं, जर निव्वळ उपकार असता तर मात्र उपकार होता खरा. परंतु माझ्या पालनपोषणाचें एक खास कारण होतें; कीं तूं बनी-इस्राएलांस कैद करून ठेविलें होतेंस. त्यांच्यांत जो मुलगा जन्मे त्याला तूं मारून टाकीस. त्याच हंगामास मी जन्मलों व माझ्या आईनें तुझ्या भीतीमुळें मला पेटींत घालून नाईल नदींत सोडून दिलें. पेटी वाहात वाहात तुझ्या महेलांत पोंचली. परमेश्वरानें तुझ्या बायकोच्या मनांत दयेचा द्रव उद्भवला व तिनें मला काढवून घेऊन पालनपोषण केलें. ह्या सर्व गोष्टी बनी-इस्राएल हे तुमच्या कचाटींत सांपडल्यामुळें घडून आल्या. बनी-इस्राएल कैद नसते तर मी तुझ्या मुलखांत न जन्मतों आणि माझी आई मला नदींत न टाकती व मी तुझ्या महेलापर्यंत पोहोंचलों नसतों; व माझें तुझ्यायेथें पालन-पोषणहि झालें नसतें. तर माझ्या पोषणाचें मूळकारण, तूं जो बनी-इस्राएलां-वर जुलूम करीत होतास तें होय. ज्याअर्थी जुलूमच मूळ कारण आहे त्याअर्थी अशा पालनपोषणाचा कांहीं उपकार नाहीं. आणि एक अर्थ हाहि होऊं शकतो कीं, हा (पोषणाचा) उपकार जो तूं माझ्यावर ठेवितोस, कां याच्याच बदलीं तूं बनी-इस्राएलांस गुलाम बनवून ठेविलें होतेंस ?

(१) फिरऔन हा मूसापाशीं परमेश्वराच्या अस्तित्वाचें साक्षात् प्रमाण मागीत होता. पण परमेश्वरासंबंधानें असलें प्रमाण कधीं झालें नाहीं व होऊंहि शकत नाहीं. कारण, निसर्गतःच माणूस कमजोर; त्याला अशीं ज्ञानेंद्रियेंच दिलीं

बाळगित असाल तर, (तोच) पूर्व व पश्चिम व जें कांहीं या दोहोंच्या दर्म्यान आहे त्या(सर्वां)चा मालक होय. २८. (अखेरीस 'फिरऔन', 'मूसा'ला) म्हणाला, जर माझ्याखेरीज (आणखी कोणाला) तूं परमेश्वर मानिलेंस तर मी तुला बंदीवानांत (नेऊन दाखल) करीन. २९. (' मूसा'नें) म्हटलें कीं जरी मी एक स्पष्ट चमत्कारहि तुला आणून दाखवीन तरीहि काय ? ३०. (' फिरऔन ') म्हणाला, जर तूं खऱ्यांपैकीं आहेस तर तो आण (पाहूं). ३१. यावर (मूसानें) आपली काठी टाकून दिली, तों काय पाहतात कीं तो एक धडधडीत अजगर आहे. ३२. आणि त्यानें आपला हात बाहेर काढिला तों (काढतांक्षणीं) तो प्रेक्षकांच्या नजरेंत शुभ्र चकचकीत झाला ३३. ('फिरऔना'नें आपले दरबारी) जे त्याच्या आसपास (बसले) होते त्यांस सांगितलें कीं यांत शंका नाहीं कीं हा कोणी मोठा वस्ताद जादुगिर आहे. ३४. (आणि) तो इच्छितो कीं आपल्या जादू (च्या प्रभावा)नें तुम्हांस तुमच्या देशांतून काढून बाहेर लावावें. तर (आतां) तुम्हीं लोक काय सल्ला देतां ? ३५. (दरबाऱ्यांनीं) विनंति केली, (महाराज !) ' मूसा ' व त्याचा भाऊ यां(चे प्रकरणा)स (कांहीं दिवस) भिजत राहूं द्या आणि शहरांत (जादुगिरांच्या) गोळा करण्यास हर्[१]कारे पाठवून द्या; ३६. कीं ते सर्व दरेक

गेलीं नाहींत कीं जेणेंकरून परमेश्वर मनुष्याच्या ज्ञानाच्या आटोक्यांत पूर्णपणें येऊं शकेल. तर **मूसा** हे **फिरऔन** व त्याच्या दरबारमंडळांस बौद्धिकप्रमाणें देऊन समाजावित होते; म्हणजे सृष्टीवरून सृष्टिकर्त्यांचें प्रमाण पटवित होते आणि त्या बरोबरच हेंहि सांगत जात होते कीं ' तुम्हीं विश्वास ठेवीत असाल तर, तुम्हीं कांहीं अक्कल बाळगित असाल तर ' म्हणजे जर तुम्हांला अक्कल आहे; व अक्कलेचा पुरावा तुमची खातरी करूं शकतो; तर हीच सृष्टि परमेश्वराच्या होण्याचा पुरावा आहे. जर तुह्मांत मुळींच बुद्धि नाहीं किंवा बुद्धिच्या साक्षीची खात्री नाहीं तर हा सर्व वितंडवाद होय.

(१) 'हाशिरीन' याचा शब्दशः अर्थ गोळा करणारे असा आहे. मतलब हा कीं, जे लोक शहरांत जातील व जादुगिरांना एकवटून आणितील ते लोक; याचें आम्हीं हलकारे असें भाषांतर केलें आहे; पण त्यावरोबरच 'जादुगिरांच्या गोळा करण्यास' हे शब्द आणखी वाढविले आहेत.

मोठमोठ्या वस्ताद जादुगिरास सरकारांत आणून हजर करतील. ३७. सारांश, (दिवस नियमित झाला व त्या) नियमित दिवसाच्या वायद्यावर जादुगीर गोळा केले गेले. ३८. आणि लोकांत दवंडी पिटवली गेली कीं (असो, आजवर तर तुम्हीं लोक अलग होऊन राहिलां; आतां अशा प्रसंगींहि) तुम्हीं लोक गोळा व्हाल कीं नाहीं ? ३९. (अशा साठीं कीं) जर जादुगीर[१] (म्हणजे 'मूसा' व त्याचे साथी)च प्रबळ राहिले तर कदाचित् आम्हीं त्यांचाच मार्ग स्वीकारूं. ४०. तर जेव्हां जादुगीर (देशाच्या चोहोंकडून) येऊन हजर झाले, तेव्हां ते 'फिरऔना'ला म्हणाले, कीं बरें, आम्हींच प्रबल राहिलों तर आम्हांस (सरकारांतून) कांहीं इनामहि मिळेल ? ४१. ('फिरऔना'नें) सांगितलें, होय (अवश्यच); आणि (इनामच काय ? पण) प्रबळ राहाल तर तुम्हीं (दरबारांत) जवळ केलेल्यापैकींहि होऊन जाल. ४२. 'मूसा'नें (जादुगिरांस) ह्मटलें, जें काय तुम्हांस टाकावयाचें असेल तें (मैदानांत) टाका चला. ४३. यावर जादुगिरांनीं आपल्या दोऱ्या व आपल्या काठ्या टाकून दिल्या व बोलूं लागले कीं 'फिरऔना'च्या प्रतापानें आम्हींच प्रबल राहूं. ४४. यावर 'मूसा'नें आपली काठी (मैदानांत) टाकिली तों काय पाहतात कीं जादुगिरांनीं जें बनवून आणिलें होतें त्या (गौडबंगाला)स ती एकदम गिळूं लागली. ४५. हें पाहून जादु-

(१) फिरऔनाला हजरत मूसाविषयीं मुळापासूनच ही खात्री होती कीं, ते जादुगीर आहेत आणि त्यांस मी आपल्या जादुगिरांकडून हारवून टाकीन. म्हणून त्यानें ही दवंडी विनोदानें पिटविली. त्याचा अस्सल हेतु लोकांस गोळा करण्याचा होता एवढाच. तर या स्थितींत जादुगीर ह्मणजे मूसा व हारून व त्यांचे साथी बनी-इस्राएल हे झाले; अगर जादुगीर ह्मणजे ज्या लोकांस फिरऔनानें गोळा केलें होतें ते होत. तर दवंडीचा उद्देश हा असेल कीं, जर आमचे जादुगीर विजयी झाले तर आम्हीं त्यांचाच धर्म पत्करूं. परंतु फिरऔनाचें हें म्हणणेंहि विनोदाचें होतें. कारण, त्याचे जादुगीर पैगंबरीचा दावा करीत नव्हते व आपल्या धर्माचें आमंत्रणहि करीत नव्हते. तथापि ते फिरऔनाच्या प्रजेंतील फारच क्षुल्लक प्रतीचे लोक समजले जात होते.

गीर (असे थक्क झाले कीं ते) साष्टांग नमस्कार घालीत (भूमीवर पालथे) पडले. ४६. (आणि) ते म्हणूं लागले कीं आम्हीं सकल जगांच्या पालनकर्त्याचा विश्वास धरिला; ४७. (म्हणजे), 'मूसा' आणि 'हारून' यांच्या पालनकर्त्याचा. ४८. ('फिरऔन') म्हणाला, मी तुम्हांस परवानगी द्यावी त्याच्या आधींच कां तुम्हीं 'मूसा'पर विश्वास ठेविला? असो नसो, हा ('मूसा') ज्यानें तुम्हांस जादू शिकविली आहे तो तुमचा बडा (गुरु) होय. पण (असो) तुम्हांला (याचा परिणाम) माहित होऊन जाईल. मी तुमचे हात व तुमचे पाय उलटे (सुलटे) कापवीन आणि तुम्हांसर्वांस सुळावर चढवीन तरच सई. ४९. ते बोलले, कांहीं हरकतीची गोष्ट नाहीं; आम्हीं तर (कसेंहि करून) आपल्या पालनकर्त्याकडे परत जाणार आहों ५०. आम्हीं उमेद बाळगितों कीं आमचा पालनकर्ता आमचे अपराध आम्हांला क्षमा करील; यासाठीं कीं आम्हीं सर्वांत पाहिल्या प्रथम विश्वासणारे झालों. ५१. आणि आम्हीं 'मूसा'कडे आदेश पाठविला कीं तूं माझ्या सेवका (म्हणजे बनी–इस्राएलां)स रातोरात घेऊन निघ; (कारण,) तुमचा पाठलाग केला जाणार आहे. ५२. यावर 'फिरऔना'नें (लोक समुदाय गोळा करण्यासाठीं) शहरांत हलकारे पाठवून दिले; ५३. कीं 'बनी-इस्राएल' हे थोडेसे लोक होत. ५४. व त्यांनीं आम्हांला सक्त नाराज केलें आहे. ५५. आणि (जरी) आम्हीं (इतके) बहुत आहों, (तरीहि) आम्हांस सावचित राहणें भाग आहे; (म्हणून आम्हीं तुम्हांस कुमकेस बोलाविलें). ५६. तात्पर्यार्थ, आम्हीं 'फिरऔना'चे लोकांस बागांतून व झऱ्यांतून काढून बाहेर केलें; ५७. आणि (तसेंच) खजिन्यांतून व आदरसन्मानाच्या जागांतूनहि. ५८. असेंच (झालें व असेंच व्हावयासहि पाहिजे होतें). आणि (सरशेवटीं) 'बनी-इस्राएलां'स त्या वस्तूंचा आम्हीं वारस बनविला. ५९. (एवंच, 'मूसा' 'बनी-इस्रा.

(१) फिरऔन वा फारो हा गर्क झाल्यावर तत्काळ तर बनीइस्राएल मिसरवर काबीज झाले नाहींत. परंतु एका मोठ्या कालावधीनंतर अशा उत्क्रांत्या घडून आल्या कीं मिसरदेशहि बनीइस्राएलांच्या राज्यांत सामील होऊन गेला.

एलांस रातोरात 'मिसर'हून घेऊन निघून गेला;) तेव्हां 'फिरऔ-ना'च्या लोकांनीं दिवस उजाडतां उजाडतां त्यांचा पिच्छा केला. ६०. मग जेव्हां दोन्हीं समूह (इतके जवळ आले कीं ते) एकमेकांस पाहूं लागले, तेव्हां 'मूसा'चे लोक म्हणूं लागले कीं आतां तर (शत्रूनें) आम्हांस येऊन गांठिलें. ६१. ('मूसा'नें) म्हटलें, कधींच नाहीं; (कारण,) माझ्या संगतीं माझा पालनकर्ता आहे (आणि) तो लवकरच मला (बचावाचा) मार्ग दाखवील. ६२. मग आम्हीं 'मूसा'कडे आदेश पाठविला कीं तूं आपली काठी समुद्रावर मार. सारांश,('मूसा'नें काठी मारली; आणि) समुद्र फाटून (तुकडे तुकडे होऊन) गेला. व हरेक तुकडा जणूं एक मोठा (उंच) पर्वत होता. ६३. आणि ह्याच स्थळीं आम्हीं दुसऱ्या लोकां(म्हणजे 'फिरऔन'वाल्यां)सहि जवळ घेऊन आलों. ६४. आणि आम्हीं 'मूसा' व जे लोक त्याच्या सोबत होते त्या सर्वांस वांचवून घेतलें. ६५. नंतर दुसऱ्यांस (म्हणजे 'फिरऔन' वाल्यांस) आम्हीं बुडवून टाकिलें. ६६. कांहीं संशय नाहीं कीं या(वृत्तांतां)त (एक मोठा)धडा होय. आणि 'फिरऔना'च्या लोकांपैकीं बहुतेक विश्वास धरणारेहि नव्हतेच. ६७. आणि (हे पैगंबरा !) कांहीं संशय नाहीं कीं तुझा पालनकर्ता तोच अलबत सामर्थ्यवान्[१] (व) दयानिधि होय. ६८. आणि (हे पैगंबरा!) या लोकांस 'इब्राहीमा'चा अहवाल वाचून ऐकीव; ६९. कीं जेव्हां त्यानें आपल्या बापाला व आपल्या लोकांना विचारिलें कीं(तुम्हीं लोक) कोणत्या वस्तुची उपासना करितां ? ७०. तेव्हां त्यांनीं उत्तर दिलें कीं आम्हीं मूर्तींची उपासना करितों व दिवसभर नित्य आम्हीं त्यांचीच सेवा-चाकरी करीत राहतों. ७१. ('इब्राहीमानें') पुसलें कीं (बरें,) जेव्हां तुम्हीं (यांना) बोलावितां तेव्हां कां हे (देव) तुमचें (कांहीं) ऐकतात ? ७२. अगर तुम्हांस नफा अथवा नुकसान पोहोंचवूं शकतात ? ७३. ते

(१) सामर्थ्यवान आहे कीं फिरऔन व त्याच्या लोकांस त्यानें गर्क केलें; दयानिधी आहे कीं या वेळेच्या नास्तिकांस तत्काळ शिक्षा देत नाहीं. सारांश सामर्थ्य व क्षमा हे दोन्हीं गुण त्याच्यांत आहेत व योग्य वेळीं तो ते प्रगट करितो. अगर या युक्तीनें त्यानें बनी-इस्राएलांस फिरऔनच्या तावडींतून सुटका देवविली.

म्हणाले, (हें तर) नाहीं; पण आम्हीं आपल्या वडिलांस असेंच करितांना पावलों आहों. ७४. (यावर 'इब्राहीमा'नें) म्हटलें कीं ज्या (वस्तूं)ची तुम्हीं पूजाअर्चा करीत आलां आहां त्यांचा तुह्मीं (कांहीं) विचारहि करितां ? ७५. (म्हणजे) तुम्हीं व तुमचे पूर्वीचे बापजादे ? ७६. हे तर माझे शत्रु[1] होत; पण (माझा खरा मित्र तर) सकल जगांचा पालनकर्ता (होय) ७७. (म्हणजे) ज्यानें मला पैदा केलें; मग तोच (धर्म संसाराच्या विधांत) मला मार्ग दाखवितो; ७८ आणि जो मला खाऊं घालतो व जो मला (पाणी) पाजतो; ७९. आणि जेव्हां मी मी आजारी पडतों, तेव्हां तोच मला बरा करितो. ८० आणि जो मला मारील व (मारल्यावर) मग (तोच) मला जिववील. ८१ आणि जो (क्षमाकर्ता व दयाळू होय व त्याच्यापासून) मला तर आशा आहे कीं तो निर्णयाच्या दिवशीं मला माझे अपराध क्षमा करील. ८२ हे माझ्या पालनकर्त्या ! मला (धर्माचें) शहाणपण दे व मला (आपल्या) सद्गुणी सेवकांत नेऊन मिळीव. ८३. आणि पुढल्या परंपरेंत माझें खरें नांव निघेल असें कर. ८४. आणि आनंदलोकाच्या–स्वर्गाच्या वरिसदारांपैकीं मलाहि (एक वारस) बनीव. ८५. आणि माझ्या पित्यास क्षमा कर; कीं तो वाट चुकलेल्यांपैकीं होय. ८६. आणि लोक (पुनरपि जिवंत उठवून) उभे केले जातील त्यादिवशीं तूं मला फजित करूं नकोस; ८७. कीं त्यादिवशीं द्रव्य कामा येणार नाहीं व मुलगे (हि कामा येणार) नाहींत; ८८. पण जो निर्मल अंतःकरणानें परमेश्वराच्या सेवेंत हजर होईल (त्याचेंच तारण होईल) ८९. आणि स्वर्ग (परमेश्वराला) भिऊन वागणारांच्याजवळ आणिला जाईल; ९०. आणि नरकाग्नि काढून (कुमार्गी) भटकणाऱ्यांच्यासमोर केला जाईल. ९१. आणि त्यांना पुसलें जाईल कीं परमेश्वराखेरीज ज्या वस्तूंस तुम्हीं पूजत होतां, (आतां) त्या कोठें आहेत ? ९२. कां त्या तुमची कांहीं मदत करूं शकतात अथवा (तुम्हांतर्फें कांहीं) सूड उगवूं शकतात ? ९३. मग ते (उपास्य) व कुमार्गी लोक (जे त्यांची उपासना करीत होते ते) आणि सैतानाचीं सैन्यें सारींच्या सारींच तोंडघशीं नरकांत ढकलून दिलीं

(१) म्हणजे मी यांच्याशीं वैर बाळगितों.

जातील. ९४-९५. कुमार्गी व त्यांचे उपास्य तेथें (आपसांत) झगडूं लागतील (व झगडतांना,) कुमार्गी लोक (आपल्या उपास्यांस) म्हणतील; ९६. कीं परमेश्वराशपथ आह्मीं तर धडधडीत चुकींत होतों; ९७. कीं तुह्मांस आह्मीं सकल जगांच्या पालनकर्त्याबरोबर समजत होतों. ९८. आणि आम्हांला तर केवळ (या दुसऱ्या) पाप्यांनीं बहकाविलें. ९९. तर (आतां) कोणी आमचे शिफारसकर्ते नाहींत. १००. व कोणी कळकळीचा मित्रहि नाहीं. १०१. पण जर आमचें (जगांत) पुन्हां परत जाणें होईल तर आम्हीं विश्वासूंत (सामील होऊन) राहूं. १०२. निःसंशय ('इब्राहिमा'च्या) या (वृत्तांतां)तहि (एक मोठा) बोध होय. आणि 'इब्राहिमा'च्या लोकांत बहुतेक विश्वासणारे नव्हतेहि. १०३. आणि (हे पैगंबरा!) कांहीं संशय नाहीं कीं तुझा पालनकर्ता तोच अलबत सामर्थ्यवान (व) दयानिधि होय. १०४. (अशाच प्रकारें) 'नूहा'च्या लोकांनीं पैगंबरांना पाखंडी म्हटलें; १०५. कीं त्यांस त्यांचा भाऊ 'नूह' यानें सांगितलें कीं, कां तुम्हीं (लोक परमेश्वराला) भीत नाहीं ? १०६. मीं तुमचा प्रामाणिक[1] पैगंबर आहें; १०७. तर परमेश्वराचें भय बाळगा व माझा कह्या माना. १७८. आणि मी या(समजाविण्या)वर तुम्हांपासून कांहीं वेतन तर मागीत नाहीं; माझें वेतन तर केवळ सकल जगांच्या पालनकर्त्यावरच होय. १०९. तर परमेश्वराचें भय बाळगा व माझा कह्या माना. ११०. ते म्हणूं लागले, कां आम्हीं तुझी गोष्ट कबूल करूं; आणि (आम्हीं पाहतों आहों कीं) कनिष्ट प्रतीचे लोक (मजूर वगैरे लालुची मुळें) तुझ्या मागें लागून गेले आहेत? १११. ('नूह'नें) म्हटलें

(१) पैगंबराला एके बाजूस परमेश्वराशीं संबंध असतो व दुसरे बाजूस प्रजा वा अनुयायांशीं संबंध राहतो; म्हणून त्याला कधीं तर परमेश्वराचा पैगंबर म्हणतात; कांकीं, परमेश्वरानें त्याला पाठविलें आहे; आणि केव्हां केव्हां जनतेचा पैगंबर म्हणतात, कांकीं तो जनतेकडे पाठविला गेला आहे. प्रामाणिक या शब्दाचीं हीं दोन अंगें होऊं शकतात. एक हें कीं परमेश्वरानें प्रकट केलेल्या संदेशावर पैगंबराचा भरवंसा केला कीं तो जशाचा तसा हुकूम लोकांपर्यंत पोंचता करील अथवा तो लोकांत विश्वसनीय होता कीं, खोटें बोलत नव्हता. याप्रमाणें जेथें जेथें प्रामाणिक पैगंबर असा उल्लेख आला असेल तेथें तेथें हाच अर्थ होय.

कीं जो (उद्योग) हे लोक करित राहिले असतील त्याच्या माहितीशीं मला काय (कर्तव्य) ? ११२. (राहिली लालूच तर) त्यां(च्या कर्मां)चा हिशेब तर केवळ माझ्या पालनकर्त्याचें काम होय (कीं तोच त्यांच्या दानतेशीं वाकब आहे;) तुम्हीं जर (इतकें) समजतां (तर बरें होतें)! ११३. आणि मी मुसलमानांस (आपल्या येथून) धक्के देऊन काढणारा नव्हें. ११४. मी तर (लोकांस) स्पष्टपणें (ईश्वरी शिक्षेचें) भय दाखविणारा आहें एवढेंच. ११५. ते बोलले, हे 'नूह' ! जर तूं (आपल्या या गोष्टीपासून) पराङ्मुख न होशील तर तूं अवश्य धोंडमार केला जाशील. ११६. (अखेर 'नूहा'नें) प्रार्थना केली कीं हे माझ्या पालनकर्त्या ! माझ्या लोकांनीं मला पाखंडी म्हटलें; ११७. तर (आतां) माझ्यांत व या लोकांत एक निर्णायक फैसला करून टाक (म्हणजे यांजवर शिक्षा उतर) आणि मला व माझ्याबरोबर जे विश्वासू लोक आहेत त्यांस वांचवून घे. ११८. सारांश, आम्हीं 'नूह' व जे लोक (खचाखच) भरलेल्या मलबतांत त्याच्या संगतीं होते त्यांस (तुफानाच्या शिक्षेंतून) बचावून घेतलें. ११९. मग त्याच्यानंतर आम्हीं बाकीच्यांना बुडवून टाकिलें. १२०. निःसंशय या(वृत्तांतां)तहि अलबत एक धडा होय. आणि 'नूहा'च्या जनतेचे बहुतेक लोक विश्वासणारे नव्हतेहि. १२१. आणि (हे पैगंबरा !) तुझा पालनकर्ता तोच अर्थात् सामर्थ्यवान् (व) दयानिधि होय. १२२. (ह्याच प्रमाणें) 'आद'(चे लोकां)नीं पैगंबरांस पाखंडी म्हटलें; १२३. कीं त्यांचा भाऊ 'हूद' यानें त्यांस सांगितलें कीं तुम्हीं (परमेश्वराला) भीत नाहीं ? १२४. मी तुमचा प्रामाणिक पैगंबर आहें. १२५. तर परमेश्वराला भ्या आणि माझा कह्या माना. १२६. आणि मी या (समजाविण्या)वर तुम्हांपासून कांहीं वेतन तर मागीत नाहीं; माझें वेतन तर केवळ सकल जगांच्या पालनकर्त्यावरच होय. १२७. कां तुम्हीं प्रत्येक उंच स्थलीं (उगीच) आपल्या करमणुकीसाठीं स्मारकें बनवितां ? १२८. आणि (भव्य कारागिरीचे) महाल उभारतां कीं (जणूं) तुम्हीं (ह्या जगांत) नेहमींच राहाल ? १२९.

(१) 'आद'च्या लोकांस दगड कोरण्याच्या कामांत मोठा हातवळा असे. ते गरजेपेक्षांहि जास्त अशीं कामें करीत; पर्वतांत कोरून घरें बनवीत व तऱ्हे-

आणि जेव्हां (कोणावरहि) तुम्हीं हात टाकतां, तेव्हां (त्याला) मोठ्या सक्तीनें पकडतां. १३०. तर परमेश्वराला भ्या आणि माझा कह्या माना. १३१. आणि ज्यानें तुम्हांला (पक्क्या) माहित आहेत अशा वस्तूंद्वारें तुमची मदत केली, त्या(च्या कोपा)स भ्या. १३२. (म्हणजे) चतुष्पाद जनावरें व मुलगे आणि बागा व झरे यांद्वारें तुमची मदत केली. १३३–१३४. मला (तुमच्या दुराचरणामुळें) तुमच्यासंबंधानें एक मोठ्या (सक्त) दिवसाच्या शिक्षेचा अंदेशा वाटतो. १३५. ते बोलले, तूं आम्हांस उपदेश केलास काय व न केलास काय; आह्मांला (तर सर्व) सारखेंच आहे, १३६. ही (जी शिक्षेची भीति तूं आम्हांस दाखवितोस ती) केवळ पूर्वींच्या लोकांची (साधारण) संवय होय. १३७. आणि आम्हांवर कोणतीहि शिक्षा यावयाची नाहीं. १३८. तात्पर्य, 'आद'चे लोकांनीं 'हूद'ला पाखंडी म्हटलें. म्हणून आम्हीं त्यांस नष्ट करून टाकिलें. या (वृत्तां)तहि एक (मोठा) बोध होय. आणि 'हूद'चे लोकांत बहुतेक विश्वासणारे नव्हतेहि. १३९. आणि (हे पैगंबरा !) तुझा पालनकर्ता तोच अर्थात् सामर्थ्यवान् (व) दयानिधान

तऱ्हेचीं स्मारकें उभीं करीत. तसेंच आतां आमच्या वेळींहि होत आहे कीं नामांकित लोकांचे सुबक पुतळे मोठमोठ्या शहरांत भर रस्त्यांत उभे केले जातात. त्यापासून हेतु इतकाच कीं त्या लोकांची आठवण कायम राहावी. विचारांतीं दिसून येईल कीं, शोभेसाठीं दगडांत पैसा घालण्यांत कांहीं अर्थ नाहीं. असें केल्यानें " जो कोणी या (पृथ्वी)वर आहे त्या प्रत्येकाचा नाश होणारच " हा कुराणोक्त हुकूमनामा टळूं शकत नाहीं. आम्हीं पाहतों आहों कीं लाखों रुपये लावून घुमट, कबर, किल्ले आणखी काय काय तरी बनविलेले आहेत. पण तीं कोणी व केव्हां बनविलीं हें कोणालाहि ठाऊक नाहीं. याचा एक उत्तम दाखला इजिप्तचे पिरामिड—ह्मणजे ज्याच्या बाजू त्रिकोणाकृति असून वरचा भाग निमुळता होतो अशी भरीव आकृति—हे होय. सर्व पृथ्वीवर याच्या सारखी उत्तम व बळकट अशी इमारतच सांपडावयाची नाहीं. जरी त्यावर कांहीं लिहिलेलेंहि आहे तरी त्याचा मूळ कर्ता कोण हें माहीत होत नाहीं. सारांश परमेश्वराचेंच नांव सदा सर्वदा राहतें. आणि माणसाच्या निरर्थक हौसेचा कांहीं अंतच नाहीं.

होय. १४०. (ह्याच प्रकारें) 'समूद' (चे लोकां)नींहि पैगंबरांस पाखंडी म्हटलें; १४१. कीं त्यांचा भाऊ 'सालेह' यानें त्यांस सांगितलें, कां तुम्हीं (परमेश्वराला) भीत नाहीं ? १४२. मी तुमचा प्रामाणिक पैगंबर आहें. १४३. तर परमेश्वराला भ्या व माझा कह्या माना. १४४. आणि मी या(समजाविण्या)वर तुम्हांपासून कांहीं वेतन तर मागीत नाहीं; माझें वेतन तर केवळ सकलजगांच्या पालनकर्त्यावर होय. १४५. कां, ज्या चिजा येथें (या जगांत) आहेत यांतच तुम्हीं बिनधडक (नेहमीं) सोडून दिले जाल ? १४६. (म्हणजे) बागा व झरे, यांत? १४७. आणि शेत व खजुरी कीं ज्यांचे घोंस (बोजामुळें) तुटून पडत आहेत त्यांत ? १४८. आणि (याच कल्पनेनें) तुम्हीं हर्षयुक्त (व उन्मत्त) होऊन होऊन पर्वतांतून कोरून कोरून घरें बनवितां ? १४९. तर परमेश्वराला भ्या व माझा कह्या माना. १५०. आणि भक्तिमर्यादेचे बाहेर निघून जाणारांच्या कह्यांत येऊं नका; १५१. कीं ते मुलखांत नासाडी घालतात व (तिची) सुधारणा करीत नाहींत. १५२. ते बोलले, तुझ्यावर तर केवळ कोणी जादु करून टाकिली आहे. १५३. तूंहि आम्हांचसारखा मनुष्य आहेस, झालें. मग जर तूं खऱ्यांपैकीं आहेस तर एखादा चमत्कार आणून दाखीव. १५४. ('सालेहा'नें) सांगितलें, ही सांढणी (चमत्कार) होय; पाणी प्यावयाची (एका दिवसाची) पाळी इची. आणि एका नियमित दिवसाच्या पिण्याची पाळी तुमची. १५५. आणि इला कोणा प्रकारचा उपद्रव पोहोंचवूं नका; नाहींतर, एका मोठ्या (सक्त) दिवसाची शिक्षा तुम्हांला येऊन गांठेल. १५६. यावरहि लोकांनीं तिच्या धोंडशिरा कापल्या व मग फारच पश्चात्ताप पावले. १५७. (पण त्यावेळेचा पश्चात्ताप वृथा होता.) अखेर त्यांना शिक्षेनें येऊन गांठिलें. या(वृत्तांतां)तहि एक (मोठा) धडा होय. आणि 'सालेहा'च्या लोकांपैकीं बहुतेक विश्वासणारेहि नव्हते. १५८. आणि (हे पैगंबरा !) तुझा पालनकर्ता तोच अर्थात् सामर्थ्यवान् (व) दयानिधान होय. १५९. (ह्याच रीतीनें) 'लूत' चे लोकांनींहि पैगंबरांस पाखंडी म्हटलें; १६०. कीं त्यांचा भाऊ 'लूत' यानें त्यांस सांगितलें, कीं तुम्हीं (परमेश्वराला) भीत नाहीं ? १६१. मी तुमचा प्रामाणिक पैगंबर आहें. १६२. तर

परमेश्वराला भ्या व माझा कह्या माना. १६३. आणि मी या (समजाविण्या)वर तुम्हांपासून कांहीं वेतन तर मागीत नाहीं. माझें वेतन तर केवळ सकलजगांच्या पालकर्त्यावरच होय. १६४. कां तुम्हीं जगांतील लोकांपैकीं मुलांवर तुटून पडतां ? १६५. आणि तुमच्या पालनकर्त्यानें तुम्हांसाठीं ज्या पत्न्या निर्मिल्या आहेत त्यांचा त्याग करून टाकतां ? गोष्ट ही होय कीं तुम्हीं असे लोक आहांत कीं जे (सृष्टि)मर्यादेचे बाहेर निघून गेलां आहां. १६६. ते बोलले, हे 'लूता !' जर तूं (आपल्या या गोष्टीपासून) पराङ्मुख न होशील, तर बेलाशक तुला काढून बाहेर केलें जाईल. १६७. ('लूत'नें) म्हटलें कीं मी तर तुमच्या (या) कामास अति निंद्य मानितों. १६८. (आणि त्या बरोबरच परमेश्वराची प्रार्थनाहि केली कीं) हे माझ्या पालनकर्त्या ! मला व माझ्या कुटुंबास, हे लोक जीं (ओंगळ) कामें करिताहेत त्यांच्या (दुष्परिणामा)पासून सुटका दे. १६९. सारांश, आह्मीं 'लूत'ला व त्याचे कुटुंबाला सर्वांस सुटका दिली. १७० परंतु ('लूता'ची) म्हातारी बायको (कीं ती) मागें राहणारांत (मिळून शिक्षेंत सांपडली). १७१. मग आम्हीं बाकीच्या लोकांचा नायनाट करून टाकिला. १७२ आणि आम्हीं त्यांजवर दगडांचा वर्षाव केला; तर (आमच्या शिक्षेचें) भय दाखविलें गेलेल्या लोकांवर (किती तरी) वाईट वर्षाव झाला ! १७३ निःसंशय या (वृत्तांतां)तहि एक (मोठा) धडा होय. आणि 'लूता'चे लोकांपैकीं बहुतेक तर विश्वासणारेहि नव्हते. १७४ आणि (हे पैगंबरा !) तुझा पालनकर्ता तोच अर्थात् सामर्थ्यवान् (व) दयावान् होय. १७५. (ह्याच प्रमाणें) 'वैना'च्या रहिवाशांनींहि पैगंबरांना

(१) परमेश्वरानें प्रजोत्पादनाचा जो नियम मनुष्यांस व जनावरांस लावून दिला आहे तो सृष्टिकर्मानुसार होय. ह्मणजे मनुष्य व पशु यांच्या उत्पत्तीकरितां पाहिजे आहे कीं त्या नियमाचें अनुसरण केलें जावें. या खेरीज जितक्या पद्धति आहेत त्या सर्व सृष्टिकर्माविरुद्ध होत. त्यांतल्या त्यांत लूताचे लोकांची कृतिहि निसर्गनियमाविरुद्ध होती.

(२) हे, शोएब पैगंबरांचे अनुयायी होते. कधीं कधीं त्यांस मदयनवालेहि म्हणतात. या साठीं कीं मदयन यांचें मोठें शहर होतें. आणि कधीं कधीं वनवाले; यासाठीं कीं या वस्त्यांच्या जवळ एक मोठें अरण्य होतें.

पाखंडी म्हटलें; १७६. कीं 'शोएब'नें त्यास सांगितलें, कां तुम्हीं (परमेश्वराला) भीत नाहीं ? १७७. मी तुमचा प्रामाणिक पैगंबर आहें. १७८. तर परमेश्वराला भ्या व माझा कह्या माना. १७९. आणि मी या (समजाविण्या) वर तुम्हांपासून कांहीं वेतन तर मागित नाहीं. माझें वेतन तर केवळ सकल जगांच्या पालनकर्त्यावरच होय. १८०. (कोणतीहि वस्तु लोकांस मापानें मापून द्याल तर) माप पुरें भरून देतां जा; आणि (लोकांस) तोटा देणारांपैकीं होऊं नका. १८१. आणि (तोलून द्याल तर) तराजू (ची दांडी) सरळ ठेवून तोलीत जा १८२. आणि लोकांस त्यांच्या चिजा (ज्या ते खरीदतील त्या) कमी देत जाऊं नका आणि मुलखांत फिसाद फैलावित फिरूं नका. १८३. आणि ज्या (परमेश्वरा)नें तुह्मांस व पूर्वील सृष्टीस पैदा केलें त्याला भीत रहा. १८४. ते बोलले, तुझ्यावर तर केवळ कोणीहि जादु करून टाकिली आहे १८५. आणि तूं तर आमच्या सारखाच केवळ एक मनुष्य आहेस; आणि आम्हीं तर तुला लबाडच समजतों. १८६. आणि तूं जर खरा आहेस तर आम्हांवर आकाशांतून धोंडे[1] पाड. १८७. ('शोएब'नें) म्हटलें, जें कांहीं तुम्हीं करीत आहां तें माझा पालनकर्ता खूप जाणतो. (व तो तुम्हांस अवश्य पाहून घेईल). १८८. सारांश, त्या लोकांनीं 'शोएबा'ला पाखंडी म्हटलें, तेव्हां त्यांना छायामय[2] (आभाळाच्या) दिवसाच्या शिक्षेनें येऊन गांठिलें. यांत संशय नाहीं कीं छायात्मक प्रकरणहि मोठ्याच (सक्त) दिवसाची शिक्षा होती. १८९. निःसंशय ह्या (वृत्तांतां)तहि अर्थात् एक (मोठा) धडा होय. आणि 'शोएब'चे लोकांपैकीं बहुतेक विश्वास धरणारेहि नव्हते. १९०. आणि (हे पैगंबरा !) तुझा पालनकर्ता तोच अर्थात् सामर्थ्यवान् (व) दयानिधान होय. १९१. आणि (हे पैगंबरा!) कांहीं संशय नाहीं कीं हें कुराण (सर्व) सृष्टीच्या पालनकर्त्याकडून प्रकटिलेलें होय. १९२. हें, प्रामाणिक[3] आत्मा (म्हणजे 'जिब्रील') यानें (आमच्या आज्ञेनें) तुझ्या अंतः-

(१) त्यांचा हेतु हा होता कीं दगडांचा वर्षाव करा.

(२) ह्मणजे आभाळ येऊन छायेसारखें पसरून गेलें, त्यांतून विजा पडल्या व सर्व नाश पावले.

(३) 'अमीन' ह्मणजे प्रामाणिक ही जिब्रील (Gabriel) या मुख्य

करणांत भरविलें आहे; १९३. कीं इतर पैगंबरांप्रमाणें तूंहि (लोकांस ईश्वरी शिक्षेचें) भय घालावेंस १९४. (आणि) तेंहि सुबोध अरबी भाषेंत. १९५. आणि यांत शंका नाहीं कीं हें (म्हणजे याचें भविष्य-वचन) पूर्वींच्या पैगंबरांच्या पुस्तकांत (उपलब्ध) आहे. १९६. कां लोकांसाठीं (या गोष्टीच्या सत्यत्त्वाचें) हें प्रमाण नाहीं कीं 'बनी–इस्राएलां'चे विद्वान या (भविष्य वचना)शीं वाकबगार होत ? १९७ आणि जर आम्हीं हें(कुराण) कोणा परकीय (भाषेच्या) इसमास (त्याच्याच भाषेंत) प्रकट करितों; १९८. आणि तो, तें या (अरब लोकां)स वाचून ऐकविता; तर हे (लोक केव्हांहि) त्यावर विश्वास न ठेविते. १९९. ह्याच प्रमाणें (दुराग्रह व अविश्वास) हीं आम्हीं पाप्यांच्या मनांत दृढ-करून ठेविलीं आहेत २००. ते जोंपर्यंत दुःखप्रद शिक्षा पाहून घेणार नाहींत तोंपर्यंत याचा विश्वास धरणार नाहींत. २०१. तर ती (शिक्षा,) अवचित त्यांच्या समोर येऊन ठेपेल व त्यांना (तिच्या येण्याची मुळींच) खबर होणार नाहीं. २०२. तेव्हां ते ओरडून बोलतील कीं बरें

प्रतीच्या देवदूताचें विशेषण होय. कां कीं, तो दूत, पैगंबर–प्रेषित अथवा प्रवक्ते यांजकडे ईश्वरी आदेश घेऊन येत व तो त्यांत कांहींच कंपेशी न करतां तो आदेश त्यांना पोंचता करीत असे.

(१) भावार्थ हा कीं कुराण अरबी भाषेंत प्रकट झालें कीं ती भाषा अरब लोक खूप समजतात; आणि कुराणाची भाषासरणी इतकी उत्कृष्ट आहे कीं कोणीहि मनुष्य कितीहि वक्तृत्वपूर्ण कां असेना अशी उत्कृष्ट भाषाशैली आणूं शकत नाहीं. याशिवाय बनी–इस्राएलाचे विद्वज्जन आपल्या धर्म पुस्तकांत या विषयींचें भविष्य पाहतात; असें असतांहि नास्तिकांनीं कुराणास मानिलें नाहीं. तर असें गृहित धरून चाला कीं जर कुराण आणखी कोणा भाषेंत प्रकट झालें असतें व तें यांना वाचून ऐकविलें जातें तर या स्थितींतहि हे लोक ही सबब सांगते कीं आह्मीं तर समजतच नाहीं. तर हे लोक किती तरी हट्टवादी होत कीं कुराण यांच्या भाषेंत आहे तरीहि ते मानीत नाहींत. आणि परकीय भाषेंत असतें तरीहि त्यांनीं मानिलें नसतें. तर असो नसो हे शिक्षेची वाट पाहतात कीं ती यांना जबरीनें मानवील. सारांश स्वभावच जर वांकडा आहे तर सत्य कोणाहि भाषेंत असो तो तें मान्य करीत नाहीं. लोक ह्मणतात तें खरें कीं लाथांचें भूत वातांस मानित नाहीं.

(आतांहि) आम्हांला कांहीं अवकाश मिळूं शकेल कां(नाहीं) ? २०३. तर कां हे लोक आमच्या शिक्षेसाठीं घाई माजावितात ? २०४ तर (हे पैगंबरा !) जरा पाहा ! तर खरें, कीं जर आह्मीं कांहीं वर्षें यांना (ऐहिक) सुखोपभोग घेऊंहि देऊं; २०५. व मग ज्या(शिक्षे)चें अभिवचन यांना दिलें जातें ती यांच्या समक्ष येऊन ठेपेल; २०६. तर त्यांना जो (ऐहिक) सुखोपभोग घेऊं दिला गेला तो (आतां या स्थितींत) यांच्या काय कामा येऊं शकतो ? २०७. आणि आम्हीं कोणाहि वस्तीचा याच्या शिवाय नाश केला नाहीं कीं सूचना करण्यास त्यांच्यापाशीं भय दाखविणारे (पैगंबर) आले; (व तेथील लोकांनीं मानिलें नाहीं) २०८. आणि आम्हीं जुलूम करणारे नव्हीत.२०९. आणि या(कुराणा)ला (जशी हे लोक कल्पना करितात तसे) सैतान घेऊन उतरले नाहींत. २१०. आणि हें काम त्यांच्या (करण्या) जोगें नाहीं व ते (हें) करूंहि शकत नाहींत. २११. (किंबहुना) ते तर (दिव्य प्रकटीकरणाच्या) ऐकण्यापासून(-हि दूरच) दूर ठेविले गेले आहेत. २१२. तर (हे पैगंबरा !) तूं परमेश्वरासमागमें अन्य कोणा उपास्याला बोलावूं नकोस; नाहीं तर, (इतर मूर्तीपूजकांप्रमाणें) तुलाहि शिक्षा दिली जाईल. २१३. आणि (मुख्यत्वेंकरून) तूं आपल्या अगदीं जवळच्या नातलगांस (ईश्वरी शिक्षेचें) भय दाखीव. २१४. आणि जे मुसलमान तुला अनुसरले आहेत त्यांच्याशीं नम्रतेनें वाग. २१५. मग जर लोक तुझें आज्ञोल्लंघन करतील, तर (त्यांना साफ) सांगून टाक कीं मी, तुम्हीं जीं (जीं) कर्में करितां त्यांपासून निर्दोष आहें. २१६. आणि (हे पैगंबरा !) परमसमर्थ (व) दयाळू (परमेश्वरा) वर भरंवसा ठेव; २१७. कीं तो, तूं (नमाजींत) उभा राहतोस त्यावेळीं तुला पाहतो. २१८. आणि साष्टांग नमस्कार घालणाऱ्या (ह्मणजे नमाज पढणाऱ्यांच्या समुदायां)त तुझ्या हालचालीहि (पाहतो) २१९. निःसंशय तोच (सर्वांचें) ऐकतो (व सर्व कांहीं) जाणतो. २२०. (हे पैगंबरा ! या लोकांस सांग कीं) मी तुम्हांस दाखवूं कीं, सैतान कोणावर उतरतात ? २२१. (होय तर,) ते दरेक लबाड (व) पापी (चांडाळा) वर उतरतात; २२२. कीं सैतान (कर्णोपकर्णीं) ऐकिलेल्या गोष्टी

(त्याच्यांत) भरवितात आणि त्यांच्यांत बहुतेक (तर निव्वळ) लबाडच असतात, २२३. आणि (नास्तिक जशी कल्पना करतात तसा पैगंबर हा कविहि नाहीं, कारण) कवि (स्वतः कुमार्गी असतात व कुमार्गाचें शिक्षण देतात; आणि) त्यांचें अनुकरणहि कुमार्गीच करतात. २२४. (हे वाचक-श्रोत्या !) तूं कां या गोष्टीकडे नजर केली नाहींस कीं हे (कवि काल्पनिक गोष्टींच्या) हरेक दऱ्याखोऱ्यांत हैराण होऊन भटकतात. २२५. ते खुद्द ज्या(गोष्टी) करीत नाहींत त्या ते बोलून[२] दाखवितात. २२६. परंतु ज्या लोकांनीं विश्वास धरिला व चागलीं कामेंहि केलीं; व (आपल्या काव्यांत) परमेश्वराचें पुष्कळ स्मरण केलें, आणि (कोणाची निंदाहि केली तर प्रथम) त्यांच्यावर जुलूम केला गेला, त्या उपरांत त्यांनीं (वाजवी) बदला घेतला (तर अशा काव्यास हरकत नाहीं). आणि ज्यांनीं (लोकांवर) जुलूम केले आहेत (उदाहरणार्थ कोणाची निंदा केली आहे) त्यांना (मेल्यावर) लवकरच माहीत होऊन जाईल कीं कसल्या जागीं त्यांना परतून जायाचें आहे. २२७.

(१) मूर्तीपूजक लोक पैगंबरासंबंधानें हेंहि बोलत होते कीं हा मनुष्य प्रश्न पाहणारा म्हणजे ज्योतिषी आहे; सैतान वा असुर त्याच्या ताब्यांत आहेत व ते त्याला गैबी बातम्या पोहोंचवितात. यावर परमेश्वरानें त्यांच्या तोहमतींचा जबाब दिला कीं सैतान तर लबाड व पापी चांडाळांच्या जवळ येत असतात. त्यांनीं आकाशाकडून एखादी गोष्ट ऐकिली कीं त्यांत त्यांनीं आपल्याकडून झूट मिळवून त्यांच्या कानांत भरवून टाकिली. तात्पर्य, असले लोक लबाड व दुराचरणी असतात. याच्या उलट, पैगंबरांची कोणतीहि गोष्ट सत्याविरुद्ध नसते व ते दुराचरणापासून फटकून राहतात.

(२) या वाक्यांवरून सिद्ध होतें कीं एशिया खंडाच्या काव्याचा रंग पैगंबर-साहेबांच्या वेळींहि बिघडून गेला होता. आतां तर लबाडी, अतिशयोक्ति व निलर्ज्जपणाच्या गोष्टी या शिवाय आणखी कांहींच पाहण्यांत येत नाहीं. तर पैगंबर व कुराणास या निरर्थक व रिकाम्या गोष्टींशीं काय संबंध ? यांत उपदेशाच्या व शहाणपणाच्या गोष्टी, नीति शिक्षण व ईश्वरोपासनेची ताकीद आहे. कोठें काव्यमय कल्पना व कोठें कुराण! जमीन अस्मानचें अंतर ! पूर्व पश्चिमेचा तफावत !

अध्याय २७ वा.

सूरतु-न्नमूल.

हा मक्केंत प्रकट झाला. ह्यांत ९३ महावाक्यें आहेत. ह्यांत मुंगीचेसंबंधानें विवेचन करण्यांत आलें आहे. म्हणून सूरतु-न्नमूल म्हणजे मुंगीचें प्रकरण असें नांव पडलें.

परम दयाळू (आणि) कृपाळू परमेश्वराचे 'नांवानें'(मी आरंभ करितों)

त. स. (ता—सीन.) हा (अध्याय) कुराणाचीं म्हणजे सुबोध अशा पुस्तकाचीं कांहीं महावाक्यें होत. १. (आणि सुबोध होण्याखेरीज) तें विश्वासूंसाठीं सन्मार्ग व शुभवर्तमानहि होय; २. कीं ते नमाज पढतात व जकात देतात आणि शेवटच्या दिवसाचीहि (पक्की) खात्री बाळगितात. ३. जे लोक शेवटच्या दिवसाचा विश्वास ठेवित नाहींत, त्यांचीं कर्में आह्मीं त्यांना सुशोभित[1] करून दाखविलीं आहेत; तर हे लोक (सन्मार्गाहून) भटक्या मारीत फिरतात. ४. हेच लोक होत कीं ज्यांना वाईट तऱ्हेची शिक्षा होणें आहे; आणि हेच लोक होत कीं जे परलोकीं (सर्वांत) जास्त नुकसानांत राहतील. ५. आणि (हे पैगंबरा!) तुला तर कुराण हें, बुद्धिमान्, व ज्ञानी अशा (परमेश्वरा)चे विद्यमानें प्रेरित केलें जात आहे. ६. (तर लोकांस तूं ही गोष्ट आठवून दे कीं) जेव्हां 'मूसा'नें आपल्या कुटुंबास सांगितलें कीं मला अग्नीचा भाससा झालेला आहे; जरा(थांबा म्हणजे)मी तेथून तुम्हांपाशीं(वाटेची) कांहीं खबर आणीन आणि (होऊं शकेल तर) एक जळतें कोलीत तुम्हांसाठीं घेऊन येईन; कीं तुम्हांस कदाचित् तापतां येईल. ७. मग जेव्हां 'मूसा' अग्नीपाशीं आला, तेव्हां त्याला हाक दिली गेली कीं धन्य तो कीं जो

(१) म्हणजे त्यांचा स्वभावच असा आहे कीं जें कांहींहि ते करतात तें त्यांना बरेंच बरें दिसून येतें.

(या प्रकाशमान्) अग्नींत (विराजमान) होय ! आणि धन्य ते कीं जे या (अग्नी)च्या सभोंवतीं होत ! आणि परमेश्वर (जो) सकल जगांचा पालनकर्ता (तो) पवित्र होय. ८. हे 'मूसा' ! हा तर, मीं परमेश्वर आहें–सामर्थ्यवान् (व)बुद्धिमान्. ९. आणि तूं आपली काठी (खालीं) टाकून दे; तर जेव्हां ('मूसा'नें) पाहिलें कीं काठी (अशा तऱ्हेनें) वळवळत आहे कीं जणूं तो (जिता) सापच होय; तेव्हां त्यानें पाठ फिरवून पळ काढला व मागें (वळूनहि तर) पाहिलें नाहीं. (आम्हीं आज्ञापिलें,) हे 'मूसा' ! भिऊं नकोस. माझ्या हुजुरांत (येऊन) पैगंबर (समाधान पावतात व) भीत नाहींत. १०. पण ज्याच्याकडून एखादा अन्याय[१] होऊन जाईल व मग (त्या) अन्यायापश्चात तो त्याच्याऐवजीं सुकृत्य करूं लागेल; तर मी क्षमाकर्ता (व) दयाळु आहें. ११. आणि तूं आपला हात आपल्या गळपटींत शिरीव (व मग काढ) म्हणजे तो (भलाचंगा) रोगरहित शुभ्र (चकचकीत) निघेल. (हे दोन चमत्कार त्या) नऊ चमत्कारांपैकीं[२](होत कीं त्यांच्यासह तुला)'फिरऔन' व त्याच्या लोकांकडे (पाठवावयाचें आहे; कारण,) ते आज्ञाभंजक लोक होत.१२. तर जेव्हां त्यांच्यापाशीं,(त्यांचे,) डोळे उघडतील असे आमचे चमत्कार आले, तेव्हां ते म्हणूं लागले कीं,ही तर धडधडीत जादु होय.१३. आणि जरी त्यांचीं अंतःकरणें त्या(चमत्कारां)ची खात्री करून चुकलीं होतीं तरीहि त्यांनीं खोडसाळपणानें च द्वेषानें त्यांस मानिलें नाहीं.

(२) जितके म्हणून पैगंबर—प्रेषित वा प्रवक्ते होत ते सर्व पापरहित होत; म्हणजे त्यांच्या हातून कोणतेंहि महापातक शुध्दा घडून येत नाहीं. परंतु मानवीप्रवृत्त्यनुसार लहान लहान चुका त्यांच्यकडून झाल्या आहेत व गैरसमजहि झाला आहे. खुद्द मूसा पैगंबरानें चुकून एक किप्ती मनुष्याला मारून टाकिलें म्हणजे त्यांनीं त्याला मुका मारला व तो मरून गेला. हजरत मूसाला या चुकून झालेल्या गोष्टीबद्दल फार वाईट वाटलें आणि त्यांनीं परमेश्वराच्या सेवेंत पश्चात्ताप व क्षमेची याचना केली. यावर परमेश्वरानें त्यांची चूक माफ केली. या वाक्यांत कदाचित् या गोष्टीकडेच इशारत असेल.

(१) शुभ्र चकचकीत हात व काठी या चमत्काराशिवाय आणखी सात चमत्कार नवव्या भागाच्या सहाव्या रुकु-स्कंधांत आलेले आहेत. पाहा पृष्ठ ३३० टीप २.

तर (हे पैगंबरा!) पाहा! फिसादखोरांचा कसा (वाईट) परिणाम झाला? १४. आणि आम्हीं 'दाऊद' व 'सुलेमान' यांस (धर्म व संसार यांचें) ज्ञान दिलें आणि ते उभयतां (खुष होऊन) ह्मणूं लागले कीं, ज्यानें आम्हांला आपल्या विश्वासू सेवकांपैकीं बहुतेकांवर श्रेष्ठत्व दिलें आहे त्या परमेश्वरास उपकार-स्तुति होय. १५ आणि 'सुलेमान' हा 'दाऊद'चा वारस झाला आणि तो म्हणाला, लोकांनों! आह्मांला (परमेश्वराकडून) पक्षांचीसुद्धां बोली शिकविली गेली आहे व आम्हांस प्रत्येक वस्तु दिली गेली आहे. निःसंशय ही (परमेश्वराची) ठळठळीत कृपा होय. १६. आणि 'सुलेमाना'चीं (जितकीं) सैन्यें राक्षस (जिन्न) व मनुष्य आणि पक्षी यांचीं (होतीं तीं) त्याच्या (निरीक्षणा)-साठीं एकत्र गोळा केलीं गेलीं; तर ते वर्गावर्गानें त्याच्या समोर उभे केले जात होते. १७. (एवंच, या पद्धतीनें लष्कर एकीकडे रवाना झालें) येथपर्यंत कीं जेव्हां ते मुंग्यांच्या (एका) मैदानांत पोहोंचले तेव्हां एक मुंगी ह्मणाली, हे मुंग्यांनों! तुम्हीं आपापल्या बिळांत शिरून जा, असें न होवो कीं 'सुलेमान' व त्याचीं सैन्यें तुम्हांला पायांखालीं तुडवून टाकतील व त्यांना (याची) खबरहि होणार नाहीं. १८. मुंगीच्या (या) बोलण्यानें 'सुलेमान' प्रसन्न होऊन गालांतल्या गालांत हंसला व म्हणूं लागला कीं हे माझ्या पालनकर्त्या! तूं मला अशी सुबुद्धि दे कीं जे जे उपकार त्वां मजवर व माझ्या आईबापांवर केले आहेत त्या तुझ्या उपकारांचे मी आभार मानावेत; आणि मी जीं तूं पसंत करशील अशीं चांगलीं कामें (आजन्म) करीत राहावें. आणि (शेवटीं मेल्यावर) तूं मला आपल्या कृपेनें आपल्या सदाचरणी सेवकांत (नेऊन) दाखल कर. १९.

(१) हजरत सुलेमान वा सालोमन हे मुंगीचें बोलणें समजून गेले व तिच्या या लहानशा आकृतिवरहि त्यांनीं तिची हुशारी पाहिली; यामुळें ते फार प्रसन्न झाले; आणि तिची गोष्ट समजून दिल्याबद्दल त्यांनीं परमेश्वराचे आभार मानिले. कित्येक लोक चमत्कारांसंबंधीं शंका बाळगितात व आक्षेप घेतात. त्यांपैकीं या गोष्टीचीहि कीं, सुलेमान हे मुंगीची गोष्ट कशी समजले. परंतु कोणी एक विद्वान् डाक्टरानें मोठ्या परिश्रमानें मुंग्यांच्या इषाऱ्यांचा अर्थ शोधून काढून कोशासारखें एक पुस्तक लिहिलें आहे. लोक डाक्टराचा विश्वास

आणि 'सुलेमाना'नें पक्ष्यांची मोजदाद घेतली, तों त्यानें ह्मटलें कीं मला झालें तरी काय कीं मी टिटवीला पाहत नाहीं? (कां पक्ष्यांच्या संख्याबाहुल्यामुळें ती मला दिसत नाहीं) अगर (खरोखरींच) ती गैरहाजीर आहे? २०. (जर ती गैरहाजीर आहे तर) मी तिला अवश्यच सक्त शिक्षा देईन अथवा तिला हलालच करून टाकीन. किंवा तिणें माझ्या हुजूर (आपल्या गैरहजरीची अशी) एखादी सबब पुढें करावी (कीं जेणें करून हें) जाहीर (होईल कीं ती निर्दोष आहे) २१. मग थोड्याच अवकाशानंतर टिटवी येऊन हजर झाली व ती म्हणूं लागली कीं (हे राजा! अद्यापि) तुला माहीत झाली नव्हती अशी एक गोष्ट मला माहीत झाली आहे; आणि मी तुझ्या हुजुरांत 'सबा' (नगरी)ची एक खात्रीपूर्वक खबर घेऊन हजर झालें आहे. २२. मी एका स्त्रीला पाहिलें कीं ती तेथिल लोकांची राणी आहे (व ती त्यांजवर राज्य करित्ये) आणि (राज्यसाधनांची) हरेक वस्तु तिला प्राप्त आहे व तिच्या येथें (एक फार) मोठें सिंहासनहि आहे. २३. मी राणीला व तिच्या लोकांना पाहिलें कीं ते परमेश्वराला सोडून सूर्यापुढें साष्टांग नमस्कार घालतात; आणि सैतानानें त्यांचीं कर्में त्यांना सुशोभित करून दाखविलीं आहेत व त्यांना (सरळ) मार्गाहून बहकाविलें आहे. तर त्यांना (इतकी गोष्टहि) सुचत नाहीं; २४. कीं परमेश्वर जो आकाश व पृथ्वीच्या गुप्त[1] वस्तु उघडकीस आणितो आणि जें काम तुम्हीं लोक गुप्तपणें करितां व प्रसिद्धपणें करितां तें (सर्व) तो जाणतो अशा परमेश्वराच्याचपुढें त्यांनीं (कां म्हणून) साष्टांग नमस्कार घालूं नये? २५. परमेश्वर (असा परम पवित्र होय कीं) त्याच्याशिवाय अन्य कोणी उपास्य नाहीं; (आणि) तोच महान 'अर्श'(च्या सिंहासना)चा

धरतात पण सुलेमानाचा विश्वास धरीत नाहींत हें त्यांचें दुर्दैव; म्हणूनच जी गोष्ट ध्यानांत येत नाहीं ती खोटी असें म्हणूं लागतात.

(१) पृथ्वीच्या गुप्त वस्तु म्हणजे वनस्पति व खनिज पदार्थ कीं ह्या वस्तु या जगांमध्यें जमिनींतून निघतात आणि पुनरुत्थानाचे दिवशीं मेलेल्यांस जमिनींतून जिवंत उठविलें जाईल. आणि आकाशाच्या गुप्त वस्तु पाऊस, वीज, गारा व तारे वगैरे हीं होत.

मालकं होय. २६. ('सुलेमाना'नें) म्हटलें, (बरें)आम्हीं आतां पाहुन घेतों कीं तूं खरें बोलत्येस किंवा लबाडांपैकीं आहेस. २७. हें माझें पत्र घेऊन जा व तें त्यांजकडेस टाकून दे; मग त्यांजपासून (एकीकडे) सरून जा व पाहात राहा कीं ते लोक काय जबाब देतात? २८. (सारांश, टिटवीनें 'सुलेमाना'चा संदेश राणीला पोंचता केला व ती तो पाहून) बोलली कीं हे दरबारमंडळांनों! (हें) एक सन्माननीय पत्र मजकडेस टाकिलें गेलें आहे. २९. हें 'सुलेमाना'कडून आहे आणि हें (म्हणजे त्याची वाक्यरचना याप्रमाणें आहे कीं सर्वांत प्रथम त्यांत) "परम दयाळू

(१) वाक्यसंदर्भावरून हें निष्पन्न होतें कीं हें सर्व टिटवी–हुदहुद–चें बोलणें असावें. यांत आश्चर्य नाहीं कीं परमेश्वरानें प्राण्यांस किंबहुना खनिज पदार्थांसहि अशी उपजत बुद्धि दिली असावी कीं ते परमेश्वराला व त्याच्या कित्येक गुण विशेषणाला जाणत बुजत असतील. दुसऱ्या जागीं म्हटलें आहे "अशी एकहि वस्तु नाहीं कीं जी परमेश्वराच्या स्तुतिबरोबर त्याच्या पवित्रतेचेंहि वर्णन करीत नसेल. परंतु तुम्हीं त्याचें पावित्र्य–वर्णन समजत नाहीं." या वरूनहि जगांतील सर्व सृष्ट पदार्थांतहि बुद्धि असावी असें उघड होतें. परंतु मनुष्याला प्राण्यांच्या व खनिज पदार्थांच्या या बुद्धिची जाणीव नाहीं; तथापि आमच्या न जाणिल्यानें हें जरूर नाहीं कीं, त्यांना ही बुद्धि नाहींच. हें निश्चित आहे कीं, मनुष्याला एक खास तऱ्हेची अक्कल दिली गेली आहे कीं, तिच्या बळावर माणसानें या जगांत आपला पगडा बसवून ठेविला आहे. पण असें असतांहि प्राण्यांत कित्येक निसर्गदत्त खुब्या आहेत कीं, त्या माणसांत नाहींत; आणि ह्या खुब्या बुद्धिविणा प्राप्त होणें शक्य नाहीं–बुद्धि देखिल कनिष्ठ प्रतीची नव्हे तर मानवी बुद्धिपेक्षां वरच्या प्रतीचीच. मधमाशी व मुंगी यांचा केवा काय? परंतु त्यांची व्यवस्था व त्यांचें मोहळ व बीळ यांची बनावट व कारागिरी पाहून हें सिद्ध होतें कीं, त्यांस खास एक अंगचें शहाणपण दिलेलें आहे. मनुष्य लहानशा चिमणीचें घरटें बांधूं शकत नाहीं. मुंग्यांच्या रांगेत अशी व्यवस्था पाहण्यांत येतें कीं, ती कवाईत जाणणाऱ्या फौजेंतहि आढळून येत नाहीं. या प्रकारच्या हजारों गोष्टी आहेत कीं, त्यांनीं हें सिद्ध होतें कीं मनुष्यानें प्राण्यास जितकें बुद्धिशून्य समजलें आहे तितके ते बुद्धिहीन नाहींत. तथापि कित्येक गोष्टींत तर कित्येक प्राण्यांस मनुष्यावर श्रेष्ठत्व दिलें जातें.

(आणि) कृपाळू परमेश्वराच्या नांवानें (मी आरंभ करितों,)" असें आहे.३०. (आणि परमेश्वराच्या नांवानंतर) हें कीं माझ्यापुढें शिरजोरी करूं नका आणि आज्ञाधीन होऊन माझ्या हुजूर हजर व्हा. ३१. ('सबा'नगरीची राणी 'सुलेमाना'चा संदेश ऐकविल्यानंतर) बोलली कीं हे दरबार मंडळांनों ! माझ्या (या) प्रकरणांत तुम्हीं मला आपला अभिप्राय कळवा. (माझा नेहमीं हा परिपाठ राहिला आहे कीं) जोंपर्यंत तुम्हीं माझ्या हुजूर हजर नसतां, तोंपर्यंत मी कोणाहि प्रकरणांत निर्णायक हुकूम देत नसत्यें. ३२. (दरबारी) म्हणाले कीं आम्हीं (महा) बलाढ्य व सक्त लढवय्ये आहोंत; आणि (पुढें) सरकारला अखत्यार आहे; जी काय आपण आज्ञा कराल, ति(च्या बॆरे वाईटा)स (चांगल्या प्रकारें) पाहून घ्यावें. ३३. (ती) बोलली, बादशाह लोक जेव्हां कोणा शहरा(–स पराक्रमानें जिंकून त्यां)त दाखल होत असतात, तेव्हां (त्यांचा दस्तूर आहे कीं) ते त्याला खराब करून टाकतात आणि तेथील बड्या लोकांस नमवून सोडतात. आणि हेहि (वास्तविक) असेंच करितील. ३४. आणि मी (राजदूतांच्या हस्तें) त्यांजकडे भेट (नजराणें) पाठवून पाहत्यें कीं दूत काय जबाब घेऊन येतात ? ३५. मग जेव्हां (राजदूतांचा सरदार) 'सुलेमाना'चे सेवेंत (भेट नजराणें घेऊन) हजर झाला, तेव्हां 'सुलेमाना'नें सांगितलें, कां तुम्हीं लोक द्रव्यानें माझी मदत करूं पाहतां ? तर जें कांहीं परमेश्वरानें मला देऊन ठेविलें आहे तें, तुम्हांस जें देऊन ठेविलें आहे त्यांहून (फारच) उत्तम होय. तथापि तुम्हींच कांहीं आपल्या नजराण्यानें खुष होत असाल ! ३६. तर (हे राजदूतांच्या सरदारा ! ज्यांनीं तुला पाठविलें आहे) त्यांच्याचकडे (पुन्हां) परतून जा; आणि (आतां) आम्हीं अशा फौजा घेऊन त्यांच्यावर चढाई करूं कीं ज्यांचा त्यांच्यानें सामना करवणार नाहीं; आणि आम्हीं त्यांना तेथून पाण-उतारा करून बाहेर काढून लावूं; व ते क्षुल्लक होतील तरच सई. ३७. (इतक्यांत 'सुलेमाना'नें) म्हटलें कीं हे दरबारमंडळांनों ! कोणी तुमच्यांत असाहि आहे कीं हे लोक आज्ञांकित होऊन माझ्या हुजूर हजर

(१) हें वाक्य परमेश्वराचें असावें किंवा सबा नगरीच्या राणीचें असावें; हे दोन्हीं अर्थ संभवतात.

होतील त्याच्या आधींच तो राणीचें सिंहासन मजपाशीं आणून हजर करील? ३८. (यावर), जिन्नांतून एक राक्षस बोलला कीं आपण आपल्या जागेवरून उठण्याच्या आधीं (आधींच) मी तें सिंहासन हुजुरांत आणून हजर करीन. आणि मी हि(मोहिम सर करण्या)ची ताकद्-हि बाळगितों (व) प्रामाणिकहि[1] आहें. ३९. (एक गृहस्थ) ज्याच्यापाशीं पुस्तकाचें[2] ज्ञान होतें तो बोलला कीं तुझे डोळे लवण्याच्या आधीं (आधींच) मी तें सिंहासन तुझ्या हुजुरांत आणून हजर करीन. तर जेव्हां ('सुलेमाना'नें) सिंहासन आपल्यासमीप स्थिर ठेवलेलें पाहिलें तेव्हां तो बोलूं लागला कीं हीहि माझ्या पालनकर्त्याची कृपा होय; अशासाठीं कीं त्यानें मला पडताळून पाहावें कीं मी (त्याचे) आभार[3] मानतों का कृतघ्नता दर्शवितों? आणि जो कोणी (परमेश्वराचे) अमार मानितो तो केवळ आपल्याच (कल्याणा)साठीं आभार मानितो; आणि जो कोणी कृतघ्नता दर्शवितो तर माझा पालनकर्ता (त्याच्या आभारापासून) निरपेक्ष व (फार) उदार होय. (कीं तो कृतघ्नांसहि देतो) ४०. ('सुलेमान'नें) हुकूम दिला कीं राणी(चें शहाणपण पाहण्या)साठीं तिच्या सिंहासनाचें रूप बदलून अनोळखेसें करून टाका. म्हणजे आम्हीं पाहूं कीं ती (अखेर

(१) सबा नगरीच्या राणीचें सिंहासन फार मौल्यवान होतें व तें रत्न जडित होतें म्हणून राक्षसानें आपला प्रामाणिकपणा जणाविला.

(२) कित्येक भाष्यकारांनीं पुस्तक म्हणजे दिव्य ईश्वरी पुस्तक किंवा लौहे महफूज–सुरक्षित पत्रक असा अर्थ केला आहे. आणि तो गृहस्थ कोण होता यांतहि मतभेद आहे. कोणी म्हणतो कीं तो सुलेमान पैगंबराचा वजीर आसिफ बरखिया होता; आणि त्याला परमेश्वराच्या नांवांपैकीं महानामाचे मंत्र येत होते कीं त्याच्या प्रभावानें त्यानें ही करामत दाखविली.

(३) सुलेमानानें या गोष्टीचे आभार मानिले कीं परमेश्वरानें त्यांच्या ताब्यांत असे लोक करून दिले आहेत कीं ते सबा नगरीच्या राणीचें सिंहासन दरबार बरखास्त होण्याच्या आधीं आधींच उडवून आणूं शकत होते. शिवाय ते असे करामती व परमेश्वराचे मानिते होते कीं एका उन्मेषांत सिंहासन मागवूं शकत होते.

विश्वासाच्या सरळ) मार्गास लागते कां त्या लोकांपैकींच होऊन राहते कीं जे (कोणाहि तऱ्हेनें) मार्गावर येत नाहींत. ४१. मग जेव्हां ('बिल्कीस' राणी, 'सुलेमाना,'च्या हुजुरांत) येऊन हजर झाली, तेव्हां तिला पुसलें गेलें कीं तुझें सिंहासनहि कां असेंच आहे ? ती म्हणाली, हें तर जणूं (हुबेहूब) तेंच होय. आणि (मग 'सुलेमाना'ला उद्देशून ती बोलली कीं) आम्हांला तर या(गोष्टी)च्यापूर्वींच (तुझें ईश्वरनियुक्त होणें) माहीत होऊन गेलें होतें. आणि आम्हीं (तेव्हांच तुला)मानूं लागलों होतों. ४२. आणि (वस्तुत:) ती परमेश्वराखेरीज (सूर्याची) जी पूजा अर्चा करीत होती, तिनेंच (अद्याप पावेतों) तिला ('सुलेमाना' कडे येण्यापासून) अडथळाहि केला; कारण, ती नास्तिक लोकांपैकीं होती. ४३. (मग) तिला सांगितलें गेलें कीं तूं महालांत दाखल हो. तर जेव्हां तिणें महालां(त कांचेच्या फरसबंदी)स पाहिलें तेव्हां ती त्यास पाणी समजली व (तेथून पार जाण्यासाठीं अशा तऱ्हेनें पायजमा उचलून धरला कीं) तिनें आपल्या दोन्ही पिंडऱ्या खुल्या केल्या. ('सुलेमान'नें) सांगितलें कीं हा एक असा महाल आहे कीं त्याच्या (फरसबंदी)तहि कांचच जडविलेली आहे. (तेव्हां ती आपल्या चुकींतून देहभानावर आली आणि) अर्ज करूं लागली कीं हे माझ्या पालनकर्त्या! (मी जी इतके दिवस सूर्योपासना करीत राहिली यानें) मी आपलेंच नुकसान केलें आणि आतां मी 'सुलेमाना'बरोबर राहून सकलजगांचा पालनकर्ता असा जो परमेश्वर त्याचाच विश्वास धरिला. ४४. आणि आम्हींच 'समूद'(चे लोकां)कडे त्यांचा भाऊ 'सालेह' यास (पैगंबर बनवून) पाठविलें होतें; कीं (लोकांनों !) परमेश्वराची उपासना करा; तर 'सालेह'च्या येतांच ते लोक (विश्वासू व नास्तिक असे) दोन पक्ष होऊन गेले, (व) आपसांत झगडूं लागले. ४५. ('सालेह'नें) सांगितलें कीं हे बांधवांनों ! कल्याणाच्या आधींच अकल्याणांसाठीं घाई कां म्हणून मचावितां ? परमेश्वराच्या सेवेंत क्षमायाचना कां करीत नाहीं कीं कदाचित् तुम्हांवर दया केली जाईल ? ४६. ते बोलले, (हे 'सालेहा' !)

(१) म्हणजे जर ती ओळखून घेईल तर एवढें माहीत होईल कीं ती अक्कल ठेविते व यामुळें ती सन्मार्गी लागेल.

आम्हीं तर तुझा व तुझ्याबरोबर जे लोक होते त्यांचा अपशकुन घेतों. ('सालेह'नें) सांगितलें कीं तुमचा अपशकुन (सर्व) परमेश्वराकडून होय. (व याशीं आमचा कांहीं संबंध नाहीं;) किंबहुना (गोष्ट ही होय कीं) तुम्हीं (असे कांहीं डुळडुळीत मनाचे) लोक आहां (कीं सहज सैतानाच्या) बहकविण्यांत येऊन जातां. ४७. आणि शहरांत नऊ माणसें होतीं कीं तीं मुलखांत फिसाद फैलावित होतीं व ते (कोणाहि प्रकारें) सुधारणा करीत नव्हते ४८. ते (एकमेकांशीं) म्हणाले कीं (या हो!) आपसांत परमेश्वराच्या शपथा वाहू कीं आम्हीं जरूर 'सालेहा'ला व त्याच्या कुटुंबाला रात्रीच्या समयीं जाऊन मारून टाकूं; मग (आम्हांला विचारण्याची पाळी येईल तर) आम्हीं त्याच्या वारसास सांगून देऊं कीं 'सालेह'चें कुटुंब मारलें जाण्याच्या वेळीं आम्हीं तर हजरच नव्हतों; आणि आम्हीं (अगदीं) खरें बोलतों. ४९. सारांश, ते एक डाव चालले व आम्हीं-हि एक डाव चाललों. आणि(आमच्या डावाची) त्यांना खबरहि झाली नाहीं. ५० तर (हे पैगंबरा!) पाहा! तर त्यांच्या डावपेंचाचा कसा (वाईट) परिणाम झाला; कीं आम्हीं त्यांना व त्यांच्या लोकांस सर्वांना तर नष्ट करून टाकिलें. ५१ आतां हीं त्यांचीं घरें होत कीं त्यांच्या आज्ञाभंगामुळें (त्यांच्यावर शिक्षा आली व तीं घरें)रिकामीं पडून (भयाण होऊन) गेलीं आहेत. ह्या (वृत्तांतां–)त जे लोक जाणतात बुजतात त्यांच्यासाठीं (एक मोठा) बोध होय. ५२. आणि ज्या लोकांनीं विश्वास धरिला व(परमेश्वराला) भीत राहिले त्यांना आम्हीं बचावून घेतलें. ५३. आणि (हे पैगंबरा!) 'लूत'(चा अहवालहि लोकांस आठवून दे कीं) जेव्हां तो आपल्या लोकांस म्हणाला, कां तुम्हीं निर्लज्जपणा(चीं कामें) करीत आहां? आणि (गहजब हा कीं तुम्हीं लपवित देखील नाहीं तर एकमेकांस) पाहतहि जातां! ५४. कां तुम्हीं स्त्रियांस सोडून कामतृप्ती(च्या उद्देशा)नें मुलांजवळ जातां? गोष्ट ही होय कीं तुम्हीं (फारच) अज्ञानी लोक आहां. ५५. तर 'लूत'च्या लोकांचा याच्याशिवाय आणखी कांहीं जबाबच नव्हता कीं ते म्हणूं लागले कीं 'लूता'च्या घराण्यास आपल्या वस्तींतून काढून बाहेर करा. (कारण कीं) हे लोक फारच सोंवळे बनूं पाहतात. ५६. तर आम्हीं

'लूता'ला व त्याच्या घराण्याच्या लोकांस (शिक्षेंतून) वांचवून घेतलें; परंतु त्याची बायको मात्र कीं जिच्या प्रारब्धांत आम्हीं लिहून चुकलों होतों कीं तीहि मागें राहणारांपैकीं होईल. ५७ आणि ('लूता'च्या मागें जे लोक बाकी राहिले) त्यांच्यावर आम्हीं दग-डांचा वर्षाव केला; तर ज्यांना (आमच्या शिक्षेचें) भय दाखविलें गेलें होतें; त्यांच्यावर (किती तरी) वाईट वर्षाव झाला! ५८. (हे पैगंबरा!) बोल कीं (आज्ञाभंजकांच्या नष्ट झाल्याबद्दल) परमेश्वरास उपकारस्तुति होय. आणि ज्यांस परमेश्वरानें निवडून घेतलें त्या त्याच्या सेवकांस सलाम–शांति–असो! बरें, (सामर्थ्य व गुणग्रहणाच्या मानानें) परमेश्वर उत्तम होय किंवा ज्या वस्तूंस हे लोक (ईश्वराचे) भागीदार ठरवितात त्या वस्तु? ५९.

---

(१) **सा**लेह आणि **लू**त यांच्या अहवालानंतर हें वाक्य प्रकट करून फारच उत्कृष्ट रीतीनें यांत हजरत पैगंबरसाहेबांस शुभवर्तमान देण्याचा उद्देश दिसतो; कीं ज्याप्रमाणें **सा**लेह व **लू**तचे लोक आपल्या पैगंबरांच्या विरोधामुळें नाश पावले; आणि पैगंबरांच्या छळासाठीं त्यांनीं जे जे मनसुबे बांधिले होते ते सर्व फसले. हेंच प्रकरण **मक्के**च्या नास्तिकांशीं होणें आहे. तर मतलब हा कीं, या लोकांस नष्ट झालेले समजा व परमेश्वराचे आभार माना कीं, ज्याप्रमाणें त्यानें **सा**लेह व **लू**त यांस सोडविलें होतें त्याप्रमाणें त्यानें तुम्हांस त्यांच्या छळणुकीं-तून सोडविलें. आणि उपकारस्तुति व आभार यांबरोबर, परमेश्वराच्या निवडक सेवकांवर धन्यवाद व शांति हीं पाठवा. कारण, परमेश्वर आभार व उपकार-स्तुतीस पात्र आहे; तर ईश्वराचे निवडक सेवक धन्यवाद व शांतीस पात्र होत.

पवित्र कुराण

भाग विसावा.

अध्याय २७ वा.

सूरतु-न्नम्ल् (पुढें चालू).

बरें, आकाश व पृथ्वीस कोणी निर्मिलें आणि आकाशांतून तुम्हां लोकांसाठीं (कोणी) पाणी वर्षविलें ? (आम्हींच तें वर्षविलें.) मग पाण्याच्या योगें आम्हींच आल्हाददायक बाग उगाविले. (लोकांनो !) तुमच्या अधिकाराची तर गोष्ट नव्हती कीं तुम्हीं त्यांचीं झाडें उगवूं शकतां. कां परमेश्वरासमागमें (आणखी कोणी) उपास्यहि आहे ? (नाहीं.) पण हेच (निर्बुद्ध) लोक होत कीं (हकनाक) मार्गाहून चळतात. ६० बरें, कोणी

---

(१) या वाक्यांत व याच्या पुढील वाक्यांत मूर्तीपूजक व अनेकेश्वरवादी लोकांपुढें ही गोष्ट शाबीद करावयाची आहे कीं आम्हीं (परमेश्वर) परम पवित्र आहों, आमच्याशिवाय अन्य कोणी उपासनेस पात्र नाहीं. प्रमाण पटविण्याची रीत ही पत्करली आहे कीं परमेश्वर आपले कांहीं पराक्रम व सामर्थ्य आठवून देऊन पुसतो आहे कीं हीं मोठमोठीं कामें कोणी केलीं ? मनुष्यमात्राची व इतर वस्तूंची रचना अशा प्रकारची झालेली आहे कीं प्रत्येक मनुष्य निरुपाय होऊन मान्य करतोच कीं निःसंशय हीं कामें परमेश्वराचीं होत; व अन्य कोणाच्यानें होऊं शकत नाहींत. तात्पर्य हा मजकूर कित्येक जागीं स्पष्ट स्पष्ट शब्दांत आलेला आहे. तर प्रथम मानवी स्वभावापरत्वें ही गोष्ट मान्य करविली कीं आकाश व पृथ्वी निर्माण करणें वगैरे वगैरे हीं कामें परमेश्वराचीं होत व अन्य कोणाच्यानें होणें शक्य नाहींत. तर सिद्धांत हा कीं ज्यानें हीं कामें केलीं असतील तोच उपासनेस पात्र होय. ह्मणून परमेश्वराखेरीज अन्य कोणी उपास्य नाहीं. असें असतांहि लोक मूर्तीपूजा व अनेकेश्वरवाद घेऊन बसलेले आहेत व हकनाक मार्गाहून चळत आहेत.

पृथ्वीला (मनुष्यांच्या व प्राण्यांच्या) राहण्याची जागा बनविली व तिच्या मधूनमधून नद्या बनविल्या आणि तिच्या(एका विशिष्ट आकारावर राखण्या)साठीं अचल पर्वत बनविले व (गोड्या व खाऱ्या) दोन्हीं समुद्रांत बांध बनविला (कीं जेणें करून ते एकमेकांत मिश्र होऊं नयेत)? कां परमेश्वरा समागमें (आणखी कोणी) उपास्यहि आहे ? (नाहीं.) परंतु या लोकांस बहुतेक (इतकी ठळक गोष्टहि) जाणत नाहींत. ६१. बरें असा कोण आहे कीं जेव्हां कोणी मनुष्य (नाइलाज होऊन) त्याचा धांवा करील तेव्हां तो त्या व्याकुळाची दाद ऐकील व (त्याची) आपत्ति टाळील? आणि (असा कोण आहे कीं जो) पृथ्वींत तुम्हां लोकांस (आपला) प्रतिनिधि बनवितो,(कीं तींत तुम्हीं आपली सत्ता चालवितां)? कां परमेश्वरासमागमें (आणखी कोणी) उपास्यहि आहे ? (नाहीं; परंतु) तुम्हीं लोक विचार (व मनन) फारच कमी करितां. ६२. बरें, असा कोण आहे कीं जो तुम्हां लोकांस खुष्की व जलाच्या अंधःकारांत मार्ग दाखवितो आणि कोण आहे कीं जो आपली दया (म्हणजे पाऊस) याच्या पुढें पुढें वाऱ्याला (पावसाचें) शुभवर्तमान देण्यासाठीं पाठवितो ? कां परमेश्वरासमागमें (आणखी कोणी) उपास्यहि आहे ? हे लोक ज्या(ज्या वस्तूं–) स त्याचा जोडीदार बनवितात त्यांजपासून परमेश्वर थोर होय ! ६३ बरें, असा कोण आहे कीं जो सृष्टीस प्रथम निर्माण करितो व मग त्याच प्रकारची सृष्टि पुन्हांपुन्हां बनवित राहतो ? आणि कोण आहे कीं जो तुम्हां लोकांस आकाश व पृथ्वींतून अन्नसंपत्ति देतो ? कां परमेश्वरासमागमें(आणखी

(१) मतलब हा कीं सृष्टीची परंपरा बंद नाहीं. दरवर्षीं वसंतऋतु होतो व शरदृतु येतो; आणि जशी वनस्पतीच्या उत्पत्तीची परंपरा चालू आहे तशीच ती प्राणिमात्रांतहि आहे. मनुष्यें, प्राणी व वनस्पति हीं आम्हीं जन्मतांना पाहतों तरीहि आम्हीं सृष्टीच्या गुप्त भेदांशीं वाकब नाहीं. ह्याच प्रकारची उत्पत्ति पुनरुत्थानांतहि झाल्यास ती नाकारण्यास आह्मांला कांहीं सयुक्तिक कारण नाहीं. आणि एक अर्थ हाहि होऊं शकतो कीं ‘ कां लोकांनीं या गोष्टीवर नजर केली नाहीं कीं परमेश्वर प्रथम सृष्टीला कशी निर्मितो ’ येथें वाक्य संपलें आणि पुढें दुसरी गोष्ट सुरु होते कीं “ (ज्याप्रमाणें परमेश्वर प्रथम निर्मितो त्याप्रमाणें) तोच (पुनरुत्थानांत) ती पुन्हांहि निर्मील.”

कोणी) उपास्यहि आहे ? (नाहीं. हे पैगंबरा ! या लोकांस) सांग कीं जर तुम्हीं (अनेकेश्वरवादांत) खरे आहां तर आपलें प्रमाण पुढें करा. ६४. (हे पैगंबरा ! या लोकांस) सांग कीं जितकी (सृष्टि) आकाशांत व पृथ्वींत आहे परमेश्वरावांचून त्यांजपैकीं कोणींहि अदृष्ट–गैबी गोष्ट–जाणत नाहीं. आणि लोकांस हेंहि माहीत नाहीं कीं केव्हां[१] (पुनरुत्थान होईल व ते पुन्हां) उठवून उभे केले जातील ? ६५. गोष्ट ही होय कीं परलोका-संबंधानें (कां तर) या लोकांच्या ज्ञानाचा अंतच होऊन गेला आहे. (अगर असें) नव्हे, (तर) त्याच्यासंबंधानें हे संशयांत आहेत (किंवा हेंहि) नव्हे, (तर) हे लोक (जाणूनबुजून) त्याकडून आंधळे (बनून गेले) आहेत. ६६. आणि जे लोक नास्तिक आहेत ते (आश्चर्यानें) म्हणतात, कां जेव्हां आम्हीं व आमचे वाडवडील (गळून सडून) माती होऊन जाऊं, तेव्हां कां आम्हीं पुन्हां (जमिनींतून) काढले जाऊं ? ६७. पूर्वीं-पासूनच आमच्याशीं व आमच्या वाडवडिलांशीं असले वायदे होत आले आहेत. असो नसो, ह्या प्राचीन लोकांच्या केवळ भाकडकथा होत. ६८. (हे पैगंबरा ! या लोकांस) सांग कीं मुलखांत हिंडा फिरा

(१) पुनरुत्थानासंबंधानें दोन गोष्टी आहेत. एक तर फक्त पुनरुत्थान होणें; दुसरी त्याची वेळ; तर वेळेसंबंधानें परमेश्वरानें सांगितलें आहे कीं, कोणाहि सेवकांस येथपर्यंत कीं पैगंबरांस व दूतांससुद्धां आम्हीं ती वेळ सांगि-तली नाहीं कीं, पुनरुत्थान केव्हां येईल ? म्हणजे पुनरुत्थानाची वेळ अदृष्ट किंवा गैबी गोष्टींपैकीं आहे कीं ती परमेश्वराशिवाय कोणीच जाणत नाहीं. आतां निव्वळ पुनरुत्थानाचें घडून येणें ही गोष्ट जरी निश्चित आहे आणि त्याचीं प्रमाणें कुराणांत ठिकठिकाणीं आलीं आहेत तरीहि ज्याअर्थीं तें अद्यापि घडून आलें नाहीं व केव्हां येईल हेंहि माहीत नाहीं त्याअर्थीं बहुतेक लोक त्यास नाकारूं लागतात; आणि अशा लोकांचे तीन प्रकार असतात. कित्ये-कांस पूर्ण विश्वास आहे कीं पुनरुत्थान होणारच नाहीं; पण त्यांचा हा विश्वास खोटा व निराधार आहे. दुसरा दर्जा संशयाचा आहे कीं, तें येईलहि किंवा नहि येईल. तिसरा प्रकार हा कीं पुनरुत्थानाची खात्री आहे; पण मनुष्य वाडवडिलांच्या अनुकरणामुळें व हट्टवादीपणामुळें त्याची नकारणी करीत जातो. ह्या तीन प्रकारांचें वर्णन या व पुढील दोन वाक्यांत आलें आहे.

व मग पाहा कीं गुन्हेगारांचा[1] कसा परिणाम झाला ? ६९. आणि (हे पैगंबरा ! तूं) या(लोकांच्या स्थिती)बद्दल खेद करूं नकोस. आणि ज्या ज्या खटपटी (तुझ्याविरुद्ध) हे करीत आहेत त्यांजकडून तूं संकोचित होऊं नकोस. ७०. आणि (नास्तिक लोक मुसलमानांस) म्हणतात कीं जर तुम्हीं खरे आहां तर (बरें, इहलौकिक शिक्षेचें) हें वचन[2] केव्हां (पुरें) होईल ? ७१. (हे पैगंबरा ! लोकांस) सांग कीं नवल नाहीं, ज्या(शिक्षे)ची तुम्हीं घाई मचवित आहां तींतून कांहीं तर तुमच्या जवळच येऊन लागली असेल ! ७२. आणि (हे पैगंबरा !) यांत संशय नाहीं कीं तुझा पालनकर्ता लोकांवर (फारच) कृपावंत होय (कीं तो शिक्षा लवकर सादर करीत नसतो). परंतु बहुतेक लोक(त्याचे) आभार मानीत नाहींत. ७३. आणि यांतहि शंका नाहीं कीं ज्या(ज्या गोष्टी) लोकांच्या मनांत गुप्त होत व ज्या कांहीं हे जाहीरपणें करतात त्या (सर्व) तुझ्या पालनकर्त्यास माहीत आहेत. ७४. आणि आकाश व पृथ्वींत अशी कोणती-हि गुप्त गोष्ट नाहीं कीं जी सुबोध[3] पुस्तक (म्हणजे 'लौहे महफूज्') यांत

(१) म्हणजे गुन्हेगार किंवा पापी लोक शिक्षेंत सांपडले किंवा शिक्षेंत न सांपडले तरीहि ते आपल्या मरणीं मेले. सारांश हें जग नेहमींची जागा नव्हे; आणि परमेश्वराला भिण्यास व सदाचरणी होण्यास एवढें पुरें आहे.

(२) पारलौकिक शिक्षेशिवाय पैगंबरसाहेब तत्कालीन नास्तिकांस इहलौकिक शिक्षेचेंहि भय घालीत होते; कीं तुम्हीं मुसलमानांपुढें पराजय पावाल व तुह्मांस दुष्काळ वगैरे आपत्ति येऊन बेरतील. 'हें वचन' यांत या गोष्टी होत व त्या आपापल्या वेळीं घडूनहि गेल्या.

(३) 'किताबुम्मुबीन' याचा अर्थ आह्मीं सुबोध पुस्तक असा केला आहे. तरीहि त्याचें भाषांतर जसें थोडक्यांत व स्पष्ट अर्थबोधक असें पाहिजे होतें तसें होऊं शकलें नाहीं. सुबोध म्हणजे ज्यांत लहान मोठ्या सर्व गोष्टी स्पष्टपणें लिहिलेल्या होत तें. या स्थलीं सुबोध हें 'लौहे महफूज'—सुसंरक्षित पत्रक वा पट—असें कीं त्यांत मुळींच फेरफार होऊं शकत नाहीं,याचें विशेषण आहे; आणि जो अर्थ वर लिहिला आहे तोच येथें उचित होय. इतर जागीं सुबोध हें कुराणाचें विशेषण आलें आहे; व तेथें आम्हीं त्याचा अर्थ हा केला आहे कीं ज्याचा अर्थ सर्वांस समजतो व स्पष्ट असतो तें कुराण.

(लिहिलेली)नसेल. ७५. निःसंशय हें कुराण 'बनी-इस्राएलां'च्या बहुतेक गोष्टी(ची वस्तुस्थिति) कीं ज्यांत ते मतभेद करतात (ती) त्यांना विदित करितें. ७६. आणि निःसंशय हें (कुराण) विश्वासूंच्या ठायीं (सर्वांशीं) बोध व दया होय. ७७. (हे पैगंबरा !) कांहीं शंका नाहीं कीं तुझा पालनकर्ता (कुराण प्रकट करून) आपल्या हुकमानें यांच्या आपसां(च्या झगड्यां)चा फैसला करितो. आणि तो सामर्थ्यवान् (व सर्व-)ज्ञानी होय. ७८. तर (हे पैगंबरा !) तूं परमेश्वरावरच भरंवसा ठेव. कांहीं संशय नाहीं कीं तूं ढळढळीत सत्यावर आहेस. ७९. निःसंशय तूं मेलेल्यांस[१] (आपल्या गोष्टी) ऐकवूं शकत नाहींस आणि बहिऱ्यांसहि (आपली) हाक ऐकवूं शकत नाहींस;(मुख्यत्वेंकरून) अशा स्थितींत कीं, जेव्हां ते पाठ फिरवून पळूं लागतात. ८०. आणि तूं आंधळ्यांस त्यांच्या गैरमार्गाहून (आवरून) सरळ मार्ग दाखवूं शकत नाहींस. तूं तर केवळ त्याच लोकांस (आपल्या गोष्टी) ऐकवूं शकतोस कीं जे आमच्या निशाण्यांवर विश्वास ठेवितात. म्हणून ते मानूनहि जातात. ८१. आणि जेव्हां (पुनरुत्थानाविषयींचें ईश्वरी) वचन या लोकांसंबंधानें सिद्ध (व्हावयास) होईल तेव्हां आम्हीं जमिनींतून यांच्याकरितां एक प्राणी[२] काढून उभा करूं कीं तो यांना सांगून देईल कीं (अमुक) मनुष्यें आमच्या निशाण्यांचा पूर्ण विश्वास ठेवित नव्हते. ८२.

(१) मेलेले, बहिरे व आंधळे म्हणजे नास्तिक लोक हे होत. ज्याप्रमाणें मेलेले व बहिरे कांहीं ऐकूं शकत नाहींत त्याचप्रमाणें हे नास्तिकहि सत्य गोष्ट ऐकत नाहींत. आणि जसें आंधळ्यास कांहीं दिसत नाहीं तसाच या नास्तिकांस सरळ मार्ग सुचत नाहीं. सारांश हे लोक सरळ मार्गावर येणार नाहींत.

(२) पुनरुत्थानाचे चिन्हांपैकीं एक हेंहि आहे कीं मक्केच्या सफा पर्वतावरून एक प्राणी निघेल व त्याच्याजवळ सुलेमान पैगंबराची मोहर व मूसा पैगंबराची काठी असेल; तो एका विशिष्ट निशाणीनें मुसलमानांस व नास्तिकांस वेगवेगळें करून टाकील कीं ते पृथक् पृथक् जाणतां येतील. ईश्वरी प्रकटी करणाद्वारें जी अनेक भविष्य वचनें घडून आलीं आहेत त्याचप्रमाणें ही गोष्टहि जरी अजून घडावयाची आहे तरी ती तशी मानण्यास योग्य आहे. कारण इतर गोष्टींप्रमाणें तीहि शेवटीं घडून येणारच येणार.

आणि (हे पैगंबरा ! या लोकांस त्या दिवसाच्या आपत्तीची आठवण दे कीं) ज्या दिवशीं आम्हीं हरेक जनतेंतून, (म्हणजे) जे लोक आमच्या निशाण्यांस पाखंड म्हणीत होते त्यांच्यांतून एक लोकसमुदाय गोळा करूं; व मग त्यांचे वर्ग वर्ग बनविले जातील; ८३. येथपर्यंत कीं जेव्हां ते (परमेश्वरासमोर) हजर होतील, तेव्हां (परमेश्वर त्यांस) विचारील कीं तुम्हीं माझ्या निशाण्या चांगल्या प्रकारें समजलांहि नव्हता, असें असूनहि, तुम्हीं त्यांस कां (समजल्याविणाच) पाखंड म्हटलें? अगर (हें नाहीं केलें, तर आणखी) काय करीत राहिलां? ८४. आणि हे लोक (या जगिक आयुष्यांत) शिरजोरी करीत राहिले म्हणून (त्याचा परिणाम हा झाला कीं शिक्षेचें) वचन त्यांच्या ठायीं पूर्ण झालें. आणि हे लोक ब्रहि काढूं शकणार नाहींत. ८५. कां या लोकांनीं या (गोष्टीवर) नजर केली नाहीं कीं आम्हीं रात्रीस (या साठीं काळोखी) बनविली आहे कीं तींत त्यांनीं विश्रांति घ्यावी ; आणि दिवसाला प्रकाशित, (कीं त्यांत त्यांनीं वस्तु पाहाव्या सवराव्या). कांहीं संशय नाहीं कीं (रात्रंदिवसाच्या) ह्या (स्थित्यंतरांत) जे लोक विश्वास ठेवितात त्यांच्यासाठीं (ईश्वरी सामर्थ्याच्या बहुतेक) निशाण्या (उपलब्ध) होत. ८६. आणि ज्या दिवशीं सूर–करणा फुंकला जाईल त्यादिवशीं जे (दूत) आकाशांत आहेत व जे (लोक) पृथ्वींत आहेत ते सर्वच (त्याचा आवाज ऐकून) गांगरून जातील; पण ज्याला परमेश्वर इच्छील (तो समाधानानें राहील). आणि सारे (चे सारे) त्याच्या हुजुरांत दीनवाणे व नमून हजर होतील. ८७. आणि (हे वाचका-श्रोत्या)! तूं पर्वतांस पाहून विचार करितोस कीं ते (आपल्या जागीं) जमून गेले आहेत (व हालूं शकत नाहींत). पण (पुनरुत्थानाचे दिवशीं) हे (पर्वत) ढग चालतात[1] तसे चालूं लागतील. (हीहि)

(१) या महावाक्याचा एक अर्थ आम्हीं जो भाषांतरांत पत्करला आहे तो होय. म्हणजे "तूं पर्वतांस पाहून विचार करितोस कीं, ते (आपल्या जागीं) जमून गेले आहेत." हें पर्वतांच्या या जगांतील स्थितीचें वर्णन होय. आणि "हे जसे ढग चालतात तसे चालूं लागतील." ही पर्वतांची पुनरुत्थानाच्या दिवशीं स्थिति होईल. इतर लोकांनीं ह्या दोन्ही स्थितीला पुनरुत्थानाच्या वेळची स्थिति घेतली आहे. तर त्यांस अनुसरून भाषांतर हें होईल. "आणि

परमेश्वराची कारागिरी (होय), कीं ज्यानें प्रत्येक वस्तु खूप भक्कम बनविली आहे. निःसंशय जें कांहींहि तुम्हीं (लोक) करितां त्याशीं तो खूप वाकब होय. ८८. जो मनुष्य सुकृत्य घेऊन हजर होईल तर त्याला त्याहून उत्तम (मोबदला) मिळेल. आणि असले लोक त्यादिवशीं भय (व धोक्या) पासूनहि निर्भय असतील. ८९. आणि जे कुकर्म घेऊन येतील, तर ते तोंडघशीं नरकाग्नींत झुगारून दिले जातील; (आणि त्यांस दोष देण्यासाठीं म्हटलें जाईल कीं ही तर) तुम्हीं जीं कर्मे जगांत करीत राहिलां, त्यांचीच केवळ तुम्हांस सजा दिली जात आहे ना? ९०. (हे पैगंबरा! या लोकांस सांग कीं) मला तर केवळ हाच हुकूम मिळाला आहे कीं मी या ('मक्का') शहराचा (खरा) मालक कीं ज्यानें ह्यास आदार सन्मान[1] दिला आहे व सर्व कांहीं त्याचेंच आहे त्याची उपासना-

---

(हे वाचकश्रोत्या!) तूं पवर्तांस (पुनरुत्थानाचे दिवशीं) पाहून विचार करशील कीं ते (आपल्या जागीं) जमून गेले आहेत; परंतु (वस्तुतः) ढगांच्याप्रमाणें उडत चालले जात आहेत." तर या स्थितींत या गोष्टींचें अर्थानुसंधान लावावें लागेल कीं पर्वत एकसमयावच्छेदेंकरून कसे उडत राहतील व जमलेलेहि दिसूं लागतील. ह्मणून लोकांनीं लिहिलें आहे कीं, मोठ्या लांबलचक व रुंद वस्तूंत गति उत्पन्न होईल तर तिच्या सर्वांगाच्या गतीचा भास होत नाहीं; उदाहरणार्थ, ढग जे साऱ्या आकाशावर पसरलेले आहेत ते चालतांना दिसत नाहींत. नंतर दुसरी गोष्ट ही पाहावयाची आहे कीं, 'प्रत्येक वस्तु खूप भक्कम बनविली' याचा "जसे ढग चालतात तसे चालूं लागतील" याशीं काय संबंध आहे? तथापि दिसण्यांत ह्या दोन्ही गोष्टी परस्परविरोधी दिसतात. आम्हीं समजतों कीं पुनरुत्थानांत पर्वतांचें उडत फिरणें हें त्यांच्या रचनेंत दोष आहे ह्मणून नव्हें, तर त्यांची रचना भक्कम आहे. परंतु ही परमेश्वराची कारागिरी होय कीं एक मजबूत व भक्कम वस्तु एक जराशी कळ दाबल्यानें ढगाप्रमाणें उडूं लागेल.

(१) आदरसन्मान देणें म्हणजे हें कीं त्या शहरांत रक्तपात व फिसाद करण्याची मनाई आहे. आणि जो कोणी तेथें आश्रय घेईल त्याची धरपकड होत नाहीं; येथपर्यंत कीं त्या पवित्र स्थाना–हरम–च्या आंत दर्भाची काडी तोडणेंही मना आहे; आणि जेव्हांपासून त्याची स्थापना झाली आहे तेव्हां-

करावी. आणि (तसाच) मला हा हुकूम मिळाला आहे कीं मी (त्याच्या) आज्ञाधारकांत राहावें. ९१. आणि हें कीं मी लोकांस कुराण वाचून वाचून ऐकवावें. तर जो कोणी सरळ मार्गास लागला तो आपल्याच (कल्याणा)साठीं मार्गास लागतो; आणि जो मार्गाहून बहकला, तर तूं (त्याला) सांगून दे कीं (परमेश्वरानें जेथें आणखीहि भय सुचविणारे पैगंबर पाठविले आहेत तेथें) मींहि (त्या) भय सुचविणारांपैकीं (एक भय सुचविणारा) आहें एवढेंच. ९२. आणि तूं बोल कीं परमेश्वरास उपकार स्तुति होय. तो लवकरच तुम्हांला आपल्या निशाण्या दाखवील व (त्या-वेळीं) तुम्हीं त्यांस ओळखून घ्याल. आणि जसजशीं (बरींवाईट) कामें तुम्हीं लोक करीत राहिलां आहां त्यांजकडून (हे पैगंबरा!) तुझा पालन-कर्ता अजाण नाहीं. (जो जसें करील तसा त्याला तो बदला देईल). ९३.

पासून कोट्यावधि मनुष्यें त्याचा आदर सन्मान करतात व तेथील यात्रेस जातात.

(१) मतलब हा कीं जे लोक चुकीचा मार्ग पत्करतात ते आपलेंच नुकसान करतात. राहिले पैगंबर, त्यांचें काम लोकांस केवळ भय सुचविणें आहे. तें कोणाच्याही गैरमार्गीं बहकण्याचे जबाबदार नाहींत.

(२) हजरत पैगंबर साहेब हे विरोधीलोकांस इहलौकिक शिक्षेचेंही भय दाखवित होते, कीं तुम्हीं लोक मुसलमानांपुढें पराभूत व्हाल; लढायांत मारले जाल व देशांत दुष्काळ पडतील. सारांश, या वाक्यांत याच गोष्टीकडे कटाक्ष आहे कीं तुम्हीं माझ्या बोलण्याचा विश्वास करीत नाहीं; पण जेव्हां एखादी शिक्षा उतरेल तेव्हां तुम्ही ओळखून घ्याल कीं याच शिक्षेकडून मी तुम्हांस भिववित होतों.

अध्याय २८ वा.

सूरतुल्-क़सस्.

हा अध्याय मकाशहरीं प्रकट झाला यांत ८८ महावाक्यें आहेत. २६ व्या महावाक्यांत हजरत मूसा यांनीं आपल्या चमत्कारिक गोष्टी हजरत शोएब यांस सांगितल्या आहेत त्यांजवरून हें 'गोष्टींचें प्रकरण' असें नांव पडलें.

परम दयाळू (आणि) कृपाळू परमेश्वराच्या नांवानें (मी आरंभ करितों.)

त. स. म. (ता—सीन—मीम.) १. हा (अध्यायाहि) सुबोध पुस्तका (म्हणजे कुराणां)चीं कांहीं महावाक्यें होत. २. (हे पैगंबरा!) जे विश्वास ठेवितात त्या लोकां(च्या हिता)साठीं आम्हीं 'मूसा' व 'फिरऔन' यांचा खराखरा अहवाल तुला ऐकवितों; ३. कीं 'फिरऔन'('मिसर' देशांत (फारच) वरचढ होऊन राहिला होता. व त्यानें तेथील लोकांचे वेगवेगळाले पक्ष स्थापिले होते; त्यांजपैकीं एका पक्षा (म्हणजे 'बनी-इस्राएलां')स त्यानें (इतकें) कमजोर समजून ठेविलें होतें कीं तो त्यांच्या मुलांस जबे करवून टाकी आणि त्यांच्या स्त्रीजाती(म्हणजे मुलीं)स जिवंत राखी. यांत संशय नाहीं कीं तोहि फिसादखोरांपैकीं (एक फिसादीच) होता. ४. आणि आमचा इरादा हा होता कीं जे लोक (त्याच्या) मुलखांत कमजोर समजले गेले होते त्यांच्यावर आम्हीं उपकार करावेत व त्यांनाच सरदार बनवावें आणि त्यांनाच (राज्याचे) वारस ठरवावें; ५. आणि त्यांचीच मुलखांत स्थापना करावी व 'फिरऔन' व 'हामान' व त्यांचीं सैन्यें यांस ('बनी—इस्राएलां'कडून) ज्या गोष्टीचा अंदेशा होता, ती त्या('बनी—इस्राएलां')च्याच हातून त्यांच्यापुढें (आणून) दाखवावी. ६. आणि आम्हीं (त्याची ही युक्ति काढिली कीं 'मूसा' जन्मला व आम्हीं)

'मूसा' च्या आईकडे आदेश पाठविला कीं तूं त्याला दूध पाज. मग जेव्हां त्याच्या संबंधानें तुला (कोणातऱ्हेची) भीति वाटेल, तेव्हां त्याला तूं समुद्रांत टाकून दे; आणि (कांहीं) अंदेशा बाळगूं नकोस व क्लेशहि करूं नकोस. (कारण कीं) आम्हीं त्याला पुन्हां तुजपाशीं परत पोहोंचवूं आणि (शेवटीं) त्याला पैगंबरांपैकीं (एक पैगंबर) बनवूं ७ (तात्पर्य, 'मूसा'च्या मातोश्रीनें त्याला समुद्रांत टाकून दिलें.) तर 'फिरऔना'चे लोकांनीं त्या (वाहत्या)ला उचलून घेतलें; कीं (सरशेवटीं हाच 'मूसा') त्यांचा शत्रु व (त्यांच्या) क्लेशास कारणीभूत व्हावा. कांहीं संशय नाहीं कीं 'फिरऔन' व 'हामान' व त्यांच्या शिपायांनीं (आपल्या ठिकाणीं मोठी) चूक केली. ८. आणि 'फिरऔना'ची बायको (आपल्या पतीशीं) बोलली कीं (हें मूल) माझ्या व तुझ्या (दोघांच्या) डोळ्यांची थंडक आहे. (तर तुम्हीं लोक) त्याला मारूं नका. नवल नाहीं कीं तो आम्हांला (कांहीं) फायदा पोहोंचवील अगर आम्हीं त्याला (आपला) पुत्रच बनवून घेऊं; आणि त्या लोकांस (परिणामाची) जाणीव नव्हती.९.

(१) अंदेशा हा होता कीं, **फिरऔन** वा **फारो**ला जोतिष्यांनीं सांगितलें होतें कीं **बनी-इस्राएलां**मध्यें एक मनुष्य जन्मेल व तो **बनी-इस्राएलां**स तुझ्या हुकुमतींतून मुक्त करून तुझें राज्य उलटपालट करून टाकील. **फिरऔननें** त्याची तोड अशी केली कीं **बनी-इस्राएलां**मध्यें जो मुलगा जन्मे त्याला तो मारून टाकी. परंतु परमेश्वराच्या निरंकुश इराद्याच्या कोण आडवा येऊं शकतो. त्याच गडबडींत हजरत '**मूसा**' यांचा जन्म झाला व अखेर मोठे होऊन त्यांनीं **फिरऔन**चें राज्य हलवून सोडलें.

(२) या महावाक्याचे दोन अर्थ होऊं शकतात. एक तर आम्हीं भाषांतरांत पत्करला आहे तो; कीं परमेश्वरानें **फिरऔना**च्या लोकांस आंधळें केलें व त्या मूर्खांनीं आपल्या हातांनीं आपल्या पायांवर कुऱ्हाड मारून घेतली आणि शत्रूला बगलेंत पाळिलें. दुसरा अर्थ हा होऊं शकतो कीं **फिरऔन, हामान** व त्यांचे शिपाई साह्यकार वगैरे आज्ञाभंजक व गुन्हेगार लोक होते. परमेश्वरानें त्यांचे विध्वंसाची तयारी त्यांच्याच हातून करविली.

(३) ह्मणजे ते ही **गोष्ट** जाणत नव्हते कीं ज्या मुलांकडून त्यांना फायद्यांची आशा होती तोच मुलगा त्यांच्या नाशास कारणीभूत होईल.

आणि (तिकडे) 'मूसा'च्या आईचें अंतर्याम (भयानें) सद्गदित होऊन गेलें; (आणि) जर आम्हीं तिच्या मनाचें धाडस बांधविलें नसतें, तर हें संभवनीय होतें कीं ती 'मूसा'(च्या अहवाला)स (सर्वांवर) जाहिर करून टाकती. (परंतु आम्हीं तिचें धाडस बांधविलें) कीं तिणें (आमच्या वचनाचा) विश्वास धरून बसावें. १०. आणि (पेटीस समुद्रांत टाकते-वेळीं 'मूसा'चे आईनें) त्याच्या बहिणीस सांगितलें कीं तूं ह्याच्या मागून मागून चालली जा. तर ती त्याला (लांबूनच) लांबून पाहात राहिली; आणि 'फिरऔना'च्या लोकांस (हें) मुळींच कळून आलें नाहीं. ११ आणि (इकडे) आम्हीं 'मूसा'ला पहिल्यापासूनच (दाईचें) दूध वर्ज्य करून ठेविलें होतें (कीं तो कोणाचेंहि स्तन तोंडांतच घेत नव्हता). यावर 'मूसा'चे बहिणीनें 'फिरऔना'चे लोकांस) सांगितलें कीं ह्मणाल तर मी तुम्हांस एका घराण्याचा पत्ता दाखविलें कीं ते तुम्हांकरितां या (मुला)चें धारणपोषण करतील; आणि ते त्याची कळकळीनें जोपासनाहि करतील. १२. एवंच, आम्हीं 'मूसा'ला पुन्हां त्याच्या मातोश्रीजवळ पोंचतें केलें कीं (मुलाला पाहून) तिचे डोळे गार व्हावेत व तिनें कोणाहि तऱ्हेचा क्लेश बाळगूं नये; आणि हेंहि तिला माहित व्हावें कीं परमेश्वराचें वचन खरें आहे. परंतु बहुतेक लोक (हें) जाणित नाहींत. १३. आणि जेव्हां 'मूसा' आपल्या भर जवानीस पोहोंचला व पूर्ण (तवाना) झाला तेव्हां आम्हीं त्याला बुद्धि व ज्ञान दिलें. आणि सुकृत्य करणारांस आम्हीं असाच मोबदला देत असतों. १४. आणि (दैवयोगें एके दिवशीं) 'मूसा' अशा वेळीं शहरांत आला कीं तेथिल लोक (दोनप्रहरीं घरांत) बेफाम (निजलेले पडले) होते. तेव्हां तेथें त्याला असें आढळून आलें कीं दोघे पुरुष आपसांत लढत आहेत; एक तर त्याच्या पक्षाचा(म्हणजे 'बनी-इस्राएलां'तला) होय; आणि एक त्याच्या शत्रूंचा (म्हणजे 'फिरऔना'कडला). तर जो 'मूसा'च्या पक्षाचा होता त्यानें, त्याच्या शत्रूकडचा जो होता त्याच्या विरुद्ध 'मूसा'पाशीं कुमक मागितली. म्हणून 'मूसा'नें त्या(च्या शत्रू)स ठोसा मारला व (तेथेंच) त्याचें काम पुरें करून टाकिलें. (मग) तो म्हणूं लागला कीं हें तर (मजकडून) एक असुरी काम घडून आलें. कांहीं संशय नाहीं कीं सैतान (माणसाच)

शत्रू व (त्याला) उघड उघड बहकविणारा होय. १५. (आणि 'मूसा'नें त्यावेळीं) प्रार्थना केली कीं हे माझ्या पालनकर्त्या ! (हा तर) मी आपल्यावर (मोठाच) जुलूम केला; तर तूं माझा अपराध क्षमा कर. सारांश, परमेश्वरानें त्याचा अपराध क्षमा केला. (आणि) तो (फारच) क्षमाकर्ता (व) दयाळू होय. १६. (मग 'मूसा'नें) म्हटलें कीं हे माझ्या पालककर्त्या ! जसा तूं मजवर (हा) उपकार केला आहेस तसा मींहि इतःपर कधींच खोडकर लोकांचा मदतगार बनणार नाहीं. १७. सारांश, (रात्र जशी तशी गेली; दुसऱ्या दिवशीं) सकाळीं तो भीतां भीतां शहरांत गेला कीं पाहावें (काय होतें तें ?) इतक्यांत काय पाहतो आहे कीं ज्यानें काल त्याच्यापाशीं मदत मागितली होती तोच (इसम आज पुन्हां) त्याला हाक मारीत आहे. (त्याची पुकार ऐकून) 'मूसा'नें त्याला म्हटलें कीं यांत संशय नाहीं कीं तूं तर धडधडीत गैरमार्गी (मनुष्य) आहेस (कीं नित्य लोकांशीं लढतच राहतोस). १८. मग जेव्हां 'मूसा'नें (आपला व त्या ओरडणाऱ्याचा) दोघांचा जो शत्रू होता त्या (किब्त्यां)ला धरूं इच्छिलें; तेव्हां ('इस्राएला'स असा आभास झाला कीं तो मला धरूं इच्छित आहे, म्हणून) तो ओरडून बोलला कीं हे 'मूसा' ! जसें काल त्वां एका मनुष्यास मारून टाकिलेंस (तसेंच आज) मलाहि कां मारून टाकूं पाहतोस ? (मला वाटतें कीं) तूं तर केवळ हेंच इच्छितोस कीं मुलखांत जोरजुलूम करीत राहावेंस आणि तूं भल्या माणसांपैकीं बनून राहूं इच्छित नाहींस. १९. आणि शहाराच्या फारच पलिकडील भागाहून एक माणूस धांव घेत आला; (व) त्यानें सांगितलें कीं हे 'मूसा' ! बडे बडे लोक तुझ्यासंबंधांत सल्ला मसलत करीत आहेत कीं तुला मारून टाकावें; तर तूं (शहरांतून) निघून जा. खरोखरींच मी तुझ्या बऱ्याचें सांगतों. २०. सारांश ('मूसा') शहरांतून निघून पळाला (व) भीत भीत जात होता कीं पाहावें (काय होतें तें; आणि 'मूसा'नें शहरांतून निघतांना) प्रार्थनाहि केली कीं हे माझ्या पालनकर्त्या ! मला (या) जुलमी लोकांपासून तूं वांचीव. २१. आणि जेव्हां त्यानें (आपला)

(१) फिरऔनाच्या लोकांस किब्ती ह्मणत होते. मिसर देशाचें अस्सल नांव किब्त होतें व हे लोक तेथिल मूळ रहिवासी होत.

रोंख 'मदयन'कडे फिरविला (व तिकडील वाट त्याला माहीतहि नव्हती;) तेव्हां तो (आपल्या आपणच) म्हणाला कीं मला आपल्या पालनकर्त्याकडून आशा आहे कीं तो मला सरळ मार्ग दाखवील. २२. आणि जेव्हां तो (शहराबाहेर) 'मदयन' (नगरा)च्या पाण्या(च्या विहीरी)वर पोहोंचला तेव्हां त्याला आढळून आलें कीं पाण्यावर लोकांची एक गर्दी (लागली) आहे (व आपल्या जनावरांस) पाणी पाजीत आहेत. आणि त्यानें (हेंहि) पाहिलें कीं त्यांच्यापासून पलिकडेस दोन स्त्रिया (आपल्या शेळ्या मेंढ्यांस) थोपवून उभ्या आहेत. ('मूसा'नें त्यांस) विचारिलें कीं तुम्हां दोघींचा काय हेतु आहे ? त्या म्हणाल्या, जोंपर्यंत (इतर) मेंढपाल (आपल्या जनावरांस पाणी पाजून) हटवून घेऊन न जातील तोंपर्यंत आम्हीं (आपल्या मेंढरांस पाणी) पाजूं शकत नाहीं. आणि आमचा पिता अतिवयस्क[1] म्हातारा आहे. २३. हें ऐकून ('मूसा'नें) त्यांच्यासाठीं (पाणी ओढून त्यांच्या मेंढरांस) पाजून टाकिलें; नंतर (तेथून) सरून तो(एकेजागीं) सावलींत जाऊन बसला. आणि (भूक लागली होती म्हणून) प्रार्थना केली कीं हे माझ्या पालनकर्त्या ! तूं (या वेळीं) मला जें हितहि पोहोंचविशील त्याचा मी (अतिशय) गरजवंत[2] आहे. २४. इतक्यांत (काय पाहतो आहे कीं) त्या दोघींपैकीं एक त्याजकडेस लाजत लाजत चाललीं येत आहे.तिणें (येऊन 'मूसा'ला) सांगितलें कीं माझा पिता तुला बोलावित आहे; अशासाठीं कीं तूं जें आम्हांकरितां (आमच्या मेंढरांस पाणी) पाजलें होतेंस त्याचें वेतन त्यानें तुला द्यावें. मग जेव्हां 'मूसा' त्या (वृद्धा)जवळ पोहोंचला व त्यानें त्याला आपला अहवाल सांगितला, तेव्हां तो म्हणाला कीं (आतां तूं कसलाच) अंदेशा बाळगूं नकोस. तूं जुलमी लोकांपासून पार बचावलास २५. त्या दोघींपैकीं

(१) यांचा हेतु हा होता कीं आमच्या घरांत कोणी पुरुष नाहीं म्हणून आम्हांला ह्या मेंढरांस पाणी पाजण्यासाठीं यावें लागतें. एक बाप आहे तोहि म्हातारा, चालण्याफिरण्यास अशक्त.

(२) लोकांच्या स्थितीवर करुणा करणें आणि स्वतःला गरज असतांहि त्यांजपासून मदत न मागणें ही या गोष्टीची साक्ष आहे कीं हजरत **मूसा**चा स्वभावच परमेश्वरानें पैगंबरी पदास योग्य असा निर्मिला होता.

एकीनें (आपल्या बापास) म्हटलें कीं हे पित्या! याला चाकरीस ठेवून घे; कारण, उत्तमांत उत्तम माणूस ज्याला तूं चाकरीस ठेवूं इच्छिशील तो मजबूत (व) प्रामाणिक असला पाहिजे. (आणि या गृहस्थांत दोन्ही गुण दिसून येतात). २६. (यावर त्या वृद्ध मनुष्यानें 'मूसा'ला) म्हटलें कीं मी इच्छितों कीं आपल्या ह्या उभयतां मुलींपैकीं एकीस या (स्त्री-धना)ऐवजीं तुझ्याशीं लग्न करून द्यावें कीं तूं आठ वर्षें माझी नोकरी करावीस. आणि जर तूं दहा(वर्षें) पुरीं करशील तर तुझा उपकार होय. आणि मी तुजवर (जास्त) मेहनत टाकण्यास इच्छित नाहीं. (आणि) जर परमेश्वरानें इच्छिलें तर तूं मला (व्यवहारसुकर व) भला माणूस पावशील. २७. ('मूसा'नें) म्हटलें, (बरें तर) ही गोष्ट माझ्या व तुझ्या दरम्यान (पक्की) होऊन चुकली. (मला अखत्यार आहे) दोन्ही मुदतींपैकीं जी कोणतीहि (मी इच्छीन) ती पुरी करून देईन; मजवर कोणाहि प्रकारची जबरदस्ती नाहीं. आणि आम्हीं जें काय बोलतों आहों, परमेश्वर त्याचा साक्षी होय. २८. मग जेव्हां 'मूसा'नें (आपल्या नोकरीची) मुदत पुरी केली व तो आपल्या कुटुंबासह रवाना झाला तेव्हां 'तूर' (पर्वता)कडून याला एक आगशी दिसून आली. ('मूसा'नें) आपल्या कुटुंबास सांगितलें कीं तुम्हीं लोक (येथें) थांबा; मला एक आगशी दिसून आली आहे (व मी तेथें जातों) कीं कदाचित् तेथून तुह्मांपाशीं (वाटेची) कांहीं खबर (घेऊन येईन) अथवा (होईल तर) आगीचें एक कोलीत घेऊन येईन; कीं, कदाचित् तुम्हीं लोक तापाल.[१] २९. मग जेव्हां 'मूसा' अग्निजवळ पोहोंचला तेव्हां (त्या) शुभकारक जागेंत मैदानाच्या उजव्या बाजूनें (एका) झाडांतून त्याला एक वाणी (ऐकूं) आली; कीं हे 'मूसा'! (हा तर) मी सकल जगांचा पालनकर्ता परमेश्वर आहें. ३०. आणि (त्याबरोबरच) हीहि (वाणी आली) कीं तूं आपली काठी (खालीं) टाकून दे. तर जेव्हां ('मूसा'नें) काठी (टाकली व ती अशी) वळवळतांना पाहिली जणूं कीं तो (जिवंत) सर्पच होय; तेव्हां तो पाठ फिरवून पळाला व त्यानें मागें (वळूनहि) पाहिलें नाहीं. (आम्हीं आज्ञापिलें कीं) हे 'मूसा'! पुढें ये; व (कोणाहि गोष्टीची) भीति बाळगूं

(१) पाहा अध्याय २०:१० वरील टीप. २. पृष्ठ ६२२.

नकोस. तूं (प्रत्येक रीतीनें) अभय पावलेल्या लोकांपैकीं आहेस; ३१. तूं आपला हात आपल्या गळेपट्टींत घाल (व मग काढ; म्हणजे तो) रोगरहित (भला चंगा) पांढरा (चकचकीत) निघेल; आणि भयनिरसनार्थ तूं आपली बाजू आपल्याकडे आंखडून[1] घे. सारांश, (काठी व शुभ्र हात) हे दोन (चमत्कार) तुझ्या पालनकर्त्याकडून दोन प्रमाणें होत (कीं तीं तुझ्या मार्फत) 'फिरऔन' व त्याच्या दरबारमंडळाकडे (पाठविलीं जातात). कारण कीं, ते (फारच) आज्ञाभंजक लोक होत. ३२. ('मूसा'नें) विनंति केली कीं हे माझ्या पालनकर्त्या! मी त्यांच्यांतून एका ('किप्ती') इसमाचा[2] खून केला आहे; म्हणून मला अंदेशा आहे कीं ते (कोठें) मला (त्याच्या ऐवजीं धरून) मारून टाकतील. ३३. आणि माझा भाऊ 'हारून' हा जिव्हेनें मजपेक्षां अधिक वक्ता आहे; तर त्याला (माझा) मदतगार बनवून मजबरोबर पाठीव कीं तो माझी सत्यता पटवील. कारण, मला अंदेशा आहे कीं, ('फिरऔना'चे लोक) मला पाखंडी म्हणतील. (तर त्यांना प्रमाण पटविण्यासाठीं वक्तृत्वाची आवश्यकता आहे). ३४. (परमेश्वर) म्हणाला (बरें), आम्हीं तुझी बाजू तुझ्या भावाद्वारें सबळ करूं आणि तुम्हां उभयतांस असें वर्चस्व देऊं कीं 'फिरऔना'चे लोक तुह्मांपावेतों पोहोंचूंहि शकणार नाहींत. (तर बेलाशक) आमचे चमत्कार घेऊन जा; (कीं) तुम्हीं उभयतां व जे तुम्हां उभयतांचें अनुकरण करतील ते तुम्हीं (सर्व) वर्चस्वी राहाल. ३५. तर जेव्हां 'मूसा' आमचे ठळक चमत्कार घेऊन त्यांजपाशीं आला, तेव्हां ते म्हणूं लागले कीं, हे (चमत्कार तर एक प्रकारची) जादु होत (व ते उगीच) हकनाक लबाडीनें (परमेश्वराकडे लाविले जातात). आणि आह्मीं तर आपल्या पूर्वींच्या वाडवडिलांत असल्या गोष्टी ऐकिल्या नाहींत. ३६. आणि 'मूसा'नें म्हटलें कीं जो मनुष्य परमेश्वराकडून

(१) हिंवाळ्याचा मोसम होता. शिवाय हजरत मूसाला भयहि होतें. एरवींहि मनुष्याला भयाचे वेळीं कंपन सुटतें आणि ऊब पैदा करण्यासाठीं हातपाय आंखडून बसतो. हीच स्थिती येथेंहि आहे.

(२) ज्या किप्त्याला हजरत मूसांनीं मारून टाकिलें होतें त्याचें नांव कालून असें होतें.

सद्धर्म घेऊन आला आहे व अखेर ज्याचा परिणाम उत्तम होणें आहे त्याच्या स्थितीशीं माझा पालनकर्ता खूप वाकब होय. ही गोष्ट निश्चित आहे कीं अन्यायकारी लोकांस (कधींच) साफल्य होणें नाहीं. ३७. आणि 'फिरऔन' म्हणाला कीं हे दरबार मंडलांनों! मला तर आपल्या शिवाय तुमचा कोणी परमेश्वर माहीत नाहीं. (आणि ' मूसा ' एका परमेश्वराचा पत्ता देतो, असें बोलून तो आपल्या वजीराला संबोधून म्हणाला कीं) हे 'हामाना'! बरें तर तूं मजकरितां माती(च्या विटां)स पेट लाव (म्हणजे त्यांची भट्टी शिजीव) व (त्यानें) मजकरितां एक (पक्का) महाल बनीव; कीं मी (त्यावर चढून) 'मूसा'च्या परमेश्वराला डोकावून पाहीन आणि मी (त्या दाव्यांत) 'मूसा'ला लबाडांपैकींच समजतों. ३८. आणि ' फिरऔन ' व त्याच्या लष्करांनीं मुलखांत विना कारण फार डोकें उचललें व ते असें समजले कीं त्यांना (मेल्यावर) आम्हांकडे परतून आणिलें जाणार नाहीं. ३९. तर आम्हीं ' फिरऔन ' व त्याच्या लष्करांस पकडलें व त्यांना समुद्रांत फेंकून दिलें. तर (हे पैगंबरा!) पाहा! (तर खरें), जुलमी लोकांचा कसा (वाईट) परिणाम झाला! ४०. आणि आम्हीं त्यांना सरदार तर केले होते; (पण असे वाईट सरदार) कीं (जोंपर्यंत ते जगांत राहिले तोंपर्यंत लोकांस) नरकाग्नीकडे बोलावित राहिले. आणि पुनरुत्थानाचे दिवशीं (सरदारी कसली?) यांना (कोणाहिकडून) मदत देखिल तर मिळणार नाहीं. ४१. आणि आम्हीं या लोकीं त्यांच्या मागें धुत्कार लाविला आहे व पुनरुत्थानाचे दिवशीं तर त्यांचे वाईट हाल होणेंच आहे. ४२. आणि पूर्वीच्या जनतांचा नाश केल्यानंतर आम्हीं 'मूसा'ला (असें उत्कृष्ट) पुस्तक (म्हणजे तौरात) दिलें कीं ज्यानें लोकांचे डोळे उघडत होते व (तें त्यांच्या ठिकाणीं) सन्मार्ग व दया होतें; (आणि) या हेतूनें (तें दिलें गेलें होतें) कीं लोक कदाचित् बोध धरतील. ४३. आणि (हे पैगंबरा!) ज्यावेळीं आम्हीं 'मूसा'ला (पैगंबरीचे) अधिकार दिले, त्यावेळीं तूं ('तूर' पर्वताच्या) पश्चिम बाजूला (जेथें 'मूसा'ला पैगंबरी मिळाली होती तेथें हजर) नव्हतास आणि तूं (तें प्रकरण) प्रत्यक्ष पाहणाऱ्यांपैकींहि नव्हतास. ४४. परंतु (गोष्ट ही होय कीं) आम्हीं बहुतशा जनता निर्मून

उभ्या केल्या व त्यांचीं मोठमोठालीं वयें होऊन गेलीं;आणि तूं 'मद्यन'-च्या लोकांतहि राहिला नाहींस कीं तूं त्यांना आमचीं महावाक्यें वाचून ऐकवीत असावींस (आणि तुला तत्कालीन हकीकत जाणण्याची या प्रकारें संधि मिळाली असावी)! किंबहुना आम्हांस (तुला पैगंबर बनवून) पाठवावयाचेंच होतें. ४५. आणि आम्हीं जेव्हां ('मूसा'ला) बोलाविलें होतें तेव्हांहि तूं 'तूर'(पर्वता)च्या कोणाहि बाजूस हजर नव्हतास; (कीं त्वां या गोष्टी प्रत्यक्ष डोळ्यांनीं पाहिल्या असाव्यात). किंबहुना (ही) तुझ्या पालनकर्त्याची (एक) मेहरबानी होय; अशासाठीं कीं तूं अशा लोकांस भिववावेंस कीं ज्यांच्यापाशीं तुझ्यापूर्वीं कोणी भय सुचविणारा आला नाहीं; कीं(तुझ्या भिवविण्यानें)कदाचित् हे लोक बोध

(१) गोष्टीच्या अनुसंधानाकरितां कांहीं तरी अध्याहृत व अवगत मानणें भाग आहे. व ती गोष्ट मागच्या व पुढच्या वाक्यावरून समजतां येते; पुरी गोष्ट अशी कीं अहो पैगंबरा! तुम्हीं तर मूसाला पैगंबरी पावतांना पाहिलें नाहीं; व आम्हीं मूसाच्या मागून कित्येक जनता निर्माण केल्या व तशांत त्यांची मोठमोठालीं वयें होऊन गेलीं व ते आपले करार विसरले व त्यांना ज्ञान व प्रकटीकरणाची विस्मृति पडली, म्हणून लोक या गोष्टीची वाट पाहत होते कीं त्यांजकडे कोणी पैगंबर यावा व त्यानें त्यांस सन्मार्ग दाखवावा. सारांश, आम्हीं तुम्हांला पैगंबर बनविलें व ज्या गोष्टी तुम्हांस माहीत नव्हत्या त्या तुह्मांस प्रकटीकरणाद्वारें कळविल्या; आणि तुमच्या पैगंबर होण्याचें हें प्रत्यक्ष प्रमाण आहे कीं, तुह्मीं मूसाला पाहिलें नाहीं व त्यांचा अहवाल पुस्तकांत वाचिला नाहीं असें असतांहि तुह्मीं त्यांच्या वेळेच्या गोष्टी इतक्या विस्तारानें लोकांना ऐकवितां व शिकवितां.

(२) म्हणून आह्मीं तुम्हांस प्रकटीकरणाद्वारें मागील अहवाल कळविला.

(३) स्थलसंकोचामुळें आह्मीं भाषांतरांत अध्याहृत वाक्यें दिलीं नाहींत. नाहीं तर, अर्थबोधक भाषांतर असें झालें पाहिजे होतें, "कीं तूं तूर(पर्वता)च्या (कोणाहि) बाजूला हजर नव्हतास (कीं त्वां या गोष्टी प्रत्यक्ष पाहिल्या असाव्यात); किंबहुना, (ह्या सर्व गोष्टी तुला प्रकटीकरणाद्वारें माहित झाल्या आहेत व ही तुजवर व सर्व लोकांवर) तुझ्या पालनकर्त्याचीं मेहरबानी होय, (कीं त्यानें तुला पैगंबर करून पाठविलें) अशासाठीं तूं या (अरबाच्या) लोकांस (ईश्वरीशिक्षेहून) भिववावेंस कीं, ज्यांच्यापाशीं तुझ्यापूर्वीं कोणी भय सुचविणारा आला नाहीं.

धरतील. ४६. आणि(आम्हीं हें कुराण केवळ प्रामाण्य पुरें करण्यासाठींच प्रकटिलें आहे कीं) असें न होवो कीं खुद्द यांच्याच पूर्वकरणीबद्दल यांच्यावर एकादी आपत्ति येऊन कोसळेल, तर (त्यावेळीं) ते म्हणूं लागतील कीं हे आमच्या पालनकर्त्या! तूं आम्हांकडेस कोणी पैगंबर कां पाठविला नाहींस? (तूं जर पैगंबर पाठवितास) तर आम्हीं तुझ्या हुकमाचें अनुकरण करितों व विश्वासूंपैकीं होऊन राहतों. ४७. मग जेव्हां आम्हांकडून सद्धर्म त्यांच्यापाशीं पोहोंचला, तेव्हां ते म्हणूं लागले कीं, जसे (चमत्कार) 'मूसा'ला दिले गेले होते तसेच या(पैगंबरा)ला कां नाहीं दिले गेले? आणि कां जे (चमत्कार)पूर्वीं 'मूसा'ला दिले गेले होते त्यांस लोकांनीं नाकारिलें नाहीं? नास्तिकांचें म्हणणें तर हें आहे कीं ('मूसा' व हा पैगंबर) दोघेहि जादु(-गीर होत,) एकमेकांचे मदतगार.[1] आणि (तसेंच ते कंठरवानें) म्हणतात कीं आम्हीं (या दोहोंतून) कोणासच मानीत नाहीं;(व त्यांच्या पुस्तकांसहि नाहीं). ४८. (हे पैगंबरा! या लोकांस) सांग कीं जर (कुराण व तौरात दोन्हीं पुस्तकें खोटीं आहेत व) तुम्हीं (आपल्या विधानांत) खरे आहां, तर परमेश्वरापासून (आणखीं) कोणी पुस्तक आणा कीं तें या दोहोंपेक्षां विशेष सन्मार्गदर्शक असेल. मी त्याचें अनुकरण करायास (तयार) आहें. ४९. मग जर हे लोक तुझ्या कह्याप्रमाणें न करून दाखवितील, तर तूं जाणून घे कीं ते (सत्याचें नव्हे, तर) केवळ आपल्या मनेच्छेचें अनुकरण करतात. आणि अशापेक्षांहि विशेष कुमार्गी आणखी कोण, कीं जो परमेश्वराकडील सन्मार्गावांचून आपल्या मनेच्छेचें अनुकरण करितो? निःसंशय परमेश्वर हेंकड लोकांस सन्मार्ग दाखवित नसतो. ५०. (आणि तौरात व कुराण दोन्हीं पुस्तकें आम्हीं प्रकटलेलीं होत;) आणि आम्हीं बराबर लोकांस (आपले) हुकूम पाठवित राहिलों आहों कीं ते कदाचित् बोध धरतील. ५१. ज्या लोकांस कुराणापूर्वीं आम्हीं पुस्तक दिलें आहे (व जे समंजस व सत्यप्रीयहि[2] होत) ते तर या(कुराणा)वर विश्वास

(१) मदतगार या शब्दानें त्यांचा हेतु हा होता कीं दोहोंचें शिक्षण मिळतें जुळतें व उभयतांचें कर्तव्य एकाच तऱ्हेचें होय. तर जणूं ते एकमेकांस साह्य करतात.

(२) समंजस व सत्यप्रीय होण्याची जी अट आम्हीं लाविली आहे तर ती

ठेवितात. ५२. आणि जेव्हां त्यांना कुराण ऐकविलें जातें तेव्हां ते म्हणूं लागतात कीं आम्हांला तर याचा विश्वास पटला. निःसंशय हें सत्य (होय व) आमच्या पालनकर्त्याकडून (प्रकटिलेलें आहे); वस्तुतः आम्हीं तर याच्या (प्रकट होण्या) पूर्वीहि (याला) मानीत होतों. ५३. हेच लोक होत कीं ज्यांना त्यांच्या सहनशीलतेबद्दल दुप्पट मोबदला दिला जाईल (कीं त्यांनीं तिकडे तैरातवर विश्वास ठेविला व इकडे कुराणावर). आणि (ते असे सोशिक होत कीं) पुण्यानें वाईटाचें निरसन करतात; आणि आह्मीं जें त्यांना दिलें आहे त्यांतून (परमार्थांत) खर्च करतात. ५४. आणि जेव्हां ते (कोणाकडूनहि) निरर्थक गोष्ट ऐकतात तेव्हां तिजपासून अंग काढून घेतात व (असल्या लोकांस) सांगून देतात कीं आमचीं कामें आम्हांला व तुमचीं कामें तुम्हांला. (आम्हीं तर) तुम्हांस (दुरूनच) सलाम (करितों); आम्हीं अज्ञानी (लोकांचा स्नेह) इच्छीत नाहीं. ५५. (हे पैगंबरा! आपल्या मर्जीप्रमाणें) तूं ज्याच्यावर प्रीति ठेवितोस त्याला तूं सन्मार्गी लावूं शकत नाहींस. किंबहुना, परमेश्वर ज्याला इच्छितो त्याला सरळ मार्गास लावितो. आणि तोच सरळ मार्गावर येणा-रा(च्या स्थिती)शीं खूप वाकब होय. ५६. आणि (हे पैगंबरा! कित्येक 'मक्के'कर तुला) म्हणतात कीं जर आम्हीं तुझ्यासंगतीं सन्मार्गाचें अनुकरण करूं, तर आमच्या भूमींतून आमचें उच्चाटन केलें जाईल. (पण) कां आम्हीं त्यांना ('मक्के'च्या) पवित्र क्षेत्रांत जेथें (हरतऱ्हेचें) अभय (व शांति)

आम्हीं सहाव्या भागाच्या ४ थ्या अध्यायांतील महावाक्यावरून "तथापि त्यांच्यापैकीं जे लोक ज्ञानांत गहन होत ते व विश्वासणारे, तुला जें प्रकट झालें आहे त्यावर विश्वास ठेवितात." घेतली आहे. कुराणाचा कायदा आहे कीं त्यांत एकच मजकूर वारंवार भिन्न भिन्न स्थळीं भिन्न भिन्न रीतीनें सांगितला गेला आहे व ह्मणूनच ही गोष्ट ठरलेली आहे कीं कुराणाचे कित्येक भाग दुसऱ्या कित्येक भागांचें स्पष्टीकरण करतात.

(१) ह्मणजे जे लोक मुसलमानांचे विरोधी आहेत ते आह्मांला धरून कोणी-कडे घेऊन जातील. व तेथें नेल्यावर मारून टाकतील अथवा गुलाम बनवून ठेवितील अगर कोणाच्याहि हातीं विकून टाकतील तें परमेश्वर जाणें.

आहे तेथें जागा दिली नाहीं ? कीं हरतऱ्हेची फळफळादि येथें आकर्षून[1] चालली येत आहे: (घर बसल्या यांचा) आहार (यांना) आमच्या येथून (पोहोंचतो.) परंतु यांच्यांतून बहुतेक (या देणगीची किंमत) जाणित नाहींत. ५७. आणि आह्मीं कितीतरी वस्त्यांचा विध्वंस करून टाकिला कीं त्या आपल्या निर्वाह साधना(च्या वैपुल्याच्या स्थितीं)त (खाऊन पिऊन) फिरून गेल्या होत्या. तर (आतां) हीं त्याच लोकांचीं घरें होत कीं तीं त्यांच्या(विध्वस्त झाल्या)पश्चात वसलींहि नाहींत; पण क्वचितच. आणि (अखेरीस त्यांच्या मालमत्तेचे) आम्हींच वारस झालों. ५८. आणि (हे पैगंबरा !) जों पावेतों तुझा पालनकर्ता कोणाहि कसब्यांत[2] पैगंबर न पाठवील व तो त्यांना आमचीं महावाक्यें वाचून न ऐकवील तों पावेतों त्या(च्या न्याया)स हें दुरापास्त होय कीं तो (गुन्हा पदरीं घातल्यावांचून) वस्त्यांचा नाश करून टाकील. आणि तेथिल लोक आज्ञा-

(१) अरब लोक इस्लामाचे पूर्वींहि काबागृहाची फारच अदब करीत होते; आणि कुरेशच्या घराण्याच्या लोकांस काबाचे सेवक समजून त्यांच्यावर कोणीहि कधीं चढून येत नसे आणि हे लोक कोठेंहि गेले तरी त्यांना कोणी मज्जाव करीत नसे. जर कोणी अपराधी वा आरोपी मक्केंत येऊन आश्रय घेई तर कोणीहि त्याच्या वाटेस जात नसे; हा अभयाचा अर्थ झाला. शिवाय खुद्द मक्केंत व त्याच्या आसमतांत पर्वत व वाळुकामय मैदान आहे. त्यांत धान्य वगैरे निपजविण्याची पात्रता नाहीं; असें असतांहि अगत्याचे जेवढे पदार्थ आहेत ते सर्व दूर देशावरून येतात व हरेक वेळीं मक्केंत ते मिळूं शकतात; ह्मणूनच ह्मटलें कीं हरतऱ्हेची फळाफळादि येथें आकर्षून चालली येत आहे.

(२) 'कसबा' हा उम्मोहा–उम्मुलकुरा–म्हणजे गांवांची आई–या शब्दाचा अर्थ आहे. कारण कसबा हा गांवांपेक्षां लोकसंख्येंत अधिक असतो. पैगंबर कांहीं गांवोगांवीं येत नसतात; तर परमेश्वर कोणा मोठ्या वस्तींत पैगंबर पाठवून तेथील लोकांस शिक्षण देतो त्याचें शिक्षण हळूहळू लहान लहान गांवांत प्रसार पावतें. उदाहरणार्थ, अरबी द्वीपकल्पांत मुख्य शहर मक्केंत आमचे पैगंबरसाहेबांस परमेश्वरानें उत्पन्न केलें व मग तेथून इस्लामधर्म केवळ अरबस्थानांतच नव्हे तर सर्व जगांत पसरला. तर लहान लहान गांवांच्या मुख्य शहरास कसबा म्हणण्याचा प्रघात आहे.

भंग करूं लागल्याशिवाय, आम्हीं वस्त्यांचा नाश करीत नाहीं. ५९. आणि (लोकांनों !) जें कांहींहि तुम्हांस दिलें गेलें आहे तें इहलौकिक आयुष्याचें (सुख) साधन व येथीलच (शोभा व) भूषण होय. आणि जें (पुण्यफल) परमेश्वरासमीप आहे तें (याहूनहि) फारच उत्तम व चिरस्थायी होय. तर कां तुम्हीं लोक (एवढेंहि) समजत नाहीं ? ६०. बरें, ज्या मनुष्याला आम्हीं (स्वर्गाचें) उत्कृष्ट अभिवचन[1] दिलें आहे व तें (परलोकीं) त्याला मिळणार आहे तो मनुष्य (ऐषआरामाचे मानानें) कां त्याच्या सारखा होऊं शकतो कीं ज्याला आम्हीं इहलौकिक आयुष्याचा सुखोपभोग घेऊं दिला व तदनंतर पुनरुत्थानाचे दिवशीं तो अशा लोकांपैकीं होईल कीं जे (जाब देण्यासाठीं परमेश्वरापुढें) हजर केले जातील ? ६१. आणि ज्या दिवशीं परमेश्वर नास्तिकांस बोलावून विचारील कीं ज्या लोकांस तुम्हीं (माझे पातीदार) समजत होतां ते माझे पातीदार कोठें आहेत ? ६२. (सारांश तेहि हजर केले जातील; तेव्हां हे सरकतदार) जे ईश्वरी हुकमास पात्र[2] ठरतील ते बोलूं लागतील कीं हे आमच्या पालनकर्त्या ! हे तेच लोक होत कीं ज्यांना आम्हीं बहकविलें. (पण) ज्याप्रमाणें आम्हीं स्वतः (राजीखुषीनें बळजबरीशिवाय) बहकलों होतों त्याच प्रमाणें आम्हीं यांनाहि (मुळींच सक्ती न करितां) बहकविलें. आम्हीं तुझ्या सेवेंत (यांच्या बहकाविण्याच्या जबाबदारीपासून) निर्दोष आहों. हे लोक आमची उपासना करीतच नव्हते. ६३. आणि (मग मूर्तीपूजकांस) म्हटलें जाईल कीं (ज्यांना तुम्हीं ईश्वराचे सरकतदार समजत होतां) त्या आपल्या सरकतदारांस[3] (आपल्या कुमकेस्तव) बोलवा.

(१) भावार्थ हा कीं स्वर्ग, हें अभिवचन दिलेलें उसनें; आणि इहलौकिक साफल्य, हे रोख तूर्तातूर्त; पण स्वर्ग अनंत होय व हें जग नाशिवंत; म्हणून ही रोकड या उसनवारीस पोंहोंचत नाहीं.

(२) ईश्वरी हुकमास पात्र ठरणें याचा अर्थ हा कीं, परमेश्वरानें सांगितलें कीं, 'आम्हीं नरकाग्नीला गुहेगारांनीं भरून टाकूं,' तें वचन यांच्याठायीं पूर्ण होईल व हे शिक्षेच्या हुकमास पात्र ठरतील.

(३) सरकतदार वा पातीदार याचा अर्थ कोठें मूर्ती होतो व कोठें देवदूत व कोठें पैगंबर व ऋषि असा होतो; कोठें बडे पुढारी लोक व कोठें सैतान वा

तात्पर्य, हे लोक त्यांना बोलावितील; पण ते त्यांना जबाब सुद्धांहि देणार नाहींत व (मूर्तिपूजक आपल्या डोळ्यांनीं) शिक्षा पाहून घेतील. जर हे लोक (जगांत) सरळ मार्गावर असते तर (त्यांच्यावर हा वाईट प्रसंग आला नसता). ६४. आणि ज्या दिवशीं परमेश्वर नास्तिकांस बोलावून विचारील कीं पैगंबरां(नीं तुम्हांस समजाविलें, तर त्यां)ना तुम्हीं काय उत्तर दिलें ? ६५. तर त्यादिवशीं त्यांना कोणतीच गोष्ट सुचणार नाहीं व ते आपसांत विचारपूसहि करूं शकणार नाहींत. ६६. तर ज्यानें (जगांत)पश्चात्ताप केला व विश्वास धरिला व सुकृत्यहि केलें, तर आशा आहे कीं असा मनुष्य (परलोकीं आपल्या मनोरथांत)सफल होणारांपैकीं होईल. ६७. आणि (हे पैगंबरा!)तुझा पालनकर्ता जसें इच्छितो तसे लोक पैदा करतो व(त्यांच्यांतून ज्याला इच्छितो त्याला)निवडून घेतो. निवडणूक[1] लोकांच्या अखत्यारांत नाहीं. हे लोक जसजसे (परमेश्वराचे) जोडीदार

असुर असा अर्थ होतो. कारण ज्याच्यासंबंधानें अशी कल्पना केली कीं, त्याला ईश्वरत्वाचा कांहींहि अधिकार आहे तोच ईश्वराचा सरकतदार ठरला. याचप्रमाणें ज्यांचा बोल ईश्वराज्ञेवर वरचढ ठेविला गेला त्यांना ईश्वरी–सरकतदार म्हणतां येईल. येथें त्याचा अर्थ सैतान होतो. हीं गोष्ट तेराव्या भागांतील 'सूरते-इब्राहीम' या अध्यायांत आलेल्या नरकवासी व सैतान यांच्या परलोकीं होणाऱ्या सवाल जवाबाशीं मिळतें. तात्पर्य सैतान स्पष्टपणें सांगून देतील कीं, हे आपणच आमच्या आधीन झाले व खरें पाहतां त्यांनीं आपल्या मनेच्छेचें अनुसरण केलें, आमचें नव्हे. आमच्या निव्वळ बहकाविण्यानें ते आपल्या खुषीनें आमचे ताबेदार बनले. तर खरोखर त्यांनीं आपल्या मनेच्छेची उपासना केली आमची नव्हे. हे लोक आमची उपासना करीत नव्हते याचा एक अर्थ, हे लोक कांहीं आमचे गुलाम तर नव्हतेच, असाहि होऊं शकतो.

(१) मक्केचे नास्तिक पैगंबरसाहेबांवर एक आक्षेप हाहि काढीत होते कीं श्रीमंती व जथ्याच्या दृष्टीनें दुसरे लोक, पैगंबरीचे यांच्याहून जास्त हक्कदार आहेत. त्याचें हें उत्तर आहे कीं, परमेश्वरानें ही निवडणूक आपल्या हातांत ठेविली आहे व ती इहलौकिक वैभवावर अवलंबून नाहीं. किंबहुना अंतःकरणाच्या शुद्धीवर व पवित्रतेवर अवलंबून आहे. ह्या प्रकरणांमध्यें पडणें म्हणजे परमेश्वरासमागमें कोणी जोडीदार आहे असें मानणें होय.

ठरवितात त्यांजपासून परमेश्वर पवित्र व थोर होय. ६८. आणि (हे पैगंबरा!) जे (विचार) हे लोक आपल्या मनांत लपवितात व जे जाहीर करतात ते तुझा पालनकर्ता (खूप) जाणतो. ६९. आणि तोच परमेश्वर होय कीं त्याच्यावांचून अन्य कोणी उपास्य नाहीं. इहलोक व परलोक या (दोहों)त त्यालाच स्तुति होय; आणि त्याचीच हुकमत होय व त्याच्याचकडे तुम्हां लोकांस परतून जाणें आहे. ७०. (हे पैगंबरा! या लोकांस) सांग कीं बरें पहा तर खरें; कीं जर परमेश्वर पुनरुत्थानाचे दिवसापर्यंत सर्वकाल तुम्हांवर रात्र करून ठेवील तर परमेश्वराखेरीज अन्य कोण परमेश्वर आहे कीं जो तुम्हांसाठीं (दिवसाचा) प्रकाश आणलि? तर कां तुम्हीं (असली सयुक्तिक गोष्टहि) ऐकत नाहीं? ७१. (हे पैगंबरा! या लोकांस) सांग कीं बरें पहा तर खरें, कीं जर परमेश्वर पुनरुत्थानाचे दिवसापर्यंत सर्वकाल तुम्हांवर दिवस करून ठेवील तर परमेश्वराखेरीज अन्य कोण परमेश्वर आहे कीं जो तुह्मांसाठीं रात्र आणील कीं तुम्हीं तींत विश्रांति घ्यावी ? तर कां तुम्हीं लोक (परमेश्वराची अशी ठळक देणगीहि) पाहत नाहीं? ७२. आणि (त्यानेंच) आपल्या दयेनें तुम्हांकरतां रात्र व दिवस हीं बनविलीं आहेत कीं तुम्हीं रात्रींत विश्रांति घ्यावी आणि (दिवसास) त्याचे औदार्या (म्हणजे आपल्या आहारा)च्या शोधांत लागून राहावें. आणि हें कीं तुम्हीं (त्याचे) आभार मानावेत. ७३. आणि ज्यादिवशीं (परमेश्वर) मूर्तीपूजकांस बोलवून विचारील कीं ज्यांना तुम्हीं (माझे जोडीदार) समजत होता ते (आतां) माझे जोडीदार कोठें आहेत ? ७४. (सारांश ते जोडीदार हजर केले-जातील;) आणि प्रत्येक जनतेंतून आम्हीं एक साक्षी (म्हणजे पैगंबर) अलग काढून घेऊं (व तो नास्तिकाविरुद्ध साक्ष देईल) मग आम्हीं (जन-समूहास) सांगू कीं आपला (निर्दोषितेचा) पुरावा पुढें करा; तेव्हां त्या लोकांस माहीत होऊन जाईल कीं सत्य परमेश्वराकडेच होय आणि हे (जगांत) जसजशा (नसत्या खोट्या) गोष्टी मनानें रचीत होते त्या (सर्व त्यादिवशीं) त्यांच्यापासून झाल्या गेल्या होऊन जातील. ७५. (कोणालाहि ईश्वरतुल्य मानणें हीहि एका प्रकारची कृतघ्नता होय; त्यास अनुरूप अशी एक गोष्ट ही होय कीं) 'कारून' 'मूसा'च्या ज्ञातीय

लोकां (म्हणजे 'बनी-इस्राएलां') पैकीं होता. मग तो त्यांच्यावर जुलूम करूं लागला; आणि आम्हीं त्याला इतके खजीने देऊन ठेविले होते कीं अनेक बलवान् माणसें त्याच्या किल्ल्या मुष्किलीनें उचलीत. एकदां त्याच्या (ज्ञातीय) लोकांनीं त्याला सांगितलें कीं तूं अत्यानंद पावूं नकोस; (कारण) परमेश्वर अत्यानंद पावणारांस पसंत करीत नसतो. ७६. आणि (हें) जें (संसारसाहित्य) तुला परमेश्वरानें देऊन ठेविलें आहे त्यांत (कांहीं) शेवटल्या (पारलौकिक) घराचीहि फिकीर करीत राहा; आणि इहलोकांतून जो तुझा हिस्सा[1] आहे तो विसरूं नकोस. आणि ज्याप्रमाणें परमेश्वरानें तुझ्याशीं परोपकार केला आहे त्याप्रमाणें तूंहि (इतरांशीं) परोपकार कर आणि मुलखांत फिसाद शोधीत फिरूं नकोस; (कारण,) परमेश्वर फिसादखोरांस पसंत करीत नसतो. ७७. ('कारून') बोलला हीं (धनदौलत) तर मला माझ्या ज्ञानयोग्यतेनें प्राप्त झाली आहे. कां ('कारूना'ला) हें माहीत नव्हतें कीं याच्यापूर्वी परमेश्वर (मागील) पिढ्यांतून अशा अशा लोकांचा नाश करून चुकला आहे कीं जे (नोकर चाकरांचें) याच्याहून अधिक बल ठेवित होते आणि त्यांच्या पाशीं जमा (पुंजी)हि (याहून) फारच जास्त होती. आणि पाप्यांपासून त्यांच्या पापांसंबंधानें[2] विचारणा केली जात नसते. ७८. तात्पर्य, 'कारून'

(१) इहलौकिक हिस्सा विसरण्याचे दोन अर्थ होऊं शकतात. एक हा कीं, ऐहिक साजसरंजाम सर्व सोडून जावयाचा आहे. यांतून द्रव्याच्या मालकाचा हिस्सा, तो जो पारलौकिक कार्यांत खर्च करून पुढील सामुग्री करून नेईल तोच होय. तर अर्थ हा होईल कीं, परलोकांसाठीं सामुग्री गोळा करीत राहा. दुसरा अर्थ हा होऊं शकतो कीं, परमेश्वरानें दिलें आहे तर निव्वळ त्या देणगीचे भक्त बनून राहूं नकोस; तर तूंहि खा व लोकांसहि खाऊं दे. कोणाच्याहि मालांत जर दुसऱ्याचा हक्क आहे तर खुद्द त्याचा हक्क कां म्हणून नसावा. त्याला आपल्या गरजेप्रमाणें सुखोपभोग मिळाला पाहिजे. परंतु कारूनसारख्या कंजूष व कवडीचुंबक माणसाच्याठायीं पहिलाच अर्थ जास्त लागू आहे.

(२) भावार्थ हा दिसतो कीं, कारून हा जगांत धनदौलतीचें श्रेय आपल्या ज्ञानयोग्यतेकडे लावित असे; म्हणूनच तो परमेश्वराचे उपकार मानीत नसे. आणि जो कोणी त्याला परमेश्वराच्या उपकारासंबंधानें चार गोष्टी सांगी; त्याशीं तो वितंडवाद करी. तर परमेश्वरानें जाणविलें कीं, माझ्यासमोर हा वितंडवाद चालत नाहीं व पाप्यांना अशी संधीहि दिली जाणार नाहीं कीं,

(एके दिवशीं) आपल्या थाटामाटानें लोकांच्या पुढून निघाला; तर जे लोक इहलौकिक आयुष्याचे अभिलाषी होते ते (त्याला पाहून) म्हणूं लागले कीं जसें कांहीं (संसारसाहित्य) 'कारूना'ला मिळालें आहे तसें आम्हांलाहि (प्राप्त) असतें तर बरें होतें ! यांत संशय नाहीं कीं 'कारून' हा मोठा भाग्यवान् होय. ७९. आणि ज्या लोकांस (परमेश्वरा कडून) ज्ञानदान[1] दिलें गेलें होतें ते (या लोकांस) बोलले कीं तुमचा नाश जावो ! ज्या मनुष्यानें विश्वास धरिला व त्यानें सुकृत्यहि केलें त्याच्या साठीं परमेश्वराचें पुण्यफल('कारूना'च्या धन दौलती पेक्षां) फारच उत्तम होय. पण सहनशील लोकां शिवाय तें (पुण्यफल प्रत्येकास) मिळत नसतें. ८०. मग आम्हीं 'कारून' व त्याचें घरदार यांसह जमीनीस ढांसळून टाकिलें; आणि परमेश्वराशिवाय कोणीहि जनसमुह त्याच्या मदतीस (उभाहि) राहिला नाहीं; आणि तो (आपणहि कोणा युक्तीनें) आपल्याला बचावूं शकला नाहीं. ८१. आणि जे लोक आदल्या दिवशीं त्याच्या जागीं (होण्या)ची हांव बाळगित होते ते सकाळींच म्हणूं लागले कीं हाय गह-जब ! ही तर, परमेश्वरच आपल्या सेवकांतून ज्याची इच्छितो त्याची अन्न(संपत्ति)[2] वाढवितो आणि (ज्याला इच्छितो त्याला) काटकसरीनें देतो. परमेश्वर जर आम्हांवर (आपली) कृपा न करता, तर ('कारून'-च्यासारखें) आम्हांलाहि (जमीनींत) ढांसळविता. हाय गहजब ! गोष्ट तर ही होय कीं कृतघ्नांस (कधींच) साफल्य होणें नाहीं. ८२. (जगिक देणग्या तर ज्याला त्याला प्राप्त होतातच; पण) हें पारलौकिक घर होय; कीं तें आम्हीं (मुद्दाम) अशा लोकांसाठीं राखून ठेविलें आहे कीं जे जगांत

ते वितंडवाद करतील. "पाप्यांपासून त्यांच्या पापांसंबंधानें विचारणा केली जात नसते." याचा अर्थ हाच होय.

(१) भाषांतरालंकारार्थ आम्हीं ज्ञानाबरोबर दान हा शब्द वाढविला आहे.

(२) अन्न संपत्तीची वाढ व घट माणसाच्या केल्यानें होत नाहीं. तर परमेश्वराच्या कृतीनें होतें. मनुष्य जर आपल्या अधिकारानें व युक्तीनें कारूनच्या म्हणण्याप्रमाणें आपला शेर वाढवून घेता, तर कारून कोणा युक्तीनें जमिनीला बळी पडण्यापासूनहि बचावला असता. हाय गजब हे शब्द मी समजलों होतों काय व झालें काय याबद्दल सखेदाश्चर्य प्रगट करून त्या वाक्यावर जोर देण्यासाठीं, वापरले आहेत. कारूनच्या बाह्य सफलतेनें लोकांस धोक्यांत ठेविलें. पण जेव्हां लोकांनीं त्याचा परिणाम पाहिला तेव्हां त्यांना आपली चूक कळून आली व खेद झाला.

कोणाहि तऱ्हेची शेखी मिरवूं पाहत नाहींत व फिसादहि (इच्छीत) नाहींत. आणि (उत्तम) परिणाम (तर) (परमेश्वराला) भिऊन वागणाऱ्यांचाच होय. ८३. जो मनुष्य (पुनरुत्थानाचे दिवशीं) सुकृत्य घेऊन हजर होईल त्याला त्याहून उत्तम (मोबदला मिळेल) आणि जो वाईट कर्म घेऊन हजर होईल तर ज्या लोकांनीं वाईट कर्मे केलीं आहेत त्यांना जसें ते (जगांत) करीत राहिले केवळ तसलाच मोबदला मिळेल. ८४. (हे पैगंबरा!) ज्या(परमेश्वरा)नें कुराणा(च्या हुकमाच्या अंमलबजावणी)स तुजवर आवश्यक ठरविलें आहे तो अर्थातच तुला (मूळ)[१] ठिकाणास लावून देईल. (हे पैगंबरा! या लोकांस) सांग कीं माझ्या पालनकर्त्यास खूप माहीत आहे कीं कोण (त्याचेकडून) सद्धर्म घेऊन आला आहे आणि कोण धडधडीत चुकींत आहे? ८५. आणि (हे पैगंबरा!) तुला तर (मुळींच) आशा नव्हती कीं (परमेश्वराकडून) तुला पुस्तक प्रकटिलें जाईल; पण तुझ्या पालनकर्त्याची (तुजवर मोठीच) दया (झाली, कीं त्यानें कुराण प्रकटिलें); तर तूं (तें निस्पृहतेनें ऐकीव व) कधींच नास्तिकांची तरफदारी करूं नकोस. ८६. आणि असें न व्हावें कीं जेव्हां ईश्वरी हुकूम तुला प्रकट होऊन चुकतील तेव्हां त्यानंतर हे लोक तुला त्यांच्या (अमलबजावणी) पासून अडवितील (व तूं अडून जाशील; तर दीर्घोद्योगानें व चिकाटीनें आपलें पैगंबरी–कर्तव्य करीत राहा). आणि (लोकांस) आपल्या पालनकर्त्याकडे बोलावित चालला जा आणि (खबरदार!) मूर्तीपूजकांत (जाऊन सामील) होऊं नकोस. ८७. आणि परमेश्वरासमागमें कधींहि दुसऱ्या कोणा उपास्यास बोलावूं नकोस. (कारण), त्याच्यावांचून अन्य कोणी उपास्य नाहीं. त्याच्या व्यक्तिशिवाय सर्व वस्तु नाशिवंत होत. त्याचीच हुकमत होय. आणि त्याचेकडेच तुम्हां(सर्वां)स परतून जाणें आहे. ८८.

(१) 'मूळ ठिकाणीं' याच्या अर्थात मतभेद आहे. कोणी म्हणतात, हें मक्केच्या जिंकिल्या जाण्याचें भविष्य आहे कीं आतां जरी तुह्मांस नास्तिकांचा छळ सोसून देशत्याग करावा लागला आहे तरी परमेश्वर एकेदिवशीं या शहराकडे तुम्हांस परत आणील. कोणी म्हणतात, मूळ ठिकाण ह्मणजे पारलौकिक उत्तम गति जिचें पैगंबरसाहेबांस अभिवचन दिलें गेलें आहे ती. हा मतभेद पाहून दोघांसहि अनुसरता असा अर्थ आम्हीं येथें पत्करला आहे.

अध्याय २९ वा.

सूरतुल्–अन्कबूत.

हा अध्याय मक्केंत प्रकट झाला. ह्यांत ६९ महावाक्यें आहेत. या अध्यायाचे मध्यभागीं कोळ्याचेसंबंधानें वर्णन आलें आहे त्यावरून 'सूरतुल्-अन्कबूत' म्हणजे कोळ्याचें प्रकरण असें यास नांव दिलें गेलें आहे.

परम दयाळू (आणि) कृपाळू परमेश्वराच्या नांवानें (मी आरंभ करितों).

अ. ल. म. (अलेफ–लाम–मीम). १ कां लोकांनीं हें समजून ठेविलें आहे कीं (तोंडानें) इतकें बोलण्यावर कीं आम्हीं विश्वास धरिला आहे ते सोडून दिले जातील; व त्यांना अजमाविलें जाणार नाहीं ? २. आणि आम्हीं तर यांच्यापूर्वीं जे लोक (होऊन गेले) आहेत त्यांनाहि अजमाविलें होतें. तर जे लोक (विश्वास व्यक्त करण्यांत) खरें बोलतात परमेश्वर त्यांनाहि अवश्य जाणून घेईल आणि तो लबाडांसहि अवश्य जाणून घेईल. ३. कां जे लोक दुष्टकर्मैं करितात त्यांनीं समजून ठेविलें आहे कीं ते आमच्या आवांक्याच्या बाहेर निघून जातील ? (असें समजत आहेत तर) हे लोक किती तरी वाईट निवाडा करतात ! ४. जो कोणी (परलोकीं) परमेश्वराला भेटण्याची आशा बाळगून असेल तर (त्याची त्यानें तयारी करावी; कारण,) परमेश्वराची (ठरीव) वेळ अवश्य येणार आहे. आणि तो (सर्वांचें) ऐकितो (व सर्व कांहीं)जाणतो ५. आणि जो (परमेश्वराप्रीत्यर्थ) झटून उद्योग करितो, तो आपल्याच (कल्याणा)साठीं झटतो. (एरव्हीं) परमेश्वर तर सर्व सृष्टी(च्या लोकां)कडून

---

(१) परमेश्वराला कित्येक वस्तूसंबंधीं दोन्ही प्रकारचें ज्ञान आहे. ह्मणजे कोणतीहि गोष्ट होण्याच्या आधींचें व ती होण्याच्यानंतरचें; येथें दुसऱ्या प्रकारचें ज्ञान उद्दिष्ट आहे.

निरपेक्ष होय. ६. आणि ज्या लोकांनीं विश्वास धरिला व चांगलीं कामेंहि केलीं, त्यांचीं पापें आम्हीं त्यांच्यावरून अवश्य दूर करूं आणि (जगांत हे लोक) जीं (चांगलीं) कामें करीत राहिले त्यांचा यांना उत्तमांत उत्तम मोबदला देऊं. ७. आणि आम्हीं माणसाला आपल्या आईबापाशीं चांगलें वर्तन करण्याची आज्ञा केली. आणि (हेंहि समजावून दिलें कीं) जर आईबाप तुझ्या मागें ह्यासाठीं झटतील कीं तूं अशा एखाद्याला माझा जोडीदार मानावास कीं ज्या(च्या ईश्वरी जोडीदार होण्या)चें तुजपाशीं कोणतेंहि ज्ञान (-युक्त प्रमाण)च नाहीं; तर (या गोष्टींत) तूं त्यांचा कह्या मानूं नकोस. तुह्मां(सर्वां)स मजकडे परतून येणें आहे; मग जें (कांहींहि) तुह्मीं (लोक जगांत) करीत राहिलां (त्याचें बरेंवाईट त्या वेळीं) मी तुह्मांस विदित करीन. ८. आणि ज्या लोकांनीं विश्वास धरिला व चांगलीं कामेंहि केलीं त्यांना आम्हीं (पुनरुत्थानांत) अवश्य सदाचरणी सेवकांत (नेऊन) दाखल करूं. ९. आणि कित्येक लोक असेहि होत कीं जे (तोंडून तर) म्हणतात कीं आम्हीं परमेश्वरावर विश्वास ठेविला. मग जेव्हां त्यांना परमेश्वरा(च्या मार्गा)त (कोणाहि तऱ्हेची) इजा पोहोंचते, तेव्हां लोकांच्या छळणूकीस ईश्वरीशिक्षेप्रमाणें (एक असह्य आपत्ति) बनवून घेतात. आणि (हे पैगंबरा!) जर तुझ्या पालनकर्त्याची मदत येऊन पोहोंचेल (व मुसलमानांचा विजय होईल) तर हेच लोक (मुसलमानांस) म्हणूं लागतात कीं आह्मींहि तुमच्याच संगतीं होतों. बरें, जें कांहीं सकल जमांच्या (लोकांच्या) मनांत आहे त्यांशीं कां परमेश्वर खूप वाकब नाहीं? १०. आणि ज्या लोकांनीं विश्वास धरिला आहे, परमेश्वर त्यांना अवश्य जाणून घेईल; आणि तो दांभिकांसहि अवश्य जाणून घेईल. ११. आणि नास्तिक हे, मुसलमानांस सांगतात कीं, तुम्हीं आमच्या(धर्म-) पंथावर चाला; आणि (पुनरुत्थानीं) तुमचीं पापें आम्हीं उचलूंत घेऊं.

---

(१) जाणून घेण्याचा अर्थ मागील पानावरील टीकेंत पाहा.

(२) या बोलण्यांत नास्तिकांचा उद्देश हा होता कीं, आम्हीं तर तुम्हांस धर्माचा सरळ मार्ग दाखवितों. यावर जर तुम्हांला कांहीं अंदेशा असेल तर परमेश्वरापुढें जाऊन आम्हीं तुम्हांतर्फे जबाबदारी घेऊं; आणि परमेश्वर न करो! जर कांहीं शिक्षा योजिली गेली तर ती आम्हीं भोगून घेऊं.

आणि वास्तविक पाहतां, हे लोक त्यांचीं पापें किंचित्‌हि तर उचलणार नाहींत. कांहीं संशय नाहीं कीं हे लोक लबाड होत. १२. पण होय, (पुनरुत्थानाचे दिवशीं) ते आपलीं (पापांचीं) ओझींहि उचलतील आणि आपल्या ओझ्यांबरोबर आणखी ओझींहि (म्हणजे लोकांच्या बहकविण्याचीं ओझीं). आणि जसजशीं कुभांडें हे लोक रचीत राहिले आहेत त्यांची पुनरुत्थानाच्या दिवशीं यांच्यापासून अवश्य विचारणा केली जाईल. १३. आणि आम्हीं 'नूहा'ला त्याच्या लोकांकडे (पैगंबर करून) पाठविलें; तर तो पन्नास वर्षें कमी हजार वर्षें त्या(लोकां)त राहिला; मग (अखेर त्याच्या) लोकांस जलप्रलयानें येऊन गांठिलें; आणि ते (तसेच) आज्ञाभंग करीत राहिले होते. १४. तर आम्हीं 'नूहा'ला व गलबतांतील सोबत्यांना (जलप्रलयांतून) वांचवून घेतलें आणि आम्हीं या (वृत्तांता)ला सर्व सृष्टीकरितां एक बोध बनवून टाकिला. १५. आणि (हे पैगंबरा!) 'इब्राहीम'(चा अहवाल या लोकांस निवेदन कर कीं,) जेव्हां त्यानें आपल्या लोकांस सांगितलें कीं परमेश्वराची उपासना करा व त्याचें भय बाळगा. जर तुम्हीं समजत बुजत असाल तर हें तुमच्याठायीं उत्तम होय. १६. (पण) तुम्हीं तर परमेश्वराशिवाय केवळ मूर्तींची उपासना करितां आणि खोट्या खोट्या गोष्टी (मनानें) बनवितां. परमेश्वराशिवाय ज्या (उपास्यां)ची तुम्हीं उपासना करितां, ते तुम्हांस अन्नसंपत्ति (देण्या)चा (किंचितहि) अखत्यार ठेवित नाहींत. तर अन्नसंपत्तिहि परमेश्वरापाशींच मागा व त्याचीच उपासना करा व त्या (त्याच देणग्यां)चे आभार माना. (कारण,) तुम्हांला त्याच्याचकडे परतून जाणें आहे. १७. आणि जर तुम्हीं (मला) पाखंडी समजतां, तर तुमच्या पूर्वींच्या पिढ्याहि (आपल्या पैगंबरांना) पाखंडी म्हणून चुकल्या आहेत. आणि पैगंबराकडे तर (ईश्वरीसंदेश) स्पष्टपणें पोहोंचता करणें आहे एवढेंच. १८. आणि कां लोकांनीं (या गोष्टीचें) अवलोकन केलें नाहीं कीं परमेश्वर कसें सृष्टीस प्रथम निर्माण करून मग त्याच तऱ्हेची सृष्टि पुन्हांपुन्हां निर्मित राहतो. ही परमेश्वरासमीप एक सोपीशी गोष्ट होय. १९.

(१) याचप्रकारचें वाक्य अध्याय २७: ६४ वरील टीप १ मध्यें पाहा.

(आणि आम्हीं 'इब्राहिमा'स हेंहि आज्ञापिलें कीं या लोकांस) समजावून सांग कीं तुम्हीं मुलखांत हिंडा फिरा आणि पाहा कीं परमेश्वरानें (सृष्टीस) प्रथम कसें निर्माण केलें व मग (याच प्रमाणें, तोच) परमेश्वर (लोकांस पुनरुत्थानाचे दिवशीं) शेवटचें उठविणेंहि उठवील. निःसंशय परमेश्वर सर्व शक्तिमान् होय. २०. तो ज्याला इच्छील त्याला शिक्षा देईल व ज्याच्यावर इच्छील त्याच्यावर दया करील. आणि तुम्हीं (सर्व) त्याच्याचकडे पालटून आणिले जाल. २१. आणि तुम्हीं तर जमिनींत (लपून परमेश्वराला) हारवूं शकत नाहीं व आकाशांत (उडूनहि) नाहीं. आणि परमेश्वरावांचून तर कोणी तुमचा पुरस्कर्ता नाहीं व कोणी मदतगारहि नाहीं. २२. आणि जे लोक परमेश्वराच्या निशाण्यांस व (पुनरुत्थानाचे दिवशीं) त्याच्या हुजूर हजर होण्यास मानण्याचें नाकारितात; हेच लोक माझ्या दयेकडून निराश होऊन बसले आहेत; आणि हेच होत कीं त्यांना (परलोकीं) दुःखप्रद शिक्षा (होणें) आहे. २३. मग तर 'इब्राहिमा'चे लोकांपाशीं (त्याच्या गोष्टीचें) याशिवाय (आणखी कांहीं) उत्तरच नव्हतें कीं ते (आपसांत) म्हणूं लागले कीं, याला ठार करा अगर याला जाळून टाका. तात्पर्य (त्यांनीं त्याला अग्नींत फेंकून दिलें; पण,) परमेश्वरानें त्याला आगींतून बचाविलें. निःसंशय या(वृत्तांतां)-तहि जे लोक विश्वास ठेवितात त्यांच्यासाठीं (ईश्वरीसामर्थ्याच्या बऱ्याच) निशाण्या होत. २४. आणि ('इब्राहिमा'नें आपल्या लोकांस हेंहि) सांगितलें (होतें) कीं तुम्हीं परमेश्वराला सोडून जो मूर्तींचा अंगिकार करितां तो केवळ इहलौकिक आयुष्यांतील परस्पर स्नेह[1] व प्रेम यामुळेंच (करितां). मग पुनरुत्थानाचे दिवशीं तर (तुमचें हें हाल होणें आहे कीं) तुमच्यांतला एक एकास नाकारील व एक एकास शाप देईल. आणि नरकाग्नि तुम्हां सर्वांचें (शेवटलें) ठिकाण होईल आणि (या मूर्तीं-

(१) भावार्थ हा आहे कीं तुम्हीं लोकांनीं आपल्या वाडवडिलांस चुकीच्या मार्गावर पाहिलें व त्यांच्या स्नेहामुळें व प्रेमामुळें तुम्हीं त्यांचें अनुकरण केलें; आणि असेंहि घडून येतें कीं मनुष्य चुकीच्या मार्गावर असतो व त्याला आपली चूक दिसूनहि येते; तरी देखिल तो स्नेह व गोत्रसंबंध यांच्याकडे नजर देऊन चुकीच्या मार्गावरच अडून बसतो आणि सन्मार्ग पत्करत नाहीं.

पैकीं) कोणीहि तुमचे मदतगार होणार नाहींत. २५. यावर (फक्त) 'लूत'नें 'इब्राहिमा'वर विश्वास ठेविला; आणि ('इब्राहिमा'नें) म्हटलें कीं मी तर देशत्याग करून आपल्या पालनकर्त्याकडे (जेथें कोठें त्याला मंजूर असेल येथें) निघून जाईन. निःसंशय तो सामर्थ्यवान् (व) बुद्धिमान् होय. २६. आणि आम्हीं 'इब्राहिमा'ला 'इस्हाक' (हा पुत्र) व 'याकूब' (हा प्रपौत्र) दिला; आणि त्याच्या वंशपरंपरेंत पैगंबरी व पुस्तक (–प्रकटीकरण) हीं (चालू)ठेविलीं आणि आम्हीं 'इब्राहिमा'स या लोकींहि त्याचें प्रतिफळ देऊन टाकिलें आणि (परलोकींहि) तो निःसंशयेंकरून (आमच्या) सदाचरणी सेवकांपैकीं होईल. २७. आणि (हे पैगंबरा ! या लोकांस) 'लूत'(चा अहवालहि ऐकीव कीं) जेव्हां त्यानें आपल्या लोकांस म्हटलें कीं तुम्हीं (अशीं) निलज्जपणाचीं कामें करितां कीं जीं तुम्हांपूर्वीं आलमदुनियेचे लोकांत कोणीहि केलीं नाहींत. २८. कां तुम्हीं (स्त्रियांस सोडून) पुरुषांजवळ जातां व (प्रवाश्यांची) वा[१]ट मारतां आणि आपल्या समाजांत गैरशिस्त कामें करितां? तेव्हां 'लूत'चे लोकांपाशीं याच्याशिवाय (कांहीं) उत्तरच नव्हतें कीं ते म्हणूं लागले कीं जर तूं खऱ्यांपैकीं असशील तर तूं आम्हांवर ईश्वरी शिक्षा आण. २९. (यावर 'लूत'नें परमेश्वरापाशीं) प्रार्थना केली कीं हे माझ्या पालनकर्त्या! (या)फिसादखोर लोकांविरुद्ध तूं माझी मदत कर. ३०.आणि जेव्हां आमचे दूत 'इब्राहिमा' पाशीं (वृद्धावस्थेंत पुत्र जन्मण्याचें) शुभवर्तमान घेऊन आले; तेव्हां त्यांनीं ('इब्राहिमा'स) सांगितलें कीं आम्हीं (लवकरच 'लूत'च्या) ह्या वस्तीच्या रहिवाश्यांचा नाश करणार आहों. (कारण कीं) या (वस्ती)चे लोक फारच खोडकर होत. ३१. (यावर 'इब्राहिमा'नें) म्हटलें कीं त्या

---

(१) कित्येक भाष्यकारांनीं वाट मारणें म्हणजे प्रजोत्पत्तीची वाट मारणें असा अर्थ घेतला आहे. तर या स्थितींत 'तुह्मी पुरुषांच्या जवळ जातां" आणि 'प्रजोत्पत्तीची वाट मारता' यांचा अपराध एकच ठरतो. आम्हीं जो अर्थ वाट मारण्याचा घेतला आहे तो अपराध वेगळाच आहे. कित्येक तफ़्सीर ह्मणजे भाष्यांवरून सिद्ध होतें कीं ते लोक निर्लज्जपणा शिवाय दरवडेहि घालीत होते व लोकांस लुबाडीत होते.

(वस्ती)त तर 'लूत'हि आहे. ते बाललें कीं जे लोक त्या(वस्ती)त आहेत त्या(सर्वांच्या स्थिती)शीं आम्हीं चांगल्या रीतीनें वाकब आहों. 'लूत'ला व त्याच्या (सर्व) कुटुंबाला (वस्तींतून काढून नेऊन) आम्हीं अवश्य वांचवून घेऊं; परंतु (एक) 'लूत'ची बायको कीं ती (अलबत) मागें राहणाऱ्यांपैकीं होईल. ३२. आणि जेव्हां आमचे दूत 'लूत'च्याजवळ आले, तेव्हां 'लूत' त्यांच्या (येण्या) नें नाखुषसा झाला व त्यांच्या कारणें (आपल्या) मनांत फारच संकोचित झाला; आणि दूत म्हणाले कीं तूं (कोणाहि तऱ्हेची) भीति बाळगूं नकोस आणि खेदहि करूं नकोस. आम्हीं (शिक्षेचे दूत आहों पण) तुला आणि तुझ्या कुटुंबास वांचवून घेऊं. परंतु तुझी बायको कीं ती तर मागें राहणाऱ्यांपैकीं होईल. ३३. या वस्तीचे लोक जसजशीं कुकर्मे करीत राहिले आहेत त्याच्या शासनार्थ आम्हीं यांच्यावर एक अस्मानी विपत्ति कोसळविणार आहों. ३४. (सारांश, दूतांनीं त्या वस्त्या उलटून टाकिल्या.) आणि जे लोक अक्कल ठेवितात त्यांच्यासाठीं त्या (उलटलेल्या वस्त्यां)स आम्हीं एक स्पष्ट धडा (बनवून) सोडला. ३५. आणि (आम्हीं) 'मदयन' (च्या राहणाऱ्यां)कडे त्यांचा बंधु 'शोएब' यास (पैगंबर बनवून पाठविलें) तर त्यानें (त्यांस जाऊन) सांगितलें कीं हे बांधवहो! परमेश्वराची उपासना करा आणि शेवटल्या दिवसाला भिऊन असा आणि मुलखांत फिसाद फैलावित फिरूं नका. ३६. तर त्यांनीं 'शोएबा'ला पाखंडी म्हटलें; व मग भूकंपानें त्यांना येऊन गांठिलें; आणि ते आपल्या घरांत बसल्या बसल्या[1] गतप्राण होऊन गेले. ३७. आणि (आम्हीं) 'आद' व 'समूद'(चे लोक) यांसहि (नष्ट करून टाकिलें) आणि (हे 'मक्के'कारांनो! 'सिरीया[2]' देशांत येतांजातां) तुम्हांला त्यांचीं (बेचिराख झालेलीं) घरेंहि स्पष्ट दिसून येतात. आणि

(१) असले शब्द-प्रबंध कुराणांत कित्येक जागीं आले आहेत. बसल्या बसल्या याचा अर्थ हा आहे कीं, ईश्वरीशिक्षेनें इतकी फुरसतहि दिली नाहीं कीं कोठें निघून पळतें, अथवा त्या जागेवरून एकीकडे जातें. जो ज्या स्थितींत होता तींतच मरून तो पडला.

(२) हे लोक व्यापारी होते आणि व्यापारासाठीं शाम-सिरीया-देशाला त्यांचें जाणेंयेणें लागूनच राहिलें होतें.

सैतानानें त्यांना त्यांचीं कर्में सुशोभित (भलीं) करून दाखविलीं होतीं व (याच युक्तीनें) त्यांना (सरळ)मार्गा(च्या पत्करण्या)पासून अडथळाहि केला होता आणि (ते दुर्दैवानें सैतानाच्या बहकविण्यांत येऊन गेले; एरवीं तर) ते (फारच) शहाणे सुरते लोक होते. ३८. आणि (आम्हीं) 'कारून' व 'फिरऔन' व ('फिरऔना'चा वजीर) 'हामान' यांसहि (नष्ट करून टाकिलें). आणि 'मूसा' त्यांच्यापाशीं खुले खुले चमत्काराहि घेऊन आला तरी देखील ते मुलखांत (अकडत) फिरले आणि (कोठेंहि आह्मांपासून) पळून जाऊं शकले नाहींत. ३९. मग आम्हीं सर्वांस त्यांच्या पापां(च्या शिक्षे)त पकडलें. तर त्यांच्यांतून कित्येक तर असे होते कीं ज्यांच्यावर आह्मीं दगड वर्षविले (जसे 'आद'चे लोक); आणि कित्येक त्यांच्यांतून असे होते कीं ज्यांना मोठ्या भयंकर गर्जनेनें येऊन गांठिलें (जसे 'समूद'चे लोक); आणि त्यांच्यांतून कित्येक असे होते कीं ज्यांना आम्हीं जमिनींत गारद केलें (जसा 'कारून'); आणि त्यांच्यांतून कित्येक असे होते कीं ज्यांना आम्हीं बुडवून टाकिलें (जसे 'फिरऔन' व 'हामान'); आणि परमेश्वर तर यांच्यावर जुलूम कां करावयास लागता? परंतु (हे लोक ईश्वराज्ञाभंग करून) आपणच आपल्यावर जुलूम करूं लागले होते. ४०. ज्या लोकांनीं परमेश्वराला सोडून दुसेर (दुसेर) पुरस्कर्ते बनवून ठेविले आहेत त्यांची उपमा कोष्ट्यासारखी होय; कीं त्यानेंहि (आपल्या कल्पनेनें) एक घर बनविलें; आणि कांहीं संशय नाहीं कीं घरांत अतिशय कमजोर कोष्ट्याचें घर होय. जर हे लोक (इतकी गोष्ट) समजते तर बरें होतें! ४१. परमेश्वरास सोडून हे लोक ज्या (ज्या) वस्तूंस बोलावितात, कांहीं संशय नाहीं कीं परमेश्वर त्या(सर्वांच्या हकीकती)शीं वाकब होय; आणि तो सामर्थ्यवान् (व) बुद्धिमान् होय. ४२. आणि आम्हीं हे (कित्येक) दृष्टांत लोकां(च्या समजाविण्या)साठीं सांगतों; आणि केवळ समजदारच त्यांस समजतात. ४३. परमेश्वरानें आकाश व पृथ्वी हीं सत्यसंकल्पानें निर्मिलीं आहेत. विश्वासूंकरितां तर ह्यांतच (ईश्वरीसामर्थ्याची मोठीच) निशाणी (उपलब्ध) होय. ४४.

पवित्र कुराण

भाग एकविसावा.

सूरतुल्-अन्कबूत (पुढें चालू)

(हे पैगंबरा! हें) पुस्तक जें तुजला प्रकट केलें गेलें आहे त्याचें पठन करीत व नमाज पढीत रहा. निःसंशय नमाज ही निर्लज्जपणा(चीं कामें) व गैरशिस्त (गर्ह्य) वर्तन यांपासून अटकाव करीत (राहत) असते आणि ईश्वरस्मरण हें अर्थातच अति महान् (कर्तव्य) होय. आणि जें कांहींहि तुम्हीं लोक करितां तें परमेश्वर जाणतो. ४५. आणि (मुसलमानांनो!) ग्रंथधारी लोकांबरोबर वादविवाद करीत जाऊं नका; पण अशा रीतीनें कीं ती फारच उत्तम (व सभ्य) असेल. परंतु जे लोक त्यांच्यांतून अत्याचार करतील, (तर त्यांना उत्तरास प्रत्युत्तर देण्यांस हरकत नाहीं); आणि (या लोकांस) सांगा कीं जें (पुस्तक) आम्हांला प्रकट झालें व (जीं पुस्तकें) तुम्हांस प्रकट झालीं, आम्हीं तर त्या(सर्वां)सहि मानतों; आणि आमचा परमेश्वर व तुमचा परमेश्वर एकच होय; आणि आम्हीं त्याचेच आज्ञाधारक आहों. ४६. आणि (हे पैगंबरा! ज्याप्रमाणें आम्हीं पूर्वींच्या पैगंबरांना पुस्तकें प्रकटिलीं होतीं) ह्याच प्रमाणें आम्हीं तुला (हें) पुस्तक प्रकटिलें आहे. तर ज्यांना आम्हीं (तुझ्यापूर्वीं) पुस्तक दिलें आहे (म्हणजे ग्रंथधारी, यांच्यांतून जे सत्यलोलुप आहेत ते तर बिनदिक्कत) या (कुराणा)वर विश्वास ठेवितात. आणि ह्या(मूर्तिपूजक अरबां)तूनहि (कित्येक) असे (समंजस) आहेत कीं तेहि (समजून उमजून) यावर विश्वास ठेवितात. आणि (जे निव्वळ हट्टवादी) नास्तिक (होत) तेच आमच्या निशाण्यांस मानीत नाहींत. ४७. आणि (हे पैगंबरा!) कुराणाच्या पूर्वीं तूं कोणतेंहि पुस्तक पठन (पाठन) करीत नव्हतास व तुला आपल्या हातानें तें लिहितांहि येत नव्हतें; कीं असें असतें तर हे खंडन

करणारे[१] (अधर्मी) खामखा शंका काढते. ४८. किंबहुना ज्या लोकांस बुद्धि दिली गेली आहे त्यांच्या मनांत तर हें (कुराण, अशीं स्पष्ट) स्पष्ट वाक्यें होत (कीं कोणीहि न्यायी मनुष्य तीं नाकबूल करूं शकत नाहीं). आणि जे अन्यायी होत तेच आमच्या निशाण्यांस मानीत नाहींत. ४९. आणि (कित्येक लोक तुझ्यासंबंधानें) म्हणतात कीं या(गृहस्था)वर त्याच्या पालनकर्त्याकडून चमत्कार कां नाहीं उतरले? (हे पैगंबरा! या लोकांस) सांग कीं चमत्कार तर परमेश्वराच्याच पाशीं (म्हणजे त्याच्या अखत्यारांत) होत. आणि मी तर स्पष्ट रीतीनें भय सुचविणारा आहें एवढेंच. ५०. (हे पैगंबरा!) कां या लोकांकरितां (हा चमत्कार) पुरा नाहीं कीं आम्हीं तुला कुराण प्रकटिलें कीं तें त्यांस वाचून ऐकाविलें जातें? जे लोक विश्वास ठेवितात त्यांच्यासाठीं तर ह्यांत (परमेश्वराची मोठी) दया व (दयेशिवाय) उपदेश होय. ५१. (हे पैगंबरा! या लोकांस) सांग कीं माझ्या व तुमच्या दर्म्यान परमेश्वर साक्षी पुरा आहे; (कीं) तो आकाश व पृथ्वींतील (सर्व) वस्तु जाणतो. आणि जे लोक खोट्या (उपास्यां)वर विश्वास ठेवितात आणि परमेश्वराकडून फिरलेले असतात; हेच तर (पुनरुत्थानाचे दिवशीं मोठ्या)तोट्यांत राहतील. ५२. आणि (हे पैगंबरा! हे लोक) तुझ्याशीं (परलोकींच्या) शिक्षेसाठीं घाई[२] मचवितात. आणि जर (परमेश्वरासमीप शिक्षेचा) एक

(१) मतलब हा कीं हजरत मोहंमद पैगंबरसाहेब यांस लिहितां वाचतां तर कांहीं येतच नव्हतें. यांतहि परमेश्वरानें हें इंगित ठेविलें होतें कीं जर पैगंबरसाहेबांस लिहितां वाचतां येतें तर त्यांचे खंडन करणारे अधर्मी व नास्तिक लोक अवश्य शंका काढते कीं ह्या गोष्टी ज्या हा गृहस्थ समजावितो त्या त्याच्या पाहिल्या सवरलेल्या आहेत; व पूर्वींच्या पुस्तकांतून वेंचे घेऊन घेऊन त्यानें एक कुराण बनविलें आहे. परंतु पैगंबरसाहेब निरक्षर होते ह्मणून ही शंका तर होणें शक्यच नाहीं. यावरहि जे लोक नाकारीत होते तो त्यांचा निव्वळ हट्ट होय.

(२) अरबस्थानाचे मूर्तीपूजक पुनरुत्थानास तर साफ नाकरीत होते; आणि पैगंबरसाहेब जेव्हां त्यांना पुनरुत्थानाचें भय दाखवीत तेव्हां ते त्यांस म्हणत होते कीं, तुह्मीं खरे आहां तर पुनरुत्थान घडवून आणा; म्हणजे आह्मीं शिक्षेला आपल्या डोळ्यांनीं पाहून घेऊं. याप्रकारची घाई ते लोक मचवीत होते.

वेळ मुक्रर नसता तर यांच्यावर (केव्हांचीच) शिक्षा येऊन चुकली असती. आणि ती (एकाना एका दिवशीं) एकदम त्यांच्यापुढें येऊन ठेपेलच; आणि त्यांना कळूनहि येणार नाहीं. ५३. (हे पैगंबरा ! हे लोक) तुझ्याशीं (परलोकींच्या) शिक्षेसाठीं घाई मचवितात. आणि कांहीं संशय नाहीं कीं नरकाग्नि नास्तिकांस घेरून आहे, (कीं त्यापासून कोणी बचावणार नाहीं.) ५४. त्या दिवशीं शिक्षा यांच्या(शिरा)वरून व यांच्या पायांखालून यांना झांकून टाकील; आणि (परमेश्वर यांना) आज्ञापील कीं जसजशीं कृत्यें तुम्हीं (जगांत) करीत राहिलां आहां (आतां) त्यांची गोडी चाखा. ५५. ज्यांनीं विश्वास धरिला आहे त्या हे माझ्या सेवकांनों ! माझी जमीन विस्तीर्ण आहे; तर (तींत राहून तुमच्यानें होईल तेथें) माझीच उपासना करा. ५६. प्रत्येक जीव (एकाना एका दिवशीं) मृत्यू(ची गोडी) चाखणार आहे. नंतर (तुम्हीं सर्व लोक) आम्हांकडे पालटून आणिले जाल. ५७. आणि ज्या लोकांनीं विश्वास धरिला व चांगलीं कामेंहि केलीं त्यांना आम्हीं स्वर्गांच्या (अशा) उच्च भुवनांत जागा देऊं कीं ज्यांच्या खालून पाण्याचे पाट वाहत असतील (व ते) त्यांत सर्वकाल वास करीतील. (सत्कार्यें) करणारांचेंहि कितीतरी उत्तम प्रतिफल होय ! ५८. (म्हणजे) ज्यांनीं (जगांत) सहनशीलता पत्करली व आपल्या पालनकर्त्यांवर भरंवसा ठेवित राहिले त्यांचें ! ५९. आणि कित्येक प्राणी होत कीं ते आपली अन्नसंपत्ति (आपल्यावर लादून) लादून फिरत नाहींत. परमेश्वरच त्यांनाहि अन्न पोहोंवितो व

---

(२) इस्लामाच्या आरंभीं अरबच्या मुसलमानांची स्थिति ही होती कीं, अद्यापि इस्लाम चांगल्याप्रकारें पसरला नव्हता आणि लोक जागजागीं नास्तिकांच्या कचाटींत होते व हे नास्तिक त्यांस एकाच परमेश्वराची उपासना करण्याची मनाई करीत होते. सारांश, पैगंबर व कांहीं मुसलमान तर हिजरत ह्मणजे स्वदेशत्याग करून मदिनेंत जाऊन राहिले. कित्येक मुसलमान नोकरीचाकरी वगैरे संबंधांमुळें तसेच नास्तिकांच्या कचाटींत राहिले. यांना परमेश्वरानें ही आज्ञा केली कीं, उदरनिर्वाहाचा काय लोभ करीतां ? परमेश्वर अन्नदाता होय. नास्तिकांच्या कचाटींतून निघून जा. परमेश्वराची जमीन विशाळ व प्रशस्त आहे; जिकडे वाव सांपडेल तिकडे निघून जा.

तुम्हां लोकांसहि. आणि तो (सर्वांचें) ऐकितो (व सर्व कांहीं) जाणतो. ६०. आणि (हे पैगंबरा!) जर तूं या(लोकां)स विचारशील कीं (बरें) आकाश व पृथ्वी कोणी पैदा केली आहे आणि सूर्य व चंद्र यांस (आपल्या) वश[१] करून ठेविलें आहे ? तर ते अवश्य (हेंच) उत्तर देतील कीं परमेश्वरानें. मग (असें असतांहि हे लोक) कोठें बहकले चालले जात आहेत ? ६१. परमेश्वरच आपल्या सेवकांतून ज्याला इच्छितो त्याला अन्नसंपत्ति विपुल देतो आणि (ज्याला इच्छितो त्याला) काटकसरीनें देतो. निःसंशय परमेश्वरच हरेक वस्तू(च्या स्थिती)शीं वाकब होय. ६२. आणि (हे पैगंबरा!) जर तूं या(लोकां)स पुसशील कीं कोण आकाशांतून पाणी वर्षवितो व मग त्या पाण्याच्यायोगें जमिनीला तिच्या मृत (म्हणजे पडित) झाल्यानंतर सजीव–टवटवीत–करितो ? तर ते अवश्य (हेंच) उत्तर देतील कीं परमेश्वर. (हे पैगंबरा ! तूं) बोल कीं सर्व स्तुति[२] परमेश्वरालाच (योग्य) होय. परंतु यांच्यांतून बहुतेक बुद्धीनें काम घेत नाहींत. ६३. आणि हें इहलौकिक आयुष्य तर केवळ (मनाची) करमणूक व खेळ होय. आणि परलोक हेंच (मूळ) जीवन होय. हे लोक (इतकी गोष्ट) जर समजते (तर फार बरें होतें)! ६४. मग जेव्हां (लोक) गलबतांवर स्वार होतात तेव्हां फार प्रांजलपणें परमेश्वराची भक्ति व्यक्त करून त्यालाच बोलावितात. मग जेव्हां (परमेश्वर) त्यांना (समुद्रांतून) सोडवून खुष्कीकडे पोहोंचवितो, तेव्हां सुटका होतांच ते (परमेश्वराचे) जोडीदार मानूं लागतात; ६५. अशासाठीं कीं ज्या (देणग्या) आम्हीं त्यांस दिल्या आहेत त्यांजप्रत त्यांनीं

---

(१) कांहीं स्थलीं चंद्रसूर्यासंबंधीं हेंहि म्हटलें आहे कीं आम्हीं त्यांस मनुष्याच्या आज्ञांकित करून ठेविलें आहे. या दृष्टीनें मनुष्यांचीं कित्येक कामें चंद्रसूर्यांवर अवलंबून आहेत. उदाहरणार्थ; प्रकाश, ऋतु बदलणें, शेती, फळांचें पिकणें व व्यवहारांतील हिशेब वगैरे; येथेंहि हाच अर्थ असल्यास नवल नाहीं.

(२) म्हणजे परमेश्वराचे आभार कीं तुमचा निसर्गदत्त प्रकाश विझून गेला नाहीं पण मंदावला आहे; तो प्रदीप्त केला जाईल तर चमकेल. पण दिलगिरीची गोष्ट ही कीं बहुतेक लोक बुद्धीनें काम घेत नाहींत व तो प्रकाश प्रदीप्त करीत नाहींत.

कृतघ्नता प्रदर्शित करावी आणि हें कीं (कांहीं दिवस जगांत आणखी) सुखोपभोग घ्यावा. तर (असो,) पुढें जातां (पुनरुत्थानांत, आपल्या कृतघ्नतेचा परिणाम) त्यांस माहीत होऊन जाईल. ६६ कां ('मक्के'च्या नास्तिकांनीं या गोष्टीचें) अवलोकन केलें नाहीं कीं आम्हीं ('मक्के'च्या) पवित्र क्षेत्रास शांततेची जागा बनवून ठेविली आहे आणि त्यांच्या भोंवतालून लोक लुबाडले जात आहेत? तर कां हे लोक खोटया(उपास्यां)वर विश्वास ठेवितात आणि परमेश्वराच्या देणग्यांप्रत कृतघ्नता दर्शवितात? ६७. आणि त्याच्याहून अधिक जुलमी कोण, कीं जो परमेश्वरावर खोटें कुभांड रचील अगर जेव्हां सत्य त्याला पोहोंचेल तेव्हां तो त्यास पाखंड म्हणलि? कां (अशा) नास्तिकांचें (शेवटचें) ठिकाण 'जहन्नम'मध्यें नव्हें? ६८. आणि ज्या लोकांनीं आमच्या (धर्माच्या कामांत) प्रयत्न केले, आम्हींहि अवश्य त्यांना आपले मार्ग दाखवूं. आणि कांहीं संशय नाहीं कीं परमेश्वर अशा(लोकां)चा साथी होय कीं जे (प्रांजलपणानें) सुकृत्य करतात. ६९.

(१) काबागृह बांधला गेला तेव्हांपासून नेहमीं त्याची ताजीम होत आली आहे. इस्लामाचे पूर्वींहि लोक बिनधोक व बिनहरकत काब्याच्या जात्रेस येत होते. आणि सर्व अरबी द्विपकल्पावर अशांतता माजलीं होती; व लूटमार होत होती; तरी देखील काबागृहामुळें मक्कानगरीकडे कोणीहि डोळा उचलून पाहात नसे. मक्केबाहेर तर लोकांना घरांतहि शांतता नव्हती. ज्याला पाहिजे त्याला संधि पाहून लुबाडून नेलें व गुलाम करून ठेविलें किंवा विकलें अशी स्थिति होती.

(२) आपले मार्ग म्हणजे आपली प्रसन्नता व मर्जी संपादण्याचे मार्ग. मतलब हा कीं आम्हीं (परमेश्वर) त्यांना सत्कार्यांची सुबुद्धि देऊं.

अध्याय ३० वा.

सूरतु-रूम.

हा अध्याय मकेंत प्रकट झाला. ह्यांत ६० महावाक्यें आहेत. रूम म्हणजे ग्रीक या देशांतील ख्रिस्ती लोकांशीं अग्निपूजक इराणी लोकांचें मोठें युद्ध झालें होतें. यांत प्रथम ग्रीकांचा पराभव झाला व इराणी विजयी झाले; पण पुढें थोड्याच वर्षांत ग्रीकांनीं त्यांवर मोठा विजय संपादिला. हें कुराणाचें ऐतिहासिक भविष्य इतर भविष्यांप्रमाणें तंतोतंत खरें होऊन गेलें. ह्मणून 'सूरतु-रूम' ह्मणजे ग्रीकांचें किंवा रोमन लोकांचें प्रकरण असें नांव पडलें.

परमदयाळू (आणि) कृपाळू परमेश्वराच्या नांवानें (मीं आरंभ करितों).

अ. ल. म. (अलेफ-लाम-मीम). १. जवळच्या देशा(ह्मणजे 'फारस')मध्यें 'रोमन' (जे ख्रिस्ती होते ते, 'इराणी' जे अग्निपूजक यांच्या हातून) पराभूत होऊन गेले आहेत. २. पण हे लोक आपल्या पराभूत झाल्यानंतर (पुन्हां इराण्यांवर) लवकरच विजयी होऊन जातील; ३. (ह्मणजे)थोड्याच वर्षांत. (याच्या)पूर्वींहि (विजय व पराजय यांचा) अधिकार परमेश्वरालाच होता आणि या (वृत्तांता)नंतरहि (त्यालाच अधिकार होय.) आणि त्या दिवशीं (कीं जेव्हां 'रोमन' विजयी होतील तेव्हां) मुसलमान परमेश्वराच्या साह्यानें खुष होऊन जातील. ४. तो ज्याला इच्छितो त्याला साहाय्य करितो. आणि तो सामर्थ्यवान् (व) दयाळू होय. ५. (हें) परमेश्वराचें वचन (आहे); आणि परमेश्वर आपल्या वचनाच्या उलट करीत नसतो. परंतु बहुतेक लोक समजत[1]

(१) पैगंबरसाहेबांच्या वेळीं रोमन राज्य ख्रिस्त्यांच्या कबजांत होतें; आणि फारस म्हणजे इराणावर अग्निपूजकांचा वर्चष्मा होता. या उभयतांत युद्ध

नाहींत. ६. (हे लोक केवळ) इहलौकिक आयुष्याची बाह्य स्थिति जाणतात. आणि परलोकाकडून तर हे लोक अगदींच बेफाम होत. ७. कां या लोकांनीं आपल्या मनांत मनन केलें नाहीं कीं परमेश्वरानें आकाश व पृथ्वी यांस व या दोहोंच्या दम्यान ज्या वस्तु आहेत त्यांस कोणा सत्य संकल्पानेंच व एका नियमित काळासाठींच निर्माण केलें आहे ? आणि बहुतेक माणसें (तर पुनरुत्थानाचे दिवशीं) आपल्या

झालें. जरी ही लढाई, इराके–अजम ह्मणजे मेसोपोटेमिया, जो अरबस्थानाबाहेर व त्याच्या सरहद्दीवर आलेला आहे त्यांत झाली; आणि अरबांस या युद्धाशीं कांहीं संबंधहि नव्हता; तरीहि मुसलमानांची इच्छा होती कीं रोमन लोकांचा विजय व्हावा. कारण, ते ग्रंथधारी लोक होते. आणि अरबचे मूर्तिपूजक इराणवाल्यांचें बरें इच्छीत होते. कांकीं, तेहि एका प्रकारचे मूर्तिपूजकच होते. कर्मधर्मसंयोगेंकरून प्रथम इराणवाल्यांस जय मिळाला. तेव्हां मूर्तिपूजक फारच आनंद पावले व ते मुसलमानांवर ताण तोडूं लागले; कीं पाहा ! मूर्तींचा विजय झाला ना ? यावरील वाक्यांत परमेश्वरानें अगोदरच सांगून दिलें आहे कीं, यावेळीं जरी रोमन लोक पराभूत झाले आहेत तरी ते थोड्याच वर्षांनंतर इराण्यांवर विजय पावतील; सारांश, झालेंहि असेंच. अरबींत आलेल्या 'बिदअ' या शब्दाचा अर्थ मी 'थोडाच' असा केला आहे; पण मूळभाषेंत तीनपासून नऊ वर्षांपर्यंतच्या अवधीस 'बिदअ' ह्मणतात. हें प्रकरण ऐतिहासिक भविष्याचा एक जबरदस्त चमत्कारच होय. दोन प्रबल राष्ट्रासंबंधानें कित्येक वर्षांपूर्वीच एक निर्णायक फैसला कंठरवानें सांगणें हें कांहीं मनुष्याचें काम नव्हें. शिवाय पैगंबरसाहेबांस या दोन्ही राष्ट्रांचें सैनिक बल व व्यवस्था पाहण्याची कधींहि संधिच मिळाली नव्हती. ह्मणून यास पैगंबरांचा व्यवहार-अनुभव वा अभिप्रायहि ह्मणतां येणार नाहीं. तर हें दिव्य प्रकटीकरणच होय. आणि हें जें ह्मटलें कीं 'बहुतेक लोक समजत नाहींत,' याचा भावार्थ हा आहे कीं, जग हें कार्यकारणन्यायास अनुसरून आहे बाह्यकारणांच्या थोक्यांत लोक मूळकारण ह्मणजे परमेश्वर याकडून फसगतींत राहतात. वास्तविक पाहतां, प्रत्येक लहानमोठ्या प्रकरणाचें आदिकारण परमेश्वराचा इरादा असतो. लोक गैरसमजुतीनें तें दुसऱ्या दुसऱ्या कारणाकडे लावितात व त्यांवरच भरंवसा ठेवून बसतात.

पालनकर्त्याच्या नजरानजर होण्यास (मुळापासून) मानीतच नाहींत. ८ कां हे लोक मुलखांत हिंडले फिरले नाहींत? (हिंडते फिरते) तर ते पाहाते कीं जे लोक त्यांच्या पूर्वीं होऊन गेले आहेत त्यांचा कसा (वाईट) परिणाम झाला? ते लोक यांच्यापेक्षां बलांतहि फारच जबर होते आणि त्यांनीं जमिनीहि नांगरल्या व जमिनीस जितकें या लोकांनीं आबाद केलें आहे त्याहूनहि फारच जास्त त्या लोकांनीं आबाद केलें होतें; आणि त्यांचे पैगंबर त्यांच्यापाशींहि चमत्कार घेऊन आले होते. (पण त्यांनीं मानिलें नाहीं व आपल्या करणीची शिक्षा पावले.) तथापि परमेश्वर (तर असा अन्यायी) नव्हे कीं त्यांच्यावर जुलूम करील. परंतु ते लोक (नास्तिकपणा व मूर्तीपूजा करून) आपणच आपल्यावर जुलूम करीत होते. ९. मग ज्या लोकांनीं वाईट केलें त्यांचा परिणामहि वाईटच झाला. कारण, त्यांनीं परमेश्वराच्या निशाण्यांस पाखंड म्हटलें व त्यांची टर उडवीत राहिले. १०. परमेश्वरच सृष्टीस प्रथम निर्माण करितो व नंतरहि तोच (याच तऱ्हेची) सृष्टि[1] वारंवार निर्मित राहतो; नंतर तुम्हीं (सर्व लोक) त्याच्याच कडे पालटून नेले जाल. ११. आणि ज्या दिवशीं (पुनरुत्थानाची) घटका कायम होईल त्यादिवशीं पापी लोक निराश होऊन जातील. १२. आणि (ज्यांना हे लोक परमेश्वराचे सरकतदार बनवितात) त्यांच्या (त्या) सरकतदारांपैकीं कोणीहि त्यांचे मध्यस्थी होणार नाहींत आणि (त्यावेळीं हे लोकहि) आपल्या सरकतदारांवर उलटून[2] पडतील. १३. आणि ज्या दिवशीं (पुनरुत्थानाची) घटका काईम होईल त्या दिवशीं (विश्वासू व नास्तिक एकमेकांपासून) वेगळे होऊन जातील. १४. मग ज्यांनीं विश्वास धरिला व चांगलीं कामेंहि केलीं, ते तर (स्वर्गाच्या) बागेंत असतील व आनंदीआनंद पावत असतील. १५. आणि ज्या लोकांनीं नास्तिकपणा केला, व आमच्या निशाण्यांस व शेवटल्या दिव-

(१) अध्याय २७: ६४ मध्यें असलेंच महावाक्य आलें आहे. त्या वरील टीप पाहा.

(२) भावार्थ हा कीं खोटे उपास्य व त्यांचे उपासक हे पुनरुत्थानांत एकमेकांस खोटे पाडतील व एकमेकांस दोषारोप करतील.

साच्या नजरानजर होण्यास पाखंड म्हणत राहिले, हेच लोक शिक्षेंत (पकडून) हजर केलेले असतील. १६. तर मग ज्यावेळीं तुम्हां लोकांस सांजावेल व ज्यावेळीं तुम्हांस सकाळ उजाडेल त्यावेळीं परमेश्वराचें पावित्र्य वर्णन करा. १७. आणि आकाश व पृथ्वींत तोच परमेश्वर स्तुतीस (योग्य) होय. आणि (तसेंच) तिसऱ्या प्रहरीं व ज्यावेळीं तुम्हां लोकांस दोन प्रहर होईल त्यावेळीं (परमेश्वराची पवित्रता वर्णन करा). १८. (तोच) जिवंतास मेलेल्यांतून काढतो व (तोच) मेलेल्यास जिवंतांतून काढतो, आणि (तोच) जमिनीस तिच्या मृत (म्हणजे पडित) झाल्यानंतर सजीव (व टवटवीत) करितो. आणि अशाच तऱ्हेनें तुम्हीं (लोकहि मेल्यावर जमिनींतून) काढिले जाल. १९. आणि त्याच्याच (परम सामर्थ्याच्या) निशाण्यांतून (एक हीहि) होय कीं त्यानें तुह्मां(लोकां)स मातीतून निर्मिलें; मग आतां (पाहा !) तुम्हीं माणसें (भूतलावर चोहोंकडे) पसरलां आहां. २० आणि त्याच्याच (परम सामर्थ्याच्या) निशाण्यांपैकीं (एक हीहि) होय कीं त्यानें तुम्हांसाठीं तुमच्याच जातीचीं जोडपीं निर्माण केलीं कीं तुम्हांस त्यांच्याकडे (वळून) विश्रांति मिळावी; आणि तुम्हां (पतिपत्नीं)मध्यें त्यानें प्रीति व करुणा (उत्पन्न) केली. जे लोक विचार व मनन करितात त्यांच्यासाठीं या(गोष्टीं)त (ईश्वरीसामर्थ्याच्या, बऱ्याच) निशाण्या होत. २१. आणि आकाश व पृथ्वीचें पैदा करणें आणि तुमच्या

(१) पावित्र्य वर्णन करणें म्हणजे निव्वळ ईश्वरस्मरण होय किंवा पांच नमाजी ह्या होत; कारण कीं नमाजींतहि परमेश्वराची पवित्रता गाईली जाते; आणि पांच वेळ जे मुद्दाम दाखविले आहेत त्यांनींहि याच अर्थाचें दृढीकरण होतें. कारण, ‘सांजावेल’ या शब्दांत **मगरिब**–संध्याकाळ व **इशा**–रात्र यांचा अंतर्भाव होतो, ‘उजाडेल’ यांत **फज्र्** म्हणजे सकाळ व ‘तिसराप्रहर’ म्हणजे ‘असर’चा वेळ आणि दोन प्रहर म्हणजे **जोहर**चा वेळ. हे पांच वेळ झाले.

(२) मेलेल्यांतून जिवंत व जिवंतांतून मेलेल्यास काढण्याचीं पुष्कळ उदाहरणें होऊं शकतात. उदाहरणार्थ–कवट कीं तें जिवंत कोंबडीपासून निघतें व तें खुद्द मेलेल्या–निर्जीवा–प्रमाणें असतें; व मग त्या निर्जिवांतून जिवंत प्राणी पैदा होतो.

भाषा व तुमचे रंग यांचें भिन्न भिन्न होणें (या गोष्टीहि) त्याच्या (परम सामर्थ्याच्या) निशाण्यांपैकींच होत. कांहीं संशय नाहीं कीं (समंजस व) ज्ञानी लोकांसाठीं ह्या(गोष्टीं)त (ईश्वरसामर्थ्याच्या बऱ्याच) निशाण्या होत. २२. आणि तुमचें रात्रीचें व दिवसाचें निजणें आणि त्याच्या औदार्या(म्हणजे आपल्या निर्वाहा)साठीं शोधाशोध करणें (हींहि) त्याच्या (परमसामर्थ्याच्या) निशाण्यांपैकीं होत. जे लोक (मनापासून) ऐकतात त्यांच्यासाठीं या(गोष्टीं)त (ईश्वरसामर्थ्याच्या बऱ्याच) निशाण्या होत. २३. आणि त्याच्याच (परम सामर्थ्याच्या) निशाण्यांपैकीं (एक हीहि)होय कीं तो तुमच्या भिण्या[१]साठीं व आशा करण्यासाठीं विजा दाखवितो व आकाशांतून पाणी पाडितो; व मग त्या (पाण्या)च्या योगें जमिनीस तिच्या मृत (म्हणजे पडित)झाल्या पश्चात सजीव (टवटवीत) करितो. जे लोक अक्कल बाळगितात त्यांच्यासाठीं या (गोष्टीं)त (ईश्वर सामर्थ्याच्या, बऱ्याच) निशाण्या होत. २४. आणि त्याच्याच (परम सामर्थ्याच्या) निशाण्यांपैकीं (एक हीहि) होय कीं आकाश व पृथ्वी हीं त्याच्याच आज्ञेनें उभीं होत. (आणि तुम्हीं एका नियमित काळा पावेतों आयुष्य क्रमण करून जमिनींत पुरले जाल.) मग (पुनरुत्थानाचे दिवशीं) जेव्हां तो तुम्हांस एक हाक मारून भूमींतून बोलावील तेव्हां (हाकेसरशींच) तुम्हीं (सारेचे सारेच) बाहेर निघून पडाल. २५. आणि जे (दूत) आकाशांत (होत) व (जे लोक) पृथ्वींत होत ते (सर्व) त्याचेच होत. सर्व त्याच्याच (हुकमाच्या) आधीन होत. २६. आणि तोच (परम समर्थ) होय कीं जो सृष्टीस प्रथम निर्माण करितो व नंतर (पुनरुत्थानाचे दिवशीं) तोच तिला पुन्हा (निर्माण) करील. आणि हें त्याला फारच सोपें होय. आणि आकाश व पृथ्वींत त्यालाच थोरांत थोर उपमा होय; आणि तो सामर्थ्यवान् (व) बुद्धिमान् होय. २७. तो तुमच्या (समजण्या)साठीं तुमच्यांतीलच एक दृष्टांत सांगतो; कीं ज्या (गुलामां[२])चें तुमच्या उजव्या हातास स्वामित्व

(१) वीज भिण्याची वस्तुहि आहे; कारण जेथें ती पडते तेथें सर्व जाळून भस्म करून टाकिते; आणि ती आशेची वस्तुहि आहे कीं, जसजशी चकाकेल तसतसा दयाप्रचुर वर्षाव होईल.

(२) तुम्हीं लोक जेव्हां आपल्या गुलामांस आपल्या बरोबरीस घेत नाहींत

आहे त्यांच्यांतून कोणीहि, आम्हीं जी तुम्हांस अन्न-संपत्ति देऊन ठेविली आहे तींत तुमचे सरकतदार आहेत कां? कीं तुम्हीं (व ते) त्या(अन्नसंपत्तीं)त बरोबरचा हक्क बाळगितां (आणि) जसे तुम्हीं आपल्या जिवाला भितां तसाच तुम्हीं त्यांचाही अंदेशा बाळगितां? जे लोक अक्कल ठेवितात त्यांच्या करितां आम्हीं (आपल्या) निशाण्या अशाच रीतीनें स्पष्ट करून करून सांगतों. २८. परंतु जे लोक (परमेश्वराचे सरकतदार मानून) अनर्थ करीत आहेत, ते तर जाणिल्या बुजल्यावांचून आपल्या मनेच्छेवर चालतात. तर ज्याला परमेश्वर कुमार्गीं लावील त्याला कोण सरळ मार्गावर आणूं शकतो? आणि (परमेश्वरापुढें) अशा लोकांचे कोणीहि मदतगार नाहींत. २९. तर (हे पैगंबरा!) तूं तर एका (परमेश्वरा)चाच होऊन (त्याच्या) धर्माकडे आपला रोख काईम राख. (हा) परमेश्वराचा (घातलेला) सृष्टिनियम होय कीं ज्याबरहुकूम परमेश्वरानें लोकांस सृष्ट केलें आहे. परमेश्वराच्या सृष्टींत फेरबदल होऊं शकत नाहीं. हाच धर्म(—मार्ग) सरळ होय. परंतु बहुतेक लोक समजत नाहींत. ३०. (लोकांनों!) त्या (एका परमेश्वरा)च्याकडेच वळून (इस्लामधर्मावर दृढ जमून) राहा आणि त्या (एका परमेश्वरा)चेंच भय बाळगा व नमाज पढीत राहा आणि (परमेश्वराचे) जोडीदार मानणाऱ्यांपैकीं बनून जाऊं नका; ३१. (म्हणजे) ज्यांनीं आपल्या (अस्सल नैसर्गिक) धर्मांत भेदभाव घातला आणि (परमेश्वराखेरीज इतर उपास्य बनवून) पंथ (पंथ) बनून गेले, त्यांच्यापैकीं (होऊं

व वास्तविक पाहतां ते तुमचे एवढ्याच गोष्टीनें मिंदे आहेत कीं तुम्हीं त्यांना विकत घेतलें आहे. यावरहि तुम्हीं त्यांना आपल्यासारखा आहार देत नाहीं व आपल्यासारखी त्यांची काळजी बाळगित नाहीं. तात्पर्य तुम्हीं त्यांना कोणाहि तऱ्हेनें आपल्याबरोबरीच्या दर्जांत घेत नाहीं. तेव्हां परमेश्वर आपल्या सृष्टपदार्थांस आपला सरकतदार कां म्हणून पसंत करणार; आणि खरें पाहतां, ते त्याच्यासमोर गुलामांपेक्षांहि कनिष्ठतर होत.

(१) म्हणजे परमेश्वरानें मनुष्याच्या मनाची घटनाच अशी केली आहे कीं, त्याचें मन किंचित्‌हि त्याकडे वेधलें कीं त्याला कसेंहि करून परमेश्वरासंबंधानें कबुली द्यावी लागते. पण प्रमाद व गाफिलपणा मनुष्यास विचार करूं व समजूं देत नाहीं.

नका.) प्रत्येक पक्ष जो (धर्म) त्यांच्यापाशीं आहे त्यांतच आनंदित होय. ३२. आणि जेव्हां लोकांस कांहीं दुःख पोहोंचतें तेव्हां ते आपल्या पालनकर्त्याकडे वळून त्यालाच बोलावूं लागतात. मग जेव्हां तो त्यांना आपल्या दयेची गोडी चाखवून देतो, तेव्हां त्यांच्यांतून कांहीं लोक (खोट्या उपास्यांस) आपल्या पालनकर्त्याचे जोडीदार बनवूं लागतात; ३३. अशासाठीं कीं ज्या (देणग्या) आम्हीं त्यांना दिल्या आहेत त्यांजप्रत त्यांनीं कृतघ्नता[1] दर्शवावी. तर (लोकांनों! कांहीं दिवस इहलौकिक) सुखोपभोग घ्या; पुढें जातां तर तुम्हीं (आपल्या कर्मांची हकीकत) जाणूनच घ्याल. ३४. कां आम्हीं या लोकांवर एखादें प्रमाण उतरलें आहे कीं तें हे लोक (परमेश्वराचे) जे जोडीदार ठरवितात (ते ठरविण्यास) सांगतें? ३५. आणि जेव्हां लोकांस आम्हीं (आपल्या) दयेची गोडी चाखवून देतों तेव्हां ते त्यानें आनंद पावतात. आणि आपल्या हातांनीं ते पूर्वीं जें करून चुकले आहेत त्या (कुकर्मा)च्या ऐवजीं जर त्यांच्यावर (कोणाहि तऱ्हेचें) अरिष्ट ओढवेल, तर (झालेंच,) ते पार आशा तोडून बसतात. ३६. लोकांनीं कां या गोष्टींचें अवलोकन केलें नाहीं कीं परमेश्वरच ज्याची इच्छितो त्याची अन्नसंपत्ति वाढवितो व (ज्याला इच्छितो त्याला) काटकसरीनें देतो. जे लोक विश्वास बाळगितात त्यांच्यासाठीं यांतहि (ईश्वरी सामर्थ्यांच्या बऱ्याच) निशाण्या होत. ३७. तर (हे पैगंबरा!) नातलगास त्याचा हक्क देत राहा आणि गोरगरीब व मुशाफिर यांस (यांचा हक्क). जे लोक परमेश्वराची मर्जी संपादण्याचे अभिलाषी आहेत त्यांच्याठायीं हें उत्तम होय, आणि हेच लोक (परलोकीं) साफल्य पावणारे होत. ३८. आणि (हें) जें तुम्हीं लोक व्याज देतां कीं लोकांच्या मालांत वाढ व्हावी, तर तें (व्याज) परमेश्वरासमीप (फुलत) फळत नाहीं. (म्हणजे त्यांत बरकत होत नाहीं). आणि (ही) जी तुम्हीं केवळ परमेश्वराची मर्जी संपादण्याच्या उद्देशानें 'जकात' देतां तर जे लोक असें करतात तेच तें (आपलें दिलेलें दान परमेश्वरापाशीं) वाढवीत[2] राहतात. ३९.

(१) परमेश्वरानें दिलेल्या देणग्यांस दुसऱ्यानें दिलेल्या समजणें हीहि एका प्रकारची कृतघ्नता होय आणि कृतघ्नताहि केवढी पराकाष्ठेची!

(२) या वाक्याच्या अर्थाचीं कित्येक अंगें होऊं शकतात. एक तर जें आम्हीं

(लोकांनों!) परमेश्वरच असा (परमसमर्थ) होय कीं ज्यानें तुम्हांस निर्मिलें व मग तुम्हांस अन्नसंपत्ति दिली; मग (तोच) तुम्हांस मारतो व मग (तोच) तुम्हांस जिवंवील. बरें तुमच्या (ठरीव) सरकतदारांत कोणी असाहि आहे कीं जो या(कामां)पैकीं कांहींहि करूं शकेल? हे लोक जसजसे (परमेश्वराचे) जोडीदार ठरवितात त्यांजपासून परमेश्वर पवित्र व थोर होय. ४०. खुद्द लोकांच्याच हातून जीं (जीं) कर्मे झालीं त्यांच्यामुळें खुश्कींत (काय) व जलांत (काय,) म्हणजे (हरेक जागीं हरतऱ्हेची) खराबी जाहीर होऊन चुकली आहे; (आणि याचा आवश्यक परिणाम हा आहे) कीं लोक जसजशीं कर्मे आचरितात त्यांतून कांहींची परमेश्वर त्यांना गोडी चाखवील; कीं ते कदाचित् (अशा कामापासून) माघार घेतील. ४१. (हे पैगंबरा! या लोकांस) सांग कीं भूतलावर हिंडा फिरा, व पाहा कीं जे लोक (तुम्हां)पूर्वीं होऊन गेले आहेत त्यांचा कसा (वाईट) परिणाम झाला? त्यांच्यांतले बहुतेक मूर्तीपूजकच होते. ४२. तर (हे पैगंबरा!) परमेश्वराकडून (पुनरुत्थानाचा) दिवस येऊन ठेपेल कीं जो (कोण्याच्याहि टाळल्यानें) टळूं शकत नाहीं त्याच्या पूर्वींच सरळ धर्ममार्गाकडे (चिकाटीनें) आपला रोख काईम राख; त्यादिवशीं (विश्वासू व नास्तिक हे एकमेकांपासून) वेगळे होऊन जातील. ४३. जो नास्तिकपणा करितो त्याच्यावरच त्याचा नास्तिकपणा(चा दुष्परिणाम) घडेल; आणि जो सुकृत्य करितो (ते लोक) आपल्याचसाठीं (परलोकींची) तयारी करीत आहेत; ४४. कीं तेणेंकरून ज्या लोकांनीं विश्वास धरिला व चांगलीं कामेंहि केलीं, त्यांना (पुनरुत्थानाचे दिवशीं) परमेश्वर आपल्या कृपेनें (व औदार्यानें) त्यां(च्या कुकर्मां)चा मोबदला देईल. कांहीं संशय नाहीं कीं परमेश्वर नास्तिकांस पसंत करीत नाहीं. ४५.

भाषांतरांत पत्करलें आहे तें शब्दावरून तेव्हांच लक्षांत येतें. एक प्रकार भाष्यकारांनीं जो लिहिला आहे त्याचें तात्पर्य हें आहे कीं, जकात, म्हणजे दानधर्म वा तन्निमित्त ठराविक कर कीं जो खास परमेश्वरालाच अर्पून दिला जातो. त्या देण्याचें पुण्य आहे व त्याचें प्रतिफल परमेश्वरासमीप या जगांतच दशपट आहे. तें जणूं एक झाड आहे कीं तें फुलत व फळत राहतें. परंतु जेव्हां देण्यांत आपला कांहीं स्वार्थ असेल तर असल्या देण्याचें पुण्य नाहीं.

आणि त्याच्या (सामर्थ्यांच्या) निशाण्यांपैकीं (एक ही) होय कीं तो वाऱ्यास (यासाठीं) पाठवितो कीं त्यांनीं (लोकांस पावसाची) खुषखबर[1] पोहोंचवावी; आणि हें कीं (वाऱ्याच्या चालण्यानें पर्जन्यवृष्टि व्हावी व) परमेश्वरानें तुह्मां लोकांस आपल्या दयेची गोडी चाखवावी; आणि हें कीं त्याच्या आज्ञेनें (समुद्रांत) गलबतें चालवींत व (समुद्रांतील व्यापाराद्वारें) तुम्हीं त्याचें औदार्य (म्हणजे आपलें अन्न) शोधावें; आणि हें कीं तुह्मीं (त्याचे) आभार मानावेत. ४६. आणि (हे पैगंबरा!) आम्हीं तुझ्यापूर्वीं (इतर) पैगंबरहि त्यांच्या लोकांकडे पाठविले. तर ते (पैगंबर) चमत्कार घेऊन घेऊन त्यांच्यापाशीं आले; (पण त्यांनीं त्यांस पाखंडी म्हटलें.) तर ज्या लोकांनीं (खोट्या दोषारोपाचा) अपराध केला त्यांच्यापासून आम्हीं (त्या दोषारोपाचा) बदलाहि घेतला. आणि विश्वासूंना सहाय्य करणें आम्हांस आवश्यक होतें. (व आह्मीं केलेंहि.)४७. परमेश्वरच असा (परमसमर्थ) होय कीं जो वाऱ्यांस पाठवितो; मग ते (वारे) ढगांस (त्यांच्या जागेवरून) उभारतात. मग (परमेश्वर) जसें जसें इच्छितो तसें ढगांस (कधीं साऱ्या) आकाशांत पसरतो व (कधीं) त्याचे तुकडे तुकडे करून टाकितो. तर (हे वाचक–श्रोत्या) तूं पाहतोस कीं ढगांच्या[2] मधून पाऊस निघून चालला येतो. मग जेव्हां परमेश्वर आप-

(१) हा एक ईश्वरी नियमच आहे कीं पावसाच्या आधीं वारा वाहूं लागतो आणि वाऱ्याचें वाहणें पाणी पडण्याची प्रस्तावना असते; म्हणूनच म्हटलें आहे कीं वारा लोकांस पावसाची खुषखबर देतो.

(२) ढगांचें मूळ हें आहे कीं ती एका तऱ्हेची वाफ होय ती सूर्याच्या उष्णतेमुळें प्रत्येक, ओली व भिजकट वस्तु व दंव व मुख्यत्वेंकरून समुद्र, नद्या वगैरे यांजपासून उत्पन्न होते. मग वारा ईश्वराज्ञेनें वाफेस वाहून वाहून नेतो आणि वरील ओलावा लागून ती वाफ पाणी होऊन वर्षते. जसें एखाद्या तपेलींत पाणी गरम करावें व वरून तपेलीस झांकण लावावें, म्हणजे उष्णता लागून पाण्याची वाफ होईल; आणि झांकणीस लागून वाफेचें झालेलें पाणी थेंबथेंब टपकेल; तसलाच प्रकार हुबेहूब याचाहि होय. परंतु अव्वलपासून अखेरपर्यंत ह्या सर्व उत्क्रांत्या परमेश्वराच्याच आज्ञेनें होतात. नाहीं तर, समुद्र, दंव, ऊन्ह व हवा, हीं सर्व कांहीं असूनहि पावसाळा व हिंवाळा

ल्या सेवकांतून ज्याच्यावर इच्छितो त्याच्यावर तो (पाऊस) वर्षवून टाकितो तेव्हां (काय पाहतां) ते लोक हर्ष मानूं लागतात. ४८. आणि वास्तविक पाहतां त्यांच्यावर पाऊस पडण्याच्या आधींच (पावसाकडून) हे लोक पहिल्यानेंच निराश होते. ४९. तर (हे वाचक-श्रोत्या!) परमेश्वराच्या दयेच्या चिन्हांकडे नजर कर कीं परमेश्वर जमिनीला तिच्या मृत[1] (म्हणजे पडित) झाल्या नंतर कशी सजीव (व टवटवीत) करितो. कांहीं संशय नाहीं कीं हाच (परमेश्वर तर पुनरुत्थानाचे दिवशीं) मेलेल्यांचाहि जिवंतकर्ता होय आणि तो सर्व शक्तिमान् होय. ५०. आणि जर आम्हीं(असा) वारा चालवूं (कीं तो ओलावा शोषून घेईल) व हे लोक शेत पिवळें (पडलेलें) पाहतील; तर शेताच्या पिवळया पडल्यानंतर अवश्य हे लोक (आमच्या पहिल्या देणग्यांबद्दल) अनुपकार[2] दर्शवूं लागतील. ५१. तर (हे पैगंबरा!) तूं मेलेल्यांस ऐकवूं शकत नाहींस आणि बहिऱ्यांसहि (आपली) हाक ऐकवूं शकत नाहींस; (मुख्यत्वें-करून) अशावेळीं कीं जेव्हां बहिरे पाठ फिरवून (तुजपासून दूर) पळतील ५२. आणि आंधळयांस तूं गैरमार्गाहून सरळ मार्गावर आणूं शकत नाहींस. तूं तर जे लोक आमच्या निशाण्यांचा विश्वास ठेवितात त्यांसच

दोन्हीं ऋतु कोरडेच जातात. पाण्याचा थेंबहि पडत नाहीं. कां तर, परमेश्वर सेवकांस त्यांच्या आज्ञाभंगाची शिक्षा देतो व दयामय पाऊस रोखून ठेवितो.

(१) जमीन पडित होते तेव्हां तींत वनस्पतीच्या जातीची कोणतीहि वस्तु होत नाहीं. जमिनीच्या अशा स्थितीलाचा मृत म्हटलें आहे. मग जेव्हां जमिनीची मशागत झाली व तींत पीक होऊन तें वाऱ्यानें हालूं लागलें म्हणजे जमिनीच्या या स्थितीस तिचें सजीव होणें म्हटलें आहे. ह्या कशा उत्तम उपमा व रूपकालंकार होत!

(२) माणसाच्या या स्वाभाविक गुणाला दुसरे जागीं विशेष स्पष्ट करून सांगितलें आहे. तें असें:—“लोकांत कोणी असाहि आहे कीं जो परमेश्वराची उपासना तर करितो; (पण) वरवरूनच; कीं जर त्याला कांहीं हित पोहोंचलें तर त्यामुळें तो समाधान पावून गेला; आणि जर त्याच्यावर कांहीं आपत्ति ओढवली तर जेथून आला होता तिकडेच उलटून गेला. यानें इहलोकहि गमावला व परलोकहि. धडधडीत तोटा (म्हटला म्हणजे) हाच.”

केवळ ऐकवूं (समजावूं) शकतोस. तर हे लोक (तुझें म्हणणें) मान्यहि[1] करून घेतात. ५३. परमेश्वरच असा (परम समर्थ) होय कीं, ज्यानें तुम्हांलोकांस कमजोर स्थिति(जी आईच्या उदरांत असते तीं)तून निर्मून उभें केलें. मग (बाल्य) कमजोरीच्या मागून (यौवनावस्थेची) कुवत दिली व मग कुवतीच्यामागून कमजोरी आणि वृद्धावस्था करून टाकिली. तो जें इच्छितो तें पैदा करितो आणि तोच (मनुष्याच्या स्थितीशीं) वाकब (व) सामर्थ्यवान् होय. ५४. आणि ज्या दिवशीं (पुनरुत्थानाची) घटका काईम होईल त्या दिवशीं अपराधी लोक शपथा वाहतील कीं ते (जगांत) एका घटकेशिवाय[2] जास्त राहिलेच नाहींत. अशाच तऱ्हेनें हे लोक (जगांतहि) बहकलेलेच राहिले. ५५. आणि ज्या लोकांस ज्ञान व विश्वास हीं दिलीं आहेत ते (त्यांस) उत्तर देतील कीं (नाहीं,) तुम्हीं तर (जसें) पुस्तकांत (आहे, तसें) पुनरुत्थानाच्या दिवसापर्यंत राहिलांत. आणि (आज) हा पुनरुत्थानाचाच दिवस होय. परंतु तुम्हांस (त्याची) जाणीवच नव्हती. ५६. तर त्या दिवशीं आज्ञाभंजकांस त्यांची क्षमायाचना (कांहीं) फायदा देणार नाहीं व त्यांना (परमेश्वरास) रांजी[3] करून घेण्याची संधिहि दिली

---

(१) सारांश हा कीं, नास्तिक हे जणूं मेलेले व बहिरे होत; म्हणून त्यांच्यांत ऐकण्या व समजण्याची पात्रताच नाहीं. आणि ते ऐकूं व समजूं इच्छितहि नाहींत.

(२) जगांत एका घटकेहून जास्त न राहण्याचे दोन अर्थ होऊं शकतात. एक हा कीं, परलोकींच्या सतत अस्तित्त्वापुढें इहलौकिक आयुष्यास अत्यल्प समजतील. खरें पाहतां, त्यांस हा विचार जिवंत असतांना आलाच नाहीं; आणि ऐहिक आयुष्यावर ते गर्विष्ठ होऊन फसगतींत पडून राहिले. अथवा हें कीं जगांत एका घटकेशिवाय जास्त न राहण्याला सबब सांगण्याकरितां पुढें करतील; कीं आम्हांस अवकाशच कोठें मिळाला? तर कांहीं कां असेना नरकवासी कोणाहि प्रकारें दोषमुक्त होऊं शकत नाहीं.

(३) भावार्थ हा कीं नास्तिक जसे जगांत निमित्त व बहाणे करीत होते तसें पुनरुत्थानांतहि ते खोटें नाटें निमित्त पुढें करतील कीं आम्हांला जगांत कर्म आचरण्यास अवकाशच कोठें मिळाला? आह्मीं जगांत फार राहिलों

जाणार नाहीं. आणि आह्मीं लोकांच्या (समजण्या)साठीं ह्या कुराणांत हरतऱ्हेचे दृष्टांत सांगितले आहेत. आणि (हे पैगंबरा!) जरी तूं या (लोकां)स कोणचाहि चमत्कार आणून दाखविशील, तरी जे नास्तिक होत ते तर केवळ हेंच म्हणतील कीं तुम्हीं (मुसलमान) निव्वळ ठकबाज व लबाड आहां. ५८. जे लोक समज बाळगीत नाहींत त्यांच्या मनांवर परमेश्वर अशाच तऱ्हेनें मोहर लावून टाकित असतो. ५९. तर (हे पैगंबरा!) तूं (मुकाट्यानें) सहन करून बैस; निःसंशय परमेश्वराचें वचन सत्य होय आणि असें न व्हावें कीं जे लोक (तुझ्या बोलण्यावर) पूर्ण विश्वास ठेवीत नाहींत त्यांनीं तुला (खिजवून) हलका करून टाकावा. ६०.

असलों तर एक घटकाभरच; तर एका घटकेंत आम्हीं काय करूं शकणार? विश्वासू लोक त्यांस सांगतील. कीं तुह्मीं हें खोटें बोलतां ईश्वरी पुस्तकाप्रमाणें तुम्हांला पुनरुत्थानाचे दिवसापर्यंतचा अवकाश मिळावयाचा होता तो मिळाला; आणि तो कर्म आचरण्यास पुरासा होता. तात्पर्य, ही गोष्ट दुसऱ्या जागीं स्पष्ट रीतीनें सांगितली आहे कीं "कां आम्हीं तुह्मांस इतकें आयुष्य दिलें नव्हतें कीं त्या अवकाशांत ज्यालों विचार करावयाचा असता तो चांगल्या प्रकारें विचार करून घेता. आणि या उपरांत तुम्हांपाशीं भय सुचविणारे पैगंबरहि आले."

(१) नास्तिक लोक तुह्मांस खिजवून व चिथावून सरळ मार्गाहून चळवितील कीं जेणें करून तुह्मीं ईश्वरीशिक्षेसाठीं घाई मचवूं लागाल.

अध्याय ३१ वा.

सूरतु–लुक्मान्.

हा अध्याय मक्केंत प्रकट झाला. ह्यांत ३४ महावाक्यें आहेत. यांत लुकनान नांवाच्या विभूतीचें वर्णन आलेलें आहे त्यावरून हें नांव दिलें गेलें आहे.

परम दयाळू (आणि) कृपाळू परमेश्वराच्या नांवानें (मीं आरंभ करितों).

अल. म. (अलेफ–लाम मीम.) १. हीं (त्याच) पुस्तका(म्हणजे कुराणा)चीं महावाक्यें होत कीं ज्यांत बुद्धि (व शहापणा)च्या गोष्टी आहेत. २. (तीं महावाक्यें) सुकृत्यें करणारांसाठीं सन्मार्ग व दया (यांस कारणीभूत) होत. ३. (म्हणजे) जे लोक नमाज पढतात व जकात देतात आणि जे परलोकींची खातरी बाळगितात त्यांच्या-साठीं. ४. हेच लोक आपल्या पालनकर्त्याच्या सरळ मार्गावर होत आणि हेच (अखेर) आपल्या मनोरथांत सफल होतील. ५. आणि लोकांत कोणी (कोणी) असाहि (अजागळ) होय कीं जो निरर्थक भाकडकथा विकत घेतो कीं त्यानें (लोकांस त्या ऐकवून) समजल्या-

(१) या महावाक्याच्या व्युत्पत्तींत भाष्यकारांनीं लिहिलें आहे कीं, मक्केच्या नास्तिकांतून एक मनुष्य नदर बिन हारिस बिन कल्दा नांवाचा होता. तो इराणचा अहवाल व दंतकथा आणून लोकांस ऐकवी व म्हणे कीं, मोहंमद हा तुह्मांस आद व समूद यांच्या पुरातन गोष्टी ऐकवितो. मी त्यांहूनहि उत्तम रुस्तम व अस्फंदयार यांचे पराक्रम ऐकवितों. तेव्हां कित्येक लोक त्याच्या बातांत येऊन जात व त्याजपासून प्राचीन इराणच्या भाकडकथा ऐकीत. ह्या कथा फिर्दोसी नामक कवीनें 'शाहनामा' पुस्तकांत ग्रथित केल्या आहेत; ह्या पाहिल्या म्हणजे त्यांची कुराणाशीं तुलना करणें फोल ठरतें.

उमजल्यावांचून (त्यांना) सरळ मार्गाहून बहकवावें; आणि ईश्वरी-महावाक्यांची टर उडवावी. हेच होत कीं, ज्यांना (पुनरुत्थानाच्या दिवशीं) अपमानकारक शिक्षा होणें आहे. ६. आणि जेव्हां (यांच्यापैकीं) एखाद्याला आमचीं महावाक्यें वाचून ऐकविलीं जातात तेव्हां तो ऐटून तोंड फिरवून चालता होतो; जणूं कीं त्यानें आमचीं महावाक्यें ऐकलींच नाहींत; जणूं कीं त्याच्या कानांत बधिरत्व आहे; तर (हे पैगंबरा!) अशा मनुष्याला दुःखप्रद शिक्षेची खुषखबर[१] ऐकवून दे. ७ निःसंशय ज्या लोकांनीं विश्वास धरिला व चांगलीं कामेंहि केलीं त्यांच्या(राहण्या)साठीं (मोठ्या) आनंदाच्या बागा (स्वर्गात तयार) आहेत; ८. कीं ते त्यांत निरंतर राहतील. (हें) परमेश्वराचें वचन पक्कें होय. आणि तो परम समर्थ व बुद्धिमान् होय; (तो आपलें वचन पुरें करून सोडील.) ९. त्यानेंच आकाशाला (जसें) तुम्हीं (लोक) पाहतां (तसें) स्तंभाविणा बनवून उभें केलें आहे आणि (त्यानेंच) पृथ्वींत (भारी अचल पर्वताचे) नांगर टाकले आहेत कीं ती (कोठें) तुम्हांसह (एकिकडे) कलून[२] पडूं नये. आणि तींत त्यानें हरेक जातीचे प्राणी पसरून टाकिले. आणि आम्हींच आकाशांतून पाणी वर्षविलें; व मग (त्या पाण्याद्वारें) जमिनींत आम्हीं हरेक जातीच्या उमदा चिजा उगविल्या. १०. (हे पैगंबरा! या लोकांस सांग कीं) ही तर परमेश्वराची (उत्पन्न केलेली) सृष्टि आहे तर आतां तुम्हीं लोक मला दाखवा कीं परमेश्वराशिवाय जे (उपास्य तुम्हीं लोकांनीं बनवून ठेविले) आहेत त्यांनीं काय काय उत्पन्न केलें आहे? गोष्ट (ही) होय कीं हे अनर्थकारी धडधडीत चुकींत (पडले) आहेत. ११. आणि आम्हीं 'लुकमान'यास शहाणपण दिलें (व सांगितलें) कीं परमेश्वराचे आभार मानीत रहा आणि जो

(१) शिक्षा व खुशखबर, यालाच दुःखावर डाग देणें किंवा फासण्या घालणें ह्मणतात.

(२) पृथ्वी गोलाकार आहे आणि तिच्या उत्तरध्रुवाकडील टोंक वरच्या बाजूस उठलेली आहे व त्याच प्रमाणानें दक्षिणेकडील टोंक झुकलेली. पृथ्वीचा हा आकार पर्वताच्या ओझ्यामुळें झालेला आहे. पर्वत नसते तर परमेश्वर जाणें. पृथ्वी कोठल्या कोठेंच कलून पडली असती व कांहींचें कांहींच झालें असतें.

आभार मानतो तो आपल्याच (कल्याणा) साठीं आभार मानतो आणि जो कृतघ्नता दर्शवितो तर परमेश्वर (सेवकांच्या आभारापासून) निरपेक्ष (आणि प्रत्येक स्थितींत) सुस्तुत्य होय. १२. आणि एके समयीं 'लुकमाना'नें आपल्या मुलास उपदेश करीत असतांना त्याला सांगितलें कीं हे माझ्या मुला ! (कोणालाहि) परमेश्वराचा जोडीदार ठरवूं नकोस. यांत संशय नाहीं कीं शिर्क[2]–परमेश्वराचा जोडीदार ठरविणें–ही मोठ्याच जुलमाची गोष्ट होय. १३. आणि आम्हीं माणसाला त्याच्या आईबापांच्या संबंधानें ताकीद केली (कीं प्रत्येक स्थितींत त्यांचा आदर सन्मान करीत जा;) कीं त्याच्या आईनें झटक्यावर झटके सोसून त्याला पोटांत वागविलें; आणि (पोटांत ठेवण्याच्या उपरांत) दोन वर्षांत (कोठें) त्याचें दूध सुटतें. (अतएव, मी माणसास हुकूम दिला) कीं तूं माझेहि उपकार मान व आपल्या आईबापांचेहि; (सरशेवटीं) मजकडेच (तुम्हांसर्वांस) परतून येणें आहे. (त्यावेळीं जसें कराल तसें भराल) १४. आणि (हे मानवा!) जर तुझे आईबाप तुझ्यामागें (या गोष्टींसाठीं) झटतील कीं तूं मजबरोबर अशा(कोणा)ला (ईश्वरत्वाचा) जोडीदार ठरवावास कीं ज्याचें

(१) लुकमान हा बाऊराचा पुत्र आणि हजरत अय्युब पैगंबरांचा मावस भाऊ होता. तो कित्येक शतकें हयात होता; म्हणजे हजरत दाऊदच्या राज्याच्या दहाव्या वर्षीं जन्मला आणि हजरत युनूसचे काळापर्यंत जिवंत होता. तो रंगानें काळा होता व त्याचे ओंठ जाड होते ह्मणतात. म्हणूनच त्याला कित्येक सिद्दी (इथिओपियाचा) असें ह्मणतात. सद्दी, अकरमा व शअबी हे विद्वज्जन म्हणतात कीं लुकमान हा पैगंबर होता आणि त्याला शहाणपण ह्मणजे पैगंबरी दिली गेली होती. आणि कित्येक ह्मणतात कीं तो पैगंबर नव्हता; पण एक महाबुद्धिमान् तत्ववेत्ता वा नीतिशास्त्रज्ञ होता. सेलप्रभृति युरोपियन मंडळी याला ग्रीकाचा नीतिशास्त्रकर्ता इसफ असेंहि ह्मणतात. परंतु याला कांहींच आधार सांपडत नाहीं.

(२) 'शिर्क' या अरबी पारिभाषिक शब्दाचा अर्थ कोणालाहि परमेश्वराचा जोडीदार ठरविणें ह्मणजे अनेकेश्वर आहेत असें मानणें किंवा मूर्तीपूजा जी अनेकेश्वर मतवादास पोषक आहे ती करणें असा होतो. ह्मणूनच कोठें कोठें मुशरिक म्हणजे मूर्तीपूजक असा अर्थहि करण्यांत आला आहे.

तुझ्यापाशीं कोणतेंहि प्रमाणच नाहीं. तर (ह्यांत) त्यांचा कह्या मानूं नकोस; (पण) या लोकीं चांगल्या रीतीनें त्यांच्यासंगतीं राहा. आणि जे लोक (प्रत्येक गोष्टींत) मजकडे वळतात (व माझी आज्ञा पाळतात) त्यांच्या मार्गावर चाल. मग (अखेर) तुम्हांसर्वांचें मजकडेच परतून येणें होईल. तर जसजशीं कर्में तुम्हीं लोक करीत राहिलां (त्यांचें बरेंवाईट त्यावेळीं) मी तुम्हांस विदित करीन. १५. हे माझ्या मुला! जर मोहरीच्या दाण्याच्या वजनाइतकेंहि एखादें कर्म असेल व मग (असें धरून चाल कीं) तें कोणा खडकाच्या आंत (ठेविलेलें आहे) अथवा आकाशांत (आहे) अगर जमिनींत आहे;तर तेंहि (पुनरुत्थानाचे दिवशीं कर्मांचा हिशेब घेतेवेळीं) परमेश्वर आणून हजर करील. कांहीं संशय नाहीं कीं परमेश्वर फार सूक्ष्मदर्शी (व) चतुर होय. १६. हे माझ्या मुला! नमाज पढीत अस व (लोकांस) चांगल्या कामां(च्या करण्या)चा उपदेश करीत राहा आणि वाईट कामाची मनाई करीत जा. आणि तुजवर जें कांहीं बितेल तें सहन कर. निःसंशय हीं मोठ्या हिंमतीचीं कामें होत. १७. आणि लोकांकडून तोंड वांकडें करूं नकोस व धरित्रीवर ऐटून चालूं नकोस. (कारण), परमेश्वर कोणाहि ऐटबाज व शेखीखोरास पसंत करीत नसतो. १८. आणि आपल्या चालण्यांत मध्यमपणा राख व (कोणाशींहि बोलशील तर) नम्र स्वरानें हळुहळु बोल. कारण आवाजांत वाईटांत वाईट (व रूक्ष आवाज) गाढवांचा[1] आवाज होय. १९. कां तुम्हीं लोकांनीं (या गोष्टींचें) अवलोकन केलें नाहीं कीं जें कांहीं आकाशांत आहे व जें कांहीं पृथ्वींत आहे तें (सर्व) परमेश्वरानें (एका मानानें) तुमच्या आज्ञांकित[2] करून

(१) गाढवांचा अवाज इतका मोठा असून तो कर्णकटु व रूक्ष असतो ह्मणून तो कोणालाहि आवडत नाहीं. तर मनुष्य होऊन त्यानें गाढवाप्रमाणें ओरडणें योग्य नाहीं.

(२) आकाश व पृथ्वींत पुष्कळ वस्तु आहेत कीं त्या मनुष्याच्या आज्ञांकित नाहींत. दिवस आपल्या वेळीं उगवतो व रात्र आपल्या वेळीं होते. चंद्र, सूर्य व तारे आपापल्या वेळीं निघतात व आपापल्या वेळीं मावळतात. धान्य आपल्या वेळेवर उगवतें व आपल्या वेळेवर पिकतें. यांतून कोणत्याहि गोष्टींवर माणसांची

ठेविलें आहे; आणि तुम्हांवर आपल्या जाहीर व गुप्त (सर्व तऱ्हेच्या) देणग्या पुऱ्या केल्या आहेत. आणि लोकांत कोणी असेहि आहेत कीं जे परमेश्वराचे संबंधांत वादविवाद करतात (आणि स्वतः त्यांच्यापाशीं) (कांहीं) ज्ञान नाहीं व (परमेश्वराकडून) सन्मार्गबोध नाहीं व (त्यांच्यापाशीं) कोणी पुस्तकहि नाहीं कीं (तें त्यांना सन्मार्गाचा) प्रकाश दाखवील. २०. आणि जेव्हां या लोकांस सांगितलें जातें कीं (कुराण) जें परमेश्वरानें प्रकटिलें आहे त्याप्रमाणें चाला; तेव्हां ते उत्तर देतात कीं नाहीं, आम्हीं तर ज्या (मार्गा)वर आमचे दाडवडिलांस (चालतांना) पावलों आहों त्याच (मार्गा)वर चालूं. बरें, जरी सैतान यांच्या वडिलांस नरकाग्नीच्या शिक्षेकडे बोलावित राहिला असेल तरीहि (ते त्यांचेंच अनुकरण करतील) का? २१. आणि जो कोणी परमेश्वरापुढें आपलें शिर[1] नमवील व तो सुकृत्य करणाराहि असेल, तर झालें, त्यानें मजबूत दोर धरला. आणि (अखेर सर्व) कामांचा परिणाम परमेश्वराकडेच होय. २२. आणि (हे पैगंबरा!) जो कोणी नास्तिकपणा करितो, त्याच्या नास्तिकपणामुळें तुला खेदयुक्त न झालें पाहिजे. या(सर्वांस आम्हांकडे) परतून येणें आहे; तर जें कांहीं (जगांत) हे करीत राहिले (त्या वेळीं त्यांचें बरेंवाईट) आम्हीं यांना विदित करूं. परमेश्वर तर (लोकांच्या) मनांतील विचार (सुद्धां) जाणतो. २३. आम्हीं यांना थोडे (दिवस जागिक) सुखोपभोग घेऊं देऊं, नंतर यांना सक्त शिक्षेकडे खेंचून बोलावूं २४. आणि (हे पैगंबरा!) जर तूं या लोकांस पुसशील कीं आकाशास व पृथ्वीस कोणी निर्मिलें तर ते अवश्य हेंच उत्तर देतील कीं परमेश्वरानें. (यावर तूं यांना) सांग कीं परमेश्वराचे आभार! (तुम्हीं इतकी गोष्ट तर समजतां). तथापि यांच्यांतून बहुतेक तर (इतकेंहि) जाणित[2] नाहींत. २५. जें कांहीं आकाश व पृथ्वींत आहे तें (सर्व) परमेश्व-

कांहींच सत्ता चालत नाहीं. परंतु मनुष्य या सर्व गोष्टींपासून लाभ घेतो व आपलें काम काढतो; या मानानेंच यांस मनुष्यांच्या आज्ञांकित झटलें आहे.

(१) वाक्यांत 'शिर' शब्द आलेला आहे. पण त्या जागीं मूळ शब्द 'वज्ह' ह्मणजे तोंड असा आहे. अरबी भाषेंत तोंड नमविणें वा वांकविणें असें ह्मणण्याचा प्रचार आहे. पण मराठींत शिर नमविणें म्हणतात.

(२) म्हणजे या गोष्टींचा विचार करीत नाहींत. विचार करतील तर

राचेंच होय. निःसंशय परमेश्वर निरपेक्ष (व हरेक स्थितींत) स्तुत्य होय. २६. आणि पृथ्वींत जेवढे वृक्ष आहेत जर (त्या सर्वांच्या) लेखण्या होतील आणि समुद्र (त्याची शाई व तीहि अशी) कीं तिच्या (लिहून झाल्या) पश्चात (तसलेच आणखी) सात समुद्र त्याची मदत करतील; (सारांश, या सर्व लेखण्यांनीं व साऱ्या शाईनीं ईश्वराच्या गोष्टी लिहिल्या जातील) तरीहि परमेश्वराच्या गोष्टी संपणार नाहींत. निःसंशय परमेश्वर समर्थ (व) बुद्धिमान् होय. २७. (लोकांनो!) तुम्हांसर्वांचें पैदा करणें व (मेल्यावर) तुमचें उठवून उभें करणें, हें केवळ एका मनुष्या (चें पैदा करणें व जिवंत उठविणें या) सारखेंच होय. निःसंशय परमेश्वर (सर्वांचें ऐकतो (व सर्व कांहीं) पाहतो. २८. (हे वाचक–श्रोत्या!) कां तूं या गोष्टीवर) नजर केली नाहींस कीं परमेश्वरच रात्री(च्या एका भागा)स दिवसांत दाखल करितो, (तेव्हां दिवस मोठा होतो व रात्र लहान); आणि तोच दिवसा(च्या एका भागा)ला रात्रींत दाखल करतो, (तेव्हां रात्र मोठी होत व दिवस लहान); आणि (त्यानेंच) सूर्य व चंद्र यांस (आपल्या किंवा एका मानानें तुम्हां लोकांच्या) वश करून ठेविलें आहे; कीं प्रत्येक (पुनरुत्थानाच्या) नियमित वेळेपर्यंत (अशाच तऱ्हेनें) चालत राहील. आणि (हे वाचक-श्रोत्या! कां तूं) या गोष्टीवर (नजर केली नाहींस) कीं जें कांहीं (हि तुम्हीं लोक) करीत आहां परमेश्वराला त्याची (सर्व) खबर आहे. २९ ह्या (सर्व उत्क्रांत्या) या गोष्टीचें प्रमाण होत कीं परमेश्वर हाच खरा (समर्थ) होय आणि या गोष्टीचें कीं ज्या(उपास्यां)स (लोक) त्याला सोडून बोलावितात ते (सर्व) मिथ्या (निराधार) होत; आणि याचें कीं परमेश्वरच (सर्वांत) थोर (व) महिमाशाली होय. ३०. (हे वाचक–श्रोत्या!) कां तूं (या गोष्टीचें) अवलोकन केलें नाहींस कीं परमेश्वराच्याच कृपेनें गलबत समुद्रांत चालतें; (आणि त्यानें पाण्यांत व लांकडांत हे गुणधर्म यासाठीं ठेविले आहेत) कीं आपल्या

निरुपाय होऊन त्यांस मानावें लागेल कीं परमेश्वरानेंच आकाश व पृथ्वीस पैदा केलें आहे.

(२) परमेश्वराच्या गोष्टी म्हणजे त्याचें सामर्थ्य, त्याची महिमा, वैभव व पराक्रम आणि त्याची स्तुति व वाखाणणी.

(परम सामर्थ्याच्या) कित्येक निशाण्या तुम्हां लोकांस दाखवाव्या. निःसंशय ह्यांतहि प्रत्येक सहनशील[3] व कृतज्ञ(सेवकां) साठीं (ईश्वरी सामर्थ्याच्या बऱ्याच) निशाण्या होत. ३१. आणि जेव्हां (समुद्राच्या) लाटा (उंच उसळून गलबतांतील) लोकांवर छायेप्रमाणें आच्छादून जातात, तेव्हां ते प्रांजलमनानें परमेश्वराचीच भक्ति मानून त्यालाच बोलावूं लागतात. मग जेव्हां परमेश्वर त्यांना तारून खुष्कीकडे पोहोंचवितो, तेव्हां त्यांजपैकीं कित्येक तर मध्यम मर्यादेवर राहतात (म्हणजे परमेश्वराचें स्मरण करतात; आणि बहुतेक परमेश्वराला विसरून जातात). आणि आमच्या (सामर्थ्याच्या) निशाण्यांस प्रत्येक विश्वासघातकी (व) कृतघ्न या शिवाय (अन्य) कोणी नाकारीतच नाहीं. ३२. लोकांनों! आपल्या पालनकर्त्याचें भय बाळगा; आणि ज्या दिवशीं कोणी बाप आपल्या मुलाच्या कामा येणार नाहीं व कोणी मूलहि आपल्या बापाच्या कांहीं कामा येऊं शकणार नाहीं त्या दिवसाला भ्या. परमेश्वराचें (पुनरुत्थानाचें) वचन सत्य होय. तर लोकांनों! इहलौकिक आयुष्यानें तुम्हांस फसवूं नये. आणि परमेश्वराच्या संबंधांत (त्या) फसव्या(सैताना)नेंहि तुम्हांस (कोठें) फसवूं नये. ३३. निःसंशय परमेश्वरच (असा)होय कीं ज्याला (पुनरुत्थानाच्या) घटके(च्या येण्या)चें ज्ञान होय आणि तोच (एका नियमित वेळेवर जी त्याच्याशिवाय कोणालाच माहित नाहीं) पाऊस वर्षवितो; आणि (नर व मादी) जें कांहीं (आईच्या) पोटांत आहे तेंहि तोच जाणतो; आणि कोणाहि मनुष्याला माहीत नाहीं कीं (तो खुद्द) उद्यां काय करील. आणि कोणीहि मनुष्य जाणत नाहीं कीं तो कोणत्या भूप्रदेशांत मरेल. निःसंशय परमेश्वरच (सर्व गोष्टींचा) ज्ञाता (व) माहितगार होय. ३४.

---

(३) सहनशील म्हणजे गलबतांतील इजा सहन करणारे. कारण त्यांत वांती येतें, मळमळतें, तुफान येतें व केव्हां केव्हां गलबताचें यंत्र बिघडून जातें तर ते या इजा सहन करतात; आणि जेव्हां सुरक्षित व सुखरूपपणें आपल्या मुक्कामीं पोहोंचतात तेव्हां त्याबद्दल परमेश्वराप्रत कृतज्ञता व आभार प्रदर्शित करतात.

अध्याय ३२ वा.

सूरतु–स्सिज्दा.

हा अध्याय मक्केंत प्रकट झाला व ह्यांत ३० महावाक्यें आहेत. या अध्यायाचे मध्यभागीं मुसलमानांस 'सिज्दा' म्हणजे साष्टांग नमस्कार घालण्यासंबंधानें जी आज्ञा आली आहे तींवरून हें नांव मडलें.

परम दयाळू (आणि) कृपाळू परमेश्वराचे नांवानें (मीं आरंभ करितों.)

अ. ल. म. (अलेफ–लाम–मीम.) १. (हे पैगंबरा !) यांत कांहींच संशय नाहीं कीं कुराण (जें तुला प्रकटिलें जातें तें) सकल जगांच्या पालनकर्त्याकडून प्रकट होतें. २. कां (हे लोक) म्हणतात कीं हें (पुस्तक) या (गृहस्था)नें (म्हणजे त्वां आपल्या मनानें) रचिलें आहे ? (पण हे पैगंबरा ! त्यांचें हें म्हणणें सर्वस्वीं खोटें आहे;) किंबहुना[1] हें सत्य (पुस्तक होय व तें) तुझ्या पालनकर्त्याकडून (प्रकटिलेलें) आहे; अशासाठीं कीं तूं ज्या लोकांपाशीं तुझ्यापूर्वीं कोणी भय सुचविणारा आला नाहीं त्या लोकांस (ईश्वरी शिक्षेचें) भय सुचवावेंस. नवल नाहीं कीं हे लोक सन्मार्गावर येऊन जातील ! ३. परमेश्वरच असा (परम समर्थ) होय कीं, ज्यानें सहा दिवसांत आकाश व पृथ्वी व जें काय त्या दोहोंच्या दम्यान आहे तें, हीं पैदा केलीं व नंतर

(१) अरब लोक आपले कुलपुरुष हजरत इब्राहीम यांचे ज्येष्ठ पुत्र हजरत इस्माईल यांचे वंशज होत. येथें त्यांच्यानंतर कोणी पैगंबर आला नव्हता. सुरुवातींत हजरत पैगंबरसाहेबांच्या पैगंबरी अधिकाराची मर्यादा अरब लोकांपर्यंतच होती. मग हा अधिकार इतका विस्तृत केला गेला कीं तो सर्व जगांस व्यापक असा झाला. कारण, परमेश्वरानें सांगितलें कीं "आह्मीं तुला अवघ्या लोकांकडे पाठविलें आहे आणि आह्मीं तुला सकल जगांच्या लोकांसाठीं केवळ (मूर्त) दया (करून) पाठविलें आहे."

तो अर्श–महासिंहासना–वर (जाऊन) विराजमान झाला. त्याच्या-वांचून तुम्हांलोकांचा कोणी पुरस्कर्ता नाहीं; व कोणी मध्यस्थीहि नाहीं. तर कां तुम्हीं (लोक इतकेंहि) मनन करीत नाहीं? ४. आकाशा-पासून (तों) पृथ्वीपर्यंत तोच (प्रत्येक) कामाची व्यवस्था लावितो; मग तुम्हां लोकांच्या (इहलौकिक) गणनेच्या (अनुरोधानें) हजार वर्षांच्या मुदतीचा एक दिवस होईल त्या दिवशीं सर्व व्यवस्था (म्हणजे तिचा परिणाम) त्याच्याच हुजुरांत गुदरेल.[१] ५. हाच (तर परमेश्वर) अदृष्ट व दृष्ट या (सर्व) गोष्टींचा ज्ञाता, परमसमर्थ (व) दयाळू (असा होय); ६ कीं त्यानें प्रत्येक वस्तु जी बनविली ती उत्कृष्टच बनविली; आणि माण-साची उत्पत्ति मातींतून सुरू केली. ७. मग (मातीच्या) निष्कर्षा (म्हणजे वीर्या)तून कीं तें एक क्षुल्लक पाणी होय, त्याचा वंश चालविला ८. व मग त्यानें त्या(च्या पुतळ्या)स दुरुस्त बनविलें व त्यांत आपल्या आत्म्यांतून फुंकिलें; आणि तुम्हां लोकांच्या (ऐकण्या)साठीं कान व (पहाण्यासाठीं) डोळे आणि (समजण्याकरितां) हृदयें हीं बनविलीं. (यावरहि तुम्हीं त्याचे) फारच थोडे उपकार मानतां! ९. आणि (पुनरुत्थानाचे नाकारणारे) म्हणतात कीं, जेव्हां आम्हीं मातींत (मिसळून) नष्ट होऊन जाऊं तेव्हां कां आम्हीं (पुन्हां) नव्या जन्मांत येऊं? (हे लोक पुन्हां जिवंत होण्यासच नव्हे;) किंबहुना (मुळांत) आपल्या पालनकर्त्याच्या हुजूराहुजूर हजर होण्यासहि मानीत नाहींत.[२] १०.

(१) आम्हीं तर इहलौकिक गोष्टींपासून अनुमान काढून असें समजलों आहों कीं आकाशापासून तों पृथ्वीपर्यंत साऱ्या जगाची व्यवस्था परमेश्वरच करतो. नंतर पुनरुत्थानाचे दिवशीं हा सारा कारखाना उचलला जाईल. आणि जोंपर्यंत हा कारखाना काईम राहिला व जें जें कांहीं त्यांत घडून आलें त्या सर्वांचा शेवटला परिणाम परमेश्वराच्या रूबरू आणिला जाईल; त्यांतल्या-त्यांत लोकांचीं कर्मेंहि. यांत उदाहरणार्थ असें समजलें पाहिजे कीं, परमेश्वर न्यायाच्या खुर्चीवर उंच जागीं विराजमान होऊन इजलास करीत आहे आणि दैविक कारकून जगाच्या व्यवस्थेची सारी कैफियत त्याच्या हुजुरांत गुदरतात.

(२) मतलब हा आहे कीं पुनरुत्थानाची नकारणी एक तर यामुळें होऊं शकते कीं मेल्यावर जिवंत होऊन उठणें हें बुद्धीस पटत नाहीं आणि दुसरें हें कीं हिशेबाचा मोबदला व शिक्षा ह्या गोष्टी समजण्यास कठीण. म्हणून परमे-

(हे पैगंबरा ! तूं या लोकांस) सांग कीं मृत्यूचा दूत ज्याला तुम्हांवर नेमलेलें आहे तोच तुमचे प्राण हरण करितो व मग तुम्हीं (सर्व) आपल्या पालनकर्त्याकडे पालटून नेले जातां ११. आणि (हे पैगंबरा !) जर तूं गुन्हेगारांस पाहशील कीं (पुनरुत्थानांत कर्मांच्या हिशेबाचे वेळीं) ते आपल्या पालनकर्त्याच्या पुढें आपलीं डोकीं खालीं वांकवून उभे आहेत (व विनंति करीत आहेत) कीं हे आमच्या पालनकर्त्या ! (आतां) आम्हीं (प्रत्यक्ष) पाहिलें व ऐकिलें; तूं आम्हांला पुन्हां (एकदां जगांत) पाठीव; म्हणजे आम्हीं सुकृत्य करूं. (आणि आतां) आम्हांला (शेवटच्या दिवसाची पुरी पुरी) खात्री आहे; तर (तुला फारच कौतुक वाटेल) ! १२. आणि (परमेश्वर म्हणेल कीं) जर आम्हीं इच्छितों तर प्रत्येक मनुष्याला (जगांतच अशी) सुबुद्धि देतों (कीं ते सरळ मार्गावर येते);परंतु (जी गोष्ट अनादिकाळांत मी सांगून चुकलों होतों ती) गोष्ट सिद्ध होऊनच राहिली कीं 'जिन्न'–दैवत व मनुष्यें या सर्वांनींहि मी 'जहन्नम'–नरकाग्नि- भरून टाकीन. १३. तर (गुन्हेगारांनों) जसें तुम्हीं ह्या दिवसाच्या पुढें येण्यास विसरला होतां, तशी (आज त्याची) तुम्हीं गोडी चाखा; कीं आम्हींहि तुम्हांस (बुध्द्या) विसरून टाकिलें. आणि जसजशीं कर्में तुम्हीं आचरीत राहिलां त्याच्या मोबदला सर्वकालीन शिक्षेची गोडी चाखा. १४. आमच्या निशाण्यांचा तर केवळ तेच लोक विश्वास ठेवितात कीं ज्यांना त्या(निशाण्यां)चें जेव्हां स्मरण दिलें जातें तेव्हां ते साष्टांग नमस्कार घालीत (भराभर पालथे) पडतात व आपल्या पालनकर्त्याच्या स्तवनाबरोबर (त्याची) पवित्रताहि वर्णूं लागतात; आणि ते (कोणाहि प्रकारचा) अहंकार करीत नाहींत. १५. (रात्रीच्या समयीं) त्यांची पाठ[1] बिछान्यास लागत नाहीं; (व शिक्षेच्या) भीतीनें आणि (दयेच्या) आशेनें आपल्या

श्वरानें म्हटलें आहे कीं पुनरुत्थानास नाकारणारे मुळांत कर्मांच्या जबाबदारीपासून भितात व या कारणामुळेंच पुनरुत्थानास मानीत नाहींत. जर कर्मांच्या जबाबदारीचें भय नसतें तर हे अशा जोरानें पुनरुत्थानास मानण्याचें न नाकारते.

(१) 'त्यांच्या कुशी आपल्या बिछान्यापासून उठलेल्या राहतात' याचें मराठींतून भाषांतर त्यांची पाठ बिछान्यास लागत नाहीं असें केलें आहे. म्हणजे ते झोपीं जात नाहींत व ईशस्मरणांत लागून राहातात.

पालनकर्त्याचा धांवा करतात; आणि जें कांहींहि आम्हीं त्यांना देऊन ठेविलें आहे त्यांतून (परमेश्वराच्या मार्गांत) खर्च करतात. १६. तर कोणीहि मनुष्य जाणत नाहीं कीं लोकांनीं जीं जीं (चांगलीं) कामें केलीं आहेत त्यांच्या मोबदला कसकसें नेत्रसुख त्यांच्यासाठीं गुप्त ठेविलेलें आहे ! १७. तर जो विश्वासू आहे तो, जो कोणी आज्ञाभंजक आहे त्याच्या सारखाच होऊन जाईल काय ? (उभयपक्ष कधींहि) बरोबर होऊं शकत नाहींत. १८. तर ज्या लोकांनीं विश्वास धरिला व चांगलीं कामेंहि केलीं त्यांच्या करितां राहावयास बागा असतील; (हा) पाहुणचार, ते (जगांत) जीं (चांगलीं) कर्मे करीत राहिले त्यांचा मोबदला होय. १९. आणि जे लोक आज्ञाभंग करीत राहिले त्यांचें ठिकाण नरकाग्नि होईल. जेव्हां जेव्हां ते त्यांतून निघावयास इच्छितील तेव्हां तेव्हां ते त्यांतच पालटून दिले जातील; आणि त्यांना सांगितलें जाईल कीं ज्या नरकाग्नीच्या शिक्षेस तुम्हीं खोटी म्हणत राहिलां, आतां तिचीच गोडी चाखा. २०. आणि (पुनरुत्थानाच्या) महान् शिक्षेच्या आधींच आम्हीं या(‘मक्के’च्या नास्तिकां)स (अशा एका) शिक्षेची गोडीहि अवश्यच चाखवूं कीं जी (या जगांत त्यांना) लौकरच[1] होईल; कीं कदाचित् हे लोक (आम्हांकडे) वळतील. २१. आणि त्याच्याहून अधिक जुलमी आणखी कोण कीं, ज्याला त्याच्या पालनकर्त्याच्या महावाक्यांच्याद्वारें उपदेश केला जाईल व तो त्यांपासून तोंड फिरवील ? निःसंशय आम्हीं अपराध्यांपासून बदला घेऊनच सोडूं. २२. आणि ‘मूसा’[2]लाहि आम्हीं (तौरात

(१) लौकरच किंवा जवळच होणारी इहलौकिक शिक्षा म्हणजे कदाचित् पैगंबरसाहेबांच्या वेळीं पडलेला सात वर्षांचा दुष्काळ असेल कीं मक्केचे लोक भुकेनें व्याकूळ होऊन मुडदार खाऊं लागले होते. अगर बद्रची लढाई कीं जींत मोठमोठे कुरेशी सरदार कामा आले ती असेल, आणि नवल नाहीं कीं जगांत नित्य येणाऱ्या आपत्ति ह्मणजेच ही शिक्षा असेल.

(२) हजरत मोहंमद पैगंबरसाहेब व हजरत मूसा (या उभयतांसहि शांति असो !) यांच्या बहुतेक अहवालांत फारच मेळ व सादृश्य दिसून येतें. ह्मणूनच कुराणांत वारंवार हजरत मूसाचा उल्लेख आहे. येथेंहि परमेश्वर पैगंबरसाहेबांस सांगतो आहे कीं जसें मूसाला तौरात—जुना करार—हें पुस्तक मिळालें तसेंच तुह्मांला कुराण प्राप्त झालें. जसा बनी—इस्राएलांस तौरातनें बोध झाला तसा तुमच्या जनतेस कुराणानें बोध होईल. ज्याप्रमाणें बनी—इस्राएलांत पुष्कळ

हें दिव्य) पुस्तक दिलें होतें; तर (हे पैगंबरा!) तूंहि (परमेश्वराकडून दिव्य) पुस्तका(म्हणजे कुराणा)च्या मिळण्याविषयीं संशयांत राहूं नकोस. आणि आह्मीं त्या(तौरात पुस्तका)ला 'बनी-इस्राएलां'साठीं सन्मार्ग(दर्शक) ठरविलें होतें. २३' आणि आह्मीं 'बनी-इस्राएलां'तून धर्माचे पुढारी नेमिले होते; कीं ते आमच्या आज्ञेनें (लोकांस) सन्मार्ग दाखवीत होते. (आणि हा नेतृत्वाचा अधिकार त्यांना त्यावेळीं प्राप्त झाला कीं) जेव्हां ते (नास्तिकांची छळणूक) सहन करून बसले व (याशिवाय) ते आमच्या निशाण्यांचा विश्वासहि ठेवीत होते. २४. (हे पैगंबरा!) कांहीं संशय नाहीं कीं 'बनी-इस्राएल'ज्या(ज्या बाबतीं)त, मतभेद करीत राहिले आहेत त्या (त्या बाबतीं)त तुझा पालनकर्ता पुनरुत्थानाचे दिवशीं त्यांच्यामध्यें फैसला करून टाकील. २५. (हे पैगंबरा!) कां(तुझ्या समकालीन) लोकांस यानें बोध झाला नाहीं कीं आम्हीं यांच्या पूर्वीं कित्येक पिढ्या नष्ट करून टाकिल्या (व) हे लोक त्यांच्याच घरांतून चालतात फिरतात. यांत संशय नाहीं कीं या क्रांतींत (लोकांकरितां मोठे) धडे होत. तर कां (हे लोक) ऐकत (समजत) नाहींत? २६. आणि कां यांनीं या (गोष्टी) वर नजर केली नाहीं कीं आम्हीं पडीत जमिनीकडे पाण्या (च्या ढगांस) हांकून लावितो व मग पाण्याच्या योगें शेत उपजवितो कीं त्यांतून त्यांचीं गुरें ढोरेंहि खातात व ते आपणहि. तर कां (हे लोक सृष्टीचा हा नमूना) पाहत नाहींत? २७. आणि (नास्तिक) म्हणतात कीं (हे मुसलमानांनों!) जर तुम्हीं खरे आहां तर (पुनरुत्थानाचा) हा (शेवटला) फैसला (कीं ज्यापासून तुम्हीं आम्हांस भिवविता तो) केव्हां होईल? (म्हणजे आम्हीं पाहून विश्वास धरूं.) २८. (हे पैगंबरा! तूं यांना) जबाब दे कीं जे लोक (जगांत) नास्तिकपणा करीत राहिले, फैसल्याचे दिवशीं त्यांचें विश्वास धरणें त्यांच्या कांहींच कामा येणार नाहीं व त्यांना अवकाशहि मिळणार नाहीं. २९. तर (हे पैगंबरा!) यां(च्या गोष्टीं)ची पर्वा करूं नकोस व पाहा तर खरें (कीं काय होतें; अखेर) हे(हि तर) पाहातच आहेत. ३०.

प्रवक्ते झाले व ते मूसाच्या शास्त्रलेखाप्रमाणें लोकांस सन्मार्ग दाखवीत होते त्याचप्रमाणें तुमच्या जनतेंतील विद्वान् लोक या कुराणानुसार उपदेश करून लोकांस सन्मार्ग दाखवितील.

अध्याय ३३ वा.

सूरतुल्–अहज़ाब.

हा अध्याय मदिना शहरीं प्रकट झाला. ह्यांत ७३ महावाक्यें आहेत. नदीरकुलाच्या यहुद्यांच्या चिथावणीनें, कित्येक यहुदी कुलें आणि मक्का, नज्द व तिहामा येथील नास्तिक व दांभिक रहिवासी यांनीं एक मोठें मिलाफी सैन्य तयार करून वीस दिवसपर्यंत मदिना शहरास वेढा घातला होता; ह्मणून अह्ज़ाब् म्हणजे मिलाफी लोक यांचें प्रकरण असें नांव पडलें.

परम दयाळू (आणि) कृपाळू परमेश्वराचे नांवानें (मी आरंभ करितों.)

हे पैगंबरा! परमेश्वरालाच भीत राहा, आणि नास्तिक व दांभिक यां(ना भिऊन त्यां)च्या कह्यांत येऊन जाऊं नकोस. निःसंशय परमेश्वर (सर्वांच्या स्थितीशीं) वाकब (व) बुद्धिमान् होय. १. आणि तुझ्या पालनकर्त्याकडून जें कांहीं तुला प्रकटिलें जातें त्याचेंच अनुकरण करीत जा. कांहीं संशय नांहीं कीं तुम्हीं लोक जसजशीं कामें करितां त्यांशीं परमेश्वर खूप माहितगार होय. २. आणि (हे पैगंबरा!) परमेश्वरावर भरंवसा ठेव; आणि परमेश्वर पुरस्कर्ता पुरा आहे. ३. परमेश्वरानें कोणाहि माणसाच्या उरांत दोन अंतःकरणें ठेविलीं नाहींत. आणि त्यानें तर तुम्हां लोकांच्या बायका कीं ज्यांना तुम्हीं मातेसमान गणून काडी मोडून देतां, त्यांना तुमच्या माता बनविल्या

(१) इस्लामाच्यापूर्वी अरब लोकांत विवाहमोचनाची एक तऱ्हेवाईक चाल होती. तिला 'जिहार' म्हणतात; आणि तें विवाहमोचन अशा शब्दांच्या उच्चारण्यानें होऊन जात असे कीं, पुरुषानें स्त्रीस म्हटलें कीं, तुझी पाठ मला आपल्या आईच्या पाठीसमान आहे; याचा अर्थ हा होतो कीं तूं माझ्या माते-

नाहींत व त्यानें तुमच्या दत्तक मुलांस तुमचे मुलगेहि बनविले नाहींत. हें तुमच्या तोंडांनीं तुमचें बोलणें आहे. आणि परमेश्वर तर सत्य गोष्ट सांगतो व तोच (लोकांस सरळ) मार्ग दाखवितो. ४. दत्तकांस त्यांच्या (खऱ्या) बापांच्या नांवानें बोलावीत जा; हीच गोष्ट परमेश्वरासमीप विशेष न्याय्य होय. मग जर तुम्हांस त्यांचे बाप माहीत नसतील तर ते धर्मात तुमचे भाऊ व तुमचे मित्र होत. (म्हणून त्यांच्याच योग्यतेच्या शब्दांनीं त्यांना बोलवीत असा). आणि यांत तुमची भूलचूक होऊन जाईल तर त्यांत तुम्हांवर कांहीं पाप नाहीं. परंतु (असें करण्यांत) तुमच्या मनाचा खास इरादाच होईल (तर अलबत तें पाप होय). आणि परमेश्वर क्षमाकर्ता (व) दयाळू होय. ५. पैगंबर, मुसलमानांवर खुद्द त्यांच्या जीवापेक्षांहि जास्त हक्क राखितो; (आणि तो मुसलमानांच्या बापाच्या जागीं आहे) व पैगंबराच्या पत्न्या (आदर-

---

समान आहेस. एवढें म्हणण्यानेंच स्त्री-पुरुषांत वियोग व तुटातूट होत होती. प्रस्तुतकाळींहि लोकांकडून अशा चुका होतात; पण इस्लामधर्म या चुकीला काडी मोडून देणें असें मानीत नाहीं. किंबहुना या शपथेचें एक प्रायश्चित ठरविलें गेलें आहे; त्याचा खुलासा भाग २८ वा अध्याय ५८ वा यांत केलेला आहे. दुसरी वाईट चाल दत्तक मुलासंबंधानें होती; आणि अजून दत्तकमुलांस सर्व गोष्टींत सख्या मुलाप्रमाणें समजलें जातें. परमेश्वरानें या दोन्ही चाली, हें सांगून, मिटविल्या कीं, कोणाहि माणसाच्या उरांत दोन अंत:करणें नसतात. याचा अर्थ हा कीं माणसाचा विशिष्टप्रकारचा स्वाभाविक कल दोहोंकडे होऊं शकत नाहीं. तर मनुष्याच्या मनाची जी ओढ आपल्या आईकडे असते त्याच प्रकारची ओढ त्याला आपल्या बायकोकडे कशी होणार? मग जर कोणी आपल्या बायकोस म्हणील कीं तूं माझ्या मातेसमान आहेस; तर यानें बायको मातेसमान होऊन जात नाहीं. आई ती आईच व बायको ती बायकोच. अशाचप्रकारें दुसऱ्याचे मुलास मूल बनवून घेण्यानें तो खरा व सख्खा मुलगा होऊन जात नाहीं. तर अशा गोष्टी परमेश्वरासमीप विश्वसनीय नाहींत. म्हणून परमेश्वरानें घालून दिलेल्या मर्यादेबाहेर जाणें हें पातक होय.

(१) भावार्थ हा कीं प्रत्येक जण आपल्या जिवाची काळजी बाळगितो; परंतु पैगंबराच्या हुकमाची याहूनहि जास्त काळजी ठेविली पाहिजे.

मानाच्या दृष्टीनें) त्यांच्या आई होत. आणि नातलग हे ईश्वरी पुस्तकानुरूप (सर्व) मुसलमान व मुहाजिरीन-धर्मार्थ स्वदेशत्याग करणारे-यांच्यापेक्षांहि जास्त एकमेकांचे हक्कदार होत; पण हें कीं तुम्हीं आपल्या मित्रांशीं परोपकार करूं पाहाल (तर ती गोष्ट दुसरी). हाच हुकूम ('लौहे महफूज' या) पुस्तकांत लिहिलेला आहे. ६. आणि (हे पैगंबरा ! त्या वेळेचें स्मरण कर कीं) जेव्हां आम्हीं (सर्व) पैगंबरांपासून (संदेश पोहोंचविण्याचें) वचन घेतलें; आणि (प्रामुख्येंकरून) तुजपासून व 'नूह' व 'इब्राहीम' व 'मूसा' आणि 'मर्यम'चा पुत्र 'ईसा' यांजपासून. आणि आम्हीं त्यांजपासून वचनहि घेतलें (तें) पक्कें; ७. कीं (सरशेवटीं पुनरुत्थानाच्या दिवशीं परमेश्वर) खऱ्यां-(म्हणजे पैगंबरां)पासून त्यांचें सत्य (म्हणजे संदेश पोहोंचविणें) याचा अहवाल दरयाफ्त करील आणि त्यानें (मानणारांसाठीं बक्षीस) व न मानणारांसाठीं दुःखप्रद शिक्षा तयार करून ठेविली आहे. ८. मुसलमानांनों ! तुम्हांवर परमेश्वरानें केलेल्या त्या उपकाराचें स्मरण करा; कीं जेव्हां तुम्हांवर (फौजाच्या) फौजा चढून आल्या, तेव्हां आम्हीं त्यांच्यावर वावटळ पाठविलें आणि (वावटळाशि-वाय देवदुतांचीं) सैन्यें कीं जीं तुम्हांस दिसून येत नव्हतीं. आणि (त्या वेळीं युद्धाच्या) ज्या (युक्त्यां) तुम्हीं लोक करीत होतां त्याहि परमेश्वर पाहत होता. ९. ज्यावेळीं (शत्रु) तुम्हांवर तुमच्या वरच्यां बाजूनेंहि उतरले व तुमच्या खालच्या बाजूनेंहि (तुटून पडले) आणि जेव्हां (भयामुळें तुमचे) डोळे (फिरलेचे) फिरलेच राहून गेले होते व काळिज

(१) जे लोक पैगंबरसाहेबांच्या पत्न्यांचा जसा पाहिजे तसा आदर व ताजीम करीत नाहींत त्यांच्यावर या वाक्यानुसार मोठी जबाबदारी होय.

(२) अध्याय ८ वा शेवटल्या वाक्यावरील टीका पाहा.

(३) म्हणजे नास्तिकांशीं लढण्यासाठीं ज्या युक्त्या तुम्हीं करीत होतां त्या; उदाहरणार्थ खंदक खणणें वगैरे.

(४) जरी शत्रूचें केवळ दोहोंकडून येणें सांगितलेलें आहे तरी अर्थ चोहों-कडून चढून येणें असा आहे. अगर कदाचित् वरच्या बाजूनें मदिनेच्या पूर्व दिशेनें कीं ती उंच आहे व खालच्या बाजूनें-पश्चिम तोंडानें-कीं ती खाली आहे.

तोंडाली येऊन गेलें होतें; आणि परमेश्वराविषयीं तुम्हीं (लोक तऱ्हे-तऱ्हेच्या) कल्पना करूं लागलां होतां; १०. तेव्हां या प्रसंगीं मुसलमानां-(च्या चिकाटी)ची कसोटी केली गेली आणि फारच सक्त रीतीनें हडसले गेले. ११ आणि जेव्हां दांभिक व ज्या लोकांच्या अंतःकरणांत (संशयाचा) रोग होता ते (लाचार होऊन) बोलूं लागले कीं, परमेश्वर व त्याचा पैगंबर यांनीं आम्हांशीं जो वायदा केला होता ती नुसती (थापच) थाप होती. १२. आणि जेव्हां त्यांच्यांतून एक पक्ष म्हणूं लागला कीं, हे 'मदिने'च्या लोकांनों ! तुमच्यानें (या जागीं शत्रूच्या मुकाबल्यांत) उभें राहवणार नाहीं; तर (बेहत्तर आहे कीं) तुम्हीं परत चला. आणि त्यांच्यांतून कांहीं लोक पैगंबरापाशीं (घरीं परत जाण्याची) परवानगी मागूं लागले (व) म्हणूं लागले कीं, आमचीं घरें उवडीं आहेत; आणि वास्तविक पाहतां, तीं उघडीं नाहींत. (किंबहुना) त्यांचा हेतु तर केवळ पळून जावयाचाच होय. १३. आणि जर (अशींच सैन्यें) 'मदिने'च्या जवळील भागांतून यांच्यावर (शहरांत) येऊन शिरतील व यांना फिसाद (उपस्थित) करण्यास विचारिलें जाईल; तर (बेलाशक) हे फिसाद (उपस्थित) करतील. आणि आपल्या घरांत असेंच कांहीं अमळसें थांबून राहतील (तर राहतील). १४. आणि वास्तविक पाहतां, (हेच लोक याच्या) पूर्वीं परमेश्वराशीं करार करून चुकले होते कीं (आम्हीं शत्रूपुढें) पाठ फिरविणार नाहीं. आणि (या लोकांनीं) परमेश्वराच्या (बरोबर केलेल्या) कराराची तर (यांजकडून) पृच्छा होईलच होईल. १५.

---

(१) कुराणाच्या शब्दांचें भाषांतर तर हें आहे कीं, अंतःकरण गळ्यापर्यंत आलें होतें. आम्हीं भाषासरणीचा विचार करून शब्दांस चिटकून राहिलों नाहीं.

(२) तात्पर्य हें कीं, दांभिक, जे आपलीं घरें उघडीं व निःशस्त्र होण्याचें निमित्त सांगतात त्यांची मूळ मनीषा मुसलमानांस सोडून पळून जावयाची होय. नाहीं तर, मुळांत यांचीं घरें असुरक्षित नव्हतीं व त्यांच्या संरक्षणाची कांहीं अपेक्षाहि नव्हती. कारण कीं, जर शत्रु मदिनेंत शिरून येतील तर हे लोक दुसऱ्यांच्या लुटण्याची संधि साधतील व शहरांत फिसाद व फंद फितुर करीत फिरतील आणि आपल्या घरांजवळून फिरकणार देखिल नाहींत. म्हणून यांत त्यांचा हेतु वेगळाच होता.

(हे पैगंबरा ! तूं या लोकांस) सांग कीं, जर तुम्हीं मृत्यु किंवा मारले जाण्या(च्या भीती)नें पळून जातां, तर (हें) पळून जाणें तुह्मांस केव्हांच (कांहींहि) फायदा देणार नाहीं. आणि जर पळून बचावलांहि तर केवळ हेंच ना कीं (जगांत आणखी) थोडे दिवस सुखोपभोग घ्याल ? १६. (हे पैगंबरा ! या लोकांस) सांग कीं जर परमेश्वर तुमचें वाईट करूं इच्छील तर कोण असा (शूरवीर) होय कीं, जो तुम्हांस त्याच्या (पकडी)-पासून वांचवूं शकेल अगर तुम्हांवर (आपली) दया करूं इच्छील (तर कोण त्याला आडवा येऊं शकतो) ? आणि परमेश्वरावांचून त्यांना (कोणी) आपला पुरस्कर्ता आढळणार नाहीं व (ते कोणाला आपला) मदतगारहि (पावणार) नाहींत. १७. (मुसलमानांनों !) परमेश्वर तुम्हांपैकीं अशा (दांभिकां)स खूप जाणतो कीं जे (दुसऱ्यांना लढाईंत सामील होण्यापासून) अडथळा करतात व आपल्या भावांबंदांस म्हणतात कीं, (युद्धांतून अलग होऊन) आम्हांपाशीं चालले या; आणि ते आपणहि लढाईंत हजर होत नाहींत; पण (दोष उडविण्यास) थोड्या वेळाकरितांच. १८. (कारण,) ते तुमच्याशीं कंजूषपणा ठेवितात. तर (हे पैगंबरा!) जेव्हां (कोणी) भय(प्रसंग)पुढें येईल तेव्हां तूं त्यांना पाहतोस कीं ते (निराश होऊन) तुजकडे पाहतात; त्यांचे डोळे, जशी कोणाला मृत्युची मूर्छा येते तसे (चोहोंकडे) गरगरा फिरत जातात. मग जेव्हां भीति दूर होऊन जाते (व मुसलमानांचा विजय होतो) तेव्हां ते (लुटीच्या) द्रव्यास लोभून तीव्र वाचेनें तुम्हांवर वाक्प्रहार[1] करतात. ह्या लोकांनीं (पहिल्यापासून) विश्वास धरिलाच नाहीं. म्हणून परमेश्वरानें त्यांचीं कर्मे (जीं काय त्यांनीं केलीं होतीं तीं) अक्रीत करून टाकिलीं आणि परमेश्वरापाशीं ही (एक) सोपीशी (गोष्ट) होय. १९. (वेढा घालणारीं सैन्यें वेढा उचलून चालतेहि झाले तरीदेखिल हे अजून हीच) कल्पना करीत

(१) भावार्थ हा कीं, जोंपर्यंत युद्ध राहिलें तोंपर्यंत दांभिकपणा व भीतरेपणा यामुळें त्यांना पळोपळोसें झालें होतें. मुसलमानांचा जय झाला तेव्हां लुटीच्या मालांतून भाग घेण्यासाठीं फारच तोंड सोडून निंदा व निर्भत्सना करूं लागले कीं, तुह्मीं आमच्यानें झालीं नाहीं अशी काय मोठी कामगिरी केली ? आम्हीं नसतों तर तुम्हांला विजयच तर मिळाला असता !

आहेत कीं (हीं) सैन्यें (अद्यापि) गेलींच नाहींत. आणि जर (शत्रूंचीं) मिलाफी सैन्यें (पुन्हां) येऊन थडकतील; तर हे लोक ह्याचीच हांव धरतील कीं जर ते खेड्यापाड्यांत (कोणीकडेस) निघून जातील (व दूर बसून) तुमचा अहवाल दर्याफ्त करतील (तर बरें होईल)! आणि जर (निरुपायास्तव) यांना तुमच्यांत राहावें लागेल, तर ते (शत्रूंशीं) लढणार नाहींत;पण (दोषनिराकरणार्थ)थोड्या वेळेसाठींच.२०. (मुसलमानांनों!) तुम्हांकरितां (म्हणजे) जे लोक परमेश्वराला व शेवटल्या दिवसा(च्या शिक्षे)ला भीत व परमेश्वराचें अतोनात स्मरण करीत होते त्यांच्याकरितां (अनुकरण करण्यास) परमेश्वराच्या पैगंबराचा[१] एक उमदा नमुना होता. २१. आणि जेव्हां खऱ्या मुसलमानांनीं (शत्रूंच्या) मिलाफी समुदायास पाहिलें, तेव्हां ते बोलूं लागले कीं, परमेश्वरानें व त्याच्या पैगंबरानें आम्हांस (पूर्वीं) जें सांगून[२] ठेविलें होतें हा तोच (प्रसंग) होय; आणि परमेश्वर व त्याचा पैगंबर यांनीं खरें सांगितलें होतें. आणि या(प्रसंगाच्या येण्या)नें लोकांच्या विश्वासांत व आज्ञाधारकत्वांत आणखीहि भरच पडली. २२. (याच) मुसलमानांत कांहीं लोक तर असे होत कीं, त्यांनीं परमेश्वराशीं जो (प्राणार्पणाचा) करार केला होता, त्यांत ते खरे उतरले. पण (कित्येक तर) यांच्यांतून असे होते कीं जे आपला नवस पुरा करून गेले (म्हणजे

(१) ह्मणजे जेव्हां परमेश्वराचे पैगंबर स्वत: लढाईत सामील असून पुढें पुढें होते तेव्हां मुसलमानांस मागेंपुढें पाहणें योग्य नव्हतें. त्यांना पाहिजे होतें कीं, कांकूं केल्यावांचून 'रसूलुल्ला' ह्मणजे परमेश्वराच्या पैगंबराबरोबर राहून त्यांचें अनुकरण करतें.

(२) 'सूरतुल्-बकर' ह्मणजे २ ऱ्या अध्यायांत हें वाक्य येऊन चुकलें आहे व त्याचा खुलासा हा आहे कीं नास्तिक तुम्हांस वेढा घालतील व तुह्मांस नाइलाज होऊन त्यांच्याशीं लढावें लागेल; आणि लढाईचीं संकटें व आपत्ति भोगाव्या लागतील. पण सरशेवटीं परमेश्वर तुम्हांस जय देईल. तर मिलाफी सैन्यांच्या युद्धांत जो प्रकार पुढें आला तो पाहून खरे मुसलमान समजले कीं परमेश्वरानें ज्या प्रसंगासाठीं आह्मांस पहिल्यानेंच तयार राहण्यास सांगिलें होतें तोच हा प्रसंग असावा.

धर्मार्थ प्राणास अंतरले); आणि कित्येक यांच्यांतून असे होत कीं जे (प्राणार्पणाची) वाट पाहतात. आणि त्यांनीं (आपल्या गोष्टींत) किंचितहि तर फेरबदल केला नाहीं. २३. (सारांश ही लढाई यासाठीं पुढें आली) कीं, परमेश्वरानें खऱ्या मुसलमानांस त्यांच्या सत्याचा मोबदला द्यावा आणि दांभिकांस हवी तर शिक्षा द्यावी अगर (हवी तर) त्यां(ना पश्चात्तापाची सुबुद्धि द्यावी व त्यांनीं पश्चात्ताप करावा आणि परमेश्वरानें त्यां)चा पश्चात्ताप मान्य करावा. निःसंशय परमेश्वर क्षमाकर्ता (व) दयाळ होय. २४. आणि परमेश्वरानें (आपल्या सामर्थ्यानें) नास्तिकांस ('मदिने'हून) मागें हटवून टाकिलें; (व ते) आपल्या रागांत (मागें हटून गेले व) त्यांना (या मोहिमेनें) कांहींच फायदा पोहोंचला नाहीं. आणि परमेश्वरानें (आपल्या कुमकेनें) मुसलमानांस लढण्याची पाळीच येऊं दिली नाहीं. आणि परमेश्वर बलवान्(व) परमसमर्थ होय. २५. आणि ग्रंथधारी लोकांतून जे लोक (म्हणजे यहुदी) मूर्तीपूजकांचे मदतगार झाले होते त्यांना परमेश्वरानें त्यांच्या गढ्यांतून खालीं उतरून आणिलें व त्यांच्या अंतःकरणांत (तुम्हां मुसलमानांचा असा) धाक बसवून टाकला कीं तुम्हीं (बेधडक) कित्येकांस कत्तल करूं लागला व कित्येकांस कैद करूं लागला. २६. आणि त्यांची जमीन व त्यांचीं घरें व त्यांचे माल व तशीच ('खैबर'ची) जमीन, जींत तुम्हीं अजून पाऊलहि ठेविलें नव्हतें या (सर्वां)चा (परमेश्वरानें) तुम्हांलाच वारसदार करून टाकिलें; आणि परमेश्वर सर्व शक्तिमान् होय. २७. हे पैगंबरा! आपल्या स्त्रियांस

(१) या वरील वाक्यांत ज्या युद्धाचा मजकूर आहे त्या युद्धास 'खंदक'ची लढाई असेंहि ह्मणतात. कारण यांत मुसलमानांनीं **म**दिनेच्या चौफेर आपल्या संरक्षणास्तव खंदक खणले होते. हिजरी सनाच्या आरंभापासून खास **म**दिनेंत मुसलमानांची अमलदारी होऊन गेली होती. परंतु **न**दीर कुलाचे यहुदीहि **म**दिनेंत वसत होते व ते मुसलमानांस सुखानें राहूं देत नव्हते. अखेर शांतता व सुव्यवस्था राहावी ह्मणून पैगंबरसाहेबांनीं यहुद्यास **म**दिनेहून काढून लाविलें. त्यांनीं **म**दिनेच्या आसपास फंदफितुराचा वणवा पेटविला व बारा हजार माणसांसह येऊन **म**दिनेस वेढा दिला. त्यावेळीं येथें फक्त तीन हजार मुसलमान होते; त्यांतहि कित्येक निःशस्त्र व कित्येक दांभिक होते. सुमारें

सांगून दे कीं जर तुम्हीं इहलौकिक आयुष्य व त्याच्या थाटामाटाच्या अभिलाषी आहां तर या, मीं तुम्हांस (कांहीं) देऊन सवरून तुम्हांला चांगुलपणानें निरोप देऊन टाकतों. २८. आणि जर तुम्हीं परमेश्वर व त्याचा पैगंबर व पारलौकिक धाम यांच्या अभिलाषी आहां तर तुमच्यांत ज्या सदाचरणी असतील त्यांच्या साठीं परमेश्वरानें मोठमोठे मोबदले तयार करून ठेविले आहेत. २९. अहो पैगंबराच्या पत्न्यांनों ! तुमच्यांतून जी कोणी एखादी उघड उघड गैरशिस्त वर्तणूक करील तिला दुहेरी शिक्षा दिली जाईल. आणि परमेश्वरासमीप ही (एक) सोपीशी (गोष्ट) होय. ३०.

एक महिना शत्रु **म**दिनेस घेरून राहिले व दुरून दुरून कांहीं चकमकीहि होत राहिल्या. अखेर ईश्वरकृतीनें एक सोसाट्याचा वारा निघाला व जे लोक **म**दिनेला वेढा घालून पडले होते त्यांच्यांत खळबळ उडून गेली. तंबूच्या तनावा उखडून गेल्या व घोड्यांच्या आघाड्या पिछाड्या तुटून गेल्या. तेव्हां हे लोक वेढा उचलून आपलें तोंड घेऊन चालते झाले. हें प्रकरण **हि**जरी सनाच्या चौथ्या वर्षीं झालें. **म**दिनेचे बाहेर **ब**नी **कु**रैजा नांवाचे यहुद्यांचें आणखी एक घराणें वसत होतें. जरी त्यांच्या व मुसलमानांच्या दर्म्यान तह होता. तरी ते लोकहि या गांवढळ लोकसमुहांत येऊन मिळाले. वेढा उठतांच मुसलमानांनीं **ब**नीं **कु**रैजांस जाऊन घेरलें. सुमारें तीन आठवडेपर्यंत ते घेरून राहिले. अखेर त्यांनीं घाबरून जाऊन असा संदेश पाठविला कीं **स**अद बिन **म**आज हे आमच्या करितां जी कांहीं योजना करतील ती आम्हांला मान्य आहे. तात्पर्य **स**अद यांनीं हा निकाल दिला कीं लढणारे लोक ठार केले जावेत व बाकीचे कैद. याच्या दोन वर्षांनंतर **म**दिने जवळील **खै**बर इलाख्या-वर मुसलमान काबिज झाले; तेथें एक लढाईही झाली. पण तींत यहुदी न टिकून अभय मागूं लागले; व तह होऊन गेला. जमीन मुसलमानांच्या मालकीची ठरली. पण यहुदी पूर्णवत् घरांत राहात व जमिनी करीत. तरींहि यांनीं दुसऱ्यांसहि सुखानें बसूं दिलें नाहीं व आपणहि सुखानें बसले नाहींत. सरशेवटीं हजरत **उ**मर या **ख**लिफाच्या अमदानींत **कु**रैजा घराण्यास काढून बाहेर लाविलें व ते **शि**रीया देशांत जाऊन वसले.

पवित्र कुराण.

भाग बाविसावा.

सूरतुल्-अह्ज़ाब (पुढें चालू)

आणि तुम्हां(स्त्रियां)पैकीं जी कोणी परमेश्वर व त्याचा पैगंबर यांचें आज्ञा-पालन करील व सुकृत्य करील, तिला आम्हीं तिचा मोबदलाहि दुप्पट देऊं; आणि आम्हीं (परलोकीं) तिच्यासाठीं इज्जतअब्रूचा रोजहि तयार करून ठेविला आहे. ३१. अहो पैगंबराच्या पत्न्यांनों! तुम्हीं कोणा (सामान्य) स्त्रियांसारख्या तर नाहींतच. (मग) जर तुम्हीं (परमेश्वराला) भीत असाल तर(कोणाशींहि) बोलतांना कोमल स्वर काढीत जाऊं नका, (कीं असें कराल) तर ज्याच्या मनांत (कोणाही तऱ्हेचा) रोग आहे तो (तुमच्यांशीं कोणत्या तऱ्हेची) लालूच बाळगील(नकळे); आणि(बोलालहि तर) वाजवी रीतीचें बोलणें बोला. ३२ आणि आपल्या घरांत जमून (बसलेल्या) राहा आणि पूर्वीच्या अज्ञानकालाचेसे शृंगार दाखवीत फिरूं नका; आणि नमाज पढा व जकात द्या आणि परमेश्वर व त्याचा पैगंबर यांची आज्ञा पाळा. हे (पैगंबराच्या) घरवाल्यांनों! परमेश्वराची तर केवळ हीच मनिषा होय कीं त्यानें तुम्हांपासून (हरेक तऱ्हेचा) अमंगळपणा दूर करावा आणि तुम्हांस (खूप) पाक साफ करून पवित्र करावें. ३३. आणि तुमच्या घरांत जीं परमेश्वराचीं महावाक्यें व शहाण-पणाच्या गोष्टी वाचून वाचून ऐकविल्या जातात त्या पाठ करा. (कारण,) परमेश्वर (सर्वांचा) मर्मज्ञ (व सर्वांच्या स्थितीशीं) माहितगार होय. ३४. निःसंशय, मुसलमान पुरुष व मुसलमान स्त्रिया आणि विश्वासू पुरुष व विश्वासू स्त्रिया आणि आज्ञाधारक पुरुष व आज्ञाधारक स्त्रिया आणि सत्य-वादी पुरुष व सत्यवादी स्त्रिया आणि सहनशील पुरुष व सहनशील स्त्रिया आणि विनयशील पुरुष व विनयशील स्त्रिया आणि दानधर्मकर्ते पुरुष व दानधर्मकर्त्या स्त्रिया आणि उपास पाळणारे पुरुष व उपास पाळणाऱ्या स्त्रिया आणि आपली लाज सांभाळणारे पुरुष व (लाज) सांभाळणाऱ्या

स्त्रिया आणि परमेश्वराचें अतोनात स्मरण करणारे पुरुष व स्मरण करणाऱ्या स्त्रिया; या(सर्वां)करितां परमेश्वरानें (यांच्या कृत्यांचा मोबदला ह्मणजे) पापांची क्षमा तयार करून ठेविली आहे (व क्षमेखेरीज मोठें प्रतिफलहि. ३५. आणि कोणाहि मुसलमान पुरुषास व कोणाहि मुसलमान स्त्रीस हें योग्य नाहीं कीं जेव्हां परमेश्वर व त्याचा पैगंबर हे (त्यांच्यासंबंधीं) एखादी गोष्ट ठरवून टाकतील, तेव्हां (त्यांनीं आपलें मत चालवावें व) त्या गोष्टींत त्यांचा (आपला) अखत्यार (बाकी) राहावा. आणि जो कोणी परमेश्वर व त्याचा पैगंबर यांचा आज्ञाभंग करील, तर तो खचित धडधडीत चुकींत पडून बहकला. ३६. आणि (हे पैगंबरा ! त्या गोष्टीचें स्मरण कर कीं) जेव्हां तूं, ज्या('जैद् बिन हारिसा')वर परमेश्वरानें (आपला) उपकार केला (कीं त्याला इस्लामधर्माची सुबुद्धि दिली); आणि तूंहि ज्याच्यावर उपकार[1] करीत राहिलास; त्याला समजवीत होतास कीं तूं आपली बायको ('जैनब') इला आपल्या पत्नित्वांत राहूं दे व परमेश्वराला भी (व तिला सोडूं नकोस). आणि जी गोष्ट परमेश्वर (अखेर) उघडकीस[2] आणणार होता ती तूं आपल्या मनांत लपवित होतास; आणि (या गोष्टींत) तूं लोकांना भीत होतास. आणि परमेश्वर याचा जास्त हक्कदार आहे कीं तूं त्याला भ्यावेंस. मग जेव्हां 'जैद्'नें तिजकडून (आपला) हितसंबंध सोडून दिला (म्हणजे तिला काडी मोडून दिली व 'इद्दत'ची मुदत पुरी होऊन गेली) तेव्हां आह्मीं तुझ्याशीं तिचा विवाह लावून दिला; कीं जेणेंकरून (सर्व) मुसलमानांचे दत्तक जेव्हां आपल्या स्त्रियांकडून हितसंबंध सोडून देतील तेव्हां मुसलमानांस त्यांच्या (सोडलेल्या) स्त्रियां(शीं लग्न करून करून घेण्यां)त (कोणाहि तऱ्हेची) अडचण राहूं नये. आणि परमेश्वराचा हुकूम तर पुरा होऊनच राहतो. ३७.

(१) म्हणजे पैगंबरानें त्याला पाळिलें पोसलें व गुलामपणांतून मुक्त केलें आणि आपली आतेबहीण जैनब इचें त्याच्याशीं लग्न करून दिलें.

(२) म्हणजे जैद हा जैनबला सोडून देईल तर मी तिच्याशीं लग्न करावें ही गोष्ट परमेश्वरानें पुढें स्पष्ट हुकूम पाठवून उघडकीस आणिली व पैगंबराशीं तिचें लग्न लावून दिलें.

परमेश्वरानें पैगंबरासाठीं जी गोष्ट ठरवून दिली असेल ती (करण्यां)त पैगंबरास कांहीं हरकत नाहीं. जे पैगंबर पूर्वी होऊन गेले आहेत त्यांच्यांतहि (हाच) ईश्वरी परिपाठ (राहिला) आहे (कीं त्यांच्यांत परमेश्वरानें लग्नासंबंधानें अडचण ठेविली नाहीं). आणि परमेश्वराचें (जितकें) काम (होय तें) पूर्व संकल्पित (असून अनादि काळा पासून) ठरलेलें होय. ३८. (आणि) ते (पूर्वीचे पैगंबर अशा प्रकारचे होते कीं ते) परमेश्वराचे निरोप (लोकांस) पोहोंचवीत व परमेश्वराचें भय बाळगीत. व ते परमेश्वराशिवाय कोणालाच भीत नव्हते. (तर हे पैगंबरा ! तूं कां भ्यावेंस ?) आणि कर्मांच्या(हिशोबा)साठीं परमेश्वर बस्स होय. (तो सर्वांस पाहून घेईल.) ३९. (लोकांनों)'मोहंमद' तुमच्या पुरुषांतून कोणाचाहि बाप नाहीं; (मग 'जैद'चा कां म्हणून ?) परंतु तो तर परमेश्वराचा

(१) हजरत पैगंबरसाहेबांच्या जीवनचरित्रांत हें एक मोठें प्रकरण होय. त्याची हकीकत अशी कीं, **जैनब** बिन्ते **जहश** ह्या पैगंबरसाहेबांच्या आते बहीण होत्या. त्यांच्या आईचें नांव **उमैमा** होतें आणि पैगंबरसाहेबांचे पितामह **अब्दुल-मुत्तलिब** यांच्या त्या पुत्री होत्या. हें तर **जैन**बसंबंधानें झालें. दुसऱ्या पक्षीं **जैद**बिन **हारेसा** हे कुलिन गृहस्थ होते. परंतु लहानपणीं लोक त्यांस धरून घेऊन गेले होते. त्याकाळीं मुलांना जबरीनें पकडून नेण्याची व गुलाम बनविण्याची निंद्य चाल होती. अजून तरुणहि झाले नव्हते कीं **जैद** गुलामाच्या स्थितींत **मक्के**त येऊन विकले गेले. पैगंबरसाहेबांनीं त्यांस खरीद करून व दास्यांतून मुक्त करून आपल्या जवळ ठेविलें. प्रीति वाढतां वाढतां पैगंबरसाहेबांनीं त्यांस आपला दत्तक करून घेतला. त्या वेळेपर्यंत दत्तकासंबंधानें परमेश्वराकडून कसलाच हुकूम सादर झाला नव्हता आणि दत्तक मुलांशीं सख्यामुलाप्रमाणें वर्तन केलें जात असे. अद्यापहि हिंदुस्थानाच्या मुसलमानांची जवळ जवळ अशीच स्थिति आहे. **जैद**, पैगंबरसाहेबांसहि इतके प्रिय होते कीं, त्यांनीं त्यांचें **जैन**बशीं लग्न लावून दिलें; व त्या वेळींहि **जैनब**, ह्या विवाहास नाखुष होत्या. कारण **जैद** जरी पैगंबरसाहेबांचे दत्तक ह्मणवीत होते तरी ते मुक्त केलेले गुलाम होते आणि याशिवाय रूपलावण्याच्या दृष्टीनेंहि ते कदाचित् **जैन**बच्या जोडीचे नव्हते. कसेंहि असलें तरी पतिपत्नींत मेळ मिलाफ नव्हता; येथपर्यंत कीं **जैद** हे **जैन**बला सोडून देण्यास तयार झाले. पैगंबर-

प्रेषित–पैगंबर–आहे; आणि (पत्रांच्या मोहोरेप्रमाणें सर्व) पैगंबरांच्या शेवटांत आहे. आणि परमेश्वर सर्व वस्तू (च्या स्थिती)शीं वाकब होय. ४०. अहो मुसलमानांनों ! परमेश्वराचें अतोनात स्मरण करीत जा. ४१. आणि सकाळ संध्याकाळ त्याची पवित्रता वर्णीत असा. ४२. तोच होय कीं, जो तुम्हांवर दया करितो व त्याचे दूतहि (रदबदली करतात) कीं परमेश्वर तुम्हांस (नास्तिकपणाच्या) अंधःकारांतून काढून (विश्वासाच्या) प्रकाशांत घेऊन जाईल; आणि परमेश्वर विश्वासूंवर फार दयाळू होय. ४३. ज्या दिवशीं हे लोक परमेश्वराशीं भेटतील तेव्हां (त्याचा)

साहेबांनीं त्यांना पुष्कळ समजाविलें. पण जेव्हां स्वभावांत साम्यता नसते, तेव्हां पतिपत्नीच्या संबंधांत कसलीच गोडी राहत नाहीं. शेवटीं जैदनें जैनबला काडी मोडून दिलीच दिली. आतां पैगंबरसाहेबांस अनेक अडचणी येऊन पडल्या. त्यांत पैगंबरसाहेबांनीं जैनबला जैदशीं लग्न करून दिलें होतें व तें जैनबला पसंत आलें नाहीं; आणि तशांत तो विवाहसंबंधहि तुटला; म्हणून प्रथमतः जैनबची मनधरणी करणें आवश्यक होतें. ह्याच्याच अनुषंगानें परमेश्वराला हेंहि मंजूर झालें कीं दत्तक घेण्याची पूर्वींची दुष्ट चालहि बंद केली जावी. ह्मणजे लोकांनीं दत्तक घेऊं नये असें नव्हे. तर दत्तकाला अगदीं सख्या मुलाप्रमाणें समजूं नये व सख्या मुलासारखे त्याचे हक्क मानिले जाऊं नयेत. जगांत जेव्हां कोणीहि सुधारणा करूं इच्छितो तेव्हां सुधारणेची सर्वांत उत्तम युक्ति ही होय कीं, त्यानें स्वतः त्याप्रमाणें आचरून इतरांस आपला नमूना दाखवावा. म्हणून परमेश्वराच्या आज्ञेनें वर सांगितल्याप्रमाणें पैगंबरसाहेबांनीं बीबी जैनब यांशीं स्वतः विवाह केला; आणि दत्तकाला सख्या पुत्राप्रमाणें समजण्याची जी रीत होती तिचा नायनाट केला. अशा प्रकारें जैनब यांची मनधरणी झाली व दत्तकाच्या प्राचीन चालीसंबंधानें सुधारणाहि होऊन गेली.

(१) सेवकांवर परमेश्वराच्या 'सलात' वा 'दरूद' पाठविण्याचा अर्थ हा कीं, तो त्यांच्यावर आपली दया करितो; आणि देवदुतांच्या 'दरूद' पाठविण्याचा अर्थ हा कीं, ते त्यांच्यासाठीं दुवा करतात व परमेश्वरापाशीं शिफारस व रदबदली करतात. निव्वळ 'दरूद' पाठविणें म्हणजे तारीफ, धन्यता व आनंदप्रदर्शन असा अर्थ होतो.

सलाम (म्हणजे शांति) यांची सलामी[1] होईल. आणि परमेश्वरानें यांच्या साठीं (आपल्या येथें मोठ्या) मानामानाचा मोबदला तयार करून ठेविला आहे. ४४. हे पैगंबरा ! आम्हीं तुला साक्ष[2] देणारा व (सज्जनांस ईश्वरप्रसन्नतेची) सुवार्ता ऐकविणारा आणि(दुर्जनांस आमच्या कोपाकडून) भिवविणारा बनवून पाठविलें आहे; ४५. आणि (तसाच) परमेश्वराच्या आज्ञेनें त्याच्याकडे (लोकांस) बोलाविणारा आणि (सन्मार्गाचा) प्रकाशित दिवा (बनवून पाठविला आहे). ४६. आणि विश्वासूंना या (गोष्टी)चें शुभवर्तमान ऐकीव कीं त्यांच्यावर परमेश्वराची मोठी कृपा होय. ४७. आणि (हे पैगंबरा !) नास्तिकांचा व दांभिकांचा कह्या मानूं नकोस व त्यांच्या छळणुकीची (कांहीं) पर्वा करूं नकोस; आणि परमेश्वरावर भरंवसा राख आणि परमेश्वर कर्ताहर्ता बस होय. ४८. अहो मुसलमानांनो! जेव्हां तुम्हीं मुसलमानस्त्रियांशीं विवाह कराल व मग त्यांस स्पर्श करण्याच्यापूर्वीं त्यांना काडी मोडून देऊन टाकाल; तेव्हां 'इद्दतीं'(त बसविण्या)चा तुम्हांला त्यांच्यावर (कोणताहि) हक्क नाहीं कीं तुम्हीं (त्यांस) 'इद्दती'ची गणती पुरी करवूं लावावी. तर (अशा स्थितींत) त्यांना कांहीं देऊन सवरून त्यांस चांगुलपणानें निरोप देऊन

---

(१) हें परमेश्वराचें सेवकवात्सल्य आहे कीं, विश्वासूंस याहून मोठी कोणती खुशखबर व देणगी होऊं शकते ? सलामी अशी ताजीम व स्वागत आहे कीं, बादशाह व अंमलदार लोकांस मिळते. तर भावार्थ हा कीं, विश्वासूंसहि असली ताजीम दिली जाईल व परमेश्वर त्यांना सलाम ह्मणजे शांति-शांति म्हणील आणि हीच त्यांची सलामी होईल.

(२) पैगंबरसाहेबांना साक्ष देणारा ह्मटलें आहे. त्याचे पुष्कळ प्रकार होऊं शकतात. एक हा कीं, ते परमेश्वराचें अस्तित्व व त्याचें ऐक्य व त्याचें परम सामर्थ्य वगैरे यांची साक्ष देणारे होत. दुसरा स्वर्ग, नरक व मृत्युनंतरच्या गोष्टी यांचे साक्षी होत व परमेश्वराच्या दाखविण्यानें जणूं प्रत्यक्ष पाहिलेला अहवाल सांगतात. तिसरा हा कीं, पुनरुत्थानांत आपल्या जनतेची साक्ष देतील कीं अमुक अमुकानें मानिलें व विश्वास ठेविला व सुकृत्य केलें. आणि अमुक अमुकानें आज्ञेचा भंग केला.

टाका. ४९. हे पैगंबरा ! आम्हीं तुला तुझ्या स्त्रियांची मुभा केली

(१) मागील पानावरील (५०–५१) या महावाक्यांचा भावार्थ हा होय कीं, तुम्हांस वायकांसंबंधानें अधिकार दिल्यानें तुमच्या बायका समजून घेतील कीं, इतर लोकांच्या स्त्रियांप्रमाणें पैगंबरसाहेबांवर आमचे कांहींहि हक्क नाहींत. यावरहि पैगंबरसाहेब जितकें जिच्याकडे लक्ष देतील तीं त्यांची स्वत:ची मेहरनजर होय; आमचा कांहीं दावा नाहीं. आणि दावा नाहीं तेव्हां गाऱ्हाणें कां होणार? परमेश्वरानें पैगंबरसाहेबांस हे अधिकार दिले, त्याचें कारण असें झालें कीं, पैगंबरसाहेबांच्या बायका गरीबी व उपासमार यांवर संतुष्ट न राहतां त्यांना त्रास देऊं लागल्या होत्या. व तसेंच परमेश्वर पैगंबरसाहेबांचा न्यायी स्वभाव जाणत होता. परजातीचे लोक पैगंबरसाहेबांच्या घरगुती प्रकरणासंबधानें फारच तोंडसुख घेतात. परंतु न्यायानें पाहूं गेलें असतां, आक्षेपात्मक अशी कोणतीहि गोष्ट नाहीं. त्यांच्या घरच्या बाबतींत आक्षेपाजोगी एखादी गोष्ट असती तर त्यांच्या पैगंबरीस व्यत्यय आला असता. तथापि या गृहप्रकरणांसहितहि तत्कालीन लोक पैगंबरांस फार उच्च प्रतीचे, पवित्राचरणी महात्मा मानीत होते. याच एका गोष्टींत पैगंबरसाहेबांच्या घरप्रकरणासंबंधानें हटवादीपणानें व विरोधानें ज्या शंका काढल्या जातात त्या साऱ्या शंकांचें उत्तर आहे. अरब लोकांचे अहवाल इतिहासावरून व तत्कालीन काव्य वगैरे वरून प्रगट होतात त्यापासून हेंच माहित होतें कीं, ते शिपाई बाण्याचे व लाज अब्रूचे लोक होते. जर पैगंबरसाहेबांचा घरंदाजपणा आक्षेपार्ह असता तर हजरत अबुबकर व हजर उमर या सारखे लज्जेकज्जेचे लोक आपल्या मुली पैगंबरांशीं लग्न लावून देऊन त्यांच्या हवालीं न करते. पैगंबर साहेबांचे बहुतेक संसारसंबंध अशावेळीं सुरू झाले कीं, जेव्हां त्यांचें वय पन्नासाच्या वर गेलें होतें. त्यांचा प्रथम संबंध बीबी खतीजा नांवाच्या एका प्रौढ विधवा व पैगंबरांहून पंधरा वर्षांनीं मोठ्या अशा स्त्रीशीं झाला. त्यांच्या मरणानंतर बीबी सौदा कीं त्याहि वयाचे मानानें त्यांच्या पेक्षांहि झाल्या गेल्या होत्या, त्यांशीं संबंध झाला. या विवाहसंबंधावरून सिद्ध होतें कीं, यांच्या मुळाशीं कोणती गुप्त कारणें होतीं. कित्येकांचे तर पैगंबरांवर हक्क होते व त्यांचा उत्तमोत्तम मोबदला याशिवाय आणखी कोणताच होऊं शकत नव्हता कीं पैगंबरसाहेबांनीं त्यांना आपल्या विवाहित कराव्या. कित्येकांसंबं-

आहे; (म्हणजे) ज्यांचीं स्त्रीधनें तूं देऊन टाकिलीं आहेत (त्यांची); व तुझ्या हातचा माल (म्हणजे दासी) ज्या परमेश्वरानें तुला (शत्रूंच्या लढाईंत लुटीपरीं) देवविल्या आहेत (त्यांची); आणि तुझ्या चुलत्याच्या मुलीं व तुझ्या आतेच्या मुलीं आणि तुझ्या मामाच्या मुलीं व तुझ्या मावशीच्या मुलीं कीं, ज्या तुजसंगतीं स्वदेश त्याग करून आल्या आहेत (त्यांची); आणि कोणतीहि मुसलमान स्त्री जर ती आपल्या जिवाला पैगंबरास अर्पण करून टाकील (म्हणजे स्त्रीधनावांचून विवाहबंधनांत येऊं इच्छील; व तेंहि) या अटीवर कीं पैगंबरहि तिला आपल्या विवाहांत आणूं इच्छील तर (तिची). (ही गोष्ट) खास तुझ्यासाठींच होय. (सामान्यतः) इतर मुसलमानांसाठीं नव्हे. आम्हीं (सामान्य) मुसलमानांच्याठायीं त्यांच्या बायका व त्यांच्या हातचे माल (म्हणजे दासी) यांचा जो (स्त्रीधनाचा) हक्क ठरवून दिला आहे तो आम्हांस माहीत आहे; (आणि तो त्यांना द्यावा लागेल. व तुझ्याबरोबर ही खास सवलत) यासाठीं (केली गेली आहे) कीं (बायकांसंबंधीं) तुला (कोणाहि तऱ्हेची) अडचण राहूं नये. आणि परमेश्वर क्षमाकर्ता (व) दयाळू होय.५०. (मग दुसरी सवलत ही होय कीं,)तूं आपल्या स्त्रियांतून जिला

धानें मुरवत पुढें येत होती व कित्येकांविषयीं इस्लाम धर्मसंबंधीं गरजा; उदाहरणार्थ त्यांची मनधरणी आणि कित्येक स्त्रिया पैगंबरसाहेबांस वर बनविण्यांत प्रतिष्ठा व मोक्षाचें कारण समजत होत्या. तात्पर्य, पृथक पृथक एक एका उम्मुल् मोमिनीन म्हणजे विश्वासूंची आई यांच्या स्थितीचें अवलोकन केलें जाईल आणि खुद्द पैगंबरसाहेबांचें वय, त्यांचे रात्रभर जागणें, सक्त उपासना, ईश्वरी संदेश पोहोंचविण्याचीं कामें आणि जिहाद वगैरे गोष्टींचें अवलोकन केलें जाईल तर तेव्हांच निरुपाय होऊन मानावें लागतें कीं, पैगंबरसाहेबांचे विवाह संबंध विषयसुखाचे वासनेमुळें नव्हते. ह्याप्रमाणें पैगंबरसाहेबांचें कुटुंब इतर कुटुंबासारखें नव्हतें व होऊंहि शकत नव्हतें. यावरहि पैगंबरांस इतर लोकांप्रमाणें परमेश्वरानें आपल्या बायकांशीं बरोबरीचें वर्तन करण्यास भाग पाडिलें नव्हतें; तरीदेखील पैगंबरसाहेबांनीं आपण होऊन आपलें हें कर्तव्य ठरविलें होतें व तें त्यांनीं आजन्म अशा खुर्षानें निभाविलें कीं दुसरा कोणी तसें करूंहि शकत नाहीं.

इच्छिशील (व जितके दिवस इच्छिशील तितके दिवस तिला आपल्यापासून) अलग राखावेंस आणि जिला इच्छिशील (व जोंपर्यंत इच्छिशील तोंपर्यंत तिला) तूं आपल्याजवळ राखावेंस; आणि ज्यांना तूं (एका नियमित वेळेपर्यंत) अलग करून टाकिलें होतेंस त्यांजपैकीं कोणतीलाहि पुन्हां (आपल्यापाशीं) बोलावून घ्यावेंस. तर (यांतहि) तुजवर कांहीं पाप नाहीं. हा (अखत्यार तुला) यासाठीं (दिला गेला आहे) कीं, बहुतकरून तुझ्या बायकांचे डोळे गार राहतील व त्या खेद मानणार नाहींत; आणि जें (कांहींहि) तूं त्यांना देऊन टाकशील तें घेऊन (साऱ्याच्या) साऱ्या राजी राहतील. आणि जें कांहीं तुम्हां लोकांच्या मनांत आहे तें परमेश्वर जाणतो. आणि परमेश्वर ज्ञानी (व) दयार्द्र होय. ५१. (हे पैगंबरा ! या वेळेच्या)नंतर (दुसऱ्या) स्त्रियांची तुला मुभा नाहीं; आणि हेंहि (उचित) नाहीं कीं तूं त्यांना बदलून दुसऱ्या पत्न्या करून घ्याव्यास; मग (हवें तर) त्यांचें सौंदर्य तुला (कितीहि) मोहक (कां) वाटेना ! पण तुझ्या हातचा माल (म्हणजे दासी यांची हरकत नाहीं). आणि परमेश्वराची प्रत्येक वस्तुवर नजर होय. ५२. अहो मुसलमानांनों ! पैगंबराच्या घरांत शिरत जाऊं नका; पण हें कीं तुम्हांस भोजनाकरितां (येण्याची) परवानगी दिली जाईल (तर अशा स्थितींत असा वेळ पाहून जा) कीं तुम्हांस त्याच्या पात्राची वाट पाहावी लागणार नाहीं. परंतु जेव्हां तुम्हांस बोलाविलें जाईल तेव्हां (ऐन वेळेवर) आंत जा; आणि जेव्हां तुम्हीं खाऊन चुकाल तेव्हां आपापले चालते व्हा; आणि गोष्टींत मन लावीत बसूं नका. यानें पैगंबराला इजा पोहोंचत होती व तो तुमची शरम ठेवीत होता. आणि परमेश्वर खऱ्या (गोष्टीच्या बोलण्यां)त (कोणाचीहि कांहीं) भीड ठेवीत नाहीं. आणि जेव्हां पैगंबराच्या स्त्रियांपासून तुझांला एखादी वस्तु मागायाची असेल, तेव्हां पडद्याचे बाहेर (उभें राहून) त्यांजपाशीं मागा. ह्यानें तुमचीं मनें (त्यांच्याकडून) फार चोखीं राहतील; व (ह्याच तऱ्हेनें) त्यांचीं मनेंहि. आणि तुम्हांस (कोणाहि तऱ्हेनें) हें शोभत नाहीं कीं तुम्हीं परमेश्वराच्या पैगंबरास इजा द्यावी; आणि हेंहि (शोभत) नाहीं कीं, त्याच्यामागून कधींहि तुम्हीं त्याच्या स्त्रियांशीं विवाह करावा. परमे-

श्वरासमीप ही मोठी (गैर) गोष्ट होय. ५३. तुम्हीं एखादी वस्तु जाहीर कराल किंवा ती लपवाल तर परमेश्वर (ज्याला दोन्ही गोष्टी बरोबर होत तो) सर्व वस्तूंशीं वाकबगार होय. ५४. पैगंबराच्या स्त्रियांवर आपल्या बापां (च्या समोर जाण्यां) त कांहीं पाप नाहीं व तसेंच आपलीं मुलें व आपले भाऊ व आपल्या भावांचीं मुलें व आपले भाचे व आपल्या (तऱ्हेच्या) स्त्रिया आणि हातचे माल (म्हणजे दासी) यांच्या(समोर होण्यां)त (त्यांच्यावर कांहीं पाप) नाहीं. आणि (हे पैगंबराच्या पत्न्यांनों ! परक्या लोकांसमोर होण्यांत) परमेश्वराला भीत असा. निःसंशय परमेश्वर सर्वसाक्षी होय. ५५. परमेश्वर व त्याचे दूत पैगंबरास धन्यवाद देतात; (तर) अहो मुसलमानांनों ! तुम्हींहि पैगंबरास धन्यवाद द्या व सलाम (शांति) पाठवीत असा. ५६.जे लोक परमेश्वर व त्याचा पैगंबर यांस (कोणाहि तऱ्हेची) इजा देतात त्यांच्यावर इहलोक व परलोक या(दोहों)त परमेश्वराचा शाप होय; आणि परमेश्वरानें त्यांच्यासाठीं अपमानकारक शिक्षा तयार करून ठेविली आहे. ५७. आणि जे लोक मुसलमान पुरुष व मुसलमान स्त्रिया यांस त्यांनीं कांहीं कसूर केल्यावांचून (उगीच तोहमत लावून) इजा देतात, तर तें (खोटें) तुफान व धडधडीत पाप यांचें ओझें (आपल्या मानेवर) लादून घेतात. ५८. हे पैगंबरा ! तूं आपल्या बायका व आपल्या मुली व मुसलमानांच्या स्त्रिया यांना सांगून दे कीं त्यांनीं आपल्या चादरीचे घुंगट काढून घ्यावेत. ह्यानें बहुतकरून ह्या (वेगळ्या) ओळखल्या जातील (कीं त्या संभावित आहेत) व (कोणी) त्यांना छळणार[1] नाहीं. आणि परमेश्वर क्षमाकर्ता (व) दयाळू

(१) हजरत पैगंबरसाहेबांच्या वेळीं जशी आपल्याकडे खेड्यांपाड्यांची स्थिति आहे तशीच मदिनेची स्थिति होती. घरांत शौचकूप नव्हता. कुलीन स्त्रिया झुंजुरक्याची वेळ पाहून शौचासाठीं वस्तीबाहेर चालल्या जात होत्या; आणि नीच लोक कोणाला जातां येतांना पाहून छळत असत. त्यांना त्याबद्दल दोष दिला जाई; तेव्हां ते उत्तर देत कीं,आम्हीं दासी समजलों होतों. या प्रकारच्या छळणुकी बंद करण्यासाठीं सुरुवातींत हा हुकूम दिला गेला होता कीं कुलीन व अब्रूदार स्त्रियांनीं घुंगट काढून निघावें. मग तर इस्लामाच्या प्रगती-

होय. ५९ दांभिक लोक व ज्यांच्या अंतःकरणांत रोग आहे ते आणि जे लोक 'मदिनें'त (खोट्या) अफवा पसरतात हे जर (आपल्या कृत्या-पासून) पराङ्मुख न होतील तर (हे पैगंबरा !) आम्हीं तुलाच (एका ना एका दिवशीं) त्यांच्यावर उठवूं; मग (हे लोक) 'मदिनें'त तर तुझ्या शेजारीं राहूं शकणार नाहींत; पण (असेंच) अमळसें. ६०. (मग) त्यांची ही दशा होईल कीं (चोहोंकडून) धुतकारलेले; जेथें मिळाले तेथें पकडलें व मारून त्यांचे तुकडे तुकडे उडवून दिले. ६१. जे लोक पूर्वीं होऊन गेले आहेत त्यांच्यांतहि परमेश्वराचा (हाच)परिपाठ राहिला आहे. आणि (हे पैगंबरा !) तुला परमेश्वराच्या परिपाठांत कधींहि (कोणातऱ्हेचा) फेरबदल आढळणार नाहीं. ६२. (हे पैगंबरा !) लोक तुला (पुनरुत्थानाचे) घटकेविषयीं प्रश्न करतात. तूं (यांना) सांग कीं; तिचें ज्ञान तर केवळ परमेश्वरापाशींच होय. आणि (हे पैगंबरा !) तूं काय जाणोस; कदाचित् ती घटका जवळ येऊन लागली असेल ! ६३. निःसंशय परमेश्वरानें नास्तिकांस शापित केलें आहे आणि त्यांच्याकरितां धगधगीत अग्नि तयार करून ठेविला आहे. ६४. ते त्यांत सदासर्वदा राहतील; (आणि) ते (कोणाला आपला) पुरस्कर्ताच पावणार नाहींत व मदतगारहि नाहीं ६५. (हा तो दिवस होईल कीं) ज्यादिवशीं यांचीं तोंडें (नरकाच्या) अग्नींत उलटींपालटीं केलीं जातील (आणि ते खेदानें) म्हणतील कीं, अरेरे! आम्हीं (जगांत) परमेश्वराचा कह्या मानिला असता आणि (तसाच)आम्हीं पैगंबराचा कह्या मानिला असता(तर बरें होतें)!६६.

बरोबर मदिनाहि मोठें शहर होऊन गेलें. लोकांनीं घरांतच शौचकूप बनविले; आणि स्त्रियांस शौचास वस्तीबाहेर जाण्याची जरूरी राहिली नाहीं. एरवींहि संभावितपणा काईम राखण्यासाठीं स्त्रियांस घुंगट काढणें उचित होय.

(२) खोट्या खोट्या अफवा पसरण्यासंबंधानें भाष्यकारांनीं लिहिलें आहे कीं, जेव्हां मुसलमानांचें एखादें लष्कर किंवा फौजेचा दस्ता जिहाद–धर्मयुद्धा-साठीं जाई, तेव्हां कांहीं लोक मदिनेंत वाईट अवई उठवीत कीं मुसलमानांचा पराजय झाला व ते पळाले व मारले गेले. अशा अवईमुळें योध्यांच्या इष्ट मित्रांत व नातलगांत विवंचना व चिंता उत्पन्न होई. हें वाक्य अशा अफवा पसरणाऱ्यांसंबंधानें प्रकट झालें आहे.

आणि ते (हेंहि) म्हणतील कीं, हे आमच्या पालनकर्त्या! आम्हीं आपल्या सरदारांचा व आपल्या बड्या लोकांचा कह्या मानिला आणि त्यांनींच आम्हांला मार्गाहून बहकविलेंहि. ६७. तर हे आमच्या पालनकर्त्या! त्यांना दुप्पट शिक्षा दे आणि त्यांना(मोठ्यांत) मोठा शाप दे. ६८. अहो मुसलमानांनों! ज्या लोकांनीं 'मूसा'ला (उगाच दोषारोप करून) इजा दिली त्या लोकांसारखे बनूं नका. तर परमेश्वरानें त्यांच्या तोहमतींतूत 'मूसा'ला निर्दोषी ठरविलें. आणि परमेश्वराजवळ('मूसा' हा मोठा) अब्रूदार (पैगंबर) होता. ६९. अहो मुसलमानांनों! परमेश्वराला भीत राहा आणि गोष्टहि बोलाल तर(ती मार्गाची व) सरळ (खरी). ७०. (असें कराल) तर (परमेश्वर) तुम्हांला चांगल्या कामांची बुद्धि देईल व तुम्हांस तुमचे अपराधहि क्षमा करील. आणि ज्यानें परमेश्वर व त्याचा पैगंबर यांचा कह्या मानिला तर त्यानें मोठें साफल्य साधलें. ७१. आम्हीं जिम्मेदारी (जी माणसावर आहे ती)

---

(१) भाष्यकारांनीं या वाक्यासंबंधानें भिन्नभिन्न गोष्टी लिहिल्या आहेत. त्यांतल्या त्यांत ही कीं **कारून**ाला हजरत **मूसा**शीं फारच कट्टें वैर होतें. त्यानें हजरत **मूसा**ला उगाच बदलाम करण्यासाठीं एका वेश्या स्त्रीस लांच देऊन प्रवृत्त केलें कीं, तिनें हजरत **मूसा**वर बालंट घ्यावें; जेव्हां लोक गोळा झाले तेव्हां तिच्यावर हजरत **मूसा**चा निर्दोषपणा व पवित्राचरण यांची अशी हैबत बसली कीं, तिनें **मूसा**ला दोषारोप करण्याचे ऐवजीं **कारून**चें सारें हितगुज उघडकीस आणिलें. या गोष्टीकडे याठिकाणीं या हेतूनें इशारत केली गेली आहे कीं लोक बीबी **जैन**बच्या विवाहासंबंधानें हज़रत पैगंबराविषयीं बोलले चालले असतील; म्हणून मुसलमानांस यापासून अटकाव केला गेला.

(२) या वाक्यांत फारच उत्कृष्ट उपमारूपानें माणसाचें त्याच्या मानवी कर्तव्यकर्मांकडे लक्ष्य ओढलें गेलें आहे. सृष्टींत माणसाची एक खास परिस्थिति आहे कीं, त्याला बुद्धि दिली गेली आहे व त्याच्या स्वभावांत अनेक प्रवृत्त्या व प्रेरणा आहेत. तो जगांत एकटा आयुष्यक्रमण करूं शकत नाहीं. म्हणून निरुपायास्तव त्याला आपल्या मनुष्य जातींत राहावें लागतें; आणि तेहि त्याच्या सारखेच स्वभाव बाळगितात; म्हणून लोकांच्या उद्देशांत खामखा ओढाताण घडून येते. जितके विपुल मनुष्याचे संबंध आहेत तितक्याच बहुत

आकाशाच्या व पृथ्वीच्या व पर्वतांच्यापुढें ठेविली (व हें ओझें त्यांच्यावर लादूं पाहिलें); तेव्हां त्यांनीं ती उचलण्याचें नाकारिलें व तिजपासून भिऊन गेले. आणि माणसानें (जणूं मुद्दाम अविचारीपणानें) ती उचलून घेतली. यांत संशय नाहीं कीं, तो (आपल्याठायीं) फारच अनर्थकारी (होता आणि अनर्थकारी होण्यापलिकडे) फारच अज्ञानीहि होता. ७२. (आणि ती उचलली तर तिचा आवश्यक परिणामहि हा व्हावयाचाच होता) कीं दांभिक पुरुष व दांभिक स्त्रिया आणि मूर्तीपूजक पुरुष व मूर्तिपूजक स्त्रिया यांस परमेश्वर (त्यांच्या कृत्यांची) शिक्षा देईल आणि मुसलमान पुरुष व मुसलमान स्त्रिया यांजवर (आपली) मेहेर-नजर करील. आणि परमेश्वर क्षमाकर्ता (व) दयाळु होय. ७३.

त्यांच्या जिम्मेदाऱ्याहि आहेत.त्याच्यावर परमेश्वराचे, आईबापांचे, नातलगांचे, पोरांबाळांचे, पतिपत्नींचे, शेजारच्या लोकांचे, तत्कालीन अधिकाऱ्यांचे आणि व्यवहारी लोकांचे इतके हक्क आहेत. या सर्व हक्कांकडे नजर केल्यास, मनुष्य खचितच मोठ्या सांपळ्यांत सांपडलेला आहे असें दिसून येईल. त्याला बुद्धि दिली गेली आहे व तो मनांत समजतो कीं त्याला प्रत्येक हक्कदाराशीं कशी वागणूक ठेविली पाहिजे आणि त्याला बरें वाईट दोन्ही करण्याचें सामर्थ्य आहे. यामुळें म्हटलें जातें कीं माणसानें ही स्थिति आपल्या आपखुशीनें पत्करली आहे. मनुष्याशिवाय जेवढे प्राणी आहेत त्यांची परिस्थितिच दुसरी आहे. त्यांच्या स्वभावांत भिन्न भिन्न प्रवृत्त्या नाहींत आणि त्यांना अनियंत्रित इच्छाहि नाहींत. ह्यामुळेंच त्यांच्यावर कांहीं जिम्मेदारी नाहीं. या दृष्टीनें पाहिलें असतां मनुष्यापेक्षां इतर सृष्टि फार मौज व आरामांत आहे.

अध्याय ३४ वा.

सूरतु-स्सबा.

हा अध्याय मक्का शहरीं प्रकट झाला. ह्यांत ५४ महावाक्यें आहेत. यांतील १५ वाक्यांत सबानगरींच्या लोकांचें वर्णन आलें आहे ह्मणून सबाचें प्रकरण हें नांव झालें.

परम दयाळु (आणि) कृपाळु परमेश्वराचे नांवानें (मीं आरंभ करितों)

(इहलोकींहि) सर्व स्तुति त्या परमेश्वरालाच (योग्य) होय कीं, जें कांहीं आकाशांत आहे आणि जें कांही पृथ्वींत आहे तें (सर्व) त्याचेंच होय; आणि परलोकींहि त्याचीच स्तुति होय. आणि तोच बुद्धिमान् (व) बहुश्रुत होय. १. जें कांहीं जामिनींत दाखल होतें (ह्मणजे बी) व जें

---

(१) आम्हीं जमिनींत व आकाशांत दाखल होणाऱ्या व त्यांतून निघणाऱ्या वस्तु भाषांतरांत उदाहरणापरीं उघड करून सांगितल्या आहेत. नाहीं तर, अशा बहुत वस्तु आहेत कीं, ज्या जमीन व आकाशांत दाखल होतात व त्यांतून निघतात. जमिनींत दाखल होणाऱ्या वस्तु म्हटल्या ह्मणजे मेलेल्यांचीं प्रेतेंहि होत; व तशाच जमिनींत गाडल्या जातात त्या सर्व वस्तुहि. आणि जमिनींतून निघणाऱ्या वस्तु वनस्पति खेरीज खनिज पदार्थहि होत कीं, ते जमिनींतून खणून काढिले जातात. मेलेल्यांचीं प्रेतेंहि पुनरुत्थानाचे दिवशीं थडग्यांतून निघतील. पाणीहि जमिनींतून निघतें. आकाशांतून उतरणाऱ्या वस्तु पाण्याखेरीज दूतेंहि होत कीं, ते जमिनीवर ईश्वराज्ञेनें येत जात असतात. आणि आकाशांत चढणाऱ्या वस्तु वाफेशिवाय दूत व लोकांच्या प्रार्थना व त्यांचीं सुकृत्येंहि होत. याशिवाय विचार केल्यास आणखी पुष्कळ उदाहरणें सांपडूं शकतात.

कांहीं तींतून निघतें, (म्हणजे वनस्पति) आणि जें कांहीं आकाशांतून उतरतें (म्हणजे पाणी) व जें कांहीं त्यांत चढून जातें (म्हणजे वाफ) तें (सर्व कांहीं) तो जाणतो. आणि तोच परम दयाळु (व) क्षमाशील होय. २. आणि नास्तिक म्हणतात कीं, आम्हांवर तर (पुनरुत्थानाची) घटका येणार नाहीं. (हे पैगंबरा ! तूं या लोकांस) सांग कीं, हो होय ! मला आपल्या (त्याच) पालनकर्त्याची शपथ आहे कीं जो अदृष्टाचा ज्ञाता होय; (आणि) अणुभर (वस्तुहि) आकाशांत व पृथ्वींत त्याजपासून लपलेली नाहीं; आणि ह्या(अणु)पेक्षांहि लहान व(अणुपेक्षांहि)मोठी जितकी वस्तु म्हणून आहे ती सर्व (त्याच्या येथें) सुबोध पुस्तका(म्हणजे 'लोहेमहफूज')मध्यें (स्पष्ट लिहिलेली) आहे; (सारांश मला आपल्या पालनकर्त्याची शपथ आहे कीं, पुनरुत्थानाची) घटका तर अवश्य तुम्हांपुढें येईलच येईल; ३. कीं जेणेंकरून ज्या लोकांनीं विश्वास धरिला व चांगलीं कामेंहि केलीं त्यांना परमेश्वर (त्यांच्या कर्मांचा) मोबदला देईल. हेच ते लोक होत कीं, ज्यांच्याकरितां (परलोकीं पापांची) क्षमा आणि (स्वर्गांत) आदरमानाची अन्नसंपत्ति होय. ४. आणि जे लोक आमच्या निशाण्यां(च्या निष्फल करण्यां)त विरोधात्मक प्रयत्न करतात; हेच होत कीं, ज्यांना (पुनरुत्थानांत) दुःखप्रद यातनेची शिक्षा (होणें) आहे. ५. आणि (हे पैगंबरा !) ज्या लोकांस (दिव्य पुस्तकाचें) ज्ञान दिलें गेलें आहे (व जे न्यायी स्वभावाचेहि आहेत) ते तर या(कुराणा)ला जें तुझ्या पालनकर्त्याकडून तुला प्रकट झालें आहे,(असेंच)समजतात कीं हें सत्य होय. आणि तें परम समर्थ व स्तुत्य अशा (परमेश्वरा)चा मार्ग दाखवितें. ६. आणि जे लोक नास्तिक होत, ते (एकमेकांशीं तुमची हंशी उडविण्यासाठीं) म्हणतात कीं म्हणाल, तर आम्हीं तुम्हांस असा पुरुष दाखवूं कीं, जो तुम्हांस (या विलक्षण गोष्टीची) खबर देईल कीं तुम्हीं (मेल्यावर) जेव्हां सर्वतोपरीं रजःकण होऊन जाल, तेव्हां (एकदां) अवश्य तुम्हांस नव्या जन्मांत यावें लागेल. ७. न जाणो, या (गृहस्था)नें परमेश्वरावर खोटें (कुभांड) रचिलें आहे अगर त्याला कोणा प्रकारचें वेड आहे ! (पण त्यानें कुभांड रचिलें नाहीं व त्याला वेडहि नाहीं;) किंबहुना जे लोक परलोकाचा विश्वास ठेवित नाहींत ते (दुर्दैवाची) आपत्ति व पराकाष्ठेच्या

भ्रमांत (पडलेले) आहेत. ८. तर कां या लोकांनीं आकाश व पृथ्वी कीं जीं (यांना) यांच्या पुढून व यांच्या मागून (म्हणजे चारहि बाजूनें घेरून) आहेत त्यांजकडे नजर केली नाहीं? कीं आम्हीं इच्छूं तर यांना जमिनींत गडप करून टाकूं अगर यांजवर आकाशाचे तुकडे करून पाडूं. हरेक सेवक जो (परमेश्वराकडे) वळतो त्याच्याकरितां तर ह्यांत (मोठा) धडा होय. ९. आणि आम्हीं 'दाऊद'ला आपल्याकडून (अनेक प्रकारचें) श्रेष्ठत्व दिलें होतें. (तात्पर्य आम्हीं पर्वतांस आज्ञा केली कीं) हे पर्वतांनों! ईशस्तवनांत 'दाऊद'चे बरोबर त्याचा प्रतिध्वनि[१] करा; आणि (अशीच आज्ञा आम्हीं) पक्ष्यांसहि (केली). आणि (याशिवाय) 'दाऊद'च्या करितां आम्हीं लोखंडहि नरम करून टाकिलें होतें; १०. (व सांगितलें होतें) कीं, तूं (याचीं चांगलीं पुरीं) पुरीं चिलखतें बनीव आणि कड्या जोडण्यांत (बरोबर) अंदाजा ठेव; आणि (हे 'दाऊद'च्या घराण्याच्या लोकांनों! या देणग्यांच्या उपकारांत) तुम्हीं सुकृत्य करा. जें कांहींहि तुम्हीं करीत आहां तें मीं पाहात आहें. ११. आणि (अशाच प्रकारें) वाऱ्याला 'सुलेमा-ना'च्या आधीन करून ठेविलें होतें कीं, त्याची सकाळची चाल एका महिन्याची (वाट) होती व (तशीच) त्याची संध्याकाळची चाल एका महिन्याची (वाट होती). आणि आम्हीं त्याच्यासाठीं तांब्या(ला वितळून त्या)चा (एक) झरा वाहवून सोडला होता. आणि जिन्न(वा दैत्य यांस 'सुलेमाना'च्या आज्ञाधीन केलें होतें व त्यांच्यां)तून असेहि होते कीं, जे आपल्या पालनकर्त्याच्या आज्ञेनें त्याच्या हाताखालीं (तऱ्हे तऱ्हेचीं) कामें करीत होते. आणि (आम्हीं हेंहि आज्ञापिलें होतें कीं) यांच्यांतून जो कोणी आमच्या हुकमापासून वांकडें पाऊल टाकील, तर आम्हीं त्याला (परलोकीं) नरकाग्नीच्या शिक्षेची गोडी चाखवूं. १२. (तर) 'सुले-माना'ला जें कांहीं (बनविण्याची) इच्छा होई तें (हे दैत्य वा जिन्न) त्याच्यासाठीं बनवीत. म्हणजे ('यरूशलेम'च्या मशिदीच्या उंच उंच)

---

(१) हजरत दाऊद पैगंबर हे फारच ताल शुद्ध व प्रसन्न स्वराचे होते आणि ते अशा हृदयद्रावक व मोहक स्वरानें ईशस्मरण करीत होते कीं पर्वतांतूनहि त्याचा प्रतिध्वनि होई; आणि पक्ष्यांत तर अत्यानंदाचा संचार होऊन तेहि तसेच ध्वनि काढीत.

मेहेरपी व (ओतींव) मूर्ती व हौदासारख्या (मोठमोठ्याल्या) पराती आणि (मोठे भारी भारी) हांडे (कीं ते एकाच जागीं) अचल (राहतात). (आणि आम्हीं 'दाऊद'च्या वंशास आज्ञा केली कीं) हे 'दाऊद'च्या वंशानों ! (या देणग्यांबद्दल माझे) उपकार मानीत राहा. आणि माझ्या सेवकांत उपकार मानणारे (फारच) थोडे होतात. १३. मग जेव्हां आम्हीं 'सुलेमाना'वर मृत्यूचा हुकूम सोडला, तेव्हां दैत्यांस (कोणत्याहि वस्तूनें) त्याच्या मृत्यूचा पत्ता लागूं दिला नाहीं; पण वाळवीनें कीं ती 'सुलेमाना'च्या काठीला खात होती म्हणजे जेव्हां (काठी जिच्या आधारानें 'सुलेमान' मरणानंतर उभा होता ती खिळखिळी होऊन गेली; आणि 'सुलेमान') खालीं पडला, तेव्हां दैत्यांनीं स्पष्टपणें जाणून घेतलें कीं जर (आम्हांला) अदृष्टाची जाणीव झाली असती तर (या) अपमानकारक[२] आपत्तींत राहिलों नसतों. १४. 'सबा'(च्या लोकां) करितां

---

(१) असें दिसून येतें कीं ते लोक पैगंबर, देवदूत व प्राणी यांच्या कल्पित व अस्सल मूर्ती बनवित होते व त्यांच्या धर्मशास्त्रांत त्यावेळीं त्यांची मुभा होती; पण ते त्या मूर्तींची पूजा अर्चा करीत नव्हते एवढें मात्र खास. इस्लाम धर्मशास्त्रांत मूर्ती पूजेचा समूळ नायनाट व्हावा ह्मणून तसबिरी व मूर्ती बनविणें याची अगदींच मनाई केली गेली आहे.

(२) बैतुल-मकदिस म्हणजे यरूशलेम येथील मंदिर वा मशीद; याचें बांधकाम तर हजरत दाऊदनें सुरू केलें होतें. पण अजेंच कांहीं थोडेंसें काम व्हावयास आलें होतें कीं, त्यांनीं देह टाकला; आणि ही सेवा परमेश्वराकडून हजरत सुलेमान यांस सोंपविली गेली. त्यांनीं तें असें भव्य वैभवशाली बनविलें कीं, भूपृष्ठावर तसली इमारत कधीं बनली नव्हती व कधीं बनणारहि नाहीं. लक्षावधि कारागीर त्यांत काम करीत होते व त्यांत जिन्नात वा दैत्यहि होते. इमारतीच्या पूर्णतेंत अजून कांहीं उणीव बाकीच होती कीं, हजरत सुलेमान यांचा आयुष्यकाल पूर्ण होऊन गेला; आणि हेंहि माहीत होतें कीं, हजरत सुलेमानाच्या मरणापरत्वें त्या पवित्र भुवनाच्या बांधकामांत खळ पडेल. ह्मणून ईश्वरीसंकल्पानुसार सुलेमान पैगंबर काठीच्या आधारानें उभ्या उभ्या निजधामास गेले. बहुत काळा पावेतों जिन्नात समजून होते कीं, सुलेमान जिवंत उभे आहेत; म्हणून सर्व कामें सुरळीत होत गेलीं; येथपर्यंत कीं ज्या

खुद् त्यांच्याच घरांत (ईश्वरसामर्थ्याची) अर्थात् एक (मोठी) निशाणी (उपलब्ध) होती; (भूप्रदेश काय होता कीं मघून जाणाऱ्या साठीं) उजव्या हातानें व डाव्या हातानें दोन बागा होत्या. (आम्हीं या लोकांस हुकूम दिला कीं) आपल्या पालनकर्त्याचें (दिलेलें) अन्न खा व त्याचे आभार माना; (जगांत राहावयास असें) उत्कृष्ट शहर आणि (परलोकीं पापांचा) क्षमाकर्ता असा पालनकर्ता. १५ यावरहि त्यांनीं (आमच्या हुकुमास) जुमानलें नाहीं; तर आम्हींहि (बांध तोडून) त्यांच्यावर मोठ्या जोराचा जलप्रलय[1] पाठवून दिला (व त्यानें अवघ्या प्रांताचा मारून फन्ना करून टाकिला). आणि (जलप्रलय आल्यानंतर) आम्हीं त्यांच्या दोन बागांच्या ऐवजीं दोन बागा तर दिल्या; (पण) अशा कीं त्यांचीं फळें कडवीं (बेचव) होतीं व त्यांत (कांहीं) सुरू होता व थोडीशी बोर (होती). १६. हा आम्हीं त्यांना त्यांच्या अनुपकारीपणाचा बदला दिला आणि आम्हीं केवळ अकृतज्ञांसच (असले) बदले देत असतों. १७. आणि आम्हीं 'सबा'च्या लोकांच्या दर्म्यान व ('सिरीया,' देशांतील) ज्या (वस्त्यां)स आम्हीं आशिर्वाद देऊन ठेविला होता, त्या वस्त्यांच्या दर्म्यान (आणखी पुष्कळ) गांवें (आबाद करून) ठेविलीं होतीं कीं तीं (जवळ जवळ) दिसून[2] येत होतीं;

काठीच्या आधारानें ते उभे होते ती वाळवीनें खात खात कमजोर होऊन गेली व मोडली. तेव्हां सुलेमानाचें प्रेत धडदिशीं खालीं पडलें. तेव्हां जिन्न म्हणू लागले कीं, ही जी हीनदीन अवस्था आह्मांला भोगावी लागली ती आम्हांला अदृष्टाचें ज्ञान असतें तर भोगावी न लागती.

(१) **सबा** हे अरब देशांत **यमन** प्रांतांतील एक शहर होतें, फारच पाणथळ; तेथील लोकांनीं बांध घालून पावसाचें पाणी तुंबवून ठेविलें होतें. आमच्याकडे तेलंगणा देशांतहि असाच प्रघात आहे कीं ते पावसाचें पाणी व्यर्थ जाऊं देत नाहींत व तें तुंबवून पाटानें शेतास पाणी देण्याच्या कामीं घेतात. तर सबावाल्यांनींहि ह्याच पद्धतीचा अंगिकार केला होता. मग त्यांचें दैव ओढवलें व ते परमेश्वराला विसरून गेले. तर कोणा कारणामुळें बांध तुटून साऱ्या जमिनींत पाणी गरकलें व जमीन निकामी होऊन गेली.

(२) म्हणजे तीं गांवें जवळ जवळ होतीं म्हणून बाहेरून स्पष्ट दिसून येत होतीं. या शिवाय जागजागीं जसे टप्पे बनलेले असतात तसेहि तेथें होते.

आणि आम्हीं त्या(गांवां)त (मुशाफरांच्या) चालण्याची एक हद्द आंखून ठेविली होती; कीं यांत बेधडक रात्रीं व दिवसा चाला (फिरा). १८. तर ते म्हणूं लागले कीं, हे आमच्या पालनकर्त्या! (अशा जवळ जवळच्या गांवांत चालण्यानें प्रवासाची मजा येत नाहीं तर) तूं आमच्या सफरींत दूर दूरचा पल्ला ठेव. एवंच, या लोकांनीं (उपकाराची किंमत न जाणून) आपणच आपल्यावर अनर्थ केला. मग (तर) आम्हींहि (त्यांना असें मिटविलें कीं) त्यांच्या कहाण्या बनवून सोडल्या व आम्हीं त्यांच्या दरोबस्त धज्ज्या उडवून टाकिल्या. दरेक सहनशील (व) कृतज्ञ (सेवका) साठीं ('सबा'च्या) ह्या(प्रकरणां)त (मोठमोठे) धडे होत. १९. आणि सैतानानें (जी) या (लोकां) संबंधानें आपली कल्पना (लढविली होती कीं हे माझा संग देतील) खचितच (त्यानें ती आपली कल्पना) खरी करून दाखविली; कीं हे लोक त्याचेंच अनुकरण करूं लागले; पण विश्वासूंचा एक जनसमूह (कीं तो त्याच्या बहकाविण्यांत आला नाहीं).२०. आणि सैतानाचा त्यांच्यावर कांहीं जोरा तर नव्हताच; परंतु(आम्हीं त्याचें एक निमित्त बनवून ठेविलें होतें; आणि अस्सल) उद्देश हा होता कीं, जो कोणी परलोकाचा विश्वास ठेवितो त्यास आम्हीं जो कोणी त्याच्या कडून संशयांत आहे त्याजपासून (वेगळा) जाणून घ्यावें. आणि (हे पैगंबरा!) तुझा पालनकर्ता हरेक वस्तूचा सांभाळकर्ता होय. २१. (हे पैगंबरा! या लोकांस) सांग कीं परमेश्वराशिवाय ज्या(देवदूतां)स तुम्हीं (एका तऱ्हेनें ईश्वरत्वांत पातीदार) समजतां त्यांस बोलावा (व चौकशी करा म्हणजे तुम्हांस माहीत होऊन जाईल)कीं ते आकाशांत तिळमात्रहि सत्ता बाळगीत नाहींत व जमिनींत नाहीं; आणि आकाश व पृथ्वी (च्या बनविण्यां) तहि त्यांची कांहीं पाती नाहीं व यांच्यांतून कोणी परमेश्वराचा मदतगारहि नाहीं. २२. आणि परमेश्वरापाशीं (यांच्यांतून कोणाचीच) शिफारसहि (कोणाच्याच) कामा येत नाहीं; परंतु ज्याच्या संबंधानें (परमेश्वर शिफारशीची) परवानगी देईल त्याच्या मात्र (कामा येईल). (या दुतांची अशी स्थिति आहे कीं, जेव्हां एखादा हुकूम परमेश्वराकडून प्रकट होतो तेव्हां ते हैबतीमुळें बावरून जातात;) येथपर्यंत कीं जेव्हां दहशत त्यांच्या मनांतून निघून जाते तेव्हां ते (एकमेकांस)

पुसतात कीं तुमच्या पालनकर्त्यानें काय हुकूम दिला ? (यावर ज्यांना जास्त सान्निध्य प्राप्त आहे) ते म्हणतात कीं (जो हुकूम) वाजवी (तोच दिला); आणि तो महिमाशाली (व सर्वांत) थोर होय. २३. (हे पैगंबरा ! या लोकांस) विचार कीं बरें तुह्मांस आकाशांतून व जमिनींतून कोण अन्नसंपत्ति देतो ? (हे तर त्याचें काय उत्तर देतील! तूंच यांना) सांग कीं परमेश्वर. आणि आम्हीं (असों) वा तुम्हीं (असा एक ना एक पक्ष तर) अवश्य सरळ मार्गावर आहे अथवा धडधडीत चुकींत आहे. २४. (हे पैगंबरा! या लोकांस) सांग कीं आम्हीं जीं पापें केलीं त्यांचीं तुम्हांपासून वाजपूस होणें नाहीं. व तुह्मीं जीं कर्में केलीं त्यांची आम्हांपासून वाजपूस होणें नाहीं. २५. (आणि यांस हेंहि) सांगून दे कीं आमचा पालनकर्ता (पुनरुत्थानाचे दिवशीं) आम्हां (उभयपक्षां)स एकत्र गोळा करील व नंतर आम्हां(तुह्मां)त तो न्यायपुरःसर निवाडा करून टाकील. आणि तो फारच (योग्य) निवाडा कर्ता (व सर्वांच्यास्थितीशीं) वाकबगार होय.··२६. (हे पैगंबरा ! या लोकांस) सांग कीं ज्यांना तुम्हीं (परमेश्वराचे) जोडीदार बनवून परमेश्वराशीं भिडवितां त्यांना (जरा एक नजर)मला तरी दाखवा.नाहीं, (कोणीच त्याचा जोडीदार नाहीं.)किंबहुना तोच (एक)·सामर्थ्यवान् (व) बुद्धिमान् परमेश्वर होय. २७. आणि (हे पैगंबरा!) आम्हीं तर तुला अखंड (जगाच्या) लोकांकडे (पैगंबर करून) पाठविलें आहे; कीं (त्यांना विश्वास धरण्यावर आमच्या प्रसन्नतेची) खुशखबर ऐकीव आणि (नास्तिकपणा करण्यावर आमच्या शिक्षेचें) भय सुचीव. परंतु बहुतेक लोक समजत नाहींत. २८. आणि

(१) मतलब हा आहे कीं आम्हीं तर तुह्मांस एक सयुक्तिक व सरळ गोष्ट समजावितों; व तुह्मांला त्याचा कांहीं जबाब देतां येत नाहीं. मग आतां तुह्मींच समजून घ्या कीं आमच्या व तुमच्या मध्यें कोणता पक्ष सरळ मार्गावर आहे आणि कोणता गैरमार्गी आहे ? कारण दोन्हींहि सन्मार्गावर असूं शकत नाहींत. पुष्कळ माणसांची अशी रीत असते कीं निरुत्तरहि होतात व गोष्ट टाळून टाकतात. तर हा स्वभाव चांगला नव्हे. मनुष्याला जेव्हां एखादी गोष्ट पटली व तो निरुत्तर झाला तेव्हां त्यास निर्णायक निवाडा केला पाहिजे आणि टाळाटाळी करण्यानें तर कोणतीहि गोष्ट तडीस जात नाहीं.

(जे नास्तिक होत ते मुसलमानांस) म्हणतात कीं बरें, जर तुम्हीं खरे आहां तर हा (पुनरुत्थानाचा) वायदा[1] केव्हां (पुरा) होईल ? २९. (हे पैगंबरा! या लोकांस) सांग कीं तुम्हांशीं ज्या दिवसाचा वायदा आहे त्यापासून तुम्हीं एक घटका मागें राहूं शकणार नाहींत व पुढेंहि जाऊं शकणार नाहींत. ३०. आणि ('मक्के'चे) नास्तिक म्हणतात कीं आम्हीं तर या कुराणास कधींच मानणार नाहीं व त्याच्या पूर्वींच्या (पुस्तका)सहि नाहीं. आणि (हे पैगंबरा !) जर तूं पाहशील (तर बरें होईल!) कीं जेव्हां (पुनरुत्थानाचे दिवशीं हे) जुलमी लोक आपल्या पालकर्त्याच्या हुजुरांत (जाब देण्यासाठीं) उभे केले जातील (व) एकाची गोष्ट एक रद्द करीत असेल, तेव्हां कमजोर (म्हणजे खालच्या प्रतीचे लोक) बड्या लोकांस म्हणतील कीं जर तुम्हीं नसता तर आम्हीं अवश्यच विश्वासूं झालों असतों. ३१. (यावर) बडे लोक दुर्बलांस म्हणतील कीं जेव्हां तुम्हांपाशीं (परमेश्वराकडून) सद्बोध आला तेव्हां कां त्याच्या आल्यानंतर आम्हीं तुम्हांला(बळेंच) त्या(वर अमल करण्या)पासून प्रतिबंध केला? (असें तर झालेंच नाहीं;) किंबहुना तुम्हीं (खुद्द) गुन्हेगार होता. ३२. आणि दुर्बळ लोक बड्या लोकांस म्हणतील (कीं बळेंच तर नव्हे)पण (तुमच्या) रात्रंदिवसाच्या डावपेंचांनीं (प्रतिबंध केला) कीं बरोबर तुम्हीं आम्हांला परमेश्वराला न मानण्यास व त्याचे जोडीदार ठरविण्यास सांगत राहिलां. आणि जेव्हां हे लोक शिक्षेस (आपल्या डोळ्यांनीं) पाहून घेतील तेव्हां ते पश्चात्ताप जाहीर करतील. आणि जे लोक (जगांत) नास्तिकपणा करीत राहिले त्यांच्या मानेंत आम्हीं मानखोडे घालून टाकूं. जसजशीं कर्में हे लोक करीत राहिले केवळ त्यांचाच तर मोबदला यांना मिळत आहे. ३३. आणि आम्हीं कोणाहि वस्तींत कोणी (पैगंबर ईश्वरीशिक्षेचें) भय सुचविणारा पाठविलाच नाहीं; कीं तेथिल सुखवस्तु लोकांनीं (निरुत्तर होऊन पैगंबरास) सांगितलें नसेल कीं जे(हुकूम)देऊन

(१) दिसण्यांत तर ते लोक पुनरुत्थानाची वेळ पुसत होते; आणि त्यांचा हेतु हा होता कीं, पुनरुत्थान होणारच नाहीं. म्हणून उत्तरांत परमेश्वरानें वेळ तर सांगितली नाहीं पण त्यांचा मूळ हेतु म्हणजे नकारणी याचें याप्रमाणें खंडण केलें कीं, वेळ तर सांगावयाचीच नाहीं पण पुनरुत्थान आपल्या वेळेवर अवश्य होईलच.

तुम्हांस पाठविलें गेलें आहे त्यांस आम्हीं तर मानीत नाहीं. ३४. आणि (अशाच तऱ्हेनें हे 'मक्के'चे नास्तिकहि मुसलमानांस) म्हणतात कीं, आम्हीं द्रव्यांत व संततींत (तुम्हांपेक्षां) जास्त आहों; आणि (परलोकीं-हि) आम्हांस शिक्षा भोगावी लागणार नाहीं. ३५. (हे पैगंबरा! या लोकांस) सांग कीं, माझा पालनकर्ता ज्याची इच्छितो त्याची अन्न-संपत्ति वाढवितो व (ज्याला इच्छितो त्याला) काटकसरीनें देतो. परंतु बहुतेक लोक (अन्नसंपत्तीच्या वांटणीचें प्रयोजन) जाणित नाहींत. ३६. आणि (लोकानों!) तुमचीं द्रव्यें व तुमची संतति (आम्हांजवळ कांहीं) अशी (महती बाळगित) नाहीं कीं तीं तुम्हांस आमचें सान्निध्य प्राप्त करून देतील. परंतु ज्यांनीं विश्वास धरिला व सुकृत्यहि केलें, (परलोकीं) अशा लोकांसाठीं त्यांच्या कर्मांचा दुप्पट मोबदला होय; आणि ते(स्वर्गांच्या) सज्ज्यांत निश्चितपणें (बसलेले) असतील. ३७. आणि जे लोक विरोधभावानें आमच्या निशाण्यां (च्या निष्फळ करण्यां)त झटतात, ते शिक्षेंत राखिले जातील. ३८. (हे पैगंबरा ! या लोकांस) सांग कीं माझा पालनकर्ता आपल्या सेवकांतून ज्याची इच्छितो त्याची अन्नसंपत्ति वाढवितो आणि (ज्याला इच्छितो) त्याला काटकसरीनें देतो. आणि तुम्हीं लोक कांहींहि (परमेश्वराच्या मार्गांत) खर्च कराल, त्याचा ऐवज तो देईल. आणि तो सर्व अन्नदात्यांत उत्तम (अन्नदाता) होय. ३९. आणि (लोकांनों ! तो दिवस दृष्टीपुढें ठेवा कीं) जेव्हां परमेश्वर सर्व लोकांस गोळा करील व (गोळा केल्या) नंतर दूतांस विचारील कीं हीं (मनुष्यें) कां तुमचीच पूजा अर्चा करीत होते (व तुम्हीं यास राजी होता? ४०.ते म्हणतील कीं (हे प्रभो !) तूं पवित्र आहेस;तूं आमचा पुर-स्कर्ता आहेस;हे नव्हेत.(हे लोक वस्तुतः आमची नव्हे)किंबहुना सैतानांची उपासना करीत होते (कीं ते त्याच्या बहकविण्यांत येऊन गेले; व)यां-च्यांत बहुतेक त्याचेच मानणारे होते. ४१. तर (यावर परमेश्वर म्हणील कीं) आज तुमच्यांतून तर कोणी कोणास नफाहि पोहोंचविण्याची सत्ता बाळगीत नाहीं व नुकसान पोहोंचविण्याचीहि नाहीं. आणि आम्हीं शिर-

(१) येथें 'जिन्न' शब्द आहे. परंतु सैतानहि त्याच कोटींतलें होत म्हणून मी सैतान असें भाषांतर केलें आहे.

जोरें लोकांस सांगूं कीं, नरकाग्नीची शिक्षा जिला तुम्हीं पाखंड म्हणत होतां तिची (आतां) गोडी चाखा. ४२. आणि जेव्हां या(नास्तिकां)स आमची स्पष्ट स्पष्ट महावाक्यें वाचून ऐकविलीं जातात, तेव्हां ते (एक-मेकांस) म्हणतात कीं हा (गृहस्थ जो पैगंबरीचा दावा करतो तो) केवळ (आमच्याच सारखा) पुरुष होय. त्याचा उद्देश हा होय कीं, ज्या(उपास्यां)ची तुमचे वाडवडील पूजा अर्चा करीत होते त्यांच्या(उपासने)पासून तुह्मांस अडवून राखावें. आणि ते (कुराणासंबंधानें) म्हणतात कीं, हें तर नुसतें थोतांड होय (व तेंहि त्यानें आपणच) रचिलेलें. आणि जे लोक नास्तिक होत त्यांच्यापाशीं जेव्हां सत्य गोष्ट आली, तेव्हां ते त्याविषयीं म्हणूं लागले कीं, ही तर केवळ धडधडीत जादूच होय! ४३. आणि (हे पैगंबरा!) आम्हीं यांना (दिव्य) पुस्तकें दिलीं नाहींत कीं ते त्यांचें पठन (पाठन) करते व तुझ्यापूर्वीं यांजकडे कोणी भय सुचविणाराहि पाठविला नाहीं. (यावरहि त्यांनीं कुराण व पैगंबराची योग्यता जाणिली नाहीं). ४४. आणि यांच्यापूर्वींच्या लोकांनींहि (पैगंबरांना) पाखंडी म्हटलें होतें. आणि जें कांहीं आम्हीं त्या लोकांस देऊन ठेविलें होतें त्याच्या दहाव्या हिश्यासहि तर हे लोक (अजून) पोहों-चले नाहींत. सारांश, पूर्वींच्या लोकांनीं माझ्या पैगंबरांना पाखंडी म्हटलें (व त्यांचा दोषारोप मला नाखुष वाटला); तर (हे पैगंबरा ! तूं अवलोकिलें असशीलच कीं) माझी नाखुशी (त्यांच्या ठायीं) कशी (वाईट) झाली ? ४५. (हे पैगंबरा ! तूं या लोकांस) सांग कीं मी उपदेशापरी तुम्हांस फक्त एक गोष्ट सांगतों; कीं परमेश्वराप्रीत्यर्थ दोन दोन (मिळून) व एकटे एकटे उभे होऊन जा व मग विचार करा; (म्हणजे तुम्हांस माहीत होऊन जाईल) कीं तुमच्या सोबत्याला (म्हणजे मला) कोणाहि तऱ्हेचें कांहीं वेड नाहीं. किंबहुना तो तुम्हांला, एका कडक शिक्षेच्या (सादर होण्या)पुढें पुढेंच (तिचें) भय सुचवितो एवढेंच काय तें. ४६.

(१) ह्मणजे तुम्हीं मनोविकार, खोटे ग्रह व मत्सर सोडून जसुं परमेश्वरा-पुढें उभे आहां असें स्मरून शांत व विमलमनानें माझ्याविषयीं व माझ्या दाव्याविषयीं विचार करूं लागाल, तर तुह्मांस माझ्या सांगण्याची सत्यता पटेल. दोन दोन मिळून व एकटे एकटे उभे राहण्यास सांगण्याचें कारण हें कीं मोठ्या समुदायांत कीं जेथें मनोविकार व प्रतिकूल मत व गोंगाट वगैरे चालू असतात तेथें मनुष्यास एकांतांत जें विचारस्वातंत्र्य असतें तें राहत नाहीं.

(हे पैगंबरा! यालोकांस) सांग कीं मी तुम्हांपासून (ईश्वरीसंदेश पोहोंचविण्याबद्दल) कांहीं वेतन मागितलें असेल तर तें तुम्हांलाच (लखलाभ होवो). माझें वेतन तर केवळ परमेश्वरावरच होय. आणि तो सर्वसाक्षी होय. ४७. (हे पैगंबरा! या लोकांस) सांग कीं माझा पालनकर्ता (असत्याच्या निर्मूलनार्थ) सत्य (बाण) चालवितो; (व तो) अदृष्टाच्या (सर्व) गोष्टी खूप जाणतो. ४८. (हे पैगंबरा! या लोकांस) सांग कीं खरा (धर्म) येऊन पोहोंचला. आणि खोट्या (धर्मा)नें तर आतांहि कांहीं (लाभ) होत नाहीं व पुढेंहि होणार नाहीं. ४९. (हे पैगंबरा! या लोकांस) सांग कीं जर मी बहकलों आहें तर माझें बहकणें माझ्याचपुढें येईल; आणि जर मी सन्मार्गावर आहें तर (हें), माझा पालनकर्ता मजला जें (कुराण) प्रकटितो त्याच्या प्रतापानें होय. निःसंशय, तो (प्रत्येकाची फिर्याद) ऐकता (व प्रत्येक फिर्यादीच्या) जवळ होय ५०. आणि (हे पैगंबरा!) जर (ती स्थिति) तुझ्या दृष्टीपुढें राहील तर (बरें होईल); कीं जेव्हां हे लोक (पुनरुत्थानांत) घाबरे घाबरे फिरतील व (कोणीकडेसच) पळून जाऊं शकणार नाहींत व जवळचे जवळूनच धरिले जातील. ५१. आणि ते (आपणच) बोलूं लागतील कीं (आतां) आम्हीं पैगंबराचा विश्वास धरिला[1] आणि एवढ्या लांबच्या पल्ल्याहून (विश्वास) कसा त्यांच्या हातीं[2] येऊं शकतो? ५२. आणि (त्यांची परस्थिति ही होय कीं) पूर्वी त्यानीं (विश्वासण्याचें) नाकारिलें व पाहिल्या सवरल्यावांचून लांबच्यालांबूनच (अटकळींचे) बाण चालवीत राहिले ५३. आणि (आतां) यांच्या व हे ज्या आकांक्षा बाळगितात त्यांच्या दर्म्यान एक अडकण घातलें जाईल; कीं असेंच (वर्तन) यांचे जे सजातीय होते (व) यांच्यापूर्वी (नास्तिकपणा करून चुकले होते) त्यालोकांशींहि केलें गेलें होतें तेहि (यांच्याचसारखे) गोंधळून सोडणाऱ्या संशयांत (पडले) होते. ५४.

---

(१) अरबी वाक्प्रचारांत या वाक्याचा जो अर्थ होतो तोच आम्हीं भाषांतरांत पत्करला आहे.

(२) भावार्थ हा आहे कीं, यांना जगांत असतांना विश्वास धरला पाहिजे होता. आतां परलोकांत विश्वास कोठें ठेविला आहे कीं ते तो धरतील? म्हणजे जग हेंच कर्मक्षेत्र आहे व विश्वास हें कर्माचें बीज होय तर त्याचें क्षेत्रांतच पेरणें फलदायी होऊं शकतें.

अध्याय ३५ वा.

सूरतु–फातिर.

हा अध्याय मकेंत प्रकट झाला. यांत ४५ महांवाक्यें आहेत. यांत पहिल्याच वाक्यांत आलेल्या 'फातिर' म्हणजे स्रष्टा वा उत्पादक वा विधाता या शब्दावरून सूरतु–फातिर म्हणजे जगदुत्पादकाचें प्रकरण असें नांव पडलें.

परम दयाळू (आणि) कृपाळू परमेश्वराच्या नांवानें (मी आरंभ करितों)

सर्व स्तुति परमेश्वरालाच (योग्य) होय कीं, त्यानें (केवळ अभावांतून) आकाश व पृथ्वी हीं निर्मून काढिलीं (व) त्यानेंच देवदूतांस (आपले) हलकारे बनविले कीं ज्यांचे दोन दोन व तीन तीन व चार चार पंख आहेत. तो (आपल्या सृष्टीच्या) उत्पत्तींत जी इच्छितो ती (वस्तु) जास्त करितो. निःसंशय परमेश्वर सर्वशक्तिमान् होय. १. परमेश्वर (आपलें) दया(-सत्र) लोकांसाठीं उघडील तर (त्याचा) कोणी बंद करणारा नाहीं; आणि तो बंद करून टाकील तर त्याच्या (बंद केल्या) नंतर कोणी त्याचा चालू करणारा नाहीं. आणि तो परम समर्थ (व) बुद्धिमान् होय. २. अहो लोकांनों ! परमेश्वराचे उपकार जे तुम्हांवर आहेत, त्यांची आठवण करा. बरें, परमेश्वराशिवाय कोणी (आणखीहि) निर्माणकर्ता आहे कीं तो आकाश व पृथ्वींतून तुम्हांस अन्नसंपत्ति देईल ? तर त्याच्यावांचून कोणीच उपास्य नाहीं. मग तुम्हीं लोक कोठें बहकले चालले जात आहां ? ३. आणि (हे पैगंबरा !) जर (हे लोक) तुला पाखंडी म्हणतील, तर तुझ्या पूर्वींहि पैगंबरांना पाखंडी म्हटलें जाऊन

(१) हजरत पैगंबरसाहेबांचे सांत्वन करणें हा येथें उद्देश होय; कीं या लोकांचें तुम्हांस पाखंडी म्हणणें ही कांहीं नवीन गोष्ट नाहीं. तुमच्या पूर्वींच्या

चुकलें आहे. आणि (अखेर) सर्व गोष्टी परमेश्वराच्याच हुजुरांत रुजू केल्या जातील. ४. अहो लोकांनों ! परमेश्वराचें (पुनरुत्थानाचें) वचन सत्य होय. तर असें न व्हावें कीं इहलौकिक आयुष्य तुम्हांस धोक्यांत टाकून ठेवील आणि असें न व्हावें कीं फसव्या (सैतान), परमेश्वरासंबंधानें तुम्हांस बहकवून टाकील. (कीं आज्ञाभंग करा व क्षमेची उमेद बाळगा.) ५. कांहीं संशय नाहीं कीं सैतान तुमचा (कट्टा) वैरी होय; तर तुम्हींहि त्याला (आपला) वैरींच समजून असा. तो तर आपल्या समूहास (आपल्याकडे) केवळ यासाठीं बोलावितो कीं या लोकांनीं (शेवटीं) नरकवाश्यांत (जाऊन सामील) व्हावें. ६. जे लोक नास्तिक होत त्यांना सक्त शिक्षा होणें आहे. आणि ज्या लोकांनीं विश्वास धरिला व चांगलीं कामेंहि केलीं त्यांच्यासाठीं (पापांची) क्षमा आणि (पुण्य कर्मांचा) मोठा मोबदला होय. ७. तर कां ज्या(मनुष्या)ला त्याचें वाईट कर्म (सैतानाच्या बहकाविण्यानें) सुशोभित करून दाखविलें गेलें व तो (आपल्या मनोविकारामुळें) त्यास चांगलें समजतो, तो (मनुष्य कोठें सदाचरणी विश्वासूंच्या बरोबर होऊं शकतो)? गोष्ट ही होय कीं, परमेश्वर ज्याला इच्छितो त्याला कुमार्गीं लावितो व ज्याला इच्छितो त्याला सरळमार्ग दाखवितो. तर (हे पैगंबरा!) या लोकां (च्या स्थिती)बद्दल खेद करून करून (कोठें) तुझा जीव न जावो! (तूं सहन करून बैस. कारण,) जसजशीं कर्में हे लोक करीत आहेत परमेश्वर त्या(सर्वां)शीं वाकब होय. (व वेळेवर त्यांस समजून घेईल.) ८. आणि परमेश्वरच असा (परम समर्थ) होय कीं जो वारा चालवितो व वारा ढगांस उभारतो. मग ढगांस आम्हीं अशा शहराकडे हांकून लावितो कीं, जें (पाण्याच्या अभावामुळें) मृत (म्हणजे पडीत पडलेलें) आहे. मग आम्हीं पावसाद्वारें जमिनीस तिच्या मृत झाल्या

लोकांनींहि पैगंबरांना पाखंडी म्हटलें व त्यांनीं सहन केलें. तुम्हींहि सहन करा. याशिवाय अखेरीस प्रकरण परमेश्वराच्या हातीं आहे; तो पाखंडी म्हणणाऱ्यांस पाहून घेईल.

(१) कर्म सुशोभित करून दाखविणें म्हणजे तें अगदींच वाईट आहे; पण सैतान तें मनुष्याच्या विकृत नजरेंत चांगलें दर्शवितो व तें त्याला चांगलें दिसतें.

पश्चात सजीव (व टवटवीत) करून टाकितों. अशाच प्रकारें (लोकांचेंहि पुनरुत्थानांत जिवंत) उठणें होईल. ९. जो कोणी इजत अब्रूचा अभिलाषि असेल तर (त्याला पाहिजे कीं त्यानें परमेश्वराचें आज्ञापालन करावें; कारण,) इजत अब्रू सर्व परमेश्वराची (देणगी) होय. (चांगल्या) चांगल्या गोष्टी त्याच्याच (सेवे)पर्यंत पोहोंचतात आणि (तोच) चांगलें काम (करणारांचे दर्जे) वाढवितो. आणि (हे पैगंबरा!) जे लोक (तुझ्या छळणुकीसाठीं) वाईट वाईट युक्त्या लढवीत राहतात त्यांना सक्त शिक्षा होणें आहे. आणि त्यांचे (सर्व) डावपेंच तेच (अखेर) निष्फळ[1] होऊन जातील. १०. आणि (लोकांनों!) परमेश्वरानेंच (प्रथम) तुम्हांस मातींतून निर्मिलें, व मग वीर्यबिंदूतून; व मग (स्त्रीपुरुष बनवून) तुम्हांस जोडपीं जोडपीं बनविलीं. आणि कोणीहि स्त्री गर्भधारण करीत नाहीं व (ती मूलहि) प्रसवत नाहीं परंतु (हें सर्व) परमेश्वराच्याच ज्ञानानें (व परवानगीनें होतें.) आणि कोणा दीर्घायुष्य दिलेल्या मनुष्यास दीर्घायुष्य दिलें जात नाहीं व त्याच्या वयांतून कांहीं कमी केलें जात नाहीं; परंतु (हें सर्व 'लौहे महफुज' या) पुस्तकांत नोंदलेलें होय. कांहीं संशय नाहीं कीं ही (सर्व) परमेश्वरापाशीं (एक) सोपीशी (गोष्ट) होय. ११. आणि (समुद्र) दोन (प्रकारचे असतात व ते दोन्हीं) समुद्र[2] एकसारखे नसतात. एक (असा आहे कीं) त्याचें पाणी गोडें, रुचकर (व गिळण्यास) सुखावह होय आणि एक (असा आहे कीं त्याचें पाणी खारें कडवें होय. आणि (असें असतांहि) तुम्हीं (लोक) दोन्हीं (प्रकारच्या समुद्रां)तून (मासे शिकार करून त्यांचें) ताजें ताजें मांस खातां आणि जडजवाहीर (म्हणजे मोत्यें) काढतां कीं तीं तुम्हीं लेत असतां. आणि (हे वाचक-श्रोत्या!) तूं पाहतोस कीं गलबतें

(१) यांत इस्लामधर्माच्या वर्चस्वाचें शुभवर्तमान व ढळढळीत भविष्य वचन आहे.

(२) गोडा व खारा समुद्र यांच्या उपमेंत इस्लाम व नास्तिकपणा यांजकडे इषारत आहे. ह्मणजे इस्लाम मनुष्यस्वभावास अनुकूल असून अंतःकरण त्यास कबूल करितें. आणि नास्तिकपणापासून मन कंटाळतें व पळतें. मग जी दोन्ही समुद्राची एकच स्थिति सांगितली आहे त्यानें मात्र परमेश्वराचें परमसामर्थ्य व्यक्त करण्याचा हेतु होय.

समुद्रांत (पाण्याला, गोडें असो किंवा खारें) फाडत चाललीं जातात; अशासाठीं कीं तुम्हीं लोकांनीं परमेश्वराचें औदार्य (म्हणजे व्यापार वगैरे लाभ) शोधावें आणि हें कीं तुम्हीं (त्याचे) आभार मानावेत. १२. तो रात्री(च्या एका भागा)स दिवसांत दाखल करितो व दिवसा(च्या एका भागा)स रात्रींत दाखल करितो; आणि त्यानेंच सूर्य व चंद्र यांस (आपल्या) आज्ञांकित करून ठेविलें आहे; कीं प्रत्येक (ह्याचप्रमाणें आपल्या) नियमित काळांत मार्ग आक्रमीत राहतो. (लोकांनो!) हाच परमेश्वर तर तुमचा पालनकर्ता होय; त्याचेंच राज्य होय आणि त्याच्याशिवाय ज्या (उपास्यां)स तुम्हीं बोलवितां ते किंचितहि[१] तर अधिकार बाळगीत नाहींत. १३. तुम्हीं त्यांना (कितीहि) बोलवा (प्रथम) तर ते तुमचें बोलाविणें ऐकणारच नाहींत; आणि (कदापि) ते ऐकतीलहि तर ते तुमची दाद घेऊं शकणार नाहींत. आणि (तुम्हीं जे त्यांना ईश्वराचे पातीदार बनवितां) तर पुनरुत्थानाचे दिवशीं (हेच) तुमच्या पातीदार बनविण्यास नाकबूल जातील. आणि (हे वाचक–श्रोत्या! परमेश्वर जो प्रत्येक गोष्टीच्या वस्तुस्थितीशीं) वाकबगार[२](होय, या पातीदारांची असत्यता त्याच्या) सारखा तर कोणी तुला सांगावयाचाच नाहीं. १४. अहो लोकांनो! तुम्हीं (प्रतिक्षणीं) परमेश्वराची अपेक्षा बाळगणारे आहां; आणि परमेश्वर (जो होय तर) तोच निरपेक्ष (व) सुस्तुत्य होय. १५. तो इच्छील तर तुम्हां (सर्वां)स (पृथ्वीच्या पाठीवरून उचलून) घेऊन जाईल आणि नवीन सृष्टि आणून वसवील १६. आणि ही (गोष्ट) परमेश्वराला

(१) यांत " कित्मीर " या शब्दाचा अर्थ खजुरीच्या आठळींतील जो पडदा बहुधा तिच्या गीरांत मिसळून एक जात होतो तो आणि कित्येक खजुरींत आठळींच्या खांचेंत तो दिसूनहि येतो. पण तो इतका बारीक व सूक्ष्म असतो कीं अरबी वाक्प्रचारांत तो भिकार व बिन किंमतीच्या वस्तूसंबंधानें बोलतात. म्हणूनच आम्हीं त्यानें ' किंचितहि ' असें भाषांतर केलें आहे.

(२) ही अरबी भाषेची एक म्हण आहे; व ती जेथें, माझ्यापेक्षां उत्तम आणखी कोण काय जाणील कीं मी त्याचा वाकबगार आहे, असें बोलावयाचें असतें तेथें बोलली जाते. येथें या जागीं परमेश्वरानें ती आपल्या संबंधानें म्हटली आहे.

(कांहींच) दुष्कर नाहीं. १७. आणि (पुनरूत्थानाच्या दिवशीं) कोणीहि दुसऱ्या कोणा(च्या पापा)चें ओझें आपल्यावर घेणार नाहीं. आणि जर कोणावर (पापांचें मोठें) भारी ओझें असेल व तो आपल्या ओझ्याला हात लावण्यासाठीं (कोणालाहि) बोलावील तर त्याचें किंचितहि ओझें वाहून दिलें जाणार नाहीं. व (मग ज्याला त्यानें बोलाविलें आहे त्याचा) तो नातलगच (कां) असेना! (हे पैगंबरा!) तूं तर केवळ अशा लोकांसच भिववूं शकतोस कीं, जे पाहिल्याविना आपल्या पालनकर्त्यास भितात व नमाज पढतात. आणि जो कोणी सुधारतो तो आपल्याच(कल्याणा)साठीं सुधारतो. आणि (सरशेवटीं सर्वांस) परमेश्वराकडेच परतून जाणें आहे. १८. आणि आंधळा व डोळस हे बरोबर (होऊं शकत) नाहींत; १९. आणि अंधःकार व प्रकाशहि नाहींत. २०. आणि सावली व उन्हहि नाहींत. २१. आणि जिवंत व मेलेले बरोबर होऊं शकत नाहींत. आणि परमेश्वर ज्याला इच्छितो त्याला गोष्ट ऐकण्या (मानण्या)ची सुबुद्धि देतो. आणि (हे पैगंबरा!) जे लोक थडग्यांत (गाडलेले) आहेत त्यांना तूं (आपल्या गोष्टी) ऐकवूं शकत नाहींस;(व या नास्तिकांसहि मेलेलेच समज) २२. तूं तर (ईश्वरीशिक्षेकडून) भय सुचविणारा आहेस एवढेंच काय तें. (लोकांस अखत्यार आहे कीं ते ऐकोत अगर न ऐकोत). २३. वस्तुतः आम्हींच तुला (ईश्वरप्रसन्नतेची) खुशखबर ऐकविणारा व (ईश्वरीशिक्षेचें) भय सुचविणारा (बनवून) पाठविलें आहे. आणि कोणतीच जनता अशी (झाली) नाहीं कीं तींत कोणी भय सुचविणारा होऊन गेला नसेल. २४. आणि (हे नास्तिक) तुला पाखंडी म्हणतील तर जे लोक यांच्यापूर्वीं होऊन गेले आहेत तेहि (आपल्यापैकीं आपल्या पैगंबरांस) पाखंडी म्हणून चुकले आहेत. त्यांचे पैगंबर त्यांच्यापाशीं चमत्कार व पोथ्या व अशीं पुस्तकें घेऊन आले कीं त्यांत (सन्मार्ग-) प्रकाश होता. (असें असूनहि ते पाखंडीच म्हणीत राहिले). २५. मग तर मीहि नास्तिकांस पकडलें. तर (हे पैगंबरा! तूं पाहून घेतलेंच असेल कीं) माझी नाखुशी (त्यांच्या-ठायीं) कशी (वाईट) झाली? २६. (हे वाचक-श्रोत्या!) कां तूं या

(३) या सर्व उपमा मुसलमान व नास्तिक आणि इस्लाम व नास्तिकपणा यांच्या संबंधानें आहेत.

गोष्टीचे अवलोकन केलें नाहींस कीं परमेश्वरानेंच आकशांतून पाणी पाडिलें; मग त्या(पाण्या)च्या द्वारें आम्हीं भिन्न भिन्न रंगांचीं फळें काढिलीं; आणि (अशाच रीतीनें) पर्वतांत भिन्न भिन्न रंगांचे कांहीं प्रदेश होत. (कित्येक) पांढरे व (कित्येक) लाल; आणि (कित्येक) काळे ठिक्कर २७. आणि अशाच रीतीनें माणसें व जनावरें व चुतुष्पाद प्राणी यांचे रंगहि नानातऱ्हेचे होत. परमेश्वराला तर त्याच्या सेवकां-पैकीं जे (त्याच्या सामर्थ्यचिन्हांचें) ज्ञान बाळगितात तेच काय ते भितात. निःसंशय परमेश्वर समर्थ (व) क्षमाशील होय. २८. जे लोक परमे-श्वराच्या पुस्तकांचें पठन करितात व नमाज पढतात आणि जें कांहीं आम्हीं त्यांस देऊन ठेविलें आहे त्यांतून गुप्तपणें व उघडपणें (परमार्थांत) खर्च करतात, निःसंशय ते अशा व्यापाराची आशा बाळगून बसले आहेत कीं ज्यांत कधीं तोटाच येऊं शकत नाहीं. २९. कारण कीं, परमेश्वर त्यांना त्यांचे मोबदले पुरे पुरे भरून देईल आणि आपल्या कृपेनें त्यांना जास्तहि देईल. (कारण,) तो (फारच) क्षमाकर्ता (व मोठा) गुणग्राहक होय. ३०. आणि (हे पैगंबरा! हें) पुस्तक जें आम्हीं प्रकटीकरणाद्वारें तुला पाठविलें आहे तें (बिलकुल) सत्य होय (आणि) जीं (पुस्तकें) याच्या पूर्वींचीं होत त्यांची (हें) सत्य-ताहि पटविते. निःसंशय परमेश्वर आपल्या सेवकां (च्या स्थिती) शीं माहितगार (असून त्यांचीं कर्में) पाहतो आहे. ३१. मग आम्हीं आपल्या सेवकांतून ज्यांना (ह्या पुस्तकाचे सेवेसाठीं) निवडून काढिलें त्या लोकांस (त्या) पुस्तकाचा वारसदार ठरविला, (म्हणजे मुसलमानांना). मग त्यांजपैकीं (कित्येक तर त्याप्रमाणें न चालल्यामुळें) आपल्या जिवावर जुलूम करीत आहेत व (कित्येक) त्यांतून मध्यम पंथानें चालतात. आणि (कित्येक) त्यांतून (असेहि आहेत कीं जे) परमेश्वराचे आज्ञेनें पुण्याच्या कामांत (इतराहूनहि) पुढेंच सरसावून जातात. हीच तर (परमेश्वराची) मोठी कृपा होय. ३२. (आणि त्याचा मोबदला आहे) नेहमीं राहण्याच्या (स्वर्गाच्या) बागा कीं हे लोक (राहण्यासाठीं) त्यांत दाखल होतील; (व) तेथें त्यांना सोन्याचीं कंकणें व मोत्यें लेवविलीं जातील; व तेथें त्याचा (नित्याचा) पोशाकहि रेशमी होईल. ३३.

आणि (हे लोक देणग्या पावून) म्हणतील कीं परमेश्वराची उपकारस्तुति होय कीं त्यानें (हरेक तऱ्हचें दु:ख व) क्लेश आम्हांपासून दूर केले. नि:संशय आमचा पालनकर्ता फार क्षमाशील (व असा) मोठा गुणग्राहक होय; ३४. कीं त्यानें आम्हांस आपल्या कृपेनें राहण्याच्या (अशा) घरांत आणून उतरलें कीं येथें आम्हांला (कोणा तऱ्हेचे) श्रम पोंहचत नाहींत व येथें आम्हांस (कोणातऱ्हेचा) थकवा लागत नाहीं. ३५. आणि जे लोक नास्तिक होत त्यांच्यासाठीं नरकाग्नि (तयार) आहे; त्यांना मृत्यु येत नाहीं कीं ते मरून जातील आणि नरकाची शिक्षाहि त्यांच्यावरून हलकी केली जात नाहीं. आम्हीं प्रत्येक कृतघ्नास अशाच प्रकारें सजा देत असतों. ३६. आणि हे लोक नरकांत (पडल्या पडल्या) हाहाकार करतील कीं हे आमच्या पालनकर्त्या! आम्हांला (येथून) काढून (पुन्हां जगांत) घेऊन चल; कीं आम्हीं जशीं कर्में आचरीत होतों तशीं नव्हेत; (किंबहुना) चांगलें कर्म करूं. (आम्हीं त्यांस उत्तर देऊं कीं) कां आम्हीं तुम्हांस इतकीं वयें दिलीं नव्हतीं कीं ज्याला विचार करावयाचा होता, तो इतक्या वयांत (खूप चांगल्या प्रकारें) विचार करून घेता? आणि (या शिवाय) तुम्हांपाशीं (आमच्या शिक्षेचें) भय सुचविणारा (पैगंबरहि) येऊन गेला. तर आतां (आपल्या कृत्यांची) मजा चाखा. कांकीं आज्ञाभंजक लोकांचा (येथें) कोणी मदतगार नाहीं. ३७. नि:संशय परमेश्वर आकाशाच्या व पृथ्वीच्या गुप्त गोष्टींचा ज्ञाता होय; नि:संशय तो (लोकांच्या) अंतस्थ विचाराशीं सुद्धां माहीतगार होय. ३८. तोच असा (परम समर्थ) होय कीं ज्यानें तुम्हांलोकांस पृथ्वींत (पूर्वींच्या लोकांचे) प्रतिनिधि बनविले. मग (यावरहि) जो कोणी नास्तिकपणा करितो त्याचा नास्तिकपणा त्याच्याचपुढें येईल; आणि जे लोक नास्तिकपणा करतात त्यांच्या नास्तिकपणामुळें परमेश्वरासमीप (त्यांच्याकडून) नाराजीच वाढत चालली जाते आणि नास्तिकपणामुळें नास्तिकांचा तोटाच जास्त होत जातो. ३९. (हे पैगंबरा! या लोकांस) सांग कीं तुम्हीं परमेश्वराला सोडून ज्यांस बोलावित असतां त्या तुमच्या सरकतदारां(च्या स्थिती)ची तुम्हांला (कांहींहि) खबर आहे? (जरा एक नजर) मलाहि तर दाखवा कीं त्यांनीं कोणती पृथ्वी

बनविली आहे अगर आकाशां(च्या रचनें)त त्यांची (कांहीं) पाती आहे? अगर आम्हीं या (सरकतदार मानणारा)स कोणी एखादें पुस्तक दिलें आहे कीं हे त्याचा आधार बाळगितात? (यांतून कोणतीहि गोष्ट नाहीं.) किंबहुना, हे जुलमी लोक एकमेकांस जे वायदे करतात, त्या केवळ (नसत्या) भूलथापा होत. ४०. निःसंशय परमेश्वर आकाशांस व (तसेंच) पृथ्वीस आवरून आहे कीं तीं (कोठें आपल्या जागेवरून) ढळून (न) जावींत. आणि जर तीं (कदापि) ढळूनहि जातील तर मग त्याच्याशिवाय कोणीच (असा) नाहीं कीं जो त्यांस आवरूं शकेल. निःसंशय परमेश्वर सहसा न रागावणारा (व सेवकांच्या पापांचा) क्षमाकर्ता असा होय. ४१. आणि (हे नास्तिक तर) परमेश्वराच्या मोठ्या मोठ्या गंभीर शपथा वाहत होते कीं जर यांच्यापाशीं (परमेश्वराकडून) कोणी भय सुचविणारा येईल तर (कोणतीहि जनता असो) ते अवश्य हरेक जनतेपेक्षां अधिक सन्मार्गोन्मुख होतील. मग जेव्हां भय सुचविणारा यांच्यापाशीं येऊन पोहोचला तेव्हां (त्याच्या येण्यानें) यांच्या तिरस्कारांत मात्र (उलटी) भरच पडली; ४२. कीं ते मुलखांत उद्धटपणा व वाईट (वाईट) डावपेंच करूं लागले आणि वाईट डावपेंच (उलट) ते करणाऱ्यांच्याच गळ्यांत येतात. तर असो नसो, (हे लोक) पूर्वींच्या लोकांशीं जें वर्तन होत आलें आहे त्याच वर्तनाची वाट पाहतात. तर (हे पैगंबरा!) तूं परमेश्वराच्या कायद्याला कधींच बदलतांना पावणार नाहींस आणि परमेश्वराच्या कायद्याला कधींच टळतांनाहि पाहणार नाहींस. ४३. कां (हे लोक) मुलखांत हिंडले फिरले नाहींत व त्यांनीं पाहिलें नाहीं कीं जे लोक यांच्यापूर्वीं होऊन गेले आहेत त्यांचा कसा (वाईट) परिणाम झाला? आणि वास्तविक पाहतां बलांत (ते लोक) यांच्याहून अधिक

(१) वायदे म्हणजे आस्था किंवा आशा ज्या मूर्तीपूजक लोक, तारण, शिफारस सान्निध्य व इहलौकिक यशप्राप्ती यांसंबंधानें एकमेकांस लावून ठेवितात त्या. पण वास्तविक पाहतां, ह्या सैतानी वा असुरी फसगती व भूलथापा होत; कारण ज्यांस परमेश्वराचे सरकतदार वा पातीदार ठरविलें जातें त्यांना कोणत्याच गोष्टीची सत्ता किंवा अधिकार नाहीं.

होते. आणि परमेश्वर (कांहीं असा झाला गेला) नाहीं कीं आकाश व पृथ्वींत त्याला कोणतीहि वस्तु हारवूं शकेल. निःसंशय तो (सर्वांच्या-स्थितीचा) ज्ञाता (व मोठा) सामर्थ्यवान् होय. ४४. आणि जर परमेश्वर लोकांस त्यांच्या दुष्कर्मांच्या शिक्षेंत धरता, तर पृथ्वीच्या पाठीवर कोणाहि प्राण्यास (बाकी) न सोडता. परंतु तो एका नियमित काला (म्हणजे पुनरुत्थाना) पर्यंत लोकांस अवकाश देतो. मग जेव्हां त्याचा (तो) काल येऊन पोहोंचेल तेव्हां परमेश्वर आपल्या सेवकां(च्या स्थिती)स निरिक्षीत आहे.(जसें ज्याचें कर्म असेल तसा त्याला मोबदला देईल). ४५.

(१) अरबच्या मूर्तीपूजकांपाशीं कोणी पैगंबर तर आला नव्हता. म्हणून ते इतर लोकांचे आज्ञाभंग ऐकून म्हणत असत कीं, आह्मांपाशीं पैगंबर येईल तर आह्मीं ह्या सर्वांहून अधिक त्याचें आज्ञापालन करूं.परंतु जेव्हां खरोखरांच त्यांच्यापाशीं शेवटचे म्हणजें कलीयुगाचे पैगंबर आले तेव्हां जें इतर जनतांनीं केलें होतें तेंच त्यांनींहि केलें; म्हणजे शिरजोरी केला व पैगंबरसाहेबांच्या इजा देण्यांत होईल तितका प्रयत्न केला; कांहींच बाकी ठेविली नाहीं.

(२) पृथ्वीच्या पाठीवर ह्मणजे भूतळावर.

अध्याय ३६ वा.

सूरतु—यासीन.

हा अध्याय मक्केंत प्रकट झाला. यांत ८३ महावाक्यें आहेत. 'या—सीन' या त्रोटक अक्षरांच्या अर्थाबद्दल विद्वानांत मतभेद आहे. पण एवढें मात्र खरें आहे कीं याचा गुढार्थ परमेश्वर व त्याचा पैगंबर यांसच ठाऊक होय. कै. मौलाना शाह अबदुल कादिर साहेब दिल्लीनिवासी यांनीं लिहिलें आहे कीं 'यासीन' हें हजरत मोहंमद पैगंबरसाहेबांचे नांवांपैकीं एक नांव होय. ह्मणूनच 'आले—यासीन' ह्मणजे यासीन अथवा मोहंमद पैगंबरांचा वंश असा अर्थ घेतला जातो. शिवाय हेच भाष्यकार ह्मणतात कीं मक्केचें नास्तिक जे हजरत पैगंबरसाहेबांस ह्मणत होते कीं तूं परमेश्वराचा पाठविलेला नाहींस, म्हणून त्यांस उत्तरादाखल परमेश्वरानें यासीन ह्मणजे हे सरदार, या किताबाद्वारें पैगंबरांला संबोधून सांगितलें आहे कीं तूंहि इतर पैगंबरांपैकींच एक पैगंबर आहेस. या अध्यायास या त्रोटक अक्षरांवरून हें नांव देण्यांत आलें आहे. याला कुराणाचें हृदय वा अंतःकरण असेंहि नांव पैगंबरांनीं दिलें आहे. याच्या पारायणानें प्राणोत्क्रमणाच्या वेळेची यातना शमते; म्हणून त्यावेळीं हा वाचून ऐकविण्याचा सुयोग असतो.

परम दयाळू (आणि) कृपाळू परमेश्वराचे नांवानें (मी आरंभ करितों.)

य. स. (या-सीन.) १. कुराण ज्यांत (सर्वस्वीं) शहाणपणाच्या गोष्टी होत त्याची शपथ, २. कीं (हे 'मोहंमद'!) कांहींच संशय नाहीं कीं (इतर) पैगंबरांपैकींच तूंहि (पैगंबर) आहेस; ३. (आणि धर्माच्या) सरळ मार्गावर आहेस. ४. (हें कुराण) सामर्थ्यवान् (व) दयाळू (परमेश्वरा) नें प्रकटिलें आहे; ५. कीं तेणें करून तूं अशा लोकांस (ईश्वरी

शिक्षेचें) भय सुचवावेंस कीं ज्यांच्या वाडवडिलांस (तुझ्या पूर्वीं कोणाहि पैगंबराचे मार्फत ईश्वरी शिक्षेचें) भय सुचाविलें गेलें नव्हतें; व (म्हणूनच) ते (धर्माकडून) गाफिल होत. ६. यांच्यांतून बहुतेकांवर तर(परमेश्वराचें) वचन सिद्ध होऊन चुकलें आहे. तर हे (कोणाहि तऱ्हेनें) मानणार नाहींत. ७. आम्हीं यांच्या गळ्यांत मानखोडे घालून टाकले आहेत व ते हनवट्यापर्यंत (येऊन फसलेले) आहेत; म्हणून त्यांचीं डोकीं (अशीं) ताठून वर गेलीं आहेत (कीं त्यांना मार्गच दिसून येत नाहीं.) ८. आणि आम्हीं एक आडभिंत तर यांच्या पुढें बनविली व एक आडभिंत यांच्या मागें; व मग वरून त्यांना टाकलें ढांपून; तर हे पाहूंच शकत नाहींत. ९. आणि (हे पैगंबरा!) तूं यांना (ईश्वरीशिक्षेचें) भय सुचविलेंस काय अगर न सुचविलेंस काय, हें यांच्याकरितां सारखेंच होय. हे तर विश्वास धरणार नाहींत. १०. जो कोणी बोधाप्रमाणें चालेल व बिन पाहिल्या परम दयाळू (परमेश्वरा)ला भीईल त्यालाच काय तें तूं भिववूं शकतोस. तर त्याला (पापांची) क्षमा व (पुण्यकर्मांच्याऐवजीं) सन्मानाचा मोबदला यांची खुशखबर ऐकवून दे ११. निःसंशय आम्हीं मेलेल्यांस जिवंत करूं; आणि जीं (कर्मे पुढची सामुग्री म्हणून लोक आपल्यापुढें) पुढें पाठवितात व त्यांचीं (जीं) चिन्हें (मरणोत्तर जगांत बाकी राहतात तीं सर्व) आम्हीं लिहीत आहों. आणि आम्हीं तर ऐकूणेक वस्तु सुबोध पुस्तकीं(म्हणजे 'लैहेमहफूज')मध्यें कलमबंद करून ठेविली आहे. १२.

(१) मक्केचे नास्तिक हे हजरत इस्माईल वा इस्माएल या पैगंबराचे वंश होते; त्यांच्याकडे हजरत इस्माईल यांच्यानंतर हजरत मोहंमद पैगंबरापर्यंत कोणीच पैगंबर आला नव्हता.

(२) भावार्थ हा कीं, हे लोक ईश्वराच्या ज्ञानांत शिक्षापात्र ठरून चुकले होते.

(३) सरळ मार्ग न सुचण्याचे दोन दृष्टांत दिले आहेत. एक तर गळ्यांत मानखोडे फसून राहिलेले व त्यामुळें डोकीं ताठून वर गेलेलीं; तर मार्ग काय धूळ, सुचणार! दुसरा, पुढें आडभिंत व मागें आडभिंत आणि वरून पाढून टाकलेलें छत; तर काय सुचणार? तात्पर्य नास्तिक शेखी व विनाकारणाचा हट्ट वगैरे विचारांत गढून गेलेले आहेत; तर त्यांना विश्वासाचा मार्ग कसा फावणार.

(४) येथें 'इमाम' या शब्दाचा अर्थ पुढारी व राजमार्ग असा आहे. 'लौहे-

आणि (हे पैगंबरा!) या (लोकां)स उदाहरणापरीं एका गांव-वाल्यांचा अहवाल सांग कीं जेव्हां त्यांच्यापाशीं पैगंबर आले: १३. असे कीं (प्रथम तर) आम्हीं त्यांजकडे दोन (पैगंबर) पाठविले, तेव्हां त्यांनीं या उभयतांस पाखंडी म्हटलें. यावर आम्हीं तिसऱ्या(पैगंबरा)द्वारें (त्यांची आणखी) मदत केली. तर या तिघांनीं (मिळून) त्यांस सांगितलें कीं आम्हीं तुम्हांकडे (परमेश्वराचे) पाठविलेले (आलों) आहों. १४ ते म्हणूं लागले कीं तुम्हीं तर केवळ आमच्याच सारखीं मनुष्यें आहां आणि परम दयाळू(परमेश्वरा)नें कोणतीच वस्तु (पुस्तक वगैरे या प्रकारची कधींच) पाठविली नाहीं. तुम्हीं तर निखालस खोटें बोलतां. १५. (पैगंबरांनीं) म्हटलें कीं आमचा पालनकर्ता जाणून आहे कीं आम्हीं निःसंशय (त्याचेच) पाठविलेले तुम्हांकडे आलों आहों. १६. आणि आमचें काम तर (ईश्वराज्ञेचें साफ) साफ पोहोंचतें करणें होय एवढेंच. १७. ते म्हणूं लागले कीं आम्हीं तर तुम्हांला (फारच) अपशकुनी पावलों (कीं तुमच्या येतांच आम्हीं दुष्काळ वगैरेंत पिडून गेलों). जर तुम्हीं (आपल्या उपदेशापासून) पराङ्मुख न व्हाल, तर आम्हीं तुम्हांला अवश्य धोंडमार करून टाकूं आणि अवश्यच तुम्हांस आम्हांकडून सक्त शिक्षा पोहोंचेल. १८. (पैगंबरांनीं) सांगितलें कीं (हें तर) तुमच्याच कामाचें दुर्लक्षण (होय कीं कोठेंहि रहा तें) तुमच्या सोबतच आहे. कां तुम्हांस बोध दिला गेला म्हणून (तुम्हीं आम्हांवर उलटी तोहमत ठेवूं लागला) ? किंबहुना तुम्हीं (खुद्द या प्रकारचे) लोक आहां कीं भक्ति (मर्यादीचें) उल्लंघन करितां. १९ .आणि शहराच्या पलिकडच्या टोंकाहून एक पुरुष धांव मारीत आला (व येऊन)म्हणूं लागला कीं हे बांधवांनों ! या पैगंबरांच्या कह्याप्रमाणें चाला. २० (अवश्यच) अशा लोकांच्या कह्याप्रमाणें चाला कीं जे तुम्हांपासून (कांहींच) वेतन मागित नाहींत आणि ते स्वतःहि सरळ मार्गावरच होत. २१.

महफूज' यास या दोन्ही गोष्टी लागू पडतात. कारण सर्व मागील व पुढील गोष्टी त्याच्याच अनुरोधानें घडून आल्या व पुढेंहि येतील. जणुं सर्व गोष्टी ठळक रीतीनें नोंदलेल्या आहेत; शिवाय याचा अर्थ ईश्वरी ज्ञान असाहि होऊं शकतो.

पवित्र कुराण

भाग तेविसावा.

सूरतु–यासीन (पुढें चालू)

आणि मला काय (वेड) आहे कीं ज्यानें मला निर्माण केलें आहे त्याचींच

---

(१) वरील १३ ते ३२ वाक्यांपर्यंत एका गांवाचें वर्णन आहे. त्या गांवाच्या नांवाचा कुराणांत कोठें स्पष्ट उल्लेख नाहीं. तसाच त्यांच्याकडे तीन पैगंवर कोणते पाठविले होते व जो गृहस्थ शहराच्या पलिकडल्या टोंकाहून धांव घेत आला व ज्याला धोंडमार करून लोकांनीं मारून टाकिलें होतें तो कोण होता त्याचाहि मजकूर कोठें नाहीं. परंतु हें कसेंहि असो, या गोष्टीच्या सगण्यांत जो उद्देश आहे तो उत्तम प्रकारें साधतो. गांवाचीं व मनुष्यांचीं नांवें निश्चित करीत बसण्यांत कांहीं अर्थ नाहीं. कारण एक तर ह्या प्राचीन काळच्या इतिहासापूर्वींच्या गोष्टी व त्याहि संक्षिप्तरूपानें; तत्कालीन इतिहास व धर्मशास्त्रें ह्यांतहि बरीच ढवळाढवळ झालेली असल्यामुळें तींहि दोष मुक्त अशीं नाहींत. म्हणून कांहींच निश्चित सांगतां येणें कठीण. परंतु भाष्यकारांनीं लिहिलें आहे कीं तें गांव अंटियाक (Autioch) वा अंताकिया होतें. त्यांत पैगंबर वा प्रेषित म्हटलें म्हणजे हजरत ईसा वा येशू यांचें शिष्य होते; आणि जो मनुष्य शहराच्या पलिकडल्या टोंकाहून धांव घेत आला होता तो हबीब नांवाचा जातीनें सुतार होता व तो कुष्टरोगीहि होता. ईसा पैगंवराच्या शिष्यांनीं त्याला आपल्या पराक्रमानें बरें केलें. तो त्या शिष्यांस कुमक व त्यांची साक्ष देऊं लागला; ह्मणून अंताकियाच्या लोकांनीं त्याला धोंडमार करून ठार केलें. तेव्हां त्या गांवावर प्रथम दुष्काळ आला व मग वीजा पडल्या व गांव नाश पावून गेलें; वगैरे गोष्टी भाष्यावरून विशद होतात. पण खरें ज्ञान परमेश्वरालाच होय. आम्हीं या जागीं भाषांतर वाचणारांस ही गोष्ट समजावूं इच्छितों कीं कुराणाला ऐतिहासिक दृष्टीनें पाहण्याची जरूर नाहीं. ह्यानें मूळहेतु न साधतां आपला भक्तिभावहि डगमगीत होतो. कारण कुराणाचा इतिहास जरी खरा

उपासना मी न करावी ? आणि वास्तविक पाहतां, तुम्हीं (सर्व मेल्या-नंतर) त्याच्याचकडे पालटून नेले जाल. २२. कां त्याच्याशिवाय इतरांस मी उपास्य मानूं ? जर परमदयाळू (परमेश्वर) मला एखादें दुःख पोहोंचवूं इच्छील, तर यांची शिफारस माझ्या कांहींच कामा येणार नाहीं, व हे मला (त्या आपत्तींतून) सोडवूं शकणार नाहींत. २३ (जर) असें करीन तर (मग) मी धडधडीत चुकींत जाऊन पडलों. २४. मी तर तुमच्या पालनकर्त्यावर विश्वास ठेविला आहे. तर माझें (बोधवचन) ऐका (व परदास गांठ बांधा). २५. (तथापि लोकांवर याचा कांहींच परिणाम झाला नाहीं. किंबहुना त्यांनीं त्यास धोंडमार केला व तो मरण पावला. तेव्हां परमेश्वराकडून त्याला) आदेश केला गेला कीं तूं स्वर्गांत जाऊन दाखल हो. (आणि तो अद्यापिहि जनतेच्या हितचिंतनांत होता; म्हणून तो) असे उद्गार काढूं लागला कीं, अरेरे ! माझ्या लोकांस (ही हकीकत) माहीत होईल (व तेहि माझ्याप्रमाणेंच विश्वास धरतील व परमेश्वराला भितील, तर बरें होईल;) २६. कीं माझ्या पालनकर्त्यानें मला क्षमा केली व आदरमान केलेल्या लोकांत मला (नेऊन सामील) केलें. २७. आणि आम्हीं त्याच्या(मरणा)पश्चात त्याच्या लोकांवर आकाशांतून (देवदूतांची) एखादी फौज उतरली नाहीं (कीं ते लोकांला विश्वास धरण्यास भाग पाडते) आणि आम्हांस (फौज) उतरण्याची जरूरीहि नव्हती. २८. ती तर केवळ एक (भयंकर) गर्जना होती (कीं केली गेली) व ते (अग्निप्रमाणें) तेव्हांच विझून (थंडगार होऊन) गेले. २९. सेवकां(च्या स्थिती)वरहि (मोठाच) खेद होय ! यांच्यापाशीं कधीं कोणी असा पैगंबर आला नाहीं कीं, ज्याची त्यांनीं टर उडविली नसेल. ३०. कां या लोकांनीं (या गोष्टीचें) अवलोकन केलें नाहीं कीं यांच्यापूर्वीं आम्हीं कित्येक पिढ्यांचा नाश करून टाकिला; असा कीं (ज्यांच्या नाश केला) ते यांच्याकडे (पुन्हां) परतून येत नाहींत. ३१. पण जेवढे आहेत तेवढे सर्व आमच्या हुजुरांत हजर

आहे तरी बायबल वगैरे पुस्तकांशीं त्याची तुलना करावयाची तीं पुस्तकेंच मुळीं भ्रष्ट झालीं आहेत. म्हणून धर्मभाव राखणाऱ्या लोकांनीं याविषयीं अवश्य जपावें.

ठेविले गेले आहेत. ३२. आणि या(लोकां)च्या (समजण्या)साठीं (आमच्या सामर्थ्याची) एक निशाणी, मृत (ह्मणजे पडित) जमीन होय; कीं आम्हीं तिला (पर्जन्यवृष्टि करून) सजीव केलें व तींतून धान्य उपजविलें कीं त्यांतूनच (हे लोकहि आपल्या वांट्याचें) खातात. ३३. आणि जमिनींत आम्हीं खजुरीच्या व द्राक्षांच्या बागा लाविल्या व त्यांत (पाण्याचे) झरे वाहविले. ३४. अशासाठीं कीं बागांच्या फळफळादींतून (ह्या लोकांनीं आपल्या वांट्याचें) खावें. आणि (हें माहित आहे कीं) हीं फळें यांच्या हातांनीं बनविलेलीं नाहींत. तर कां (हे लोक या देणगीची) उपकारस्तुति करीत नाहींत ? ३५. परम पवित्र होय तो (परमेश्वर) कीं ज्यानें जें कांहीं जमीन रुझविते त्या(वनस्पतीं)च्या जातींतून व (खुद्द)यांच्या आपल्या (म्हणजे मनुष्य–)जातींतून आणि ज्यांस हे जाणत नाहींत अशा (सृष्टीच्या)कोटींतून हरेक तऱ्हेच्या वस्तु निर्माण केल्या आहेत. ३६. आणि यांच्या(समजण्या)साठीं (आमच्या सामर्थ्याची) एक निशाणी रात्र होय कीं, आम्हीं तींतून दिवसाला खेंचून काढून नेतों, मग तेव्हांच हे लोक अंधाऱ्यांत राहून जातात. ३७. आणि सूर्य (होय कीं तो) आपल्या एका ठिकाणाकडे चालला जात आहे. ही जबरदस्त व सर्व ज्ञानी अशा (परमेश्वरा)ची मांडणी होय. ३८. आणि चन्द्र (होय कीं) त्याच्या आम्हीं कला ठरविल्या आहेत; येथपर्यंत कीं तो (महिन्या अखेरीस घटतां घटतां) पुन्हां (असा वक्र व पातळसा) राहून जातो; जणू कीं (खजुरीची) जुनी फांदीच. ३९. तर सूर्याची (ही) योग्यता नाहीं कीं तो चंद्रास जाऊन गांठील व रात्रहि दिवसाच्या पुढें येऊं शकत नाहीं. आणि (सूर्य काय व चंद्र काय)सर्व (आपापल्या) कक्षेंत पोहत (पडले) आहेत. ४०. आणि या(लोकां)च्या (समजण्या)साठीं (आमच्या सामर्थ्याची) एक निशाणी ही होय कीं आम्हीं या(माणसां)च्या संततीस भरलेल्या गलबतांत वाहवून नेतों. ४१. आणि गलबताच्या प्रकाराच्याच आम्हीं यांच्याकरितां आणखी वस्तु (होड्यावगैरेहि) पैदा केल्या आहेत कीं (हे समुद्रांत) त्यांजवर स्वार होतात. ४२. आणि आम्हीं इच्छूं तर यांस बुडवून टाकूं; मग कोणी यांची दाद घेणारा नसेल व हे (कोणा रीतीनें बुडण्याच्या आपत्तींतून) सोडविलेहि जाऊं शकणार

नाहींत. ४३. परंतु (ही) आमची मेहरबानी (होय); आणि एका (नियमित) काळापर्यंत (यांना इहलौकिक) फायदे (पोहोंचवावयाचे) आहेत. ४४. आणि जेव्हां यांना सांगितलें जातें कीं ज्या (आपत्ति[1] तुम्हांस) तुमच्या पुढून व तुमच्या मागून (घेरून) आहेत त्यांपासून भीत राहा कीं कदाचित तुम्हांवर दया केली जाईल; (तेव्हां ते याची मुळींच पर्वा करीत नाहींत). ४५. आणि यांच्या पालनकर्त्यांच्या निशाण्यांतून कोणचीहि निशाणी यांच्यापाशीं येईल तर हे त्या कडून तोंड फिरविल्या वांचून राहत नाहींत. ४६ आणि जेव्हां त्यांना सांगितलें जातें कीं परमेश्वरानें जी तुम्हांस अन्नसंपत्ति देऊन ठेविली आहे तींतून (कांहीं त्याच्यामार्गांत गोरगरीबांवरहि) खर्च करीत असा; तेव्हां नास्तिक लोक मुसलमानांस म्हणतात, आम्हीं कां अशा लोकांस खाऊं घालावें कीं ज्यांना परमेश्वर इच्छील तर (तुम्हां मुसलमानांच्या मतान्वयें) तो आपणच बहुत कांहीं खायास देऊं शकतो? (आतां तुम्हीं जी परमेश्वराच्या मर्जीविरुद्ध यांची शिफारस करितां तर) मग तुम्हीं धडधडीत भ्रमांत (पडलां) आहां. ४७. आणि नास्तिक मुसलमानांशीं बोलतात कीं जर तुम्हीं खरे आहां तर हें (पुनरुत्थानाचें) वचन केव्हां (पुरें) होईल? ४८ हे तर केवळ या गोष्टीचीच वाट पाहतात कीं हे लोक आपसांत (एकमेकांशीं एरवींच) भांडत झगडत असावेत आणि (करण्याच्या) एका भयंकर आवाजानें यांस (एकदम) येऊन गांठावें. ४९. मग हे मृत्युलेख (करून मालमत्तेची व्यवस्था) करूं शकणार नाहींत व आपल्या पोरांबाळांतहि परतून जाऊं शकणार नाहींत. ५०. आणि (मग दुसऱ्यांदा) करणा फुंकला जाईल, तेव्हां एकदम (सारेचे-

---

(१) माणसाच्या आयुष्यांत हजारों तऱ्हेच्या आपत्ति असतात व पुष्कळ प्रकारचे रोग खुद्द याच्याच शरिरांतून पैदा होतात; आणि याच्यावर बाहेरून बहुत तऱ्हेच्या विपत्ति येऊं शकतात. म्हणून माणसास पाहिजे आहे कीं, त्यानें सर्वकाळ परमेश्वराच्या कोपास भीत राहावें व त्याचाच आश्रय मार्गीत राहावें. दुसरा अर्थ हा होऊं शकतो कीं, "ज्या (शिक्षा किंवा दुःखें) तुमच्या पूर्वीं (इतर लोकांवर येऊन चुकलीं) आहेत आणि जीं तुमच्या मागून (पुढें यावयाचीं) आहेत त्यांजपासून भीत राहा."

सारेच) थडग्यांतून (निघून निघून) आपल्या पालनकर्त्यांकडेच चालूं लागतील. ५१. (आणि ते हैराण होऊन एकमेकांस) पुसतील कीं, अरेरे ! आमचें दुर्भाग्य ! (आह्मीं तर निजलेले पडलों होतों); आम्हांला कोणी आमच्या शय्येवरून (जागवून) उठविलें ? (देवदूत उत्तर देतील कीं) हेंच तर तें (पुनरुत्थान) होय कीं ज्याचें अभिवचन परमदयाळु (परमेश्वरा)नें देऊन ठेविलें होतें व पैगंबर लोक खरें सांगत होते. ५२. (सारांश,) पुनरुत्थान म्हणजे केवळ (करण्याची) एक भयंकर आवाज होईल; तेव्हां एकदम सर्व लोक आमच्या हुजुरांत आणून हजर केले जातील. ५३. मग त्यादिवशीं कोणाहि मनुष्यावर किंचितहि जुलूम होणार नाहीं; आणि तुम्हीं लोक (जगांत) जें करीत राहिलां केवळ त्याचाच मोबदला तुम्हांस दिला जाईल. ५४. निःसंशय स्वर्गांतील लोक त्यादिवशीं मौजेनें (आपलें) मनोरंजन करीत असतील. ५५. ते व त्यांच्या पत्न्या छायेंत तक्तांवर तक्ये लावून (बसलेल्या) असतील. ५६. स्वर्गांत त्यांच्यासाठीं (नानातऱ्हेचे) मेवे (उपलब्ध) होतील; आणि ते जें कांहीं मागतील तें त्यांच्यासाठीं (हजर होईल). ५७. परम कृपाळू पालनकर्ता आपल्याकडून सलाम सांगून पाठवील. ५८. आणि (गुन्हेगारांस हुकूम केला जाईल कीं) हे गुन्हेगारांनों ! आज, (या स्वर्गाच्या लोकांपासून) तुम्हीं अलग व्हा. ५९. हे 'आदम'चे पुत्रांनों ! कां मी तुम्हांस ताकीद केली नव्हती कीं सैतानाची उपासना करूं नका ? कांकीं, तो तुमचा बोलून-चालून शत्रु होय. ६०. आणि हें कीं माझीच उपासना करा; कीं हाच-(धर्माचा) सरळ मार्ग होय. ६१. आणि (असें असतांहि) त्यानें तुम-च्यांतून बहुतेक लोकांस बहकवून सोडलें, तर कां तुम्हीं अक्कल ठेवित नव्हता ? ६२. (तर आतां) ज्याचा तुम्हांस वायदा केला जात होता तोच हा नरकाग्नि होय. ६३. तुम्हीं जो नास्तिकपणा (व इनकार) करीत होता त्याच्याऐवजीं आज यांत दाखल व्हा. ६४. आज आम्हीं यांच्या तोंडांवर मोहोर लावून टाकूं (व हे बोलूंच शकणार नाहींत) आणि जशीं कामें हे लोक करीत राहिले होते तीं यांचे हात आम्हांस सांगून देतील व यांचे पायहि साक्ष देतील. ६५. आणि

आम्हीं इच्छूं तर यांच्या डोळ्यांवर बोळा[1] फिरवून टाकूं (व) मग हे मार्गाकडे दौड घेतील; पण यांना कोठून पाहतां येईल? ६६. आणि आम्हीं इच्छूं तर (हे जेथें आहेत तेथेंच) आपल्या जागच्याजागीं यांना विद्रूप करून (उदाहरणार्थ दगड वा पांगळे करून) टाकूं. मग तर यांच्यानें (पुढेंहि) जाववणार नाहीं व मागेंहि परतवणार नाहीं. ६७. आणि आम्हीं ज्याला दीर्घायुष्य देतों, (शरीर)रचनेंत[2] त्याला आम्हीं उलट घटवित जातों. तर कां हे लोक (इतकेंहि) समजत नाहींत? ६८. आणि आम्हीं या ('मोहंमद' पैगंबरा)स काव्य शिकविलें नाहीं व काव्य याच्या योग्यहि नाहीं. हें (कुराण) तर निरा बोध होय; व (तें) वाचनार्ह[3] (व) सुबोध होय. ६९. (आणि याच्या प्रकटीकरणाचा उद्देश हा होय) कीं जे चैतन्यशुद्ध असतील त्यांना ह्यानें (ईश्वरी शिक्षेचें) भय सुचवावें आणि नास्तिकांवर (ईश्वरी) प्रमाण सिद्ध व्हावें. ७०. कां या लोकांनीं (या गोष्टीचें) अवलोकन केलें नाहीं कीं आम्हीं यांच्याकरितां चतुष्पाद[4] जनावरें पैदा केलीं कीं तीं हीं आमच्याच हातांनीं बनविलेलीं होत; आणि (आतां) हे त्यांचे मालक(बनून बसले)आहेत? ७१. आणि आम्हीं या(चतुष्पादां)स यांच्या वश करून ठेविलें आहे; तर त्यांच्यापैकीं(कित्येक) यांच्या स्वाऱ्या

(१) बोळा फिरवून टाकणें ह्मणजे पुसून पार नाहींसें करणें.

(२) शरीररचनेंत घटविणें म्हणजे हें कीं, मनुष्य म्हातारा होतो; तेव्हां त्याच्या सर्वच गोष्टींत कमी येत जाते. मज्जातंतूंत व शारीरिक शक्तींत वगैरे; तात्पर्य बाल्यावस्थेंत जो कमकुवतपणा होता त्याकडेच तो उलटून जातोंसा दिसतो.

(३) वाचनार्ह ह्मणजे वाचावयास योग्य होण्याचा अर्थ हा कीं, मनुष्य जर समजून त्याचें पठन करीत राहील तर हें असंभाव्य आहे कीं, त्याच्या मनावर त्याचा कांहीं परिणाम होणार नाहीं. कुराणांत ही एक मोठी खुबी आहे कीं, वारंवार तें वाचल्यानें मन कंटाळत नाहीं आणि प्रत्येक वेळीं अशी गोडी लागते कीं, जणूं पहिल्याच वेळीं वाचतो आहे ह्मणून कुराणास वाचनार्ह म्हटलें.

(४) ह्मणजे इतर सृष्टीप्रमाणेंच आम्हीं चतुष्पाद जनावरांनाहि केवळ आपल्या परमसामर्थ्यानें निर्मिलें. यांत कोणाचाच कांहीं हात नाहीं.

होत आणि यांच्यांतून (कित्येकांस) हे खातात. ७२. आणि त्या (चतुष्पादां)त यांच्याकरितां (आणखीही बहुत) फायदे आहेत आणि (मुख्यत्वें करून) पिण्याचे पदार्थ (म्हणजे दूध). तर कां (हे लोक या देणग्यांचे) आभार मानीत नाहींत ? ७३. आणि लोकांनीं परमेश्वराशिवाय (दुसरे दुसरे) उपास्यहि या आशेनें बनवून ठेविले आहेत; कीं यांना (त्यांजपासून) मदत मिळेल. ७४ पण ते त्यांची मदत (तर कांहींच) करूं शकत नाहींत. किंबहुना ह्या (मूर्ति उलट) मूर्तिपूजकांचे (पक्षपाती म्हणजे बंडखोर यांचें) सैन्य ठरून (पुनरुत्थानाचे दिवशीं जाब देण्यासाठीं पकडून) हजर केले जातील. ७५. तर (हे पैगंबरा !) या लोकांच्या गोष्टी तुझ्या खेदास कारणीभूत होऊं नयेत. कारण, (हे लोक) जें कांहीं लपवून करतात व जें कांहीं जगजाहिरपणें करतात तें (सर्व कांहीं) आम्हीं जाणतों (व जो जसें करील तसें भरील). ७६. कां माणसाला हें माहीत नाहीं कीं आम्हीं त्याला वीर्यबिंदूतून पैदा केलें ? असें असतांहि तो (आमचा) उघडउघड (विरोधी बनून) झगडूं लागला. ७७. आणि आमच्या संबंधानें तो दृष्टांत सांगूं लागला व आपली (मूळ) उत्पत्ति विसरून गेला. तो म्हणतो (काय) कीं कोण (असें सामर्थ्य बाळगीत) आहे कीं (माणसाचीं) हाडें गळून (खाक होऊन) गेलीं असतांना तो त्यांस जिवंत करून उभें करील ? ७८. (हे पैगंबरा ! तूं या उद्धटाला) सांग कीं ज्यानें हाडांस प्रथमतः निर्माण केलें होतें तोच यांस (पुन्हांहि) जिवंत करील आणि तो सर्व (तऱ्हेचें) निर्माण करणें जाणतो. ७९. तोच तर (परमसमर्थ) होय कीं तो (कित्येक) हिरव्या झाडां(च्या परस्पर घर्षणा)नें तुह्मां लोकांसाठीं अग्नि पैदा

(१) कुराणाचे शब्द तर हे आहेत कीं हिरव्या झाडांतून अग्नि पैदा करितो. तर याचे अनेक प्रकार आहेत. एक आह्मीं जो भाषांतरांत पत्करला आहे तो दुसरा, कित्येक झाडें ज्यांना आरबींत 'मर्ख' 'अफार' वगैरे म्हणतात तीं हिरवीं असतांनाच एकमेकांवर रगडल्यानें अग्नि प्रदिप्त होतो; आणि अशीहि कांहीं आहेत कीं तीं हिरवींच जळतात. त्यांत एका प्रकारचें तेल असतें. तिसरा प्रकार हा कीं सामान्यतः सर्व हिरवीं झाडें सुकल्यावर जाळलीं जातात. परमेश्वराचे सामर्थ्याचें तर प्रत्येक गोष्टींत आविष्करण होतें; पण मनुष्य त्याचें

करितो; मग तुम्हीं त्यांतून (आणखी अग्नि) पेटवून घेतां. ८०. ज्यानें आकाश व पृथ्वी हीं पैदा केलीं तो (परमेश्वर) कां या गोष्टीस समर्थ नाहीं कीं (पुनरुत्थानांत) यांच्या सारख्या (मनुष्यां)स (पुन्हां) पैदा करील ? होय ! (तो अवश्य समर्थ आहे). आणि तो तर मोठा निर्मिता (व) निपुण होय. ८१. त्याचें काम तर असें आहे कीं जेव्हां तो कोणाहि वस्तूचा संकल्प करितो तेव्हां तो तिला केवळ (एवढेंच) सांगतों कीं हो, व ती होऊन जाते. ८२. तर परम पवित्र होय तो कीं ज्याच्या हातांत प्रत्येक वस्तूचा पूर्ण अधिकार आहे आणि (मेल्या-नंतर) तुम्हीं (सर्व) त्याच्याचकडे पालटून नेले जाल. ८३.

सामर्थ्य नेहमींच्या प्रचाराच्या गोष्टींत शोधतो. प्रत्येक मनुष्य त्याचें गूढ ओळखूं शकत नाहीं. नाहींपेक्षां, सर्वांस परिचित आहेत त्या सर्व गोष्टींत गुप्त-भेद आहेतच.

अध्याय ३७ वा.

सूरतु-स्साफ्फात.

हा अध्याय मक्का शहरीं प्रकट झाला. ह्यांत १८२ आयात वा महावाक्यें आहेत. 'सूरतु-स्साफ्फात' म्हणजे जे देवदूत किंवा अीं मनुष्यें सत्यधर्माप्रीत्यर्थ व्यूहरचनेंत रांगारांगांनीं उभे राहतात व शत्रूंवर चाल करण्यास आपले घोडे पुढें पुढें ढकलतात ते किंवा त्यांचे आत्मे यांचें प्रकरण; या शब्दावरून हें नांव झालें.

परम दयाळू (आणि) कृपाळू परमेश्वराच्या नांवानें (मी आरंभ करितों)

(धर्मयोद्ध्यांच्या त्या) सेनांची शपथ- कीं (शत्रूंशीं लढण्यासाठीं) ज्या रांगारांगांनीं उभ्या राहतात; १. व मग (आपल्या घोड्यांस जोरानें) दपटतात (व शत्रूंवर हल्ला चढवितात); २. नंतर (लढाईतून मोकळे होऊन परमेश्वर-)स्मरण (ह्मणजे कुराणाचें पठन) करितात. ३. (तात्पर्य, आम्हांला यांची शपथ आहे कीं), निःसंशयेंकरून तुम्हां सर्वांचा उपास्य एकच परमेश्वर होय. ४. (म्हणजे) आकाश व पृथ्वी आणि ज्या (वस्तु) या दोहोंच्या दरम्यान होत त्या (सर्वां)चा पालनकर्ता आणि (तसाच) जेथून जेथून (सूर्य) निरनिराळ्या वेळीं उगवतो त्या स्थलांचा

---

(१) यांत 'मशारिक' हें 'मशरिक' या शब्दाचें अनेकवचन आहे व त्याचा अर्थ सूर्याचीं उदयस्थानें असा होतो. यावरून असें ठरतें कीं, एकाच पृथ्वीवर अनेक उदयस्थानें आहेत; ह्मणजे पृथ्वीहि गोलाकार असून तिच्या सभोंवतीं सूर्य फिरतो व खुद्द पृथ्वीहि आपल्या व्यासावर फिरत असते, म्हणूनच जेथून जेथून सूर्य फिरतो त्या त्या रेषेवर आरंभीं सूर्योदय होतो व असे सूर्योदय प्रत्येक रेषेवर वेगवेगळाले होतात. याप्रमाणें कुराणाचें, सायंन्स म्हणजे शास्त्रीय विचारपद्धतीशींहि तादात्म्य होऊं शकतें. हें जें कोणी सांगतात कीं कुराणांत पृथ्वीस सपाट ह्मटलें आहे ती भाषांतराची चूक आहे.

पालनकर्ता होय. ५. आम्हींच या जवळच्या खालच्या आकाशास (एक) अलंकार म्हणजे नक्षत्रें यांनीं सुशोभित केलें. ६. आणि हरेक शिरजोर सैतानापासून सुरक्षित ठेविलें आहे. ७. कीं ते परात्पर लोकां(च्या म्हणजे दुतांच्या गोष्टी)कडे कानहि लावूं शकत नाहींत; आणि हरेकबाजूनें (त्यांच्यावर तारे) फेंकले जातात. ८. (व हें) परत हांकून लावण्या-साठीं होय व त्यांजकरितां (ही) आवश्यक कायमची शिक्षा होय.(सारांश सैतानांस दुतांच्या गोष्टी ऐकतां येत नाहींत.) ९. पण (असेंच कोठें) जो कोणी (एखादी गोष्ट) झपाटून उचलून नेतो; तर धगधगीत उल्क्याची ज्वाळा त्याच्या पाठीस लागलेलीच असते. १०. तर (हे पैगंबरा !) या (पुनरुत्थानास नाकारण्याऱ्यां)स पूस कीं यांचें निर्मिणें जास्त कठीण आहे किंवा ज्यांना आम्हीं निर्माण केलें त्या(उपरिनिर्दिष्ट वस्तू)चें? या(मानावां)-स तर आम्हीं (याच साधारण) चि१कण मातींतून पैदा केलें आहे. ११. (हे पैगंबरा !) गोष्ट ही होय कीं, तूं तर (यांच्या पुनरुत्थानाच्या नकार-णीचें) आश्चर्य करितोस; आणि हे (तुझ्या गोष्टींवर) हंसतात ! १२. आणि जेव्हां यांना बोध केला जातो, तेव्हां ते (व्यर्थ दुराग्रह कर-तात व) बोध घेत नाहींत. १३. आणि जेव्हां हे एखादी निशाणी (म्हणजे चमत्कार) पाहतात तेव्हां (तर हे त्याची)हंशी उडवितात. १४. आणि ते म्हणतात कीं, ही तर निव्वळ धडधडीत जादू होय. १५. कां

---

(१) जे लोक मेल्यावर फिरून उठण्यास मानीत नाहींत त्यांना प्रमाण पटवून त्यांची चूक त्यांच्या पदरीं घालावयाची आहे. त्यांना मोठें आश्चर्य या गोष्टीचें होतें कीं, मनुष्य हा प्राणीजननशास्त्राच्या नियमानुसार पैदा होतो; मेल्यावर नियमाविरुद्ध त्याचें सजीव होणें अनुमानगम्य नाहीं. यावर परमे-श्वरानें उत्तर दिलें कीं, प्रथमारंभीं मनुष्य मातींतून बनविला गेला. त्याचप्रमाणें पुनरुत्थानांत पुन्हा मातींतून काढून उभा केला जाईल. जसें तें निर्मिणें सोपें होतें तसेंच हें निर्मिणेंहि सोपें आहे. आणि मुळांत आक्षेपाकडेच पाहूं जाल तर आकाश व पृथ्वी व देवदूत वगैरे वगैरे यांचें निर्माण करणें हें दिसण्यांत फारच मुष्किलीचें आहे. तथापि या वस्तु परमेश्वरानें केवळ अभावांतून पैदा केल्या आहेत. तर उद्यां पुनरुत्थानांत माणसाचें पुन्हां जिवंत करणें त्याच्या-साठीं अशी कोणती मोठी मोहीम आहे ?

(खरोखरींच) जेव्हां आम्हीं मरून जाऊं व माती व हाडें होऊन जाऊं तेव्हां कां आम्हीं (पुनरुत्थानांत पुन्हां) उठवून उभे केले जाऊं ? १६. आणि कां आमचे पूर्वीचे वाडवडीलहि ? १७. (हे पैगंबरा ! या लोकांस) सांग कीं होय ! (अवश्यच उठवून उभे केले जाल;) आणि तुम्हीं (त्यावेळीं बिलकुल बलहीन व) क्षुल्लक व्हाल. १८. पुनरुत्थान तर केवळ एक ललकार होय; इकडे ललकार झाली व तिकडे (सारेचे) सारे (जिवंत होऊन) टकटका पाहूं लागले. १९. आणि (जे पुनरुत्थानास नाकारितात ते त्यावेळीं) बोलत सुटतील कीं अरेरे! आमचें दुर्भाग्य ! हा तर (तोच शेवटच्या) निर्णयाचा दिवस (दिसतो) आहे. २०. (आम्हीं त्यांस बजावूं कीं, होय !) हाच तो निर्णयाचा दिवस होय कीं ज्याला तुम्हीं पाखंड म्हणीत होतां. २१. (आणि आम्हीं दूतांस आज्ञा करूं कीं) जे लोक (जगांत) आज्ञाभंग करीत राहिले आहेत त्यांस व त्यांच्या सोबे-त्यांस[1] आणि परमेश्वराशिवाय ज्या(उपास्यां)स ते पूजत आले आहेत त्यांस (या सर्वांस) एकदम गोळा करा. २२. (आणि) मग त्यांना नरकाच्या मार्गाकडे घेऊन चला. २३. आणि (होय, जरा)यांना थांबवा; यांना (कांहीं) पुसावयाचें आहे; २४. कीं (आतां) तुम्हांला काय होऊन गेलें कीं एकमेकांस तुम्हीं मदत करीत नाहींत ? २५. (हे कांहींच उत्तर देणार नाहींत;) किंबहुना हे तर त्या दिवशीं मान खालीं घालून (उभे) असतील, २६. आणि एकाकडे एक वळून (व एकमेकांस संबोधून) ते पृच्छा करूं लागतील.२७. एक पक्ष (दुसऱ्या पक्षास) म्हणील कीं तुम्हीं आम्हांपाशीं बळें बळेंच येत होता (व बहकवीत होता). २८. ते म्हणतील (कीं नाहीं) किंबहुना, तुह्मीं स्वतःच विश्वासणारे नव्हता. २९. आणि तुम्हांवर आमचा कांहीं जोरा तर नव्हताच. पण तुम्हींच (खुद्द)शिरजोर लोक होता. ३०. तर मग

(१) कुराणांत 'अज़्वाज' हा शब्द आहे व त्याचा सकृद्दर्शनीं लक्षांत येणारा अर्थ पत्न्या वा बायका असा होतो. शिवाय सजातीय असाहि होतो. शिवाय या सजातीयामध्यें साथी व सोबती हेहि येतात. मतलब हा कीं, त्यांचे जे भागीदार किंवा सोबती मार्गभ्रष्ट झालेले होते त्या सर्वांस एकत्र गोळा केलें जाईल.

आमच्या पालनकर्त्याचें (शिक्षेचें) वचन आमच्या (सर्वांच्या) ठायीं सिद्ध झालेंच; तर आम्हां(सर्वां)स (शिक्षेची) मजा चाखावी लागेल. ३१ आम्हीं (खुद्द) बहकलेले होतों; ह्मणून आम्हीं तुम्हांलाहि बहकवून टाकिलें. (पण बळेंच नव्हे). ३२. सारांश, त्या दिवशीं हे (सर्व लोक) शिक्षेंत भागीदार होतील. ३३. गुन्हेगारांशीं आम्हीं असेंच (वर्तन) करीत असतों. ३४ हे असे (शिरजोर) होते कीं यांना जेव्हां सांगितलें जात होतें की परमेश्वरावाचून अन्य कोणी उपास्य नाहीं; तेहां हे गर्वानें फुगून बसत होते. ३५. आणि (हे पैगंबरा ! तुझ्या वेळेचे नास्तिक) म्हणतात कीं बरें, (कोठें) आम्हीं आपल्या उपास्यांस एका खुळ्या कवीसाठीं सोडून देणार कां? ३६. (पण पैगंबर खुळाहि नाहीं व कविहि नाहीं), तर तो (परमेश्वराकडून) सत्य(धर्म) घेऊन आला आहे; आणि (पूर्वींच्या) पैगंबरांची सत्यताहि दर्शवितो. ३७. तुम्हीं (याला न मानाल तर) अवश्य दुःखकारक शिक्षेची गोडी चाखाल. ३८. आणि जसजशीं कर्में तुम्हीं करीत राहिलां आहां केवळ त्यांचाच मोबदला पावाल. ३९. परंतु परमेश्वराचे खास निःसीम सेवक; ४०. हे असे (सुदैवी) असतील कीं, त्यांचा रतीब बांधलेला असेल. ४१. (आणि रतीबाहि असले तसले नाहींत, तर) मेवे; आणि त्यांचें आदरातिथ्य केलें जाईल. ४२. (ते) ऐषआरामाच्या बागांत (ठेविले जातील). ४३. (आणि ते) तक्तांवर समोरासमोर (बसलेले) असतील. ४४. यांच्यांत स्वच्छ मद्याचा पेला (चौफेर) फिरविला जात असेल. ४५. (तें मद्य) पांढरें शुभ्र (असून) पिणारांस (फार) रुचि देईल. ४६. त्यांत बुद्धिविभ्रम होणार नाहीं व त्यानें निशाधुंद होऊन ते बडबडणारहि नाहींत. ४७. आणि यांच्यापाशीं खालीं नजर राखणाऱ्या मोठमोठ्या डोळ्यांच्या (अप्सरा) असतील. ४८. (त्यांच्या गोऱ्यागोऱ्या रंगांत हलका हलका पिंवळेपणा असा झळकत

(१) डोळे खालीं लावून असणें हाहि सौंदर्याचा एक अदा आहे; अगर हा अर्थ आहे कीं, लाजशरम यामुळें त्या नजर खालीं राखून असतील; अथवा पातिव्रत्यामुळें आपल्या भ्रताराशिवाय दुसऱ्या कोणाकडे नजर उचलून पाहणार नाहींत.

असेल) कीं जणूं त्या, (शहामृगाचीं) अंडीं होत कीं तीं (संभाळून) पडद्यांत ठेविलेलीं होत. ४९. मग हे (स्वर्गवासी) एकमेकांकडे वळून (व संबोधून) आपसांत प्रश्न करतील. ५०. यांच्यांतून एक बोलणारा बोलेल कीं (जगांत) माझा एक जिवाचा सोबती होता. ५१. (तो मला आश्चर्यानें) विचारीत होता कीं जे लोक(पुनरुत्थानास) खरें म्हणून मानतात, कां तूंहि त्यांजपैकींच आहेस? ५२. कां (खरोखरींच) जेव्हां आम्हीं मरून जाऊं आणि माती व हाडें होऊन जाऊं, तेव्हां कां (खचितच आह्मीं पुन्हां उठवून उभे केले जाऊं व) आम्हांला (आपल्या कर्मांचा) बदला मिळेल ? ५३. (मग तो आपल्या इतर सोबत्यांस) म्हणेल (कीं मी तर त्या सोबत्याला पाहूं इच्छितों) कां तुम्हींहि (त्याला खालीं) डोकावून पाहूं इच्छितां ? ५४. असें म्हणून तो (वरून नरकांत) डोकावील तों, तो (आपल्या) त्या(सोबत्या)स पाहील (कीं) नरकाच्या मधोमध (पडलेला आहे). ५५. (तो त्याला त्या स्थितींत पाहून) असें उद्गार काढील कीं परमेश्वराची शपथ ! तूं तर माझा जवळजवळ घातच केला होतास. ५६. आणि जर माझ्या पालनकर्त्याची कृपा (मजवर) नसती तर (आज) मीहि (शिक्षेंत) पकडून हजर केलेल्या लोकांपैकींच असतों. ५७. कां आम्हीं (स्वर्गवाश्यांची ही स्थिति) नाहीं कीं पहिल्यांदा मरावयाचें होतें (तें मरून चुकलों); आतां पुढें आम्हांला मरावयाचें

(१) अरब लोक ज्या गैरवर्णांत लावण्य असेल ह्मणजे पांढरेपणांत हलकासा पिवळेपणा असेल तो वर्ण पसंत करतात; आणि शहामृगांचीं अंडींहि अशींच असतात.

(२) या वाक्याचा एक अर्थ तर आह्मीं भाषांतरांत दिलाच आहे. दुसरा अर्थ हाहि होऊं शकतो कीं, ज्याप्रमाणें नरकवासी जगांत ह्मणत होते कीं, बस एकदांच मरणें आहे; याच्यानंतर पुनरुत्थान नाहीं व एकत्र गोळा होणें आणि शिक्षाहि नाहीं व पुण्यफळ वगैरे कांहींच नाहीं. आतां स्वर्गवासी हा आपल्या नरकांतल्या सोबत्याची चूक त्याच्या पदरांत घालील; कीं पाहा तर खरें, तुझें बोलणें खोटें ठरलें कीं नाहीं? कारण मेल्यानंतर एकप्रकारचें अस्तित्व प्राप्त झालें आणि शिक्षा व यातनाहि होत आहेत. अशा स्थितींत ही गोष्ट, स्वर्ग-वासी हा नरकवासी याशीं जें बोलणें चालणें चालवित होता

नाहीं व शिक्षेतहि पीडित राहणार नाहीं. ५८—५९. निःसंशय हें मोठेंच साफल्य होय! ६०. (आणि) पाहिजे आहे कीं असल्याच (साफल्यप्राप्ती)साठीं कर्में करणारांनीं कर्में करावींत. ६१. बरें, (परमेश्वराकडून सेवकांचा) हा पाहुणचार उत्तम आहे किंवा 'जक्कूम' —निवडिंगा—चें झाड? ६२. कीं आम्हीं त्यास (या) जुलमी लोकां(च्या विश्वासा) ची कसोटी ठरविली आहे. ६३. तें एक झाड होय कीं नरकाच्या बुडांतून उगवतें. ६४. त्या(च्या फळां)चे घोंस (असे विद्रूप होत) कीं जशा सापांच्या फण्या. ६५. तर हे (नरकवासी) त्यांतूनच खातील व त्यानेंच पोट भरतील. ६६. व मग त्याच्यावरून यांना उकळी आलेल्या पाण्याचें (पूं वगैरेशीं) मिश्रण (करून पिण्यास) दिलें जाईल. ६७. नंतर (हें सर्व कांहीं खाऊन पिऊन) यांना नरकाकडे परतणें होईल. ६८. (हे पैगंबरा!) हे (म्हणजे 'मक्के'चे नास्तिक) आपल्या बापजाद्यांस बहकलेले पावले. ६९. मग हे थेट त्यांच्याच पावलांवर लगबग चालले जात आहेत. ७०. आणि यांच्या पूर्वीं अगोदरच्या लोकांतूनहि बहुतेक बहकून चुकले आहेत. ७१. आणि त्यांच्यांतहि आम्हीं भय सुचविणारे (पैगंबर) पाठविले होते. ७२. तर (हे पैगंबरा!) पाहा! जे (पूर्वींच) भिवविले जाऊन चुकले होते (व त्यांनीं

त्यांचींच समाप्ति होय. परंतु पाहिजे तर याला दुसरी गोष्ट समजून तें स्वर्गवासी यांस अनुलक्षून बोललेलें समजा. कसेंहि असलें तरी अस्सल अर्थांत फारसा फरक होत नाहीं.

(१) विश्वासाची कसोटी ठरविणें ह्मणजे हें कीं नरकांत झाडें होणें ऐकून मुसलमानांनीं तर विश्वास धरिला कीं ईश्वर सामर्थ्यानें आगींत झाडें होणें कांहीं आश्चर्य नव्हे; आणि ह्या पृथ्वींतहि पाहिलें जातें कीं फारच उष्णांत उष्ण देशांतहि झाडें होतात, व वर्फाच्या प्रदेशांतहि वृक्ष होतात. तर बर्फस्थानांत राहणाऱ्यांस उष्ण देशाच्या झाडांवर आश्चर्य करण्याचा काय हक्क आहे? अशाच रीतीनें जर नरकांतहि कोणा विशिष्ट प्रकारचीं झाडें असतील तर यांत आश्चर्याची गोष्ट कोणती? पण नास्तिक लोक नरकाग्नि व झाड यांचें नांव ऐकून ईश्वर सामर्थ्यास मानण्याची आनाकानी करीत होते; व ह्यांतच त्यांच्या विश्वासाची कसोटी किंवा परिक्षा होती.

मानिलें नव्हतें) त्या लोकांचा कसा (वाईट) परिणाम झाला? ७३. परंतु (त्यांतून जे) परमेश्वराचे निःसीम भक्त (होते ते शिक्षेंतून बचावले). ७४. आणि 'नूह'नेंहि आम्हांस (मदतीसाठीं) हाक मारिली होती; तर (आम्हीं त्याची दाद ऐकून घेतली; आणि) आम्हीं (किती तरी) चांगले दाद ऐकणारे आहोंत! ७५. आणि 'नूह' व त्याच्या कुटुंबास आम्हीं मोठ्या आपत्तींतून वांचाविलें. ७६. व त्याच्या वंशाला असें (आशिर्वादित) केलें कीं तेच (पुनरुत्थानापर्यंत) बाकी राहतील. ७७. आणि (त्याच्या) मागून येणाऱ्या जनतेंत त्याचें हें सुस्मरण मागें सोडिलें; ७८. कीं अलम दुनियेंत (चोहोंकडून हीच घोषणा आहे कीं) 'नूहा'वर सलाम–शांति–असो! ७९. परोपकार करणारांस आह्मीं असाच मोबदला देत असतों. ८०. कांहीं संशय नाहीं कीं, 'नूह' आमच्या विश्वासू सेवकांपैकीं होय. ८१. नंतर वरकडांस आम्हीं बुडवून टाकिलें. ८२. आणि 'नूह'च्या पद्धतीवर चालणाऱ्यांपैकीं एक 'इब्राहीम'हि होता; ८३. कीं जेव्हां तो निर्मल मनानें (वळून) आपल्या पालनकर्त्याकडे आला; ८४. (व) जेव्हां त्यानें आपल्या बापास व आपल्या लोकांस म्हटलें

(१) हजरत **नूह** पैगंबरांस त्यांच्या लोकांकडून मोठमोठ्या इजा पोहोंचल्या होत्या व ही परंपरा पुष्कळ कालावधीपर्यंत चालूच होती. शेवटीं परमेश्वरानें जलप्रयलास त्यांच्या तारणाचें साधन ठरविलें. परमेश्वरानें **नूह**ला पहिल्यानेंच कळविलें होतें व त्याच्याच आज्ञेनें त्यांनीं गलबत तयार केलें होतें. त्यांनीं आपल्या कुटुंबाच्या लोकांस व ज्यांनीं विश्वास धरिला होता त्यांस गलबतांत बसवून घेतलें आणि हरेक तऱ्हेच्या प्राण्यांचा एक एक जोडाहि त्यावर राखून ठेविला. शेवटीं नेमलेल्या वेळीं जलप्रलय झाला. जेवढे म्हणून प्राणी गलबतांत होते ते तर बचावले. बाकी अवघें जग जलमय झालें व बुडालें. बुडत्यांत **नूह**चा पुत्रहि होता. तो बापापासून फिरून गेला होता. बापानें पितृ–प्रेमाचा उमाळा येऊन त्याला बोलाविलें; पण तो आला नाहीं. परमेश्वरानें **नूह**ला असें अभिवचन दिलें होतें कीं, आम्हीं तुमच्या कुटुंबास तुफानांतून तारूं. या वचनाबरहुकूम **नुह**नें आपल्या पुत्रासाठीं प्रार्थना केली. परमेश्वरानें फर्माविलें कीं तुमच्या मुलाचा नास्तिकपणा व आज्ञाभंग यामुळें तो तुमच्या कुटुंबांतून बहिष्कृत होऊन गेला.

कीं ह्या (मूर्ती) काय वस्तु आहेत कीं ज्यांची तुम्हीं उपासना करितां ? ८५. कां (खऱ्या) परमेश्वराला सोडून खोट्या नाट्या उपास्यांची तुम्हीं योजना करितां ? ८६. तर तुम्हीं सकल जगांच्या पालनकर्त्या(परमेश्वरा)ला काय कल्पून ठेविलें आहे ? ८७. मग (ज्याप्रमाणें ज्योतिषि प्रश्न पाहतो त्याचप्रमाणें 'इब्राहिमा'नें) नक्षत्रां(च्या गतीं)त एक नजर टाकली; ८८. व हें (निमित्त) सांगितलें कीं, मी अजारी (व्हावयाचा) आहें. ८९. तर ते लोक याला पाठीमागें सोडून चालते झाले. ९०. ते जातांच, 'इब्राहीम' हळूंच त्यांच्या उपास्य देवां (मूर्तीं)त जाऊन शिरला व (त्यांना विनोदानें) म्हणाला कीं (इतके नैवेद्य तुह्मांसमोर ठेविले आहेत) कां तुम्हीं (ते) खात नाहींत ? ९१ तुमची स्थिति तरी काय आहे कीं तुम्हीं बोलत सुद्धांहि नाहीं ? ९२. मग तर 'इब्राहीम' मोठ्या जोरानें त्यांच्यावर मारण्यास तुटून पडला (व तोडून फोडून त्यांचे तुकडे उडवून दिले.) ९३. (लोकांस बातमी कळली;) तेव्हां ते 'इब्राहिमा'पाशीं लवकर

---

(१) हजरत इब्राहीम पैगंबरांच्या जातीच्या लोकांत कोणी एक सण व्हावयाचा होता. त्यांनीं इब्राहिमाला आपल्याबरोबर नेऊं इच्छिलें. हें एक निमित्त सांगून त्यांच्या संगतीं गेले नाहींत; आणि संधि साधून देवालयांत जाऊन शिरले. बाकीचा मजकूर कुराणांत आलाच आहे. नक्षत्रांत नजर टाकण्यासंबंधानें भाष्यकारांनीं अनेक अर्थ लाविले आहेत. एक हा कीं, इब्राहीमाच्या जातीचे लोक ज्योतिष्यांस फारच मानीत होते. इब्राहीमानें त्यांचा विश्वास बसण्यासाठीं वरवरच्या मनानें नक्षत्रांच्या गतीचें अवलोकन केलें ह्मणजे प्रश्न पाहिला. दुसरा अर्थ हा कीं, इब्राहिमास ताप येत होता, त्यांनीं तापाचा वेळ पाहण्यासाठीं नक्षत्रें पाहिलीं व त्यांचा मतलब हा होता कीं, ताप चढण्याची वेळ जवळ आली आहे. अशाच रीतीनें लोकांच्या त्यांना सोडून चालते होण्याचाहि एक अर्थ लावितात कीं, लोक इब्राहिमाला यासाठीं सोडून गेले होते कीं, त्यांचा आजार कोठें दुसऱ्यांस न लागावा. अगर त्यांस त्यांची कींव आली असेल कीं, आजाऱ्याला कां ह्मणून परिश्रम द्यावेत. कसेंहि झालें तरी ह्या गोष्टी आनुषंगिक आहेत. अस्सल मतलब तर या गोष्टीनें हें सिद्ध करावयाचे आहे कीं, इब्राहिमास मूर्तींचा सक्त तिटकारा होता.

(लवकर) धांव घेत आले. ९४. ('इब्राहिमा'नें) म्हटलें, कां तुम्हीं अशा (भिकार) वस्तूंची पूजाअर्चा करितां कीं ज्या तुम्हीं (आपणच) कोरून काढितां ? ९५. आणि वास्तविक पाहतां, तुम्हांला व ज्या वस्तु तुम्हीं बनवितां त्या(सर्वां)ला परमेश्वरानेंच पैदा केलें आहे. ९६. (हें ऐकून ते लोक आपसांत) म्हणूं लागले कीं 'इब्राहिमा'करितां (भट्टांच्या तऱ्हेची) एक इमारत बनवा (व तींत अग्नि पेटवा)आणि त्याला धगधगीत आगींत टाकून द्या. ९७ सारांश, लोकांनीं 'इब्राहिमा' बरोबर एक डाव करण्याचें योजिलें; पण आम्हीं ('इब्राहिमा'पुढें) त्यांनाच जेरीस आणिलें. ९८. आणि (जेव्हां इब्राहिमा'ला मूर्तीपूजक बादशहाच्या खातर बापानें घरांतून काढून लाविलें तेव्हां 'इब्राहीम') म्हणाला कीं मी तर आपल्या पालनकर्त्याच्या(मार्गांत कोणीहि)कडेस चालला जातों; तो मला (कोणा चांगल्याच) ठिकाणीं लावून देईल.९९. ('इब्राहिमा'नें हीहि प्रार्थना केली कीं) हे माझ्या पालनकर्त्या ! मला सच्छील (आत्म्यां)पैकीं (एक सच्छील आत्मा पुत्रापरीं) अर्पण कर. १००. तर आम्हीं त्याला एक सौम्यवृत्तीचा पुत्र ('इस्माईल') या(च्या जन्मण्या)ची खुशखबर दिली. १०१. मग जेव्हां मुलगा (तरूण होऊन) 'इब्राहिमा'बरोबर चालूं फिरूं लागला तेव्हां 'इब्राहिमा'नें म्हटलें कीं हे माझ्या मुला ! मी स्वप्नांत (काय) पाहतों आहे कीं (जणूं) मी तुला बळी देत आहें. तर तूंहि (आपल्या जागीं) पाहा कीं तुझें काय मत आहे ? (मुलगा) म्हणाला कीं हे पिता ! तुला जो कांहीं हुकूम झाला आहे तो तूं (बेलाशक) बजाव. ईश्वर इच्छील तर तूं मलाहि सहनशीलच पावशील. १०२. मग जेव्हां उभयतां(बापलेक ईश्वराज्ञेच्या) आधीन झाले व बापानें (बळी देण्यासाठीं) पुत्रास कपाळावाटे पछाडिलें, तेव्हां (आम्हांस त्यांची आज्ञाधीनता फारच पसंत आली) १०३. आणि आम्हीं 'इब्राहिमा'स हाक मारून सांगितलें कीं हे 'इब्राहिमा'! १०४. तूं (आपलें) स्वप्न खरें करून दाखविलेंस; (आतां आम्हीं तुला मोठमोठे दर्जे देऊं व) सुकृत्य करणारांस आम्हीं असाच मोबदला देत असतों. १०५. निःसंशय ही उघड उघड परीक्षा होती. १०६. आणि आम्हीं मोठा बळी खंड देऊन 'इस्माईला'स सोडविलें. १०७. आणि ('इब्राहिमा'च्या)

(१) भाष्यकारांनीं मोठा बळी म्हणजे लठ्ठ गुबगुबीत मेंढा कीं जो परमेश्व-

मागून येणाऱ्या जनतेंत त्याचें हें सुस्मरण मागें सोडिलें; १०८. कीं (अलमदुनियेंत हीच घोषणा होत आहे कीं) 'इब्राहिमा'वर सलाम-शांति असो. १०९. आम्हीं सुकृत्य करणारांस असाच मोबदला देत असतों ११०. यांत संशय नाहीं कीं 'इब्राहीम'हि आमच्या विश्वासू सेवकांपैकींच होय. १११. आणि आम्हीं 'इब्राहीमा'ला (एक दुसरा पुत्र) 'इस्हाक' (याच्या जन्मण्या)चीहि खुशखबर दिली होती (व सांगून दिलें होतें कीं हाहि) पैगंबर (व आमच्या) सदाचरणी सेवकांपैकीं (होईल.) ११२. आणि आम्हीं 'इब्राहिमा'वर व (तसेच) 'इस्हाका'वर (आपले) आशिर्वाद उतरले. आणि या उभयतांच्या वंशांत (कित्येक) सुकृत्यकर्ते आहेत व (कित्येक आज्ञाभंग करून) आपल्याच जिवावर धडधडीत जुलूम करीत आहेत. ११३ आणि आम्हीं 'मूसा' व 'हारून' यांजवरहि (बरेच) उपकार केले. ११४. आणि (सरशेवटीं) दोघां(बंधू)स व त्यांच्या लोकांस मोठी आपत्ति (म्हणजे 'फिरऔना'चे जाचजुलूम) यांपासून सुटका दिली. ११५. आणि ('फिरऔना'च्या विरुद्ध) आम्हीं त्यांची मदत केली; तर (अखेर) हेच लोक वरचड

रानें इस्माईलच्याऐवजीं बळी होण्यासाठीं स्वर्गांतून पाठविला होता तो असा अर्थ केला आहे. विद्वानांत ही गोष्ट सर्वसंमत आहे कीं, हजरत इब्राहिमानें जो पुत्र बळी द्यावयास नेला होता तो इस्माईल होता. इस्हाक किंवा आयझाक नव्हे. कारण त्यावेळीं इब्राहिमाला इस्माईल हाच एकुलता एक मुलगा होता; आणि इस्हाकचा जन्म यानंतर झाला. म्हणून त्यांचा उल्लेखहि या मागूनच झाला आहे. याशिवाय हजरत पैगंबरसाहेबांनीं म्हटलें आहे कीं, मी दोघां बळींचा पुत्र आहें. एक त्यांचे पूर्वज म्हणजे हजरत इस्माईल हे व दुसरे त्यांचे पिता हजरत अबदुल्ला हे. कारण, हजरत पैगंबरांचे पितामह अबदुल-मुत्तलिब यांनीं असा नवस केला होता कीं, जर परमेश्वर मला झमझमच्या विहीरीचा शोध लावून ती उघडून देईल आणि मला दहा मुलगे देईल तर मी त्यांतून एक बळी देईन. त्याप्रमाणें त्यांच्या ह्या दोन्ही आकांक्षा पूर्ण झाल्या. सर्व मुलांच्या नांवानीं त्यांनीं फांसे टाकले. पण तो अबदुल्ला यांच्याच नांवाचा निघाला. म्हणून अबदुल मुत्तलिब यांनीं शंभर उंट बळी देऊन त्यांचा जीव वांचविला.

राहिले. ११६. आणि दोघां(भावां)स आम्हीं ('तौरात') पुस्तक दिलें (कीं त्यांत हरतऱ्हेचे नियम) स्पष्ट (स्पष्ट लिहिलेले आहेत). ११७. आणि दोघांस (धर्माचा) सरळ मार्ग दाखविला. ११८. आणि (त्यांच्या) मागाहून येणाऱ्या जनतेंत त्यांचें हें सुस्मरण मार्गें सोडिलें; ११९. कीं (सर्व जगांत हीच घोषणा होत आहे कीं) 'मूसा' व 'हारून' यांजवर सलाम—शांति—असो. १२०. सुकृत्य करणारांस आम्हीं असाच मोबदला देत असतों. १२१. यांत संशय नाहीं कीं, ते उभयतां आमच्या विश्वासू सेवकांपैकीं होत. १२२. आणि खरोखरींच 'इल्यास'हि अर्थात् पैगंबरांपैकींच होय. १२३. जेव्हां त्यानें आपल्या लोकांस सांगितलें कीं, कां तुम्हीं (लोक परमेश्वराला) भीत नाहींत? १२४. कां तुम्हीं 'बअल्' या (मुर्ती)चा धांवा करितां आणि सर्वांत उत्तम निर्माणकर्ता असा जो परमेश्वर कीं तो तुमचाहि पालनकर्ता (होय) व तुमच्या पूर्वींच्या बापजाद्यांचाहि पालनकर्ता होय, त्याला सोडून बसतां? १२५–१२६. तर लोकांनीं 'इल्यास'ला पाखंडी म्हटलें. म्हणून हे लोक (पुनरुत्थानांत) अवश्य (शिक्षेत पकडून) हजर केले जातील. १२७. परंतु परमेश्वराचे निःसीम भक्त (कीं ते पाखंडी म्हणाले नाहींत व त्यांना शिक्षाहि होणार नाहीं.) १२८. आणि ('इल्यास'च्या) मागून येणाऱ्या जनतेंत आम्हीं त्याचें हें सुस्मरण मार्गें सोडिलें; १२९. कीं (सर्व जगांत ही घोषणा होत आहे कीं) 'इल्यासीन' (म्हणजे 'इल्यास')वर सलाम–शांति असो १३०. निःसंशय आम्हीं परोपकार करणारांस असाच मोबदला देत असतों. १३१. यांत संशय नाहीं कीं 'इल्यास' हा आमच्या विश्वासू सेवकांपैकीं होय. १३२. आणि कांहीं संशय नाहीं कीं 'लूत' हा अर्थात् पैगंबरांपैकींच होय; १३३. कीं आम्हीं 'लूत'ला व त्याच्या (सर्व) कुटुंबाला (शिक्षेंतून) वांचवून घेतलें. १३४. पण (त्याची) म्हातारी (बायको कीं ती) मागें राहणाऱ्यांत (राहून गेली होती). १३५. मग (त्याच्या निघून गेल्यानंतर) आम्हीं दुसऱ्यांचा विध्वंस करून टाकिला. १३६. आणि (हे 'मक्के'करांनो!) तुम्हीं तर ('सिरीया देशास व्यापारासाठीं येतां जातां कधीं) सकाळीं या लोकां(च्या वस्त्या)वरून जातच असतां; १३७. व (कधीं) रात्रींहि; तर कां तुम्हीं लोक बुद्धीनें

(एवढेंहि) काम घेत नाहीं (कीं त्यांना पाहून बोध घ्याल)? १३८. निःसंशय 'यूनुस'हि अर्थात् पैगंबरांपैकींच होय; १३९. जेव्हां तो पळून जाऊन भरलेल्या गलबतांपाशीं पोहोंचला. १४०. तेव्हां गलबतवाल्यांनीं आपसांत फांसे टाकिले (तों त्याचें नांव फांशयांत निघालें); म्हणून तो (दोषी ठरून समुद्रांत) फेंकून दिला गेला. १४१. मग (समुद्रांत पडल्यावर) त्याला माशानें गिळलें व तो (त्यावेळीं आपल्याला फारच) दोष देत होता. १४२. पण जर 'यूनुस' (त्यावेळीं परमेश्वराचें) पावित्र्यवर्णन (व स्तवन) करणाऱ्यांपैकीं नसता, १४३. तर लोक उठवून उभे केले जातील त्या दिवसापर्यंत (म्हणजे पुनरुत्थानापर्यंत) तो माशाच्याच पोटांत राहता. १४४. (तथापि त्यानें पावित्र्यवर्णन व स्तवन केलें) तर आम्हीं त्याला (माशाच्या पोटांतून काढून) खुल्या मैदानांत टाकून दिलें. आणि तो (थोडा काळ माशाच्या पोटांत राहिल्यानें फारच) कासावीस (होऊन गेला) होता. १४५ आणि (मग) आम्हीं (भोपळ्याच्या)[1] वेलीचें एक झाड त्याच्यावर उगवून दिलें. १४६. आणि आम्हीं त्याला (भला चंगा करून) एक लक्ष अगर (एका हिशेबानें लक्षाहूनहि) अधिकच होते इतक्या लोकांकडे (पैगंबर बनवून) पाठविलें १४७. तर त्या लोकांनीं (त्याच्यावर) विश्वास ठेविला; म्हणून आम्हीं त्यांजला एका (नियमित) वेळेपर्यंत (जगांत) सुखोपभोग घेऊं दिला. १४८. तर (हे पैगंबरा!) या ('मक्के'च्या नास्तिकां)ना पूस, कीं तुझ्या पालनकर्त्यास कां मुली व त्यांच्यासाठीं मुलगे होत? १४९. अगर आम्हीं (खरोखरींच) दूतांस स्त्रीजाती निर्मिली; आणि हे पाहत राहिले होते? १५०. पाहा हो! हे तर आपल्या (मनानें) थोतांड रचून रचून बोलतात; १५१. कीं परमेश्वराला पुत्र जन्मला आहे. आणि कांहीं संशय नाहीं कीं, हे लोक अवश्य लबाड

(१) भोपळ्याचा हा गुणधर्म आहे कीं, त्याच्या सावलींत माशी बसत नाहीं. कांहीं काळ यूनुस पैगंबर माशाच्या पोटांत राहिल्यामुळें शरीरत्वचा अगदीं कोमल होऊन गेली होती. माशा बसत्या तर जखम करून करून टाकत्या; म्हणून परमेश्वरानें त्यांजवर भोपळ्याची वेल उगविली.

(२) म्हणजे शहाणेसुरते घ्याल तर लाख होते आणि लहानांचीहि गणना कराल तर लाखाहूनहि अधिक होते.

होत. १५२. कां (परमेश्वरानें) मुलांवर (मुलींस बढती देऊन) मुलीं (आपल्यासाठीं) पसंत केल्या? १५३. तुम्हां लोकांस काय (होऊन गेलें) आहे? कसे (अजागळ) हुकूम लावतां? १५४. कां तुम्हीं मनन करीत नाहींत? १५५. अगर तुम्हांपाशीं एखादें स्पष्ट (पुस्तकी) प्रमाण आहे? १५६. जर तुम्हीं खरे आहां तर तुम्हीं आपलें पुस्तक आणा. १५७. आणि या लोकांनीं परमेश्वरामध्यें व 'जिन्नात'(दैवता)मध्यें नातें ठरविलें आहे. आणि खरें म्हटलें असतां, 'जिन्नात'ला पक्कें माहित आहे कीं तेहि (इतर सेवकांप्रमाणें आज्ञांकित होत व त्यांच्यांत जे दुराचरणी होत ते शिक्षेंत पकडून)अवश्य हजर केले जातील. १५८. (परमेश्वरा-संबंधानें) जसजशा (निरर्थक) गोष्टी (हे लोक) उच्चारितात त्यांपासून परमेश्वर पवित्र होय. १५९. पण परमेश्वराचे निःसीम भक्त (कीं ते परमेश्वरासंबंधीं खोटीं मतें बाळगित नाहींत व त्यांस शिक्षाहि होणार नाहीं.) १६०. पण (हे 'मक्के'च्या नास्तिकांनों!) तुम्हीं व ज्यांची तुम्हीं उपासना करितां ते (दैवत), १६१. (हे) तुह्मीं परमेश्वराशीं हट्ट बांधून (तर कोणालाहि) बहकवूं शकत नाहींत; १६२. परंतु जे (दैवयोजनेप्रमाणें) नरकांत जाणारे होत त्यांनाच मात्र. १६३. (ही तर जिन्नात-दैवतां-ची स्थिति होय) आणि (राहिले दूत, त्यांचें तर हें म्हणणें आहे कीं) आमच्यांतून प्रत्येकाचा एक नियमित दर्जा होय; १६४. आणि आह्मीं तर (हरवख्त परमेश्वराच्या सेवेंत) रांगारांगांनीं उभे आहोंत. १६५. आणि आम्हीं तर (सर्वकाल त्याच्या) पावित्र्यवर्णनांत (व स्तवनांत) लागूनच राहतों. १६६. आणि हे ('मक्के'चे नास्तिक, कुराणाच्या प्रकटीकरणापूर्वीं) म्हणतच होते, १६७. कीं पूर्वींच्या लोकांचें एखादें (दिव्य) पुस्तक आम्हांपाशीं असतें; १६८. तर आम्हींहि परमेश्वराचे निःसीम भक्त झालों असतों. १६९. पण (आतां हें ईश्वरी पुस्तक यांच्यापाशीं आलें व) त्यांनीं तें मानिलें नाहीं. तर (असो,) पुढें जातां, हे (आपल्या नकाराचा परिणाम) जाणून घेतील. १७०. आणि आपले (खास) सेवक (म्हणजे) पैगंबरांचे ठायीं आमचें पहिल्यानेंच वचन जाऊन चुकलेलें आहे; १७१. कीं (आमच्या येथून) निःसंशय त्यांचीच मदत होणें आहे. १७२. आणि निःसंशय आमचें (आज्ञाधारक) सैन्य हेंच

अवश्य प्रबल होऊन राहील. १७३. तर (हे पैगंबरा!) कांहीं काळ तूं या(नास्तिकां)पासून फटकून राहा; १७४. आणि यांना पाहात राहा; पुढें जातां (हे आपणच आपला परिणाम) पाहून घेतील. १७५. तर कां (हे लोक) आमच्या शिक्षेसाठीं घाई मचवितात? १७६. पण जेव्हां (ती शिक्षा) यांच्या(घरांच्या) आंगणांत येऊन थडकेल, तेव्हां ज्या लोकांस आधींच भिवविलें जाऊन चुकलें होतें (व त्यांनीं मानिलें नाहीं) त्यांची (ही) सकाळ[1] (मोठीच) विपरित (सकाळ) झाली. १७७. आणि (हे पैगंबरा!) कांहीं काळ यांजपासून फटकून राहा. १७८. आणि पाहत राहा; पुढें जातां, हेहि (आपला परिणाम) पाहून घेतील. १७९. (हे पैगंबरा!) जसजशा गोष्टी (हे लोक परमेश्वरासंबंधानें) उच्चारितात त्यांजपासून तुझा पालनकर्ता (जो) प्रतिष्ठावान् (आहे तो) पवित्र होय. १८०. आणि पैगंबरांवर सलाम-शांति होय. १८१. आणि सर्व स्तुति सकल जगांचा पालनकर्ता असा जो परमेश्वर त्यालाच (योग्य) होय. १८२.

---

(१) उद्देश तर दिवस आहे कीं, ज्यांत शिक्षा उतरेल. आणि विशेषें करून सकाळचें वर्णन यासाठीं आहे कीं, अरबलोकांत लूटमार करण्याचा वेळ तोच होता; आणि शिक्षाहि बहुधां सकाळ होतां होतांच उतरलेल्या आहेत. कारण तो गफलतीचा व गाढ निद्रेचा वेळ असतो.

अध्याय ३८ वा.

सूरतु–सॉद.

हा अध्याय मक्केंत प्रकट झाला. यांत ८८ आयात वा महावाक्यें आहेत. ह्यांत 'सॉद' या त्रोटक अक्षराचा गुढार्थ परमेश्वराशिवाय कोणालाच माहित नाहीं. परंतु कोणी कोणी त्याचे सिद्क म्हणजे सत्य किंवा सदक म्हणजे मोहंमद पैगबरांनीं खरें सांगितलें वगैरे अर्थ घेतले आहेत. (पाहा तफसीरेहुसेनी). यावरून हें नांव पडलें.

परम दयाळू (आणि) कृपाळू परमेश्वराच्या नांवानें (मी आरंभ करितों.)

स. (सॉद). उपदेशपर कुराणाची शपथ; (कीं हें कुराण आम्हीं प्रकटिलेलें आहे). १. परंतु जे लोक नास्तिक होत ते (उगाच) हेंकडपणा व विरोध यांत (पडलेले) आहेत २. आम्हीं यांच्यापूर्वीं कित्येक पिढ्यांचा नाश करून टाकिला; तर (शिक्षा सादर होण्याच्या वेळीं) ते हाकाटी करूं लागले आणि (त्यावेळीं हाकाटीनें काय होणार होतें ?) सुटकेचा अवसरच (उरला)नव्हता. ३. आणि या लोकांनीं (या गोष्टीचेंहि) आश्चर्य केलें कीं यांच्यांतलाच (एक गृहस्थ ईश्वरीशिक्षेचें) भय सुचविणारा (परमेश्वराकडून) यांच्यापाशीं आला. आणि (हे)नास्तिक म्हणूं लागले कीं, हा जादुगीर (व) लबाड होय. ४. कां यानें (सर्व) उपास्यांचा (नायनाट करून) एकच उपास्य ठेविला ? ही तर फारच चमत्कारिक गोष्ट होय. ५. आणि यांच्यांतून कित्येक बडी मंडळी असें बोलून (उपदेशगृहांतून) उठून चालती झाली कीं, चला हो (याचें ऐकूं नका). आणि आपल्या उपास्यांवर जमून राहा; ही गोष्ट (जी हा मनुष्य समाजावितो) निःसंशयेंकरून तींत (त्याचा) कांहीं स्वार्थ आहे. ६. आम्हीं तर ही (नवीन) गोष्ट (आपल्या) मागील धर्मात (कधींच) ऐकिली नाहीं. असो नसो, ही त्याची (स्वतःची) बनावट आहे. ७. कां

आमच्यांतून यालाच ईश्वरवाणी प्रकटिली गेली आहे? गोष्ट ही होय कीं, यांना (मुळांत) माझ्या बोधवचनांतच शंका आहे (कीं हें कुराण माझी वाणीहि आहे कीं नाहीं !) किंबहुना (अस्सल गोष्ट ही होय कीं) यांनीं अजून माझ्या शिक्षेची मजा चाखिली नाहीं. (नाहींतर, यांची अक्कल ठिकाणीं येऊन गेली असती.) ८. अगर (हे पैगंबरा !) तुझ्या परम समर्थ व उदार पालनकर्त्याच्या दयेचे खजीने यांच्याचपाशीं आहेत? ९. अगर आकाश व पृथ्वी व ज्या वस्तु या दोहोंच्या दर्म्यान होत त्या (सर्वां)चें अधिपत्य यांनाच आहे? (जर आहे) तर यांना पाहिजे आहे कीं, त्यांनीं शिड्या लावून (आकाशावर) चढावें (व परमेश्वराशीं लढावें)! १०. (तर हे पैगंबरा ! लोकांचा हा) एक दळभार होय (कीं) येथें (तुझ्या विरोधास उठला आहे; जेथें आणखी परमेश्वराचे विरोधी) मिलाफी पक्षां-(स पराभूत होऊन पळ काढावा लागला आहे त्यां)तच यांनाहि पराभूत होऊन पळ काढावा लागेल. ११. यांच्यापूर्वी 'नूह'चे लोक व 'आद' व मेखांवाला[२] 'फिरऔन' हे, (पैगंबरांना) पाखंडी म्हणून चुकले आहेत. १२. आणि (तसेच) 'समूद' व 'लूत'चे लोक व वनाचे लोक (म्हणजे 'शोए-ब'चे लोक) हेहि. हेच ते मिलाफी पक्ष होत (कीं त्यांनीं परमेश्वरापुढें हार खाल्ली.) १३. (या) सर्वांनींच तर पैगंबरांना पाखंडी म्हटलें; म्हणून माझी शिक्षा न्यायपुरःसर सादर झाली. १४. आणि हे ('मक्के'चे

(१) परमेश्वरानें जेव्हां हजरत पैगंबरसाहेबांस पाठविलें, तेव्हां कुरेशच्या नास्तिकांच्या मनांत मत्सर उत्पन्न होऊन ते म्हणूं लागले कीं, आमच्यांत मोठ-मोठे लोक आहेत; पण ते पैगंबरीच्या लायकीचे नाहींत. परमेश्वर जर कोणाला पैगंबर बनविता तर तो यांना बनविता व जिब्रीलदूत त्यांजपाशीं येता. मोहंमद साहेबापाशीं कांहीं धनसंपत्तिहि नाहीं; मग त्यांची पैगंबरी कसली? परमेश्वरानें सांगितलें कीं पैगंबरी ही एक ईश्वरी दया व कृपा होय. ज्याच्या अंगीं त्याची योग्यता परमेश्वराला दिसून येते त्याला ती तो देतो. ही द्रव्यसंपत्ति व अखत्यार यावर अवलंबून नसते.

(२) फिरऔनाला मेखावाला यासाठीं म्हणतात कीं, तो लोकांस चार मेखा ठोकून त्यांत शिक्षा देत होता. अथवा हें कीं, त्याच्या सैन्यांत घोडेस्वार पुष्कळ होते.

नास्तिकहि) केवळ एका भयंकर आवाजा (म्हणजे पहिल्यांदा करणा फुंकण्या)ची वाट पाहत आहेत; कीं तो (सुरू झाल्यावर जोंपर्यंत सर्वांचा नाश न करील तोंपर्यंत) मध्यें श्वास घेणार नाहीं. १५. आणि ते (विनोदानें) म्हणतात कीं, हे आमच्या पालनकर्त्या ! (जें कांहीं) आमच्या वांट्याचें (लिहिलें आहे तें) हिशेबाच्या दिवसा (म्हणजे पुनरुत्थाना)च्या पूर्वींच आम्हांला (कोठें)लवकर देऊन टाक. १६. (हे पैगंबरा !)जसजसे बोल हे लोक उच्चारितात ते तूं मुकाट्यानें सहन कर; आणि आमचा सेवक 'दाऊद'याचें स्मरण कर कीं तो बलसंपन्न होता; (पण यावरहि) तो (सर्वकाळ अनुतप्त होऊन परमेश्वराकडे) वळत असे. १७. आम्हीं (एक प्रकारें) पर्वतांसहि (त्याच्या) आज्ञाधीन करून ठेविलें होतें कीं ते सकाळ संध्याकाळ त्याच्या संगतीं (संगतीं परमेश्वराचें) स्तवन करीत; १८. आणि (असेंच) पक्ष्यांसहि (त्याच्या आधीन करून ठेविलें होतें;) कीं (तेहि ईशस्तवन ऐकून त्याच्यापाशीं) एकत्र गोळा होत असत. (आणि) हे सर्व त्याला वारंवार सूर[१] देत असत. १९. आणि आम्हीं त्याचें राज्य फार सबळ केलें होतें व त्यास राज्यव्यवस्थेचें ज्ञान दिलें होतें आणि तसाच वादविवादांचा[२] फैसला (करण्याची हातोटी). २०. आणि (हे पैगंबरा !) बरें (त्या) वाद्यांचीहि बातमी तुजपावेतों पोहोंचली आहे ? कीं जेव्हां ते (प्रार्थनालयाच्या) खोलीच्या भिंतीवर चढले; २१. व एकाएकीं आंत 'दाऊदा'पाशीं आले; तेव्हां तो त्यांच्या(अवेळीं व वहिवाटीविरुद्ध येण्या)नें भिऊन गेला. ते म्हणाले कीं तूं भिऊं नकोस (आम्हीं)दोघे प्रतिपक्षी (आहों) कीं आमच्यांतून एकानें दुसऱ्यावर अत्याचार केला आहे. तर तूं आमच्यामध्यें खरा खरा निकाल सांग आणि न्यायाच्या बाहेर जाऊं नकोस व आम्हांला सरळ मार्गीं लावून दे. २२. (मुद्दा हा आहे कीं) हाहि माझा भाऊ आहे; (आणि) याच्या(येथें)

---

(१) सूर देणेंचा अर्थ हा कीं, ज्या शब्दांनीं हजरत दाऊद ईशस्मरण करीत होते त्या शब्दांचा प्रतिध्वनि पर्वतांतून येत असे व पक्षीहि तसलेच आवाज काढीत असत.

(२) वादविवाद म्हणजे दोन प्रतिपक्ष्यांत जी कोणाही प्रकरणासंबंधानें वाटाघाट होते ती; तींत एकमेकांस संबोधून बोलावें लागतें.

नव्याण्णव मेंढया आहेत व माझी (केवळ) एकच मेंढी आहे. आतां हा म्हणतो आहे कीं, तूं ती (आपली मेंढीहि) माझ्या हवालीं करून टाक; आणि बोलण्या चालण्यांत तो मला दबवून टाकतो. २३. ('दाऊदा'नें) सांगितलें कीं, हा जो आपल्या मेंढ्यांत (भर पडावी) म्हणून तुझी मेंढी मागतो, तर हा खचितच तुजवर जुलूम करितो आहे. आणि बहुतेक पातीदार एकमेकांवर आत्याचार करीतच राहतात; परंतु जे लोक विश्वास ठेवतात व चांगलीं कामेंहि करतात (ते मात्र अत्याचार करीत नसतात). आणि असले लोक फारच कमी होत. आणि (आतां) 'दाऊद'ला कल्पना आली कीं, आम्हीं त्याची केवळ परीक्षा पाहिली आहे म्हणून त्यानें आपल्या पालनकर्त्यापुढें क्षमा मागितली व साष्टांग नमस्कार घालीत (भुईवर) पडला व (अनुतप्त होऊन परमेश्वराकडे) वळला. २४. तर आम्हीं त्याचा हा (अपराध) क्षमा केला. आणि आम्हांपाशीं त्याचें सान्निध्य व (त्याचा स्वर्गांत) चांगला दर्जा होय. २५. (आम्हीं 'दाऊदा'ला हेंहि फर्माविलें कीं) हे 'दाऊदा'! आम्हीं तुला पृथ्वींत राजा बनविला आहे; तर लोकां(च्या प्रकरणां)त न्यायानें निवाडा करीत जा व (आपल्या) मनेच्छेवर चालूं नकोस. (असें करशील) तर (मनेच्छेचें अनुकरण) तुला परमेश्वराच्या मार्गाहून बहकवील. (आणि) निःसंशय जे लोक परमेश्वराच्या मार्गाहून बहकतात, त्यांना फार सक्त शिक्षा होणें आहे; यासाठीं कीं ते हिशेबाच्या दिवसा(म्हणजे पुनरुत्थाना)स विसरून गेले. २६. आणि आम्हीं आकाश व पृथ्वीस व ज्या वस्तु या दोहोंच्या दर्म्यान आहेत त्यांस मिथ्या निर्माण केलें नाहीं. जे नास्तिक होत त्या लोकांची ही कल्पना होय. तर नरका(च्या

---

(१) हजरत दाऊद पैगंबराच्या नव्याण्णव बायका होत्या. त्यांनीं त्यांची संख्या पुरी शंभर करूं इच्छिली. उरीया नांवाच्या एका शेजाऱ्याच्या बायकोला आपल्या स्त्रियांत सामील करण्याचा त्यांचा विचार झाला. तिचा नवरा दाऊदाच्या लष्करांत चाकरीस होता. त्याला कोणा लढाईवर पाठविणें भाग पडलें व कर्मधर्मसंयोगानें तो तेथें मारला गेला. या जागीं या प्रकरणाकडे इषारा आहे आणि मेंढ्यांच्या दृष्टांताचा रोंखहि या गोष्टीकडेच आहे कीं जेणेंकरून दाऊदची न्यायबुद्धि जागृत व्हावी.

दृष्टी)नें नास्तिकां(च्या स्थिती)बद्दल फारच खेद[1] होय. २७. कां ज्या लोकांनीं विश्वास धरिला व चांगलीं कामेंहि केलीं त्यांस आम्हीं जे लोक मुलकांत फिसाद फैलावीत फिरतात त्यांच्या सारखेच करून ठेवूं? अगर आम्हीं (परमेश्वराला) भिऊन चालणारांस दुराचरणी लोकांसारखेच करून ठेवूं काय? २८. (हे पैगंबरा! हें कुराण फार) प्रासादिक पुस्तक होय कीं तें आम्हीं तुला प्रकटिलें आहे कीं जेणेंकरून लोकांनीं याच्या महावाक्याचें मनन करावें व हें कीं जे अक्कल बाळगितात त्यांनीं (याच्या अर्थावरूनच) बोध धरावा. २९. आणि आम्हीं 'दाऊद'ला 'सुलेमान,' (हा पुत्र) दिला; ('सुलेमान'हि किती तरी) चांगला सेवक होता, कीं तो (प्रत्येक गोष्टींत परमेश्वराकडे) वळत होता. ३०. एकदां संध्याकाळचे समयीं खासपागेचे[2] असील[3] घोडे त्याच्यापुढें रुजू केले गेले; ३१. (तेव्हां तो त्यांच्या पाहण्यांत इतका निमग्न झाला कीं 'असर'च्या नमाजीचा वेळ निघून गेला व मग त्याला विचार आला.) तर तो म्हणूं लागला कीं, मी आपल्या पालनकर्त्याचें स्मरण सोडून मालाच्या प्रीतिला पसंत केलें; येथपर्यंत कीं सूर्य (पश्चिमेच्या) पडद्यांत लपून गेला. ३२. (बरें तर,) या (घोड्यां)स मजपाशीं परत आणा; आणि आतां तो (रागाच्या भरांत तरवारीनें घोड्यांच्या पायांच्या) पोटऱ्या व माना यांचा मारून सफ्फा[4] उडवूं लागला. ३३. आणि आम्हीं 'सुले-

(१) या वाक्याचा अर्थ हा आहे कीं, नरकाच्या आपत्तीवर नजर केलीं जाईल तर नास्तिकांची स्थिति फारच शोचनीय होय; मग ते त्यांत जाण्यापासून कां म्हणून भीत नाहींत.?

(२) 'जियाद' याचा शब्दशः अर्थ उत्कृष्ट घोडे असा आहे. आणि बादशाही खास पागेचे घोडे उत्तम असतात ह्मणून आम्हीं खासपागेचे घोडे असें भाषांतर केलें आहे.

(३) 'साफिनात' याचा मूळअर्थ, जे घोडे स्थानांवर बांधलेले असतांना तीन पायांवर उभे राहून चवथ्या पायावर बोजा टाकीत नाहींत ते, असा आहे; हे घोडे अस्सील-जातिवंत असतात; म्हणून असील असें भाषांतर केलें आहे.

(४) हें वाक्य शब्दाच्या व अर्थाच्या दृष्टीनें कुराणाच्या कठीण वाक्यांपैकीं आहे. टीकाकारांनीं याच्या अर्थात पुष्कळ मतांतर केलें आहे. याशिवाय

मान' यास(आणखी एका तऱ्हेनेंहि) अजमाविलें. व त्याच्या तक्तावर एक धड आणून टाकिलें; व मग ('सुलेमान' अनुतप्त होऊन परमेश्वराकडे) वळला; ३४. (आणि) त्यानें प्रार्थना केली कीं, हे माझ्या पालनकर्त्या ! माझा अपराध क्षमा कर आणि मला असें राज्य अर्पण कर कीं माझ्या मागून कोणालाहि तें योग्य नसावें. निःसंशय तूं मोठा दाता आहेस. ३५. तर आम्हीं वायूस त्याच्या आज्ञाधीन केलें कीं तो जेथें पोहोंचूं इच्छी तेथें त्याच्या आज्ञेप्रमाणें (त्याकडेसच) झुळझुळ वाही; ३६.

भाषारचना व व्याकरण यांच्या दृष्टीनेंहि यांत बराच वाद आहे. आम्हीं भाषांतरांत जो अर्थ पत्करला आहे तो बहुतेक लोकांस मान्य असाच आहे. याशिवाय आणखीं हाहि अर्थ होऊं शकेल कीं, हजरत सुलेमान पैगंबरापुढें घोडे रुजू केले गेले; तेव्हां ते म्हणाले कीं, मी ह्यांस आपल्या पालनकर्त्याच्या विचारानें प्रिय जाणतो; कारण हे धर्मयुद्धांत उपयोगी पडतील. मी सूर्यास्तापावेतों यांच्या परीक्षणांत निमग्न राहिलों. एकदां पुन्हां यांना मजपाशीं परत आणा. आणि मग पुन्हां त्यांनीं त्यांस गोंजारिलें व ममता केली आणि त्यांच्या पोटऱ्यांवर व मानांवर हात फिरविले व थपकलें. सुलेमान हे प्रत्येक गोष्टींत परमेश्वराकडे वळत होते यास प्रमाण या विवेचनांत आहे. त्यांना घोडे उत्तम होते म्हणून प्रीय नव्हते तर यामुळें प्रीय होते कीं, ते परमेश्वराच्या कार्यास उपयोगी पडतात. याचेंच नांव परमेश्वराकडे वळणें होय. भाषांतरास अनुसरून परमेश्वराकडे वळणें म्हटलें म्हणजे हें कीं, नमाजीचा वेळ निघून गेल्यामुळें हजरत सुलेमान यांस इतका संताप आला कीं, त्यांनीं आपल्या हौसेच्या वस्तू परमेश्वरास वाहून त्यांचा नाश करून टाकिला.

(४) भाष्यकारांनीं ही गोष्ट लिहिली आहे कीं, हजरत सुलेमान निःसंतान होते. त्यांना आपल्या सैन्याची फार मनधरणी करावी लागत असे. एकदां त्यांचें अनाठायीं लाड पाहून सुलेमान पैगंबर म्हणाले कीं, माझ्या सत्तर बायका आहेत. प्रत्येकीपाशीं जाईन तर सत्तर मुलगे होतील. पण 'इन्शाअल्ला' ह्मणजे ईश्वर इच्छील तर, बोलण्यास विसरले. पैगंबरांची एवढीशी हयगय पैगंबरीपदास बाधक असते. सारांश सत्तरच्या जागीं एकाच बायकोपासून पुत्र झाला. तोहि अधकच्चा अधुरा. लोकांनीं आणून त्यास तक्तावर ठेविलें कीं हा घ्या आपला राज्याचा वारस.

आणि (अशाच प्रकारें) जितके असुर शिल्पशास्त्रप्रवीण व पाणबुडे होते सर्वांस (त्याच्या आज्ञांकित केलें). ३७. आणि (यांच्याखेरीज) इतर (असुर) जे शृंखलांत जखडलेले होते त्यांसहि (त्याच्या आधीन केलें होतें). ३८. (आम्हीं 'सुलेमाना'स बजाविलें कीं) ही आमची बेसुमार देणगी होय; आतां तूं (पाहिजे तर लोकांस दे व त्यांजवर) उपकार कर अगर (सारा साजसरंजाम) आपल्यापाशींच राखून ठेव. ३९. आणि निःसंशय, 'सुलेमाना'स आम्हांपाशीं सान्निध्य होय व (त्याचा स्वर्गांत) चांगला दर्जा होय. ४०. आणि (हे पैगंबरा!) आमचा सेवक 'अय्युब'याची आठवण कर; कीं त्यानें एकेवेळीं आपल्या पालनकर्त्यास हाक मारून सांगितलें कीं, मला सैतानानें क्लेश व दुःख पोहोंचविलें आहे. ४१. (आम्हांस त्याची कींव आली व आज्ञा केली कीं) तूं आपल्या पायानें (जमिनीला) ठोकर मार; (सारांश ठोकर मारली तोंच एक झरा निघाला. तेव्हां आम्हीं 'अय्युबा'ला सांगितलें कीं तुझ्या) नाहण्या व पिण्यासाठीं हें थंड पाणी हजर आहे. ४२. आणि आम्हीं त्याला त्याचें कुटुंब व त्यांच्याबरोबर तेवढेंच आणखीहि दिलें. (ही आम्हीं त्याच्याबरोबर) आपल्याकडून मेहरबानी (केली); आणि (उद्देश हाहि होता कीं) जे बुद्धि बाळगितात त्यांच्याकरितां (ही गोष्ट) यादगिरी (राहावी). ४३. आणि (आम्हीं 'अय्युबा'ला सांगितलें कीं) मूठभर काड्या आपल्या हातांत घे व (आपल्या बायकोस) त्यानें मार; आणि (आपली) शपथ मोडूं नकोस. निःसंशय आम्हीं 'अय्युबा'ला

(१) हजरत अय्युब हे मोठे सुखवस्तु पैगंबर होते. त्यांचा धीर पाहण्यासाठीं परमेश्वरानें त्यांच्यावर मोठमोठीं संकटें कोसळविलीं. मालमत्ता वगैरे सर्व कांहीं जाऊन एकटे राहून गेले. सारें शरीर फुटून निघालें होतें. फक्त बायको सेवा करीत होती. तिच्यावरहि कोणा गोष्टींत नाखुश होऊन शपथ वाहून बसले होते कीं, बरा होईन तर तुला शंभर वेत मारीन. मग हजरत अय्युब हे परमेश्वरापुढें धाय धाय रडले; तेव्हां ईश्वरसामर्थ्यानें एक झरा वाहून निघाला. त्यांत नाहून धुवून त्याचेंच ते पाणी प्याले व बरे झाले. बायकोला मारण्याची शपथ याप्रमाणें पुरी केली कीं शंभर काड्यांची एक मूठ भरून तिला एकदां स्पर्श केला.

(फारच) सहनशील पावलों. (तोहि किती) चांगला सेवक होता; कीं तो (प्रत्येक गोष्टींत परमेश्वराकडे) वळत होता. ४४. आणि (हे पैगंबरा !) आमचे सेवक, 'इब्राहीम' व 'इस्हाक' व 'याकूब' यांचीहि आठवण कर. (ते) हातांनीं व डोळ्यांनीं संपन्न (होते).४५. (आणि) आम्हीं त्यांस एक निर्मळ काम (म्हणजे) पारलौकिक स्मरणासाठीं निवडलें होतें. ४६. आणि निःसंशय ते (सर्व) आम्हांसमीप निवडलेले व पुण्यशील अशा (सेवकां)पैकीं होत. ४७ आणि 'इस्माईल' व 'अल्‌यस्‌अ' व 'ज़ुलकिफ़्ल' यांचीहि आठवण कर. आणि (हे) सर्वच पुण्यशीलांपैकीं होत. ४८. हा (सदरहू अहवाल आपल्यापरी लोकांसाठीं) एक बोध होय. आणि निःसंशय (परमेश्वराला) भिऊन चालणाऱ्यांसाठीं (परलोकीं) चांगलें ठिकाण होय. ४९. (म्हणजे) सर्वकाल राहण्याच्या (स्वर्गाच्या) बागा कीं ज्यांची दारें त्यांच्यासाठीं (पहिल्यानेंच) उघडलेलीं असतील; ५०. (आणि ते) त्यांत (जाऊन) तक्ये लावून लावून बसतील; तेथें (स्वर्गीय दूतां-कडून)पुष्कळ मेवे व पेयें मागवितील. (व मौजेनें खातील पीतील). ५१.

---

(१) हातांनीं संपन्न म्हणजे ते तोंडानें केवळ बोलतच नव्हते तर करूनहि दाखवित होते. आणि डोळ्यांनीं संपन्न म्हणजे जगांत राहून परलोकापर्यंतची स्थिति पाहत होते; आणि सृष्टीवरून सृष्टिकर्त्यास ओळखत होते.

(२) हजरत **इ**स्माईलचा अहवाल तर माहीतच आहे कीं ते हजरत **इ**ब्राहीमाचे ज्येष्ठ पुत्र होते. त्यांस **अबुल्—अरब** म्हणजे सर्व अरबांचे पिता हा किताब आहे. कारण सर्व अरबलोक त्यांच्याच वंशांतले होत. **'अल्—य**सअ' आणि जुल्—**किफ़्ल** हीं दोन नांवें **'नामूस'**चीं म्हणजे तौरातचीं आहेत. **अल्**—यस्‌अ,**य**स्‌अ, व **ल**यस्‌अ हीं अनेक नांवें होत; पण व्यक्ति एकच होय. यांच्या बापाचें नांव उखतूब आहे. **अल्**यसअ हे हजरत **इ**ल्यास पैगंबराचे प्रतिनिधि होते व पुढें पैगंबर झाले. आणि **जुल्**—किफ़्ल तर समासात्मक नांव आहे, हें त्याच्या शब्द-रचनेवरूनच अरबी आहे असें दिसून येतें. याचा शब्दशःअर्थ जामीन असा आहे. हे हजरत **य**सअ किंवा **बि**शर बिन अय्युब यांचे चुलत भाऊ होते. यांच्या नांवाची उपपत्ति अशी लिहिली आहे कीं, **ब**नी—**इ**स्राएल हे आपल्या पैगंबरांना पुष्कळ कत्तल करीत होते तर त्यांनीं शंभर पैगंबराचा जीव वांच-विला. अगर ते दररोज शंभर नमाजी लोकांइतकी नमाज पढीत होते.

आणि त्यांच्यापाशीं नजर खालीं[1] राखणाऱ्या (पत्न्या) असतील, (व त्यांत मौज ही कीं त्या, त्यांच्या) समवयाच्याहि (असतील). ५२. (मुसलमानांनों !) ह्या आहेत त्या (देणग्या) कीं ज्यांचें तुम्हांस हिशेबाच्या दिवसा (म्हणजे पुनरुत्थाना)साठीं अभिवचन दिलें जात आहे. ५३. नि:संशय ही आमची (दिलेली) अन्नसंपत्ति होय कीं ती कधींहि खुंटणारच नाहीं. ५४. (परमेश्वराला भिऊन वागणारांचा परिणाम) हा होय. आणि (राहिले शिरजोर तर) शिरजोरांचें वाईट ठिकाण होय; ५५. नरकाग्नि कीं त्यांत यांना जावें लागेल; आणि तें (किती तरी) वाईट स्थल होय ! ५६. ह्याचीं त्यांना गोडी चाखूं दे; (म्हणजे) उकळी आलेलें पाणी व पूं; ५७. आणि अशाच स्वरूपाचे इतर नानाविध पदार्थ (नरकवाश्यांच्या खाण्यापिण्यास हजर होत.) ५८ (मग जेव्हां नरकवाश्यांचे पुढारी नरकांत जाऊं लागतील तेव्हां त्यांना सांगितलें जाईल कीं तुमच्या अनुयायांची) ही एक फौज (आणखीहि आहे कीं तीहि) तुम्हांबरोबर (नरकांत) कोंदाटवयाची आहे. त्यांचेंहि तोंडें[2] काळें ! हेहि नरकाग्नींतच जाणार. ५९. (हें ऐकून अनुयायी पुढाऱ्यांची पाठ घेतील व त्यांना संबोधून) म्हणतील कीं (आमचें नव्हे) तर तुमचेंच तोंड काळें ! (कारण) तुम्हींच तर हें (अरिष्ट) आमच्यापुढें आणिलें. तर (नरक हीहि किती) वाईट जागा होय (कीं त्यांत तुम्हीं आम्हांला आणून फांसलें.) ६० (हें बोलून अनुयायी) प्रार्थना करतील कीं हे आमच्या पालनकर्त्या ! ज्यानें हें (अरिष्ट) आमच्यापुढें आणिलें त्याला (आम्हांपेक्षांहि) जास्त नरकाग्नींत दुप्पट शिक्षा दे. ६१. आणि (नरकवासी

---

(१) नजर खालीं राखणें व कमी पाहणें हें पातिव्रत्याचें द्योतक व सौंदर्याची लाडी गोडी होय.

(२) 'लामहबा बिहिम' याचा अर्थ आह्मीं, 'त्यांचेंहि तोंड काळें !' असा केला आहे. कारण 'मर्हबा' हा आगतस्वागताच्या वेळीं बोलण्याचा शब्द आहे; ह्मणजे या, या, बरें आला. पण 'ला' हा नकारार्थी आहे म्हणून ज्याला आगतस्वागत द्यावयाचें नसतें त्याला म्हणतात चला निघा, दूर व्हा, आपलें तोंड काळें करा. तर हा एक वाक्प्रचार आहे; याचा शब्दश: अर्थ घ्यावयाचा नाहीं.

आपसांत हेंहि) म्हणतील कीं ज्या लोकांची आम्हीं दुष्टांत गणना करीत होतों, आम्हांस काय झालें आहे कीं आम्हीं त्यांस (येथें नरकांत) पाहत नाहीं ? ६२. कां आम्हीं त्यांचा (उगाच) उपहास केला ? (व ते उपहासपात्र नव्हते. एवंच, ते नरकांत कोठेंच दिसत नाहींत.) अगर (ते नरकांत आहेत; व आमचीच) दृष्टि त्यांच्यावर पडत नाहीं ? ६३. नरकवासी यांचें आपसांत झगडणें हें (एक) सत्य होय (व तें घडून येईलच येईल). ६४. (हे पैगंबरा! या लोकांस) सांग कीं मी (तर तुम्हांस) केवळ (ईश्वरीशिक्षेचें) भय सुचविणारा आहे एवढेंच. आणि एका परमेश्वराशिवाय कीं (तो सर्वांवर) प्रबल होय, (अन्य) कोणी उपास्य नाहीं. ६५. (तोच) आकाश व पृथ्वी आणि जें काय या दोहोंच्या दर्म्यान आहे या (सर्वां)चा मालक होय; (आणि तो) सामर्थ्यवान् (व) मोठा क्षमाकर्ता होय. ६६. (हे पैगंबरा! या लोकांस) सांग कीं (विश्ववृत्तांपैकीं) कुराण (प्रकट होणेंहि एक फारच) मोठें वृत्त होय! ६७. (पण) तुम्हीं लोक त्याची (कांहीं) पर्वा करीत नाहींत. ६८. परात्पराचे लोक (म्हणजे देवदूत)जेव्हां आपसांत वादविवाद करूं लागले तेव्हां मला त्यां(च्या वादविवादा)चें कांहींहि तर ज्ञान नव्हतें. ६९ (आणि ह्या गोष्टी मला प्रकटीकरणाद्वारें कळल्या आहेत; व) मला जें प्रकटीकरण होतें तें केवळ यासाठींच (होतें) कीं मी (तुम्हांस) धडधडीतपणें भय सुचवावें. ७०. (हे पैगंबरा ! दूतांचा तो परस्पर वादविवाद हा होता) कीं तुझ्या पालनकर्त्यानें दूतांस सांगितलें कीं मी मातींतून एक माणूस बनविणार आहें. ७१. तर जेव्हां मी त्यास पुरा बनवून चुकेन व आपला आत्मा[१] त्यांत फुंकून टाकीन; तेव्हां तुम्हीं त्याच्या पुढें साष्टांग नमस्कार घालीत, (भुईवर पालथे) पडा. ७२. तात्पर्य एकूणेक सर्वच दूतांनीं साष्टांग नमस्कार घातला. ७३. पण (एक) 'इब्लीस' (मात्र नमला नाहीं); कीं तो अभिमानांत येऊन गेला व नास्तिकांपैकीं होऊन बसला. ७४. परमेश्वरानें ('इब्लीस्'ला) पुसलें कीं हे 'इब्लीसा ! ज्या वस्तूला मी आपल्या हातांनीं बनविलें त्या (वस्तू)स साष्टांग नमस्कार घालण्या-

(१) आपला आत्मा म्हणजे आपला निर्मिलेला आत्मा; आणि मानवी आत्म्याच्या महत्त्वाच्या दृष्टीनें परमेश्वरानें त्यास आपल्याकडे लाविलें आहे.

पासून तुला कोणत्या वस्तुनें प्रतिबंध केला ? काय तूं शेखींत येऊन गेलास अगर तूं (खरोखरींच) बड्या लोकांपैकीं आहेस ? ७५. तो म्हणाला, (मीं त्याला कसा नमस्कार करूं ?) मी त्याच्यापेक्षां फारच श्रेष्ठ आहें, मला तूं अग्नींतून बनविलेंस व त्याला तूं मातींतून बनविलेंस. ७६. (परमेश्वरानें) सांगितलें, तूं येथून निघ (बाहेर हो); कीं, तूं धोंडमार करून करून पिटाळला जाशील. ७७. आणि (शेवटच्या) निर्णयाच्या दिवसापर्यंत तुझ्यावर माझा शाप (पडत राहील). ७८. (तो) बोलला, हे माझ्या पालनकर्त्या ! (सर्व लोक पुन्हां) उठवून उभे केले जातील त्या दिवसापर्यंत, मला तूं अवसर दे. ७९. (परमेश्वरानें) म्हटलें, (होय,) तुला त्या दिवसापावेतों अवसर आहे; ८० कीं ज्याचा वेळ (मलाच) माहीत आहे. ८१. (तो) म्हणाला, तर (मलाहि) तुझ्याच प्रतापाची शपथ आहे कीं या(मानवां)त जे तुझे निःसीम भक्त होत त्यांना सोडून या समस्त लोकांस मी बहकवून सोडीन तरच सई. ८२-८३. (परमेश्वरानें) म्हटलें, तर (मींहि) सत्य (सांगून देतों); आणि मी सत्यच सांगीत असतों; ८४. कीं मींहि तुझ्यानें व जे लोक तुझें अनुकरण करतील त्या सर्वांनींच नरकाला भरून टाकीन. ८५. (हे पैगंबरा ! तूं या लोकांस) सांग कीं मी या (निरोप पोहोंचविण्या)बद्दल तुम्हांपाशीं कांहीं मोबदला तर मागीत नाहीं; आणि मी ओढून प्रतिष्ठा आणण्याऱ्यांपैकींहि नव्हें. ८६. हें (कुराण जें मी तुम्हांला ऐकवितों तें) आलमदुनियेच्या लोकांसाठीं एक बोध होय एवढेंच काय तें. ८७. आणि कांहीं काळा नंतर तुम्हां(लोकां)स याची हकीकत माहित होऊन जाईल. ८८.

(१) प्रतापाची शपथ म्हणजे जसें आपण म्हणत असतों कीं, मला तुझ्या डोक्याची शपथ, तुझ्या गळ्याची शपथ त्यांशींच ही शपथहि मिळते जुळते.

अध्याय ३९ वा.

सूरतु–ज्जुमर.

हा अध्याय मक्केंत प्रकट झाला. ह्यांत ७५ महावाक्यें (आयात) आहेत. 'जुमर' म्हणजे टोळेचे टोळे किंवा दळभार; या अध्यायाच्या शेवटीं आलेल्या या वाक्यावरून हें नांव देण्यांत आलें.

परम दयाळू (आणि) कृपाळू परमेश्वराचे नांवानें (मी आरंभ करितों.)

(हा) लेखी फर्मान (अशा) परमेश्वराच्या हुजुरांतून सादर होतो (कीं जो) सामर्थ्यवान् (व) सत्य संकल्प (होय). १ (हे पैगंबरा! हें) पुस्तक आम्हींच तुला सत्यपुरस्सर प्रकट केलें. तर निव्वळ परमेश्वरासाठींच शुद्ध धर्म (-पालन) करून त्याचीच उपासना करीत जा. २. पाहा हो! निव्वळ धर्मपालन परमेश्वराप्रीत्यर्थच होय. आणि ज्या लोकांनीं परमेश्वराखेरीज (अन्य अन्य) पुरस्कर्ते बनवून ठेविले आहेत (व असें प्रतिपादितात कीं) आम्हीं तर यांची उपासना केवळ यासाठीं करितों कीं, ते परमेश्वराशीं आमचा निकट संबंध करून देतील. तर ज्या ज्या बाबींत हे लोक मतभेद करीत राहिले आहेत, परमेश्वर (पुनरुत्थानाचे दिवशीं) त्यांच्यांत त्या त्या (बाबीं)चा फैसला करून टाकील. निःसंशय जो मनुष्य लबाड (व) अनुपकारी असेल, त्याला परमेश्वर सुबुद्धि देत नसतो. ३. जर परमेश्वर (कोणालाहि) पुत्र करून घेऊं इच्छिता, तर तो आपल्या सृष्टींतून ज्याला पाहिजे त्याला पसंत करता. (परंतु) तो (बायकापोरांच्या बखेड्यापासून) पवित्र होय. तोच एकला जबरदस्त परमेश्वर होय. ४. त्यानेंच (कोणा) सत्य प्रयोजनानें आकाश व पृथ्वीस पैदा केलें; (तोच) रात्रीला दिवसावर लपेटतो[१] आणि (तोच) दिवसाला रात्रीवर लपेटतो;

(१) लपेटणें म्हणजे रात्र व दिवसाचे कमी होणें व वाढणें असा अर्थ होय.

आणि त्यानेंच सूर्य व चंद्र यांस आज्ञांकित करून ठेविलें आहे; (कीं हे) सर्व एका नेमलेल्या काळापर्यंत (अशाच प्रकारें) चालले जातील. पाहा हो! तोच (परमेश्वर) सामर्थ्यवान् (व मोठा) क्षमाकर्ता होय. ५. त्यानेंच तुम्हां लोकांस ('आदम'च्या) एका जिवांतून निर्माण केलें; मग त्याच्यांतून त्याचें जोडपें बनविलें आणि त्यानें तुम्हांसाठीं आठ[1] प्रकारचीं चतुष्पाद जनावरें (आपल्या सामर्थ्यानें) उतरलीं; तोच तुम्हांस तुमच्या आईच्या पोटांत (क्रमशः) एका घटनेनंतर दुसरी घटना,[2] अशा तीन अंधारां[3](च्या पडद्यां)त बनवितो. हाच परमेश्वर तर तुमचा पालनकर्ता होय; त्याचीच हुकमत होय. त्याच्यावांचून (अन्य) कोणी उपास्य नाहीं. मग (यावरहि तुम्हीं लोक) कोणीकडे पालटल चालले जात आहां? ६. जर तुम्हीं (परमेश्वराप्रत) कृतघ्नता कराल तर परमेश्वर तुम्हांकडून (अगदींच) निरपेक्ष होय. आणि तो आपल्या सेवकांसाठीं कृतघ्नता पसंत करीत नाहीं. आणि जर तुम्हीं (त्याचे) आभार मानाल, तर तो तुमचें हें (करणें) पसंत करितो. आणि (पुनरुत्थानाच्या दिवशीं) कोणीहि ओझें वाहणारा दुसऱ्या कोणा(च्या पापां)चें ओझें (आपल्या मानेवर) उचलून घेणार नाहीं. मग तुम्हां(सर्वां)स आपल्या पालनकर्त्याकडे परतून जाणें आहे. तर जसजशीं कर्में तुम्हीं लोक (जगांत) करित राहिलां आहां, तीं तो तुम्हांस (एक एक करून) विदित करील. तो तर (लोकांच्या) हृदयस्थ गोष्टींचा देखिल ज्ञाता होय. ७. आणि जेव्हां माणसाला एखादें दुःख पोहोंचतें, तेव्हां तो आपल्या पालनकर्त्याकडे वळून त्याला बोलावितो; मग जेव्हां (परमेश्वर) आपल्याकडून त्याला एखादी देणगी देऊन टाकितो,

---

(१) उंट, गाय, मेंढी व शेळी यांचे नरमादी मिळून आठ प्रकार होतात.

(२) एका घटनेनंतर दुसरी घटना ह्मणजे प्रथम वीर्यबिंदु असतो. मग एक ओबड धोबड आकाराची वस्तु किंवा लादा होतो; त्यानंतर मांस व मग त्यांत हाडें, चामडीं व कैंस पैदा होतात.

(३) तीन अंधारानें या गोष्टीकडे इशारा आहे कीं, एक उदर असतें व दुसरा उदराच्या आंत ज्यांत मूलांकुर असतो व ज्याला गर्भाशय म्हणतात तो; आणि तिसरा ज्या पातळ त्वचेंत गर्भपिंड आच्छादिलेला असतो व जा वारेबरोबर बाहेर निघून येते ती; हे तीन पडदे झाले.

तेव्हां त्यानें ज्या (उद्देशा)साठीं पूर्वीं (परमेश्वराला) बोलाविलें होतें त्यास तो विसरून जातो आणि (इतरांस) परमेश्वराचे जोडीदार बनवूं लागतो; कीं येणेंकरून (आपला वाईट कित्ता घालून दुसऱ्यांसहि) त्यानें परमेश्वराच्या मार्गाहून बहकवावें. (हे पैगंबरा! अशा माणसास) सांगून दे कीं तूं थोडाकाळ आपल्या नास्तिकपणा(च्या स्थितीं)तच (जगाचा) सुखोपभोग घे; (अखेर तर) तूं नरकवाश्यांपैकीं होशीलच. ८. बरें, जो मनुष्य रात्रीच्या (एकांत) समयांत (परमेश्वराच्या) उपासनेंत लागून आहे; (कधीं त्याच्या सेवेंत) साष्टांग नमस्कार घालतो व (कधीं त्याच्यापुढें हात जोडून) उभा राहतो, परलोकाचें भय बाळगितो आणि आपल्या पालनकर्त्याच्या दयेचा उमेदवार आहे; (असा मनुष्य कोठें आज्ञाभंजक सेवकांच्या बरोबरीचा होऊं शकतो) ? (हे पैगंबरा ! या लोकांस) सांग कीं जाणणारे व न जाणणारेहि कोठें बरोबर झाले आहेत ? (पण या गोष्टीपासून) जे लोक बुद्धिसंपन्न होत तेच मात्र बोध धरतात. ९. (हे पैगंबरा ! माझ्याकडून मुसलमानांस) समजावून दे कीं, जे विश्वास धरून चुकले आहेत हे त्या माझ्या सेवकांनों ! आपल्या पालनकर्त्याला (म्हणजे मला) भीत राहा. जे लोक ह्या जगांत पुण्यकर्में करतात त्यांच्याकरितां (परलोकीं) पुण्य होय. आणि परमेश्वराची जमीन[१] (फारच) विस्तीर्ण आहे. हे तर सहनशीलच होत कीं ज्यांना (पुनरुत्थानांत) त्यांचा मोबदला अगणित भरून दिला जाईल. १०. (हे पैगंबरा! या लोकांस) सांग कीं मला (तर परमेश्वराकडून हीच) आज्ञा दिली गेली आहे कीं मी परमेश्वरासाठींच निव्वळ धर्मपालन करून त्याचीच उपासना करावी. ११. आणि (तशीच) मला ही आज्ञा केली गेली आहे कीं, मी सर्वांत पहिला मुसलमान व्हावें. १२. (हे पैगंबरा ! या लोकांस) सांग कीं जर मी आपल्या पालनकर्त्याची आज्ञा मोडीन, तर (अशा स्थितींत) मला मोठ्या (सक्त) दिवसा (म्हणजे पुनरुत्थानाच्या दिवसा)च्या शिक्षेची (फारच) भीति वाटते. १३. (हे पैगंबरा ! या लोकांस) सांग कीं मी तर पर-

(१) म्हणजे मुसलमानांस धर्मासंबंधानें कोणाजागीं कांहीं सक्ती असेल तर तेथें राहावेंच कां म्हणून ? परमेश्वराचा मुलूक इतका विस्तीर्ण आहे; जिकडे पाहिजे तिकडे निघून जावें.

मेश्वराप्रीत्यर्थच आपलें धर्मपालन शुद्ध करून त्याचीच उपासना करितों. १४. (राहिलां तुम्हीं,) तर त्याच्याशिवाय ज्याची तुम्हांस इच्छा होईल त्याची पूजाअर्चा करा. (तुम्हांलाच त्याचा दुष्परिणाम भोगावा लागेल. हे पैगंबरा ! या लोकांस) सांगून दे कीं, जे लोक पुनरुत्थानाच्या दिवशीं आपलें व आपल्या पोराबाळांचें नुकसान[1] करून घेतील तेच वस्तुतः तोटा भोगणारे होत. पाहाहो ! हाच तर धडधडीत तोटा होय १५. त्यांच्यावरून अग्नीचेंच त्यांचें पांघरूण[2] होईल व त्यांच्याखालीं (अग्नीचेंच) आंथरूण. हीच (तर ती शिक्षा होय) कीं जिच्यापासून परमेश्वर आपल्या सेवकांस भिववितो. तर हे माझ्या सेवकांनों ! तुम्हीं माझेंच भय बाळगा. १६. आणि जे लोक मूर्तीपूजेपासून जपून राहिले व परमेश्वराकडे वळले, त्यांच्यासाठीं (स्वर्गाचें) शुभवर्तमान होय. तर (हे पैगंबरा !) माझ्या अशा सेवकांस शुभवर्तमान ऐकवून दे; १७. कीं जे (माझे) बोल कान लावून ऐकितात व त्याच्या उत्तमोत्तम गोष्टींचें अनुकरण करतात; हेच तर ते लोक होत कीं, ज्यांना परमेश्वरानें सन्मार्ग दाखविला आहे आणि हेच तर (विवेक व) बुद्धि संपन्नहि होत. १८. (हे पैगंबरा !) बरें, जो मनुष्य शिक्षेच्या वचनास पात्र ठरून गेला, तर कां (त्या) नरकवाश्यास तूं सोडवूं शकतील ? १९. परंतु जे लोक आपल्या पालनकर्त्यांस भीत राहिले, त्यांच्या (राहाण्या)साठीं (स्वर्गांत) वरच्या खोल्या (व) वरच्या खोल्यांच्या वरती (आणखी) वरच्या खोल्या बांधून (तयार) होत; कीं, त्यांच्याखालून पाण्याचे पाट वाहत असतील. (हें त्यांच्याशीं) परमेश्वराचें वचन (होय; आणि) परमेश्वर वचनाच्या विरुद्ध करीत नसतो. २०. (हे वाचक-श्रोत्या !)

---

(१) मनुष्य गैरमार्गी झाल्यानें आपलें नुकसान करितो व याशिवाय आपल्या बायकापोरांचेंहि; कारण, ते लोक त्याचा वाईट नमुना पाहून त्याचें अनुकरण करूं लागतात.

(२) याचें शब्दशः भाषांतर म्हटलें ह्मणजे हें होतें; ‘त्यांच्यावरून अग्नीचें सायवान असेल व त्यांच्या खालूनहि (अशाच तऱ्हेचें) सायवान.’ परंतु कुराणांत दुसऱ्याजागीं ह्याच अर्थाचें वाक्य आलें आहे त्याच्या अनुरोधानें मराठी भाषासरणीस धरून आह्मीं वर भाषांतरांत दिलेला अर्थ पत्करला आहे.

कां तूं (या गोष्टींचें) अवलोकन केलें नाहींस कीं परमेश्वरानें आकाशांतून पाणी पाडिलें, व मग जमिनींत त्याचे झरे वाहविले; मग तोच त्या (पाण्या)द्वारें नानाविध रंगांचें शेत उगवितो. नंतर तें जोरावर येतें व मग (पिकल्यावर) तूं तें पाहतोस कीं (तें) पिवळें जरद पडून गेलें आहे. नंतर परमेश्वर त्याचा चुराचुरा करून टाकतो. निःसंशय (शेताच्या) या (आदि व अंतां)त बुद्धिवानांकरितां एक (मोठा) धडा होय. २१. कां ज्या मनुष्याचा हियया परमेश्वरानें इस्लमा(च्या स्वीकारा)साठीं उघडला आहे व तो आपल्या पालनकर्त्या(ची मार्गसूचक मशाल पुढें ठेवून ति)च्याच प्रकाशावर (चालतो) आहे, तो (जो नास्तिकपणाचे अंधःकारांत पडला आहे त्याच्यासारखा होऊं शकतो काय)? तर ज्या लोकांचीं अंतःकरणें परमेश्वराच्या स्मरणाकडून (गाफिल होऊन) कठोर होऊन गेलीं आहेत, त्यांस खेद होय! हेच लोक तर बोलून चालून चुकींत होत. २२. परमेश्वरानें फारच उत्तम गोष्ट (म्हणजे हें) पुस्तक प्रकटिलें (कीं त्याच्या गोष्टी एकमेकांशीं) मिळत्याजुळत्या (होत; व एकच गोष्ट समजाविण्यासाठीं त्या) पुन्हां पुन्हां[1] सांगितल्या गेल्या आहेत.(या पुस्तकाचा हा गुण आहे कीं,) जे लोक आपल्या पालनकर्त्यास भितात त्यांच्या (अंगांच्या) त्वचावर या(च्या ऐकण्या)नें शहारे उभे राहतात. मग त्यां(च्या अंगां)च्या त्वचा व त्यांचीं अंतःकरणें नरम होऊन ईशस्मरणाकडे[2] (लागून) राहतात. हें (कुराण) ईश्वरी सन्मार्ग होय. तो

(१) कुराण एकदांच एकदम प्रकट झालेलें नाहीं; तर थोडें थोडें करून पुष्कळ वर्षेंपावेतों प्रकट होत राहिलें आहे. हें जर कोणा मनुष्यानें रचिलेलें असतें तर, अशी तर कोणती गोष्ट आहे कीं, इतक्या लांब मुदतींपर्यंत सर्वकाळ त्याचे विचार सारखेच राहावेत. प्रत्येक जण समजूं शकतो कीं बाळपणापासून तों म्हातारपणापर्यंत त्याच्या विचारांत मोठा फेरफार घडून येतो. म्हणून कुराण जर कोणा माणसाची वाणी असती तर त्यांतहि भिन्न भिन्न विचार असतेच असते. परंतु हें पाहिलें जात आहे कीं, तें अव्वलपासून अखेरपर्यंत एकाच पद्धतीवर चाललें जातें आणि त्यांत जें शिक्षण देणें उद्दिष्ट आहे तें जागजागीं ठळकपणें दिसून येत आहे; आणि हें त्याच्या ईश्वरवाणी होण्याचें मोठें प्रमाण होय.

(२) अंगाचें वा त्वचेचें नरम होणें म्हणजे ओणवे होऊन वंदन करणें,

ज्याला इच्छितो त्याला त्याच्यायोगें (धर्माचा सरळ) मार्ग दाखवून देतो. आणि ज्याला परमेश्वर आडमार्गी भटकवील, तर मग कोणीहि त्याला सन्मार्ग दाखविणारा तर नाहींच. २३. कां जो मनुष्य पुनरुत्थानाचे दिवशीं वाईटांत वाईट शिक्षेस (म्हणजे नरकाग्नीस) आपलें तोंड[1] देऊन तिजपासून बचावूं पाहतो तो, (मौजेनें जो स्वर्गांत बसला आहे त्याच्यासारखा होऊं शकतो) ? आणि आज्ञाभंजकांस सांगितलें जाईल कीं, (जगांत) जसें कांहीं तुम्हीं करीत राहिलां (त्याची आतां गोडी) चाखा. २४. जे लोक यांच्यापूर्वी होऊन गेले आहेत, त्यांनींहि (पैगंबरांस) पाखंडी म्हटलें; तर त्यांना शिक्षेनें अशा बाजूनें येऊन गांठिलें कीं, याची त्यांना खबरहि नव्हती. २५. मग त्यांना (याच) जगाच्या आयुष्यांत परमेश्वरानें (पाणउतारा व) फजितीची गोडी चाखवून दिली. आणि परलोकींची शिक्षा तर अर्थात् (याहूनहि) फारच मोठी होय. हे लोक (इतकें) जाणते (तर बरें होतें)! २६. आणि आम्हीं लोकांच्या (समजाविण्या)साठीं ह्या कुराणांत सर्वच तऱ्हेचे दृष्टांत सांगितले आहेत; कीं हे लोक कदाचित् बोध धरतील. २७. (हें)कुराण (स्पष्ट व सुरस) अरबी (भाषेंत होय); यांत कोणाहि तऱ्हेचा वांकडेपणा नाहीं; कीं (प्रथम) ह्या (अरब) लोकांनीं (आपली मातृभाषा असल्यामुळें तें खूप समजून उमजून परमेश्वराला) भीत[2] राहावें. २८. (आतां) पर-

---

साष्टांग नमस्कार घालणें वगैरे भक्तीचीं कामें त्यायोगें फार अनायासानें आपोआप होऊं लागतात.

(१) तोंड मनुष्यास इतकें प्रिय असतें कीं तो इतर सर्व अवयवांस त्याची ढाल बनवितो. आणि जेव्हां तोंडानें तो ढालीचें काम घेऊं लागला तेव्हां ही कमाल दर्जाची शिक्षा होय. तोंडानें ढालीचें काम घेण्याचें हें कारण आहे कीं, नरकवाश्यांचे हात पाय तर जखडलेले असतील; तो बापडा तोंडाला ढाल न बनवील तर काय करील ?

(२) ही कुराणाची अजब करामत आहे कीं, तें अरब लोकांत प्रकट झालें. हे लोक त्याच्या प्रकट होण्याच्या वेळीं सुसंस्कृति, नीतिमत्ता व ठरीव मतांच्या दृष्टीनें, फारच मागसलेल्या स्थितींत होतें हें निर्विवाद होय. नंतर कुराणाचे शिक्षणानें ते असें सुधरून गेले कीं, त्यांजपासून सर्व जगानें सुसंस्कृति, आत्मो-

मेश्वर एक दृष्टांत सांगतो कीं एक पुरुष (दास) आहे; त्याच्यांत कित्येक पातीदार आहेत कीं ते आपसांत फार चढाओढी ठेवितात; आणि एक पुरुष (तोहि दास आहे पण) समग्र[१] एका पुरुषाचाच. कां हे दोघे (दास) दृष्टांतांत एकसारखे होऊं शकतात? (हे लोक हें ऐकून म्हणतील कीं नाहींच होऊं शकत. हे पैगंबरा! हें उत्तर ऐकून बोल;) सर्व स्तुति परमेश्वरास असो! परंतु यांच्यांतून बहुतेक (इतकी गोष्टहि) समजत नाहींत. २९. (हे पैगंबरा!) कांहीं संशय नाहीं कीं, तुलाहि मरणें होय; व कांहीं शंका नाहीं कीं यांनाहि मरणें आहे. ३०. मग पुनरुत्थानाच्या दिवशीं तुम्हीं (दोन्हीं पक्ष) आपल्या पालनकर्त्यांच्या रूबरू (आपापले) झगडे (पुढें) कराल; (तेव्हां सत्यासत्य उवडकीस येईल). ३१.

न्नति व प्रगती यांचा धडा घेतला. (पाहा Moors in Spain by Lane pool).

(१) हा दृष्टांत परमेश्वराला एकच मानणारा व अनेकेश्वर मानणारा अथवा मूर्तीपूजक यांचा आहे. कारण एकेश्वरमतवादी हा एका परमेश्वराचा सेवक आहे व तो त्याशींच आपला संबंध ठेवतो. आणि अनेकेश्वर मतवादी अनेक देवांचा सेवक आहे; म्हणजे तो आपल्याला अनेक मालकांचा गुलाम किंवा दास समजतो. शिवाय मालक असे आहेत कीं एकाचा स्वभाव एकाशीं मिळत नाहीं; आणि दास हा सर्वांस राजी राखूं पाहतो. तर मग हें कसें होऊं शकणार?

पवित्र कुराण

भाग चोवीसावा.

सूरतु-ज्जुमर (पुढें चालू)

तर जो कोणी परमेश्वरासंबंधानें खोटें बोलेल आणि सत्य गोष्ट त्याला पोहोंचली म्हणजे तो तिला पाखंड म्हणेल त्याच्यापेक्षां अधिक जुलमी कोण? कां नास्तिकांचें ठिकाण 'जहन्नम'मध्यें नव्हें? ३२. आणि जो सत्य घेऊन[१] आला व (तसेंच ज्यानें) त्यास सत्य जाणिलें, हेच लोक तर (परमेश्वराला) भिऊन वागणारे होत. ३३. ते जें इच्छितील तें त्यांच्या पालनकर्त्यांपाशीं त्यांना (प्राप्त) होईल. सुकृत्य करणाऱ्यांचा हाच मोबदला होय; ३४. कीं परमेश्वर त्यांजपासून, त्यांनीं जीं वाईटांत वाईट कर्मे केलीं आहेत तीं निरस्त करील आणि त्यांनीं जीं उत्तमांत उत्तम कर्मे केलीं आहेत त्यांच्या ऐवजीं तो त्यांना त्यांचा मोबदला देईल. ३५. कां परमेश्वर आपल्या सेवका ('मोहंमदा'च्या संरक्षणा-)साठीं पुरेसा नाहीं? आणि (हे पैगंबरा! हे लोक) परमेश्वराशिवाय जे (खोटे उपास्य स्थापित करतात) त्यांचें तुला भय दाखवितात. आणि ज्याला परमेश्वर गैरमार्गी लावील तर त्याला कोणीहि सन्मार्ग दाखविणारा नाहीं. ३६. आणि ज्याला परमेश्वर सन्मार्ग दाखवील तर कोणीहि त्याला बहकविणारा नाहीं. कां परमेश्वर सामर्थ्यवान् व सूड उगविणारा नव्हे. ? ३७. आणि (हे पैगंबरा!) जर तूं या (लोकां)स पुसशील कीं आकाश व पृथ्वी हीं कोणी निर्माण केलीं? तर ते अवश्य (हेंच) म्हणतील कीं परमेश्वरानें. (आतां तूं या लोकांस)

---

(१) 'जो सत्य गोष्ट घेऊन आला' ते हजरत पैगंबरसाहेब होत. आणि सत्यगोष्ट म्हणजे कुराण व इस्लामधर्म; व 'ज्यानें त्यास सत्य जाणिलें, ते प्रथमं हजरत अबुलकर पैगंबरांचे दुय्यम खलीफा वा प्रतिनिधि हे होत व त्यानंतर इतर सर्व मुसलमान लोक.

सांग कीं बरें पाहा तर खरें, जर परमेश्वर मला एखादें दुःख पोहोंचवूं इच्छील तर परमेश्वराशिवाय ज्या (उपास्यां)स तुम्हीं बोलावितां, हे (उपास्य) कां त्याच्या (पाठविलेल्या) दुःखाचें निवारण करूं शकतात? अगर परमेश्वर माझ्यावर(आपली)दया करूं इच्छील,तर कां हे (उपास्य) त्याच्या दयेस अडवूं शकतात? (हे पैगंबरा! तूं) सांग कीं मला तर परमेश्वर बस्स करतो.(आणि)भरंवसा ठेवणारे त्याच्यावरच भरंवसा ठेवितात३८. (हे पैगंबरा!तूं या लोकांस)सांग कीं हे बांधवांनों! तुम्हीं आपल्या जागीं कर्म आचरीत राहा; मीहि(आपल्या जागीं)कर्म आचरीत राहतों. मग पुढें जातां तुम्हांस माहीत होऊन जाईल;३९. कीं कोणावर अशी आपत्ति येते कीं जी त्याला(जगांत)फजित करील; आणि(परलोकीं)त्याच्यावर कायमची शिक्षा उतरेल. (ती वेगळीच). ४०. (हे पैगंबरा!) निःसंशय, (हें) पुस्तक आम्हीं तुला लोकांच्या(फायद्या)साठीं प्रकट केलें आहे, व यांत सत्य (धर्माचें शिक्षण) होय. तर जो संन्मार्गोन्मुख झाला तो खास आपल्या (कल्याणा)साठींच (सन्मार्गोन्मुख झाला); आणि जो भटकला, तर त्याचें भटकणें केवळ त्याच्याच पुढें येईल. आणि तूं त्यांच्यावर कांहीं हवालदार[1] तर नाहींसच. ४१. लोकांच्या मरणसमयीं परमेश्वर त्यांच्या आत्म्यांस (आपल्यापाशीं) बोलावून घेतो; आणि जे लोक मेले नाहींत (त्यांच्या आत्म्यांनाहि) त्यांच्या निजतेवेळीं (परमेश्वरापाशीं बोलाविलें जातें); तर ज्यांच्यासंबंधानें (परमेश्वर) मृत्यूचा हुकूम सादर करून चुकला आहे, त्यांना तर (आपल्याएथें) अडकवून ठेवितो; आणि बाकीच्या(निजणांऱ्यां)स एका नियमित काळापर्यंत (पुन्हां जगांत) पाठवितो. जे लोक विचार व मनन करतात त्यांच्यासाठीं यांत (ईश्वरी सामर्थ्याच्या बऱ्याच) निशाण्या[2] होत, यांत संशय नाहीं. ४२. कां या लोकांनीं परमेश्वरा-

(१) हवालदार हाहि दारोग्या सारखाच एक हुद्दा आहे. त्यांत हवालदार हा आपल्या हाता खालच्या लोकांच्या कामांचा जबाबदार असतो व त्याला त्यांजवर अधिकारहि असतो. उद्देश हा कीं, तुम्हांस हा अधिकार देऊन पाठविलें गेलें नाहीं कीं, जबाबदारीच्या भीतीनें तुम्हीं लोकांस जबरदस्तीनें मुसलमान करावें. तुमचें कर्तव्य आमचे हुकूम पोहोंचते करणें आहे एवढेंच कायतें.

(२) निजणेंहि एक प्रकारचें मरणें होय. तर मरणें दोन प्रकारचें झालें. एक

शिवाय (दुसरे दुसरे) शिफारसी ठरवून ठेविले आहेत? (हे पैगंबरा! या लोकांस) सांग कीं, जरी (तुमचे हे मध्यस्थ) कशाचाचि सत्ता बाळगीत नसतील व कांहींच समजत नसतील, तरीहि कां (तुम्हीं त्यांस आपले शिफारसीच मानीत जाल)? ४३. (आणि या लोकांस) सांग कीं, शिफारस तर सारी परमेश्वराच्याच अख-त्यारांत होय. आकाश व पृथ्वीची हुकुमत त्याचीच होय. नंतर तुम्हीं (लोक) त्याच्याचकडे परतून आणिले जाल. ४४. आणि जेव्हां परमेश्वराचें एकल्याचेंच नांव घेतलें जातें, तेव्हां जे लोक परलोकींचा विश्वास बाळगित नाहींत त्यांचीं मनें चपापूं लागतात. आणि जेव्हां परमेश्वराशिवाय जे (इतर खोटे उपास्य) त्यांचें नांव घेतलें जातें, तेव्हां तर हे लोक खुष होऊन जातात. ४५. (हे पैगंबरा! तूं) बोल कीं, हे परमेश्वरा! आकाशांच्या व पृथ्वीच्या उत्पादका! अदृष्ट व दृष्टाच्या ज्ञात्या! ज्या बाबतींत (हे) तुझे सेवक आपसांत मतभेद करीत आहेत, त्या बाबतींत तूंच त्यांचें भांडण चुकवशील. ४६. आणि जर आज्ञाभंजकांपाशीं पृथ्वींतील सारा संसारहि असेल व त्याबरोबर तेवढाच आणखीहि असेल, तर पुनरुत्थानाच्या दिवशीं तो देऊन ते (सक्त) वाईट शिक्षेपासून (बेलाशक) सुटका करून घेतील. आणि (त्यावेळीं) या(लोकां)स परमेश्वराकडून अशा गोष्टी जाहीर होतील कीं ज्यांची त्यांना कल्पनाहि आली नव्हती. ४७. आणि जसजशीं कामें (हे लोक) करीत राहिले आहेत, त्यांचे दुष्परिणाम त्यांना जाहीर होऊन जातील; आणि ज्या(शिक्षे)चा ते उपहास करीत राहिले आहेत, ती त्यांना येऊन घेरील. ४८. तर माणसा(चीं संवय आहे कीं त्या)ला जेव्हां एखादें दुःख पोहोंचतें तेव्हां तो आम्हांस बोला-वितो. मग जेव्हां आम्हीं त्याला आपल्याकडून एखादी देणगी देतों, तेव्हां

खरोखरी मरणें व दुसरें-निजणें; कीं या दोन्ही स्थितींत प्राणहरण केलें जातें म्हणून जो प्राण मृत्युमुळें हरण केला गेला आहे त्याला पुन्हां जगांत यावयास मिळत नाहीं; आणि जो प्राण निद्रमुळें हरण केला गेला आहे तो पुन्हां ईश्व-राज्ञेनें जगांत परत येतो. तात्पर्य, बोध घेण्यासाठीं प्रत्येक निजण्यांत खऱ्या मृत्यूचें स्मरण केलें पाहिजे. निजलेला मेल्यासारखा अशी एक म्हणहि आहे.

तो म्हणूं लागतो कीं, ही तर मला फक्त (माझ्या) योग्यतेमुळें मिळाली आहे. (माणसाची ही समजूत चुकीची आहे.) किंबहुना ही (देणगी) परीक्षा[1] होय. परंतु बहुतेक लोक (या गोष्टीशीं) वाकब नाहींत. ४९. जे लोक यांच्यापूर्वी होऊन गेले आहेत तेहि अशाच बाता झोंकत होते. तर जें कांहीं ते करीत राहिले तें कांहींहि त्यांच्या कामा आलें नाहीं. ५०. तर त्यांनीं जीं (वाईट) कर्में केलीं त्यांचे दुष्परिणाम त्यांना पोहोंचलेच (पोहोंचले). आणि या('मक्के'च्या नास्तिकां)पैकीं जे लोक आज्ञाभंग करतात त्यांनाहि त्यांच्या कर्मांचे वाईट परिणाम लवकरच पोहोंचतील, आणि (हे लोक परमेश्वराला तर) हारवूं शकत नाहींत. ५१. कां यांना (इतकीहि गोष्ट) माहीत नाहीं कीं, परमेश्वर ज्याची इच्छितो, त्याची चंदी वाढवितो आणि (ज्याला इच्छितो त्याला) काटकसरीनें देतो. निःसंशय, या(गोष्टीं)त जे लोक विश्वास ठेवितात त्यांच्यासाठीं (तर ईश्वरीसामर्थ्याच्या बऱ्याच) निशाण्या (उपलब्ध) होत. ५२. (हे पैगंबरा! या लोकांस) सांगून दे कीं, ज्यांनीं (पापें करून) आपणच आपल्यावर अत्याचार केला आहे त्या हे माझ्या सेवकांनों! तुम्हीं परमेश्वराच्या दयेकडून निराश होऊं नका. कारण, परमेश्वर सर्व पापांची क्षमा करितो; तो निःसंशय (फारच) क्षमाकर्ता (व) दयाळु होय. ५३. आणि तुम्हीं आपल्या पालनकर्त्याकडे (अनुतप्त होऊन) वळा व त्याच्या आज्ञाधीन होऊन राहा; (पण) याच्यापूर्वींच कीं, शिक्षा तुम्हांस सादर होईल व त्यावेळीं तुम्हांस (कोणाहिकडून) मदतहि न पोहोंचूं शकेल. ५४. आणि तुमच्या पालनकर्त्याकडून ज्या चांगल्या चांगल्या (उपदेशपर) गोष्टी तुम्हांस प्रकट झाल्या आहेत, त्याप्रमाणें वागा; (पण) याच्यापूर्वींच कीं, तुम्हांस एकाएकीं शिक्षा सादर होईल व तुम्हांस (तिच्या येण्याची) बातमीहि नसेल. ५५. (कोठें असें न व्हावें) कीं (अखेर तुमच्यांतून) कोणी म्हणूं लागेल कीं, मी

(१) परीक्षा म्हटली म्हणजे या गोष्टीची परीक्षा कीं, माणसाला देणगी प्राप्त झाल्यावर तो परमेश्वराचे उपकार मानतो कीं, अनुपकारी होतो. पण जो मनुष्य देणगीस आपल्या शहाणपणाचा व योग्यतेचा मोबदला समजेल तो परमेश्वराचे उपकार कां मानील?

परमेश्वराच्या बाजू(च्या आपल्या कर्तव्यां)त कोताई केली याबद्दल खेद होय! आणि मी तर अर्थात् (या गोष्टींवर) हंसतच राहिलों. ५६. अगर तो ह्मणूं लागेल कीं, जर परमेश्वर मला सुबुद्धि देता, तर मीहि (परमेश्वराला) भिणाऱ्यांपैकीं झालों असतों. ५७. अथवा जेव्हां शिक्षा (समोर येऊन ठेपेल व ती) पाहून म्हणूं लागेल कीं अरेरे! जर माझें (जगांत) परतून जाणें होईल तर मीहि सुकृत्यें करणारांपैकीं होऊन जाईन. ५८. (त्यावेळीं परमेश्वर त्याला म्हणेल,) हो होय! माझे हुकूम तुला पोहोंचले व तूं त्यांस पाखंड म्हणालास व ऐटून बसलास आणि नास्तिकांपैकीं (एक नास्तिक तूंहि) होतास. (आतां तुजवर कांहीं मेहेरनजर होऊं शकत नाहीं.) ५९. आणि (हे पैगंबरा!) तूं पुनरुत्थानाच्या दिवशीं पाहशील कीं, जे लोक परमेश्वरासंबंधानें लबाड बोलले आहेत त्यांचीं तोंडें काळीं होतील. कां अहंकार करणाऱ्यांचें ठिकाण 'जहन्नम' मध्यें नव्हे? ६०. आणि जे (लोक (परमेश्वराला) भीत राहिले आहेत त्यांना परमेश्वर सफल करून तारील; कीं त्यांना (कोणा तऱ्हेचीहि) इजा पोहोंचणार नाहीं व ते (कोणाहि तऱ्हेनें) दुःखी होणार नाहींत. ६१. परमेश्वरच प्रत्येक वस्तुचा निर्माणकर्ता होय व तोच हरेक वस्तुचा नियंता होय. ६२. आकाश व पृथ्वी(च्या खजिन्यां)च्या किल्ल्या[1] त्याच्याच होत; आणि जे लोक परमेश्वराचे निशाण्यास मानण्याचें नाकारितात तेच (अखेर) तोट्यांत राहतील. ६३. (हे पैगंबरा! या लोकांस) सांग कीं, हे अज्ञानी लोकांनों! कां तुम्हीं मला (हा) सल्ला देतां कीं, मी परमेश्वराशिवाय(अन्य कोणा)ची उपासना करावी? ६४. आणि (हे पैगंबरा! निःसंशय) तुजकडे व तुझ्यापूर्वीं जे (पैगंबर) होऊन गेले आहेत, त्या (प्रत्येका)कडे आदेश पाठविला जाऊन चुकला आहे कीं, जर तूं (कोणाला परमेश्वराचा) जोडीदार ठरविशील तर अवश्य तुझीं (सर्व) कर्में अक्रीत होऊन जातील आणि अवश्यच तूं हानि भोगणाऱ्यांपैकीं होऊन जाशील. (म्हणून नास्तिकांचा कह्या मानूं नकोस.) ६५. तर, परमेश्वराचीच उपासना कर व त्याच्या आभारशील

१ म्हणजे तोच त्या किल्ल्यांचा व खजिन्यांचा मालक होय व सर्व कांहीं त्याच्याच समर्थ हातांत आहे.

(सेवकां)पैकीं हो. ६६. आणि या लोकांनीं तर परमेश्वराचे जसे गुण जाणले पाहिजे होते तसे त्याचे (कांहींहि) गुण जाणिले नाहींत; व वास्तविक पाहतां, (तो असे पराक्रम व सामर्थ्य बाळगितो कीं) पुनरुत्थानाचे दिवशीं (हीं) सारी पृथ्वी त्याच्या एका मुठींत[१] असेल आणि आकाश (हे पत्रांप्रमाणें) गुंडाळलेले त्याच्या उजव्या हातांत. लोक ज्या ज्या वस्तूंस (परमेश्वराचे) जोडीदार ठरवितात त्यांजपासून परमेश्वर पवित्र व थोर होय. ६७. आणि (पहिल्यांदा) 'सूर' (म्हणजे करणा) फुंकला जाईल, तर जी (सृष्टि) आकाशांत आहे व जी पृथ्वींत आहे त्या(सर्वां)स (मृत्युची) मूर्च्छा येऊन जाईल; परंतु ज्याला परमेश्वर इच्छील (त्याची गोष्ट वेगळी). मग दुसऱ्यांदा करणा फुंकला जाईल तर आतां सारेचे सारे एकदम (थडग्यांतून निघून) उभे राहून जातील (व चोहोंकडे) पाहूं लागतील. ६८. आणि पृथ्वी आपल्या पालनकर्त्याच्या प्रकाशानें चकाकूं लागेल व (लोकांचे कर्मांचें) पुस्तक (आणून समोर) ठेविलें जाईल; आणि पैगंबर व साक्षी हे हजर केले जातील; व लोकांच्या दरम्यान (त्यांच्या मतभेदांचा) न्यायपुरःसर निवाडा केला जाईल;आणि त्यांजवर (कोणाहि तऱ्हेचा) जुलूम केला जाणार नाहीं. ६९. आणि ज्यानें जशीं कर्मैं केलीं आहेत प्रत्येकास तीं पुरीं पुरीं भरून दिलीं जातील. आणि लोक जें कांहींहि करितात परमेश्वर त्याशीं खूप वाकब होय.७०.आणि जे लोक नास्तिकपणा करीत राहिले आहेत ते 'जहन्नम'कडे टोळयाच्या टोळया बनवून हांकून लाविले जातील; येथपर्यंत कीं जेव्हां 'जहन्नम'च्याजवळ पोहोंचतील, तेव्हां (त्यांच्याकरितां) तिचे दरवाजे उघडले जातील; व तेथील रखवालदार त्यांना म्हणतील कीं,तुमच्यांतलेच पैगंबर तुम्हांपाशीं आले नाहींत काय, कीं ते तुमच्या पालनकर्त्याचीं महावाक्यें तुह्मांस वाचून वाचून ऐकवीत व तुमच्या ह्या(वाईट)दिवसाच्या पुढें येण्यापासून तुम्हांस भिववीत? हे उत्तर देतील कीं होय. (पैगंबर आले व त्यांनीं भिवविलेंहि;) परंतु (आम्हीं त्यांचें एकहि ऐकिलें नाहीं व)

---

(१) परमेश्वरानें आह्मां लोकांस समजाविण्यासाठीं आमच्याच भाषासरणीस अनुसरून आपल्या महती व सामर्थ्यास मूठ व हात असें ह्मटलें आहे. नाहीं तर, परमेश्वर या अवयवांपासून निरपेक्ष होय.

शिक्षेचें वचन (आम्हां) नास्तिकांचेठायीं (पूर्णपणें) सिद्ध होऊन चुकलें. ७१. (मग यांना) सांगितलें जाईल कीं 'जहन्नम'च्या दरवाज्यांत दाखल व्हा (व नित्य) निरंतर या('जहन्नम')मध्यें, वास करा. सारांश, (परमेश्वराशीं) अहंकार करणाऱ्यांचेंहि (किती तरी) वाईट ठिकाण होय! ७२. आणि जे लोक (जगांत) आपल्या पालनकर्त्याला भीत राहिले त्यांनाहि टोळ्याचेटोळ्या बनवून स्वर्गाकडे नेलें जाईल; येथपर्यंत कीं, जेव्हां (हे लोक) स्वर्गाचे जवळ पोहोंचतील व त्याचे दरवाजे (तर त्यांच्यासाठीं पहिल्यानेंच) उघडलेले असतील, (कीं तेणेंकरून त्यांस उघडण्याची वाट पहावी लागणार नाहीं; तेव्हां यांचा मोठा बडेजाव होईल.) आणि स्वर्गाचे रखवालदार यांना सलामालकी करून म्हणतील कीं, तुम्हीं(फार) मजेंत राहिलां; तर आतां स्वर्गांत दाखल व्हा (व तेथें) निरंतर वास करा. ७३. आणि (हे लोक) म्हणतील, परमेश्वराचे आभार होत कीं, त्यानें आपलें वचन आम्हांस खरें करून दाखविलें व आम्हांस (स्वर्गाचे) भूमीचे वारस बनविले; कीं आम्हीं स्वर्गांत जेथें इच्छूं तेथें राहूं. तर (सुकृत्य) करणाऱ्यांचाहि (किती) चांगला मोबदला होय! ७४. आणि (हे पैगंबरा! त्या दिवशीं तूं) दूतांस पाहशील कीं, 'अर्श'–महासिंहासनाच्या सभोंवतीं चक्राकार मिरवत (उभे आहेत, व) आपल्या पालनकर्त्याच्या स्तुतीबरोबर (त्याची) पवित्रता वर्णीत आहेत. आणि लोकांच्या दरम्यान न्यायानें निवाडा चुकविला जाईल; आणि (सर्व कांहीं होऊन जाऊन सरशेवटीं चोंहोंकडून हीच) घोषणा होईल कीं सकल जगांचा पालनकर्ता असा जो परमेश्वर त्यालाच सर्व स्तुति (योग्य) होय. ७५

अध्याय ४० वा.

सूरतुल्-मोमिन.

हा अध्याय मक्केंत प्रकट झाला. ह्यांत ८५ आयात—महावाक्यें आहेत. फिरऔन किंवा फेरोचे लोकांपैकीं एक मनुष्य हिझकील नांवाचा होता. त्यानें हजरत मूसा पैगंबरावर, लोकांस न कळत, विश्वास ठेविला होता. त्याचें ह्यांत वर्णन आलें आहे; म्हणून 'सुरतुल्-मोमिन' म्हणजे विश्वासूचें प्रकरण हें नांव प्रसिद्धीस आलें.

परम दयाळू (आणि) कृपाळू परमेश्वराच्या नांवानें (मी आरंभ करितों)

ह. म. (हा-मीम.) १. (हा) लेखी फर्मान (अशा) परमेश्वराच्या हुजुरांतून सादर होत आहे (कीं जो) परम समर्थ (व सर्व-)ज्ञानी (होय.) २. (तो) पापांचा क्षमाकर्ता व पश्चात्ताप स्वीकार्ता, (दुष्टांस) सक्त शिक्षा देणारा, (चांगल्यांच्या स्थितीवर) फारच कृपावंत (असा होय.) त्याच्या-शिवाय (अन्य)कोणी उपास्य नाहीं. त्याच्याचकडे (सर्वांस) परत जाणें आहे. ३. जे लोक नास्तिक होत तेच केवळ परमेश्वराच्या निशाण्यांत झगडे काढतात. तर (हे पैगंबरा!) या लोकांचे (व्यापार वगैरेसाठीं) शहरांत जिकडे तिकडे मिरवत फिरण्यानें तुला धोक्यांत घालूं नये (कीं यांना तर नास्तिकपणामुळें कांहींच नुकसान पोहोंचलें नाहीं). ४. यांच्यापूर्वी 'नूह'चे लोकांनीं व त्यांच्यामागून इतर लोकांनींहि (आपल्या पैगंबरांस) पाखंडी म्हटलें. आणि हरेक जनतेनें आपल्या पैगंबरास गिरफ्तार करण्याचा बेत केला आणि मिथ्या गोष्टीं(च्या आधारा)वर (पैगंबरांशीं) झगडले; अशासाठीं कीं, आपल्या वितंडवादानें सत्यास (जागेवरून) डगमगवावें. तर (अखेर) मी त्यांस पकडलें. तर (पाहिलेंसना) माझी शिक्षा कशी होती ती? ५.

आणि अशाच तऱ्हेनें (या) नास्तिकांवरहि तुझ्या पालनकर्त्याचें वचन सिद्ध होऊन चुकलें आहे कीं, हे नरकवासी होत. ६. जे (दूत) महा-सिंहासनास उचलून आहेत व जे त्याच्या सभोंवतीं (तैनातीं) होत, ते (नित्य) आपल्या पालनकर्त्याच्या स्तवनाबरोबर (त्याची) पवित्रताहि वर्णित राहतात; व त्यावर विश्वास ठेवितात; आणि जे लोक विश्वासू होत त्यांच्यासाठीं ते क्षमा मागीत असतात; कीं हे आमच्या पालनकर्त्या! तुझी दया व तुझें ज्ञान वस्तुमात्रास व्यापून आहे; तर जे लोक (तुझ्या सेवेंत) पश्चात्ताप करतात व तुझ्या मार्गावर चालतात त्यांना तूं क्षमा कर; आणि (तसेंच) त्यांना नरकाच्या शिक्षेंतून वांचीव. ७. आणि हे आमच्या पालनकर्त्या! त्यांना (स्वर्गाच्या) नेहमीं राहणाऱ्या (अशा) बागांतहि नेऊन दाखल कर, कीं ज्याचें तूं त्यांस अभिवचन दिलें आहेस; आणि (तसेंच) त्यांचे वाडवडील व त्यांच्या पत्न्या व त्यांची संतति यांजपैकीं जे जे सदाचरणी असतील त्यांनाहि. निःसंशय, तूंच सामर्थ्यवान् (व) बुद्धिमान् आहेस. ८. आणि त्यांना (पुनरुत्थानाचे दिवशीं, हरतऱ्हेच्या) खराबींतून वांचीव. आणि ज्याला तूं त्या दिवशीं खराबींतून वांचविशील, तर त्याच्यावर तूं (आपली मोठीच) दया केलीस. आणि हीच तर मोठी सफलता होय. ९. जे लोक (सद्धर्मास) मानण्याचें नाकारितात त्यांना (पुनरुत्थानाचे दिवशीं) मोठ्यानें हाक मारून सांगितलें जाईल कीं जेव्हां तुम्हीं विश्वासाकडे बोलाविले जात होता व तुम्हीं नाकारीत होता, तेव्हां जसें तुम्हीं (आज) आपल्या जिवानिशीं बेजार आहां, परमेश्वर त्याहूनहि जास्त (तुम्हांशीं) बेजार होता. १०. (ते लोक प्रार्थना करून) म्हणतील कीं, हे आमच्या पालनकर्त्या! तूं आम्हांस दोनदां मेलेले[1] व दोनदां जिवंत राखून चुकलास;

(१) जगांत निर्माण होण्याच्या पूर्वीं मनुष्य ज्या ज्या स्थितींत राहिला असेल तेंहि एक प्रकारचें मरणच होय. कारण कीं त्यास जीवित्व तर म्हणतां येत नाहीं. ज्यावेळीं शरीर व आत्मा यांचा संबंध घडून येतो त्या वेळेपासून आयुष्यक्रम सुरू होतो. शिवाय दुसरें मरण जें सर्वांस येतें तें तर माहीतच आहे. सारांश हीं दोन मरणें झालीं. आणि राहिलीं दोन आयुष्यें; त्यांत एक इहलौकिक आयुष्य व दुसरें पारलौकिक आयुष्य.

तर (आतां) आम्हीं आपलीं पापें कबूल करितों. तर (आतां येथून) निघण्याचाहि कांहीं मार्ग आहे? ११. (परमेश्वर म्हणेल, नाहीं; व) हें यासाठीं कीं, (जगांत) जेव्हां एकल्या परमेश्वराला बोलाविलें जात होतें, तेव्हां तुम्हीं (त्याला) मानीत नव्हता. आणि जर त्याचे जोडीदार ठरविले जात होते, तर मात्र तुम्हीं विश्वास धरीत होता. तर (आज) परमेश्वराचीच हुकमत होय कीं जो महिमाशाली व (सर्वांत) मोठा होय. १२. (लोकांनों) तोच तर होय कीं जो तुह्मांस आपल्या (सामर्थ्याच्या) निशाण्या दाखवितो व आकाशांतून तुम्हांसाठीं अन्नसंपत्ति उतारतो. आणि जो कोणी (परमेश्वराकडे) वळतो तोच मात्र (अशा गोष्टींचें) मनन करितो. १३. तर (मुसलमानांनों!) खास परमेश्वराप्रीत्यर्थच शुद्ध धर्मपालन करून त्यालाच बोलावीत जा. व (मग) हवें तर नास्तिकांस (हें) आवडेनासेंच (कां) होईना? १४. (परमेश्वर) दर्ज्यांत उच्च (व) महासिंहासनाचा मालक (होय). तो आपल्या सेवकांतून ज्याच्यावर इच्छितो त्याच्यावर आपल्या अधिकारानें (पवित्र) आत्मा[1] टाकतो; कीं त्या (पैगंबरा) नें (लोकांस) भेटीच्या[2] दिवसा (म्हणजे पुनरुत्थानाच्या आपत्ती) पासून भिववावें. १५. (ह्मणजे) तो दिवस कीं जेव्हां (सर्व) लोक (परमेश्वरा) पुढें निघून उभे राहतील; त्यांची कोणतीच गोष्ट परमेश्वरापासून गुप्त राहणार नाहीं. (परमेश्वराकडून वाणी होईल कीं) आज कोणाचें राज्य आहे? (तेव्हां सर्व हैबतीनें स्तब्ध रातील व खुद्द ईश्वरी वाणी होईल कीं राज्य) एकट्या (व) जबरदस्त परमेश्वराचेंच होय. १६. आज प्रत्येक जणास त्याच्या कर्मांचा मोबदला दिला जाईल; आज (कोणावरहि) जुलूम (होणार) नाहीं. निःसंशय परमेश्वर फारच जलद हिशेब[3] करणारा होय. १७.

---

(१) पवित्र आत्मा टाकणें म्हणजे वाह्य-प्रकटीकरण पाठविणें असा अर्थ होतो.

(२) पुनरुत्थानाचीं जेथें 'यौमुल्-बअस' व 'यौमुत्तनाद' वगैरे आणखीहि नांवें आहेत तेथें त्याचें एक नांव 'यौमुत्तलाकी' हेंहि आहे. त्याचा अर्थ भेटीचा दिवस असा आहे. पुनरुत्थानाचे दिवशीं भेट अनेक प्रकारची होईल:—आत्म्यांची शरीरांशीं, सेवकांची परमेश्वराशीं, स्वर्गीय व नरकवासी यांची आपापल्या कर्मांशीं, पृथ्वींत राहणारांची द्यूलोक ह्मणजे देवदूतांशीं, आत्म्मांची आत्म्यांशीं, आणि ओळखीच्या लोकांची ओळखीच्या लोकांशीं वगैरे.

(३) या वाक्याचा मागील वाक्यांशीं संबंध असा आहे कीं कोणाहि प्रकर-

आणि (हे पैगंबरा!) या लोकांस जवळच (डोईवर) येऊन ठेपणाऱ्या (पुनरुत्थानाच्या आपत्तीच्या) दिवसाची भयसूचना कर; कीं जेव्हां (दुःखामुळें) ऊर दाटून दाटून (लोकांची) काळजें तोंडास येऊन जातील;[1] (त्या दिवशीं) आज्ञाभंजकांचा तर कोणी मित्र होणार नाहीं व कोणी असा शिफारसकर्ताहि नाहीं कीं ज्याची गोष्ट मान्य केली जाईल. १८. परमेश्वर नेत्रांच्या चोरीसें[2] जाणतो व (लोकांच्या) उरांत जे (भेद) गुप्त होत तेहि. १९. परमेश्वर तर (वाजवी) वाजवी हुकूम देतो; आणि त्याच्याशिवाय ज्या(देवां)स हे लोक बोलावितात ते तर (वाजवी व गैरवाजवी) कोणाहि तऱ्हेचा हुकूम देऊं शकत नाहींत. निःसंशय परमेश्वरच ऐकता (व)पाहता होय. २०. आणि कां या लोकांनीं पृथ्वींत चालून फिरून पाहिलें नाहीं, कीं जे लोक यांच्यापूर्वीं होऊन गेले आहेत, त्यांचा कसा परिणाम झाला ? ते (लोक) बलशक्तिच्या मानानें (काय) व पृथ्वींत (त्यांनीं मागें सोडलेल्या) चिन्हांच्यामानानें, (काय) यांच्यापेक्षांहि फारच जबरदस्त होते. (पण नास्तिक व फिसादी होते म्हणून) तर परमेश्वरानें त्यांना त्यांच्या पापांच्या शिक्षेंत पकडलें आणि त्यांना परमेश्वरा(च्या कोपा)पासून कोणीहि वांचविणारा नव्हता. २१. हें या कारणें झालें कीं, त्यांचे पैगंबर चमत्कार घेऊन घेऊन त्यांच्यापाशीं येत राहिले, यावरहि त्यांनीं मानिलें नाहीं; तर परमेश्वरानें त्यांना पकडलें. निःसंशय तो (फारच) बलाढ्य (व मोठी) सक्त शिक्षा देणारा होय. २२. आणि आम्हीं 'मूसा'ला आपल्या निशाण्या (म्हणजे चमत्कर) व स्पष्ट स्पष्ट प्रमाणें देऊन 'फिरऔन' व 'हामान' व 'कारून' यांजकडे पाठविलें; तर ते (लोक 'मूसा'च्यासंबंधानें) बोलूं लागले कीं (हा)

णास उशिरापावेतों लोंबकळत ठेवणें हाहि प्रतिपक्ष्यांवर एक प्रकारचा जुलूम होय. वाट पाहत बसणें मरणापेक्षांहि विकट आहे ह्मणून परमेश्वराकडून लोकांवर एवढाहि जुलूम होणार नाहीं; कारण तो फारच जलद हिशेब करणारा होय.

(१) शब्दशः भाषांतर तर हें कीं, अंतःकरणें गळ्यापावेतों येतील व लोक गम खाऊन राहतील असल्या प्रसंगीं काळीज तोंडास येणें, किंवा नाकीं नव येणें असें बोलण्याचा परिपाठ आहे.

(२) नेत्राची चोरी म्हणजे वाईट नजर किंवा डोळ्याची इषारत ही होय.

जादुगीर (व) मोठा लबाड आहे.२३-२४.तात्पर्य, जेव्हां 'मूसा' आमच्या-कडून सत्य (धर्म) घेऊन त्या लोकांपाशीं आला तेव्हां त्यांनीं (आपल्या हुकूमबंद्यांस) हुकूम दिला कीं, ज्या लोकांनीं 'मूसा'च्या संगतीं (परमेश्वराचा) विश्वास धरिला आहे त्यांच्या मुलांस तर कत्तल करून टाका; आणि त्यांच्यांतून (ज्या) स्त्रिया (असतील त्यांस) जिवंत राहूं द्या. आणि नास्तिकांच्या युक्त्या तर (अखेर सर्व) फसूनंच जातात. २५. आणि 'फिरऔना'नें (आपल्या दरबाऱ्यांस) सांगितलें कीं, मला 'मूसा'ला ठार मारून टाकूं द्या; आणि त्यालाहि आपल्या पालनकर्त्यास (कुमकेसाठीं) बोलावूं द्या. मला अंदेशा आहे कीं, (कोठें असें न व्हावें कीं) तो तुमचा धर्म उलटपालट करून टाकील अगर मुलखांत फिसाद काढून उभा करील. २६. आणि 'मूसा' म्हणाला कीं मी तर आपला पालनकर्ता व तुमचा पालनकर्ता (म्हणजे एकच परमेश्वर) याचा आश्रय घेऊन चुकलों आहे; (व तो मला) प्रत्येक गर्विष्ठ जो हिशेबाच्या दिवसा (म्हणजे पुनरुत्थाना)स मानीत नाहीं त्या(च्या अपाया)पासून (सुरक्षित ठेवील). २७. आणि 'फिरऔना'च्या कुटुंबांतून एक पुरुष विश्वासू होता (व) आपला विश्वास लपवित होता, तो (ही हकीकत ऐकून) बोलला, कां तुम्हीं (फक्त एवढ्याच गोष्टीवर) एका पुरुषास जिवें मारून टाकतां कीं, तो म्हणतो आहे कीं माझा पालनकर्ता परमेश्वरच होय? आणि वास्तविक पाहतां, तो तुमच्या पालनकर्त्याकडून तुम्हांपाशीं चमत्कार घेऊनहि आला आहे. आणि जर (असें गृहित धरलें कीं हा

(१) या तऱ्हेचा हुकुम तर फिरऔननें बनी–इस्राएलांसंबंधानें हजरत मूसा–(त्यांस शांति असो)–यांच्या जन्मास येण्यापूर्वींहि देऊन ठेविला होता. ज्योतिषांनीं फिरऔनाला असें भविष्य वर्तविलें होतें कीं, बनी-इस्राएलांत एक पुरुष जन्मेल व तो तुझें राज्य उलथेंपालथें करून टाकील. फिरऔनानें या धोक्यांतून सुरक्षित राहण्यासाठीं ही युक्ति काढली होती; पण ती सिद्धीस न जातां चुकूनच गेली. आतां पुन्हां दुसऱ्यांदा हुकूम दिला तर त्याचा हा हेतु होता कीं बनी–इस्राएलांच्या पुरुषांचें बीज मारलें जावें कीं, त्यांच्यांत पुरुष होणारहि नाहींत व ते फिरऔनाच्या लोकांचा सामनाहि करूं शकणार नाहींत. परंतु परमेश्वरापुढें कोणाचें चालूं शकतें? अखेर सर्व कारस्थान फशीं पडलें.

मनुष्य) लबाडच असेल, तर त्याच्या लबाडीचा दुष्परिणाम त्याच्यावरच (पडेल). आणि जर तो खरा झाला तर ज्या ज्या (शिक्षे)चा तो तुम्हांशीं वायदा करितो त्यांतून कोणी ना कोणी (तरी) तुम्हांस (अवश्यच) पोहों-चेल. निःसंशय, जो कोणी मर्यादेबा[1]हेर निघून गेला (व) लबाड असेल त्याला परमेश्वर सुबुद्धि देत नसतो. २८. हे माझ्या बांधवांनों! आज तर तुमचीच हुकमत होय (व) मुलखांत (तुम्हींच) वर्चस्व गाज-वितां. परंतु जर (यदृच्छेनें) ईश्वरी शिक्षा आम्हांसमोर येऊन थडकली तर मग कोण आहे कीं जो तिजपासून वांचाविण्यास आमच्या मदतीस उठून उभा राहील? 'फिरऔन' म्हणाला कीं मी तर जें कांहीं (योग्य) समजतों तेंच तुम्हांस समजावितों; आणि मी तर केवळ सरळ मार्गच तुह्मांस दाखवितों. २९. आणि जो मनुष्य (गुप्तपणें) विश्वास धरून चुकला होता तो (लोकांशीं) म्हणूं लागला कीं हे माझ्या बांधवांनों! मला तुमच्यासंबंधानें (इतर) जनतांच्या दिवसा-सारख्या (च वाईट दिवसा)चा अंदेशा आहे; ३०. (म्हणजे कोठें तुम-चीहि तशीच स्थिति न होवो, कीं) जशी 'नूह'चे लोक व 'आद' व 'समूद' व जे लोक त्यांच्या मागून होऊन गेले त्यांची गत (झाली होती.) आणि परमेश्वर तर सेवकांवर कोणाहि तऱ्हेचा जुलूम करूं इच्छीत नाहीं. ३१. आणि हे माझ्या बांधवांनों! मला तुमच्या संबंधानें (पुनरुत्थानाच्या) हांकाहां[2]कीच्या दिवसाचा अंदेशा आहे ३२.

---

(१) याचा अर्थ दोन्हीकडे लागू होऊं शकतो कीं, जर मूसा मोठमोठ्या बाता झोंकतो व परमेश्वरावर खोटें खोटें कुभांड रचितो, तर त्याची कोणतीच युक्ति सफल होणार नाहीं. अथवा फिरऔनाकडे इषारा असेल कीं, तो भक्ति-मर्यादेचे बाहेर निघून गेला होता व ईश्वरत्वाचे खोटे खोटे दावे करीत होता, तर त्याची कोणतीच युक्ति चालू शकणार नाहीं.

(२) पुनरुत्थानाच्या दिवसाचें एक नांव 'यौमुत्तनाद' आहे व तें येथें कुराणात आलें आहे. त्याचा शब्दशः अर्थ एकमेकांस हाक मारणें किंवा हाका हांकीचा दिवस; पुनरुत्थानाचें दिवशीं ही हांकाहांक अशा प्रकारची होईल कीं नरकवासी, नरकवाश्यांशीं व स्वर्गीयांशीं आणि आपल्या पुढाऱ्यांशीं बोलणें चालणें व सवालजबाब करतील व भांडतील; आणि तसेंच लोक जाब देण्यासाठीं नांवानांवांनीं पुकारले जातील.

(म्हणजे) ज्या दिवशीं तुह्मीं पाठ फिरवून पळत सुटाल, (त्या दिवशीं) तुम्हांस परमेश्वरा(च्या शिक्षे)पासून कोणीहि वांचविणारा नसेल. आणि ज्याला परमेश्वर कुमार्गीं लावील, तर कोणीहि त्याचा सन्मार्ग दर्शक नाहीं. ३३, आणि (याच्या)पूर्वीं 'यूसुफ' स्पष्ट स्पष्ट हुकूम घेऊन तुम्हांपाशीं येऊन चुकला आहे, तर जे (हुकूम) तो तुम्हांपाशीं घेऊन आला होता त्यांजकडून तुम्हीं नित्य संशयांतच राहिला; येथपर्यंत कीं जेव्हां तो निवर्तला, तेव्हां तुम्हीं (त्याच्या मरणोत्तर) म्हणूं लागला कीं (याचा बखेडा तर परमेश्वरानें चुकवून दिला. आणि आतां) याच्यानंतरहि परमेश्वर कधींच कोणी पैगंबर पाठविणार नाहीं. जे लोक (ईश्वरी मर्यादेचें) उल्लंघन करतात व संशयांत पडलेले असतात त्यांना परमेश्वर अशाच रीतीनें बहकवून देत असतो; ३४. कीं त्यांच्यापाशीं कोणतेंहि प्रमाण आलें नसतांहि, ते परमेश्वराच्या निशाण्यांत वादविवाद उपस्थित करतात. परमेश्वराजवळ व जे विश्वास धरतात त्यांच्याजवळ (त्यांचें) हें (कृत्य) फारच द्वेष्य व नापसंत होय. जेवढे म्हणून गर्विष्ठ(व) शिरजोर होत त्यांच्या अंतःकरणांवर परमेश्वर अशाच तऱ्हेनें मोहोर लावून देत असतो. ३५. आणि 'फिरऔन' (आपला वजीर 'हामान' यास) म्हणाला

(१) भावार्थ हा आहे कीं, नास्तिक लोक हजरत **यूसुफ**—अलैहिस्सलाम—त्यांस शांति असो—यांच्या पैगंबरीसंबंधानें त्यांच्या आयुष्यकाळापर्यंत नकारणीच करीत राहिले. मग त्यांच्या निधनानंतर त्या लोकांनीं पुढचाहि हा निकाल लावून दिला कीं ज्याप्रमाणें परमेश्वरानें अद्यापपावेतों कोणताहि पैगंबर पाठविला नाहीं; त्याचप्रमाणें तो पुढेंहि पाठविणार नाहीं. एक अर्थ हाही होऊं शकतो कीं, हजरत **यूसुफा**च्या जिवांत जीव होता तोंपर्यंत तुह्मीं त्यांच्या पैगंबरीसंबंधीं शंकाच करीत राहिलां. पुढें जेव्हां त्यांना मरण आलें व **मिसर—इजिप्त** देशाच्या राज्यांत अव्यवस्था पसरली तेव्हां तुम्हांस **यूसु**फाचीं किंमत कळून आली व तुम्हीं समजला कीं ते खरोखरींच पैगंबर होते व भविष्यकाळीं यांच्या सारखा कोणी पैगंबर येणारहि नाहीं. सारांश कोणताहि अर्थ घ्या; त्या लोकांस त्यांच्या चुकी बद्दल तंबी करण्याचा उद्देश आहे, कीं, हजरत **यूसुफा**च्या पैगंबरींत संशय केला; तोहि गैरवाजवी होता व त्यानंतर त्यांनीं जो हुकूम लाविला तोहि गैर होता.

कीं, हे 'हामाना'! तूं मजकरितां एक महाल बनीव कीं, मी (त्या) मार्गांवर जाऊन पोहोंचेन, ३६. म्हणजे आकाशांचे मार्गांवर; व मग मीं (तेथून) 'मूसा'च्या परमेश्वराकडे (सहज) डोकांवून पाहीन. आणि वास्तविक पाहतां, मीं तर 'मूसा'ला (या विधानांत) लबाडच समजतों. आणि अशा रीतीनें 'फिरऔना'चीं कुकर्में त्याला सुशोभित करून दाखविलीं गेलीं होतीं व त्याला (सरळ) मार्गांहून अडविलें गेलें होतें आणि 'फिरऔन'च्या युक्त्यांची तर केवळ नासाडीच (व्हावयाची) होती. ३७. आणि ज्या मनुष्यानें (गुप्तपणें) विश्वास धरिला होता, तो म्हणूं लागला कीं, हे माझ्या लोकांनों! माझ्या कह्याप्रमाणें चाला; मी तुम्हांस (धर्माचा) सरळ मार्ग दाखवून देईन. ३८. हे माझ्या बांधवांनों! हें इहलौकिक आयुष्य तर केवळ (अल्पकालिक) सुखोपभोग होय; आणि परलोक (जो आहे तर) तेंच नेहमीं राहण्याचें घर होय. ३९. जो कोणी वाईट कर्म करितो तर त्याला तसलाच मोबदला मिळेल.आणि जो कोणी चांगलें कर्म करितो, पुरुष असो वा स्त्री, व तो विश्वासूहि आहे; तर हे लोक स्वर्गांत दाखल होतील (व) तेथें त्यांना बेसुमार संपत्ति दिली जाईल. ४०. आणि हे माझ्या बांधवांनों! माझीहि अजब गंमत आहे कीं, मी तुम्हांस मोक्षाकडे बोलावितों व तुम्हीं मला नरकाग्नीकडे बोलावितां. ४१, (म्हणजे) तुम्हीं मला याचकरितां बोलावितां कीं, मी परमेश्वराशीं नास्तिकपणा करावा व त्याचा अशा वस्तूंस जोडीदार ठरवावा कीं, ज्यां(च्या ईश्वरी जोडीदार होण्या)चें मजपाशीं कोणतेंहि प्रमाण नाहीं; आणि मी तुम्हांस अशा (परमेश्वरा)कडे बोलावितो कीं, जो सामर्थ्यवान् (व पापांचा) क्षमाकर्ता होय. ४२. (तस्मात्) कांहीं संशय नाहीं कीं, ज्या वस्तूकडे तुम्हीं मला बोलावितां, तिला इहलोकींहि बोलाविणें (योग्य) नाहीं व परलोकींहि नाहीं. आणि कांहीं

(१) फिरऔन स्वतः तर परमेश्वराला मानीतच नव्हता; परंतु त्यानें हज-रत मूसा–त्यांस शांति असो–यांजपासून ऐकिलें होतें कीं, परमेश्वर आहे व तो आकाशांत आहे; व तेथून त्याचे दूत पृथ्वीवर जात येत असतात .यावरून फिरऔनाचा विचार झाला कीं, मूसाच्या म्हणण्याप्रमाणें परमेश्वर आकाशांत आहे; तर मी उंच महाल बनवून आकाशापर्यंत पोहोंचूं शकतों.

संशय नाहीं कीं, आम्हां(सर्वां)स परमेश्वराकडे परतून जाणें आहे; व कांहीं शंका नाहीं कीं, जे लोक (भक्ति)मर्यादेच्या बाहेर निघून गेले आहेत तेच नरकवासी होत. ४३. म्हणून पुढें जातां, मी जें कांहीं तुम्हांस सांगतों त्याची तुम्हीं आठवण कराल. आणि मी तर आपलें प्रकरण परमेश्वरालाच सोंपवितों; निःसंशय, परमेश्वर (आपल्या) सेवकांस पाहतो आहे. ४४. एवंच, त्या(विश्वासू)ला परमेश्वरानें फिरऔनी लोकांच्या डावपेचांच्या अपायांतून वांचवून घेतलें. आणि 'फिरऔन'च्या लोकांसच (उलट) वाईट शिक्षेनें घेरिलें; ४५. (म्हणजे नरकाच्या) अग्नीनें कीं, सकाळीं व संध्याकाळीं[१] त्यांना त्याच्यासमोर आणून उभे केलें जातें. आणि ज्या दिवशीं (पुनरुत्थानाची) घटका कायम होईल (त्या दिवशीं आम्हीं आज्ञा करूं कीं) 'फिरऔन'च्या लोकांस अतिशय कडक शिक्षेंत (नेऊन) दाखल करा. ४६. आणि एक वेळ (असा होईल कीं, नरकवासी) एकमेकांशीं नरकाग्नींत झगडतील; तर दुर्बल लोक बड्या लोकांस म्हणतील कीं आम्हीं तर तुमचे ताबेदार होतों. तर (आतां) तुम्हीं अग्नीचा एक अंशहि आम्हां वरून हटवूं शकतां काय ? ४७. बडे लोक म्हणतील कीं (आतां तर) आम्हीं (तुम्हीं) सारेच या(अग्नीं)त (पडलों) आहों. परमेश्वर (आपल्या) सेवकांसंबंधानें (जो कांहीं) हुकूम (देणार होता तो) देऊन चुकला. ४८. आणि जे लोक नरकाग्नींत असतील, ते नरकाच्या रखवालादारांस विनंति करतील कीं तुम्हींच आपल्या पालनकर्त्यास विनंति करा कीं (बरें,) कोणा दिवशीं (तरी) तो आम्हांवरून शिक्षा हलकी करीत जाईल. ४९. ते उत्तर देतील कीं, तुमचे पैगंबर कां, तुम्हांपाशीं चमत्कार घेऊन येत नव्हते ? ते म्हणतील होय, (येत तर होते; तेव्हां नरकाचे रखवालदार) म्हणतील कीं तर मग तुम्हीं (आपणच) प्रार्थना करा; आणि (त्या दिवशीं) नास्तिकांचें प्रार्थिणें केवळ व्यर्थच होईल. ५०.

(१) अधोलोक ज्याला अरबींत 'आलमे—बरझख' म्हणतात तेथील ही शिक्षा शेवटच्या शिक्षेची प्रस्तावना होय. परमेश्वर सर्व मुसलमानांस—आज्ञाधारकांस या दोन्ही शिक्षांपासून वांचवो व सर्वांच्या पायांच्या प्रतापानें भाषांतर कर्त्यासहि. आमीन.

आम्हीं इहलौकिक आयुष्यांतहि आपल्या पैगंबरांची व ज्यांनीं विश्वास धरिला आहे त्यांची मदत करितों; आणि ज्या दिवशीं साक्षी (म्हणजे पैगंबर व दूत, नास्तिकांविरुद्ध साक्ष देण्यास) उभे राहतील त्या दिवशींहि (त्यांची मदत करूं). ५१. त्या दिवशीं आज्ञाभंजकांस त्यांचें माफी मागणें (कांहींच) उपयोगीं पडणार नाहीं आणि त्यांना (परमेश्वरा)चा शाप होईल व त्यांस (फारच)वाईट घर (राहावयास) मिळेल. ५२. आणि आम्हींच 'मूसा'ला सद्बोध (म्हणजे तौरात ग्रंथ) दिला आणि 'बनी-इस्राए-लां'स (त्या) पुस्तकाचा वारिस[1] बनविला; ५३. कीं (ज्यांत) बुद्धिमानांसाठीं सन्मार्ग व उपदेश होय. ५४. तर (हे पैगंबरा ! नास्तिकांचा छळ) सहन कर. निःसंशय परमेश्वराचें वचन सत्य होय. आणि (परमेश्वरापाशीं) आपल्या अपराधाची[2] क्षमा मागीत राहा; आणि सकाळ संध्याकाळ आपल्या पालनकर्त्याच्या स्तुतिबरोबर(त्याची)पवित्रता वर्णीत अस. ५५. ज्या लोकांपाशीं (परमेश्वराकडून) कोणतेंही प्रमाण तर आलेंच नाहीं असें असतां, (उगीच) परमेश्वराच्या निशाण्यांत झगडे काढतात; त्यांच्या मनांत तर केवळ (असा अयोग्य) अभिमान[3] (भरलेला) आहे कीं ते

---

(१) **बनी-इस्राएलां**स पुस्तकाचा वारस बनविणेंचा अर्थ हा कीं, हजरत **मूसा** –अलैहिस्सलाम–च्या मरणानंतर तें तौरात पुस्तक **बनी-इस्राएलां**त राहिलें आणि त्यांचे विद्वान् व 'रिब्बी' म्हणजे ईश्वरभक्तिपरायण लोक हे त्याप्रमाणें लोकांस उपदेश करीत. हजरत **मोहंमद** पैगंबरसाहेबांनीं म्हटलें आहे कीं "विद्वान व ज्ञानी हे पैगंबरांचे वारस होत.' त्याच प्रकारचा वारसा हाहि होता.

(२) नास्तिकांच्या भीतीनें सद्धर्मप्रसारांत जी दिसण्यांत हयगय होत असे तिला कोणी कोणी अपराध गणतात; पण तो अपराध नसून त्याला दूर-दर्शीपणा म्हणतां येईल. येथें पैगंबरसाहेबांस आपल्या अपराधाची क्षमा मागणेंचें शिक्षण यासाठीं दिलें गेलें आहे कीं, लोकांनीं त्याप्रमाणें क्षमा मागीत राहावें व हा सांप्रदाय असाच चालू राहावा. कारण अपराध घडला नसला तरी नित्य क्षमा मागीत राहिल्यानें, ईश्वरप्रतापानें पुढें घडून येणारे अपराधहि टळतात; कां तर त्यानें मनुष्याला चित्ताची सावधानता प्राप्त होते.

(३) जे लोक ऐहिक वैभव व संपत्तीवर गर्विष्ठ होऊन व आपल्या जुन्या

(आपल्या) ह्या (मनोरथा)स (कधींहि) पोहोंचणारच नाहींत. तर (हे पैगंबरा! या लोकांच्या अपायापासून) परमेश्वराचा आश्रय मागीत राहा; निःसंशय तो (सर्वांचें) ऐकितो व (सर्व कांहीं) पाहतो. ५६. आकाशांस व पृथ्वीस निर्माण करणें हें माणसांच्या (पुनरपि) निर्माण करण्यापेक्षां अर्थात् मोठें (काम) होय; परंतु बहुतेक लोक (इतकी गोष्टहि) समजत नाहींत. ५७. आणि आंधळा व डोळस बरोबर (होऊं शकत) नाहींत; आणि (अशाच प्रकारें) ज्या लोकांनीं विश्वास धरिला व चांगलीं कामेंहि केलीं ते आणि दुराचरणी (बरोबर होऊं शकत नाहींत). (पण) तुम्हीं लोक विचार (फारच) कमी करितां. ५८. (पुनरुत्थानाची) घटका तर अवश्य येणारच आहे; तींत कोणा तऱ्हेची शंका नाहीं. परंतु बहुतेक लोक (तिचा) विश्वास धरीत नाहींत. ५९. आणि (लोकांनों!) तुमचा पालनकर्ता फर्मावितो कीं, तुम्हीं माझ्याशीं प्रार्थना करीत रहा, म्हणजे मी तुमची (प्रार्थना) स्वीकारीन. जे लोक (गर्वांत येऊन) माझ्या भक्तीपासून अहंकार करतात, ते लवकरच (मेल्या-नंतर) क्षुल्लक होऊन ' जहन्नम 'मध्यें दाखल होतील. ६०. (लोकांनों!) परमेश्वर असा (परम समर्थ) होय कीं, ज्यानें तुम्हांसाठीं रात्र बनविली कीं तींत तुम्हीं विश्रांति घ्यावी आणि दिवस (बनविला) कीं, त्यानें (आपल्या प्रकाशांत तुम्हांस सर्व वस्तु) दाखवाव्या. निःसंशय परमेश्वर

पुराण्या व अर्थहीन सांप्रदायाचा अभिमान बाळगून इस्लाम जो खरा, शुद्ध व अमिश्रित धर्म त्यांत दाखल होण्यास आपली मानहानी समजत होते व पैगं-बरांवर आपला वर्चस्मा गाजवूं पाहत होते; ते लोक कधींहि आपल्या मनि-षेस पोहोचणार नाहींत.

(१) जे लोक पुनरुत्थान घडून येणेंस मानण्याचें नाकारितात, त्यांची खात्री होईल अशा रीतीनें समजाविणें हा या वाक्याचा उद्देश होय. कारण सकृ-दर्शनीं आकाश व पृथ्वी व त्यांतील सृष्टीचें निर्माण करणें हें अधिक मुष्कि-लीचें दिसून येतें. परंतु ह्या वस्तू तर परमेश्वरानें केव्हांच निर्माण करून ठेविल्या आहेत. म्हणून तोच परमेश्वर माणसांचें पुन्हां निर्माण करणें जी त्यापे-क्षांहि एक सोपीशी गोष्ट आहे ती करण्यास समर्थ कां म्हणून नसावा ? तर अर्थात् तो सर्व शक्तिमान् असल्यामुळें सर्व कांहीं करण्यास समर्थच आहे.

तर लोकांवर (फारच) कृपावंत होय. परंतु बहुतेक लोक (त्याचे) आभार मानीत नाहींत. ६१. (लोकांनों!) हाच परमेश्वर तर तुमचा पालनकर्ता, प्रत्येक वस्तूचा निर्माणकर्ता होय. त्याच्याशिवाय (अन्य) कोणी उपास्य नाहीं. मग तुम्हीं कोठें बहकत चालला जात आहां? ६२. जे लोक परमेश्वराच्या निशाण्यांची नकारणी करतात, ते अशाच तऱ्हेनें बहकत राहतात. ६३. परमेश्वर असा (परम समर्थ) होय कीं, ज्यानें तुम्हांसाठीं पृथ्वीस राहण्याची जागा व आकाशास छत बनविलें; आणि त्यानेंच तुमच्या आकृति बनविल्या व आकृतिहि बनविल्या तर चांगल्या (सुरेख); आणि उत्तम उत्तम पदार्थ तुम्हांस (खावयास) दिले. हाच परमेश्वर तर तुमचा पालनकर्ता होय. म्हणून परमेश्वर धन्य! (कीं तो) सकल जगांचा पालनकर्ता (होय). ६४. तोच (नित्य) जिवंत होय; त्याच्या शिवाय (अन्य) कोणी उपास्य नाहीं. तर त्याच्याप्रीत्यर्थ शुद्ध धर्मपालन करून त्याचीच उपासना करा. सर्व स्तुति सकल जगांचा पालनकर्ता असा जो परमेश्वर त्यालाच (योग्य) होय. ६५. (हे पैगंबरा! या लोकांस) सांग कीं ज्या अर्थीं मजपाशीं माझ्या पालनकर्त्याकडून स्पष्ट प्रमाणें येऊन चुकलीं आहेत त्याअर्थीं तुम्हीं परमेश्वराशिवाय ज्या(उपास्यां)चा धांवा करितां त्यांची उपासना करण्याची मला मनाई केली गेली आहे. आणि मला आज्ञा केली गेली आहे कीं, मी सकल जगांच्या पालनकर्त्या(परमेश्वरा)च्या आज्ञाधीन होऊन राहावें. ६६. (लोकांनों!) तो (परमेश्वरच तर) होय कीं, ज्यानें तुम्हांस (प्रथमतः) मातींतून[१] निर्मिलें; मग वीर्यबिंदूंतून व मग मांसाच्या गोळ्यांतून; मग तुम्हांस मूलसें (बनवून आईच्या पोटांतून) काढतो; मग (तो तुम्हांस जगवितो) कीं तुम्हीं आपल्या भरतारुण्यास पोहोंचावें; व मग

(१) माणसाच्या प्रथमतः मातींतून निर्माण करण्यांत, कां तर हजरत आदमच्या उत्पत्तीकडे इशारा असेल; कीं ते आदिपुरुष असून प्रथमतः मातींतून निर्मिलेले होते. त्यांच्यानंतर आतां जी चालत आहे ती सृष्टिजननाची परंपरा चालू झाली; किंवा सर्व माणसें मातींतून निर्मिलीं गेलीं हा कदाचित् अर्थ असेल. कारण वीर्यबिंदू अन्नांतून बनतो आणि अन्न जें कांहींहि असेल तें मातींतून निपजतें.

(तुम्हांस आणखीहि जगवितो) कीं तुम्हीं वृद्ध होऊन जावेत. आणि तुम्हांपैकीं कोणी (कोणी तर या वेळांच्या) पूर्वींच मरून जातो; आणि (ज्यांना तारुण्य व वृद्धापकाळापर्यंत जगविलें जातें, तर तें) या उद्देशानें कीं तुम्हीं लोकांनीं (मृत्यूच्या) नियमित वेळेपर्यंत जाऊन पोहोंचावें. आणि (मूळ) उद्देश हा कीं तुम्हीं (या सृष्टिजन्य निशाण्यांस)समजावें.६७. तोच होय कीं जो जगवितो व मारतो.मग जेव्हां तो कोणा कामाचा संकल्प करितो तेव्हां तो त्याला केवळ इतकेंच म्हणतो कीं हो,व तें होऊन जातें.६८ (हे पैगंबरा!) जे लोक परमेश्वराच्या निशाण्यांत झगडे काढीत असतात त्यां(च्या स्थिती)चें तूं अवलोकन केलें नाहींस काय ? ते (सन्मार्गाहून) कोठें पालटून चालले जातात? ६९. (हे) असे लोक (होत कीं) जे (या) पुस्तका(म्हणजे कुराणा)स पाखंड म्हणतात आणि आम्हीं आपल्या (इतर) पैगंबरांच्यामार्फत जीं (पुस्तकें) पाठविलीं त्यांसहि (पाखंड म्हणतात). तर शेवटीं यांना (या पाखंड म्हणण्याचा परिणाम) माहीत होऊन जाईल; ७०. कीं जेव्हां मानखोडे यांच्या मानेंत असतील व (त्याशिवाय) शृंखला; (पाणी पाजण्यासाठीं) त्यांना फरफटीत नेलें जाईल. ७१. (म्हणजे) उकळी आलेल्या पाण्यांत; व मग त्यांस अग्नींत (जळावयास) झोंकून दिलें जाईल. ७२. मग त्यांना पुसलें जाईल कीं परमेश्वराशिवाय ज्या(देवां)स तुम्हीं (परमेश्वराचे) जोडीदार ठरवीत होतां, (आतां) ते कोठें आहेत ? ७३. ते म्हणतील (आतां तर ते) आम्हांपासून' नाहींसे झाले (कीं ते कोठें दिसत नाहींत). किंबहुना (अस्सल गोष्ट तर ही होय कीं) आम्हीं तर (याच्या)पूर्वीं (परमेश्वराशिवाय आणखी) कोणत्याहि वस्तूची पूजाच करीत नव्हतों. परमेश्वर नास्तिकांस अशाच रीतीनें गुंग करून टाकील (कीं त्यांना उत्तरहि सुचणार नाहीं.) ७४. (आणि त्यांना सांगितलें जाईल कीं) ही तुमच्या या गोष्टीची शिक्षा होय कीं, तुम्हीं पृथ्वींत (उगाच) मिथ्या(गोष्टीं)त आनंद मानीत होता व (तशीच) याची शिक्षा होय कीं, तुम्हीं ऐटीनें मिरवीत होतां. ७५. (तर आतां) 'जहन्नम'च्या दरवाज्यां(नीं नरकां)त जाऊन दाखल व्हा (व) सदासर्वदा त्यांतच वास्तव्य करा. सारांश, अहंकार करणाऱ्यांचेंहि

(कितीतरी) वाईट ठिकाण होय! ७६. तर (हे पैगंबरा!) सहन करून ऐस; निःसंशय परमेश्वराचें वचन सत्य होय. तर (शिक्षेचे) जे जे वायदे आम्हीं या लोकांशीं करितों त्यांतून कित्येक तर तुला दाखवूं; अगर (ते वायदे घडून येण्याच्यापूर्वींच) तुला (जगांतून) उचलून घेऊं. (कांहींहि असो), यांना तर आम्हांकडे परतून येणेंच आहे. ७७. आणि आम्हीं तुझ्यापूर्वींहि (कित्येक) पैगंबर पाठविले; (तर) त्यांजपैकीं (कित्येक) असे होत कीं, ज्यांचा वृत्तांत आम्हीं तुला सांगितला आणि त्यांतून (कित्येक) असे होत कीं, ज्यांचा वृत्तांत आम्हीं तुला सांगितला नाहीं. आणि कोणाहि पैगंबराची ताकत नव्हती कीं, परमेश्वराच्या परवानगीवांचून एखादा चमत्कार आणून दाखविता. मग जेव्हां परमेश्वराचा हुकूम (म्हणजे शिक्षा) येऊन ठेपली तेव्हां (अनुयायी प्रजा व पैगंबरांच्या दरम्यान) न्यायानें फैसला चुकविला गेला. आणि जे लोक असत्यावर होते, तेच त्यावेळीं तोट्यांत राहिले. ७८. (लोकांनों!) परमेश्वर असा (परम समर्थ) होय कीं, ज्यानें तुम्हांसाठीं चतुष्पाद जनावरें (पैदा) केलीं; अशासाठीं कीं, त्यां(तून कित्येकां)पासून तुम्हीं स्वारीचें काम घ्यावें आणि (कित्येक) त्यांतून (असे होत कीं, तुम्हीं त्यांचें मांस) खातां. ७९. आणि तुम्हांकरितां चतुष्पाद जनावरांत (आणखीहि अनेक) फायदे आहेत; आणि (चतुष्पादांच्या पैदा करण्यांत एक) उद्देश हा(हि होय) कीं तुम्हीं त्यांजवर (आरूढ होऊन) आपल्या मनांत(योजिले)ल्या आकांक्षेस पोंहचावें; आणि चतुष्पादांवर व (तसेंच) गलबतांवर तुम्हीं (लोक चढून) चढून फिरतां. ८०. आणि (परमेश्वर) तुम्हांस आपल्या (सामर्थ्याच्या अगणित) निशाण्या दाखवितो; तर परमेश्वराच्या (सामर्थ्याच्या) कोण कोणत्या निशाण्यांस तुम्हीं नाकाराल? ८१. कां हे लोक पृथ्वींत हिंडले फिरले नाहींत व त्यांनीं (या गोष्टीचें) अवलोकन केलें नाहीं कीं जे लोक यांच्यापूर्वीं होऊन गेले आहेत त्यांचा कसा परिणाम झाला? ते यांच्यापेक्षां (संख्येंत) फारच जास्त होते; आणि बळाच्या मानानें (म्हणा) व (ते लोक) पृथ्वींत (जीं स्मारकें सोडून गेले आहेत त्या) स्मारकांच्या मानानें (म्हणा, यांच्यापेक्षां) फारच जबरदस्त होते. पण त्यांनीं जें जें (जगांत)

संपादिलें तें त्यांच्या कांहींच कामा आलें नाहीं. ८२. आणि जेव्हां त्यांचे पैगंबर त्यांच्यापाशीं स्पष्ट प्रमाणें घेऊन आले, तेव्हां हे लोक यांच्यापाशीं जें ज्ञान[१] (वैभव) होतें त्यांतच हर्ष मानीत होते. आणि ज्या (शिक्षे)चा ते उपहास करीत होते ती यांच्यावरच उलटून पडली.८३. मग जेव्हां त्यांनीं आमची शिक्षा (येतांना) पाहिली तेव्हां ते म्हणूं लागले कीं, (आतां) आम्हीं एकाच परमेश्वराचा विश्वास धरिला; आणि ज्या वस्तूंस आम्हीं (परमेश्वराचे) जोडीदार ठरवीत होतों (आतां) आम्हीं त्यांस मानीत नाहीं. ८४. पण जेव्हां त्यांनीं आमची शिक्षा (येतांना) पाहिली, तेव्हां त्यांचें विश्वास धरणें त्यांना कांहींच फलदायक झालें नाहीं. (हा) ईश्वरी सांप्रदाय होय कीं जो (नेहमींपासून) त्याच्या सेवकांत चालत आला आहे. आणि (जे लोक) नास्तिक (होते तेच) शिक्षा सादर होण्याच्या वेळीं तोटयांत राहिले. ८५.

(१) म्हणजे ते आपल्या ज्ञानाचा गर्व वाहात होते व समजत होते कीं,आम्हीं आपल्या बुद्धिवैभवानें पैगंबरांचें खंडन करूं व त्यांचें शिक्षण चालू देणार नाहीं. कारण आपल्या चुकीच्या मतांचें समर्थन करण्याच्या आवेशांत सत्याकडूनहि ते आंधळे होऊन गेले होते.

अध्याय ४१ वा.

सूरतु—ह्यामीम (सिज्दः).

हा अध्याय मक्कानगरींत प्रकट झाला. ह्यांत ५४ आयात (महावाक्यें) आहेत. याचें नांव 'सूरतु–स्सिज्दः' म्हणजे साष्टांग नमस्काराचें प्रकरण असें या साठीं पडलें कीं, यांत अविश्वास्यांस मूर्तीची उपासना सोडून खऱ्या व एकाच परमेश्वराची उपासना करण्याचा हुकूम फर्माविण्यांत आला आहे; व सिज्दः—साष्टांग नमस्कार—हें या उपासनेचें मुख्य अंग आहे.

परम दयाळू (आणि) कृपाळू परमेश्वराच्या नांवानें (मी आरंभ करितों)

ह. म. (हा-मीम). १. (हा फर्मान) परम दयाळू (व) कृपाळू (परमेश्वरा)च्या हुजूरांतून सादर होतो. २. हें कुराण असें पुस्तक होय कीं, ज्याचीं महावाक्यें अरबी भाषेंत समंजस लोकांसाठीं विस्तारानें सांगितलीं गेलीं आहेत. ३. तें (विश्वासूंना ईश्वरप्रसन्नतेची) सुवार्ता ऐकवितें आणि (नास्तिकांस ईश्वरीशिक्षेची) भयसूचना देतें. यावरहि यांच्यांतून बहुतेक लोकांनीं तोंड फिरविलें व ते तें ऐकतच नाहींत. ४. आणि (हे पैगंबरा! हे लोक हेंहि) म्हणतात कीं ज्या गोष्टीकडे तूं आम्हांस बोलावितोस त्याकडून आमचीं अंतःकरणें तर पडद्यांत आहेत (कीं तुझी गोष्ट मनाला झोंबत नाहीं); आणि आमच्या कानांत एका प्रकारचें बधिरत्व आहे (कीं तूं जें म्हणतोस तें ऐकूं येत नाहीं); आणि आमच्या व तुझ्या दरम्यान (एका तऱ्हेचा) पडदा (पडलेला) आहे (कीं तूं आम्हांवर कोणाहि तऱ्हेचा परिणाम घडवूं शकत नाहींस). तर (यापेक्षां उत्तम हें होय कीं) तूं (आपल्यापरी) कर्म आचरीत राहा; आम्हीं (आपल्यापरी) कर्म आचरीत राहतों. ५. (हे पैगंबरा! या लोकांस) सांग कीं, मींहि तुम्हांसारखाच एक मनुष्य आहें; (पण)

मजकडे प्रकटीकरण येतें कीं तुमचा उपास्य केवळ (तोच) एक उपास्य होय; तर नीट त्याच्याच कडे (तोंड करून) चालले जा; आणि त्याजपाशीं (आपल्या पापांची) क्षमा मागा. आणि (परमेश्वराचे) जोडीदार मानणारांस दुःख होय; ६. कीं ते जकात देत नाहींत व परलोकासहि नाकारितात. ७. अलबत ज्या लोकांनीं विश्वास धरिला व चांगलीं कामेंहि केलीं त्यांच्यासाठीं (परत्रीं) मोठें प्रतिफल होय कीं, तें (कधींच) तहकूब[1] होणार नाहीं. ८. (हे पैगंबरा! तूं या लोकांस) सांग कीं तुम्हीं अशा (परम समर्थ परमेश्वराला) नाकारितां कीं ज्यानें दोन दिवसांत पृथ्वीस निर्माण केलें आणि तुम्हीं (इतरांस) त्याचे जोडीदार बनवितां? हाच (परमेश्वर तर) सकल जगांचा पालनकर्ता होय. ९. आणि त्यानेंच पृथ्वींत तिच्यावरून (भारी अचल) पर्वत रोंवून टाकिले आणि तींत (हरतऱ्हेची) बरकत दिली व तींतच तिच्या उत्पन्नाचा अंदाजहि ठरवून टाकिला, (आणि हें सर्व कांहीं) चार दिवसांत; (सर्व) मागणारांसाठीं[2] बरोबर. १०. नंतर त्यानें आकाशा(च्या रचने)कडे लक्ष लाविलें व तें (त्यावेळेपर्यंत) धुकेंसें होतें. तेव्हां त्या (धुक्या)स व पृथ्वीस त्यानें आज्ञा केली कीं तुम्हीं उभयतां या, आपखुषीनें (याल तरी) अगर बळजबरीनें (यालतरी; आणि आम्हीं जो हुकूम देतों तो बजावा). उभयतांनींहि विनंति केली कीं आम्हीं आपखुषीनें (हुकुम बजावण्यास) हजर आहों. ११.

(१) यांत 'गैरो मम्नून' याचा अर्थ एक तर जो आम्हीं भाषांतरांत दिला आहे तो होय. एक अर्थ 'उपकार ठेविल्यावांचून' असाहि होतो; कारण उपकार ठेविल्यानें घेणारास थोडी बहुत इजा व दुःख होतें. सारांश परमेश्वरानें धर्मदानासंबंधानें म्हटलें आहे कीं, 'उपकार ठेवून व इजा देऊन आपलें धर्मदान निष्फळ करूं नका.' म्हणून भावार्थ हा कीं, स्वर्गवास्यांस जें प्रातिफल दिलें जाईल त्याचा त्यांजवर उपकार ठेविला जाणार नाहीं; कीं जेणेंकरून ते लाजतील व ओशाळे होतील.

(२) मागणारे म्हणजे गरजू; दुसऱ्या एके जागीं म्हटलें आहे कीं "जें कांहीं तुम्हीं मागितलें ह्मणजे ज्या कशाची तुम्हांस गरज होती तें त्यानें तुम्हांस दिलें" तोंडून मागितलें नाहीं तरीहि प्राण्यांचा बालंवाल मार्गांत आहे.

त्यानंतर दोन दिवसांत त्यानें त्या(धुक्याच्या थरां)चीं सात आकाशें[1] बनविलीं आणि प्रत्येक आकाशांत (जी व्यवस्था परमेश्वरास मंजूर होती ती) व्यवस्था त्यानें (दूतांस) सांगून दिली. आणि खालच्या आकाशास आम्हीं (तार्‍यांचे) दिवे लावून सुशोभित केलें; आणि (सुशोभित करण्याशिवाय) संरक्षणासाठींहि[2]. ही मांडणी सर्व समर्थ (व) सर्वज्ञानी अशा(परमेश्वरा)ची (केलेली) होय. १२. मग जर (इतकें समजाविल्यावरहि 'मक्के'चे नास्तिक) तोंड फिरवितील; तर (हे पैगंबरा! तूं यांना) सांगून दे कीं

(१) प्रथमउत्पत्तीसंबंधानें मानवी ज्ञान निश्चयास पोहोंचलें नाहीं. दिव्य पुस्तकांत कांहीं किरकोळ मजकूर आहे. मूळ हेतु तर मनुष्याचें मन ईश्वर सामर्थ्याकडे वेधणें हा होय. तें जसें संक्षिप्त वर्णनानें होतें तसेंच विस्तारानेंहि होतें. प्रस्तुतकाळीं खगोल विद्येंत दुर्बीणींच्या द्वारें फारच प्रगति झाली आहे; आणि पुरातन गोष्टींहि फारच कसोशीनें पाहिल्या जातात. परंतु मनुष्य, "तुम्हांस फारच थोडें ज्ञान दिलें गेलें आहे" या ईश्वरोक्तीच्या मर्यादेबाहेर जाऊं शकत नाहीं. आतां लोकांचें हें मत आहे आणि सांप्रत उपलब्ध असलेल्या तौरात ह्मणजे जुन्या करारावरूनहि याचा पत्ता लागतो कीं आरंभांत पाणीच पाणी होतें, त्यांत परमेश्वरानें आपल्या सामर्थ्यानें उष्णता उत्पन्न केली; आणि पाण्यावर फेंस येऊन गेला व धुक्यासारखी कांहीं वाफ उडाली. धुक्याच्या थरांतून किंवा वाफेंतून आकाशें बनलीं व फेंस कठीण होऊन जमीन झाली. अशाच प्रकारें लोक आतां समजतात कीं आकाश मंडळांतील लहान लहान नक्षत्रेंहि आपल्या ठिकाणीं एक एक विश्व आहे. त्यांत पर्वत, वनस्पति, आभाळ, ऊन्ह वगैरे वस्तु दुर्बीणीनें पाहण्यांत आल्या आहेत व हें अनुमानगम्य आहे कीं नवल नाहीं कीं तेथेंहि कोणा प्रकारचे प्राणी वसत असतील. आम्हांस त्यांची जास्त हकीकत माहीत नाहीं. तरीहि जें कांहीं आह्मांस जणाविलें गेलें आहे व जें कांहीं माहीत आहे तेवढें ईश्वरसामर्थ्याचें प्रमाण पटण्यास पुरें आहे. व हाच या सर्व विधानांचा हेतु आहे.

(२) संरक्षणानें कदाचित या आशयाकडे इशारत असेल कीं सैतान वा असुर आकाशाकडे तेथील गोष्टी चोरून मोरून ऐकण्याकरितां जातात; तर त्यांस तारे फेंकून मारून हांकून लाविलें जातें.

जशी (भयंकर) गर्जना 'आद' व 'समूद' यांजवर झाली होती तशाच (भयंकर) गर्जनेपासून मी तुम्हांसहि भिववितों; १३. कीं त्यांच्यापाशींहि त्यांच्या पुढून व त्यांच्यामागून (म्हणजे पुष्कळसे) पैगंबर आले (व पैगंबरांनीं त्यांस समजाविलें) कीं परमेश्वरावांचून तुम्हीं अन्य कोणाचीहि उपासना करूं नका. ते म्हणूं लागले कीं जर आमचा पालनकर्ता (पैगंबर पाठवूं) इच्छिता, तर तो (आकाशांतून) दूत उतरविता. एवंच, जो धर्म देऊन तुम्हीं लोक पाठविले गेलां आहां, आम्हीं तर त्यास मानीत नाहीं. १४. पण (जे) 'आद'(चे लोक होते ते उगाच)हकनाक मुलखांत अहंकार करूं लागले व बोलले कीं, शक्तीच्यामानानें आम्हांपेक्षां जबरदस्त आणखी कोण आहे ? कां त्यांस इतकें सुचलें नाहीं कीं, ज्या परमेश्वरानें त्यांना पैदा केलें तो शक्तींत यांच्यापेक्षांहि फारच जबरदस्त होय ? सारांश, ते लोक आमच्या निशाण्यांची नकारणीच करीत राहिले. १५. म्हणून आम्हींहि (त्यांच्या) दुर्भाग्याच्या दिवसांत त्यांच्यावर सोसाट्याचा वारा सोडला; अशासाठीं कीं, इहलौकिक आयुष्यांत आम्हीं त्यांना फजितीच्या शिक्षेची गोडी चाखवावी. आणि परलोकींची शिक्षा (त्यांना इहलौकिक शिक्षेपेक्षां) फारच जास्त फजित करणारी होईल; आणि (त्यावेळीं) त्यांना (कोठून) मदतहि मिळणार नाहीं. १६. आणि राहिले 'समूद,' तर आम्हीं त्यांना (सरळ) मार्ग दाखवून दिला होता; पण त्यांनीं सरळ मार्ग सोडून अंधमार्ग पसंत केला; परिणाम हा झाला कीं, त्यांनीं जीं (कुकर्मैं) केलीं होतीं त्यांमुळें त्यांना अपमानकारक शिक्षेच्या गर्जनेनें येऊन गांठिलें. १७. आणि ज्या लोकांनीं विश्वास धरिला व (जे आम्हांशीं) भीत होते त्यांना आम्हीं (या आपत्तींतून) वांचवून घेतलें. १८. आणि ज्या दिवशीं परमेश्वराचे शत्रू (म्हणजे नास्तिक) नरकाग्नीकडे हांकून एकवटले जातील, तेव्हां मग ते (इतर नरकवाश्यांच्या गोळा होण्याची वाट पाहात) थोपविले जातील; १९. येथपर्यंत कीं जेव्हां (सर्व) नरकावर येऊन गोळा होतील; तेव्हां त्यांचे कान व त्यांचे डोळे व त्यांच्या त्वचा त्यांच्याविरुद्ध ते जसजशीं कर्मैं करीत राहिले आहेत त्या(कर्मां)ची साक्ष देतील. २०. आणि हे लोक आपल्या त्वचांशीं पुसतील कीं (बरें,) तुम्हीं आमच्या

विरुद्ध कां म्हणून साक्ष दिली असेल ? ते उत्तर देतील कीं ज्या परमेश्वरानें प्रत्येक वस्तूंस[1] वाचा फुटविली त्यानेंच आम्हांलाहि (आपल्या सामर्थ्यानें) वाचा दिली; आणि त्यानेंच तुम्हांस प्रथमतः निर्माण केलें होतें आणि तुम्हीं लोक त्याच्याचकडे पालटून नेले जात आहां २१. आणि (पाप करतेवेळीं) तुम्हीं लपवितहि होतां (तर) तें या विचारानें नव्हे कीं (उद्यांला) तुमचे कान व तुमचे डोळे व तुमच्या त्वचा तुम्हां विरुद्ध साक्ष द्यावयास प्रवृत्त होतील; परंतु तुम्हांस तर हा विचार होता कीं तुम्हीं जीं कर्मे करितां त्यांतून बहुतेकांशीं परमेश्वरहि वाकब नाहीं. २२. आणि हा कुतर्क जो तुम्हीं आपल्या पालनकर्त्यासंबंधानें केला, याच कुतर्कानें तर (आज) तुमचा नाश केला; आणि तुम्हीं हानि भोगणाऱ्यांपैकीं होऊन गेलां. २३. मग जरी हे लोक (शिक्षा मुकाट्यानें) सहन करून राहतील, तरीहि यांचें ठिकाण नरकाग्नि होय; आणि जर हे कृपादृष्टि मागतील तर यांच्यावर कृपादृष्टिहि केली जाणार नाहीं. २४. आणि आम्हीं या (नास्तिकां)बरोबर (दुष्ट) साथी[2] तैनात करून दिले होते; तर त्यांनीं यांच्या पुढील व यांच्या मागील सर्व अहवाल यांच्या नजरेंत (चांगला) सुशोभित करून दाखविला; आणि यांच्यापूर्वीं जिन्न–दैवत व मनुष्यें

(१) 'प्रत्येक वस्तूस वाचा फुटविली' याचें दोन अर्थ संभवितात:एक हा कीं, जगांत ज्या वस्तु बोलण्याची योग्यता बाळगित होत्या त्यांना परमेश्वरानेंच वाचा फुटविली होती. तर त्याच परमेश्वरानें आपल्या सामर्थ्यानें आम्हांसही येथें वाचा दिली. दुसरा अर्थ हाहि होऊं शकतो कीं पुनरुत्थानाच्या दिवशीं तर सर्व वस्तूंस वाचा फुटेल; येथपावेतों कीं, भूमीसंबंधानें ह्मटलें आहे "त्यादिवशीं भूमि आपले वृत्तांत सांगील. कारण (हे पैगंबरा !) तुझा पालनकर्ता (ते) तिला प्रकट करील." म्हणून माणसांचीं अवयवें व इंद्रियें, इतर वस्तूंस वाचा फुटणें आधारभूत धरून, प्रतिपादितील कीं आह्मीं आपण बोललों नाहीं; तर परमेश्वरानें आम्हांस बोलविलें. ज्या प्रमाणें जगांत न बोलणें आमच्या अधिकाराची गोष्ट नव्हती त्याच प्रमाणें येथें बोलणें आमच्या इच्छेची गोष्ट नाहीं. सारांश, आमच्याशीं तक्रार करणें व्यर्थ होय.

(२) दुष्ट साथी म्हणजे सैतान व वाईट संगत.

यांच्या (आणखीहि) पुष्कळ (आज्ञाभंजक) जनता होऊन गेल्या होत्या त्यांच्याबरोबर (शिक्षेचें) वचन यांच्याठायींहि पूर्ण होऊन चुकलें. निःसंशय हे लोक (पहिल्यानेंच) आपल्या नुकसानाच्या पाठीस लागले होते. २५. आणि जे लोक नास्तिक होत ते (एकमेकांस) सांगतात कीं हें कुराण ऐकूंच नका; आणि (ते ऐकवूं लागतील तर) याच्यामधोमधींच मोठ्यानें गलबल करून टाकीत जा; कीं (या युक्तीनें) कदाचित् तुह्मीं (मुसलमानांवर) सरशी घेऊन जाल. २६. तर जे लोक (इस्लाम धर्मास) मानण्याचें नाकारितात त्यांना आम्हीं अवश्य कडक शिक्षेची गोडी चाखवून सोडूं आणि ते वाईटांत वाईट जीं कर्में करीत होते त्यांच्या (या) कर्मांचा मोबदलाहि अवश्य देऊं. २७. हा नरकाग्निच परमेश्वराचे शत्रू (म्हणजे नास्तिकां)चा मोबदला होय; कीं आमच्या निशाण्यांची ते जी नकारणी करीत होते तिच्या शासनार्थ त्यांना नरकांत नेहमींचें घर मिळालें. २८. आणि जे लोक नास्तिक होत ते (पुनरुत्थानांत) म्हणतील कीं हे आमच्या पालनकर्त्या! सैतान व माणूस[1] ज्यांनीं आम्हांस बहकाविलें होतें त्यां उभयतांस (एक नजर तरी) आम्हांलाहि दाखीव; कीं आम्हीं त्यांना आपल्या पायांखालीं (तुडवून) टाकूं कीं जेणेंकरून ते अतिशयच क्षुल्लक होतील. २९. निःसंशय, ज्या लोकांनीं बोलून दाखविलें कीं परमेश्वरच आमचा पालनकर्ता होय; मग (याच भावनेवर) दृढ राहिले, त्यांच्यावर (मरतेवेळीं) (दयेचे) दूत उतरतील (व त्यांस सांगतील) कीं (पुढच्यासाठीं कोणाहि तऱ्हेचा) तुम्हीं अंदेशा करूं नका आणि (मागच्याकरितां कोणाहि तऱ्हेचा) खेद करूं नका; आणि स्वर्ग ज्याचें तुम्हांस अभिवचन दिलें जात होतें, त्याचा आतां हर्ष माना ३०. इहलौकिक आयुष्यांतहि आम्हीं (ईश्वराज्ञेनें) तुमचे मदतगार होतों आणि परलोकींहि (होऊं). आणि जी वस्तु तुमचे जीव इच्छितील ती तुम्हांस स्वर्गांत (उपलब्ध) होईल; व तुम्हीं जी

---

(१) सैतान हा जिन्नांपैकीं होता. त्यानें प्रथम आज्ञाभंग केला आणि माणसांत **आद**माचा मुलगा **का**बील यानें आपला भाऊ **हा**बील याचा खून केला; याप्रमाणें या उभयतांनीं प्रथम पापाचा पाया घातला व यांच्या उदाहरणानें आह्मांस बहकाविलें.

वस्तु मागाल ती तेथें तुम्हांकरितां (हजर) होईल. ३१. हा, क्षमाकर्ता (व) कृपाळू(परमेश्वरा)कडून (तुमचा) पाहुणचार होय. ३२. आणि जो (लोकांस) परमेश्वराकडे बोलावील व सुकृत्यहि करील आणि (लोकांस) सांगील कीं मींहि (परमेश्वराच्या) आज्ञाधारक सेवकांपैकींच आहें, त्याच्यापेक्षां उत्तम बोल कोणाचे होऊं शकतात? ३३. आणि (हे पैगंबरा !) पुण्य व पाप बरोबर होऊं शकत नाहींत. वाईटाचें निरसन अशा रीतीनें कर कीं ती (प्रेक्षकांच्या नजरेंत) फारच उत्तम असेल. (असें करशील) तर (तूं पाहशील कीं) तुझ्या व ज्या (कोणा मनुष्या)च्या दरम्यान वैर होतें तो आतां जणूं एकदम (तुझा) प्रेमळ मित्र होय. ३४. आणि सभ्याचाराची सुबुद्धि जे लोक सहनशीलता आचरतात त्यांनाच मात्र दिली जाते; आणि जे मोठे भागवान् होत त्यांनाच केवळ ती दिली जाते. ३५. आणि जर तुला कोणाहि तऱ्हेचा सैतानी वसवसा ध्वनित होईल, तर तूं परमेश्वराचा आश्रय मागीत जा; कांकीं, तोच (सर्वांचें) ऐकतो (व सर्व कांहीं) जाणतो. ३६. आणि (जेथें आणखी पुष्कळ निशाण्या आहेत तेथें) परमेश्वराच्या (सामर्थ्याच्या) निशाण्यांतून रात्र व दिवस आणि सूर्य व चंद्र हींहि होत. (तर लोकांनों !) सूर्यालाहि साष्टांग नमस्कार घालूं नका व चंद्रालाहि (घालूं) नका; आणि जर तुम्हांला परमेश्वराचीच उपासना करावयाची आहे तर ज्यानें या वस्तु निर्माण केल्या त्या परमेश्वरालाच साष्टांग नमस्कार घाला. ३७. मग (हे पैगंबरा !) जर (हे लोक यावरहि) अहंकार करतील, तर (परमेश्वरासमीप उपासकांची कमी नाहीं;) जे (दूत) तुझ्या पालनकर्त्याच्या हुजुरांत आहेत ते रात्रंदिवस त्याच्या पावित्र्यवर्णनांत लागलेले असतात व ते (केव्हांहि) कंटाळत नाहींत. ३८. आणि (हे पैगंबरा!) त्याच्या (सामर्थ्याच्या) निशाण्यांतून एक हीहि होय कीं, तूं जमिनीस नम्र (व पडित) पडलेली पाहतोस; मग जेव्हां आम्हीं तिच्यावर पाणी वर्षवितों तेव्हां ती लसलसूं लागते व उमलून वर येते. ज्यानें या (भूमी)ला सजीव (व टवटवीत) केलें तोच (परमेश्वर पुनरुत्थानांत) मेलेल्यांचाहि सजीव कर्ता होय. कांहीं संशय नाहीं. कीं तो सर्व शक्तिमान् होय. ३९. जे लोक आमच्या महावाक्यांत वांकडेपणा[1] आणतात

(१) वांकडेपणा आणणें याचा अर्थ हा आहे कीं लोक ओढून ताणून आपल्या

ते आम्हांपासून लपलेले नाहींत. बरें, जो (मनुष्य शेवटीं) नरकाग्नींत टाकिला जाईल तो उत्तम कीं, जो पुनरुत्थानाचे दिवशीं निर्भय (व शांत) होऊन येईल तो? (लोकांनों!) तुम्हीं जें हवें तें करा. जें कांहींहि तुम्हीं करितां अर्थात् परमेश्वर तें पाहत आहे. ४०. ज्या लोकांपाशीं जेव्हां (कुराणासारखा) बोध आला तेव्हां त्यांनीं त्यास मानिलें नाहीं; (तेहि आपला अंतिम परिणाम पाहून घेतील). आणि हें (कुराण) तर फार उच्च (दुर्भेद्य) पुस्तक होय; ४१. कीं असत्य हें याच्या पुढूनहि याच्याजवळ फिरकत नाहीं व याच्या मागूनहि (फिरकत) नाहीं. (कारण, हें) बुद्धिमान् (व) सुवंद्य अशा (परमेश्वरा)कडून प्रकट झालेलें आहे. ४२. (हे पैगंबरा!) जी गोष्ट तुझ्यापूर्वीं (इतर) पैगंबरांना सांगितली जाऊन चुकली आहे, तीच गोष्ट तुलाहि सांगितली जाते. निःसंशय तुझा पाल-

---

इच्छेप्रमाणें कुराणांतून असे अर्थ काढूं इच्छितात कीं जे त्यापासून सकृद्दर्शनीं निष्पन्न होत नाहींत; व 'शारेअ' म्हणजे धर्मस्थापकाचेहि ते उद्देश नसतात. हीहि एक प्रकारची ढवळाढवळच होय. अशा तऱ्हेच्या वांकडे अर्थ भरविण्यानें ग्रंथधारी म्हणजे यहुदी व खिस्ती यांनीं पैगंबरसाहेबांच्या भविष्य वचनांचा विपर्यास केला. पण त्यांचीहि परिस्थिति परमेश्वरापासून गुप्त नाहीं. तो त्यांचें अवश्य पारिपत्य करील.

(१) याचा अर्थ एक तर हा होतो कीं, नेहमीं एकच धर्म चालत आला आहे. इस्लाम हा कोणी नवीन धर्म नव्हे कीं, लोकांनीं यापासून गांगरून जावें व घाबरावें. मूळधर्म परमेश्वराला एक मानणें हा होय. सर्व पैगंबर वा प्रेषित किंवा ऋषि मुनि हे हेंच शिक्षण देत आले. लोकांच्या स्थित्यंतरामुळें शास्त्र बदलत गेलें म्हणून काय झालें? शास्त्र हें धर्माची केवळ एक शाखा होय. परमेश्वराला एक मानणें हा जो मूळधर्म यांत मात्र फरक पडूं नये व परमेश्वराखेरीज इतर कोणाची उपासना होऊं नये; याविषयीं जपणें प्रत्येक मानवाचें आद्य कर्तव्य आहे. अगर दुसरा हा अर्थ होतो कीं जसे इतर लोक आपापल्या पैगंबरांसंबंधानें बोलले; म्हणजे त्यांनीं त्यांस कवि, जादुगीर, लबाड व पाखंडी म्हटलें, तसेंच या लोकांतील नास्तिकहि तुम्हांसंबंधानें बोलतात. तर मागील पैगंबरांनीं ह्या गोष्टी मुकाट्यानें सहन करून घेतल्या; म्हणून तुम्हींहि सहन करून घ्या.

नकर्ता (पापांचा) क्षमाकर्ताहि होय व त्याची शिक्षाहि दुःखप्रद होय. ४३. आणि जर आम्हीं याला (अरबीशिवाय) परकीय भाषेचें कुराण बनवितों तर (हे 'मक्के'चे नास्तिक) अवश्य म्हणते कीं, याचीं महावाक्यें (आमच्याच भाषेंत आम्हांला) चांगलीं स्पष्ट करून कां म्हणून समजाविलीं गेलीं नाहींत? काय (विलक्षण गोष्ट आहे कीं कुराणाची भाषा) परकीय व (आमची) अरबी? (हे पैगंबरा! या लोकांस) सांग कीं जे लोक विश्वास ठेवितात त्यांच्यासाठीं तर हें (कुराण सर्वस्वीं) सद्बोध आणि (अध्यात्मिक रोगांचा) परिहार होय. आणि जे लोक विश्वास ठेवित नाहींत त्यांच्या कानांच्याठायीं तें बधिरत्व व त्यांच्या(डोळ्यांच्या)ठायीं अंधत्व होय. हे लोक (कुराणाकडून अशी बेपर्वाई जाहीर करतात कीं जणूं) ह्यांना लांबच्या पल्ल्यावरून हाक मारली जाते (कीं, यांना काहींच ऐकूं येत नाहीं). ४४. आणि आम्हींच 'मूसा'लाहि (तौरात) पुस्तक दिलें होतें; तर त्यांतहि (मोठमोठे) विरोध झाले. आणि (हे पैगंबरा!) जर तुझ्या पालनकर्त्याकडून (पुनरुत्थानांतच फैसला करण्याचें) वचन पहिल्यानेंच न निघून चुकलें असतें, तर यांच्यादरम्यान (यांच्या मतभेदांचा) फैसला (केव्हांचाच) केला गेला असता. आणि (असेच) हे लोक कुराणासंबंधानेंहि गोंधळून सोडणाऱ्या शंकेंत (पडलेले) आहेत. ४५. (हे पैगंबरा!) जो कोणी चांगलें करितो तो खास आपल्या(बऱ्या)साठींच (करितो). आणि जो वाईट करितो तर (त्याचा दुष्परिणाम) त्याच्यापुढेंच (येईल). आणि तुझा पालनकर्ता तर सेवकांवर मुळींच जुलूम करीत नसतो. ४६.

पवित्र कुराण.

भाग पंचवीसावा.

सूरतु-स्सिज्दाः(पुढें चालू)

त्याच्याचकडे (पुनरुत्थानाच्या) घटकेचें ज्ञान लागू करितां येतें (म्हणजे तोच जाणतो कीं ती केव्हां येईल). आणि फळेंहि आपल्या बोंडांतून निघत नाहींत व कोणतीहि मादी गर्भ धरीत नाहीं व ती प्रसवतहि नाहीं; पण (हें सर्व कांहीं) त्या(परमेश्वरा)च्याच ज्ञानानें (व संकल्पानें होत असतें). आणि (पुनरुत्थानाचे दिवशीं) जेव्हां परमेश्वर लोकांस हाक मारील (व विचारील)कीं(तुम्हीं ज्यांना माझे जोडी-दार ठरवित होतां ते) माझे जोडीदार (आतां) कोठें आहेत ? ते जबाब देतील कीं आम्हीं तर तुला निश्चित सांगतों कीं आमच्यांतून कोणीहि (या जोडीदारांस) प्रत्यक्ष जाणीत. नाहीं; ४७. आणि ज्या(देवां)स हे लोक पूर्वी बोलावित होते ते आतां यांजपासून (असे) नष्ट होतील (कीं कोठें त्यांचा पत्ताच लागणार नाहीं). आणि हे लोक समजून जातील कीं (आतां) यांना (कोठेंच) गत्यंतर नाहीं. ४८. मनुष्य चांगला वर मागण्यापासून (कधींच) कंटाळत नाहीं आणि जर त्याला दुःख पोहोंचतें तर (तो) अगदींच हताश व निराश (होऊन जातो.) ४९. आणि जर त्याला एखादें दुःख पोहोंचतें व त्यानंतर आम्हीं त्याला आपल्या दयेची गोडी चाखवितों; तर तो म्हणूं लागतो कीं हें तर माझें (फळ) झालें. आणि मी समजत नाहीं कीं (पुनरुत्थानाची) घटका (कधींहि) कायम होईल; आणि जर मला आपल्या पालनकर्त्याकडे पालटून नेलेंहि गेलेंच तर त्याच्यायेथेंहि मजकरितां कल्याणच (कल्याण) होय. तर जे लोक (पुनरुत्थान) मानण्याचें नाका-रितात त्यांस, आम्हीं जसजशीं कर्में हे लोक करीत राहिले आहेत (त्यांचें बरें वाईट पुनरुत्थानाच्या दिवशीं) अवश्य कळवूं; आणि त्यांना सक्त शिक्षेची गोडी चाखवूं (ती वेगळीच). ५०. आणि जेव्हां आम्हीं माण-

सावर (आपली) कृपा करितों तेव्हां (तो आम्हांपासून) तोंड फिरवितो व आपलें अंग काढून घेतो. आणि जेव्हां त्याला दु:ख पोहोंचतें, तेव्हां तो (लांब)रुंद प्रार्थना करूं लागतो. ५१. (हे पैगंबरा! या लोकांस) सांग कीं बरें पहा तर खरें, कीं जर (हें कुराण) परमेश्वराकडून (आलेलें) असेल व यावरहि तुम्हीं त्याचा अव्हेर कराल; तर जो कोणी (अशा) पराकाष्टेच्या विरोधांत (पडला) असेल त्याच्यापेक्षां जास्त बहकलेला (आणखी) कोण (होऊं शकतो) ?५२. पण, आम्हीं लवकरच या लोकांस आपल्या (सामर्थ्याच्या) निशाण्या (जगाच्या) आस्मंतांतहि दाखवूं व खुद्द त्यांच्यांतहि[१]; येथपर्यंत कीं यांना जाहीर होऊन जाईल कीं हें (कुराण) सत्य होय; (कीं त्याचीं भविष्यें खरीं होत चाललीं आहेत. हे पैगंबरा!) का (तुझ्या सांत्वनासाठीं) ही गोष्ट पुरी नाहीं कीं तुझा पालनकर्ता सर्वसाक्षी होय? ५३. पाहा हो! हे (लोक तर) आपल्या पालनकर्त्याच्या नजरानजर होण्यापासूनहि संशयांत (पडले) आहेत. पाहा हो! परमेश्वर (आपल्या ज्ञानानें व सामर्थ्यानें) प्रत्येक वस्तूस व्यापून आहे. ५४.

---

(१) यांत आश्चर्य चकित करणाऱ्या इस्लामधर्माच्या विजयांकडे इषारा आहे कीं प्रथम दुसरे देश जिंकिले गेले व शेवटीं खुद्द नास्तिकांचें वतन मक्का हेंहि मुसलमानांच्या हस्तगत झालें.

अध्याय ४२ वा.

सूरतु–श्शूरा.

हा अध्याय मक्केंत प्रकट झाला. यांत ५३ आयात–महावाक्यें आहेत. विश्वासूंस आपल्या कोणत्याहि कामांसंबंधीं विचार करण्याची व आपसांत सल्लामसलत करण्याची एका वाक्यांत शिफारस करण्यांत आली आहे त्यावरून सल्ला मसलतीचें प्रकरण हें नांव पडलें. यावरून ही गोष्ट ध्यानांत ठेवावयाची आहे कीं, इस्लामधर्म लोकसत्ताक राज्यपद्धतीचा अभिमान बाळगितो.

परम दयाळू (आणि) कृपाळू परमेश्वराचे नांवानें (मी आरंभ करितों.)

ह. म. (हा–मीम)-१. अ. स. क. (ऐन–सीन–काफ). २.(हे पैगंबरा ! ज्याप्रमाणें हा अध्याय तुला प्रकट केला जातो) याचप्रमाणें परमेश्वर जो सामर्थ्यवान (व) बुद्धिमान होय तो तुजकडे व जे (पैगंबर) तुझ्यापूर्वीं होऊन गेले आहेत त्यांजकडे आदेश पाठवीत राहिला आहे. ३. जें कांहीं आकाशांत आहे व जें कांहीं पृथ्वींत आहे तें (सर्व) त्याचेंच होय; आणि तोच (सर्वांत) थोर व महिमाशाली होय. ४. (कांहीं) दुरापास्त नाहीं कीं आकाशें (त्याच्या हैबतीमुळें) आपल्या वरच्या बाजूनें फाटून पडतील आणि दूत(होत कीं ते) आपल्या पालनकर्त्यांच्या स्तवनाबरोबर (त्याच्या) पावित्र्यवर्णनांत लागलेले आहेत; आणि जे लोक पृथ्वींत (राहत) आहेत त्यां(च्या पापां)ची ते क्षमा मागीत राहतात. पाहा हो ! परमेश्वरच (पापांचा) क्षमाकर्ता (व) कृपाळू होय. ५. आणि ज्या लोकांनीं परमेश्वराखेरीज (दुसरे दुसरे) पुरस्कर्ते ठरवून ठेविले आहेत त्यांच्यावर परमेश्वर नजर राखतो आहे; आणि (हे पैगंबरा !) तूं त्यांच्यावर कांहीं रखवालदार[१]

(१) म्हणजे आम्हीं तुह्मांस त्यांच्यावर तैनाती ठेविला नाहीं कीं, त्यांनीं नास्तिकपणा करूं नये. तुमचें काम तर फक्त संदेश पोहोंचविणें व तो समजून देणें हें आहे एवढेंच.

तर नाहींस. ६. आणि अशाच तऱ्हेनें अरबी (भाषेचें) कुराण आम्हीं तुजकडे प्रकटीकरणाद्वारें पाठविलें आहे, कीं तूं मुख्य शहर[1] (म्हणजे 'मक्के'च्या राहणाऱ्यांस) व जे लोक त्याच्या आसपास (वसत) आहेत त्यांस (ईश्वरी शिक्षेचें) भय दाखवावेंस; आणि (तसेंच) जमावाचा[2] दिवस (म्हणजे पुनरुत्थानाचा प्रसंग) कीं ज्या(च्या येण्यां)त किंचित्हि संशय नाहीं त्याचें तूं भय दाखवावेंस. (त्या दिवशीं) एक पक्ष स्वर्गांत असेल व एक पक्ष नरकांत. ७. आणि परमेश्वर इच्छिता तर (धर्मदृष्ट्या सर्व) लोकांचा एकच पंथ बनविता. परंतु तो ज्याला इच्छितो त्याला आपल्या दयेंत घेतो. आणि (राहिले) आज्ञाभंजक, (तर) त्यांचा (त्या दिवशीं) कोणी पुरस्कर्ता होणार नाहीं व कोणी मदतगारहि नाहीं. ८. कां या लोकांनीं परमेश्वराशिवाय (अन्य अन्य) पुरस्कर्ते बनवून ठेविले आहेत? तथापि परमेश्वरच पुरस्कर्ता होय; आणि तोच (पुनरुत्थानांत) मेलेल्यांस जिवंत करील; आणि तो सर्वशक्तिमान् होय. ९. आणि ज्या ज्या गोष्टींत तुम्हीं लोक आपसांत मतभेद करितां त्यांचा फैसला परमेश्वराच्याच हवालीं होय. (लोकांनो!) हाच परमेश्वर तर माझा

---

(१) 'उम्मुल–कुरा' याचा अर्थ मीं मुख्य शहर केला आहे. त्याचा यथा-शब्द अर्थ गांवांची आई किंवा मूळ असा होतो. म्हणून मोठ्या कसब्यास किंवा मुख्य शहरास 'उम्मुलकुरा' ह्मणतात. त्याचें एक कारण तर हें असावें कीं जशीं मुलें आपल्या आईकडे जातात तद्वतच लोक बाजारहाट करण्यासाठीं नेहमीं तिकडेच वळतात. अगर दुसरें कारण असें असावें कीं जेव्हां मोठ्या कसब्यांत वस्ती जास्त होऊन जाते, तेव्हां तेथील लोक दुसऱ्या जागीं जाऊन वसतात; जणूं कीं हा मोठा कसबा किंवा शहर आई आहे व हीं लहान लहान तिचीं मुलेंबाळें आहेत; येथें मुख्य शहर म्हटलें म्हणजे मक्का होय कीं, तें त्या वेळींहि मोठें शहर होतें व आजहि मोठें शहर आहे; कीं लोक नेहमीं तिकडे जात येत राहतात.

(२) पुनरुत्थानाच्या दिवसाचीं पुष्कळ नांवें आहेत. जशीं 'यौमुलहश्र,' 'साअः,' 'यौमुत्तनाद' वगैरे. त्यांतल्या त्यांत त्याचें एक नांव 'यौमुल–जमूअ' ह्मणजे जमावाचा दिवस हेंहि होय. कारण त्या दिवशीं कर्मांचा हिशेब देण्या-साठीं लोकांचा मोठा जमाव होईल.

पालनकर्ता होय. मी त्याच्यावरच भरंवसा ठेवितों आणि (प्रत्येक गोष्टींत) त्याच्याचकडे वळतों. १०. (तोच) आकाशांचा व पृथ्वीचा उत्पादक (होय); त्यानेंच तुम्हांसाठीं तुमच्या जातीचीं जोडपीं बनविलीं; (म्हणजे पत्न्या); आणि (तुमच्या जोडप्यांखेरीज) चतुष्पाद जनावरांचीं जोडपींहि. (अशा तऱ्हेनें) तो तुम्हांस भूतलावर फैलावित राहतो. त्याच्या समान कोणतीहि वस्तु नाहीं. आणि तो (सर्वांचें) ऐकतो, (व सर्व कांहीं) पाहतो. ११. आकाश व पृथ्वीच्या (खजिन्यांच्या) किल्ल्या त्याच्याच पाशीं आहेत. तो ज्याची इच्छितो त्याची अन्नसंपत्ति वाढवितो आणि (ज्याला इच्छितो त्याला) काटकसरीनें देतो. निःसंशय तो प्रत्येक वस्तु(च्या स्थिती)शीं वाकब होय. १२. (लोकांनों !) त्यानें तुम्हांसाठीं धर्माचा तोच सांप्रदाय नेमून दिला आहे कीं, ज्या(प्रमाणें चालण्या)ची त्यानें 'नूह'ला आज्ञा केली होती; आणि (हे पैगंबरा !) तुलाहि आम्हीं तोच (मार्ग) प्रकट केला आहे; आणि त्याचीच आम्हीं 'इब्राहीम' व 'मूसा' व 'ईसा' यांसहि आज्ञा केली होती कीं, (याच) धर्मास कायम राखा आणि यांत भेदभाव उत्पन्न करूं नका. (हे पैगंबरा !)तूं ज्या(धर्मा)कडे मूर्तीपूजकांस पाचारितोस तो त्यांना (फारच) जड वाटतो. परमेश्वर ज्याला इच्छितो त्याला निवडून आपल्याकडे घेतो. आणि जो (त्याजकडे) वळतो त्यालाच तो आपणाकडे (पोहोंचण्याचा)चा मार्ग दाखवून देतो. १३ आणि (ग्रंथधारी जे) वेगवेगळाले पंथ (झाले, तर ते) त्यांना जाणीव झाल्यामागून आपल्या परस्पर हेंकटपणानें झाले. आणि (हे पैगंबरा !) जर तुझ्या पालनकर्त्याकडून एका नियमित वेळेपर्यंतचें वचन पहिल्यानेंच न निघून चुकलें असतें (कीं, लोकांस पुनरुत्थानापर्यंतचा अवसर आहे); तर यांच्यांत (यांच्या मतभेदांचा) निर्णय (केव्हांचाच) केला गेला असता. आणि जे लोक पूर्वींच्या लोकांमागून (दिव्य) पुस्तकाचे वारस झाले (म्हणजे तुझ्या वेळेचे यहुदी व खिस्ती), ते मूळधर्माकडून साशंक करील अशा संशयांत (पडले) आहेत. १४.

(१) ह्या बाराव्या व तेराव्या महावाक्यांचा भावार्थ हा आहे कीं हजरत नूह पैगंबर कीं ज्यांच्या काळीं महाजलप्रलय झाला होता त्यांच्या प्रथम- काळापासून शेवट म्हणजे कलियुगाचे महान् पैगंबर हजरत मोहंमद साहेब–

म्हणून (हे पैगंबरा !) तूं तर (लोकांस) त्याच (अस्सल धर्मा)कडे बोलावित राहा; आणि (स्वतःहि) जशी तुला आज्ञा केली गेली आहे (त्यावरच) काईम राहा. आणि या (यहुदी व खिस्त्यां)च्या मनेच्छांचें अनुकरण करूं नकोस; आणि (यांना स्पष्ट) सांग कीं पुस्तक म्हणून जें कांहीं परमेश्वरानें उतरलें आहे; मी तर त्या(सर्वां)वर विश्वास ठेवितों. आणि मला (परमेश्वराकडून) आज्ञा झाली आहे कीं मी तुमच्या दरम्यान (तुमच्या मतभेदांसंबंधानें) न्याय करावा. (तोच) परमेश्वर (तर) आमचा पालनकर्ता होय व (तोच) तुमचा पालनकर्ताहि (होय). आमचीं कर्मे आम्हांला व तुमचीं कर्मे तुम्हांला. आमच्यांत व तुमच्यांत कांहीं वाद नाहीं. परमेश्वरच (पुनरुत्थानाचे दिवशीं) आम्हांला (व तुम्हांला एकत्र) गोळा करील व त्याच्याचकडे (सर्वांस) परतून जाणें आहे. १५ आणि जेव्हां (पुष्कळ लोक इस्लाम स्वीकारून) परमेश्वरास मानून चुकले तेव्हां या पश्चात जे लोक परमेश्वरासंबंधीं वादविवाद उपस्थित करतील; तर त्यांच्या

सल्लल्लाहो अलैहे व सल्लम—परमेश्वर त्यांना धन्यवाद व शांति देवो—यांच्या काळापर्यंत जेवढे पैगंबर व ऋषि ह्मणून आले ते हाच एक इस्लामधर्म—ईश्वराज्ञापालनाचा धर्म—घेऊन आले. त्यांना हेंच शिक्षण देण्याची आज्ञा होती व त्यांनाहि हेंच शिक्षण दिलें. कोणाहि पैगंबराचा मूळधर्म दुसऱ्या कोणाहि पैगंबराच्या मूळधर्मापासून भिन्न नाहीं व पैगंबरांमध्यें कोणाहि तऱ्हेचा भेद व विरोधहि नाहीं. सर्व एकाच परमेश्वराच्या उपासनेचा बोध करीत आले आहेत. तथापि पैगंबराच्या मूळधर्मांत कोणाहि तऱ्हेचा विरोध नाहीं असें असतांहि त्यांच्या अनुयायांनीं ईश्वरी दिव्य पुस्तक प्रकट झाल्यानंतर धर्मांत भेद उत्पन्न केला व यहुदी व खिस्ती बनून बसले. हे लोक पैगंबरांच्या मागून दिव्य पुस्तकाचे वारस झाले होते. तर त्यांना पाहिजे होतें कीं अस्सल धर्मांत फूट न घालते. परंतु त्यांनीं अभिमान वा हेंकटपणा किंवा इहलौकिक लोभ यामुळें मूळधर्मांत शंका उत्पन्न केल्या. ईश्वराज्ञापालन हा जो मूळधर्म त्याच्याचकडे अरब नास्तिक व मूर्तिपूजकांस पाचारिलें जातें; पण हे त्यापासून बिचकतात.

(१) अरबस्थानचे लोक पैगंबर साहेबांच्या वेळीं मूर्तिपूजक होते; शिवाय यहुदी व खिस्ती हेहि अरबदेशांत वसत होते व ते ग्रंथधारी होते ह्मणजे

पालनकर्त्यासमीप त्यांचा वाद पोंचट होय; आणि त्यांजवर (परमेश्वराचा) कोप होय; व त्यांना कडक शिक्षा होणें आहे. १६. परमेश्वरच तर होय कीं ज्यानें (पैगंबरांच्यामार्फत) पुस्तकें प्रकट केलीं; (व तीं सर्व) सत्य (–प्रचुर होत) व (तीं आपल्यापरीं) तराजू (होत कीं; त्यांनीं भारी व हलकें म्हणजे सत् व असत् तोललें जातें). आणि (हे पैगंबरा!) तूं काय जाणूं शकतोस कीं कदाचित् (पुनरुत्थानाची) घटका जवळ (येऊन लागली) असेल ! १७. ज्यांना पुनरुत्थानाचा (पूर्ण) विश्वास नाहीं ते तर त्याच्यासाठीं घाई मचविताहेत; आणि ज्यांनीं विश्वास धरिला आहे ते त्यापासून भीत राहतात व जाणतात कीं (पुनरुत्थानाचें येणें) हें सत्य होय. पाहाहो! जे लोक (पुनरुत्थानाच्या) घटकेसंबंधानें झगडतात, ते निःसंशयेंकरून पराकाष्ठेच्या चुकींत होत १८. परमेश्वर आपल्या सेवकांच्या जरा जराशा स्थितीशीं वाकब होय; तो ज्याला (जितकें) इच्छितो (तितकें) त्याला देतो आणि तो फारच बलवान् व परम समर्थ होय. १९. जो कोणी परलोकींच्या शेतीचा अभिलाषी असेल त्याला आम्हीं त्याच्या शेतींत त्याच्याकरितां बरकत देऊं. आणि जो इहलोकींच्या शेताचा आकांक्षी असेल तर आम्हीं (यथायोग्य प्रमाणांत) त्याला इहलोक देऊं. (पण) मग परलोकांत त्याचा कांहीं वांटा नाहीं. २०. का या लोकां(नीं परमेश्वरा)चे पातीदार (बनवून ठेविले) आहेत; कीं त्यांनीं यांच्यासाठीं धर्माचा (असा) मार्ग नेमून दिला आहे कीं, ज्याची परमेश्वरानें परवानगी दिली नाहीं ? आणि (परमेश्वराकडून पुनरुत्थानाचें) निर्णायक वचन होऊन गेलें नसतें तर यांच्यादरम्यान (यांच्या मतभेदांचा) निकाल (केव्हांचाच) लावून दिला गेला असता. आणि जे आज्ञाभंजक होत त्यांना (परलोकीं) अवश्य दुःखकारक शिक्षा होणें आहे. २१. (हे पैगंबरा ! तूं त्या दिवशीं या) आज्ञाभंजकांस पाहशील कीं त्यांनीं

त्यांजपाशीं जुना करार व नवा करार हीं पुस्तकें होतीं. पैगंबरसाहेबांच्या उपदेशानें अरबचे लोक जेव्हां मुसलमान होत असत तेव्हां हे लोक यांच्या मनांत शंका घालीत व त्यांना बहकवीत. हें वाक्य या पुस्तकधारी लोकांस अनुलक्षून आहे.

जीं जीं कर्मे केलीं आहेत त्यां(च्या दुष्परिणामा)पासून ते भीत असतील व तो त्यांजवर ओढवेलच (ओढवेल). आणि ज्या लोकांनीं विश्वास धरिला व चांगलीं कामेंहि केलीं, ते स्वर्गाच्या उद्यानांत असतील. जें कांहीं त्यांना पाहिजे असेल तें त्यांना त्यांच्या पालनकर्त्यासमीप (प्राप्त) होईल. हीच तर (परमेश्वराची) मोठी कृपा होय. २२. हीच (तर) ती (देणगी) होय कीं जिचें शुभवर्तमान परमेश्वर आपल्या अशा सेवकांस देतो कीं ज्यांनीं विश्वास धरिला व चांगलीं कामेंहि केलीं. (हे पैगंबरा ! या लोकांस) सांग कीं मी तुम्हांपासून या(संदेश पोहोचविण्या)बद्दल कांहीं वेतन तर मागीत नाहीं. पण आप्तसंबंधाची प्रीति (तर कायम ठेवा). आणि जो कोणी पुण्य करील त्याच्यासाठीं आम्हीं त्या(च्या पुण्यां)त आणखी जास्त खुबी पैदा करूं. (कारण) परमेश्वर (पापांचा) क्षमाकर्ता (व) गुणग्राहक होय. २३. (हे पैगंबरा !) कां (हे लोक तुझ्या-संबंधानें) म्हणतात कीं या (गृहस्था)नें (कुराणासंबंधीं) परमेश्वरावर खोटें कुभांड रचिलें आहे. पण (अशा स्थितींत) परमेश्वर (तर या गोष्टीस समर्थ होय कीं तो) जर इच्छील तर तुझ्या अंतःकरणावर मोहर लावून टाकील; (आणि तुझ्या मुखांतून असली वाणी निघूंहि न शकेल). परंतु परमेश्वर आपल्या वाणीनें असत्य मिटवितो व सत्य स्थापितो. निःसंशय तो (लोकांच्या) मनांतील अंतस्थ विचारांशींदेखिल वाकब होय. २४. आणि तोच तर असा होय कीं जो आपल्या सेवकांकडून पश्चात्ताप मान्य करितो व (त्यांचीं) पापें क्षमा करितो आणि जसजशीं कृत्यें तुम्हीं लोक करितां त्यांशीं तो वाकब होय. २५. आणि ज्या लोकांनीं विश्वास धरिला व त्यांनीं चांगलीं कामेंहि केलीं त्यांच्या (प्रार्थना) तो मान्य करितो आणि आपल्या कृपेनें त्यांना (योग्यतेहूनहि) अधिक (पुण्यफल) देतो. आणि जे लोक नास्तिक होत त्यांच्यासाठीं सक्त शिक्षा होय. २६ आणि जर परमेश्वर आपल्या सेवकांसाठीं (त्यांची) अन्नसंपत्ति वाढवील, तर ते अवश्य पृथ्वींत शिरजोरी करूं लागतील. परंतु तो योग्य प्रमाणांत जितकी (चंदी) इच्छितो तितकी उतरतो. (कारण,) तो आपल्या सेवकां(च्या गरजां)शीं माहितगार (व त्यांची स्थिति) पाहणारा होय. २७. आणि तोच तर असा होय कीं जो लोकां(स पावसाकडून निराशा

होऊन जाते तेव्हां तो त्यां)च्या निराश झाल्यानंतर पर्जन्यवृष्टि करितो आणि आपली दया सर्वत्र पसरतो . आणि तो(सर्वांचा)पुरस्कर्ता(व सर्व-) स्तुतिपात्र होय. २८. आणि त्याच्याच (सामर्थ्याच्या) निशाण्यांतून आकाशांची व पृथ्वीची उत्पत्ति होय व (तशीच) त्यानें जे प्राणी आकाश व पृथ्वींत पसरून ठेविले आहेत त्या प्राण्यांचीहि. आणि तो जेव्हां इच्छील तेव्हां (म्हणजे पुनरुत्थानाचे दिवशीं) त्यांच्या एकत्र गोळा करण्यासहि समर्थ होय. २९. आणि (लोकांनों !) तुम्हांवर जें संकट ओढवतें तें तुमच्या आपल्याच हाताच्या कर्तृत्वानें; आणि परमेश्वर (तुमचे) बहुतेक (अपराधां)ची क्षमा करितो. ३०. नाहीं तर, तुम्हीं पृथ्वीवर (कोणीहि कडे पळून परमेश्वराला)जेर तर करूं शकतच नाहींत. आणि परमेश्वरावांचून तुमचा कोणी पुरस्कर्ताहि नाहीं व कोणी मदतगारहि नाहीं. ३१. आणि त्याच्याच (सामर्थ्याच्या) निशाण्यांतून जहाजें होत कीं जीं समुद्रांतून पर्वतासारखीं(उंच उंच दिसून येत)आहेत.३२.परमेश्वर इच्छील तर वायूला स्थिर करील व मग जहाजेंहि समुद्राच्या पाठीवर उभींचीं उभींच राहून जातील. जेवढे (म्हणून) सहनशील व उपकारशील (सेवक) होत त्यांच्या साठीं ह्या(जहाजांच्या इकडे तिकडे धांव घेत फिरण्यां)तहि (ईश्वरी सामर्थ्याच्या बऱ्याच) निशाण्या होत. ३३. अथवा (तो इच्छील तर सोसाट्याचा वारा चालवील आणि) गलबतांवरील लोकांनीं जीं दुष्कर्में केलीं आहेत त्यांच्या ऐवजीं तो गलबतांचा (तुफानानें) नाश करून टाकील; (तर कित्येक बुडून जातील). आणि बहुतेकां(च्या पापां)ची क्षमा करील; (कीं ते नौकाभंग झाला असतांहि कसेंहि करून बचावतील.) ३४. आणि जे लोक आमच्या (सामर्थ्याच्या) निशाण्यांत वितंडवाद[1] करतात त्यांनीं (नौकाभंगाचे वेळीं) जाणून घ्यावें कीं (आतां) त्यांना कोठेंच गत्यंतर नाहीं. ३५. तर (लोकांनों !) जें कांहींहि तुम्हांस दिलें गेलें आहे तें इहलौकिक आयुष्याचें (क्षणभंगुर)

(१) वितंडवाद करतात ह्मणजे लोक प्रत्येक कामाचें श्रेय आपल्या युक्तीकडे लावतात. जहाज तवाईत येईल व कोणतीच युक्ति चालू न शकेल तेव्हां ते समजतील कीं, सर्व कांहीं परमेश्वराचे हुकमानें होतें आणि माणसाचें कांहींच चालत नाहीं. माणूस अगदीं अशक्त असतो.

सुखसाधन होय. आणि जो (मोबदला) परमेश्वरापाशीं होय तो (याहूनहि फारच) व उत्तम चिरस्थायी होय; (पण) अशा लोकांसाठींच कीं ज्यांनीं विश्वास धरिला व (विश्वासाशिवाय) आपल्या पालनकर्त्यावरहि भरंवसा ठेवितात; ३६. आणि जे लोक महा पातकें व निर्लज्जपणाचीं कामें यांजपासून अलिप्त राहतात; आणि जेव्हां त्यांना राग येऊन जातो तेव्हां ते (लोकांच्या अपराधांची) क्षमा करतात; ३७. आणि जे आपल्या पालनकर्त्याची आज्ञा मान्य करतात व नमाज पढतात; आणि त्यांचीं (जितकीं) कामें (आहेत तीं) परस्पर सल्लामसलती(नें होत) असतात; आणि आम्हीं जें त्यांना देऊन ठेविलें आहे त्यांतून (परमार्थांत) खर्च करतात, ३८. आणि जे असे (दिलदार आहेत कीं जेव्हां त्यांच्यावर कोणाहिकडून) गैरशिस्त अत्याचार होतो तेव्हां ते (वाजवी) बदला घेऊन सोडतात. ३९. आणि दुष्टपणाचा मोबदला तसलाच दुष्टपणा होय. यावरहि जो कोणी माफी देऊन टाकील व संप करील तर त्याचें प्रतिफल परमेश्वराकडे होय. निःसंशय तो जुलूम करणाऱ्यांस पसंत करीत नसतो. ४०. आणि अर्थात् ज्या कोणावर जुलूम झाला असेल व त्यानंतर तो बदला घेईल तर हे लोक (क्षमापात्र होत) यांच्यावर (दोष ठेवण्यास) मार्ग नाहीं ४१. अशा लोकांवरच काय तो (दोष ठेवण्यास) मार्ग होय कीं जे लोकांवर जुलूम करतात आणि मुलखांत हकनाक (उगीच) दांडगाई माजवितात. हेच लोक होत कीं ज्यांना दुखःकारक शिक्षा होणें आहे. ४२. आणि अलबत जो कोणी सहन करील व (दुसऱ्याचा अपराध) क्षमा करील तर निःसंशय हें मोठ्या हिंमतीचें काम होय. ४३. आणि ज्याला परमेश्वर आडमार्गीं भटकवील, तर मग त्याचा कोणी (वाली व) मदतगार नाहीं. आणि (हे पैगंबरा ! पुनरुत्थानाचे दिवशीं तूं) जुलमी लोकांस पाहशील कीं जेव्हां ते शिक्षेला (आपल्या डोळ्यांनीं) पाहून घेतील तेव्हां ते (खेदयुक्त होऊन) म्हणतील कीं बरें, (जगांत) पुन्हां परतून जाण्याचीहि कांहीं वाट आहे ? ४४. आणि तूं या लोकांस पाहशील कीं ते नरकाच्या समोरासमोर आणिले जातील (व परिस्थिति अशी असेल कीं) ते हीनत्वामुळें नमलेले असतील (व) हळूच एका बाजूनें पाहत

(जात) असतील. आणि (त्यावेळीं) विश्वासू म्हणतील कीं ज्या लोकांनीं (स्वत: गैरमार्गी होऊन आज) पुनरुत्थानाचे दिवशीं आपणच आपलेंहि नुकसान केलें व (आपला वाईट नमुना दाखवून व बहकवून) आपल्या कुटुंबाचेंहि (नुकसान केलें); खरोखरींच ते (मोठे) हानि भोगणारे होत. पाहाहो ! जुलूम करणारे अवश्य कायमचे शिक्षेंत राहतील. ४५. आणि परमेश्वराखेरीज त्यांचे कोणी पुरस्कर्तेंहि नसतील कीं ते त्यांची मदत करतील. आणि ज्याला परमेश्वर कुमार्गीं लावील तर त्याच्यासाठीं (सुटकेचा) कोणताहि मार्गच नाहीं. ४६. (लोकांनो !) परमेश्वराकडून जो दिवस टळावयाचाच नाहीं त्या(पुनरुत्थानाच्या)दिवसाच्या येण्यापूर्वींच तुम्हीं आपल्या पालनकर्त्याचा कह्या माना; कीं त्या दिवशीं तर तुम्हांला कोठेंहि आश्रय (प्राप्त)होणार नाहीं व तुमच्यानें(पापांची)नाकारणीहि होऊं शकणार नाहीं. ४७. तर (हे पैगंबरा!) जर(इतके समजाविल्यावरहि हे लोक)तोंड फिरवित राहतील तर आम्हीं तुला यांजवर कांहीं रखवालदार तर करून पाठविला नाहीं. तुजकडे तर (ईश्वरी हुकमाचें) पोंचतें करणें आहे एवढेंच काय तें. आणि जेव्हां आम्हीं माणसाला आपल्या दयेची गोडी चाखवितों तेव्हां तो त्याशीं खुश होऊन जातो. आणि जर लोकांवर त्यानीं आपल्या हातांनीं पूर्वीं जें केलें सवरलें आहे त्याच्या ऐवजीं, एखादें अरिष्ट ओढवतें तर (ते परमेश्वराचा गिल्ला करूं लागतात, आणि) माणूस हा फारच कृतघ्न होय ४८. आकाशांचें व पृथ्वीचें राज्य परमेश्वराचेंच होय; तो जें इच्छितो तें निर्माण करितो. ज्याला तो इच्छितो त्याला (निव्वळ) मुलींच देतों आणि ज्याला तो इच्छितो त्याला (निव्वळ) मुलगेच देतो. ४९. अथवा मुलगे व मुलीं (मिळून) दोन्ही प्रकारची संतति तो त्यांस देतो. आणि ज्याला तो इच्छितो त्याला असा (नामशेष) करून टाकतो कीं त्याला संतानच होत नाहीं. नि:संशय तो (संतानाच्या प्रयोजनाशीं) वाकब (आणि स्त्रीपुरुष बनविण्यास) समर्थ होय ५०. आणि कोणाहि मनुष्याची ताकद नाहीं कीं परमेश्वर त्याच्याशीं (रूबरू होऊन) संभाषण करील; पण प्रकटीकरणाद्वारें अगर पडद्याच्यामागून; अथवा तो कोणा दूतास(त्यापाशीं)पाठवितो; व तो परमेश्वराचे हुकमानें जो त्याला मंजूर असतो तो (ईश्वरी) आदेश पोहोंचवितो. नि:संशय पर-

मेश्वर महिमाशाली (व) सत्यसंकल्प होय. ५१. आणि (हे पैगंबरा !) अशाच रीतीनें आम्हीं आपल्या हुकमानें (धर्माचा) आत्मा[1] (म्हणजे हा ग्रंथ) तुजकडे प्रकटीकरणाद्वारें पाठविला आहे. तूं जाणत नव्हतास कीं पुस्तक तें काय ? आणि (हेंहि) नाहीं (कीं) विश्वास (कोणाला म्हणतात.) ? परंतु आह्मीं कुराणाला एक प्रकाश बनविला आहे; कीं, आम्हीं आपल्या सेवकांतून ज्याला इच्छितों त्याला त्यायोगें (धर्माचा) मार्ग दाखवितों. आणि (हे पैगंबरा !) यांत संशय नाहीं कीं, तूं (तर लोकांस) सरळच मार्ग दाखवितोस; ५२. (म्हणजे) अशा परमेश्वराचा मार्ग कीं, जें कांहीं आकाशांत आहे, व जें कांहीं पृथ्वींत आहे तें (सर्व) त्याचेंच होय. पाहाहो ! सर्व कामांची (अंतिम) मदार[2] परमेश्वरावरच होय. ५३.

(१) भाष्यकारांनीं 'रूह' ह्मणजे आत्मा याचे दोन अर्थ लिहिले आहेत. कित्येकांनीं रूहुल्-कुदुस म्हणजे पवित्र आत्मा-ज्याला जिब्रईल ह्मणतात, तो घेतला आहे; व त्यांनीं 'अवहयना'चा अर्थ पाठविलें असा केला आहे; कीं, आम्हीं आपल्या हुकमानें पवित्र आत्मा ह्मणजे जिब्रईल यास तुजकडे पाठविलें आहे; कित्येकांनीं 'रूह' याचा फलितार्थ कुराण घेतला आहे कीं, तें अंतःकरणांस सजीव करितें अगर सार्वकालिक जीवन प्राप्त होण्याचें तें साधन आहे. आम्हीं हा अर्थ पत्करून 'धर्माचा आत्मा' असें भाषांतर केलें आहे. कारण, धर्म जो लोकांच्या मतभेदानें व ढवळाढवळीने जणूं मृत होऊन गेला होता, त्यांत कुराणानें पुन्हां चैतन्य आणिलें.

(२) ह्मणजे सेवकांचीं अवघीं बरीं वाईट कर्में त्याच्याच हुजुरांत गुदरतील. व तोच त्यांना त्याचा मोबदला वा शिक्षा देईल. अगर हें कीं, जेवढ्या गोष्टी जगांत घडून येतात त्या सर्वांचें अंतिम कारण परमेश्वरच होय. आणि कारणपरंपरेची अखेरीहि त्याकडेच जाऊन होते.

अध्याय ४३ वा.

सूरतु–ज्जुखरुफ.

हा अध्याय मक्का शहरीं प्रकट झाला. यांत ८९ आयात-महावाक्यें आहेत. यांत पुढें आलेल्या 'जुख्रुफ्' म्हणजे सुवर्ण या शब्दावरून हें नांव पडलें.

परम दयाळू (आणि) कृपाळू परमेश्वराचे नांवानें (मी आरंभ करितों)

ह. म. (हा-मीम). १. (या) सुबोध पुस्तका(म्हणजे कुराणा)ची शपथ; २. कीं, आम्हीं याला (स्पष्ट व सुरस) अरबी (भाषेचें) कुराण बनविलें आहे कीं, तुम्हीं (अरब लोक कदाचित हें अनायासें) समजाल. (व तुम्हांद्वारें इतर लोकहि समजतील). ३. आणि हें (कुराण) आमच्यायेथें मूळ पुस्तका (म्हणजे 'लौहे–मजफूज')मध्यें (लिहिलेलें व) फारच भव्य व शहाणपणाचें (पुस्तक) होय. ४. तर कां तुम्हीं लोक (भक्ति-) मर्यादेचे बाहेर निघून गेलां आहां; म्हणून आम्हीं (तुमच्या सुधारणेकडून) संबंधरहित होऊन उपदेश करणें सोडून देऊं? ५. आणि पूर्वीच्या लोकांत आम्हीं कित्येक पैगंबर पाठविले; ६. आणि (त्यांचीहि हीच स्थिति होती कीं,) जो पैगंबर त्यांच्यापाशीं येई, त्याची ते केवळ हंशीच उडवीत. ७. मग (अखेर) आम्हीं या('मक्के'च्या नास्तिकां)-हूनहि बळांत फारच जबरदस्त अशांचा नाश करून टाकिला; आणि (जगांत त्या) पूर्वील लोकांची कथा चालू लागली. ८. आणि (हे पैगंबरा!) जर तूं या लोकांस पुसशील कीं (बरें,) आकाशांस व पृथ्वीस कोणी निर्माण केलें आहे? तर ते अवश्य म्हणतील कीं, अशा सर्वसमर्थ व सर्वज्ञानी(परमेश्वरा)नें त्यांस निर्माण केलें आहे; ९ कीं ज्यानें

(१) हा मजकूर कुराणांत अनेक जागीं आलेला आहे. कोठें आकाश व पृथ्वी निर्मिण्याचा, तर कोठें आकाश व पृथ्वीबरोबर चंद्र व सूर्याच्या निर्मि-

पृथ्वीस तुम्हां लोकांसाठीं बिछाईत बनविली आहे व तुमच्या (चाल-ण्या)साठीं तींत मार्ग काढले आहेत कीं तुम्हीं कदाचित् (आपल्या) सन्मार्गास लागाल; १०. आणि ज्यानें एका अंदाजानें आकाशांतून पाणी वर्षविलें, मग आम्हींच त्या(पाण्या)द्वारें मृत(म्हणजे पडित पडलेल्या) शहरास जिवंत (व टवटवीत) केलें.अशाच रीतीनें तुम्हीं लोकहि (पुनरुत्थानाचे दिवशीं थडग्यांतून) काढले जाल. ११. आणि ज्यानें हरेक तऱ्हेच्या वस्तु पैदा केल्या आहेत आणि तुम्हांसाठीं गलबतें व चतुष्पाद जनावरें कीं तुम्हीं ज्यांवर स्वार होत असतां, तीं बनविलीं आहेत; १२. कीं तुम्हीं त्यांच्या पाठींवर (सुखासमाधानानें) बरोबर बसून जावें; मग जेव्हां तुम्हीं त्यांजवर बरोबर बसून जाल तेव्हां तुम्हीं आपल्या पालन कर्त्यांच्या उपकारांचें स्मरण करावें व (आभारपूर्वक) ह्मणावें कीं, पवित्र होय तो (परमेश्वर) कीं ज्यानें ह्या वस्तु आह्मांस वश करून दिल्या आहेत ! आणि आम्हीं (तर असे बलवत्तर) नव्हतों कीं, त्यांस (आपल्या) सत्तेखालीं आणितों; १३. आणि निःसंशय आह्मीं तर आपल्या पाल-नकर्त्याकडे परतून जाणार आहोंत. १४. आणि लोकांनीं परमेश्वराचे सेवकांतून (दूतांस) त्याचा अंश (म्हणजे पुत्र) ठरविला आहे. कांहीं संशय नाहीं कीं, माणूस हा बोलूनचालून मोठाच अनुपकारी होय ! १५.

ण्याचा व कोठें आणखी आणखी गोष्टींचा कीं त्या मानवी सामर्थ्याच्या बाहेर होत. यांचा खुलासा हा आहे कीं, जरी मनुष्य एखाद्या वेळीं परमेश्वरास मानण्याचें नाकारितो तरी पण जर मानवी सामर्थ्याच्या बाहेर होत अशा गोष्टी त्याला आठवून दिल्या जातील तर त्यास निरुपायास्तव मानणें भाग पडेल कीं, ह्या उत्क्रांत्या परमेश्वराच्याच होत. सारांश, येथेंहि हाच अर्थ होय; कीं, आकाश व पृथ्वीच्या निर्मिण्याचा प्रश्न करून परमेश्वराचें अस्तित्व कबूल करवावें. बाकी गुणविशेषणांचा जो तपशीलवार उल्लेख केला गेला आहे तें नास्तिकांचें म्हणणें नव्हे; तर परमेश्वरानें आपल्या गुणविशेषणांचें आपणच वर्णन केलें आहे. फक्त व्यक्ति आहे असें कबूल करणें आणि व्यक्ति व विशेषण यांचा स्वीकार करणें या दोहोंचा परिणाम एकच.

(१) याच्या वरील महावाक्यांत परमेश्वरानें आपल्या सर्वसामान्य अशा कांहीं उपकारांचा उल्लेख केला आहे. तर त्या देणग्यांच्या उपकारस्तुतीस हें आव-

कां परमेश्वरानें आपल्या सृष्टींतून (आपण तर) मुलीं घेतल्या व तुम्हां (लोकां)साठीं मुलगे पसंत केले ? १६. आणि (परिस्थिति ही होय कीं) जेव्हां या लोकांतून एखाद्यास अशा वस्तूच्या होण्याची खुषखबर दिली जाईल (म्हणजे मुलीची) कीं जिचा आरोप तो परम दयाळू (परमेश्वरा)-कडे लावितो आहे; तेव्हां (रागामुळें) आंतल्याआंतच ताव खाऊन त्याचें तोंड काळें पडून जाईल. १७. कां (मुलीची जात) जिचें शृंगारांत पालनपोषण केलें जातें आणि (एखादा कज्जा येऊन पडला तर) कज्जाचे वेळीं (चांगल्या प्रकारें) जी अर्थबोध करूं शकत नाहीं, (ती परमेश्वराचे ठायीं शोभते) ? १८. आणि या लोकांनीं देवदूत जे स्वतःहि, (इतर सृष्टीप्रमाणें) परम दयाळू(परमेश्वरा)चे सेवक होत, त्यांस स्त्री-जाति ठरवून ठेविलें आहे. परमेश्वरानें दूतांस निर्माण केलें त्यावेळीं कां हे लोक हजर होते? (का एरवींच वायफळ बाता झोंकतात ?) यांची (ही) जबानी नोंदून ठेविली जाईल आणि (पुनरुत्थानांत याची) यांजपासून विचारणा होईल. १९. आणि ते ह्मणतात कीं, परम दयाळू (परमेश्वर) इच्छिता तर आम्हीं त्यांची उपासना केली नसती. यांना ह्या (दैवी गोष्टीं)चें कांहीं ज्ञान तर नाहींच; हे निव्वळ खोटे तर्क लढवीत आहेत २०. अगर आम्हीं यांना याच्यापूर्वीं एखादें पुस्तक देऊन ठेविलें आहे कीं, हे त्याचा आधार धरतात ? २१. (नाहीं.) किंबहुना

श्यक होतें कीं, परमेश्वराची पवित्रता वर्णिली जावी व त्याचा गौरव केला जावा. परंतु जे लोक परमेश्वराचेठायीं पुत्र आहे असें ठरवितात ते त्याच्या स्तवनाचे ठिकाणीं निंदा व दुर्भाषणें ह्मणजे उपकाराचे जागीं अनुपकार करतात.

(२) परमेश्वरानें स्त्रीजातीस मनाची अशी दुर्बल निर्माण केली आहे कीं, सार्वजनिक सभांमध्यें तिच्यानें भाषणसुद्धां करवत नाहीं. ही त्यांच्यांत नैसर्गिक उणीव आहे. एवंच, आतांहि आम्हीं पाहत असतों कीं, मोठमोठे इंग्रज लोक आपल्या पत्न्यांस दरबारांत घेऊन जातात; लोक खुशामतीनें त्यांचे आभार मानतात व त्यांच्या सेवांस देशसेवा गणितात. पण त्या स्त्रियांच्यानें कांहीं बोलवत नाहीं. त्यांचे पति त्यांजकडून उत्तर देतात व उलट आभारहि मानितात. आजकाल अभ्यासानें कांहीं स्त्रिया सभाधीट बनतात पण स्वभावतः त्या लाजाळूच असतात.

(हे तर असें) ह्मणतात कीं आम्हीं आपल्या वाडवडिलांस एका पंथावर पावलों आणि त्यांच्याच पदोपदीं आम्हींहि सरळ मार्गावर चालले जात आहोंत. २२. आणि (हे पैगंबरा !) अशाच तऱ्हेनें आम्हीं तुझ्यापूर्वी जेव्हां कधीं कोणा गांवांत कोणी भय सुचविणारा (पैगंबर) पाठविला, तेव्हां तेथिल सुखवस्तु लोकांनीं हेंच म्हटलें कीं, आम्हीं आपल्या वाडवडिलांस एका पंथावर पावलों आहों,आणि त्यांच्याच पदोपदीं आम्हींहि (त्यांचें) अनुकरण करीत राहिलों आहों. २३. (यावर त्यांच्या पैगंबरानें त्यांस) म्हटलें कीं, ज्या (मार्गा)वर तुम्हीं आपल्या वाडवडिलांस पावलां त्याहूनहि फारच सरळ मार्ग (म्हणजे सद्धर्म) घेऊन जरी मी तुम्हांपाशीं आलों आहें, तरीहि (तुम्हीं त्याच धोरणावर चालले जाल काय)? ते बोलले, (कांहीं असो,) जो (धर्म) देऊन तुम्हीं पाठविले गेलां आहां, आम्हीं तर त्यास मानणारच नाहीं. २४. सरशेवटीं आम्हीं त्यांजपासून (त्यांच्या शिरजोरीचा) बदला घेतला. तर (हे पैगंबरा !) पाहा कीं (पैगंबरांना) पाखंडी म्हणणाऱ्यांचा कसा परिणाम झाला ? २५. आणि एक वेळ (तोहि होता कीं) 'इब्राहिमा'नें आपला पिता व आपले लोक यांस सांगितलें कीं, ज्या (मूर्तीं)ची तुम्हीं पूजा करितां, मला तर त्यांशीं कांहीं कर्तव्य नाहीं. २६. परंतु ज्यानें मला निर्मिलें (त्या परमेश्वराशीं मला कर्तव्य आहे.) तर तोच मला सरळ मार्गहि दाखवील. २७. आणि त्यानें या (ईश्वरैक्याच्या मता)स (मृत्युलेखें वगैरेंनीं) असें (मुस्तकीम) केलें कीं, ती गोष्ट (वर्षोंगणती) त्याच्या वंशांत बाकी राहिली; (यानें त्याचा) हेतु हा होता कीं, लोकांनीं (एकाच परमेश्वराकडे) वळून राहावें. २८. तथापि (अरब लोक हे त्याच्याच वंशांत असून) मी ह्यांना व यांच्या वाडवडिलांना (जगांत) सुखोपभोग घेऊं दिला; (तरी हे, 'इब्राहिमा'चे धर्मांकडून बेफाम होऊन गेले व परमेश्वराचे जोडीदार मानूं

(१) कंसांत आह्मीं जें कांहीं वाढविलें आहे तें आम्हीं पहिल्या भागांतल्या शेवटीं आलेल्या या वाक्यावरून घेतलें आहे "आणि इब्राहीम व याकूब यांनीं आपल्या मुलांस मरणसमयीं अशी ताकीद केली कीं, हे माझ्या मुलांनों ! परमेश्वरानें तुह्मांसाठीं हा धर्म पसंत केला आहे तर तुह्मीं (मराल तेव्हां) मुसलमान-आज्ञाधारक-होऊनच मरा."

लागले); येथपर्यंत कीं आतां त्यांचेपाशीं सद्धर्म येऊन ठेपला आणि (तसाच हा) पैगंबर('मोहंमद')हि कीं जो (तेंच ईश्वरैक्य) स्पष्टपणें (त्यांस) समजावितो. २९. आणि जेव्हां यांच्यापाशीं सद्धर्म आला; तेव्हां ते ह्मणूं लागले कीं ही तर जादु होय व आम्हीं ह्यास मानीत नाहीं. ३०. आणि ते (हेंहि) म्हणतात कीं (या) दोन वस्त्या (म्हणजे 'मक्का' व 'ताईफ'[1]) यांतून कोणा मोठ्या पुरुषाला हें कुराण कां म्हणून प्रकटिलें गेलें नाहीं? ३१. (हे पैगंबरा!) कां हे लोक तुझ्या पालनकर्त्याची दया (म्हणजे पैगंबरी) हिची वांटणी करीत आहेत? पण (या) इहलौकिक आयुष्यांत तर यांचें निर्वाहसाधन यांच्यामध्यें आम्हीं वाटून देतों आणि आम्हीं (जागिक) दर्ज्यांचे मानानें यांच्यांत एकाला एकावर श्रेष्ठता दिली आहे; कीं यांच्यांतून एकानें एकाला (आपला) आज्ञांकित बनवून ठेवावा. आणि (हे पैगंबरा!) जी (मालमत्ता हे लोक) गोळा करीत फिरतात तिच्यापेक्षां तर तुझ्या पालनकर्त्याची दया (म्हणजे पैगंबरी) फारच उत्तम होय. (म्हणून,ती बहुतकरून आमच्याच हातांत राहिली पाहिजे).३२.आणि जर ही गोष्ट नसती कीं सर्व लोक एकाच पंथाचे होऊन जातील, तर (इहलौकिक साजसरंजाम आमच्या येथें इतका तुच्छें[2] आहे कीं) जे लोक

(१) हजरत पैगंबरसाहेबांच्या वेळीं मक्का व ताईफ हींच अरबस्थानांत मोठीं शहरें होतीं; आणि त्या शहरांचे रहिवासी फारच संभावित व उत्कृष्ट मानिले जात होते. आतांहि खेड्यापाड्यांचे लोक शहरच्या लोकांस ह्याचप्रमाणें समजतात.

(२) या व पुढील वाक्यांत इहलौकिक साजसरंजाम ही एक भिकार व तुच्छ वस्तु आहे, हें अशा रीतीनें जाहीर केलें गेलें आहे कीं, परमेश्वर इच्छिता तर नास्तिकांस ह्मणजे आपल्या शत्रूंस चांदी व सोन्यांत मढवून टाकता आणि चांदीसोन्याला त्यांचें आंथरूण पांघरूण करून टाकता. परंतु इहलौकिक ऐश्वर्यास लोकांनीं परमेश्वराच्या प्रसन्नतेचें कारण समजूं लागूं नये, फक्त एवढ्याच करितां त्यानें असें केलें नाहीं. नाहीं तर, परमेश्वराच्या नजरेंत या जगिक साधनांचें कांहींच महत्व नाहीं. याचें कांहीं महत्व असल्यास तें जे परमेश्वरास मानीत नाहींत व परलोकींची काळजी बाळगीत नाहींत अशा मूढ लोकांच्याच नजरेंत असेल.

परमदयाळू (परमेश्वरा)स नाकारितात, त्यांच्याकरितां त्यांच्या घरांचीं छतें आम्हीं चांदीचीं करवून देतों आणि (छतांखेरीज चांदीचे) जिनेहि कीं ते त्यांवर चढते (उतरते). ३३. आणि (चांदीचेच) त्यांच्या घरांचे दरवाजे (बनवून देतों); आणि (चांदीचेच) तक्त कीं ते त्यांवर(मौजेनें)तक्ये लावून लावून बसते. ३४. आणि (चांदीचेच नव्हे तर) सोन्याचेहि. आणि(मग देखिल) हा सर्व(साजसरंजाम या) इहलौकिक आयुष्याचा केवळ (क्षणिक) सुखोपभोग होय. आणि (हे पैगंबरा !) परलोक (ह्मणजे त्याचें उत्तम फल) तुझ्या पालनकर्त्यासमीप (त्याला) भिऊन चालणारांसाठींच होय. ३५. आणि जो कोणी परम दयाळू(परमेश्वरा)च्या स्मरणाकडून तोंड चुकवीत असतो त्याच्यावर आम्हीं एक सैतान तैनात करून ठेवितों; व तो त्याचा संगती (होऊन) राहतो. ३६. आणि सैतान हे पाप्यांस (परमेश्वराच्या) मार्गापासून अडथळा करीत राहतात तरीदेखिल पापी (आपल्या ठिकाणीं) अशी कल्पना करितात कीं ते सरळ मार्गावरच होत; ३७. येथपर्यंत कीं जेव्हां पापी (पुनरुत्थानाचे दिवशीं) आमच्या हुजुरांत हजर होईल, तेव्हां तो (आपला संगती सैतान याकडे पाहून) ह्मणील कीं अरेरे ! तुझ्या व माझ्या दरम्यान पूर्वपश्चिमचा पल्ला असता तर बरें होतें ! तर (सैतान हाहि माणसाचा [१]कितीतरी वाईट संगती होय ! ३८. आणि (पाप्यांनों !) ज्या अर्थी तुम्हीं (जगांत) आज्ञाभंग केला आहे त्याअर्थीं आज ही गोष्टहि तुम्हांस कांहीं फळणार नाहीं, कीं तुम्हीं (व सैतान) एकसंगतीं शिक्षेंत आहां. ३९. तर (हे पैगंबरा !) कां तूं बहिऱ्यांस ऐकवूं शकतोस ? अगर आंधळ्यांस व जे धडधडीत चुकींत आहेत त्यांस सन्मार्गावर आणूं शकतोस? ४०. मग जरी आम्हीं तुला (जगांतून) उचलूनहि घेऊं तरीहि आम्हीं या (नास्तिकां)पासून तर अवश्य बदला घेऊंच. ४१. अथवा (तुला जिवंत ठेवूं व) त्यांच्याशीं आम्हीं जो (शिक्षेचा) वायदा केला आहे (ती त्यांना सादर करून) तुला आम्हीं दाखवूं. तर (यांतहि कांहीं नवल

(१) माणसाचा हा स्वभाविक गुणधर्म आहे कीं तो कोणालाहि एखाद्या संकटांत वांटेकरी पाहून कांहीं अंशीं समाधान पावतो. पण नरकवासी यांस हें समाधान प्राप्त होणार नाहीं. कारण तेथें प्रत्येकाला आपापली चिंता पडलेली असेल.

नाहीं; कारण,) आम्हांला यांच्यावर (हरतऱ्हेची) सत्ता प्राप्त आहे. ४२. तर (हे पैगंबरा! कुराण) जें तुला प्रकट केलें गेलें आहे तें तूं बळकट धरून राहा. यांत संशय नाहीं कीं, तूं सरळ मार्गावर आहेस.४३. आणि यांतहि संशय नाहीं कीं हें (कुराण) अर्थात तुझ्यासाठीं व तुझ्या लोकां-साठीं एक बोध होय; आणि पुढें जातां, तुम्हां(सर्वां)पासून (या-विषयीं) विचारपूस होणें आहे. ४४. आणि (हे पैगंबरा !) तुझ्यापूर्वीं आम्हीं जे आपले पैगंबर पाठविले त्यांस विचारून[२] पाहा; कां आम्हीं परमदयाळू (परमेश्वरा) शिवाय (दुसरे दुसरे) उपास्य ठरवून दिले होते कीं त्यांची उपासना केली जावी ? ४५. आणि आम्हींच 'मूसा'लाहि आपले चमत्कार देऊन 'फिरऔन व त्याच्या दरबारमंडळाकडे पाठ-विलें होतें; तर ('मूसानें' त्या लोकांस) सांगितलें कीं मी सकल जगांच्या पालनकर्त्याचा पाठविलेला आहें. ४६. मग जेव्हां ('मूसा') आमचे चमत्कार घेऊन त्यांच्यापाशीं आला, तेव्हां ते चमत्कारांची हंशी उडवूं लागले. ४७. आणि आम्हीं जो जो चमत्कार त्यांस दाखवीत होतों, तो त्या प्रकारच्या (इतर चमत्कारा)पेक्षां (कीं जे त्यांना दाखविले जाऊन चुकले होते) अतिशय मोठाच असे; आणि आम्हीं त्यांना शिक्षेंतहि धरिलें कीं (आतांहि) कदाचित हे लोक माघार घेतील. ४८. आणि ह्या लोकांनीं (शिक्षा सादर झाल्यावर 'मूसा'ला) म्हटलें कीं हे जादुगिरा ! तुझ्या पालनकर्त्यानें तुला (प्रार्थना मान्य कर-ण्याचें) जें वचन देऊन ठेविलें आहे त्याच्या आधारावर तूं आम्हांकरितां त्याची प्रार्थना कर; (जर तुझ्या प्रार्थनेनें शिक्षा टळली तर) आम्हीं अवश्य सरळ मार्गावर येऊन जाऊं. ४९. मग जेव्हां आम्हीं त्या (लोकां) वरून शिक्षा दूर करून टाकिली;तेव्हां ते आपला करार मोडूं लागले.५०. आणि 'फिरऔना'नें आपल्या लोकांत या गोष्टीची दवंडी पिटविली कीं लोकांनों ! कां 'मिसर'देशाचें राज्य माझें नव्हें ? आणि (तुम्हीं पाहतां आहां कीं) ह्या नद्या माझ्या (राजवाड्याच्या)खालून वाहत आहेत. तर कां तुम्हांस (ह्या गोष्टी) सुचत नाहींत ? ५१. तर मी या ('मूसा')

(२) म्हणजे त्यांच्या पुस्तकांत ज्या गोष्टी त्यांच्या मतांच्या लिहिलेल्या आहेत त्या पाहा; त्या पाहणें म्हणजे जणुं कीं पैगंबरांना विचारणेंच होय.

पेक्षां कीं जो एक तुच्छ (मनुष्य) आहे व जो स्पष्टपणें बोलूंहि शकत नाहीं, फारच श्रेष्ठ आहें. ५२. आणि (जर 'मूसा' माझ्याहून श्रेष्ठ असतां) तर त्याला सोन्याकडे (परमेश्वराचे येथून) कां घातलें गेलें नाहीं? अगर दूत गोळा होऊन त्याच्यासंगतीं संगतीं मिरवत आले असते! ५३. तात्पर्य,(अशा गोष्टी करून करून) 'फिरऔना'नें आपल्या लोकांस फुसलाविलें व ते त्याच्या कह्यांत येऊन गेले; यांत संशय नाहीं कीं ते लोक होतेहि आज्ञाभंजकच. ५४. मग जेव्हां या लोकांनीं (आपल्या आज्ञाभंगानें) आम्हांस क्षुब्ध केलें, तेव्हां आम्हीं यांजकडून बदला घेतला आणि या सर्वांस बुडवून टाकिलें. ५५ आणि यांना आम्हीं झाले गेलेले करून टाकिलें आणि पुढें येणाऱ्या पिढ्यांसाठीं (त्यांची) ह्मण (बनविली). ५६. आणि (हे पैगंबरा!) जेव्हां 'मर्यम'चा पुत्र ('येशू')याचा दृष्टांत सांगितला गेला, तेव्हां तुझे ज्ञातीय लोक केवळ त्या(दृष्टाताच्या ऐकण्या)नें खिदखिदूं लागले. ५७. आणि ते म्हणूं लागले कीं (या बाबतींत) आमचे उपास्य (देव) बरे कीं 'ईसा'[3]? या लोकांनीं 'ईसा'चा दृष्टांत जो तुझ्यापुढें

---

(१) हजरत **मूसा**च्या जिभेंत तोतरेंपण होतें म्हणून त्यांच्यानें स्पष्ट बोलवत नसे. यामुळेंच त्यांनीं हजरत **हारून** यांस आपल्या संगतीं घेतलें होतें. याचा उल्लेख दुसरें ठिकाणीं आला आहे. याच गोष्टीचें टोमणें **फिर**औनानें यांस दिलें.

(२) **फिर**औनाच्या आक्षेपाचा खुलासा हा होता कीं **मूसा**ची सांसारिक स्थिति दुरुस्त कां नाहीं? सोन्याचें कडे घालणें हें मातब्बर होण्याचें प्रमाण होय. आतांहि राजे व श्रीमंत लोक सुवर्ण व जडजवाहीर यांचा उपयोग करतात.

(३) कुराणांत एकेजागीं मूर्तीपूजकांस उद्देशून म्हटलें आहे कीं "तुम्हीं व परमेश्वराशिवाय ज्या वस्तूंची तुम्हीं पूजा करितां त्या सर्व नरकाग्नीचें इंधन होतील." यांवर एक मूर्तीपूजक बोलूं लागला कीं यानें तर देवदूत व पैगंबर ज्यांची लोक पूजा करतात त्यांचें आणि त्यांतल्या त्यांत **ईसा–येशू** ख्रिस्त ज्यांचे अनुयायी त्यांना परमेश्वराचा पुत्र वा प्रत्यक्ष परमेश्वर मानतात त्यांचें नरकाग्नींत जाणें ओघानेंच आवश्यक ठरतें.तर ज्या अर्थीं मूर्ती,देवदूत व पैगंबर-ऋषि मुनि हे या अपराधाच्या शासनार्थ नरवासी झाले कीं लोकांनीं त्यांची पूजाअर्चा

(मध्येंच) आणून टाकला तो केवळ वितंडवादापरीच (आणून टाकला). गोष्ट ही होय कीं हे लोक आहेतच भांडखोर. ५८. तर 'ईसा' हाहि केवळ (आमचा) एक सेवक होता कीं आम्हीं (त्याला पैगंबरी पद देऊन) त्याच्यावर उपकार केला होता आणि 'बनी–इस्त्रएलां'साठीं त्याला (आपल्या परम सामर्थ्याचा) एक नमुना बनविला होता. ५९. आणि आम्हीं इच्छितों तर तुम्हां(लोकां)तून देवदूत (पैदा) करितों कीं ते पृथ्वींत तुमच्याजागीं येऊन वसते. ६० आणि अर्थात् 'ईसा'हाहि (पुनरुत्थानाच्या) घटकेचें एक द्योतक होय; तर (हे पैगंबरा ! या लोकांस

केली; त्या अर्थीं खरोखरींच मूर्ती बऱ्या राहिल्या. कारण दगडाला अग्नींत झोंकलें तर त्याला काय दुःख होणार ? परमेश्वरानें यास उत्तर दिलें कीं हा तुमचा वितंडवाद आहे; आणि वास्तविक पाहतां त्यांचें हें म्हणणें वितंडवादांत दाखल होतें. कां कीं देवदूत व पैगंबर या वाक्याखालीं येऊं शकत नाहींत. कारण अरबींतला 'मा' म्हणजे जी वस्तु हा शब्द प्राणीवाचक नामासंबंधानें बोलत नाहींत; म्हणजे या वाक्याचा कटाक्ष केवळ निर्जिव मूर्तींकडेच होता. राहिले ईसा–येशूखिस्त हे मूर्तींसारखे नव्हते आणि पौलमतवादी खिस्ती लोक मानतात त्याप्रमाणें ते परमेश्वर किंवा परमेश्वराचे पुत्रहि नव्हते. किंबहुना तेहि परमेश्वराचे एक सेवक होते व इतर पैगंबरांप्रमाणें त्यांनाहि पैगंबरी पद मिळालें होतें. आतां सृष्टिजननशास्त्राचे पद्धतीनें दुतांचें व हजरत ईसा–येशूचें न जन्मणें हें ईश्वरी सामर्थ्यापुढें कांहींच नाहीं. परमेश्वर इच्छील तर मनुष्यांतून देवदूत निर्माण होतील. मत्तय शुभवर्तमानकारानें अध्याय ३:९ मध्यें 'देव अब्राहामासाठीं या दगडांतून लेकरें उत्पन्न करण्यास समर्थ आहे.' असें लिहिलें आहे. तरीहि हजरत येशूसंबंधानें ईश्वरी सामर्थ्य मानण्यास पौल मतानुयायी खिस्त्यांचें किती तरी हें बुद्धिमांद्य ?

(१) म्हणजे जो परमेश्वर हजरत ईसा–येशूला बापावांचून निर्माण करूं शकतो, तो पुनरुत्थानांत मेलेल्यांस पुन्हा जिवंत करून उठवील. अगर हा भावार्थ असावा कीं ईसा–येशूचें पुनरपि जगांत येणें हें पुनरुत्थान घडून येण्याचें द्योतक होय. या गोष्टीकडे हजरत पैगंबरसाहेबांच्या अहादीस म्हणजे त्यांच्या वचनसंग्रहांत इशारा आलेला आहे कीं हजरत ईसा हे यरूशलेममध्यें इस्लामी शास्त्राप्रमाणें इस्लाम–धर्माध्यक्ष होऊन नमाज पढतील. क्रूसें मोडून टाकतील

सांग कीं) तुम्हीं लोक पुनरुत्थाना(चे येण्या)त शंका करूं नका; आणि माझ्या कथ्याप्रमाणें चाला. हाच सरळ मार्ग होय. ६१. आणि असें न व्हावें कीं सैतानानें तुम्हांस (या मार्गापासून) अडथळा करावा; कारण, तो तुमचा बोलून चालून शत्रु होय. ६२. आणि जेव्हां 'ईसा' चमत्कार घेऊन आला, तेव्हां त्यानें (लोकांस) सांगितलें कीं मी तुम्हांपाशीं शहाणपणाच्या गोष्टी घेऊन आलों आहें; आणि (माझ्या येण्याचा एक) उद्देश हाहि आहे कीं कित्येक गोष्टी ज्यांत तुम्हीं मतभेद करीत राहिलां आहां, त्या तुम्हांस मी स्पष्ट करून समजावून द्याव्यात. तर (लोकांनों !) परमेश्वराला भ्या व माझा कह्या माना. ६३. निःसंशय परमेश्वरच माझाहि पालनकर्ता व तुमचाहि पालनकर्ता होय.म्हणून त्याचीच उपासना करा. हाच (धर्माचा) सरळ मार्ग होय. ६४ मग त्यांच्यांतूनच (पुष्कळ) लोक (त्याशीं) विरोध करूं लागले. तर जे लोक शिरजोरी करतात त्यांस (पुनरुत्थानाच्या) दिवसाच्या दुःखदायक शिक्षेच्या मानानें खेद होय. ६५. कां हे लोक केवळ (पुनरुत्थानाच्या) घटकेचीच वाट पाहत आहेत; कीं ती एकाएकीं यांच्या समोर येऊन थडकेल व यांना कळणार सुद्धां नाहीं ? ६६. जे लोक (आपसांत) स्नेह ठेवितात ते त्या दिवशीं एकमेकांचे शत्रु होऊन जातील; परंतु (परमेश्वराला) भिऊन वागणारे मात्र (तसे नव्हेत;) ६७. (त्यांना आह्मीं सांगूं कीं) हे माझ्या सेवकांनों ! आज तुम्हांला (कोणा तऱ्हेचें) भय नाहीं व तुम्हीं (कोणा प्रकारें) दुःखीहि होणार नाहींत. ६८. (हे ते लोक होत कीं) ज्यांनीं (जगांत) आमच्या निशाण्यांचा विश्वास धरिला व मुसलमान (म्हणजे आज्ञाधारक) होऊन राहिले. ६९. (आह्मीं त्यांस हुकूम फर्मावूं कीं) तुम्हीं व तुमच्या पत्न्या आनंदानें (व सन्मानपूर्वक)

व देवळें उजाड करतील; जे लोक इस्लाम स्वीकारतील त्यांना खेरीजकरून सर्व ख्रिस्ती म्हणविणारांचा संहार करतील. कां कीं त्यांनीं त्यांच्या खऱ्या धर्माचा विपर्यास केला होता.

(१) ह्मणजे जगाचे स्नेही जगाबरोबर होते. ते तर आतां नाहींसे होऊन गेले. परंतु जे लोक परमेश्वराला भिऊन वागतात ते आपल्यासारख्या लोकांशीं परमेश्वराप्रित्यर्थ स्नेह ठेवितात. हे स्नेह परलोकींहि कायम राहतील.

स्वर्गांत दाखल व्हा. ७० त्यांच्यापुढें सोन्याचीं तबकें व पेले फिरविले जातील; आणि त्यांत (त्यांच्या) जिवाला ज्या वस्तूंची इच्छा होईल व (ज्यांत त्यांच्या) डोळ्यांस सुख वाटेल त्या (वस्तु त्यांना प्राप्त) होतील. आणि (त्यांना खुषखबर ऐकविली जाईल कीं) तुम्हीं सदासर्वदा येथेंच रहाल. ७१ आणि हें स्वर्गाचें वतन[1] जें तुम्हांस मिळालें आहे तें तुम्हीं (जगांत) जीं (सुकृत्यें) करीत राहिलां आहां त्यांच्या मोबदला (मिळालें आहे.) ७२. येथें तुम्हांसाठीं पुष्कळ फळफळादि (उपलब्ध आहे) कीं तींतून तुम्हीं खात आहां. ७३. अर्थात् पापी निरंतर नरकाग्नीच्या शिक्षेंत राहतील; ७४. तिचा त्यांच्यावरून (केव्हांहि) खाडा केला जाणार नाहीं व ते त्या शिक्षेंतच निराश (व दिलगीर) राहतील. ७५. आणि आम्हीं त्यांजवर जुलूम[2] केला नाहीं, किंबहुना (आमच्या सेवेंत उन्मत्तपणा करून उलट) हेच जुलूम करीत राहिले. ७६. आणि (नरकवासी नरकाच्या दरोग्यास) हाक मारतील कीं हे मालिका[3] (तूंच कांहीं अशी युक्ति कर कीं कोठें) तुझा पालनकर्ता आमचा (नाश करून) अंत आणील. तो उत्तर देईल कीं तुम्हांला ह्याच स्थितींत रहावें लागणार. ७७. (हे 'मक्के' च्या नास्तिकांनों !) आम्हीं तुम्हांपाशीं सद्धर्म पाठविला आहे; परंतु तुमच्यांत बहुतेक (अशा प्रकारचे लोक होत कीं ते) सत्य गोष्टी पासून

---

(१) स्वर्गाला वतन यासाठीं ह्मटलें कीं, आम्हां सर्वांचे पिता हजरत आदम—'अलैहिस्लाम-त्यांस शांति असो—हे स्वर्गांत राहिले व तेंच त्यांचें अस्सल घर होतें. आम्हीं सर्व आदमाच्या मुलांच्या नात्यानें स्वर्गाचे वारीसदार आहोंत; पण त्यास एवढी मात्र अट आहे कीं, आदमाप्रमाणें आह्मीं सद्धर्माचा विश्वास ठेविला पाहिजे व चांगलीं कामें केलीं पाहिजेत.

(२) याचे दोन अर्थ होऊं शकतात. एक हा कीं, परमेश्वरावर जुलूम करीत राहिले म्हणजे परमेश्वराचा जोडीदार मानणें हेंच परमेश्वरावर जुलूम करणें होय. दुसरा अर्थ हा कीं, आपल्या दुष्कर्मांनीं आपणच आपल्यावर जुलूम करीत व आपल्या हातांनींच आपल्या पायावर कुऱ्हाडी मारीत राहिले.

(३) मालिक हें एका दुताचें नांव असून तो 'जहन्नम' ह्मणजे नरकाग्निचा रखवाल किंवा दरोगा आहे.

चिडतात. ७८ या लोकांनीं कां (आणखी) एखादी गोष्ट निश्चित केली आहे ? तर (याद ठेवा कीं) आम्हींहि निश्चित करून ठेविली आहे. (७९) अगर (हे लोक अशी) कल्पना करतात कीं आम्हीं त्यांच्या गुप्त गोष्टी व त्यांची कुजबुज ऐकीत नाहीं? होय (अवश्य ऐकतों); आणि (ऐकण्याखे-रीज) आमचे दूत यांच्यापाशीं (तैनातसि आहेत कीं ते यांच्या साऱ्या गोष्टी) नोंदीत राहतात. ८०. (हे पैगंबरा! लोकांस) सांग कीं जर परम दयाळू (परमेश्वरा)ला कोणी पुत्र असेल तर सर्वांत प्रथम (त्याची)उपासना करण्यास मी (हजर) आहें. ८१. ज्या ज्या गोष्टी (हे लोक परमेश्वरासंबंधानें) उच्चारितात त्यांपासून आकाशांचा व पृथ्वीचा स्वामी व महा सिंहासनाचा मालक पवित्र होय. ८२. तर (हे पैगंबरा!) या लोकांस बकवा करूं दे व खेळूं दे; येथपर्यंत कीं ज्या दिवसाचा यांच्याशीं वायदा केला जातो तो त्यांचा (पुनरुत्थानाचा) दिवस त्यांच्या नजरानजर येईल; (त्यावेळीं यांना सारी हकीकत जाहीर होईल). ८३. आणि तोच (खरा उपास्य) होय कीं जो आकाशांतहि भक्तीस पात्र आहे व पृथ्वींतहि भक्तीस योग्य आहे. आणि तो बुद्धिमान् (व सर्व वस्तूंचा) ज्ञाता होय. ८४. आणि धन्य तो (परमेश्वर कीं) ज्याचें आकाशांचें व पृथ्वीचें व जें काय या दोहोंच्या दर्म्यान आहे त्या (सर्वां)चें राज्य होय; आणि (पुनरुत्थानाच्या) घटकेची माहितीहि त्यालाच होय; आणि तुम्हीं (सर्व मेल्यावर) त्याच्या कडेसच परतून आणिले जाल. ८५. आणि परमेश्वराशिवाय ज्या (उपास्यां)स हे लोक बोला-वितात, ते तर शिफारसीची देखिल सत्ता बाळगित नाहींत; पण जे लोक समजून उमजून सत्य (म्हणजे ईश्वरैक्या)ची साक्ष देतात; (अलबत त्यांची शिफारस दूत वगैरे करतील) ८६. आणि (हे पैगंबरा!) जर कदाचित् तूं या ('मक्के'च्या नास्तिकां)स विचारशील कीं यांना (म्हणजे

---

(२) भावार्थ हा कीं त्यांच्या मनांत जर पैगंबराला कांहीं उपसर्ग पोहोंचवा-वयाचा त्यांचा निश्चय असेल; उदाहरणार्थः—हजरत पैगंबरावर हात टाकतील अगर त्यांना तडीपार करूं पाहतील; तर आम्हीं त्यांचे पारिपत्यहि निश्चित करून ठेविलें आहे. सारांश असेंच झालें कीं पैगंबर साहेब निर्वाणीस स्वदेश त्याग करून गेले व मग त्यांनाच परमेश्वरानें मक्केकरांवर विजय दिला.

तुम्हांस) कोणी निर्माण केलें आहे? तर ते अलबत हेंच उत्तर देतील कीं परमेश्वरानें. मग ते (इतकें समजल्यावर) कोठें बहकले जात आहेत? ८७. (आम्हांस) पैगंबराच्या,'हे माझ्या पालनकर्त्या !(हे माझ्या पालनकर्त्या !)' असें म्हणण्याची शपथ आहे,कीं,हे निःसंशय असे (हट्टी) लोक होत कीं ते (केव्हांहि) विश्वास धरणार नाहींत. ८८. म्हणून (हे पैगंबरा! यावेळीं तर) तूं यांची उपेक्षा कर व सांग (कीं माझा तर तुम्हांस) सलाम (आहे).मग पुढें जातां (पुनरुत्थानांत) त्यांना माहित होऊन जाईलच.८९.

---

(१) म्हणजे पैगंबर साहेब'हे माझ्या पालनकर्त्या !' हे माझ्या पालनकर्त्या ! असं म्हणून परमेश्वरापुढें धाय धाय रडत होते कीं मी आपल्याकडून बहुत कांहीं करितों, पण हे लोक कांहीं मानीत नाहींत परमेश्वराला पैगंबरांचे हें गाऱ्हाणें चांगलें वाटतें. म्हणून परमेश्वरत्याच गाऱ्हाण्याची शपथ वाहून म्हणतो आहे कीं खरोखरच हे लोक विश्वास धरणार नाहींत.

(२) भावार्थ हा कीं शिष्टाचारानें यांजपासून अलग होऊन जा व त्यांच्या मागें लागूं नकोस.

अध्याय ४४ वा.

सूरतु-दुख़ान.

सूरतु-दुख़ान्,हा अध्याय मक्का शहरीं प्रकट झाला.यांत ५९ आयात-महावाक्यें आहेत. याचें नांव 'दुख़ान' ह्मणजे धूर याचें प्रकरण यात्र अध्यायांत पुढें आलेल्या 'दुख़ान' या शब्दावरून पडलें आहे. त्यासंबंधीं जास्त माहिती त्या स्थळीं येईल.

परम दयाळू (आणि) कृपाळू परमेश्वराच्या नांवानें (मी आरंभ करितों.)

ह. म. (हा-मीम).१ (ह्या) सुव्यक्त व सुबोध पुस्तका (म्हणजे कुराणा) ची शपथ आहे, कीं २. आम्हीं एका शुभ रात्रीं[१] हें (प्रथमतः) प्रकटलें; (कारण),आम्हांला (लोकांना आपल्या शिक्षेचें) भय दाखवावयाचें होतें.३. (जगाच्या) साऱ्या व्यवस्था, ज्यांस युक्ति (व प्रयोजन हीं) आधारभूत होत त्या, त्याच रात्रीं निर्णय पावतात; (४) (त्यांतल्या त्यांत कुराणहि होतें कीं जें) आमच्या खास आज्ञेनें (प्रकट होऊं लागलें);कारण, आम्हांस

(१) शुभ रात्र म्हणजे **शाबान** महिन्याची पंधरावी रात्र कीं ज्या रात्रीं देवदूत पृथ्वीवर उतरतात, प्रार्थना स्वीकारल्या जातात व पृथ्वीवर देणग्यांचा वर्षाव होतो, हें तिचें शुभ. आणि सर्वसंमत गोष्ट हीं दिसून येतें कीं **रमज़ान** महिन्याच्या शेवटील विषम रात्रींपैकीं एक रात्र होय; फारकरून सत्ताविसवीं रात्र. या रात्रीस अरबींत 'लयलतुल् कद्र' ह्मणजे महत्वाची रात्र म्हणतात. भाष्यकारांनीं या जागीं दोन अर्थ लिहिले आहेत. एक हा कीं त्या रात्रीं पहिली वह्य ह्मणजे प्रकटीकरण झालें व मग कुराण वेळोवेळीं प्रकट होत राहिलें; अथवा दुसरा अर्थ हा कीं, त्या रात्रीं सारें कुराण खालील आकाशांत दुतांस प्रकट झालें. मग जितकें जितकें परमेश्वराला प्रकट करावयाचें होतें तितकें तितकें अंशतः अंशतः येत राहिलें.

(पैगंबराचें) पाठविणें मंजूर होतें. ५. (आणि हे पैगंबरा! ही) तुझ्या पालनकर्त्याची कृपा[१] (होती कीं जी त्यानें आपल्या सेवकांवर केली; कारण,) तो (सर्वांचें) ऐकितो (व सर्व कांहीं) जाणतो. ६. आकाशांचा व पृथ्वीचा आणि जें कांहीं या दोहोंच्या दरम्यान आहे त्या (सर्वां)चा (तोच) मालक (होय);जर तुम्हां लोकांत (सत्य गोष्ट) निश्चयानें मानण्याची पात्रता आहे (तर ह्यालाहि तुम्हीं मान्य कराल). ७. त्याच्यावांचून (अन्य) कोणी उपास्य नाहीं; (तोच) जिवावितो व (तोच) मारतो; (तोच) तुमचाहि पालनकर्ता होय; आणि (तोच) तुमच्या पूर्वींच्या वाडवडिलांचाहि पालनकर्ता होय. ८. परंतु हे लोक तर संशयांत पडले असून (या गोष्टीस) खेळ समजत आहेत. ९. तर (हे पैगंबरा!) त्या दिवसाची वाट पाहा कीं, ज्या दिवशीं (सर्वांच्या देखतां) आकाशांतून एक धूर[२] प्रगट होईल; १०. (आणि तो) सर्व लोकांवर पसरून जाईल. ही होय दुःखदायक शिक्षा; ११. (कीं, जिला पाहून नास्तिकहि प्रार्थना करूं

(१) भावार्थ हा कीं लोकांचीं धर्मविषयक मतें बिलकुल भ्रष्ट होऊन गेलीं होतीं. ईश्वरकृपेस उमाळा आला व त्यानें केवळ आपल्या कृपेनें शेवटच्या युगाचे ह्मणजे कलियुगाचे पैगंबरास पाठविलें व त्यांस कुराण प्रकट केलें कीं जेणेंकरून जगांत विश्वासाचें तेज पसरलें.

(२) अरब लोक सर्वांस व्यापून टाकणाऱ्या आपत्तीस 'दुखान' ह्मणजे धूर ह्मणतात. ती पैगंबरांचा उपहास व थट्टा करणाऱ्यांवर येईल. 'ऐनुल्–मआनी' मध्यें ह्मटलें आहे कीं मक्केच्या विजयाच्या दिवशीं एक धुराळा उठला होता कीं त्यानें सर्व वातावरण व्यापिलें होतें तो होय. पैगंबरसाहेबांच्या वेळीं मक्केचे नास्तिक आपल्या नास्तिकपणामुळें सात वर्षें दुष्काळपीडित राहिले. अरबस्थानांत एरवींहि पीकपाणी फारच कमी होतें; तशांत एकावर एक अशा सात वर्षांचा दुष्काळ; लोक अगदीं विव्हल होऊन गेले. जेव्हां पाणी पडत नाहीं व कडक ऊन्ह पडतें तेव्हां असें वाटतें कीं आकाशांतून व पृथ्वींतून जणुं धूर उठत आहे; येथें धूर ह्मणजे तोच धूर होय. किंवा भुकेमुळें डोळ्यापुढें जो धूर दिसतो तो; कित्येक भाष्यकार ह्मणतात व 'हदीस' मध्येंहि आलें आहे कीं पुनरुत्थानाच्या जवळ जवळ 'अदन' येथें एक आग प्रगट होईल व तिचा धूर जगांत पसरून जाईल.

लागतील कीं) हे आमच्या पालनकर्त्या ! अम्हांवरून या आपत्तीस टळीव कीं, (आतां) आम्हीं (तुझा) विश्वास धरिला आहे. १२. (परंतु या धुरापासून) यांना काय उपदेश होणार ? आणि (यांची परिस्थिति तर ही आहे कीं) यांच्यापाशीं पैगंबर आला (व) त्यानें स्पष्ट करून (यांना) समजाविलें. १३. यावरहि हे लोक त्याच्याकडून तोंड फिरवित राहिले व हेंच म्हणत राहिले कीं (हा तर कोणी) शिकविलेला (पढविलेला) खुळा आहे. १४. (लोकांनों ! प्रमाण पदरीं घालण्यासाठीं) आम्हीं (तुम्हांवरून त्या) शिक्षेला कांहीं दिवसासाठीं टळवून टाकूं; पण तुम्हीं पुन्हां[1] (तोच नास्तिकपणा) कराल. १५ (आणि) आम्हीं (या लोकांपासून संपूर्ण बदला तर त्या दिवशीं घेऊं कीं) ज्या दिवशीं मोठी (सक्त) पकड[2] पकडूं; (कारण जेथें आम्हीं दया करितों तेथें) आम्हीं बदलाहि घेत असतों. १६. आणि यांच्यापूर्वीं आम्हीं 'फिरऔना'चे लोकांसहि कसून चुकलों आहों; आणि त्यांच्यापाशीं मोठ्या प्रतिष्टेचा प्रेषित ('मूसा') हा आला; १७. (व त्यानें येऊन 'फिरऔन'चे लोकांस सांगितलें) कीं (ह्या) परमेश्वराच्या सेवकां(म्हणजे 'बनीइस्राएलां')स माझ्या हवालीं करा. मी (परमेश्वराचा) पाठविलेला तुम्हांपाशीं आलों आहें (व ईश्वरी प्रकटीकरण पोहोंचाविण्यांत) प्रामाणिक[3] (आहें.) १८.

---

(१) ह्मणजे हे लोक लवाड आहेत; शिक्षा टळतांच पुन्हां नास्तिकपणा करूं लागतील. अथवा हा अर्थ असेल कीं आतां यांचें जागृत होणें यांना काय उपयोगी होऊं शकणार ? शिक्षा येऊन सादर झाल्यावर पश्चात्ताप कसा स्वीकारला जाईल ?

(२) जर धुराचा अर्थ दुष्काळ आहे तर पकडचा अर्थ बद्रच्या युद्धाची पकड आहे, कारण यांत नास्तिकांचा असा पूर्ण पराभव झाला कीं ते पुन्हां पणपले नाहींत; आणि जर धुराचा अर्थ अदनच्या अग्नीचा धूर कीं जो पुनरुत्थानाच्या जवळ जवळ होईल तो आहे, तर ही पकड पुनरुत्थानाची पकड होय. परमेश्वर त्यापासून वांचवो !

(३) प्रकटीकरण पोहोंचविण्यांत प्रामाणिक होण्याचा अर्थ हा कीं मी आपल्याकडून त्यांत कांहीं कंपेश करीत नाहीं. जो हुकूम झाला आहे तो जसाचा तसाच पोहोंचवितों. 'अमीन'—प्रामाणिक या शब्दाचा एक अर्थ हाहि होऊं

आणि हेंहि (सांगितलें) कीं परमेश्वराशीं शिरजोरी करूं नका; मी (आपल्या पैगंबर होण्याचें) एक स्पष्ट प्रमाण तुम्हांपुढें आणितों. १९. आणि तुम्हीं मला धोंडमार कराल म्हणून मी माझा पालनकर्ता व तुमचा पालनकर्ता (ह्मणजे एकच परमेश्वर) याचा आश्रय धरितों. (तोच मला वांचवील.) २०. आणि जर तुम्हांस माझ्या गोष्टीचा विश्वास नसेल तर (निदान) तुम्हीं माझ्यावाटे जाऊं नका. २१. (पण यावरहि ते 'मूसा'चा छळ करीत राहिले)तेव्हां 'मूसा'नें आपल्या पालनकर्त्याची प्रार्थना केली कीं हे(फारच) पापिष्ट लोक होत, (मला यांजपासून वांचीव). २२. (तेव्हां आम्हीं 'मूसा'ला आज्ञा केली कीं) तूं माझ्या सेवकां(म्हणजे 'बनी इस्राएलां')स घेऊन रातोरात निघून जा. (आणि समजून अस कीं 'फिरऔना'कडून) तुम्हां लोकांचा पाठलाग केला जाईल; २३. आणि तूं समुद्रास (आपल्या जागीं) स्थिर व विभक्त सोडून (पार होऊन) जा. कीं (त्यांत) 'फिरऔनी'यांचें अवघें सैन्य बुडवून टाकिलें जाईल. २४. हे लोक किती तरी बागा व (किती तरी) झरे सोडून मेले; २५ आणि (तशींच किती तरी) शेतें व (किती तरी उत्तम) उत्तम घरें; २६. आणि (किती तरी) सुखसाधनें कीं ज्यांत ते चैन उडवीत होते; (हीं, हे आपल्यामागें सोडून गेले). २७. (खरोखरींच झालेंहि) असेंच. आणि आम्हीं दुसऱ्या लोकांस या (सर्व साजसरंजामा)चे वारस बनविले २८. तथापि या लोकांसाठीं आकाश व पृथ्वी (कोणीहि) तरी शोक केला नाहीं आणि त्यांनाहि (पश्चात्ताप करण्याचा) अवकाशच मिळाला नाहीं. २९. आणि आम्हीं 'बनी-इस्राएलां'स मानहानीच्या शिक्षेंतून वांचविलें; ३०. (म्हणजे) 'फिरऔना'(च्या कोपाच्या तावडी)पासून. यांत संशय नाहीं कीं, तो (फारच) शिरजोर (असून) भक्तिमर्यादेचे बाहेर होऊन गेला होता. ३१. आणि 'बनी-इस्राएलां'स आम्हीं जाणून उमजून सकल जगांच्या लोकांवर श्रेष्ठत्व दिलें; ३२. आणि आम्हीं त्यांना ('मन्न' व 'सल्वा' वगैरेंचे इतके बहुत) चमत्कार दिले कीं ज्यांत (त्यांच्या विश्वासाची) धडधडीत परीक्षा होती. ३३. हे ('मक्के'चे नास्तिक तर

शकतो कीं मी तुह्मांलोकांमध्यें एक विश्वसनीय मनुष्य समजला जातो तर मी परमेश्वरावर खोटें कुभांड कसें रचणार ?

मुसलमानांस) म्हणतातच, ३४. कीं हें आमचें केवळ पहिलेंच मरण होय,(पुढें कांहींच नव्हे); आणि आम्हीं (दुसऱ्यांदा) उठविले जाणार नाहींत. ३५. मग जर तुम्हीं (मुसलमान आपल्या पुनरुत्थानाच्या विधानांत) खरे आहां, तर आमच्या बापजाद्यांस (जिवंत करून आम्हां- पुढें) आणून हजर करा. ३६. बरें, हे (लोक बळांत) श्रेष्ठ आहेत कीं, ('यमन'चा बादशहा) 'तुब्ब' याचे लोक व यांच्या पूर्वीं जे (इतर लोक) होऊन गेले ते ? आम्हीं या (सर्वां)चा संहार करून टाकिला; (यासाठीं कीं,) ते आज्ञाभंजक होते. ३७. आणि आम्हीं आकाशांस व पृथ्वीस व जें कांहीं या दोहोंच्या दरम्यान आहे त्यास, खेळ करण्या साठीं उत्पन्न केलें नाहीं. ३८. आम्हीं तर या दोहोंला (कोणा) सत्य संकल्पानेंच निर्मिलें आहे; परंतु बहुतेक लोकांस (याची) जाणिव नाहीं. ३९. निःसंशय निर्णयाचा दिवस (म्हणजे पुनरुत्थानाचा दिवस) या(सर्वांच्या पुन्हां जिवंत होण्या)चा वेळ[१] मुक्रर होय. ४०. त्यादिवशीं कोणी मित्र कोणा मित्राच्या कांहींच कामा येणार नाहीं व लोकांला (कोणीकडून) मदतहि पोहोंचणार नाहीं. ४१. पण ज्याच्यावर परमेश्वर दया करील तर (त्याचा बेडा पार होय); निःसंशय तो परम समर्थ (व) दयाळु होय. ४२. यांत संशय नाहीं कीं (परलोकीं) ' ज़क्कूम'–निवडिंगा–चें झाड, ४३.(महा)पापी (म्हणजे नास्तिक)यांचा आहार होईल; ४४. जसें वितळलेलें तांबें(व) तें पोटांत असें उकळेल, ४५. जसें कढ आलेलें पाणी

---

(१) मक्केचे मूर्तीपूजक मुळांत मेलेल्यांचें जिवंत होणें मानीत नव्हते व समजत होते कीं, मेल्या पश्चात माणसाचें जिवंत होणें अशक्य आहे. ह्मणूनच ते मुसलमानांस ह्मणत होते कीं, जर मेलेल्यांचें पुन्हां जिवंत होणें शक्य आहे तर पुनरुत्थानाच्या वचनाची कोण वाट पाहात बसला आहे ? आतांच एखाद्या प्रेतास जिवंत करून दाखवा. तर परमेश्वरानें यांना अगोदर यमन देशाचा बादशाह तुब्बा याच्या लोकांचा अहवाल ऐकवून भिवविलें; मग उत्तर दिलें कीं, आकाश व पृथ्वीचें निर्माण करणें कांहीं खेळ नव्हे. तर याच्या व्यवस्थेनेंच या गोष्टीची साक्ष पटते कीं, यांत कांहीं गुप्त भेद आहे आणि तो भेद म्हटला ह्मणजे कर्मांचा मोबदला व शिक्षा ही होय व त्याकारणें मेलेल्यांचें जिवंत होणें आवश्यक आहे.

उकळतें. ४६. (या शिवाय आम्हीं दुतांस आज्ञा करूं कीं) याला धरा आणि ओढीत ओढीत याला नरकाग्नीच्या मधोमधपर्यंत घेऊन जा. ४७. मग (याला ही) शिक्षा द्या कीं याच्या डोक्यावरून उकळी आलेलें पाणी ओता. ४८.(मग आम्हीं त्या नरकवाश्याच्या क्लेशाची वृद्धी करण्यासाठीं त्याला हिणवून म्हणूं कीं घे, या शिक्षेची गोडी) चाख; (कारण) तूंच तर तो सामर्थ्यवान् (व) अब्रूदार होतास. ४९. हाच तर तो (नरकाग्नि) होय कीं ज्याविषयीं तुम्हीं शंका करीत होतां. ५०. (राहिले परमेश्वराला) भिऊन वागणारे (तर ते) अभयाच्या स्थळीं, ५१. (म्हणजे) बागांत व झऱ्यांत असतील; ५२. ते तलम रेशमाचीं व साटीनचीं वस्त्रें परिधान करून (एकमेकाचे) समोरासमोर बसलेले असतील. ५३. (होईलहि) असेंच. आणि (या व्यतिरिक्त) मोठ्या मोठ्या व काळया डोळ्यांच्या अप्सरांशीं आम्हीं त्यांचे जोड लावून दिलेले असतील. ५४. ते तेथें निश्चिंत होऊन हर तऱ्हेचे मेवे मागवून (मागवून खात) असतील ५५. पहिला मृत्यु (जो ते यालोकीं चाखून चुकले) त्या शिवाय तेथें त्यांना मृत्यु (चा कटू स्वाद) चाखावाच लागणार नाहीं; आणि परमेश्वर त्यांना नरकाग्नीचे शिक्षेंतून वांचवून घेईल. ५६. आणि (हे पैगंबरा !) तुझ्या पालनकर्त्याची कृपा (त्यांच्यावर राहील; ह्या अनेक देणग्या त्यांस प्राप्त होतील,) हेंच मोठें सार्थक्य होय. ५७. तर (हे पैगंबरा ! आम्हीं या (कुराणास) तुझ्या भाषेंत या साठीं सुलभ केलें आहे कीं हे (अरब लोक याचा आशय समजून) बोध धरतील. ५८. पण (तूंतें) तर (तूंहि परिणामाची) वाट पाहा: हेहि वाट पाहत आहेत. ५९.

अध्याय ४५ वा.

सूरतुल्-जासियः

हा मक्केंत प्रकट झाला; यांत ३७ आयात–महावाक्यें आहेत. याचें नांव याच अध्यायांत आलेल्या 'जासियः' म्हणजे गुडघे टेकणें या शब्दावरून पडलें आहे.

परम दयाळू (आणि) कृपाळू परमेश्वराचे नांवानें (मी आरंभ करितों.)

ह. म. (हा. मीम). १. हा लेखी फर्मान परम समर्थ (व) बुद्धिमान् अशा परमेश्वराच्या हुजुरांतून सादर होत आहे. २. निःसंशय विश्वासूंसाठीं आकाशांत व पृथ्वींत (ईश्वरीसामर्थ्याच्या बऱ्याच) निशाण्या होत. ३. आणि (लोकांनों!) तुमच्या उत्पत्तींत आणि ज्या प्राण्यांस (तो भूतलावर) फैलावीत राहतो त्यांत (ईश्वरीसामर्थ्यांच्या बऱ्याच) निशाण्या होत.(पण) जे पूर्ण विश्वासाची पात्रता बाळगितात अशा लोकांसाठींच. ४. आणि (तसेंच) रात्री व दिवसाच्या अनुक्रमांत आणि अन्नसंपत्ति(चें मूळ म्हणजे पाणी) जें परमेश्वर आकशांतून पाडितो व मग त्यायोगें जमिनीस तिच्या मृत (म्हणजे पडित) झाल्यापश्चात सजीव (व टवटवीत) करून टाकितो त्यांत,आणि वाऱ्यांच्या उलट फेरांत, जे लोक समंजस होत त्यांच्यासाठीं (ईश्वरीसामर्थ्याच्या बऱ्याच) निशाण्या होत. ५. (हे पैगंबरा!) खरोखरींच हीं परमेश्वराचीं (म्हणजे आमचीं) महावाक्यें होत कीं, जीं आम्हीं तुला वाचून वाचून ऐकवितों. तर (आतां) परमेश्वर व त्याच्या महावाक्यांनंतर आणखी कोणती गोष्ट असेल कीं (जिला ऐकून हे लोक) विश्वास धरतील? ६. लबाड (व) पापीचंडाळ अशा प्रत्येक (इसमा)साठीं दुःखाची गोष्ट होय; ७. कीं परमेश्वराचीं महावाक्यें त्याच्या रूबरू वाचिलीं जातात व तो तीं ऐकतोहि; तरीदेखिल गर्वाचे भरांत (नास्तिकपणावरच असा) हेका धरून राहतो (कीं) जणूं

त्यानें तीं ऐकलींच नाहींत. तर (हे पैगंबरा!) अशा(नालायका)स दुःखकारक शिक्षेची खुषखबर ऐकीव. ८. आणि (नास्तिकपणावर हेका धरून बसण्याशिवाय) जेव्हां त्याला आमच्या महावाक्यांचीं कांहींहि खबर होते, तेव्हां तो त्यांची हंशी उडवितो; असल्याच लोकांसाठीं फजितीची शिक्षा होय. ९. यांच्या(साठीं) पुढें (जातां) नरकाग्नि आहे; आणि(ह्यालोकीं) यांनीं जें कांहीं केलें सवरलें यांच्या कांहींच कामा येणार नाहीं व ज्या(मूर्तीं)स यांनीं परमेश्वराशिवाय (आपले) पुरस्कर्ते बनवून ठेविले होते त्याहि (कामा येणार) नाहींत. आणि यांना मोठी शिक्षा होणें आहे. १०. हें (कुराण साद्यंत) सद्बोध होय. आणि जे लोक आपल्या पालनकर्त्याच्या निशाण्यांस नाकारितात त्यांना मोठ्या (सक्त) यातनेची दुःखकारक शिक्षा होणें आहे. ११. (लोकांनों!) परमेश्वर असा (परम समर्थ) होय कीं, ज्यानें समुद्रास तुमच्या आज्ञांकित करून दिलें आहे; अशासाठीं कीं ईश्वराज्ञेनें त्यांत गलबतें[1] चालावींत; आणि हें कीं तुम्हीं लोकांनीं त्याच्या औदार्या (म्हणजे आपल्या निर्वाहा)-चा शोध करावा; आणि हें कीं तुम्हीं (त्याचे) आभार मानावेत. १२. आणि जें कांहीं आकाशांत आहे व जें कांहीं पृथ्वींत आहे त्या सर्वांस त्यानेंच आपल्या(कृपे)परत्वें तुमच्या कामांत[2] लावून ठेविलें आहे. निःसंशय या(गोष्टीं)त जे लोक मनन करतात त्यांच्यासाठीं (ईश्वरी सामर्थ्याच्या बऱ्याच) निशाण्या होत. १३. (हे पैगंबरा!) मुसलमानांस सांग कीं, जे लोक परमेश्वराच्या घडामोडींला[3] भीत नाहींत त्यांस त्यांनीं क्षमा करावी (व परमेश्वरावर सोडून

(१) दर्यावरील व्यापार.

(२) पृथ्वींतील सृष्टि मनुष्याच्या कामा येते हें तर ठाऊकच आहे आणि आकाशांतील सृष्टि वायु, आभाळ, चंद्र व सूर्य यांजपासून मनुष्याचीं जीं जीं कामें निघतात तीं थोड्याशा विचारांतीं सहजगत्या लक्षांत येण्यासारखीं आहेत.

(३) येथें परमेश्वराचे दिवस ह्मणजे परमेश्वराच्या घडामोडी; जसा हजरत नूहच्या वेळेचा जलप्रलय, फिरऔनचें बुडून जाणें आणि आद, समूद व लूत वगैरे लोकांस जी शिक्षा सादर झाली ती शिक्षा कीं ज्या फारा दिवसा पावेतों विसरत नाहींत, असा अर्थ होतो.

द्यावें) कीं, परमेश्वर (या) लोकांस यांच्या कृत्यांचा मोबदला देईल. १४. जो कोणी सुकृत्य करितो तर (तें) खास आपल्या(कल्याणा)साठींच (करतो) आणि जो वाईट करितो तर (तें) त्याच्याचपुढें (येईल.) मग (सरेशेवटीं) तुम्हां(सर्वां)स आपल्या पालनकर्त्याकडे परतून जाणें आहे. १५. आणि अर्थात् आम्हीं 'बनी-इस्राएलां'स (तौरात)पुस्तक व अधिकार व पैगंबरी हीं दिलीं आणि ('मन्न' व 'सल्वा' यांसारखे) उत्तम उत्तम पदार्थ यांना खावयास दिले आणि सकल जगांच्या लोकांवर यांस श्रेष्ठत्व दिलें. १६. आणि धर्मप्रकरणासंबंधानें आम्हीं त्यांस स्पष्ट स्पष्ट नियम दिले. पण या लोकांनीं एकमेकांपासून जो मतभेद केला तो त्यांना ज्ञान झाल्यानंतर परस्परांच्या हट्टवादीपणानें (केला; हे पैगंबरा !) ज्या (गोष्टीं)त हे लोक मतभेद करीत आहेत पुनरुत्थानाचे दिवशीं तुझा पालनकर्ता यांच्यांत त्या(गोष्टीं)चा निकाल लावून टाकील. १७. मग (हे पैगंबरा!) आम्हीं तुला धर्मप्रकरणाच्या राजमार्गा(ह्मणजे इस्लामा)स लावून दिलें आहे, तर तूं त्याच (धर्ती)वर चालला जा; आणि ज्या लोकांस(या गोष्टींचें)ज्ञान नाहीं त्यांच्या मनेच्छेप्रमाणें चालूं नकोस १८. परमेश्वरापुढें हे लोक तुझ्या कांहींच कामा येऊं शकणार नाहींत, आणि आज्ञाभंजक लोक हे एकाचे एक साथी होत. व (परमेश्वराला) भिऊन वागणारांचा साथी परमेश्वर होय. १९. हें (कुराण) लोकांसाठीं शहाणपणाच्या गोष्टींचा संग्रह होय; आणि जे लोक (याचा)निश्चय बाळगितात त्यांच्यासाठीं (नखशिकांत) सद्बोध व दया होय. २०. जे लोक दुष्कर्में करीत राहतात त्यांनीं कां ही कल्पना करून ठेविली आहे कीं, आम्हीं त्यांना, ज्या लोकांनीं विश्वास धरिला व (विश्वासाव्यतिरिक्त) चांगलीं कामेंहि केलीं त्या लोकांसारखेच करून टाकूं, कीं या(सर्वां)चें जिणें व या(सर्वां)चें मरणें सारखेंच होईल ? हे (लोक कितीतरी) वाईट निर्णय करतात ! २१. आणि परमेश्वरानें आकाश व पृथ्वीला (कोणा) सत्यसंकल्पानेंच उत्पन्न केलें आहे; आणि उद्देश हा होय कीं, प्रत्येकजणास त्याच्या कृत्याचा मोब-

---

(२) भावार्थ हा आहे कीं ह्या इहलौकिक संसारांत मनुष्य हा सर्व सृष्टींत श्रेष्ठ आहे; आणि असें वाटतें कीं अवघें जग व त्यांतील साजसंरजाम याच्याच

दला दिला जावा. (सारांश, पुनरुत्थानांत असेंच होईल,) आणि लोकांवर (कोणाहि तऱ्हेचा) जुलूम केला जाणार नाहीं. २२. (हे पैगंबरा!) बरें, त्वां त्या मनुष्या(च्या स्थिती)चेंहि अवलोकन केलेंस कीं ज्यानें आपल्या मनःकामनेला आपली उपास्य (देवता) बनवू ठेविली आहे, व परमेश्वरानें जाणून त्याला आडमार्गी भटकविलें आहे आणि त्यानें त्याच्या श्रवणेंद्रियांवर व मनावर मोहोर लावून टाकली आहे व त्याच्या दृष्टीवर पडदा घातला आहे? तर परमेश्वराचे(बहकविल्या) नंतर त्याला कोण सन्मार्ग दाखवूं शकतो? कां तुम्हीं लोक विचार करीत नाहीं ? २३. आणि ते म्हणतात, आमचें तर केवळ हेंच इह-लौकिक जीवन होय, झालें; कीं (येथेंच) मरतों व (येथेंच) जगतों; आणि काळच (एका नियमित वेळेपर्यंत जिवंत ठेवून) आमचा संहार करितो. आणि यांना याचें कांहीं (चौकस) ज्ञान तर नाहींच. हे तर निव्वळ अनुमानच लढवींत असतात. २४. आणि जेव्हां यांना आमचीं स्पष्ट स्पष्ट महावाक्यें वाचून ऐकविलीं जातात, तेव्हां यांची तक्रार केवळ

करितां उत्पन्न केला गेला आहे. तो एका नियमित वेळेपर्यंत जगांत वावरतो, जगाच्या पदार्थांचा सुखोपभोग घेतो आणि त्यांत घडामोड करतो. याच सुखो-पभोग व घडामोडींमुळें तो स्वतंत्र कर्ता आहे; आणि ह्मणून परमेश्वरापाशीं तो आपल्या कर्मांचा जबाबदार आहे. तर अशा स्थितींत बरें वाईट सारखेंच होऊं शकत नाहीं; कीं सर्व एका साधारण नियमाप्रमाणें एकाच प्रकारें पैदा झाले व एकाच प्रकारें मरण पावले; आणि याच्यानंतर कांहींच नव्हे. पण तसें नव्हे; तर ह्या लोकानंतर आणखी एक अस्तित्व आहे व माणसानें जें कांहीं येथें केलें सवरलें असेल त्याचा परिणाम तेथें त्याला भोगावा लागेल. चांगले लोक स्वर्गांत असतील व वाईट नरकांत.

(१) म्हणजे परमेश्वरानें हें जाणून कीं हा मनुष्य सन्मार्गोन्मुख होणार नाहीं व यांच्यांत सन्मार्गावर येण्याची पात्रताही नाहीं त्याला आडमार्गी भटकाविलें. किंवा तो मनुष्य जाणतो बुजतो पण त्याच्या अक्कलेवर धोंडे पडलेले आहेत; कीं तो नाकारीत जातो. खरें ह्मटलेलें आहे कीं ‘ ज्ञान हीहि एक प्रचंड आड काठी होय.’ परमेश्वराकडून सद्बुद्धि नसेल तर ज्ञान व बुद्धि कांहीं उपयोगी पडत नाहींत.

हींच असते कीं ते (मुसलमानांस) म्हणतात कीं जर तुम्हीं (आपल्या पुनरुत्थानाच्या दाव्यांत) खरे आहां तर आमच्या बापजाद्यांस (जिवंत उठवून आम्हांपुढें) आणून हजर करा. २५. (हे पैगंबरा! तूं या लोकांस) सांग कीं परमेश्वरच तुम्हांस जिवंत ठेवितो व मग (तोच) तुम्हांस मारतोहि; तदनंतर पुनरुत्थानाचा दिवस कीं ज्या(च्या येण्यां)त कांहींच संशय नाहीं त्या दिवशीं तो तुम्हांस (पुन्हां जिवंत करून हिशेबासाठीं एकत्र) गोळाहि करील. परंतु बहुतेक लोक समजत नाहींत. २६. आणि आकाशांचें व पृथ्वीचें राज्य परमेश्वराचेंच होय. आणि ज्या दिवशीं (पुनरुत्थानाची) घटका कायम होईल त्या दिवशीं (पुनरुत्थानाचें) खंडन करणारे मोठ्याच गोत्यांत येऊन जातील. (कारण त्यांनीं पुनरुत्थानासाठीं कांहींच तयारी केली नाहीं). २७. आणि (हे पैगंबरा!) तूं पाहशील कीं प्रत्येक जनता (निर्णयाची वाट पहात, अदबीनें) गुडघे टेंकून बसलेली असेल; प्रत्येक जनता आपल्या कर्मपटा(च्या पाहण्या)साठीं बोलाविली जाईल; (आणि त्यांस बजाविलें जाईल कीं जगांत) तुम्हीं लोक जसजशीं कर्में करीत राहिलां आहां, आज तुम्हांस त्यांचा मोबदला दिला जाईल. २८. हें आमचें पुस्तक (ज्यांत तुमचीं कर्में लिहिलेलीं आहेत तें) तुमच्या विरुद्ध खरें खरें बोलत आहे; (व) जीं जीं कर्में तुम्हीं करीत होतां तीं आम्हीं लिहिववीत जात होतों. २९. तर ज्या लोकांनीं विश्वास धरिला व चांगलीं कामेंहि केलीं त्यांना त्यांचा पालनकर्ता आपल्या दयेखालीं घेईल. हेंच ढळढळीत साफल्य होय. ३० आणि जे लोक नास्तिकपणा करीत राहिले, (त्यांना मी बजावीन कीं) कां तुम्हांस माझीं महावाक्यें वाचून वाचून ऐकविलीं जात नव्हतीं ?

---

(१) ह्याच प्रकारचें एक वाक्य 'सूरतु-दुखान' मध्यें नुकतेंच येऊन गेलें. पुनरुत्थानास नाकारणाऱ्यांचा जो आक्षेप तेथें होता तो येथेंहि आहे. परंतु तेथें परमेश्वरानें आकाश व पृथ्वी हीं कोणा सत्य संकल्पानें निर्मिलीं आहेत असें उत्तर दिलें होतें; आणि येथें हें उत्तर दिलें आहे कीं तोच पहिल्यांदा जगांत जिववितो व मारतो म्हणून तो पुन्हांहि जिवंत करून उठवील; म्हणजे जो जगांत जिवविण्यास व मारण्यास समर्थ आहे तोच पुन्हाहि जिवंत करून उठविण्यास समर्थ होय. म्हणून नाकारण्याचें कांहीं कारण नाहीं.

(अवश्य ऐकविलीं जात होतीं.) पण तुम्हीं अहंकार केला आणि
तुम्हीं लोक होतांहि अज्ञाभंजकच. ३१. आणि जेव्हां (तुम्हांस)
सांगितलें जात होतें कीं परमेश्वराचें वचन सत्य होय आणि
(पुनरुत्थानाच्या) घटके(च्या येण्यां)त कांहींच संशय नाहीं; तेव्हां
तुम्हीं म्हणत होतां कीं आम्हीं जाणित नाहीं कीं (पुनरुत्थानाची)
घटका म्हणजे काय? पण असेच कांहीं तर्क आम्हांलाहि येतात.
तथापि (ज्याला) खातरी (म्हणावी ती तर) आम्हांला नाहींच. ३२.
आणि जीं जीं कर्में हे लोक करीत राहिले आहेत (आतां) त्यांचे दुष्प-
रिणाम यांना जाहीर होऊन जातील;आणि ज्या (शिक्षेची) हे हंशी उडवीत
राहिले आहेत ती (आतां) यांना घेरून टाकील. ३३. आणि (यांना)
सांगितलें जाईल कीं ज्या प्रमाणें तुम्हीं आपल्या ह्या दिवसाच्या येण्यास
विसरलां होतां, आह्मींहि[1] त्याप्रमाणें आज तुम्हांस (बुध्या) विसरून जाऊं.
आणि तुमचें ठिकाण नरकाग्नि होय व कोणीहि तुमचा मदतगार नाहीं.३४.
ही त्याची शिक्षा होय कीं तुम्हीं परमेश्वराच्या माहावाक्यांची हंशी उड-
विली आणि इहलौकिक आयुष्यानें तुम्हांस फसगतींत घालून ठेविलें.
एवंच, आज हे लोक नरकांतून काढिले जाणार नाहींत आणि यांना
याची संधिहि दिली जाणार नाहीं कीं (पश्चात्ताप करून ते परमेश्वराला)
प्रसन्न करून घेतील. ३५. तर परमेश्वरालाच सर्व स्तुति होय (कीं
जो) आकाशांचा मालक (होय). ३६. व पृथ्वीचा मालक (होय;
व) सकलजगांचा मालक (होय). आणि आकाशांत व पृथ्वींत त्याचाच
गौरव होय; आणि तोच परम समर्थ व बुद्धिमान् होय. ३७.

(१) लोकांस परमेश्वराच्या विसरून जाण्याचा अर्थ हा आहे कीं तो नरकवा-
सीयांचा कांहींच समाचार घेणार नाहीं कीं त्यांच्यावर काय बितते?

पवित्र कुराण

भाग सविसावा.

अध्याय ४६ वा.

सूरतुल्–अह्क़ाफ्.

हा अध्याय मक्का शहरीं प्रकट झाला. यांत ३५ महावाक्यें–आयात आहेत. 'अह्काफ्' हें 'हिक्फ्' या शब्दाचें अनेक वचन आहे व तें हद्रमोत इलाख्यांतील एका वांकड्या व नागमोडी प्रदेशाचें नांव आहे. ह्यांतच 'आद' नामक लोकांच्या वसाहती होत्या. म्हणून 'अह्काफ'चें प्रकरण हें नांव पडलें.

परम दयाळू (आणि) कृपाळू परमेश्वराचे नांवानें (मी आरंभ करितों).

ह. म. (हा-मीम). १. हा लेखी फर्मान परम समर्थ (व) बुद्धिमान अशा परमेश्वराच्या हुजुरांतून सादर होत आहे. २ आम्हीं आकाशांस व पृथ्वीस व जें काय या दोहोंच्या दरम्यान आहे त्यास केवळ (कोणा) सत्यसंकल्पानेंच व एका नियमित काळासाठींच निर्माण केलें आहे. आणि जे लोक नास्तिक आहेत त्यांस ज्या (गोष्टी म्हणजे पुनरुत्थान वगैरे) पासून भिवविलें जातें, ते तर त्याची पर्वाहि करीत नाहींत. ३. (हे पैगंबरा ! या लोकांस) सांग कीं, बरें पाहा तर खरें, कीं, परमेश्वराशिवाय ज्या(उपास्यां)स तुम्हीं बोलावितां (एक नजर) मला तरी दाखवा कीं, त्यांनीं कोणती भूमि निर्मिली आहे ? अथवा आकाशा(च्या रचनें)त त्यांचा कांहीं भाग आहे ? जर तुम्हीं (आपल्या दाव्यांत) खरे आहां तर ह्याच्या पूर्वींचें एखादें पुस्तक किंवा ज्ञानोक्त कथन माझ्यापुढें आणा. ४. आणि अशा (मनुष्या)पेक्षांहि जास्त बहकलेला (आणखी) कोण ? कीं, जो परमेश्वराला सोडून अशा(उपास्यां)स बोलावील कीं, जे

पुनरुत्थानाचे दिवसापर्यंत त्याला जबाब (देखिल) देऊं शकणार नाहींत; आणि (जबाब तर एकीकडेच) त्यांना तर यांच्या बोलाविण्याचीहि खबर नाहीं. ५. आणि जेव्हां (पुनरुत्थानाचे दिवशीं)लोक(जाब देण्यासाठीं) एकत्र गोळा केले जातील, तेव्हां हे (उपास्य, उलट) त्यांचे शत्रु होऊन जातील व यांच्या उपासनेची नकारणी करतील. (ती वेगळीच). ६. आणि जेव्हां आमचीं स्पष्ट स्पष्ट महावाक्यें या (लोकां)स वाचून ऐकविलीं जातात, तेव्हां जे लोक नास्तिक होत ते, सत्य (-पूर्ण कुराण) त्यांच्यापाशीं आलें त्यावेळीं, त्यासंबंधानें म्हणतात कीं, ही तर धडधडीत जादू[1] होय ७. (हे पैगंबरा!) कां (हे लोक कुराणासंबंधानें) म्हणतात कीं हें या (मनुष्या)नें (म्हणजे त्वां) आपल्या मनानें रचिलें आहे.(तूं यांना) सांग कीं जर मी हें आपल्या मनानें रचिलें असेल तर तुम्हीं परमेश्वरापुढें माझ्या कांहींच[2] कामा येऊं शकत नाहींत. ज्या ज्या बाता तुम्हीं लोक कुराणासंबंधानें उडवितां, त्यांस तोच खूप जाणतो. (व तोच) माझ्या व तुमच्या दर्म्यान साक्षी बस्स आहे; आणि तोच क्षमाकर्ता (व)दयाळू होय ८. (हे पैगंबरा ! या लोकांस) सांग कीं मी पैगंबरांत कोणी नवल परीचा (पैगंबर) तर नव्हेंच; आणि मी जाणत[3] नाहीं कीं (पुढें) माझ्याबरोबर काय केलें जाईल व हेंहि नाहीं (जाणत कीं) तुमच्याबरोबर (काय केलें जाईल) ! मला जो आदेश प्रकट होतो मी तर केवळ त्याचेंच अनुकरण करितों; आणि मी (ईश्वरी शिक्षेचें) स्पष्टपणें भय सुचविणारा आहें एवढेंच काय तें. ९. (हे पैगंबरा ! या लोकांस) सांग कीं बरें पाहा तर

(१) नास्तिकांच्या मताप्रमाणें जादुचा अर्थ हा कीं, ज्याप्रमाणें एखाद्या मनुष्यावर मंत्र पढून घातलें जातें; त्याच प्रमाणें कुराण ऐकून लोक त्याच्या पाशांत येऊन जातात.

(२) म्हणजे जर मी हें आपल्या मनानें रचिलें आहें तर त्याचा दुष्परिणामहि मीच भोगीन. तुम्हीं त्यापासून मला वांचवूं शकणार नाहींत. जर हें परमेश्वराकडून प्रकट झालें आहे व आहेहि असेंच, तर तुम्हींच आपली काळजी वाहत राहा.

(३) म्हणजे मी स्वतंत्रपणें अदृष्ट जाणत नाहीं कीं, जगांत काय कोणाच्या पुढें येणार आहे; अथवा ईश्वरभयाच्या दृष्टीनें म्हटलें कीं मी कोणाचाच परिणाम जाणत नाहीं; आपलाहि नाहीं व तुमचाहि नाहीं

खरें; जर हें (कुराण) परमेश्वराकडून आहे व तुम्हीं त्याला नाकारून बसलां; आणि 'बनीइस्राएलां'तून एका साक्षीदारानें असल्या एका (पुस्तकाच्या प्रकट होण्या)ची साक्षहि दिली व त्यानें विश्वासहि धरिला आणि तुम्हीं अहंकारांतच राहिलां; (तर अशा स्थितींत तुमचा काय परिणाम होणार ?) निःसंशय परमेश्वर आज्ञाभंजक लोकांस सन्मार्गाची बुद्धि देत नसतो. १० आणि जे नास्तिक होत ते मुसलमानांसंबंधानें म्हणतात कीं जर (इस्लामधर्म) उत्तम असता, तर हे (साधारण लोक) आमच्याआधींच त्याकडे सरसावून गेले नसते.आणि जेव्हां कुराणाद्वारें यांना सन्मार्गबोध झाला नाहीं, तेव्हां आतां हे (याच्या शिवाय आणखी काय) म्हणतील कीं हें (तर एक) पुरातन थोतांड होय. ११. आणि वास्तविक पाहतां, कुराणाच्यापूर्वीं 'मूसा'चें पुस्तक (म्हणजे तौरात प्रकट होऊन चुकलें) आहे (व तें आपल्या ठिकाणीं खुद्‌ धर्माचा)नेता व (परमेश्वराची) दया होय. आणि हें (कुराणहि त्याच तऱ्हेचें दिव्य) पुस्तक होय; (तें तौरातचें) सत्यत्व दर्शवितें (व) अरबी भाषेंत (आहे); अशा साठीं कीं जे लोक (फारच) शिरजोर होत, त्यांना त्यानें (ईश्वरीशिक्षेचें) भय दाखवावें; आणि जे सुकृत्य करणारे होत त्यांना (ईश्वरप्रसन्नतेचें) शुभवर्तमान (द्यावें). १२. निःसंशय जे लोक म्हणाले कीं, आमचा पालनकर्ता परमेश्वर होय; मग (शेवटपर्यंत याच भावनेवर) दृढ राहिले; तर (परलोकीं) त्यांना (कोणाहि तऱ्हेचें) भय राहणार नाहीं व ते कोणाप्रकारें दुःखीहि होणार नाहींत. १३. हेच तर स्वर्गवासी होत कीं त्यांत ते सदासर्वदा राहतील. हा, ते (जगांत) जीं कर्मं करीत राहिले त्यांचा मोबदला होय. १४. आणि आम्हीं मान-

(१) तो साक्षीदार म्हणजे अबदुल्ला बिन सलाम जे पूर्वीं यहुदी होते ते आहेत, म्हणतात. तथापि कोणीहि असोत; भावार्थ इतकाच कीं, यहुद्यांच्या विद्वानांत जे न्यायीस्वभावाचे होते ते शेवटच्या—कलियुगाचे पैगंबरा विषयींचीं भविष्यवचनें तौरातमध्यें पाहून त्यांची वाट पाहत होते कीं, त्यांच्या गोष्टी ऐकून विश्वास धरावा.

(२) म्हणजे ज्याप्रमाणें पूर्वींपासून खोट्यानाट्या गोष्टी बनत चालल्या आहेत तेंहि त्याच प्रकारचें थोतांड असेल.

वाला आपल्या आईबापाशीं चांगलें (वर्तन) करण्याची ताकीद केली आहे; कीं त्याच्या आईनें कष्टानें त्याला पोटांत वागविलें व कष्टानेंच त्याला जन्म दिला. आणि त्याचें पोटांत वागविणें व त्याचें दूध सोड विणें (कमींत कमी कोठें) तीस महिने (जाऊन पुरें) होतें; येथपर्यंत कीं जेव्हां (मनुष्य)आपल्या प्रौढ वयास पोहोंचतो म्हणजे चाळीस वर्षां(च्या वया)स पोहोंचतो, तेव्हां (परमेश्वरास) प्रार्थना करितो कीं हे माझ्या पालनकर्त्या ! मला या(गोष्टी)ची सुबुद्धि दे कीं तूं माझ्यावर व माझ्या आईबापांवर जे उपकार केले आहेत त्या तुझ्या उपकारांचे मी आभार मानीत राहावेत; आणि या (गोष्टी)चीहि (सुबुद्धि दे) कीं मी असें सुकृत्य करावें कीं ज्यानें तूं राजी होशील; आणि माझ्या संततींत सदाचरण पैदा कर (कीं) माझ्यासाठीं (तें सुखास कारणीभूत होईल). मी (आपल्या सर्व कामांत) तुजकडे वळतों व मी मुसलमानां-(म्हणजे तुझ्या आज्ञाधारक सेवकां)पैकीं आहें. १५. हेच लोक होत कीं (इतर) स्वर्गवासी यां(च्या बरोबरीं)त आम्हीं यांच्या पासून यांनीं जीं चांगलीं कर्में केलीं आहेत तीं स्वीकारूं आणि यांच्या पापांची गय करूं. खरा वायदा जो (जगांत) यांच्याशीं केला जात होता (ही त्याची अमलबजावणी होय) १६. आणि ज्यानें आपल्या आईबापांस म्हटलें कीं तुम्हांस छी: आहे, का तुम्हीं मला झुगारपट्टी देतां कीं (मेल्यापश्चात) मी (पुन्हां जिवंत करून थडग्यांतून) बाहेर काढिलों जाईन ? आणि वास्तविक पाहतां, माझ्यापूर्वीं कित्येक पिढ्या होऊन गेल्या आहेत (पण कोणालाहि मरून जिवंत होतांना पाहिलें नाहीं). आणि (आईबापांची परिस्थिति ही आहे कीं) ते (काकळुतीनें) परमेश्वरापाशीं साह्य मागतात (व मुलाला म्हणतात) कीं तुझा सत्या-नास जावो! तूं विश्वास धर; निःसंशय परमेश्वराचें (पुनरुत्थानाचें) वचन केवळ सत्य होय. तेव्हां (हा त्यांना) उत्तर देतो कीं ह्या तर पूर्वींच्या लोकांच्या केवळ भाकडकथा होत. १७. हेच ते लोक होत कीं 'जिन्न'–दैवत व मनुष्यें यांच्या दुसऱ्या जनता, ज्या यांच्यापूर्वीं

(१) कमींत कमी तीस महिने असे होतात कीं गर्भाची प्रथम अवधि सहा महिने व मग दोन वर्षे दूध पाजण्याचे मिळून तीस महिने झाले.

होऊन गेल्या आहेत त्यांच्याबरोबर हेहि (शिक्षेच्या) वचनास पात्र ठरले. निःसंशय हे लोक (आपल्या कुकर्मांमुळें) नाश पावणारेच होते (ते पावले). १८. आणि (परलोकीं) आपल्या कर्मानुसार सर्वांचे (चांगले अथवा वाईट) दर्जे होतील. आणि (हें) यासाठीं कीं परमेश्वरानें त्या लोकांस त्यांच्या कर्मांचा भरपूर मोबदला द्यावा; आणि त्यांजवर (कोणाहि तऱ्हेचा) जुलूम केला जाऊं नये. १९. आणि त्या (पुनरुत्थानाचे) दिवशीं जेव्हां नास्तिक नरकाग्नीसमोर आणिले जातील (तेव्हां त्यांस बजाविलें जाईल कीं) तुम्हीं आपल्या ऐहिक आयुष्यांत आपले (वाट्याचे) चांगले (चांगले) पदार्थ घेऊन चुकलां व त्यांपासून (मनस्वी) सुखोपभोगहि घेऊन चुकलां. तर आज तुम्हांस फजितीची शिक्षा दिली जाईल; (हा) याचा मोबदला (होय) कीं तुम्हीं (उगाच) हकनाक पृथ्वींत अहंकार करीत होतां; आणि (हा) याचा मोबदला (होय) कीं तुम्हीं आज्ञेचें उल्लंघन करीत होतां. २०. आणि (हे पैगंबरा! या लोकांस) 'आद'(चे लोकां)चा भाऊ 'हूद'(पैगंबरा)ची आठवण करून दे कीं त्यानें आपल्या लोकांस 'आहकाफ'(चे भूप्रदेशा)मध्यें (ईश्वरी शिक्षेचें) भय दाखविलें; आणि (परिस्थिति ही होती कीं) त्यांच्या पुढून व त्यांच्या मागून (म्हणजे पुष्कळसे इतर) भय सुचविणारेहि येऊन चुकले होते; (आणि 'हूद'नें आपल्या लोकांस सांगितलें) कीं तुम्हीं परमेश्वराशिवाय कोणाचीच उपासना करूं नका. मला तुम्हांसंबंधानें (एका) मोठ्या (सक्त) दिवसाच्या शिक्षेचा अंदेशा वाटतो. २१. ते म्हणूं लागले कीं तूं यासाठीं कां आम्हांकडे (पैगंबर बनून) आला आहेस कीं तूं आम्हांला आमच्या उपास्य(देवां)कडून फिरवून टाकावेंस? मग जर तूं (आपल्या दाव्यांत) खरा आहेस तर ज्या (शिक्षे)चा वायदा तूं आम्हां(लोकां)स देत होतास ती (शिक्षा) तूं आम्हांवर आण (पाहूं). २२. ('हूद'नें) म्हटलें (याचें) ज्ञान तर परमेश्वरालाच होय. आणि मला जो (संदेश) देऊन पाठविलें गेलें आहे तो मी तुम्हांस पोहोंचवून देत आहें. परंतु मी तुम्हांस पाहतों आहें कीं तुम्हीं अज्ञानी लोक आहां. २३. मग (त्या लोकांनीं) जेव्हां त्या(शिक्षे)स पाहिलें कीं एक ढग आहे कीं

तो त्यांच्या दऱ्याखोऱ्यांकडे गरारत चालला येत आहे, तेव्हां ते म्हणूं लागले कीं हा तर एक ढग आहे (व तो) आम्हांवर वर्षाव करितो आहेसा (दिसतो. नाहीं, नाहीं ! ढग नव्हे,) किंबहुना ज्या(शिक्षे)साठीं तुम्हीं घाई मचवित होतां तोच हा (ईश्वरी क्षोभ) होय. (म्हणजे मोठा सोसाट्याचा) वारा, कीं ज्यांत दुःखप्रद शिक्षा होय; २४ कीं हा आपल्या पालनकर्त्याच्या हुकमानें प्रत्येक वस्तूचा फन्ना उडवून टाकील. सारांश (खरोखरींच) हे लोक असे (नष्ट) होऊन गेले कीं यांच्या घरांशिवाय आणखी कांहींच दृष्टीस पडत नव्हतें. आज्ञाभंजक लोकांस आम्हीं अशाच रीतीनें सजा देत असतों. २५, आणि आम्हीं त्यांना अशा अशा कामाचें सामर्थ्य दिलें होतें कीं तुम्हां('मक्के'करां)स (त्याचें दशपटहि) सामर्थ्य दिलें नाहीं. आणि आम्हीं त्यांना कान व डोळे व हृदयें हीं (सर्व कांहीं) दिलीं होतीं. परंतु ज्या अर्थीं ते लोक परमेश्वराच्या महावाक्यांचा अव्हेर बाळगित होते, त्या अर्थीं त्यांचे कान त्यांच्या कांहींच कामा आले नाहींत; व त्यांचे डोळे व त्यांचीं हृदयें हींहि (कामा आलीं) नाहींत; आणि ज्या(शिक्षे)ची ते हंशी उडावित होते ती (अखेर) त्यांच्याचवर उलटून पडली. २६. आणि ('मक्के'करांनों!) आम्हीं तुमच्या आसपासच्या (कित्येक) वस्त्यांचा नाश करून टाकिला; व आम्हीं बदलून बदलून (आपल्या सामर्थ्याच्या) निशाण्या (बहुत कांहीं) दाखविल्या कीं, (कसेंहि करून) ते (असल्या कामापासून) माघार घेतील.(परंतु त्यांनीं एक देखील ऐकिलें नाहीं व अखेर शिक्षाग्रस्त झाले). २७. तर परमेश्वराशिवाय ज्या वस्तूंस त्यांनीं (परमेश्वर)सान्निध्य प्राप्त करण्यासाठीं आपले उपास्य बनवून ठेविले होते (त्यांना जर सामर्थ्य होतें तर) त्यांनीं (शिक्षा उतरण्याचे वेळीं) त्यांची कां म्हणून मदत केली नाहीं ? (मदत करणें तर एकीकडेच,) किंबहुना (प्रसंगीं, उलट) यांच्या(दृष्टि)पासून नाहींसे झाले. आणि यांचे खोटे ग्रह व हे जें कुभांड रचित होते त्यांची ही हकीकत होती; (कीं जी आतां उघडकीस आली.) २८. आणि (हे पैगंबरा ! या लोकांस ती गोष्टहि आठवून दे कीं) जेव्हां आम्हीं कित्येक 'जिन्न'–दैवत यांस (घेरून) तुजकडे आणिलें कीं त्यांनीं कुराण ऐकावें; मग जेव्हां ते या(प्रसंगा)वर येऊन हजर झाले तेव्हां ते (एकमेकांस)

बोलूं लागले कीं गप (बसून ऐकत) राहा. मग जेव्हां (कुराणाचें वाचन) पूर्ण झालें, तेव्हां ते आपल्या लोकांकडे परतले कीं (त्यांस) त्यांनीं (ईश्वर-शिक्षेचें) भय सुचवावें. २९. ते (त्यांना जाऊन) म्हणूं लागले कीं हे आमच्या बांधवांनों ! आम्हीं एक पुस्तक ऐकून आलों आहों कीं जें 'मूसा'चे नंतर प्रकट झालें आहे, पूर्वींचीं (पुस्तकें) जीं याच्या वेळीं उपलब्ध आहेत तें त्यांची सत्यता दर्शवितें, सत्याकडे नेतें व सरळ मार्ग दाखवितें. ३०. हे बांधव हो ! (हा पैगंबर 'मोहंमद') जो परमेश्वरातर्फे (विश्वासाकडे) पाचारितो, त्याचें ऐका व परमेश्वरावर विश्वास ठेवा; कीं परमेश्वर तुम्हांस तुमच्या पापांची क्षमा करील आणि (परलोकींच्या) दुःखप्रद शिक्षेपासून तुम्हांला (आपल्या) आश्रयांत घेईल. ३१. आणि (हा पैगंबर) जो परमेश्वरातर्फे (विश्वासाकडे) पाचारितो त्याचें जो कोणी न ऐकील, तो भूपृष्ठावर (कोठेंच पळून परमेश्वराला तर) हारवूं शकत नाहीं; आणि परमेश्वराखेरीज (कोणी) याचे पुरस्कर्तेंहि नाहींत. हे लोक धडधडीत भ्रमांत (पडले) आहेत. ३२. (जे लोक पुनरुत्थानास नाकारितात) त्यांनीं कां (या गोष्टीवर) नजर केली नाहीं कीं ज्या परमेश्वरानें आकाशांस व पृथ्वीस उत्पन्न केलें व त्यांच्या निर्माण करण्यांत त्याला (किंचितहि) थकवा वाटला नाहीं, तो मेलेल्यांस जिवंत करण्यासहि समर्थ आहे ? (आणि) कां

(१) मौलवी शाह अबदुल्कादिर साहेब लिहितात कीं, हजरत पैगंबरसाहेब हज्जचे दिवसांत मक्का शहराबाहेर निघून आले होते व तेथें ते आपल्या मित्रांसह सकाळची नमाज पढूं लागले. त्यावेळीं कित्येक 'जिन्न' लोक कुराण ऐकून गेले व मुसलमान झाले. नंतर त्यांनीं आपल्या लोकांस जाऊन समजाविलें. पण या खेपेस ते हजरत पैगंबरांला भेटले नव्हते. मग पुन्हां पुष्कळ लोक मुसलमान होऊन एके रात्रीं मक्केच्या बाहेर आले; हजरत पैगंबरसाहेबहि एकटेच बाहेर निघाले होते. त्यावेळीं सर्वांनीं कुराण ऐकिलें व शिकून घेतलें, आणि त्यांनीं इस्लाम धर्माचा अंगिकार केला. 'सुरतुल्–जिन्न' यामध्यें त्यांच्या गोष्टी सविस्तर आहेत. जेव्हांपासून पैगंबर साहेबांस वह्य म्हणजे प्रकटीकरण होऊं लागलें, तेव्हांपासून 'जिन्न' लोकांस आकाशाच्या बातम्या कळणें बंद झालें होतें. त्यांना याचें कारण माहीत नव्हतें. कुराण जेव्हां ऐकिलें तेव्हां त्यांनीं जाणिलें कीं याचें प्रकटीकरण होत होतें ह्मणून बातमी बंद केली आहे.

नसावा ? तो तर सर्व शक्तिमान् होय. ३३. आणि ज्या दिवशीं नास्तिक नरकाग्नीसमोर आणिले जातील; (तेव्हां त्यांस विचारिलें जाईल कीं) हा (नरकाग्नि आतांहि) कां सत्य नव्हे ? ते म्हणतील, आह्मांला आमच्या पालनकर्त्याची शपथ होय; अवश्य (सत्य) आहे. तर (परमेश्वर त्यांस) आज्ञा करील कीं (बरें तर,) तुम्हीं जो नास्तिकपणा करीत राहिलां त्याच्याबदलीं (याच्याच) शिक्षेची गोडी चाखा. ३४. तर (हे पैगंबरा !) ज्याप्रमाणें (इतर) हिम्मतवाल्या पैगंबरांनीं (नास्तिकांचे छळ मुकाट्यानें) सहन केले त्याचप्रमाणें तूंहि सहन कर; आणि यांच्यासाठीं (शिक्षेची)घाई मचवूं नकोस.ज्या दिवशीं(पुनरुत्थान)ज्याचा यांना वायदा केला जातो तें हे पाहून घेतील तेव्हां (यांना असें वाटेल कीं)जणूं(जगांत) फार राहिले असतील तर (साऱ्या) दिवसांतून एक घटकाभर. (लोकांस ईश्वराज्ञा पोहोंचवावयाची होती ती) पोहोंचविली. तर (आतां ह्यानंतर) जे लोक आज्ञाभंजक असतील तेच मात्र नाश केले जातील. ३५.

अध्याय ४७ वा.

सूरतु-मोहंमद.

हा मदिना शहरीं प्रकट झाला. यांत ३८ महावाक्यें आहेत. त्याचें नांव 'सूरतु-मोहंमद' म्हणजे हजरत मोहंमद-परमेश्वर त्यांना धन्यवाद व शांति देवो-यांचें प्रकरण असें पडण्याचें कारण हें कीं यांत या महान् व शेवटच्या पैगंबरांचें प्रामुख्य व महत्त्व प्रदर्शित केलें आहे; व यांच्या पुर्वीच्या पैगंबरांविषयीं पुज्यबुद्धि बाळगून यांच्या शिक्षणाप्रमाणें म्हणजे कुराणाप्रमाणें आचरण्यास सांगितलें आहे. शिवाय यांत सद्धर्मसंरक्षणार्थ युद्ध करण्याची पाळी आल्यास तें करण्याचीहि परवानगी आहे; म्हणून याला 'सूरतुल्-किताल'-युद्ध प्रकरण-असेंहि म्हणतात.

परम दयाळू (आणि) कृपाळू परमेश्वराचे नांवानें (मी आरंभ करितों).

ज्या लोकांनीं (सद्धर्मास) नाकारिलें व परमेश्वराच्या मार्गापासून (लोकांस) अडकविलें, परमेश्वरानें त्यांचीं कर्में निष्फळ करून टाकिलीं. १. आणि ज्या लोकांनीं विश्वास धरिला व चांगलीं कामेंहि केलीं; आणि (कुराण) जें 'मोहंमद'ला प्रकट झालें आहे त्यावरहि विश्वास ठेविला कीं तें सत्य होय (व) त्यांच्या पालनकर्त्याकडूनच (प्रकट झालें) आहे; परमेश्वरानें त्यांचीं पातकें त्यांजपासून निरस्त केलीं व त्यांची (ऐहिक व पारमार्थिक) स्थितिहि सुधारिली. २. हें (स्थित्यंतर) या करितां होय कीं, ज्या लोकांनीं (सद्धर्मास) नाकारिलें त्यांनीं असत्याचें अनुकरण केलें आणि ज्यांनीं विश्वास धरिला ते आपल्या पालनकर्त्याच्या सत्य (मार्गा)वर चालले. अशा रीतीनें परमेश्वर लोकांच्या (समजण्या)-साठीं त्यांचेच दृष्टांत सांगतो. ३. तर (मुसलमानांनों ! लढाईत) जेव्हां नास्तिकांशीं तुमची भेटाभेट होईल, तेव्हां (बेलाशक त्यांच्या) माना

उडवून टाका; येथपर्यंत कीं जेव्हां तुम्हीं खूप त्यांचा जोर मोडून टाकाल, तेव्हां तुम्हीं त्यांच्या मुस्क्या बांधून टाका (म्हणजे कैद करा). मग(कैद केल्या)नंतर एक तर परोपकार करून, (सोडून देणें) किंवा खंड घेऊन; येथपर्यंत कीं (शत्रु) लढाईचीं हत्यारें[1] ठेवून देतील. हा (आमचा हुकूम आहे व याची बजावणी झाली पाहिजे). आणि परमेश्वर इच्छिता तर (लढण्याची पाळीच न येती; व एरव्हींच) तो त्यांच्यापासून बदला घेता. परंतु (त्याला तर हें) मंजूर होतें कीं, एकाला एकाशीं (लढवून तुझां सर्वांस) कसून पाहावें. आणि जे लोक परमेश्वराच्या मार्गांत मारले गेले त्यांचीं कर्में परमेश्वर कधींच वांयां जाऊं देणार नाहीं. ४. (किंबहुना) तो त्यांना (उद्दिष्ट) मार्गास लावून देईल व त्यांची अंतर्दशा सुधारील; ५. आणि त्यांना स्वर्गांत नेऊन दाखल करील कीं, ज्याचा अहवाल त्यानें त्यांस (पूर्वींच) सांगून ठेविला आहे. ६. अहो मुसलमानांनों! जर तुम्हीं परमेश्वरा(च्या धर्मा)ची मदत कराल तर तो तुमची मदत करील आणि (शत्रूच्या विरुद्ध) तुमचे पाय दृढ जमवून ठेवील. ७. आणि जे लोक (सद्धर्मास) नाकारितात, त्यांचे पाय उखडून[2] जातील; आणि त्यांचें सारें केलें सवरलें परमेश्वर अक्रीत करून टाकील. ८. हें यासाठीं होय कीं, परमेश्वरानें जो (धर्म) उतरला तो त्यांनीं पसंत केला नाहीं; परिणाम हा झाला कीं, परमेश्वरानें त्यांचीं कर्में अक्रीत करून टाकिलीं. ९. कां हे लोक मुलखांत चालले फिरेल नाहींत? (चालते फिरते) तर ते पाहाते कीं, जे लोक यांच्यापूर्वीं होऊन गेले आहेत त्यांचा कसा परिणाम झाला? परमेश्वरानें त्यांचा विध्वंस करून टाकिला; आणि असलेच कांहीं (दुष्परिणाम या) नास्तिकांसहि

(१) शब्दशः अर्थ तर हा होता कीं 'लढाई आपलीं हत्यारें ठेवून देईल. ही अरबी भाषासरणी होय. मराठींत असें बोलत नाहींत. म्हणूनच आम्हीं हा अर्थ पत्करला आहे. भावार्थ हा कीं शत्रूंत लढण्याची ताकद राहणार नाहीं व लढाई बंद होईल.

(२) शब्दकोशांत 'तअस्' याचे अनेक अर्थ लिहिलेले आहेत. त्यांतून दोन अर्थ येथें उचित आहेत. एक अर्थ आम्हीं जो भाषांतरांत पत्करला आहे तो व दुसरा हा कीं, ते नाश पावतील किंवा त्यांचा सत्यनाश होईल.

(घडणार) आहेत. १०. हें यामुळें कीं होय ज्यांनीं विश्वास धरिला आहे त्यांचा पुरस्कर्ता (व मदतगार) तर परमेश्वर होय; आणि यामुळें कीं नास्तिकांचा कोणीच पुरस्कर्ता (व मदतगार) नाहीं. ११. ज्या लोकांनीं विश्वास धरिला व चांगलीं कामेंहि केलीं, निःसंशय परमेश्वर त्यांना (स्वर्गाच्या अशा) बागांत नेऊन दाखल करील कीं, ज्यांच्या खालून नद्या वाहत असतील; आणि जे नास्तिक होत ते (जगांत निश्चित) सुखोपभोग घेतात, व ज्याप्रमाणें चतुष्पाद जनावरें खात (पीत) असतात त्याप्रमाणें हेहि (वाटेल तें) खातात (पितात); आणि यांचें (शेवटचें) ठिकाण नरकाग्नि होय. १२. आणि (हे पैगंबरा !) तुझी (ही) वस्ति ('मक्का') जेथील लोकांनीं तुला (घरांतून) काढून लाविलें याहूनहि कित्येक वस्त्या फारच बलवत्तर होत्या, कीं आम्हीं त्यांचा नाश करून टाकिला व कोणीहि त्यांच्या मदतीस उभा राहिला नाहीं. १३. तर कां जे लोक आपल्या पालनकर्त्याच्या (सरळ व) खुल्या मार्गावर होत ते, ज्यांचीं कुकर्में त्यांना सुशोभित करून दाखविलीं गेलीं आहेत व जे आपल्या मनेच्छेप्रमाणें वागतात, त्यांजसारखेच (झाले गेलेले) आहेत? १४. ज्या स्वर्गाचें अभिवचन (परमेश्वराला) भिऊन वागणाऱ्यांस दिलें जातें त्याची तऱ्हा अशी होय कीं, त्यांत (अशा) पाण्याच्या नद्या होत कीं ज्यांत (नांवासहि) वास नाहीं, व (अशा) दुधाच्या नद्या होत कीं, ज्यांची रुचि (मुळींच) बदलली नाहीं, आणि (अशा) मद्याच्या नद्या होत कीं जें सेवन करणाऱ्यांस फारच रुचिकर लागेल; व (तशाच) स्वच्छ (व निर्मल) मधाच्या नद्याहि होत; आणि त्यांना तेथें हरतऱ्हेची फळफळावळ (प्राप्त) होईल व त्यांच्या पालनकर्त्याकडून (पापांची) क्षमा (ती वेगळीच). (कां अशा स्वर्गाचे रहिवाशी,) जे लोक नित्य अग्नींत (पडून जळत) असतील आणि (तहान लागेल तर) त्यांना कढ आलेलें पाणी पाजलें जाईल व तें (मारून) त्यांच्या आंतड्यांचे तुकडे तुकडे करून टाकील, त्यांच्या सारखेच होऊं शकतात? १५. आणि (हे पैगंबरा !) यांच्यांतून कोणी असेहि होत कीं, जे (कुराण ऐकण्यासाठीं दिसण्यांत) तुजकडे कान तर लावतात; परंतु जेव्हां तुझ्या पासून (उठून) बाहेर जातात, तेव्हां ज्या लोकांस (धर्मविषयक) ज्ञान

दिलें गेलें आहे त्यांस ते विचारितात, (काय हो!) या (गृहस्थानें) नुकेंच आतां काय सांगितलें? हेच लोक होत कीं, ज्यांच्या अंतःकरणांवर परमेश्वरानें मोहोर लावून टाकिली आहे व ते आपल्या मनेच्छेप्रमाणें वागतात. १६. आणि जे लोक सन्मार्गोन्मुख होत (ते जेव्हां जेव्हां कुराण ऐकतात तेव्हां तेव्हां) त्यांना परमेश्वर (या कुराणाच्या प्रभावानें आणखी) अधिकाधिक सन्मार्ग दाखवितो; आणि (तशीच) त्यांना (परमेश्वराला) भिऊन आचरणें(ची सुबुद्धि) देतो. १७. तर कां हे लोक फक्त (पुनरुत्थानाच्या) घटकेची वाट पाहतात कीं, ती एकदम यांच्यापुढें यावी? तथापि तिच्या निशाण्या[1] तर येऊनच चुकल्या आहेत. मग जेव्हां ती (घटका) यांच्यासमोर येऊन ठेपेल तेव्हां यांचें समजणें यांना काय (उपयोगी) होणार? १८. तर (हे पैगंबरा! पक्कें) जाणून ठेव कीं, परमेश्वराशिवाय अन्य कोणी उपास्य (देव) नाहीं; आणि तूं (मजपाशीं) आपल्या[2] पापांची क्षमा मागीत रहा व (तशीच) विश्वासू पुरुष व विश्वासू स्त्रियांसाठींहि (क्षमा मागीत राहा). आणि (कामकाजासाठीं) तुम्हां लोकांचें चालणें फिरणें व (विश्रांतिकरितां घरांत येऊन) राहणें हें(सर्व) परमेश्वराला माहीत आहे. १९. आणि ज्यांनीं (खरा) विश्वास धरिला

(१) पुनरुत्थानाच्या जवळ येण्याच्या निशाण्यांत सर्वांत मोठी निशाणी, आमच्या या शेवटच्या म्हणजे कलियुगाच्या पैगंबरांचें प्रगट होणें व पाठविलें जाणें हें होय; तर तें होऊन चुकलें. याशिवाय हजरत पैगंबरसाहेबांच्या वचनसंग्रहांत पुनरुत्थानाचीं पुष्कळ चिन्हें उपलब्ध आहेत; त्यांतल्यात्यांत पाप व बदफैलीचें पसरणें आणि धर्मज्ञानाचें उच्चाटन होणें वगैरे वगैरे.

(२) पैगंबरांस उद्देशून परमेश्वर जें कांहीं आज्ञापितो तें त्यांच्या अनुयायांस शिक्षण असतें. म्हणूनच पैगंबरसाहेब दिवसांत शंभरदां परमेश्वराची क्षमा भाकीत असत व लोकांस कित्ता घालून देत असत कीं, त्यांनीं आपल्या पापांबद्दल व इतर विश्वासू लोकांच्या पापांबद्दल स्वार्थबुद्धि न बाळगतां क्षमा मागीत राहावें. यावरून पैगंबरावेर पापारोप करणें हा निव्वळ मूर्खवाद होय. तर हजरत मोहंमद पैगंबरसाहेब इतर पैगंबरांप्रमाणें निष्पाप होते; कारण त्यांनीं पाप—ईश्वराज्ञोल्लंघन-कधींहि केलें नाहीं. ईश्वरप्रणीत कुराणास अनुसरून त्यांचें नित्य वर्तन असे.

आहे ते ही उत्कंठा जाहीर करतात कीं जर ('जिहाद'–धर्मयुद्धा-संबंधीं) एखादा अध्याय प्रकट होईल तर बरें होईल (कीं सर्व त्या हुकमाची अमल बजावणी करतील). मग जेव्हां एखादा स्पष्ट व असंदिग्ध अध्याय प्रकट होईल व त्यांत लढाईचा उल्लेखहि असेल; तेव्हां(हे पैगंबरा !) ज्या लोकांच्या अंतःकरणांत (दांभिकपणाचा) रोग होय त्यांना तूं पहाशील कीं ते तुजकडे असे (भयभीत होऊन) पाहात आहेत कीं जशी एखाद्याला मृत्यूची मूर्च्छा येते (व त्याचे डोळे फाटलेलेच राहून जातात). तर त्यांना उचित होतें, २०. (पैगंबराचें) आज्ञापालन (करणें) व (कांहीं विचार-ल्यास) यथायोग्य (निस्पृहपणें) उत्तर देणें; आणि जेव्हां (लढाईचा-) हुकूम निश्चित होईल तेव्हां हे लोक परमेश्वराला सत्य जाणित असतील, तर हेंच त्यांच्याठायीं उत्तम होय. २१. तर (दांभि-कांनों !) कां तुम्हांला हें कांहीं दुरापास्त आहे, कीं जर (जिहाद–धर्मयुद्ध करण्यापासून) तुम्हीं फिरून पडाल तर (अशा स्थितींतहि) मुलखांत तुम्हीं नासाडी माजवूं लागाल व आपले आप्तसंबंध तोडूं लागाल ? २२. हेच लोक होत कीं ज्यांना परमेश्वरानें शापग्रस्त केलें व यांना (सत्यगोष्टी कडून) बहिरे केलें आणि (सरळ मार्गाकडून) यांचे डोळे आंधळे करून टाकिले. २३. कां हे लोक कुराणा(च्या अर्था)चें मनन करीत नाहींत ? अगर (यांच्या) अंतःकरणावर कुलपें (लागलेलीं) आहेत ? २४. निःसंशय ज्या लोकांस (धर्माचा) सरळमार्ग स्पष्टपणें दिसून आला (व) त्या उपरांतहि ते आपल्या मागल्या पायींच फिरून गेले; त्यांना सैतानानें झुगारपट्टी दिली आहे व त्यांच्या (आशेच्या) दोऱ्या लांबविल्या

(१) भावार्थ हा कीं; जिहाद–धर्मयुद्ध–जें केलें जातें तें मुलखांत शांतता नांदावी म्हणून. आणि दांभिक लोक जे त्यापासून जीव चोरतात व धर्म-युद्धास फंदफितुर समजतात तर हें त्यांचें निमित्त आहे. युद्ध न केलें जाईल तरीहि हे लोक यादवी व लूटमार करीत राहतात व आप्तसंबंध वगैरे कोण-त्याच गोष्टीचा विचार ठेवित नाहींत; आणि पुढेंहि असले बखेडे करायास चुकणार नाहींत.

(२) मूळ अर्थ 'त्यांना अवकाश देऊन ठेविला आहे' असा आहे. आह्मीं बरोबर अर्थबोध व्हावा म्हणून (आशारूपी) दोऱ्या लांबविल्या' असें लिहिलें

आहेत. २५. हें (या लोकांचें फिरून जाणें) या कारणामुळें होय कीं जे लोक (कुराण) जें परमेश्वरानें प्रकट केलें आहे, त्यास नापसंत करतात (उदाहरणार्थ यहुदी), त्यांस हे (दांभिक) सांगत राहतात कीं कित्येक प्रकरणांत आम्हीं तुमच्याच सल्ल्याप्रमाणें चालूं; आणि परमेश्वर त्यांच्या चोरट्या कुजबुजीस (खूप) जाणतो. २६. मग जेव्हां दूत यांचे प्राण हरण करितील (व) यांच्या तोंडावर व यांच्या ढुंगणावर मारीत जातील तेव्हां त्यांची कशी (गत) होईल? २७. ही (त्यांची गत) यासाठीं (होईल) कीं, जी गोष्ट परमेश्वराची खप्पा मर्जी करिते तिचेंच ह्यांनीं अनुकरण केलें व त्याची प्रसन्नता पसंत केली नाहीं; म्हणून परमेश्वरानेंहि त्यांचीं कर्में अक्रीत करून टाकिलीं. २८. कां ज्या लोकांच्या मनांत (दांभिकपणाचा)रोग आहे ते या विचारांत आहेत कीं परमेश्वर त्यांचे हृदयस्थ द्वेष कधींच उघडकीस आणणार नाहीं? २९. आणि (हे पैगंबरा!) आम्हीं इच्छितों तर तुला हे लोक (अशा चांगल्या तऱ्हेनें) दाखवून देतों कीं तूं त्यांना त्यांच्या चेहऱ्यानेंच ओळखून घेतास; आणि (एरवींहि) तूं त्यांना (त्यांच्या) बोलण्याच्या छटेंतच अवश्य ओळखून घेशील. आणि परमेश्वर तुम्हां सर्वांच्या कृत्यांस (खूप) जाणतो. ३०. आणि (मुसलमानांनों!) तुम्हां (सर्वां)स आम्हीं अवश्य पडताळून पाहूं; येथपर्यंत कीं तुमच्यांत जे धर्मयोद्धे व (लढाईचीं संकटें) सहन करणारे होत त्यांस आम्हीं (चांगल्या-प्रकारें) जाणून घेऊं आणि तुमचा अहवालहि ताडून पाहूं. ३१. निःसंशय ज्या लोकांवर (धर्माचा) सरळमार्ग स्पष्ट जाहीर होऊन गेला, (व) त्यानंतर त्यांनीं (त्यास) नाकारिलें व परमेश्वराच्या मार्गापासून (लोकांस) प्रतिबंध केला आणि पैगंबराचा विरोध केला, हे लोक परमे-

---

आहे. मतलब हा कीं सैतानानें त्यांना समजावून ठेविलें आहे कीं, जिहाद न कराल तर बहुतकाळ जगाल.

(१) दांभिक लोक जगजाहिरपणें मुसलमानांशीं विरोध करीत नव्हते. परंतु आंतल्या आंत यहुद्यांशीं मिळालेले होते. अध्याय ५९ सुरतुल–हश्र्च्या ११ व्या महावाक्यांत, दांभिकांचे जे बोल दिले आहेत त्याच प्रकारची ही कुजबुज व चोरटे संभाषण असावें.

श्वराला तर कोणाहि तऱ्हेचें नुकसान पोहोंचवूं शकणार नाहींत; किंबहुना तो त्यांचींच कर्मे अक्रीत करून टाकील. ३२. अहो मुसलमानांनों! परमेश्वराची आज्ञा पाळा व पैगंबराची आज्ञा पाळा; आणि (पैगंबराचा विरोध करून) आपलीं कर्मे निष्फळ करूं नका. ३३. निःसंशय ज्या लोकांनीं नास्तिकपणा केला व (लोकांस) परमेश्वराच्या मार्गापासून अडविलें आणि नास्तिक असतांनाच मरून गेले; त्यांस परमेश्वर कधींहि क्षमा करणार नाहीं. ३४. तर (मुसलमानांनों!) नेभळे बनूं नका आणि (स्वतः निरोप पाठवून शत्रूंस) समेटाकडे बोलावूं नका; व (जाणून असा कीं अखेर) तुम्हींच वरचढ राहाल. आणि परमेश्वर तुमच्या संगतीं आहे व तुमच्या कर्मां(च्या पुण्यफळां)त कधींहि कोणाहि प्रकारची कमी करणार नाहीं. ३५. हें इहलौकिक आयुष्य (ह्मटलें म्हणजे) केवळ खेळ व तमाशा होय. आणि जर तुम्हीं (परमेश्वरावर) विश्वास ठेवाल व (त्याला) भीत राहाल, तर तो तुम्हांस तुमचीं प्रतिफलें देईल आणि तो (आपल्यासाठीं) तुमचे माल तुम्हांपासून मागणार नाहीं. ३६ (आणि असें समजा,) जर तो तुम्हांपासून (आपल्यासाठीं) तुमचे माल मागील व तुम्हांस अगदींच निकड लावील, तर तुम्हीं (अवश्य) कृपणपणा कराल व त्यानें तुमचे हृदयस्थ द्वेष[१] उघडकीस येतील. ३७. तुम्हीं लोक ऐकून घ्या कीं, (परमेश्वराला तर तुम्हीं काय द्याल?) तुम्हीं तर असे (मनाचे कृपण) आहां कीं तुम्हांला परमेश्वराचे मार्गांत (आपल्या सार्वजनिक कल्याणासाठीं) खर्च करावयास बोलाविलें जातें, यावरहि तुमच्यांत असे (बहुतेक) आहेत कीं जे कृपणपणा करतात; आणि जो कृपणपणा करितो तो खरोखरींच खुद्द आपल्याचठायीं कृपणपणा करितो. नाहींपेक्षां, परमेश्वर तर निरपेक्ष होय व तुम्हीं (त्याचे) गरजवंत आहां. आणि जर तुम्हीं (ईश्वरी आज्ञेकडून) तोंड फिरवाल, तर (परमेश्वर) तुमच्या शिवाय दुसऱ्या लोकांस (तुमच्या ऐवजीं) आणून बसवील; व मग ते तुम्हांसारखे (संकोचित मनाचे) होणार नाहींत ३८.

---

(१) द्वेष म्हणजे प्रत्येक कृपणास याचकांशीं सामान्यतः असतो तो; अथवा पूर्वींपासूनच मुसलमानांशीं त्या लोकांच्या मनांत जो द्वेष होता तो असावा.

अध्याय ४८ वा.

सूरतुल्-फत्ह्.

'सूरतुल्-फत्ह्' हा अध्याय **मदिनेंत** प्रकट झाला. व यांत २९ आयात–महावाक्यें आहेत. याचें 'सूरतुल्-फत्ह' ह्मणजे विजयाचें प्रकरण असें नांव पडण्याचें कारण हें कीं, यांत **होदे**बिया येथें हजरत पैगंबरसाहेबांचा नास्तिकांशीं झालेला तह कीं, ज्याचें पर्यवसान तहाच्या दोन वर्षांनंतर मुख्य क्षेत्र **मक्के**च्या विजयांत झालें त्याचें व '**खैबर**' येथें पुढें लवकरच झालेल्या विजयाचें वर्णन आहे. आणि **फारस** म्हणजे **इराण** व **रोम** ह्मणजे **ग्रीस** इकडील मोठमोठे विजय कीं जे **खलिफा** म्हणजे हजरत पैगंबर साहेबांनंतरचे लोकनियुक्त धर्माध्यक्ष व राजे यांच्या **व** प्रमुखत्वानें हजरत **उमर** बिन **खत्ताब** यांच्या अमदानींत घडून आले त्यांचें भविष्यरूपानें दिग्दर्शन झालें आहे; म्हणून हें नांव पडलें.

परम दयाळू (आणि) कृपाळू परमेश्वराच्या नांवानें (मी आरंभ करितों)

(हे पैगंबरा! हा 'हुदेबिया'चा तह म्हटला म्हणजे) खरोखरींच आम्हीं तुला एक प्रत्यक्ष विजय (मिळवून) दिला आहे; १. अशासाठीं कीं,

---

(१) **हि**जरी सनाच्या सहावें वर्षीं हजरत पैगंबर साहेबांनीं स्वप्नांत पाहिलें कीं, मुसलमान **मक्के**च्या सन्माननीय मशीदींत गेले आहेत व तेथें 'एहराम' म्हणजे हज्जचीं वस्त्रें उतरण्यासाठीं कोणी बसून डोसकें मुंडवीत आहेत व कोणी केंस कातरवीत आहेत. सारांश पैगंबरांचें स्वप्न खोटें होत नसतें. पैगंबरांनीं 'उमरा'–तीर्थ–करायाचा बेत करून ते **मक्के**च्या जवळ जवळ पोहोचले; तेव्हां तेथील कुरेशी नास्तिक वगैरे हें ऐकून लढाई देण्यासाठीं सज्ज होऊन बाहेर आले. त्यांची तयारी पाहून पैगंबर साहेबांनीं **हु**देबिया येथें तळ दिला; व उभयपक्षांत तहाचें बोलणें चाललें. अखेर मोठ्या परिश्रमानें तह ठरला. तो असा:–दहा. वर्षांपर्यंत मुसलमानांमध्यें व कुरेशीयांमध्यें लढाई

(तूं या विजयाच्या आभारप्रदर्शनार्थ सद्धर्माच्या प्रगतीकरितां अधिकाधिक झटावेंस; आणि) परमेश्वरानें (त्याच्या ऐवजीं) तुझें मागचें व पुढचें पाप क्षमा करावें व तुजवर आपले उपकार पूर्ण करावेत आणि तुला (धर्माच्या) सरळ मार्गावर चालवावें (कीं कोणीहि तुझ्या आड येऊं नये); २. आणि हें कीं, परमेश्वरानें तुला जबरदस्त साहाय्य करावें. ३.

बंद राहावी, व हजरत पैगंबर साहेबांनीं या वेळीं 'उमरा'–तीर्थ केल्यावांचून परतावें व पुढील सालीं 'उमरा' करावा; पण त्यावेळींहि कोणा मुसलमानानें म्यानेंतून तलवार काढूं नये व तीन दिवसांपेक्षां अधिक **मक्के**त राहूं नये. तहाच्या मध्यंतरीं कोणी मुसलमान **कुरे**शीयांस जाऊन मिळेल तर त्यास **कुरे**शीयांनीं परत देऊं नये; पण त्यांचा कोणी मनुष्य मुसलमानांकडे आल्यास त्यांनीं त्यांस परत द्यावें. हा तहनामा पैगंबर साहेबांनीं दबून केला म्हणून मुसलमानांस फारच वाईट वाटलें. त्यावेळीं कित्येक मुसलमानांच्या मनांत हा विचार आला कीं, पैगंबरांनीं हें कसलें स्वप्न पाहिलें होतें? कित्येक दांभिक तर अशी शंका काढूं लागले होते कीं, जर परमेश्वर इस्लामाचा पुरस्कर्ता असता तर हा तह दबून कां केला जाता? कांहीं लोक पहिल्यानेंच मागें राहून गेले होते त्यांना खात्री होती कीं मुसलमानांस **मक्के**कर आंत शिरूं देणार नाहींत;व झालेंहि असेंच. हा तह दिसण्यास दबून केला गेला; परंतु त्यांत खरोखरींच मुसलमानांची जीत होती. कारण प्रथमावस्थेंत नित्य लढाई होत असल्यामुळें ती त्यांना पणपूं देत नसे. त्यांना हेंहि माहीत होतें कीं, कुरेशीयांकडून अवश्यच तह होईल व झालाहि. तो असा कीं, **बनी–खु**जाअः व **बनी–बक्**र् हीं दोन घराणीं होतीं. **बनी–खु**जअः हे मुसलमानांचे तरफदार होते व **बनी–बक्**र् हे **कु**रेशीयांचे तरफदार होते; तर तहाप्रमाणें या दोन्ही घराण्यास तहाच्या अटी पाळणें आवश्यक होतें ; परंतु हे उभयतां लढले; व कुरेशीयांनीं गुप्त रीतीनें **बनी–ब**क्रला कुमक दिली, अशा रीतीनें **हु**देबियाचा तह मोडून गेला. मुसलमानांस वादाचें कारण मिळालें व त्यांनीं **मक्के**वर स्वारी केली. परमेश्वराची करणी अशी झाली कीं **मक्का** लढल्या भिडल्यावाचून जिंकिला गेला.

(२) मागचें पाप म्हणजे कुराण प्रकट होण्याच्या अगोदर जीं अपुरीं धर्म शास्त्रें होतीं व ज्यांस कुराणानें खोडून टाकिलें आहे त्या प्रमाणें पैगंबर होण्या

तो (परमेश्वर)च तर होता कीं, ज्यानें मुसलमानांच्या अंतःकरणांत शांति उतरली; कीं, त्यांच्या (पूर्वीच्या) विश्वासाबरोबर आणखीहि त्यांचा विश्वास वाढावा. आणि आकाश व पृथ्वी (च्या सृष्टीं)चीं सैन्यें (सारीं) परमेश्वराचींच होत; आणि परमेश्वर (हरेक वेळेचें प्रयोजन) जाणता (व) बुद्धिमान् होय. ४. (आणि मुसलमानांच्या मनांत शांति भरविण्याचा एक उद्देश हाहि होता) कीं (त्यांनीं इस्लामावर दृढ राहावें व अखेर) परमेश्वरानें विश्वासू पुरुष व विश्वासू स्त्रीयांस (स्वर्गाच्या) अशा बागांत नेऊन दाखल करावें कीं, ज्यांच्याखालून नद्या वाहत असतील (व ते) नित्यनिरंतर त्या (बागां)तच राहतील; आणि (तसेंच हें कीं,) त्यांच्यापासून त्यांच्या पापांचें निरसन करावें. आणि परमेश्वरासमीप हें मोठें साफल्य होय. ५ आणि(तसेंच हें कीं)दांभिक पुरुष व दांभिक स्त्रिया आणि मूर्तीपूजक पुरुष व मूर्तीपूजक स्त्रिया कीं जीं परमेश्वरासंबंधानें(तऱ्हेतऱ्हेचे) वाईट ग्रह बाळगितात त्यांस त्यानें शिक्षा द्यावी.आतां यांच्यावरच अरिष्टाचें परचक्र आलें. आणि परमेश्वर यांच्यावर कोपायमान झाला; आणि त्यानें यांस शापग्रस्त केलें. आणि (याशिवाय) त्यानें यांच्याकरितां 'जहन्नम'–नरकाग्नि तयार करून ठेविला आहे. आणि तें फारच वाईट ठिकाण होय. ६. आणि आकाशां(च्या) व पृथ्वीं (च्या सृष्टीं)चीं सैन्यें (सर्व) परमेश्वराचींच होत आणि परमेश्वर परम समर्थ व बुद्धिमान होय. ७. (हे पैगंबरा !) आम्हीं तुला (आपल्या व्यक्ति व विशेषणांचा) साक्षी आणि (विश्वासूंना) शुभवर्तमान व (नास्तिकांस)भय ऐकविणारा (करून) पाठविला आहे.८. आणि (मुसलमानांनों ! आम्हीं याला यासाठीं पैगंबर बनवून पाठविलें आहे) कीं तुम्हीं लोकांनीं परमेश्वर व त्याचा पैगंबर यांचा विश्वास धरावा व (परमेश्वराच्या धर्माची मदत करून) परमेश्वरास मदत करावी व त्याचा आदर बाळगावा; आणि सकाळसंध्याकाळ त्याच्या पवित्र्यवर्णनांत लागून राहावें. ९. (हे पैगंबरा !) जे लोक ('हुदेबिया'चे

पूर्वींचें तुझें आचरण; पुढचें पाप जे पैगंबरी पद मिळाल्यानंतर व या विजया पूर्वी शत्रूंच्या भीतीनें धर्मप्रसारांत जी हयगय व कोताई होत होती ती. ही पैगंबराच्या अनुयायांसही लागू करता येते. कारण पैगंबराच्या आदेशांत अनुयायांसहि शिक्षण असतें.

तहाचेवेळीं) तुझ्या हातावर हात देऊन (लढण्यामरण्याची) प्रतिज्ञा[1] करीत आहेत, ते (केवळ तुझ्याशीं नव्हे तर) परमेश्वराशीं प्रतिज्ञा करीत आहेत; (कारण तुझा नव्हे तर) परमेश्वराचा हात[2] त्यांच्या हातावर होय. म्हणून जो (असें पक्कें वचन दिल्यावर तें) वचन मोडून टाकील; तर तो जें वचन मोडील त्याचा दुष्परिणाम खुद्द त्याच्याच पुढें येईल. आणि जो कोणी, परमेश्वराशीं त्यानें जो करार केला आहे तो पुरा करील, त्याला परमेश्वर लवकरच मोठें प्रतिफल देईल. १०. (हे पैगंबरा!) गांवढळ लोक जे मागें राहून गेले (व या 'हुदेबिया'चे

(१) अरबींत 'बैअत' या शब्दाचा अर्थ हातावर हात देऊन आपल्या राजास किंवा अध्यक्षास तुम्हीं सांगितलेल्या गोष्टी आम्हांला मान्य आहेत व त्याप्रमाणें आम्हीं वर्तू असें प्रतिज्ञेवर कबूल करणें किंवा थोडक्यांत बोलावयाचें म्हणजे स्वराजनिष्ठा जाहीर करणें असा होतो. वास्तविक पाहतां, ही, प्रजेनें किंवा सैन्यानें घ्यावयाची एक शपथ असते.

(२) परमेश्वर निरवयव व निराकार ह्मणून हात या शब्दाचा अक्षरशः अर्थ न घेतां, आश्रय, सहाय्य, सामर्थ्य किंवा असाच कोणी एखादा अर्थ घेतला पाहिजे. परमेश्वरानें कुराण हें आम्हां मानवांच्या भाषासरणीस अनुसरून प्रकट केलें आहे. ह्मणून परमेश्वराचे हात, पाय व तोंड वगैरे कल्पून त्याला सावयव व साकार मानणें बरोबर नव्हे. अशाच कल्पना मूर्तीपूजेच्या बुडाशीं असाव्यात हें संभवित आहे. परमेश्वराचा हात त्यांच्या हातावर आहे ह्मणजे परमेश्वर वरून निरीक्षित आहे व पैगंबरास ते शपथेवर जें अभिवचन देतात त्याचा तो साक्षी असून त्याचें प्रतिफल तो त्यांना देईल. अगर लोकांनीं ही जी शपथ वाहिली आहे ती परमेश्वराची मर्जी संपादण्यासाठींच होय; तर परमेश्वरानें हजरत पैगंबरसाहेबांचें आपल्याशीं असलेलें सान्निध्य प्रदर्शित करण्यासाठीं म्हटलें कीं, पैगंबरांचे हातावर शपथ वाहणें हें जणुं काय परमेश्वराचे हातावर शपथ वाहण्यासारखें आहे. पैगंबरांच्या ईश्वरसान्निध्यासंबंधानेंहि कुराणांत अशीं अनेक महावाक्यें असूनहि आम्हीं मुसलमान लोक, ज्याप्रमाणें खिस्ती लोक बायबलांतील मती, योहान्न वगैरे मनुष्यांनीं लिहिलेल्या शुभवर्तमानांच्या शब्दांमुळें भ्रमिष्ठ होऊन हजरत येशूस परमेश्वर मानतात त्याप्रमाणें न मानतां पैगंबरास पैगंबरच मानितों.

सफरींत सामील झाले नाहींत) ते आतां तुझ्यासमक्ष (खोटेंनाटें निमित्त) सांगतील कीं आम्हीं आपल्या मालमत्तेच्या व बायकापोरांच्या सांभाळण्यांत गुंतून राहिलों; म्हणून तूं आमचा (हा) अपराध परमेश्वरा-पासून) क्षमा करीव. (हे लोक) आपल्या जिव्हांनीं अशा गोष्टी बोलतात कीं ज्या यांच्या मनांत नाहींत.(हे पैगंबरा! तूं यांना)सांग कीं जर परमेश्वर तुम्हांस नुकसान पोहोंचवूं इच्छील अथवा तुम्हांस फायदा पोहोंचवूं इच्छील, तर कोण असा आहे कीं जो परमेश्वरापुढें(यांपैकीं)तुमचें कांहींहि करण्याची सत्ता बाळगितो ? (मालमत्ता व बायकापोरांचें तर निमित्तच निमित्त होय.) किंबहुना (गोष्ट ही होय कीं) जें कांहींहि तुम्हीं लोक करितां त्याशीं परमेश्वर वाकब होय. ११. (आणि तो जाणतो कीं तुम्हीं मालमत्ता व बायकांपोरांमुळें मागें राहिलां नाहींत;) किंबहुना (भीतीमुळें मागें राहिलां व) तुम्हीं असें समजलां कीं पैगंबर व मुसलमान हे आपल्या पोरांबाळांकडे कधींहि परतून येणारच नाहींत. आणि ही (गोष्ट) तुमच्या मनांत सुशोभित केली गेली होती; आणि तुम्हीं (तऱ्हेतऱ्हेच्या) वाईट कल्पना करूं लागलां होतां. आणि (असल्या विचारांनीं) तुम्हीं लोक आपणच हानि भोगणारे झालांत. १२. आणि जो कोणी परमेश्वर व त्याचा पैगंबर यांजवर विश्वास न ठेवील, तर आम्हीं (असल्या) नास्तिकांसाठीं (नरकाचा) धगधगीत अग्नि तयार करून ठेविला आहे. १३. आणि आकाशाचें व पृथ्वीचें राज्य परमेश्वराचेंच होय. तो ज्याला इच्छील त्याला क्षमा करील व ज्याला इच्छील त्याला शिक्षा देईल. आणि परमेश्वर मोठा क्षमा कर्ता (व) दयाळू होय. १४. (मुसलमानांनों !) आतां जेव्हां तुम्हीं ('खैबरे'ची) लूट घेण्यासाठीं जाऊं लागाल तेव्हां

---

(१) हुदेबिया येथील तह करून मोकळे झाल्यावर हजरत पैगंबर साहेब मदिने पासून कांहीं अंतरावर आलेल्या खैबर शहराकडे वळले; कारण तेथील यहुदी मुसलमानांस नेहमीं त्रास देत असत व त्यांच्या शांततेचा भंग करीत असत. खैबर येथें मोठमोठे अभेद्य किल्लेकोट असतांहि त्यावर मुसलमान काबिज झाले व पुष्कळ लुटीचा माल त्यांच्या हातीं लागला. खैबरच्या लुटी संबंधानें परमेश्वराची अशी आज्ञा होती कीं जे लोक हुदेबियाच्या प्रवासांत संगतीं होते त्याच लोकांस इचा हक्क आहे. दांभिक लोक जे हुदेबियांत मागें

जे लोक ('हुदेबिया'चे सफरींत) मागें राहून गेले होते ते (तुम्हांस) ह्मणूं लागतील कीं आम्हांलाहि तुम्हीं आपल्या संगतीं येऊं द्या; (यांत) त्यांचा उद्देश हा होय कीं परमेश्वराच्या वाणीस बदलून टाकावें; (म्हणजे ती पुरी होऊं देऊं नये. हे पैगंबरा ! तूं या लोकांस) सांग कीं तुम्हांस कधींहि आम्हां संगतीं येतां येणार नाहीं; परमेश्वरानें अगोदरच असें सांगितलें आहे. हें ऐकून (हे लोक) म्हणतील (कीं परमेश्वरानें तर काय सांगितलें असेल) पण (गोष्ट ही होय कीं) तुम्हीं आह्मांशीं मत्सर[1] बाळगितां. (मत्सर नव्हे;) पण हे लोक (मुळ हेतु) फारच कमी समजतात; (कीं ही, 'हुदेबिया'चे सफरींत मागें राहून जाण्याची शिक्षा होय.) १५. (हे पैगंबरा !) गांवढळ लोक जे ('हुदेबिया'चे सफरींत) मागें राहून गेले त्यांस सांगून ठेव कीं, तुम्हीं लवकरच ('इराण'च्या व 'रोम' म्हणजे 'ग्रीक'च्या) मोठ्या लढवय्या राष्ट्रां(चा सामना करण्या)साठीं[2] बोलाविले जाल; कीं तुम्हीं त्यांच्याशीं (एक तर) लढत राहल किंवा ते मुसलमानच होऊन जातील. म्हणून (त्या प्रसंगीं) जर तुम्हीं (परमेश्वराचा) हुकूम मानाल तर परमेश्वर तुम्हांस उत्तम मोबदला देईल; आणि जसें तुम्हीं पूर्वीं ('हुदेबिया'चे सफरींत) तोंड चुकविलें होतें तसेंच जर तुम्हीं तोंड चुकवाल, तर तो तुम्हांला दुःखदायक शिक्षा करील. १६. (कोणा) आंधळ्यावर सक्ती नाहीं (कीं त्यानें खामखा युद्धांत सामील व्हावेंच), व (कोणा) लंगड्यावर सक्ती नाहीं आणि (कोणा) आजाऱ्यावरहि सक्ती नाहीं. आणि जो परमेश्वर व त्याचा पैगंबर यांचा हुकूम मानील त्याला (परमेश्वर स्वर्गाच्या अशा) बागांत नेऊन दाखल करील कीं, ज्यांच्या खा-

---

राहून गेले होते त्यांनीं खैबरच्या स्वारींत मुसलमानांबरोबर जाऊं इच्छिलें व त्यांचा उद्देश हा होता कीं खैबरच्या लुटींत भाग घ्यावा. परंतु पैगंबर साहेबानीं त्यांस परवानगी दिली नाहीं.

(१) तुम्हीं मत्सरामुळें आम्हांस बरोबर घेत नाहींत कां, खैबरचे लुटींतून कोठें आम्हीं वांटा घेऊं नये.

(२) रोम ह्मणजे ग्रीक व इराण येथील लढाया हजरत उमरच्या कारकीर्दीत झाल्या आहेत ह्मणून हें महावाक्य हजरत उमरच्या भव्य खिलाफतीचें— ह्मणजे हजरत पैगंबरांच्या प्रतिनिधित्वाचें-शुभवर्तमान होय.

लून नद्या वाहत असतील; आणि जो तोंड चुकवील त्याला तो दुःख-कारक शिक्षा करील. १७. (हे पैगंबरा !) मुसलमान जेव्हां (एका बाभळीच्या) झाडाखालीं तुझ्या हातावर हात देऊन (लढण्या मरण्याची) प्रतिज्ञा करीत होते, तेव्हां परमेश्वर (ही स्थिति पाहून अर्थात) त्या मुस-लमानांशीं खुष झाला; व त्यानें त्यांच्या मनांतला सद्भाव जाणिला व त्यांस (चित्त–) समाधान दिलें आणि (त्याच्या) मोबदला, त्यानें त्यांस तूर्तातूर्त ('खैबर'चा) विजय दिला; १८. आणि (या व्यतिरिक्त) विपुल लूटहि कीं जी त्यांनीं काबिज केली; आणि परमेश्वर परम समर्थ व बुद्धि-मान् होय. १९. (मुसलमानांनों !) परमेश्वर तुम्हांस विपुल लुटींचा वायदा करून चुकला आहे कीं, तुम्हीं त्यांजवर काबिज व्हाल; तथापि ही ('खैबर'ची लूट) त्यानें तुम्हांस तूर्त देवविली, आणि ('हुदैबिया'चे तहापरत्वें नास्तिक लोकांचे हात तुमच्या(अत्याचारा)कडून आवरून धरले (तें वेगळेंच). आणि (एक) उद्देश हाहि होता कीं, (ह्या गोष्टी तुम्हां–) मुसलमानांसाठीं (पैगंबराच्या सत्यत्वाचें एक) प्रमाण व्हावें व (तसेंच) हें कीं, परमेश्वरानें तुम्हांस (इस्लामधर्माच्या) सरळ मार्गावर चालवावें. (व कोणीहि तुमच्या आड येऊं नये.) २०.

(१) हुदैबियाच्या तहासंबंधानें उल्लेख करण्यासारख्या कांहीं गोष्टी आहेत; त्यांत 'बैअतु-रिद्वान्' ह्मणजे राजी असल्याबद्दल प्रतिज्ञा ही एक होय. ती अशी कीं, हजरत उस्मान हे मुसलमानांकडून मक्केकरांकडे तहाचें बोलणें घेऊन गेले होते; त्यांच्या परत येण्यांत वेळ लागला व येथें असा गवगवा झाला कीं, मक्केकरांनीं हजरत उस्मान यांस मारून टाकिलें. ह्मणून आतां निर्वाणीस लढण्याचें ठरलें. त्यावेळीं हजरत पैगंबरसाहेबांनीं लोकांपासून हातावर हात देऊन लढण्या मरण्याची प्रतिज्ञा घेतली, ती बैअतुर्रिद्वान् या नांवानें मशहूर आहे. ती एका बाभळीच्या झाडाखालीं झाली होती अखेर त्या झाडाचा आदरहि फारच होऊं लागला म्हणजे जवळजवळ पूजाच होऊं लागली होती. ह्मणून पुढें हजरत उमर यांनीं त्या झाडाला मुळापासून उखडवून टाकलें. कारण इस्लामधर्मामध्यें एकाच व सर्वशक्तिमान् परमेश्वराशिवाय कोणाहि मनुष्याची किंवा वस्तूंची उपासना करणें निषिद्ध होय. दुसरी गोष्ट तहाच्या लेखासंबंधानें होय. ती पुढें याच अध्यायांत येईल.

आणि (याशिवाय एक विजय) आणखीहि (होणें आहे) कीं त्यावर (अजूनहि) तुम्हांला काबू मिळाला नाहीं; (पण) तो परमेश्वरानें (तुम्हांसाठीं) साधून ठेविला आहे. आणि परमेश्वर सर्व शक्तिमान् होय. २१. आणि जर नास्तिक (या वेळीं) तुम्हां(मुसलमानां)शीं लढते तर ते अवश्य पाठ फिरवून पळते; व मग त्यांना कोणी पुरस्कर्ता मिळाला नसता व कोणी मदतगारहि नसता. २२. (हा) जो परमेश्वराचा दस्तूर (होय) तो पूर्वींपासून चालतच आला आहे. आणि (हे पैगंबरा!) तुला परमेश्वराच्या दस्तुरांत कधींच फेरफार (होतांना) आढळणार नाहीं. २३. आणि (मुसलमानांनों!) तोच (परमेश्वर तर) होता कीं, ज्यानें ऐन 'मक्के'त तुम्हांस नास्तिकांवर विजय दिल्यानंतर, त्यांचे हात तुम्हांपासून आवरून धरले व तुमचे हात त्यांच्यापासून; आणि (त्यावेळीं) जें कांहींहि तुम्हीं (लोक) करीत होतां तें (सर्व) परमेश्वर पाहत होता. २४. (हे 'मक्के'कर) तेच तर होत कीं ज्यांनीं नास्तिकपणा केला व तुम्हांस सन्माननीय मशीदीं(-त जाण्या)पासून अडकविलें व यज्ञपशूंसहि (येऊं दिलें नाहीं) कीं (ते जेथल्या तेथेंच) अडकून राहिले (व) त्यांस आपल्या यज्ञवेदीजवळहि पोहोंचतां आलें नाहीं. आणि जर ('मक्का' शहरांत) कित्येक मुसलमान पुरुष व कित्येक मुसलमान स्त्रिया अशा

---

(१) ही मक्केच्या विजयाकडे इषारत आहे.

(२) या महावाक्यांत मजकूर तर आहे हुदेबियाच्या तहाचा; त्याच विवेचनांत मुसलमानांचा विजय झाला असें सुचविलें आहे, ही गोष्ट दिसण्यांत परस्पर विरोधक दिसते. परंतु वस्तुस्थिति अशी आहे कीं, हुदेबियाच्या तहाचें बोलणें चाललेंच होतें कीं, कुरेशी नास्तिकांचीं सत्तर ऐशीं माणसें, मुसलमानांवर छापा घालण्याच्या उद्देशानें 'जबले-तनईम' या पर्वतावरून उतरून आलीं. मुसलमान अगदीं तयार व सावध होतेच. त्यांनीं त्यांस गिरफदार केलें. हाहि एका प्रकारचा विजय होय. परंतु पैगंबरसाहेबांनीं त्यांस सोडून दिलें; आणि जर त्यांस न सोडते तर खामखा खुद्द मक्काशहरांत तलवार चालती व तह व्हावयाचा तो न होता.

(३) हात आवरून धरणें म्हणजे एकमेकांवर अत्याचार करूं न देणें.

नसत्या कीं ज्यां(च्या स्थिती)शीं तुम्हीं वाकब नव्हता (व लढाईच्या स्थितींत) तुम्हीं त्यांना पादाक्रांत करून टाकतां; आणि त्यांच्याकडून तुम्हांस नकळत नुकसान पोहोंचून जातें; (तर एव्हांच एकतर्फी प्रकरण होऊन जातें. परंतु परमेश्वरानें 'हुदेबिया'चे तहाचे वेळीं यासाठीं लढाई होऊं दिली नाहीं) कीं, परमेश्वरानें (या अवधींत) ज्याला (ज्याला) तो इच्छील त्याला आपल्या दयेंत (म्हणजे इस्लामधर्मांत) दाखल करावें. जर ('मक्का'वासी मुसलमान 'मक्के'हून कोठें) एकीकडे निघून गेले असते, तर ('मक्के'करांपैकीं) ज्यांनीं ज्यांनीं नास्तिकपणा केला त्या (सर्वां)सच आम्हीं दुःखदायक शिक्षा देतों. २५. (हा त्या वेळेचा वृत्तांत होय कीं,) जेव्हां नास्तिकांनीं आपल्या मनांत आढ्यता धरिली, (व आढ्यताहि) अज्ञानकाळाच्या आढ्यतेसारखी; तेव्हां परमेश्वरानें आपला पैगंबर व मुसलमान यांस आपल्याकडून (सहनशी-

(१) भावार्थ हा कीं, मक्केंत पुष्कळ लोक नास्तिकांच्या भीतीनें लपूनछपून मुसलमान झाले होते. खुद्द मुसलमानांसहि त्यांची हकीगत माहीत नव्हती. ह्मणून जर लढाई झाली असती तर नास्तिकांबरोबर या बापड्या मुसलमानांचाहि घात झाला असता. हे मुसलमानांचे शत्रु नव्हते ह्मणून त्यांना द्रव्यदंड देणें भाग पडतें. या द्रव्यदंडालाच नुकसान असें म्हटलें आहे.

(२) ही आढ्यता म्हणजे हुदेबियाचा तहनामा लिहिववितांना नास्तिकांनीं जी ओढाताण केली ती होय. हजरत अली यांनीं 'बिस्मिल्ला हिर्रहमानिररहीम' म्हणजे 'परम दयाळू (आणि) कृपाळू परमेश्वराचे नांवानें' असें लिहिलें, तेव्हां नास्तिकांपैकीं सुहेल यानें म्हटलें कीं, आम्हीं हें जाणित नाहीं. 'हे परमेश्वरा! तुझ्या नांवानें' असें लिहा. 'मोहंमद परमेश्वराचा पैगंबर यांजकडून लिहिलें जातें' या प्रमाणें हजरत अली यांनीं लिहिलें. त्यावरहि त्यांनीं इतका हट्ट केला कीं, अखेर हजरत पैगंबरांनीं हें वाक्य आपल्या हातानें खोडून टाकिलें व विरोधीपक्षाच्या सांगण्याप्रमाणें 'मोहंमद बिन अबदुल्ला' यांजकडून असें लिहावयास सांगितलें. मुसलमान फारच संतापले व तह मोडावयाची पाळी आलीच असती; पण परमेश्वरानें मुसलमानांस सहनशीलता व चित्तसमाधान दिलें व सारें वादग्रस्त प्रकरण मिटलें.

लता व) चित्तसमाधान दिलें व (आपल्याला) भिऊन वागण्याच्या वचना-वर त्यांस दृढ जमविलें. आणि ते त्याच्या योग्यतेचे व त्यास पात्रहि होते. आणि परमेश्वर तर दरेक वस्तूशीं वाकब होय. २६. निःसंशय परमेश्वरानें आपल्या पैगंबरास वस्तुतः खरेंच स्वप्न दाखविलें होतें कीं, परमेश्वरानें इच्छिलें,तर तुम्हीं (मुसलमान) सन्मानीय मशीदींत निर्भयपणें (व पूर्ण) समाधानानें दाखल व्हाल; (तेथें जाऊन) तुम्हीं (कांहीं तर) आपलीं डोकीं मुंडकाल आणि (कांहीं फक्त) केंसच कातरवाल. सारांश, जी गोष्ट तुम्हांला माहीतहि नव्हती ती परमेश्वराला (अगोदरच) माहीत होती; मग (त्या स्वप्नाचें भाकीत हें झालें कीं), या('मक्के'च्या विजया) पूर्वींच परमेश्वरानें एक तूर्तातूर्त विजय करवून दिला. २७.तो (परमेश्वर)च तर होय कीं, ज्यानें आला पैगंबर ('मोहंमद') यास सद्बोध व सद्धर्म देऊन यासाठीं पाठविलें कीं, त्यानें सर्व धर्मांवर त्याचें वर्चस्व गाजवावें; आणि (इस्लामधर्माच्या सत्यत्वाबद्दल) परमेश्वर साक्षी बस करितो. २८. 'मोहंमद' परमेश्वराचा पाठविलेला (पैगंबर) होय आणि जे लोक त्याच्या संगतीं होत ते नास्तिकांच्या ठायीं (तर त्यांच्या छळाचा प्रतिकार करण्यास) फार सक्त (होत;पण) आपसांत करुणाशील.(हे वाचक–श्रोत्या!) तूं त्यांना पाहशील कीं (कधीं ते) रुकूअ (म्हणजे ओणवे होऊन नमन)

---

(१) परमेश्वराला भिऊन वागणें म्हणजे जास्त बखेडा न वाढवितां समेट करणें. जर मुसलमान सहनशीलतेनें न वागते व नास्तिकांसारखी आढ्यता बाळगिते तर केव्हांच शांततेचा भंग झाला असता. मुसलमान परमेश्वराला भिऊन वागले म्हणूनच हा संप घडून आला.

(२) डोकें मुंडविणें व केंस कातरविणें हाहि स्वप्नाचाच एक भाग होता कीं, हजरत पैगंबरांनीं मुसलमानांस तसें करितांना पाहिलें; आणि हज्जच्या विधींपैकीं हा शेवटला विधी आहे. तर भावार्थ हा कीं 'निर्भयपणें व समाधान-पूर्ण हा विधि संपेल'.

(३) म्हणजे हुदेबियाचा तह हाहि एक प्रकारचा विजय होता. अथवा खैबरचा विजय तोहि हुदेबियाच्या तहाच्या थोडया दिवसांनीं म्हणजे मक्केच्या विजयापूर्वींच घडून आला होता.

करिताहेत (आणि कधीं) साष्टांग नमस्कार घालिताहेत; ते परमेश्वराची कृपा व सुप्रसन्नता संपादण्यांत लागून आहेत. त्यांची खूण ही होय कीं, त्यांच्या कपाळांवर नमस्काराचे घटे होत. हेंच वर्णन त्यांचें तौरात-नियमशास्त्रा-मध्येंहि (लिहिलेलें) आहे आणि (हेंच) वर्णन त्यांचें इंजील-शुभवर्तमाना-मध्येंहि आहे; जसें शेत कीं त्यानें (प्रथमतः भूमींतून) आपला अंकुर काढिला व मग त्यानें (वायु व मातींतून पौष्टिक द्रव्यें शोषून आपल्या) त्या अंकुरास पुष्ट केलें; सारांश, तो (हळुहळू) मोठा झाला; (येथपावे-तों कीं) अखेर (शेत) आपल्या कांड्यांवर सरळ उभें राहिलें; व तें आपल्या टवटवीनें) शेतकऱ्यांस मोहित करूं लागलें; (अशाच तऱ्हेनें (मुसलमान दिवसेंदिवस उन्नति करीत जातील. परमेश्वरानें यांना ही उन्नति) यासाठीं (दिली) कीं यांच्या(उन्नती)मुळें नास्तिकांस (संतापयुक्त) जाळावें. यांच्यांतून ज्यांनीं (खऱ्या मनापासून) विश्वास धरिला व त्यांनीं चांगलीं कामेंहि केलीं त्यांना परमेश्वरानें क्षमा व मोठा मोबदला यांचें अभिवचन दिलें आहे. २९.

अध्याय ४९ वा.

सूरतुल्-हुजरात

हा अध्याय मदिनेंत प्रकट झाला. यांत १८ आयात-महावाक्यें आहेत. यांत आलेल्या हुजरात म्हणजे खोल्या या शब्दावरून हें नांव पडलें.

परम दयाळू (आणि) कृपाळू परमेश्वराचे नांवानें (मी आरंभ करितों.)

अहो मुसलमानांनों ! तुम्हीं परमेश्वर व त्याचा पैगंबर यांच्या समक्ष पुढें पुढें होऊन बोलूं नका; आणि (सर्वकाळ) परमेश्वराला भीत राहा; (कारण) परमेश्वर (सर्वांचें) ऐकितो (व सर्व कांहीं) जाणतो. १. अहो मुसलमानांनों ! तुम्हीं आपले आवाजाला पैगंबराच्या आवाजापेक्षां उंच होऊं देऊं नका; आणि जसे तुम्हीं एकमेकांशीं (आपसांत) मोठ्यामोठ्यानें बोलत असतां, तसें तुम्हीं त्याच्याशीं मोठ्यानें बोलूं नका; (कोठें असें न होवो) कीं तुमचें केलें सवरलें (सर्व) अक्रीत होऊन जाईल व तुम्हांस कळणार सुद्धां नाहीं. २. जे लोक परमेश्वराच्या पैगंबरासमक्ष आपले आवाज मंद करून घेतात; हेच होत कीं ज्यांच्या अंतःकरणांस परमेश्वरानें (आपल्यां) भयासाठीं (चांगल्या प्रकारें) पडताळून पाहिलें आहे. यांच्या करितां (परलोकीं पापांची) क्षमा व मोठें प्रतिफल होय. ३ (हे पैगंबरा !) जे लोक तुला (तुझ्या राहत्या) खोल्यांच्या बाहेरून हाका[1]

(१) बनी-तमीम या घराण्याचे कांहीं लोक हजरत पैगंबर साहेबांशीं भेटावयास आले होते. पैगंबरसाहेब त्यांना मशीदींत दृष्टीं पडले नाहींत म्हणून ते मोठ्यामोठ्यानें नांव घेऊन हाका मारूं लागले. परमेश्वरानें हजरत पैगंबरसाहेबांची अदब व मर्यादा कशी ठेवावी हें शिकविलें कीं, मोठ्यानें हाक मारणें तर कशाला, हजरत पैगंबर साहेबांसमोर जोरानेंहि बोलणें बेअदबी आहे.

मारतात त्यांच्यांतून बहुतेक (तर असे होत कीं ज्यां)ना (मुळींच)समज नाहीं. ४. आणि जर (हे लोक) इतका दम धरते कीं, तूं, (स्वतःच खोल्यांतून) बाहेर निघून याजपाशीं येतास, तर यांच्याठायीं फारच उत्तम होतें. आणि परमेश्वर क्षमाकर्ता (व) दयाळू होय. ५. अहो मुसलमानांनों ! जर कोणी दुष्ट (मनुष्य) तुम्हांपाशीं एखादी बातमी आणील, तर (त्याची) चांगल्या प्रकारें चवकशी करीत जा; (असें न व्हावें) कीं अज्ञानामुळें तुम्हीं एखाद्या राष्ट्रावर चढून जावें व मग आपण जें कांहीं केलें त्याबद्दल पश्चात्ताप करूं लागावें. ६.

---

(२) **व**लीद बिन **अ**कबा बिन **अ**बी **मु**कीत हा मुसलमान होता; पण दांभिक होता. हजरत पैगंबर साहेब दांभिकांस जाणून होते. परंतु कांहीं हित-दृष्टीनेंच त्यांच्याशीं असें वर्तन करीत कीं, त्यांना कोणा तऱ्हेची शंका येत नसे. दुसरी गोष्ट ही आहे कीं, हजरत पैगंबरसाहेबांच्या वेळेपासून तों हजरत **उ**स्मानच्या **खि**लाफतीच्या कांहीं दिवसापावेतों जकात म्हणजे धर्मकर किंवा सारा जो 'बैतुल्माल' म्हणजे हुजूरखजिन्यांत दाखल केला जात होता व हजरत पैगंबरांनीं तहाहयात व त्यांचे मागून त्यांच्या खलीफांनीं ज्याचा विनियोग मुसलमान शिपायांच्या साजसरंजामांत व गोरगरिबांच्या मदतींत केला होता; तो कर, हजरत **उ**स्मानचे वेळीं मुसलमांनीं राष्ट्राचा फारच विस्तार झाला होता व राज्याचा वसूलहि फार वाढला होता; ह्मणून हुजूर खजिन्यांत घेणें बंद केलें व लोकांस परवानगी दिली कीं, त्यांनीं आपल्यापरीं जकातीचा योग्य विनियोग करावा. हजरत पैगंबर साहेबांच्या वेळीं हा कर पैगंबर साहेबांनीं ह्या **व**लीदला वसूल करण्यासाठीं **बनी-मु**स्तलीक या घराण्याचे लोकांकडे पाठविलें. **व**लीदच्या व **मु**स्तलीकच्या घराण्यांत अगोदरचीच अदावत होती. **बनी–मु**स्तलीकचे लोक त्याला पैगंबर साहेबांचा दूत समजून त्यास सामोरा आले; तेव्हां **व**लीदला पुर्वीच्या अदावतीमुळें शंका आली व तो परत **म**दिनेस आला. त्यानें येऊन प्रसिद्ध केलें कीं, **बनी–मु**स्तलीक बदलून पडले व जकात देण्यास नाकारतात. हजरत पैगंबरसाहेब **ख़ा**लीद बिन **व**लीद या सरदारास पाठवीत होते. इतक्यांत त्या **मु**स्तलीक घराण्याचे कांहीं लोक आले व त्यांनीं खरोखुरी हकीकत सांगितली. यावरून कोणतेंहि काम चौकशी केल्यावांचून करूं नये अशी आज्ञा झाली.

आणि तुम्हीं जाणून असा कीं, तुम्हांमध्यें परमेश्वराचा पैगंबर (हजर) आहे; आणि बहुतेक गोष्टी (अशा प्रकारच्या) असतात कीं, जर तो त्यांत तुमचा कह्या मानीत जाईल तर (उलट) तुम्हींच कष्टी होऊन जाल. परंतु (बरें होय, कीं) परमेश्वरानें तुम्हांस विश्वासाचें प्रेम देऊन ठेविलें आहे व तो त्यानें तुमच्या अंत:करणांत (उत्तम) सुशोभित करून दाखविला आहे; आणि नास्तिकपणा व अनीति व आज्ञाभंग यांजपासून तुम्हांस तिरस्कार आणिला आहे. हेच लोक सन्मार्गोन्मुख होत; ७. (ही) परमेश्वराची कृपा व देणगी होय. आणि परमेश्वर सर्वज्ञानी (व) बुद्धिमान् होय. ८. आणि जर (तुम्हां) मुसलमानांचे दोन पक्ष आपसांत लढतील, तर त्यांच्या दर्म्यान समेट करवा; मग जर त्यांच्यातला एक (पक्ष) दुसऱ्यावर अत्याचार करील, तर जो अत्याचार करितो त्याशीं (तुम्हींहि) लढा; येथपर्यंत कीं तो परमेश्वराच्या हुकमाकडे वळेल.मग जेव्हां तो (त्याकडे) वळेल तेव्हां त्या दोहोंत बरोबरीनें समेट करवा व न्यायानें वर्ता. नि:संशय परमेश्वर न्यायानें वर्तणारांस प्रिय ठेवितो.९ मुसलमान (म्हटले म्हणजे आपसांत भाऊ)भाऊ होत;म्हणून तुम्हीं आपल्या दोघां भावांत समेट करवीत असा; आणि परमेश्वरा(चे कोपा)स भीत राहा कीं, कदाचित् (परमेश्वराकडून) तुम्हांवर दया केली जाईल. १०. अहो मुसलमानांनों ! पुरुषांनीं पुरुषांस हसूं नये; नवल नव्हे कीं (ज्यांना ते हंसतात) ते,(परमेश्वरासमीप) त्यांच्यापेक्षां उत्तम असतील; आणि स्त्रियांनीं स्त्रियांस (हसूं) नये; नवल नव्हे कीं,(ज्यांना त्या हंसतात) त्या, यांच्यापेक्षांहि उत्तम असतील. आणि तुम्हीं आपसांत एकमेकांला टोमणे देऊं नका व एकमेकांस नांवेंहि ठेवूं नका. विश्वास धरिल्यापश्चात असभ्याचाराचें नांवच वाईट होय. आणि जे (या गोष्टीपासून) पराङ्मुख होणार नाहींत तेच तर (परमेश्वरासमीप) अन्यायी (व जुलमी)होत. ११. अहो मुसलमानांनों ! (लोकांसंबंधानें) तुम्हीं बहुत तर्क करण्याविषयीं जपत राहा; कारण कांहीं कांहीं तर्क पातक होय; आणि एकमेकांच्या चौकशींत राहूं नका व तुमच्यांतून कोणी कोणाच्या पाठीमागें निंदा

१ या महावाक्यांत पाठीमागें निंदा करणेंस आपल्या मेलेल्या भावाचें मांस खाण्याची उपमा दिलेली आहे. ती अशी कीं, ज्याप्रमाणें मेलेल्यास कोणी

करूं नये. कां तुम्हांपैकीं कोणाला(ही गोष्ट) आवडेल कीं, आपण आपल्या मेलेल्या भावाचें मांस खावें? हें तर (खरोखरींच) तुम्हांस आवडणार नाहीं; (तर मग निंदा कशी आवडेल कीं हेंहि एक प्रकारचें मुडदार खाणेंच होय). आणि परमेश्वरा(चे कोपा)स भीत असा. निःसंशय परमेश्वर मोठा पश्चात्ताप स्वीकारतो (व) दयाळु होय. १२. अहो लोकांनों! आम्हीं तुम्हां(सर्वां)स एक पुरुष ('आदम') व एक स्त्री ('हव्वा') यांपासून निर्माण केलें व (मग) तुमच्या जाति व घराणीं हीं ठरविलीं कीं, तुम्हीं एकमेकांस ओळखूं शकावें. (नाहीं तर,) परमेश्वरासमीप तुमच्यांत मोठा अब्रूदार, जो तुमच्यांत (परमेश्वराला) फारच भिऊन वागतो तोच होय. निःसंशय परमेश्वर सर्वज्ञानी (व) बहुश्रुत होय. १३. अरबचे गांवढळ लोक म्हणतात कीं, आम्हीं विश्वास धरिला आहे. (हे पैगंबरा! तूं यांना) सांग कीं, तुम्हीं विश्वास धरिला नाहीं; परंतु (असें) म्हणा कीं आम्हीं मुसलमान झालों आहों; आणि विश्वासाचा[१]

आपलें मांस टोंचटोंचून खाल्याची खबर होत नाहीं त्याचप्रमाणें ज्या मनुष्याची पाठीमागून निंदा केली जाते त्याला त्या निंदेची खबर होत नाहीं. दुसरें असें कीं, मांस खाणारानें जसें प्रेताच्या मांसाचे तुकडे तुकडे उडविले तसेंच निंदा करणारानें आपल्या भावाच्या अब्रूचे तुकडे उडविले अगर असें ह्मणा कीं, त्यानें त्याच्या अब्रूचा खून केला.

(१) विश्वास, ज्याला अरबी प्रति-शब्द 'ईमान' हा आहे; त्याचा मनुष्याच्या अंतःकरणाशीं संबंध असतो; आणि परमेश्वरावांचून इतरांस त्याची खबर होत नाहीं. इस्लाम म्हणजे ईश्वराज्ञाधीन होणें याचा संबंध त्याच्या बाह्य कृत्यांशीं असतो. एक मनुष्य जो मुसलमानांप्रमाणें राहतो व त्यांच्या संगतीं खातो पितो व आपणाला मुसलमान ह्मणवितो तो, 'शरअ' म्हणजे धर्मशास्त्र ज्याचा अम्मल बाह्य स्थितीवर असतो त्याच्या दृष्टीनें मुसलमान समजला जाईल; परंतु त्याच्या मनांत विश्वास नसेल हेंहि संभवित आहे. या महावाक्यांत 'ईमान' व 'इस्लाम' यांतील फरक दर्शविण्याचा उद्देश आहे. फारच दुःखाची ही गोष्ट होय कीं, आजकाल आह्मीं मुसलमानांत आणि प्रामुख्येंकरून महाराष्ट्रांत जराजराशा गोष्टींत मुसलमान मुसलमानास काफिर, अविश्वासू व नास्तिक म्हणतात; आणि नवीन झालेले मुसलमान जे हजरत

तर अजून तुमच्या मनांत शिरकावहि झालेला नाहीं. आणि जर तुम्हीं लोक परमेश्वर व त्याचा पैगंबर यांच्या हुकमाप्रमाणें वागाल, तर परमेश्वर तुमच्या कर्मां(च्या प्रतिफलां)तून कांहींच छाटाछाट करणार नाहीं. निःसंशय परमेश्वर क्षमाकर्ता (व) दयाळू होय. १४. (खरे) मुसलमान (म्हटले म्हणजे) ते होत कीं, ज्यांनीं परमेश्वराचा व त्याच्या पैगंबराचा विश्वास धरिला व मग (कोणाहि प्रकारचा) संशय ठेविला नाहीं आणि परमेश्वराच्या मार्गांत आपल्या जिवानिशीं व आपल्या द्रव्यानिशीं प्रयत्न केले. (खरोखरीं) हेच खरे (मुसलमान) होत. १५. (हे पैगंबरा! तूं या लोकांस) सांग कीं, तुम्हीं कां परमेश्वराला आपला धार्मिकपणा जाणवितां? व वास्तविक पाहतां, जें कांहीं आकाशांत आहे व जें कांहीं पृथ्वींत आहे तें (सर्व कांहीं) परमेश्वर जाणतो. आणि परमेश्वर सर्वज्ञानी होय. १६. (हे पैगंबरा ! हे लोक) तुझ्यावर आपल्या इस्लाम(स्वीकारण्या)चा उपकार ठेवितात. (तर तूं यांना) सांग कीं, तुम्हीं माझ्यावर आपल्या इस्लाम(स्वीकारण्या)चा उपकार ठेऊं नका. किंबहुना परमेश्वर तुम्हांवर उपकार ठेवितो कीं त्यानें तुम्हांस विश्वासाचा मार्ग दाखविला, या अटीवर कीं तुम्हीं (इस्लामाच्या दाव्यांत) खरे आहां. १७. निःसंशय परमेश्वर आकाशांच्या व पृथ्वीच्या अदृष्ट (गैबी) गोष्टींस जाणतो. आणि तुम्हीं लोक जसजशीं कर्मे करीत आहां तीं परमेश्वर पाहतो आहे. १८.

पैगंबराचे वचनाप्रमाणें अगदींच निष्पाप ठरतात, त्यांस पंक्तीस घेत नाहींत व त्यांच्याशीं दुजाभाव ठेवितात. हजरत पैगंबरसाहेब तर ह्मणतात कीं 'सर्व पैगंबरांत मी असा पैगंबर आहे कीं, माझी अनुयायी प्रजा इतर सर्व पैगंबरांच्या प्रजेपेक्षां परलोकीं फारच जास्त होईल, याच्या उलट आह्मीं मुसलमान आपल्या लोकांस आपल्यांतून बाहेर घालविण्याचे प्रयत्न करींत असतों; ही फार दुःखाची गोष्ट आहे, एवढेंच नव्हे; तर हें अक्षम्य पाप होय.

अध्याय ५० वा.

सूरतु-क़ाफ.

हा अध्याय मक्का शहरीं प्रकट झाला. यांत ४५ आयात ह्मणजे महावाक्यें आहेत. याचें नांव 'सुरतु-क़ाफ' असें पडण्याचें कारण हें कीं 'क़ाफ' ह्या नांवाचा सर्व पृथ्वीच्या सभोंवतीं एक पर्वत आहे व त्यांत पन्ने उद्भवतात; अगर 'कदलअमूर्' ह्मणजे 'हुकूम सुटला व नास्तिकांच्या शिक्षेचें काम पूर्ण झालें' या वाक्यांचें प्रथम अक्षर 'क़ाफ' होय. हा पर्वत कोठें असावा हें खगोल वेत्त्यांस माहीत असणें अवश्य नाहीं; कारण अजून खगोलविद्येचाहि अंत आलेला नाहीं; आणि पुढें कोणे काळीं येईल किंवा नाहीं याचीहि वानवाच आहे. म्हणून परमेश्वरांच्या अगाध ज्ञानांत हा पर्वत कोठें तरी असलाच पाहिजे.

परम दयाळू (आणि) कृपाळू परमेश्वराच्या नांवानें (मी आरंभ करितों.)

क. (काफ). (हे पैगंबरा!) महनीय कुराणाची शपथ, (कीं तूं आमचा पाठविलेला पैगंबर आहेस); १. परंतु या नास्तिकांस (ह्याचें) आश्चर्य झालें कीं, यांच्यांतूनच एक भय सुचविणारा यांच्यापाशीं (पैगंबर बनून) आला. तर (हे) नास्तिक म्हणूं लागले कीं ही तर एक विलक्षण गोष्ट होय. २. कां जेव्हां आम्हीं मरून जाऊं व (गळून कुजून) माती होऊन जाऊं तेव्हां (आम्हांस पुनरुत्थानांत दुसऱ्यांदा जिवंत करून उठविलें जाईल)? हें पुनरपि (जिवंत) होणें तर बिलकुलच दुरापास्त होय. ३. मेलेल्यांच्या ज्या ज्या भागास माती (खाते व) कमी करिते, ते आम्हांला तर माहीतच आहेत; (मग जेव्हां आह्मीं इच्छूं तेव्हां ते गोळा करून घेऊं). आणि आम्हांपाशीं जतन केलेलें (लौहे-महफूज़) पुस्तकहि आहे; (व त्यांत एकूणेक गोष्ट लिहिलेली आहे). ४.

परंतु या लोकांस एक सत्य गोष्ट पोहोंचली तोंच (हट्टानें व विचार के-
ल्यावांचून) ते तिला पाखंड म्हणूं लागले. तर ते अशा गोष्टींत (गोंध-
ळून पडले) आहेत कीं जिला स्थैर्य नाहीं. ५. कां या लोकांनीं आपल्या-
वरती आकाशाकडे (नजर भरून) पाहिलें नाहीं कीं आम्हीं त्यास कसें
बनविलें व त्यास (नक्षत्रांनीं) सुशोभित केलें; आणि त्यांत कोठेंच तडा
नाहीं. ६. आणि आम्हीं जमिनीचा विस्तार केला व तींत भारी अचल
पर्वत रोंविले; आणि सर्व प्रकारच्या सुंदर वस्तु तींत उगविल्या; ७.
अशासाठीं कीं (आम्हांकडे) वळणारे जितके म्हणून (आमचे) सेवक होत
(त्यांनीं आमच्या सामर्थ्याची लीला) पाहावी व बोध धरावा. ८.
आणि आम्हीं आकाशांतून आशिर्वादरूप पाणी पाठविलें; व त्या (पाण्या)-
च्या योगें बागा उगविल्या व कापणी केलेल्या शेताचें धान्य; ९. व उंच उंच
खजुरी कीं ज्यांचे झुंबके एकावर एक लोंबकळत असतात; १०. हें सर्व
(आमच्या) सेवकांच्या आहारासाठीं होय आणि (तसेंच) आम्हीं पावस-
द्वारें मृत (म्हणजे पडित) झालेल्या वस्तीस जिवंत (म्हणजे टवटवीत)
केलें. अशाच तऱ्हेनें (पुनरुत्थानाचे दिवशीं लोकांचें थडग्यांतून) निघणें
होईल. ११. या (लोकां)च्या पूर्वीं 'नूह'चे लोकांनीं (पैगंबरांस)पाखंडी
म्हटलें, आणि खंदकवाल्यांनीं व 'समूद'नें. १२. आणि 'आद'नें

---

१ ह्मणजे नास्तिक लोक हजरत पैगंबर साहेबांस कधीं कवि म्हणत व कधीं जादुगार; आणि कधीं खुळा व वेडा व कधीं कांहीं व कधीं कांहीं; आणि कधीं म्हणत कीं पुनरुत्थानाचें घडून येणें अनुमानगम्य नाहीं व दुरापास्त आहे. एवंच त्यांच्या बोलण्यांत बोलणें नव्हतें व त्यांच्या बोलण्यास स्थैर्य नव्हतें.

२ खंदकवाल्यांचा उल्लेख शेवटच्या भागाच्या 'सूरतूल–बुरूज'मध्यें आहे. वनाचे रहिवासी हे हजरत शोएब पैगंबराचे लोक होत; हें वन मदयनजवळ होतें. तुब्बा हा यमन देशाचा बादशाह होता. पैगंबरांना पाखंडी ह्मणण्याचा एक अर्थ आह्मीं जो भाषांतरांत पत्करला आहे तो होय; आणि दुसरा हा कीं पहिल्यापासून शेवटपर्यंत सर्व पैगंबरांचा धर्म एकच राहिला आहे. धर्मशास्त्रें लोकांच्या हिताहिताच्या मानानें बदलत राहिलीं आहेत; ह्मणून एका पैगंब-रास पाखंडी ह्मटल्यानें साऱ्या पैगंबरांना अवश्य पाखंडी म्हटल्यासारखें होतें. परमेश्वर आम्हांला यापासून वांचवो.

व 'फिरऔना'नें व 'लूतच्या' बांधवांनीं; १३. आणि वनाच्या रहि-
वाश्यांनीं व 'तुब्बा'चे लोकांनीं, (या) सर्वांनींच तर (आपापल्या)
पैगंबरांना पाखंडी म्हटलें; म्हणून माझें (शिक्षेचें) वचन (त्यांच्याठायीं)
सिद्ध झालें. १४. तर का आम्हीं पहिल्या (प्रथम) निर्माण करण्यांत
थकून गेलों (कीं पुनरुत्थानांत पुन्हा निर्माण करूं शकणार नाहीं)?
किंबहुना (गोष्ट ही होय कीं) हे लोक (निसर्गक्रमाविरुद्ध) नवीन
निर्माण करण्याकडून संशयांत (पडले) आहेत. १५. आणि
निःसंशय आम्हींच माणसाला उत्पन्न केलें व त्याचें मन जें कांहीं
ध्वनित करतें तें आम्हीं जाणून आहों; आणि आम्हीं (त्याच्या)
मुख्य धमनीपेक्षांहि त्याच्याशीं अधिक जवळ आहों. (पण त्याच्या
डोळ्यांवर गफलतीचा पडदा पडला आहे); १६. कीं दोन नोंदणारे
(म्हणजे 'किरामन्‌कातिबीन' दूत त्याच्या गोष्टी) नोंदीत जातात;
(एक) उजव्या बाजूला बसलेला आहे व (एक) डाव्या बाजूला. १७.
तो कोणतीहि गोष्ट (तोंडून) उच्चारीत नाहीं कीं एक पहारेकरी त्याचे
पाशीं (ती नोंदण्यास) तयार (राहतो). १८. आणि मृत्यूची मूर्च्छा तर
खरोखर येईलच येईल.(आणि आम्हीं त्यावेळीं माणसास बजावूं कीं,) ज्या
(स्थिती) पासून तूं पळत होतास ती हीच होय. १९. आणि (पुनरुत्था-
नाचे दिवशीं) करणा फुंकला जाईल. ज्या(दिवसा)पासून (लोकांस)
भिवाविलें जातें तो दिवस हाच होईल. २०. आणि प्रत्येकजण (कर्मांचा
जाब देण्यासाठीं) हजर होईल; (एक देवदूत तर) त्याच्या संगतीं
हांकणारा असेल व (एक दूत त्याचें कर्मपत्रक घेऊन त्याच्या कर्मांचा)
साक्षी. २१. (आणि आम्हीं त्याला बजावून सांगूं कीं) तूं ह्या(दिवसा)
कडून फसगतींत राहिलास. तर (जो पडदा तुझ्या डोळ्यावर
पडलेला होता) आम्हीं तुझा (तो) पडदा तुजवरून हटविला; म्हणून
आज तुझी नजर फार तीक्ष्ण (दिसत) आहे. २२. आणि त्याचा
साथी (जो साक्ष द्यावयास आला आहे तो) म्हणील कीं, (त्यानें
कर्मपत्रक) जें मजपाशीं (नोंदलेलें) आहे तें तर हें (हजर) होय. २३.
(यावर आम्हीं आपल्या दोघा चोबदारांस म्हणजे दूतांस आज्ञा करूं कीं)
प्रत्येक शिरजोर नास्तिकांस 'जहन्नम'–नरकाग्नींत झोंकून द्या; २४.

(तसेंच) सत्कार्यास मनाई करणारा, (भक्ति) मर्यादेचें उल्लंघन करणारा, (सद्धर्मांत) शंका उत्पन्न करणारा अशालाहि; २५. कीं तो परमेश्वरासमागमें दुसरे (दुसरे) उपास्य (देव) ठरावित होता; त्याला आतां कडक शिक्षेत (नेऊन) टाका. २६. (मग) त्याचा सोबती (सैतान) ह्मणील कीं हे आमच्या पालनकर्त्या ! मी तर याला शिरजोर बनविलें नाहीं. किंबहुना हा (आपणच) पराकाष्ठेच्या भ्रमांत (पडलेला) होता. २७. (यावर परमेश्वर) फर्मावील कीं, माझ्या हुजूर असा वाद घालीत बसूं नका; आणि वास्तविक पाहतां, मी तर तुम्हांस पहिल्यानेंच (आपल्या शिक्षेचें) भय ऐकवून चुकलों होतों. २८. मजपाशीं (जी एक) गोष्ट (ठरून चुकली आहे ती) बदलत नसते; आणि मी तर सेवकांवर तिलप्रायहि जुलूम करीत नसतों. २९. त्या दिवशीं आम्हीं नरकाग्नीला विचारूं कीं तूं (नरकवासीयांनीं) भरून चुकलास (कीं नाहीं) ? आणि तो (नरकाग्नि) ह्मणेल कीं कांहीं आणखीहि जास्त आहे ? ३०. आणि स्वर्ग (परमेश्वराला) भिऊन वागणारांच्या (इतका) जवळ आणिला जाईल (कीं कांहींहि) अंतर राहणार नाहीं. ३१. हाच तर तो (स्वर्ग) होय कीं ज्याचा तुम्हांतून प्रत्येक (परमेश्वराकडे) वळणारा (व हक्काचें) संरक्षण करणारा अशास वायदा केला जातो. ३२. जो कोणी बिनदेखतां परमदयाळू (परमेश्वरा)स भीत राहिला आणि अनुतप्त अंतःकरण घेऊन हजर झाला, ३३. (अशा लोकांस आम्हीं आज्ञा करूं) कीं शांतिसमाधानानें या (स्वर्गांत) जाऊन दाखल व्हा; कीं हाच तर सतत राहण्याचा दिवस होय. (जो जेथें राहिला तो राहिला). ३४. स्वर्गांत या लोकांस ते जें इच्छितील तें (प्राप्त) होईल, आणि आमच्या येथें तर (याहून कोठें) जास्तच (उपलब्ध) होय. ३५. आणि या('मक्केच्या नास्तिका) पूर्वीं आम्हीं कित्येक पिढ्यांचा नाश करून टाकिला कीं ते यांच्यापेक्षांहि बळांत फारच जबरदस्त होते. तर (जेव्हां त्यांस शिक्षा सादर झाली तेव्हां) त्यांनीं सारीं शहरें धुंडाळून टाकलीं; कीं कोठेंहि गत्यंतर आहे? ३६. ज्याला (समजण्यास) अंतःकरण आहे अगर जो कान लावून सावधान चित्तानें ऐकितो त्याचसाकरितां तर या गोष्टींत (पूर्ण) बोध होय. ३७. आणि आम्हीं आकाशांस व पृथ्वीस व ज्या वस्तु या दोहोंच्या दरम्यान

आहेत त्या(सर्वां)स सहा दिवसांत निर्माण केलें; आणि थकव्यानें आम्हांस स्पर्शहि तर केला नाहीं. ३८. तर (हे पैगंबरा !) जसजशा गोष्टी (हे नास्तिक) बोलतात त्या तूं सहन कर; आणि सूर्योदयाच्या पूर्वी व (त्याच्या) अस्तमान होण्याच्यापूर्वी तूं आपल्या पालनकर्त्याच्या स्तवनाबरोबर त्याची पवित्रता वर्णन कर. ३९. आणि रात्रींतूनहि (थोडा वेळ) त्याचें पावित्र्यवर्णन कर आणि नमाजींच्या मागूनहि. ४०. आणि (हे पैगंबरा ! ही गोष्टहि मनोभावानें) ऐकून ठेव कीं, ज्या दिवशीं (मेलेल्यांचा) पुकारणारा (दूत 'इस्राफील') जवळच्या जवळून (सर्वांस) हाक मारील (कीं उठा); ४१. ज्या दिवशीं (या दूताचे) आरोळीस (सर्व लोक) सत्यपूर्ण ऐकून घेतील; तो (लोकांच्या थडग्यांतून)निघण्याचा दिवस असेल. ४२ निःसंशय आह्मींच जिववितों व आह्मींच मारतों आणि आह्मांकडेच (हिरून) फिरून (लोकांस) येणें आहे. ४३. ज्या दिवशीं (माती) मेलेल्यांच्या प्रेतांवरून (सरून) जमीन फाटून जाईल (व हे जिवंत होऊन हिशेबास्तव) पटकन पुढें येतील. हें एकत्र गोळा करणें आम्हांस (एक) सोपीशी (गोष्ट) होय. ४४. (हे पैगंबरा !) हे लोक ज्या(ज्या गोष्टी तुजसंबंधानें)व्यक्त करून दाखवितात त्या आम्हीं खूप जाणून आहों. आणि तूं यांजवर जबरदस्ती करणारा (अधिकारी) तर नाहींच, (कीं मारूनकुटून यांस मुसलमान करावेंस; तुझें काम) तर (हें होय कीं,) जो कोणी माझ्या शिक्षेस भितो त्याला कुराण ऐकवून ऐकवून समजावीत जा. ४५.

अध्याय ५१ वा.

सूरतु-ज्ज़ारियात.

हा मक्केंत प्रकट झाला. यांत ६० आयात म्हणजे महावाक्यें आहेत. याचें नांव 'ज़ारियात' ह्मणजे धूळ उडविणार वायु असें पडण्याचें कारण हें कीं, या अध्यायाच्या आरंभीं परमेश्वरानें वायूंची शपथ वाहून पुनरुत्थानास नाकारणाऱ्यांचें खंडन केलें आहे; यांत मोठे भेद आहेत. त्यांत लहानसा भेद म्हटला म्हणजे हा कीं, वायु किंवा हवा यावर जगाचें अस्तित्व अवलंबून आहे व तोच वेगांत आला ह्मणजे जगाचा नाशहि करून टाकितो. हें सर्व परमेश्वराच्याच सामर्थ्यानें होतें; ह्मणून वायूंची शपथ वाहणें म्हणजे खुद्द परमेश्वर आपलीच शपथ वाहतो, किंवा आपल्या परमसामर्थ्याची साक्ष पटवून देतो, असें होतें.

परम दयाळू (आणि) कृपाळू परमेश्वराचे नांवानें (मी आरंभ करितों).

(वायु) जे (ढगांस) फांकून फांकून वाहून नेतात, १. मग (पावसाचें) ओझें उचलतात, २. व मग हळुहळू वाहतात, ३. मग एक (मोठ्या आवश्यक) वस्तु (म्हणजे पावसा)ला (भूपृष्ठावर) वांटून टाकतात; (आह्मांला) या(च वायूं)ची शपथ आहे; ४. कीं तुम्हां लोकांस जो (पुनरुत्थानाचा) वायदा केला जातो तो बिलकुल खरा होय. ५. आणि (कर्मांचा) निर्णय अवश्यच होणें आहे. ६. आकाश, ज्यांत (नक्षत्रांच्या कक्ष्यांचे) मार्ग पडलेले आहेत त्याची शपथ आहे; ७. कीं तुह्मीं लोक (अशा एका) भिन्न गोष्टींत (पडलां) आहां; ८. कीं

(१) भावार्थ हा कीं, कुराणासंबंधानें तुह्मीं लोक भिन्न व विपरीत गोष्टी करितां. कधीं ह्मणतां, ही एक प्रकारची जादु आहे; कधीं म्हणतां, पैगंबरानें हें आपल्या मनानें रचिलें आहे. कधीं म्हणतां, कोणी दुसरा मनुष्य त्याला तें रचून देतो. तर तुमच्या या गोष्टींनीं जो कोणी (दैवानेंच) बहकला असेल तोच बहकला जातो.

जिच्यामुळें जो कोणी (दैवाचाच) बहकलेला असेल तोच बहकला जातो. ९. मरोत (हे) खोटे तर्क लढविणारे ! १०. कीं ते गफलतींत भुललेले आहेत; ११. ते विचारतात कीं, निर्णयाचा दिवस केव्हां होईल ? १२. (यांना सांगितलें पाहिजे कीं) त्या दिवशीं (होईल) कीं जेव्हां हे लोक अग्नीवर होरपळले जातील. १३. (व यांना सांगितलें जाईल कीं, आतां) आपल्या (या) जळण्याची गोडी चाखा. जिच्या साठीं तुम्हीं घाई मचवीत होतां हींच तर ती (शिक्षा) होय. १४ निःसंशय (परमेश्वराला) भिऊन वागणारे (स्वर्गाच्या) बागांत व झऱ्यांत असतील; १५. जें कांहीं त्यांना त्यांचा पालनकर्ता देत असेल तें ते घेत असतील. हे लोक ह्याच्यापूर्वीं परोपकार करणारे होते. १६. (भक्तींत निमग्न होऊन राहिल्यामुळें) हे रात्रीस फारच कमी निजत होते; १७. आणि प्रातःसमयास (आपल्या पापांची) क्षमा भाकीत होते; १८. आणि त्यांच्या धनदौलतींत (तोंड पसरून) मागणारा व (लज्जेमुळें) मागावयास आनाकानी करणारा अशांचा हक्क होता. १९. आणि (लोकांनों !) पूर्ण विश्वास बाळगणाऱ्यांसाठीं पृथ्वींत (ईश्वरी सामर्थ्याच्या बऱ्याच) निशाण्या होत; २०. आणि खुद्द तुमच्या (पिंडा) तहि. तर कां तुह्मांला सुचत नाहीं ? २१. आणि तुमची चंदी[1] व जें कांहीं तुह्मांस वचन दिलें जातें (तें सर्व) आकाशांत आहे. २२. तर आकाश व पृथ्वीच्या पालनकर्त्यांची शपथ कीं हें (कुराण) जशी तुह्मीं वाणी[2] करितां तशीच

(१) शेर किंवा चंदी यांचें आकाशांत होणें अशा प्रकारें आहे कीं अन्नसंपत्तीचे कारण म्हणजे पाणी आकाशांतून वर्षतें आणि वचन म्हणजे स्वर्गाचें वचन; व तोहि आकाशांत होय. अगर हा अर्थ असेल कीं, तुमची अन्नसंपत्ति व जें कांही तुम्हांला वचन दिलें जातें तें म्हणजे पाप व पुण्यफल वगैरे सर्व ज्या परमेश्वराचे अखत्यारांत आहे तो आकाशांत आहे.

(२) म्हणजे ज्याप्रमाणें तुह्मीं आपल्या वाणीस आपली वाणी समजतां याचप्रमाणें कुराणालाहि निःसंशयें करून ईश्वरवाणी समजा. पण ईश्वरवाणीची हकीकत माहीत नाहीं कीं तो बोलतो कसें व आमच्या सारखे शब्द त्याच्या वाणीनें कसे प्रगट होतात ? परंतु परमेश्वराला सर्वशक्तिमान समजल्यावर ही शंकाहि राहात नाहीं.

सत्य (प्रचुर ईश्वरवाणी) होय. २३. (हे पैगंबरा !) 'इब्राहिमा'चे सन्मान्य पाहुणे (म्हणजे देवदूत) यांची गोष्टहि तुजपर्यंत पोहोंचली आहे? २४ कीं जेव्हां (हे लोक) त्याच्यापाशीं आंत आले; तेव्हां (येतांच) त्यांनीं सलाम केला. ('इब्राहिमा'नें) सलामाचा जबाब दिला (व मनांत म्हणाला कीं, हे) लोक (तर कांहीं) अनोळखीसे (दिसत) आहेत ! २५. मग तो जलद आपल्या कुटुंबीं गेला व त्यानें एक मोठें लठ्ठ वासरूं (म्हणजे त्याचें मांस भाजून पाहुण्याकरितां) आणिलें. २६. आणि तें त्यांच्यापुढें ठेविलें. तेव्हां (त्यांनीं हात आवरलेले पाहून 'इब्राहिमा'नें) विचारिलें, तुम्हीं खात कां नाहीं ? २७. (यावरहि त्यांनीं खावयास नाकारिलें तेव्हां) तर 'इब्राहीम' त्यांच्याकडून मनांत भिऊं लागला. ते (त्याची ही स्थिति पाहून) म्हणाले, तूं (कोणा तऱ्हेचा) अंदेशा करूं नकोस; आणि त्यांनीं त्याला एक शहाणा सुरता पुत्र(म्हणजे 'इस्हाक') या (च्या जन्मा)चें शुभवर्तमानहि दिलें २८. हें ऐकून 'इब्राहिमा'ची बायको ('सारा') ही मोठ्यानें बोलत बोलत पुढें आली व तिनें आपलें तोंड बडवून घेतलें व म्हणूं लागली, (आधीं तर) म्हातारी, (दुसरी) वांझोटी (मला पुत्र होऊन चुकलें) ! २९. (देवदूत) बोलले, तुझ्या पालनकर्त्यानें असेंच फर्माविलें आहे, (व) कांहीं संशय नाहीं कीं तो सत्यसंकल्प (व) सर्वज्ञानी होय. ३०

(पुढें चालू.)

पवित्र कुराण

भाग सत्ताविसावा.

सूरतु-ज़्ज़ारियात (पुढें चालू)

(ह्यानंतर 'इब्राहीमा'नें दुतांस) विचारिलें कीं हे (ईश्वरी-) दूतांनों! मग (येथें येण्यांत) तुमचा काय हेतु आहे? ३१. ते बोलले कीं आम्हांला अपराधी (ह्मणजे 'लूत'चे) लोकांकडे पाठविलें गेलें आहे; ३२. कीं आम्हीं त्यांच्यावर चिकणमातीच्या खड्यांचा वर्षाव करावा. ३३. हे (खडे) तुझ्या पालनकर्त्यापाशीं अशा लोकांसाठीं नामनिर्दिष्ट होऊन चुकले आहेत कीं जे (सृष्टिक्रमा[1]च्या) बाहेर निघून गेले आहेत. ३४. एवंच, (परिणाम हा झाला कीं) त्या वस्तींत जितके म्हणून विश्वासू होते त्यांना तर आह्मीं (मुकाट्यानें) बाहेर लावून दिलें. ३५. आणि आम्हीं त्या वस्तींत मुसलमा[2]नाच्या एका घराशिवाय (कीं तें 'लूत'च्या कुटुंबाचे लोक होते, मुसलमानांचें आणखी कोणी घर) पावलोंहि नाहीं. ३६. आणि (खड्यांचा वर्षाव केल्यावर) आह्मीं त्या(वस्तीं)त जे लोक दुःखप्रद शिक्षेस भितात त्यांच्याकरितां (बोधपर) निशाणी बाकी राखिली (म्हणजे त्यांचीं खिंडारें). ३७ आणि 'मूसा'(च्या वृत्तांतां)तहि (ईश्वरसामर्थ्याच्या बऱ्याच निशाण्या होत कीं) जेव्हां आम्हीं त्याला स्पष्ट चमत्कार देऊन 'फिरऔना'कडे पाठविलें; ३८. तेव्हां तो आपल्या सेने(च्या-

---

(१) परमेश्वरानें स्त्रीपुरुषांत अशी एक वस्तु ठेवून दिली आहे कीं तिच्यामुळें तीं एकामेकांवर आसक्त होतात; व ही आसक्ती निसर्गदत्त होय. याशिवाय जितक्या म्हणून पद्धति कामतृप्तीच्या होत त्या सर्व सृष्टिक्रमाविरुद्ध होत. त्यांजपैकीं एका विशिष्ट प्रकारचे गुन्हेगार लूतचे जातीचे लोक होते आणि त्यांना शिक्षा सादर होण्याचें कारणहि हेंच झालें.

(२) येथें कोणी ह्मणेल कीं मुसलमान मागाहून झाले. मग इब्राहिम व लूतचे वेळीं मुसलमान कोठून आले? तर मुसलमान म्हणजे आज्ञाधारक हीं प्रत्येक पैगंबराच्या अनुयायांची संज्ञा आहे. (पहा प्रस्तावना पृष्ठ ३. प्यारा ३.)

बळा)मुळें (गर्विष्ट होऊन) फिरून पडला; आणि ('मूसा'चें संबंधानें) म्हणाला कीं (हा तर) जादुगीर अथवा वेडा होय. ३९. तर आम्हीं त्याला व त्याच्या सैन्यांला (शिक्षेंत) धरिलें व त्यांना समुद्रांत नेऊन फेंकिलें; आणि त्यानें कामच असें केलें होतें कीं जो ऐकी तो थुथु-करी. ४०. आणि 'आद'(च्या लोकांच्या संहारा)मध्येंहि (ईश्वरसाम-र्थ्यांच्या बऱ्याच निशाण्या होत कीं) जेव्हां आम्हीं त्यांजवर एक हानि-कारक[1] वावटळ चालविली; ४१. तेव्हां ज्या ज्या वस्तूवरून ती जाई तिला कुजलेल्या हाडांप्रमाणें (चुराडा) केल्याशिवाय ती सोडीत नसे. ४२. आणि 'समूद'(च्या लोकांच्या पायमल्लीं)मध्येंहि (ईश्वरसामर्थ्यांच्या बऱ्याच निशाण्या होत कीं) जेव्हां त्यांना सांगितलें गेलें होतें कीं (अमुक) एकावेळेपर्यंत (जगांत) सुखोपभोग घ्या. ४३. परंतु त्यांनीं आपल्या पालनकर्त्यांच्या हुकमापासून तोंड फिरविलें; तर त्यांना त्यांच्या देखतां देखतां एक भयंकर गर्जनेनें येऊन गांठिलें. ४४. तथापि त्यांच्यानें (शिक्षेपुढें) उभे राहववलें नाहीं, (किंबहुना ते मरूनच गेले); आणि (आम्हांपासून) बदलाहि घेऊं शकले नाहींत. ४५. आणि (त्यांच्या) पूर्वीं (आम्हीं) 'नूह'चे लोकांस (नष्ट करून चुकलों होतों); यांत संशय नाहीं कीं तेहि (फारच) आज्ञाभंजक लोक होते. ४६. आणि आम्हीं आकाशाला आपल्या बाहुबलानें रचिलें, आणि आम्हीं (फारच) व्यापक सामर्थ्य बाळगितों. ४७. आणि आम्हींच जमीनीस अंथरलें, तर (आम्हीं कसे) चांगले अंथरणारे आहोंत! ४८. आणि आम्हीं दरेक वस्तु दोन[2] प्रकारची बनविली, कीं कदाचित् तुम्हीं (लोक

(१)' अकीम ' याचा अर्थ स्त्री असल्यास वांझ, वांझोटी असा होतो आणि पुरुष असल्यास निःसंतान व निपुत्री असा होतो. या जागीं त्याचा अर्थ अशी एक वावटळ आहे कीं, जींत नाश व पायमल्ली यां शिवाय दुसरें कांहींच नव्हतें. म्हणून आह्मीं त्याचा अर्थ हानिकारक असा केला आहे.

(२) प्राण्यांत तर बहुधा नर व मादी असे दोन प्रकार असतात; व निर्जीव वस्तूंत उच्च, नीच वा उत्कृष्ट, निकृष्ट, अथवा स्थित्यंतराच्या दृष्टीनें आणखी कोणा तऱ्हेचे दोन प्रकार निघूं शकतात. उदाहरणार्थ काळी, गोरी; लहान, मोठी; हलकी, भारी; हितकारक, अहितकारक; वगैरे

जगव्यवस्थेचें) मनन कराल. ४९. तर (हे पैगंबरा ! या लोकांस सांग कीं) परमेश्वराकडेच पळा (म्हणजे त्याचाच आश्रय घ्या). मी तुम्हांस त्याच्याकडून (त्याच्या शिक्षेचें) स्पष्टपणें भय सुचवितों. ५०. आणि परमेश्वरासमागमें अन्य (कोणी) उपास्य ठरवूं नका. मी तुम्हांस त्याच्याकडून (त्याच्या शिक्षेचें) स्पष्टपणें भय सुचवितों. ५१. अशाच रीतीनें जे लोक यांच्यापूर्वी होऊन गेले आहेत त्यांच्यापाशीं जो जो कोणी पैगंबर आला (त्याला) त्यांनीं जादुगीर अगर वेडाच म्हटलें. ५२. कां लोक एकमेकांस या गोष्टीची ताकीद करीत आले आहेत ? किंबहुना (अस्सल गोष्ट ही होय कीं) हे (स्वतःच) शिरजोर लोक होत. ५३. म्हणून (हे पैगंबरा !) तूं यांची (मुळींच) पर्वा बाळगूं नकोस; कारण (यांच्या नास्तिकपणाबद्दल) तुजकडे कांहीं दोष नाहीं. ५४. पण (होय,) समजावित राहा; कांकीं समजावित राहणें विश्वासूंना उपयोगी होतें. ५५. आणि मी 'जिन्न'—दैवत—व मनुष्यें यांस या हेतूनेंच निर्माण केलें आहे कीं त्यांनीं माझी उपासना करावी. ५६. मी त्यांजपासून कांहीं अन्नसंपत्तीची अपेक्षा बाळगीत नाहीं आणि याचीहि मला अपेक्षा नाहीं कीं ते मला खाऊं (पिऊं) घालतील. ५७. परमेश्वरच खुद्द मोठा अन्नदाता, बलवंत (व) जबरदस्त होय. ५८. तर ज्याप्रमाणें या (लोकां)च्या सोबत्यां (म्हणजे पूर्वीच्या जनतां)ची पाळी[१] (मुक्रर) होती त्याचप्रमाणें (या) जुलमी लोकांचीहि पाळी (मुक्रर) होय. (व पाळी यावयास वेळ आहे); म्हणून त्यांनीं माझ्याशीं (शिक्षेची) घाई करूं नये. ५९. सारांश, नास्तिकां(च्या स्थिती)वर, ज्या दिवसाचें त्यांना वचन दिलें जातें त्या (दुष्ट दिवसा)च्या मानानें फारच खेद होय. ६०.

---

(१) भावार्थ हा होय कीं, ज्याप्रमाणें अमुक एक मर्यादेपर्यंत पाणी जाऊन पोहोंचल्यानें नावेच्या बुडण्याची पाळी येते; तशीच पाप अथवा वेळेच्या दृष्टीनें या लोकांचीहि एक पाळी यावयाची असते ती आली कीं त्यांना शिक्षा ठोठावण्यांत येते.

अध्याय ५२ वा.

सूरतु–त्तूर.

हा अध्याय मक्का शहरीं प्रकट झाला. यांत ४९ आयात–महावाक्यें आहेत. 'तूर' म्हणजे पर्वत. येथें हा शब्द 'तूरे सीनीना' म्हणजे सिनाई पर्वत या अर्थी अध्यायाच्या आरंभीं योजिला आहे. म्हणून हें नांव.

परम दयाळू (आणि) कृपाळू परमेश्वराचे नांवानें (मी आरंभ करितों).

(हे पैगंबरा ! आम्हांला) 'तूर' (पर्वता)ची शपथ, १. आणि (तशीच) पसरट पटावर लिहिलेल्या ('लौहे महफूज') पुस्तकाची, २–३. व (तशीच देवलोकींचा 'काबा') 'बैतुल—मामूर'ची, ४. आणि (तशीच आकाशाच्या) उंच छताची, ५. व (तशीच) ऊत आलेल्या समुद्रांची; ६. कीं तुझ्या पालनकर्त्याची शिक्षा (नास्तिकांवर) अवश्यच येऊन उतरेल. ७. कोणाची ताकद नाहीं कीं तिला टाळूं शकेल. ८. ज्या दिवशीं आकाश (समुद्राच्या पाण्याप्रमाणें) लाटा मारूं लागेल, ९. आणि पर्वत उडत उडत फिरतील. १०. त्या दिवशीं (पैगंबरांना) पाखंडी म्हणणारे, जे बकवादेंत पडून खेळ करीत राहिले आहेत त्यांस फारच दुःख होय. ११—१२. ज्या दिवशीं या लोकांस 'जहन्नम'च्या अग्नीकडे बलजबरीनें धक्के देऊन देऊन नेलें जाईल; १३. (तेव्हां यांना बजाविलें जाईल कीं) ज्याला तुम्हीं पाखंड म्हणीत होतां तो नरकाग्नी हाच होय. १४.

---

(१) पुस्तकाची एक उपपत्ति जी आम्हीं भाषांतरांत पत्करली आहे ती होय. आतां पसरट पटावर लिहिलेलें असणें हें त्याच्या व्याप्तीच्या दृष्टीनें होय. कीं त्यांतून कोणतीच गोष्ट वगळली गेली नाहीं. कित्येक भाष्यकार पुस्तक म्हणजे लोकांचे कर्मपट समजले. आणि कदाचित सामान्य पुस्तक जें रुंद कागदांवर लिहिलें जातें तें असेल.

तर कां हीहि नजरबंदी आहे? अथवा तुम्हांस (आतांहि) सुचत नाहीं? १५. तुम्हीं यांत शिरा; मग तुम्हीं सहन करा अगर न सहन करा; तुमच्याठायीं (दोन्हीं गोष्टी) बरोबरच (होत); जशीं कर्मे तुम्हीं (जगांत) करीत राहिलां केवल त्यांचाच मोबदला तुम्हांस दिला जाईल. १६. (राहिले, परमेश्वराला) भिऊन वागणारे (ते तर) निःसंशय (स्वर्गाच्या बागांत) व सुखचैनींत; १७. त्यांच्या पालनकर्त्यानें जें कांहीं (सुखसाधन) त्यांना दिलें आहे त्यांतच ते आनंद करीत राहतील. आणि त्यांचा पालनकर्ता त्यांना नरकाचे शिक्षेपासूनहि (बालंबाल) बचावून ठेवील. १८. (आणि त्यांना परवानगी दिली जाईल कीं, जगांत) तुम्हीं जें (चांगलें) कर्म करीत राहिलां त्याच्या मोबदला (खुशाल) खा प्या; (व तें तुम्हांस) रुचो पचो! १९. (व मौजेनें) बरोबर रांगेनें हांतरलेल्या तक्तांवर टेंकून टेंकून (बसा). आणि (याशिवाय) आम्हीं मोठमोठाल्या डोळयावाल्या अप्सरांशीं त्यांचा विवाह लावून देऊं. २०. आणि ज्या लोकांनीं विश्वास धरिला व त्यांची संतति विश्वासासहित (सुकृत्यांत) त्यांचें अनुकरण करीत राहिली, (मग जरी कर्म आचरण्यांत त्यांच्याकडून किंचित् कसूरहि झाली असेल तरीदेखिल स्वर्गवासीयांच्या खातर) आम्हीं त्यांच्या संततीलाहि (स्वर्गांत) त्यांच्याबरोबर नेऊन सामील करूं; आणि स्वर्गवासी यांच्या कर्मां(च्या मोबदल्यां)तून आम्हीं कांहींच कमी करणार नाहीं. (आणि) प्रत्येक मनुष्य आपल्या कर्मांच्या मोबदला गहाण[२] होय. २१. आणि

---

(१) ही गोष्ट त्यांना पदरीं माप घालण्यासाठीं ह्मणजे त्यांची खात्री करण्यासाठीं सांगितली जाईल, कीं नरकाग्नीस त्यांच्या समक्ष आणून हजर केलें व त्यांस विचारिलें, काय हो ही नजरबंदी आहे? आणि कां मुळांत नव्हती ती गोष्ट आणून दाखविली आहे? परंतु त्यांना यातना होतील, ह्मणून ते नजरबंदी म्हणूं शकणार नाहींत. दुसरें हें कीं, जगांत तर त्यांना नरक दिसत नव्हता व ते त्यास नाकारींत होते. आतां त्यांच्या डोळ्यांसच नव्हे तर रोमारोमांस कळून येईल. आणि त्यांना तंबीसाठीं विचारलें जाईल कीं, आतांहि नरकाग्नि दिसून येतो किंवा नाहीं? पण त्यांच्या जवळ ओशाळपणा व पश्चात्ताप याशिवाय उत्तरच मिळणार नाहीं.

(२) कर्मांच्या मोबदला गहाण असण्याचा अर्थ हा कीं, मोक्ष चांगल्या कर्मांवर अवलंबून आहे. चांगलीं कर्मे कराल तर मोक्षप्राप्ति होईल.

ज्या फळफळादिंची व मांसाची स्वर्गवासीयांस इच्छा होईल त्यांची आम्हीं त्यांच्यासाठीं रेलचेल करून टाकूं. २२. ते तेथें परस्परांस (मद्याचे) पेले हेका करून करून देऊं करतील; त्या(च्या निशे)त (त्यांना) बरळ (लागणार)नाहीं व (त्यांचेकडून) कसलेंच पापाचरण (होणार) नाहीं. २३. आणि (अशीं स्वरूपवान्) मुलें (त्यांच्या सेवेसाठीं) त्यांच्यापाशीं येरझारा घालतील; कीं जणूं तीं जतनेनें ठेविलेलीं मोत्येंच होत. २४. आणि ते एकमेकांकडे वळून आपसांत कुशल प्रश्न करतील. २५. (कित्येक) म्हणतील कीं (गड्या!) आम्हीं (या)पूर्वी आपल्या घरीं (अंतिम परिणामाला फारच) भीत असूं. २६. तर परमेश्वरानें आम्हांवर (मोठीच) कृपा केली व आम्हांला (नरकाग्नीचे) झळीच्या शिक्षेंतून वांचवून घेतलें. २७. (याच्या)पूर्वीं आम्हीं त्याचा धांवा करीत होतों. निःसंशय तो (फारच) परोपकारी (व) दयाळू होय. २८. तर (हे पैगंबरा! तूं या लोकांस) उपदेश करीत राहा. तथापि तूं आपल्या पालनकर्त्याच्या कृपेनें भविष्य सांगणारा (जोशी)हि नाहींस व वेडाहि नाहींस. २९. कां (हे लोक तुझ्यासंबंधीं) म्हणतात कीं, (हा) कवि आहे, (व) आम्हीं त्याच्यासंबंधानें कालचक्राची वाट पाहात आहों? ३०. (तूं यांना) सांग कीं, (फार उत्तम;) तुम्हींहि वाट पाहत राहा; मीहि तुम्हांबरोबर वाट पाहात राहतों. ३१. कां यांची बुद्धि यांना ह्या (गोष्टी) शिकवित्ये अगर हे लोक (जात्याच) शिरजोर होत? ३२. अथवा ते म्हणतात कीं, या(गृहस्था)नें कुराण आपल्या आपणच रचिलें आहे? (हें तर त्यांच्या आपल्याच तोंडाचें बोलणें होय;) किंबहुना (अस्सल गोष्ट ही कीं) हे (मुदलांत) विश्वासच धरूं इच्छित नाहींत. ३३. म्हणून जर हे (आपल्या दाव्यांत) खरे आहेत तर असल्याच तऱ्हेची एक गोष्ट (यांनींहि बनवून) आणावी! ३४. कां कोणाच्या निर्माण केल्या-वांचून (हे आपणच) निर्माण होऊन गेले आहेत अगर हेच (सृष्टीस) निर्माण करतात? ३५. अथवा यांनीं आकाश व पृथ्वीस निर्माण केलें आहे? (यांचा तर काय मगदूर होता?) पण (असें म्हणा कीं, हे लोक परमेश्वरावर) विश्वासच ठेवूं पाहत नाहींत. ३६. (हे पैगंबरा!) कां तुझ्या पालनकर्त्याचे (दयारूपी) खजिने यांच्याच कबज्यांत आहेत?

अगर हे (कोठले) अधिकारी आहेत ? ३७. अथवा यांच्यापाशीं एखादी शिडी आहे कीं, तीवर (चढून आकाशांतील गोष्टी)हे ऐकूण येत असतात ? म्हणून जर यांच्यापैकीं कोणी (आकाशांतील गोष्टी) ऐकून येत असेल तर त्यानें एखादें स्पष्ट प्रमाण पुढें करावें. ३८. कां परमेश्वरासाठीं मुलीं व तुम्हां लोकांसाठीं मुलगे ? ३९. अगर (हे पैगंबरा !) तूं यांजपासून(संदेश पोहोंचविण्याबद्दल) कांहीं वेतन मागतोस, कीं हे (त्या) दंडामुळें भारावून बसतात ? ४०. अथवा यांच्यापाशीं अदृष्टाचें[1] ज्ञान आहे (कीं यांना सांगितलें जाईल) तर हे (तें तंतोतंत) लिहून देतील ?४१. अगर यांचा उद्देश कांहीं धोका देण्याचा आहे ? तर (हे) नास्तिक आपणच धोक्यांत होत. ४२. अथवा परमेश्वरावांचून यांचा (अन्य) कोणी उपास्य (देव) आहे ? तर (हे लोक) ज्यांना (परमेश्वराचे) जोडीदार मानतात त्यांजपासून परमेश्वर पवित्र होय. ४३. आणि जरी एखादा आकाशाचा तुकडा खालीं पडतांना हे पाहतील तरीहि (ईश्वरीशिक्षेस भिणार नाहींत. किंबहुना) म्हणूं लागतील, (काय झालें, हाहि एक प्रकारचा) ढग होय कीं, जमून कठीण होऊन गेला आहे. ४४. तर (हे पैगंबरा !) यांना (यांच्याच स्थितीवर) राहूं दे; येथपर्यंत कीं ज्या दिवशीं (यातनामुळें) यांना मूर्च्छा येऊन जाईल असा यांचा दिवस यांच्या दृष्टीसमोर येईल. ४५. (आणि) त्या दिवशीं यांचे डावपेंच यांच्या कांहींच कामा येणार नाहींत व यांना (कोठून) मदतहि मिळणार नाहीं. ४६. आणि (या) जुलमी लोकांस ह्या(पुनरुत्थानाचे शिक्षे)शिवाय (जगांत आणखीहि) शिक्षा (होणें) आहे. परंतु यांच्यापैकीं बहुतेकांस माहीत

(१) जेव्हां कोणाहि मनुष्याला एखाद्या गोष्टीची पक्की खात्री असते तेव्हां तो ती लिहून द्यावयासहि तयार होऊन जातो. याचें उदाहरण असें कीं, **रोम** ह्मणजे **ग्रीस** व **इराण**च्या लढाईसंबंधानें हजरत पैगंबरसाहेबांस प्रकटीकरणाद्वारें माहीत झालें होतें कीं, जरी **रोमन** लोक यावेळीं पराभूत होऊन गेले आहेत तरी ते कांहीं वर्षांनंतर पुन्हां विजयी होतील; आणि हजरत पैगंबरसाहेबांस वह्य ह्मणजे दिव्य प्रकटीकरणावर पूर्ण विश्वास होता म्हणून त्यांनीं तें जशाचें तसेंच कुराणांत लिहिवविलें व जगांत चोहोंकडे तिचा पुकारा करविला. पण ज्यांना अशी खात्री नाहीं ते कसे लिहिववूं शकणार ?

नाहीं. ४७. आणि (हे पैगंबरा !) तूं आपल्या पालनकर्त्याच्या हुकमाची वाट पाहत मुकाट्यानें बैस; कीं तूं आमच्या डोळ्यांपुढें (संरक्षणांत) आहेस; आणि ज्यावेळीं तूं (निजून) उठशील त्यावेळीं आपल्या पालनकर्त्याच्या स्तवनाबरोबर (त्याचें) पावित्र्यवर्णनहि करीत जा; ४८. आणि रात्रीच्या[१] एका भागांतहि त्याची पवित्रता वर्णीत जा व नक्षत्रांच्या(मावळल्या)नंतरहि. ४९.

---

(१) या महावाक्यांत रात्रीच्या नमाजींचा मजकूर आहे. रात्रीचा वेळ झोंपेचा व विश्रांतीचा असतो व जिकडेतिकडे सर्व स्वस्थ व सामसूम असतें; व ही गोष्ट चित्ताच्या एकाग्रतेसाठीं आवश्यक आहे; ह्मणून रात्रीच्या उपासनेस दिवसाच्या उपासनेवर श्रेष्ठत्व आहे. रात्रीं निजून उठल्यावर तहज्जुदची नमाज आहे. रात्रीच्या एका भागांत मगरिब व ईशा या नमाजी आहेत; व नक्षत्रांच्या अस्त पावल्यानंतर सकाळची नमाज आहे.

अध्याय ५३ वा.

सूरतु—न्नज्म.

हा अध्याय मक्का शहरीं प्रकट झाला. यांत ६२ आयात-महावाक्यें आहेत. ह्या अध्यायाच्या आरंभीं 'नज्म' ह्मणजे नक्षत्र हा शब्द आला आहे यावरून हें नांव पडलें. कित्येकांनीं याचा अर्थ 'सुरैया' ह्मणजे कृत्तिका नक्षत्र असा घेतला आहे. कोणी ह्मणतात कीं, तें उल्का नक्षत्र होय.

परम दयाळू (आणि) कृपाळू परमेश्वराच्या नांवानें (मी आरंभ करितों).

(लोकांनों !आम्हांस) नक्षत्राची शपथ, कीं जेव्हां तें (आकाशांतून) तुटून पडतें; १. कीं तुमचा सोबती ('मोहंमद' सरळमार्गाहून) चळलाहि नाहीं व बहकलाहि नाहीं. २. आणि तो (आपल्या) मनेच्छेनें बोलत नाहीं. ३. (किंबहुना) हें (कुराण जें तो वाचून ऐकवितो तें दिव्य) प्रकटीकरण होय कीं तें त्याला प्रकट केलें जातें. ४. (आणि) त्याला ('जिब्रील'दूत) ज्याच्या (आत्मिक) शक्ति (फारच) अवाढव्य अशा आहेत तो शिक्षण देतो; ५. (आणि) त्याची (शारीरिक) शक्तिहि (फार) जबरदस्त होय; कीं तो (आपल्या मूळच्या स्वरूपांत) साराचासारा (पैगंबरासमक्ष) येऊन उभा झाला; ६. व तो त्यावेळीं अत्युच्च क्षितिजावर (म्हणजे आकाशाच्या एके बाजूस चांगल्या उंच जागीं) होता. ७. नंतर तो त्याच्या जवळ आला व (इतका त्याच्याकडे) झुकला; ८. कीं (उभयतांमध्यें) दोन कमानी इतका अंतर राहून गेला; किंबहुना (याहूनहि) कमीच. ९. त्यावेळीं परमेश्वरानें आपला सेवक ('मोहंमद')यास ('जिब्रील'द्वारें) जें कांहीं प्रकट करावयाचें होतें तें प्रकट केलें. १०. (पैगंबरानें) जें कांहीं पाहिलें होतें त्यांत (त्याच्या) मनानें कांहीं खोटें (मिसळून) दाखविलें नाहीं. ११. पैगंबर जो

('जिब्रील'ला) पाहतो आहे त्यावर कां तुम्हीं लोक त्याच्याशीं झगडतां? १२. आणि वास्तविक पाहतां (झगडण्याची कांहीं गोष्टच नाहीं; कारण,) त्यानें तर ('मेराज' ह्मणजे आकाशारोहणावेळीं) 'जिब्रीला'ला आणखीहि एकदां (मूळ स्वरूपांत आपल्यापाशीं आलेला) पाहिलें होतें, १३. (व ही गोष्ट) 'सिद्रतुल्-मुन्तहा'जवळ (घडून आली होती); १४. कीं जेथें (पवित्राचरणी सेवकांच्या) राहण्याची जागा, स्वर्ग आहे. १५. त्यासमयीं (त्या) 'सिद्रा'वर जें कांहीं अच्छादून राहिलें होतें तें अच्छादिलें होतें; (म्हणजे दिव्य तेज) १६. (त्यावेळींहि पैगंबराची) दृष्टी (कोणीकडेहि) चकली नाहीं व (जागेवरून) चळलीहि नाहीं. १७. कांहीं संशय नाहीं कीं पैगंबरानें (या प्रसंगीं) आपल्या पालनकर्त्या(च्या सामर्थ्या)चे मोठमोठे चमत्कार पाहिले. १८ (हे मूर्तीपूजकांनों!) बरें, तुम्हीं 'लात' व 'उज्जा' या (मूर्तींच्या स्थिती)चें अवलोकन केलें? १९. आणि (तशीच) आणखीहि (एक) तिसरी (देवी) जी 'मनात' होय तिचेंहि; (कीं यांच्यांत कांहीं तरी सामर्थ्य आहे)? २०. (काय हो!) तुम्हां लोकांसाठीं कां मुलगे व परमेश्वरासाठीं मुली? २१. असें जर असेल, तर ही मोठी अन्यायाची वांटणी होय. २२. ह्या (मूर्ती) तर निव्वळ नांवेंच (नांवें) होत कीं जीं नांवें तुम्हीं व तुमच्या वाडवडिलांनीं

(१) 'सिद्रा' अरबींत बोरीच्या झाडाला ह्मणतात; आणि 'सिद्रतुल-मुन्तहा' म्हणजे सातव्या आकाशावर जें बोरीचें झाड आहे तें होय. त्याच्यापलिकडे 'जिब्रील'सारख्या प्रमुख दुतांसहि रीघ नाहीं व ते येथपर्यंतच पोहोंचूं शकतात. ह्या जगांत कित्येक गोष्टी अशा असतात कीं, ज्यांची आह्मी खरी कल्पनादेखील करूं शकत नाहीं. तर मग मनुष्याचें ज्ञान दिव्य गोष्टींचें आकलन कसें करणार? यावरून हें समजतां कामा नये कीं, ह्या गोष्टी कल्पनातीत आहेत म्हणून खऱ्या नव्हेत. कारण, कांहीं वर्षांपूर्वीं झेपेलीन, पाणबुडी वगैरे पुष्कळ गोष्टींची कल्पनाहि आली नव्हती; पण कालांतरानें आतां तीं प्रत्यक्ष पाहतां येतात. ह्याचप्रमाणें मानवांतील गुप्त शक्तिनें विकास पावून पुढें त्यांस दिव्यदृष्टी प्राप्त होऊन या गोष्टींचें सत्यत्व पटेल हें संभाव्य आहे. म्हणून आतांच त्याविषयीं वाटाघाट करणें व्यर्थ; व ह्या गोष्टी विश्वासास बाधक नाहींत.

(२) 'लात,' 'उज्जा' व 'मनात,' हीं अरबलोकांच्या मूर्तींचीं नांवें होत; कीं ते त्यांस इस्लामधर्माच्या प्रसारापूर्वीं देवता व देवी समजून त्यांची पूजा-अर्चा करीत होते.

(आपल्याकडून) ठेवून दिलीं आहेत. परमेश्वरानें तर यां(च्या उपास्य होण्या)चें कोणतेंच प्रमाण उतरलें नाहीं. हे लोक तर केवळ अटकळीवर व (आपल्या) जिवांस जी वांच्छा होते त्याप्रमाणेंच चालतात. आणि (चमत्कार हा कीं) यांच्या पालनकर्त्याकडून यांच्यापाशीं सन्मार्गहि येऊन चुकला आहे. (यावरहि ते मानीत नाहींत.) २३. कां (कोठें) माणसाला मनस्वी[१] इच्छाहि (प्राप्त झाली) आहे ? २४. तर परलोक व इहलोक (सर्व कांहीं) परमेश्वराच्याच अखत्यारांत होत. २५. आणि कित्येक देवदूत आकाशांत (पडून) आहेत कीं त्यांची शिफारस कांहींहि कामा येत नाहीं; पण जेव्हां परमेश्वर ज्या कोणाहि संबंधानें (शिफारस करवूं) इच्छील; (त्याच्या शिफारशीची देवदुतांस) परवानगी देईल आणि (त्यांच्या शिफारशीस) पसंत करील तेव्हांच मात्र. २६. जे लोक परलोकींचा विश्वास बळगीत नाहींत तेच तर दुतांस स्त्रियांचीं नांवें देतात (कीं त्या परमेश्वराच्या मुलीं होत). २७. आणि वास्तविक पाहतां, त्यांना याचें कांहीं ज्ञानहि नाहीं. ते तर केवळ अटकळीवर चालतात; आणि अटकळीचा तर निश्चित गोष्टीपुढें कांहींच उपयोग होत नसतो. २८. तर (हे पैगंबरा !) जो कोणी आमच्या स्मरणाकडून तोंड फिरवील व इहलौकिक आयुष्याशिवाय त्याला (आणखी कोणा गोष्टीची) आकांक्षाच नसेल तर अशा(इसमा)ची तूं किंचितहि पर्वा करूं नकोस. २९. त्यांच्या ज्ञानाची पोहंच इतकीच आहे. निःसंशय, तुझा पालनकर्ता, जे लोक त्याच्या मार्गापासून चळले आहेत त्यांना खूप जाणतो. आणि जे लोक सन्मार्गीं लागले आहेत त्यांनाहि तो खूप जाणतो. ३०. आणि जें कांहीं आकाशांत आहे व जें कांहीं पृथ्वींत

(१) ह्मणजे माणसाच्या मनांत जी लहर येते तीप्रमाणें कधींहि कार्य होत नाहीं. तर मग त्यानें परमेश्वरावर हुकूम कां गाजवावा व आपल्याला वाटेल त्याला आपला शिफारसी वा आपला पैगंबर कसा नेमावा ? आणि आपल्या मनानेंच एक धर्म निर्माण करून इहपरलोकीं इनाम मिळविण्याच्या अटी त्यावर कां लावाव्यात ? भावार्थ हा कीं, मूर्तीपूजाहि करीत जावी व परमेश्वरापाशीं इहपरलोकींच्या साफल्याचीहि आशा बाळगावी हा वेडगळपणा होय. इहपरलोकींचें सर्व कल्याण परमेश्वराच्याच हातीं आहे ह्मणून मनुष्याला त्याचीच उपासना केली पाहिजे.

आहे तें (सर्व) परमेश्वराचेंच होय. (म्हणजे त्यानेंच त्यांस बनविलें व निर्माण केलें; त्यांतल्यात्यांत माणसालाहि;) कीं (अखेर) ज्या लोकांनीं वाईट कर्में केलीं आहेत त्यांना त्यांनीं जें जें केलें त्याचा मोबदला द्यावा आणि ज्यांनीं चांगलीं कर्में केलीं आहेत त्यांना (तसाच) चांगला मोबदला द्यावा. ३१. (चांगलीं कर्में करणारे म्हणजे) जे लोक महापातकें व निर्लज्जपणाचीं कामें याविषयीं जपत राहतात ते; पण लहान सहान पातकें मात्र (कीं त्यांपासून विरलाच मनुष्य बचावूं शकतो. हे पैगंबरा!) निःसंशय, तुझ्या पालनकर्त्याची क्षमा (फार) व्यापक होय. (आणि) तो (त्या वेळेपासून) तुम्हां लोकांस खूप जाणतो कीं जेव्हां त्यानें (पहिल्या-प्रथम) तुम्हां(मानवां)स मातींतून बनवून उभें केलें व जेव्हां तुह्मीं आपल्या आईच्या पोटांत मूलांकुर (बच्चे) होतां. तर आपला (फार) सोंवळेपणा (व्यक्त) करूं नका. जो कोणी (परमेश्वराला) भिऊन वागतो त्याला तोच खूप जाणतो. ३२. (हे पैगंबरा!) बरें, तूं त्या मनुष्या(च्या स्थिती)कडेहि नजर केलीस कीं ज्यानें (तुझ्या बोधाकडून) तोंड फिर-विलें; ३३. आणि थोडेसें (परमार्थांत) देऊन (मग दगडासारखा) कठोर होऊन गेला? ३४. कां त्याच्यापाशीं अदृष्टाचें ज्ञान आहे कीं, त्याला (आपला परिणाम) दिसून येऊं लागला आहे? ३५. कां त्याला "मूसा'च्या लेखांत ज्या (गोष्टी लिहिलेल्या) आहेत त्यांची बातमी पोहोंचली नाहीं? ३६. आणि (तशीच) 'इब्राहिम' ज्यानें (आपल्या आयुष्यांत ईश्वरोपसनेचा हक्क) पुरा केला त्याच्या(लेखां)तहि? ३७. (त्या लेखांत हें लिहिलें आहे) कीं कोणीहि ओझें वाहणारा दुसऱ्यां(च्या पापां)चें ओझें (आपल्यामानेवर) घेणार नाहीं. ३८. आणि हें कीं माणूस जितके प्रयत्न करील केवळ तितकेंच त्याला (प्राप्त) होईल; ३९. आणि हें कीं त्याचे प्रयत्न पुढें जातां (पुनरुत्थानाचे दिवशीं) निरीक्षिले जातील; ४०. नंतर, त्याला त्याचा अगदीं भरपूर मोबदला दिला जाईल; ४१. आणि हें कीं (अखेर सर्वांचा) अंत तुझ्या पालनकर्त्या-कडे होईल. ४२. आणि हें कीं तोच हंसवितो व रडवितो. ४३. व हें कीं तोच मारतो व जिववितो. ४४. आणि हें कीं जेव्हां वीर्य

(१) म्हणजे तो जें देऊन चुकला आहे तें आपल्या मुक्तीसाठीं पुरेंसें समजतो व थोडेंसें देण्यावरच अभिमान बाळगितो.

(मादीच्या गर्भाशयांत) पाडिलें जातें तेव्हां तोच (परमेश्वर) त्यापासून नर व मादी असे दोन प्रकार(चे प्राणी) उत्पन्न करितो. ४५–४६. आणि हें कीं दुसऱ्यांदा (जिववून) उठविणें त्याच्याचकडे होय. ४७. आणि हें कीं तोच (लोकांस) श्रीमंत व मातब्बर करितो. ४८. आणि हें कीं तोच लुब्धक[1](ताऱ्या)चा मालक होय. ४९. आणि हें कीं त्यानेंच 'आद[2]'(च्या) पहिल्या(लोकां)चा नाश केला होता. ५०. आणि (ह्याप्रमाणेंच) 'समूद'चा कीं (त्यांच्यांतून कोणालाहि) बाकी सोडिलें नाहीं ५१. आणि (यांच्या) पूर्वीं 'नूह'च्या लोकांचा; यांत संशय नाहीं कीं हेच स्वतः फार जुलमी व फार शिरजोर होते ५२. आणि ('लूत'च्या लोकांच्या) पालथलेल्या वस्त्याहि त्यानेंच पालथ्या पाडिल्या होत्या. ५३. तर त्या (वस्त्या)वर जी तवाई पसरली ती पसरली. ५४. तर (हे मानवा!) तूं आपल्या पालनकर्त्याच्या कोणकोणत्या देणग्यांत शंका[3] काढीत जाशील? ५५ पूर्वील भय सुचविणाऱ्यां(पैगंबरां)पैकीं एक भय सुचविणारा हा(कलियुगी पैगंबर)हि होय. ५६. (पुनरुत्थान) जें येणारें तें जवळ येऊन पोहोंचलें. ५७. परमेश्वराशिवाय कोणाहि (मनुष्या)चा मखदूर नाहीं कीं या(आपत्ती)स टाळूं शकेल ५८. तर कां तुम्हीं (लोक) ह्या गोष्टीचें आश्चर्य करितां? ५९ आणि (पुनरुत्थानाचा उल्लेख ऐकून) हंसतां व तुम्हांस रडें येत नाहीं? ६०. आणि वास्तविक पाहतां, तुम्हीं (इतके) गाफिल आहां! ६१. तर परमेश्वरापुढें साष्टांग नमस्कार घाला व(त्याचीच) उपासना करा. ६२.

---

(१) अरबांच्या कित्येक घराण्यांत 'शेअरा'-ह्मणजे लुब्धक ताऱ्याचीहि पूजा करीत होते म्हणून त्याचा मुख्यत्वेंकरून उल्लेख केला गेला आहे.

(२) हे 'आदेऊला' म्हणजे पहिले आद हजरत हूदचे लोक होते व ते वावटळानें नाश पावले; आणि 'आदेसानियः' ह्मणजे दुसरे आद हे आदे इरम ह्मणवितात व त्यांचा मजकूर शेवटील तिसाव्या भागाच्या 'सूरतु-फज्र'मध्यें आहे.

(३) हजरत मूसा व हजरत इब्राहीम यांच्या लेखांच्या वा पुस्तकांच्या मजकुराचा खुलासा वर दिलेलाच आहे. त्यांत देणग्यांचा व शिक्षा-दंडाचाहि उल्लेख आहे. देणग्या तर देणग्याच आहेत पण शिक्षाहि एका मानानें देणग्याच होत. कारण परमेश्वरानें विश्वासूंस सुरक्षित राखिलें व त्यांच्या शत्रूंना ह्मणजे नास्तिकांना विध्वस्त करून पृथ्वीवर पुण्याई व शांतता काईम केली. या शिवाय त्या लेखांचें उतरणें हीहि आपल्या ठिकाणीं एक देणगीच होय.

अध्याय ५४ वा.

सूरतुल्-क़मर.

हा अध्याय मक्केंत प्रकट झाला. यांत ५५ आयात—महावाक्यें आहेत. मौलवी शाह अबदुल कादिर साहेब यांनीं या स्थळीं लिहिलें आहे कीं, हज्जच्या मोसमांत मध्यान्ह रात्रीं नास्तिक लोक जमा होते व हजरत पैगंबरसाहेब—परमेश्वर त्यांस धन्यवाद व शांति देवो—हे त्यांना उपदेश करून समजावीत होते. तेव्हां त्या लोकांनीं चमत्कार व चिन्ह मागितलें; हजरत पैगंबरसाहेब म्हणाले, पाहा आकाशाकडे; तों चंद्र दोन तुकडे होऊन गेला. त्यांतला एक तुकडा पूर्वेकडे आला व एक पश्चिमेकडे; येथ-पर्यंत कीं, त्यांनीं चांगल्या प्रकारें निरखून निरखून पाहिलें. मग ते तुकडे आप-सांत मिळून गेले. हें चिन्ह होतें पुनरुत्थानाचें कीं, पुढें सर्व कांहीं असेंच फाटेल व दुभागेल. मौलवी शाह अबदुल कादिर साहेबांनीं जें कांहीं लिहिलें आहे त्यावर सर्व भाष्यकारांचें मतैक्य आहे. याशिवाय हजरत पैगंबरसाहेबांच्या हदीसे सहीद् म्हणजे शोधाअंतीं सत्य ठरलेल्या वचनसंग्रहावरूनहि या चमत्काराचें घडून येणें सिद्ध होतें. सदरहू मौलवी साहेबांनीं हेंहि नमूद केलें आहे कीं, अबू—जहल् वगैरे नास्तिकांनीं प्रवासाहून आलेल्या लोकांस विचारिलें कीं अमुक अमुक रात्रीं तुम्हीं आकाशावर कांहीं चमत्कार पाहिला होता काय? त्यांनीं उत्तर दिलें कीं त्या रात्रीं आम्हीं सर्वांनीं पाहिलें कीं चंद्र दुभागला व पुन्हां मिळून गेला होता. कित्येक तत्वज्ञानी लोकांचा समज असा आहे कीं, चंद्राचें दुभागणें पुनरुत्थानांत घडून येईल. म्हणून ते असें भाषांतर करतील कीं '(पुनरुत्थानाची) घटका जवळ येऊन लागली व (असें समजा कीं) चंद्र फाटून गेला.' यांत संशय नाहीं कीं ही एक विलक्षण गोष्ट आहे व ती लक्षांत येत नाहीं; व ह्मणूनच तो 'मोजेज़ा' म्हणजे चमत्कार होय. परंतु पुनरुत्थान हें याहू-नहि विलक्षणच आहे; आणि आश्चर्य हें कीं तत्वज्ञानी मुसलमानांस पुनरुत्थान जें अधिक आश्चर्यकारक होय तें होणें मान्य आहे; पण हा चंद्राचा चमत्कार

त्यांस मान्य नाहीं ! हें त्यांचें किती तरी बुद्धिमांद्य आहे ! या वर्णनावरून या अध्यायास चंद्राचें प्रकरण असें ह्मणतात.

परम दयाळू (आणि) कृपाळू परमेश्वराच्या नांवानें (मी आरंभ करितों.)

(पुनरुत्थानाची) घटका जवळ येऊन लागली आणि (पैगंबराच्या पराक्रमानें) चंद्र फाटून गेला. (कीं, पुनरुत्थानाच्या जवळ येण्याचें हेंहि एक चिन्ह होय.) १. आणि (हे लोक) जरी कोणी एखादा चमत्कारहि पाहतील तरी हे (सत्याकडून) तोंड फिरवतील व म्हणतील कीं, (हीहि एक प्रकारची) जादु आहे कीं, जी नित्य होत आली आहे. २. आणि या लोकांनीं (पैगंबरांस) पाखंडी म्हटलें व आपल्या मनेच्छेचें अनुकरण केलें; आणि प्रत्येक गोष्टीचा एक काल मुकर ठरलेला आहे; (त्यांतल्या त्यांत शिक्षेचाहि). ३, आणि यांना तर (पूर्वींच्या जनतांचे) इतके अहवाल पोहोंचून चुकले कीं, ज्यांत (पूर्ण) तंभी होती ४. (व तंभी-खेरीज) संपूर्ण शहाणपणा (च्या गोष्टी होत्या.) पण (या लोकांस) भिव-विणेंहि कांहीं उपयोगी होत नाहीं. ५ तर (हे पैगंबरा !) तूं या लोकां-पासून एकीकडे हो. ज्या दिवशीं बोलाविणारा (ह्मणजे 'इस्राफील' दूत यांना) अशा (एका) गोष्टीकडे बोलावील कीं, जिचा (यांच्या चित्तासहि) परिचय नसेल; ६.(आणि ओशाळपणामुळें)यांचे डोळे नमलेले असतील; (तर त्या दिवशीं) ते थडग्यांतून(असे) निघून पडतील कीं, जणूं हे टोळ होत (कीं ते चहूंकडे) पसरलेले (आहेत). ७. (व ते) बोलविणाराकडे धांव घेत चालले जात असतील (आणि) नास्तिक म्हणत(जात)असतील कीं, हा (तर फारच) कठीण दिवस होय ! ८. या लोकांच्या पूर्वीं 'नूह'चे लोकांनींहि (पैगंबरीला सपशेल नाकारून सर्व पैगंबरांना) पाखंडी ह्मटलें (व त्यांतल्यात्यांत) आमचा सेवक ('नूह') यालाहि पाखंडी म्हटलें. आणि ते (त्याच्यासंबंधीं) म्हणाले कीं, (हा) खुळा आहे; व त्याला झिडकारलें गेलें (तें वेगळेंच). ९. म्हणून त्यानें आपल्या पालन-कर्त्याचा धांवा केला कीं, मी (त्यांच्या हातून) जेरीस आलों आहें; तर

(१) म्हणजे कर्मांचा हिशेब अगर पुनरुत्थानाचे इतर दारुण व भयानक वृत्तांत.

आतां तूंच (यांजकडून माझा) बदला घे. १०. तथापि आम्हीं मुसळ-धार पाण्यानें आकाशाचीं द्वारें उघडून टाकिलीं. ११. आणि आम्हीं जमिनींतून झरे फोडून वाहविले. तर मग नेमलेल्या अंदाजावर (जमीन व आकाशाचें) पाणी मिळून (एक होऊन) गेलें. १२. आणि 'नूह'ला आम्हीं (लांकडाचे) तक्ते व खिळे यांनीं बनलेल्या(गलबता)वर स्वार करवून घेतलें; १३.(व तें) आमच्या डोळ्यांपुढें तरंगत राहिलें.(हा)ज्या ('नूह')चा कृतघ्नतेनें नकार केला गेला होता त्याचा बदला (होता).१४. आणि आम्हीं या(वृत्तांता)ला एक (बोधपर) नमुना करून सोडला. तर कोणी आहे कीं, (यापासून) बोध घेईल? १५. तर माझी शिक्षा व माझें भिवविणें (पाहिलेंस, त्याचें फळ) कसें झालें तें? १६. आणि अर्थात् आम्हीं कुराणाला (लोकांच्या) बोध घेण्यासाठीं सुलभ केलें आहे; तर कोणी आहे कीं, बोध घेईल? १७. 'आद'(च्या लोकां)नींहि (पैगं-बरांस) पाखंडी म्हटलें; तर माझी शिक्षा व माझें भिवविणें (पाहिलेंस त्याचें फळ) कसें झालें तें? १८. कीं आम्हीं एका दुर्दैवी दिवशीं कीं, ज्याचें दुर्दैव (कोणा तऱ्हेनें टाळल्यानेंहि) टळत नव्हतें, त्यांच्यावर एक सोसाट्याची वावटळ चालविली; १९. (व) ती लोकांना (जागेवरून असें) उखडून फेंकीत होती कीं, जणूं ते मुळांसह उपटलेल्या खजुरीचे ओंडे होत. २०. तर माझी शिक्षा व माझें भिवविणें (पाहिलेंस, त्याचें फळ) कसें झालें तें? २१. आणि अर्थात् आम्हीं कुराणाला (लोकांच्या) बोध घेण्यासाठीं सुलभ केलें आहे; तर कोणी आहे कीं, बोध घेईल? २२.'समूद'(च्या लोकां)नींहि भय सुचविणाऱ्यां (पैगंबरां)स पाखंडी म्हटलें (व त्यांतल्यात्यांतच आपला पैगंबर 'साल्हे' यालाहि).२३. आणि ते (त्याच्यासंबंधीं) म्हणाले कीं, आम्हीं कां अशाचें अनुकरण करावें कीं तोहि आम्हांपैकींच एक मनुष्य होय? असें करूं तर आम्हीं चुकींत (पडूं) व नरकाग्नींत (जाऊं).२४. कां आमच्यामधून याच्यावरच प्रकटीकरण टाकलें गेलें? असोनसो, हा (इसम) लबाड (व) बढाईखोर आहे. २५. (तेव्हां आम्हीं 'साल्हे'ला सांगितलें कीं) लवकरच यांना उद्यां (परवांच) माहीत होऊन जाईल कीं, कोण लबाड (व) बढाईखोर

(१) शिक्षेचा वायदा जवळ येऊन लागला होता म्हणून उद्या असें म्हटलें

आहे? २६. आम्हीं यांच्या अजमाविण्यासाठीं एक सांढणी पाठविणार आहों; तर तूं यांना पाहत राहा (कीं हे तिचें कसें स्वागत करतात), आणि सहन करून बैस; २७. आणि यांना सूचना दे कीं, यांच्यांत (व सांढणींत) पाण्याची वांटणी (झाली) आहे; तर हरेक (पक्षानें आपापल्या) पाळीवर (पाणी पिण्यासाठीं) हजर (व्हावें). २८. मग त्यांनीं आपला सोबती ('कुदार') यास बोलाविलें, तर त्यानें (सांढणीवर) हात टाकला व (तिच्या) धोंडे[1] शिरा कापल्या. २९. तर माझी शिक्षा व माझें भिवविणें (पाहिलेंस त्याचें फळ) कसें झालें तें? ३०. कीं आम्हीं त्यांच्यावर एक (भयंकर) गर्जना (शिक्षेदाखल) पाठविली; तों, कुंपण घालणाराच्या तुडविलेल्या कुंपणासारखे[2] ते (पायमाल) होऊन गेले. ३१. आणि अर्थात् आम्हीं कुराणाला (लोकांच्या) बोध घेण्यासाठीं सुलभ केलें आहे; तर कोणी आहे कीं बोध घेईल? ३२. 'लूत'च्या लोकांनींहि भय सुचविणाऱ्यां(म्हणजे पैगंबरां)स पाखंडी म्हटलें. ३३. तर आम्हीं त्यांच्यावर दगडांचा वर्षाव केला; परंतु 'लूत'-च्या घराण्याचे लोक कीं त्यांना आम्हीं सकाळ होतां होतां (शिक्षेच्या जागेंतून) बचावून घेऊन गेलों. ३४. (ही) आमच्याकडून कृपा (होय);

आहे. कारण हजरत साल्हे पैगंबराबरोबर सदरहू वाटाघाट झाल्यावर तिसऱ्याच दिवशीं त्यांना ईश्वरी शिक्षेनें येऊन गांठलें.

(१) धोंडशिरा म्हणजे मांडीच्या शिरा कापणें. अरबांत अशी चाल होती कीं उंट किंवा सांढणी कापावयाची असल्यास तिच्या मांडीच्या शिरा कापीत कीं तिला पळून जातां येऊं नये आणि एरवींहि मांडीच्या शिरा कापल्या म्हणजे जनावर पडल्या पडल्या मरून जातें. भावार्थ हा कीं, कुदारनें सांडणीला मारून टाकिलें.

(२) शेताच्या सभोंवतीं त्याच्या संरक्षणासाठीं कांटे, पाला व बारीक सारीक लांकडांचें एक कुंपण घालण्याची चाल असते; मग सुकून त्याचा चुराचुरा होऊन जातो. सांगावयाचा अर्थ इतकाच कीं, जसें हें कुंपण शेवटीं पायाखालीं तुडविलें जातें, तसेंच हे लोकहि नाश पावतील. अरबस्थानांत शेतें कमी होतात. तर तें जनावरांच्या कोंडवाड्यास किंवा गोठ्यास अशाच प्रकारें सुरक्षित करतात व येथेंहि कोठें कोठें असें करतात.

(आणि) जो कोणी (आमचे) आभार मानितो त्याला आम्हीं असाच मोबदला देत असतों. ३५. आणि 'लूत'नें त्या लोकांस आमच्या पकडीकडून भिवविलेंहि होतें; पण ते(त्याच्या) भिवविण्यांत वितंडवाद (उपस्थित) करूं लागले. ३६. आणि त्यांनीं त्याच्या पाहुण्या (म्हणजे दुतां–)सहि त्याच्यापासून उडवून नेण्याचा[1] बेत केला. तथापि आम्हीं त्यांच्या डोळ्यांवर बोळा फिरवून टाकिला (व म्हणालों कीं घ्या,) आतां माझी शिक्षा व माझ्या भिवविण्याची गोडी चाखा. ३७. आणि खरोखरीं फारच सकाळीं त्यांना कायमच्या अशा शिक्षेनें येऊन गांठिलेंच. ३८. (आणि मीं फर्माविलें कीं) घ्या, आतां माझी शिक्षा व माझ्या भिवविण्याची मजा चाखा. ३९. आणि अर्थात् आम्हीं कुराणाला (लोकांच्या) बोध घेण्यासाठीं सुलभ केलें आहे; तर कोणी आहे कीं बोध घेईल ? ४०. आणि खरोखरींच 'फिरऔन'चे लोकांपाशींहि (पुष्कळच) भयसूचना आल्या; ४१. (पण) त्यांनीं आमच्या सर्व निशाण्यांस पाखंड म्हटलें; म्हणून आम्हीं त्यांना, जसा एखादा जबरदस्त सामर्थ्यवान् पकडतो तसें (सक्त) पकडलें. ४२. (हे 'मक्के'करांनों!) तुमच्यांत जे नास्तिक होत ते कां या लोकांपेक्षांहि श्रेष्ठ आहेत ? अगर (तुम्हांपाशीं लेख आहेत व त्या) लेखांत तुमची माफी (लिहिलेली) आहे ? ४३. अथवा हे लोक म्हणतात कीं आम्हीं एक मोठा बलवान् जथा आहों ? ४४. प०. लवकरच (यांचा) जथा हार खाईल व (मुसलमानांपुढें) ते (पाठ) फिरवून फिरवून पळूं लागतील. ४५. किंबहुना (मूळ) वायदा तर यांच्याशीं (पुनरुत्थानाचे) घटकेचा होय; व ती घटका फारच आपत्तिकारक व कटू होय. ४६. निःसंशय पापी (लोक) भ्रमांत (पडले) आहेत व (अखेर) नरकाग्नींत (जातील). ४७. त्या दिवशीं त्यांना त्यांच्या तोंडावाटें (नरकाच्या) अग्नींत फरपटत नेलें जाईल, (व त्यांना बजाविलें

(१) हजरत लूत पैगंबरांचा वृत्तांत कुराणांत अनेक जागीं सविस्तर आला आहे. तेथें शिक्षेच्या दूतांचें स्वरूपवान व सुंदर मुलांचें रूप धारण करून येणें व लूतच्या घरीं पाहुणे होणें सांगितलें आहे. येथें संक्षिप्तरूपानें दुतांच्या पाहुणे होण्याचा उल्लेख आहे. बाकी मजकुराकडून मौन आहे.

जाईल कीं आतां) अंगाला नरकाग्नि लागण्याची मजा चाखा. ४८. आम्हीं सर्व वस्तूंस एका अंदाजाप्रमाणें पैदा केलें आहे: (व त्यांतल्या-त्यांत पुनरुत्थानाचाहि एक वेळ मुक़र्रर आहे). ४९. आणि आमचें काम तर केवळ एक गोष्ट असते कीं जसें डोळ्याचें लवविणें.[१] ५०. आणि (हे 'मक्के'च्या नास्तिकांनों!) आम्हीं तुमच्या (कित्येक)सोबत्यांचा नाश करून चुकलों आहों; तर कोणी आहे कीं बोध घेईल? ५१. आणि हे लोक जें कांहीं ऐकूणेक करून चुकले आहेत तें (त्यांच्या) कर्मपटांत (नोंदलेलें) आहे; ५२. आणि (कोणतेंहि काम असो) लहान व मोठें सर्व लिहि-लेलें आहे. ५३. जे लोक (परमेश्वराला) भिऊन वागतात ते (स्वर्गीय) बागांत व नद्यांत, ५४. खऱ्या (सन्मानाच्या) जागीं परम-समर्थ (अशा सर्व जगांच्या) बादशाहाच्या सन्निध असतील. ५५.

(१) भावार्थ हा कीं, मनुष्य जसा अनायासें व त्वरेनें डोळा लववितो तसें परमेश्वराचें कामहि होत राहतें. त्याला साधन नसतें व विचार करण्याचीहि जरूरी नाहीं. इकडे आज्ञा केली तिकडे काम झालें. नवल नाहीं यांत पुनरुत्थानाकडेहि इषारत असेल कीं ती घटका एका उन्मेषांत क़ाईम होईल.

अध्याय ५५ वा.

सूरतुर्-रह्मान्.

हा अध्याय **मक्केंत** प्रकट झाला. यांत ७८ आयात–महावाक्यें आहेत. ह्याचें नांव 'रह्मान्' पडण्याचें कारण असें कीं हजरत **मोहंमद** पैगंबरसाहेब परमेश्वर–त्यांस धन्यवाद व शांति देवो–नास्तिकांपुढें जेव्हां जेव्हां **रह्मान्** ह्मणजे परम दयाळू (परमेश्वर) असें नांव घेत, तेव्हां तेव्हां नास्तिक म्हणत कीं आह्मीं **रह्मान्**ला जाणित नाहीं कीं तो कोण आहे. ह्मणून हा अध्याय प्रकटिला गेला. कित्येक लोक **रहमान्** हें कोणा मनुष्याचें नांव आहे असें समजून म्हणत असत कीं, हा मनुष्य **मोहंमद**ला कुराण शिकवित असतो. पण **रहमान्** हें परमेश्वराच्या नांवांपैकीं एक नांव आहे ह्मणून हें नामाभिधान होय.

परम दयाळू (आणि) कृपाळू परमेश्वराचे नांवानें (मी आरंभ करितों.)

परम दयाळू (परमेश्वराचे दैवत व मनुष्यें यांजवर जेथें आणखीहि अगणित उपकार होत. त्यांतल्या त्यांत हें कीं, त्या) नें, १. कुराण शिकविलें; २. त्यानेंच मानवास निर्माण केलें. ३. (मग) त्यानें त्याला स्पष्ट बोलावयास शिकविलें. ४. सूर्य आणि चंद्र एका हिशेबानें (आपल्या कक्षेंत फिरत) आहेत. ५. आणि वनस्पति व झाडें हीं (परमेश्वरापुढें) नमून असतात. ६. आणि त्यानेंच आकाशास उभारिलें व तराजू स्थापिली; ७. अशा साठीं कीं, तुम्हीं लोकांनीं तोलण्यांत (मर्यादेचें) उल्लंघन करूं नये. ८. आणि न्यायानें नीट तोल तोला व कमी तोलूं[१]

(१) माप व तोल ह्या फार आवश्यक गोष्टी आहेत. कोणाहि मनुष्यमात्रास याची गरज नाहीं, असें नाहीं. तो मापून तोलून देतो अथवा घेतो हें तर खास. धर्मशास्त्रांत याला फार महत्त्व दिलें जातें कीं मापातोलांत चलाखी व ठगबाजी असतां कामा नये. ह्मणूनच याजागीं एकाच गोष्टीला अनेक प्रकारांनीं सांगितलें आहे. परंतु दुःखाची गोष्ट ही कीं, मापतोल लोकांत पाहिजे तसा अद्यापिहि बरोबर नाहीं.

नका. ९. आणि त्यानेंच जीवसृष्टी (च्या हिता) साठीं जमिनीची स्थापना केली; १०. कीं, तींत (नानाविध) फळफळावळ व कळ्यांनीं वलयांकित अशीं खजुरीचीं झाडें होत; ११. आणि (तऱ्हेतऱ्हेचीं) धान्यें जीं तुसांत असतात तीं व सुवासिक फुलें हीं होत. १२. तर (हे दैवत व मनुष्यहो !) तुह्मीं आपल्या पालनकर्त्याच्या कोणकोणत्या देणग्यांस नाकबूल जाल ? १३. त्यानेंच माणसा(चा पूर्वज 'आदम'या)ला खणखण वाजणाऱ्या चिकण मातींतून उत्पन्न केलें. १४. आणि 'जिन्न'–दैवत–यांस अग्नीच्या (शुद्ध) ज्वाळेंतून निर्मिलें. १५. तर (हे दैवत व मनुष्यहो !) तुम्हीं आपल्या पालनकर्त्याच्या कोणकोणत्या देणग्यांस नाकबूल जाल ? १६. (तोच हिंवाळ्या व उन्हाळ्यांत) सुर्योदयाच्या दोन (भिन्न) स्थलांचा मालक होय ! व (तसाच तो) अस्तामानाच्या दोन (भिन्न) स्थानांचा स्वामि होय. १७. तर (हे दैवत व मनुष्यहो !) तुम्हीं आपल्या पालनकर्त्याच्या कोणकोणत्या देणग्यांस नाकबूल जाल ? १८. त्यानेंच (अशा तऱ्हेचे खारे व गोडे) दोन समुद्र सोडले कीं, ते आपसांत मिळतात; १९. (आणि मगहि) दोहोंत एक अडकण असतें कीं (त्याच्यापलिकडे) ते दोन्हीं (एकमेकांकडे) जाऊं शकत नाहींत. २० तर (हे दैवत व मनुष्यहो !) तुह्मीं आपल्या पालनकर्त्याच्या कोणकोणत्या देणग्यांस नाकबूल जाल ? २१. दोन्हींहि (प्रकारच्या समुद्रां)तून मोत्येंहि निघतात व प्रवाळहि. २२. तर (हे दैवत व मनुष्य हो !) तुम्हीं आपल्या पालनकर्त्याच्या कोणकोणत्या देणग्यांस नाकबूल जाल ? २३. आणि जहाजें जीं समुद्रांत पर्वतांसारखीं उंच उभारलेलीं (दिसत) आहेत तींहि त्याचींच होत. २४. तर (हे दैवत व मनुष्य हो !) तुम्हीं आपल्या पालनकर्त्याच्या कोणकोणत्या देणग्यांस नाकबूल जाल ? २५. (हे पैगंबरा!) जितकी म्हणून (सृष्टि) भूतळावर आहे ती सर्व नाशिवंत होय; २६. आणि तुझ्या पालनकर्त्याची प्रतापशाली व महनीय(अशी एक) व्यक्ति मात्र (सतत) बाकी राहील. २७. तर (हे दैवत व मनुष्यहो !) तुम्हीं आपल्या पालनकर्त्याच्या कोणकोणत्या देणग्यांस नाकबूल जाल ? २८. जे जे कोणी आकाशांत व पृथ्वींत आहेत ते (सर्व त्यांना जें पाहिजे तें)त्याच्या

चपाशीं मागतात. आणि तो (रिकामा नाहीं, तर) दररोज (एका ना एका) कामांत (राहत) असतो. २९. तर (हे दैवत व मनुष्यहो!) तुम्हीं आपल्या पालनकर्त्याच्या कोणकोणत्या देणग्यांस नाकबूल जाल? ३०. हे दैवत व मनुष्यहो! आम्हीं लवकरच (पुनरुत्थानाचे दिवशीं कर्मांचे हिशोबासाठीं) सर्वथैव तुम्हांकडे लक्ष देऊं. ३१. तर (हे दैवत व मनुष्यहो!) तुम्हीं आपल्या पालनकर्त्याच्या कोणकोणत्या देणग्यांस नाकबूल जाल? ३२. हे दैवत व मनुष्यांच्या समुदायांनों! जर तुमच्यानें होऊं शकेल कीं तुम्हीं आकाशांच्या व पृथ्वीच्या हद्दींतून (कोठें) निघून पळाल; तर निघून पाहा. पण असाच कांहीं जोर असेल तर मात्र निघाल.(व तो तुमच्यांत नाहीं व असणारहि नाहीं. ३३. तर (हे दैवत व मनुष्यहो!) तुम्हीं आपल्या पालनकर्त्याच्या कोणकोणत्या देणग्यांस नाकबूल जाल? ३४. (जर तुम्हीं आकाश व पृथ्वींतून कोठें निघून जाऊं पाहाल तर) तुम्हांवर अग्नीचा कच्चा[२] पक्का लोळ सोडला जाईल कीं तुम्हांस (त्या पासून) बचावतां येणार नाहीं. ३५. तर (हे दैवत व मनुष्य हो!) तुम्हीं आपल्या पालनकर्त्याच्या कोणकोणत्या देणग्यांस नाकबूल जाल? ३६, मग जेव्हां (पुनरुत्थानाचे दिवशीं) आकाश फाटेल व तेलासारखा (त्याचा रंग) लाल होऊन जाईल; (तो शेवटच्या निकालाचा दिवस असेल). ३७. तर (हे दैवत व मनुष्य हो!) तुम्हीं आपल्या पालनकर्त्याच्या कोणकोणत्या देणग्यांस नाकबूल जाल? ३८. तर त्या दिवशीं मनुष्यास त्याच्या पापाकडून विचारलें जाणार नाहीं व दैवतासहि नाहीं. (कारण, परमेश्वरास सर्व सांगितल्याशिवाय माहित आहे). ३९. तर (हे दैवत व मनुष्यहो!) तुम्हीं आपल्या पालनकर्त्याच्या कोणकोणत्या देणग्यांस नाकबूल जाल? ४०.

---

(१) मनीषा ही आहे कीं ज्याप्रमाणें कित्येक लोकांचें मत आहे कीं परमेश्वर सृष्टि निर्माण करून रिकामा बसला आहे, ती त्यांची चूक आहे. तो हरेक वेळीं सृष्टीच्या कामांत घडामोड करीत असतो. तो जगाच्या व्यवस्थेकडून क्षणभरहि अंग काढून घेईल तर जगाचें काम कसें चालेल?

(२) कच्चा ह्मणजे धूर; हें 'नोहास'चें भाषांतर आहे, आणि पक्का हें 'शोवाज'चें भाषांतर आहे व त्याचा अर्थ ज्वाळा असा आहे.

(त्यादिवशीं) पाप्यांस त्यांच्या मुद्रेवरून ओळखलें जाईल; मग (त्यांच्या) टाळवा व पाय धरले जातील. (व ह्या प्रकारें त्यांना फरपटत फरपटत नरकाग्नींत नेलें जाईल.) ४१. तर (हे दैवत व मनुष्यहो!) तुम्हीं आपल्या पालनकर्त्याच्या कोणकोणत्या देणग्यांस नाकबूल जाल? ४२. ज्या (नरका)ला पापी लोक पाखंड म्हणतात तो नरक हा होय. ४३. (पुनरुत्थानाच्या दिवशीं) त्यांत व उकळी आलेल्या पाण्यांत ते (व्याकूळ होऊन) फिरतील. ४४. तर (हे दैवत व मनुष्यहो!) तुम्हीं आपल्या पालनकर्त्याच्या कोणकोणत्या देणग्यांस नाकबूल जाल? ४५. आणि जो कोणी (कर्मांच्या जाबासाठीं) आपल्या पालनकर्त्यासमोर उभा राहण्यास भीत राहिला त्याला (स्वर्गाच्या) दोन बागा (प्राप्त) होतील. ४६. तर (हे दैवत व मनुष्यहो!) तुम्हीं आपल्या पालनकर्त्याच्या कोणकोणत्या देणग्यांस नाकबूल जाल? ४७. त्या दोन्हीं (बागा पुष्कळ) फांद्यांनीं युक्त (म्हणजे हिरव्या टवटवीत असतील). ४८. तर (हे दैवत व मनुष्यहो!) तुम्हीं आपल्या पालनकर्त्याच्या कोणकोणत्या देणग्यांस नाकबूल जाल? ४९. दोहोंत दोन झरे वाहत असतील. ५०. तर (हे दैवत व मनुष्यहो!) तुम्हीं आपल्या पालनकर्त्याच्या कोणकोणत्या देणग्यांस नाकबूल जाल? ५१. दोहोंत प्रत्येक फळाच्या दोन जाति[1] असतील. ५२. तर (हे दैवत व मनुष्यहो!) तुम्हीं आपल्या पालनकर्त्याच्या कोणकोणत्या देणग्यांस नाकबूल जाल? ५३. (स्वर्गवासी त्यांत अशा उमदा) बिछायतींवर टेके लावून (बसलेले) असतील कीं ताफत्याचीं त्यांचीं असतरें असतील आणि दोन्ही बागांचीं फळें (इतकीं) जवळ (लोंबलेलीं) असतील (कीं हवीं तेव्हां झाडाच्या झाडावरच ताजीं ताजीं खातां येतील.) ५४. तर (हे दैवत व मनुष्यहो!) तुम्हीं आपल्या पालनकर्त्याच्या कोणकोणत्या देणग्यांस नाकबूल जाल? ५५. त्यांत (प्रतिव्रता अप्सरा) असतील कीं त्या (परक्याकडे) नजर उचलून[2]हि पाहणार नाहींत आणि स्वर्गवासी-

---

(१) फळांच्या दोन जाति अनेक दृष्टीनें होऊं शकतात. उदाहरणार्थ:—रंग, रुचि, वास वगैरे आणि ह्या जाति स्वर्गवासीयांस फारच हितकर होत. कारण मनुष्याला प्रति दिवशीं नवीन नवीन पदार्थ आवडतात व एकच पदार्थ खातां खातां त्याला वीट येतो.

(२) 'कासिरातुत्तर्फ' याचे दोन अर्थ होऊं शकतात. एक जो भाषांतरांत

यांच्यापूर्वीं कोणाहि मनुष्यानें त्यांच्यावर हात घातला नाहीं व कोणा दैवतानेंहि नाहीं. ५६. तर (हे दैवत व मनुष्यहो!) तुम्हीं आपल्या पालनकर्त्याच्या कोणकोणत्या देणग्यांस नाकबूल जाल? ५७. (त्यांचे रंग असे तांबूस गुलाबी असतील कीं)जणूं त्या माणीक व प्रवाल (यांच्या बनलेल्या) होत. ५८. तर (हे दैवत व मनुष्यहो!) तुम्हीं आपल्या पालनकर्त्याच्या कोणकोणत्या देणग्यांस नाकबूल जाल ? ५९. (बरें) पुण्याशिवाय पुण्याचा मोबदला आणखीहि कांहीं होऊं शकतो कां ? ६०. तर(हे दैवत व मनुष्यहो!) तुम्हीं आपल्या पालनकर्त्याच्या कोणकोणत्या देणग्यांस नाकबूल जाल ? ६१. आणि ह्या दोन (बागां)खेरीज (स्वर्गवासीयांसाठीं) दोन बागा (आणखीहि) असतील. ६२. तर (हे दैवत मनुष्यहो !) तुम्हीं आपल्या पालनकर्त्याच्या कोणकोणत्या देणग्यांस नाकबूल जाल ? ६३. (त्या) दोन्ही (बागा खूप) हिरव्यागार (असतील) ६४.तर (हे दैवत व मनुष्य हो!)तुम्हीं आपल्या पालनकर्त्याच्या कोणकोणत्या देणग्यांस नाकबूल जाल ? ६५. त्या दोन्हीं(बागां)त दोन झरे जोरानें उचंबळत असतील ६६. तर (हे दैवत व मनुष्यहो !) तुम्हीं आपल्या पालनकर्त्याच्या कोणकोणत्या देणग्यांस नाकबूल जाल ? ६७. त्या दोन्हीं(बागां)त मेवे (असतील) व खजुरी(असतील) व डाळिंब (असतील). ६८. तर (हे दैवत .व मनुष्यहो !) तुम्हीं आपल्या पालनकर्त्याच्या कोणकोणत्या देणग्यांस नाकबूल जाल ? ६९. त्यांत (शीलानें) चांगल्या व (वर्णानें) सुंदर (स्त्रिया) असतील. ७०. तर (हे दैवत व मनुष्यहो !) तुम्हीं आपल्या पालनकर्त्याच्या कोणकोणत्या देणग्यांस नाकबूल जाल ? ७१. (त्या स्त्रिया) काळ्या कुळकुळीत व मोठ्या नेत्रांच्या (अप्सरा असतील कीं त्या आपल्या राहात्या) तंबूंत बंद (होऊन बसलेल्या) होत, (कीं, त्या कोणाच्या दृष्टीस पडत नाहींत) ७२.तर (हे दैवत व मनुष्यहो!) तुम्हीं आपल्या पालनकर्त्याच्या कोणकोणत्या देणग्यांस नाकबूल जाल ? ७३. स्वर्गवासीयांपूर्वीं कोणाहि मनुष्यानें त्यांच्यावर हात घातला नाहीं व कोणा दैव-

---

पत्करला आहे तो; व दुसरा हा कीं खालीं नमलेले डोळेहि सौंदर्यात भर घालतात. मराठींत त्यांस ‘राजीवनयना’ म्हणतां येईल.

तानेंहि नाहीं. ७४. तर (हे दैवत व मनुष्यहो !) तुम्हीं आपल्या पालनकर्त्याच्या कोणकोणत्या देणग्यांस नाकबूल जाल ? ७५. (स्वर्गवासी तेथें) हिरव्या लोडांवर व सुंदर बिछायतीवर टेके लावून (बसलेले) असतील. ७६. तर (हे दैवत व मनुष्यहो !) तुम्हीं आपल्या पालनकर्त्याच्या कोणकोणत्या देणग्यांस नाकबूल जाल ? ७७. (हे पैगंबरा !) प्रतापशाली व परोपकारशील अशा तुझ्या पालनकर्त्याचें नांव (फार) शुभकारक होय. ७८.

---

(१) ह्या अध्यायांत परमेश्वरानें वारंवार जिन्न–दैवत व मनुष्यें यांस आपल्या देणग्या जाणविल्या आहेत. तथापि कोठें तर वास्तविक देणग्या मोजून दाखविल्या आहेत; व कोठें कोठें शिक्षा व दंड यांचा मजकूर आहे, असें असतांहि त्यांचा देणग्यांत समावेश केला आहे. पण खरोखरींच लक्षपूर्वक पाहिलें जाईल तर नरकाग्नीच्या आपत्ति सेवकांस व भक्तांस बजावून सांगणें हीहि आपल्या ठिकाणीं एक देणगी होय; कीं जेणेंकरून भक्तांनीं भिऊन सदाचार पत्करावा. ज्याअर्थीं परमेश्वराच्या देणग्या बेसुमार आहेत त्याअर्थीं वारंवार सांगण्याची मनीषा ही आहे कीं, त्याचे आभारहि वारंवार प्रदर्शित केले जावेत; म्हणजे जेवढ्या देणग्या तेवढे आभार होतील.

अध्याय ५६ वा.

सूरतुल्—वाकेअः

हा अध्याय मक्काशहरीं प्रकट झाला. ह्यांत ९६ आयात-महावाक्यें आहेत. याचें नांव 'वाकेअः' यासाठीं झालें कीं, यांत न टाळतां येण्यासारखें आकस्मिक संकट, ज्याला पुनरुत्थान अथवा 'कियामत' म्हणतात त्याचें विवेचन करण्यांत आलें आहे. 'वाकेअः' म्हणजे अनिवार्य अशी अवश्य घडणारी गोष्ट.

परमदयाळू (आणि) कृपाळू परमेश्वराच्या नांवानें (मी आरंभ करितों.)

जेव्हां (पुनरुत्थान जें अवश्य) घडणारें (तें) घडून येईल; १. (व) त्याच्या घडून येण्याला कोणीहि खोटें पाडूं शकणार नाहीं.२ . (त्यावेळीं लोकांचें स्थित्यंतर जाहीर होईल; कित्येकांस) तें नमवील (व कित्येकांस) उच्चपद देईल. ३. (हें त्यावेळीं घडून येईल कीं) जेव्हां जमीन मोठ्या जोरानें हालूं लागेल, ४. आणि पर्वत (आदळून असे) तुकडे तुकडे होऊन जातील; ५. कीं (जशी) धूळच उधळून पडलेली आहे. ६. आणि (त्यावेळीं) तुम्हां लोकांचेंहि तीन वर्ग होतील. ७. (एक) तर उजव्या हातावाले, तर उजव्या हातावाल्यांचें काय (सांगणें)! ८. आणि (एक) डाव्या हातावाले; तर डाव्या हातावाल्यांची काय (तरी दुर्गत)!९. आणि (तिसरा,) जे (सर्वांत) पुढेंच होत ते पुढेंच (बसविण्यास योग्य) होत;१०. (कीं) हे (परमेश्वराचे हुजुरांत) जवळ केलेले होत. ११. (यांना स्वर्गाच्या) ऐषआरामाच्या बागांत (जागा दिली जाईल). १२. (या समुहांत) बहुतेक तर पूर्वील लोकांपैकीं (असतील); १३. आणि थोडे मागील लोकांपैकींहि. १४ सुवर्णाच्या रत्नजडित तक्तांवर, १५. ते एकमेकांच्या समोरासमोर टेकून (बसलेले) असतील. १६. त्यांच्या- पाशीं (स्वर्गीय) तरुण मुलें जीं नित्य (मुलेंच बनून) राहतील तीं (शर-

बत वगैरे पाजण्यासाठीं) आपखरे व तोटीदार तांबे घेऊन येत जात असतील; आणि (अशा) स्वच्छ मद्याचे पेलेहिं, १७–१८. कीं ज्या(च्या पिण्या)नें त्यांचे डोकें दुखणार नाहीं व ते बरळणारहि नाहींत. १९. आणि (तसेच) ज्या तऱ्हेचे मेवे ते पसंत करतील (ते मेवे); २०. व ज्या प्रकारच्या पक्ष्यांचें मांसास त्यांची वांच्छा होईल (तेंच मांस), २१. आणि (या देणग्या खेरीज) काळ्या कुळकुळीत मोठ्या डोळ्यांच्या अप्सरा (असतील); २२. कीं त्या जणूं (जतनेनें कित्येक) घड्यांत ठेवलेल्या मोत्यांसारख्या (सुंदर) होत. २३. (हा, जगांत) ते जीं (चांगलीं) कामें करीत राहिले त्यांचा मोबदला (होय). २४. तेथें त्यांस कोणतीहि निरर्थक गोष्ट ऐकूं येणार नाहीं व (तशीच) कोणा पातकाची[1] गोष्टहि नाहीं २५. परंतु (चोहोंकडून) शांतिच शांतीचे आवाज (चालले येतील). २६. आणि उजव्या हातावाले; तर (या) उजव्या हातावाल्यांचें काय (सांगणें)! २७. कीं बिनकांटयाच्या बोरींत, २८. व (फळांनीं) लादलेल्या केळ्यांत. २९. व लांब पसरट सावलींत. ३०. व वाहत्या पाण्यांत, ३१. व पुष्कळ (रेलचेल) मेव्यांत ३२. कीं जे (बारा महिने) खळ पडल्यावांचून व बिन रोकटोक (त्यांस) मिळतील, ३३. आणि उंच उंच बिछायतीं(च्या सुखां)त (मजे उडवीत) असतील. ३४. (आणि यांनाहि अप्सरा मिळतील व) या (अप्सरा) आम्हीं (यांच्यासाठीं एकदम) बनवून उभ्या केल्या. ३५. आणि यांना (अशा) बनविल्या (कीं या) कुमाऱ्या (होत); ३६. (आपल्या पतींस) प्रीय(व त्यांच्याशीं)समान वयाच्या (अशा होत). ३७. (ह्या) उजव्या हातावाल्यां(च्या सुखा)साठीं (होत.) ३८. (या समूहांत) बहुतेक पूर्वील लोक (असतील); ३९. आणि बहुतेकच मागील लोकहि. ४०. आणि डाव्या हातावाले; (तर या) डाव्या हातावाल्यांची काय (तरी दुर्गत)! ४१. कीं, (ते नरकाग्निच्या) तापांत व उकळी आलेल्या पाण्यांत असतील. ४२. आणि (अशा) काळयाकुट्ट धुराच्या छायेंत (असतील). ४३. (कीं, जी) थंडगारहि नसेल व सन्मानाची

(१) पातकाची गोष्ट म्हणजे जिच्या उच्चारण्यानें ऐकणारास राग येईल व तो पापास प्रवृत्त होईल.

(जागा)हि नसेल. ४४. हे लोक ह्यापूर्वीं (जगांत) फार सुखवस्तु होते; ४५. आणि (मातबरीच्या गर्वांत) मोठ्या (घोर) पातका (म्हणजे मूर्तीपूजे) वर आग्रह करीत राहत होते. ४६. आणि (पुनरुत्थाना संबंधानें) ते म्हणत असत कीं, जेव्हां आम्हीं मरून जाऊं व (मेल्यावर) माती होऊन जाऊं व (आमचीं केवळ) हाडकेंच (राहून जातील); तेव्हां कां आम्हीं (पुनरपि) उठवून उभे केले जाऊं? ४७. आणि कां आमचे (सर्व) पूर्वींचे बापदादेहि? ४८ (हे पैगंबरा! तूं या पुनरुत्थानास नाकारणाऱ्यांस) सांग कीं निःसंशय पूर्वील व मागील (सर्व), ४९. नियमित दिवसाच्या (नेमक्या) वेळेवर अवश्य एकत्र गोळा केले जातील. ५०. नंतर हे आडमार्गीं भटकणाऱ्यांनों! (व पुनरुत्थानास) पाखंड म्हणणाऱ्यांनों! ५१. तुम्हांस (नरकांत) नागफणीचें झाड खावें लागेल; ५२. आणि त्यानेंच पोटें भरावीं लागतील. ५३. मग त्यावरतीं उकळी आलेलें पाणी प्यावें लागेल; ५४. आणि प्यावेंहि लागेल (तर घटाघट) तान्हेल्या उंटांच्या पिण्यासारखेंच. ५५. (शेवटच्या) निर्णयाच्या दिवशीं हा त्यांचा पाहुणचार होईल. ५६ (लोकांनों आतांहि) आम्हींच तुम्हांस पैदा केलें आहे; तर तुम्हीं (पुनरुत्थानांत आमच्या पुनरपि पैदा करण्यास) कां म्हणून खरें समजत नाहींत? ५७. बरें पाहा तर (खरें हें) वीर्य जें तुम्हीं (स्त्रियांच्या गर्भाशयांत) पोंहोंचवितां ५८. त्या(वीर्या)चा मनुष्य तुम्हीं बनवितां कीं आम्हीं बनवितों? ५९. आम्हींच तुम्हां लोकांत मृत्युची योजना करून ठेविली आहे; आणि आम्हीं (या गोष्टीस) असमर्थ नाहीं; ६०. कीं तुमच्या सारख्या(शरीरा)स बदलून टाकूं व तुम्हीं जाणीत नाहींत अशा(कोणा आकृतीं)त तुम्हांस निर्मून उभें करूं. ६१. आणि तुम्हीं तर (आमच्या) पहिल्या निर्माण करण्यास जाणूनच चुकलां आहां तर (आतां) तुम्हीं कां म्हणून विचार करीत नाहींत (कीं ह्याप्रमाणेंच पुनरुत्थानांत निर्मिले जाऊं शकतां)? ६२. बरें, पाहा तर (खरें, हीं) जीं तुम्हीं शेतें करतां; ६३. तीं कां तुम्हीं उगवितां कीं आम्हीं उगवितों? ६४. आम्हीं इच्छूं तर (एखादी आपत्ति पाठवून पिकण्याच्यापूर्वींच) त्यांचा चुराचुरा करून टाकूं; आणि तुम्हीं (कौतुकानें) बाता बनवित राहाल; ६५. कीं आम्हीं तर

भुर्दंडांत पडलों. ६६. किंबहुना आमचें तर नशीब फुटून गेलें. ६७ बरें पाहा तर (खरें, हें) पाणी जें तुम्हीं पितां; ६८. कीं ढगांतून तुम्हीं वर्षविलें आहे कीं आम्हीं वर्षवितों ? ६९. आम्हीं इच्छूं तर त्याला आम्हीं (असें) खारें करून टाकूं (कीं तें जिभेवरहि ठेववणार नाहीं) तर तुम्हीं आभार कां मानीत नाहींत? ७०. बरें पाहा तर (खरें, हा) अग्नि जो तुम्हीं पेटावितां; ७१. त्याचें झाड[1] (म्हणजे ज्याची लांकडें त्यांत जाळलीं जातात तें) तुम्हीं पैदा केलें आहे कीं आम्हीं पैदा करितों? ७२. आम्हीं अग्नीला (नरकाग्नीची) आठवण देण्यास आणि प्रवाईयांच्या[2] फायद्या-साठीं बनविलें आहे. ७३. तर (हे पैगंबरा!) तूं आपल्या महिमाशाली पालनकर्त्याच्या नांवाची पवित्रता वर्णीत अस. ७४. तथापि मी (उल्का) नक्षत्रांच्या[3] तुटण्याची शपथ वाहतों. ७५. आणि तुम्हीं समजाल तर खरोखरच ही (फारच) मोठी शपथ[4] होय. ७६.

---

(१) अग्नीचें झाड म्हणजे एक तर सामान्यतः सर्व झाडें कीं त्यांची लांकडें जाळलीं जातात तीं; हा अर्थ आह्मीं भाषांतरांत दिला आहे. अथवा कदाचित जीं झाडें हिरवींच जळतात तीं असतील. उदाहरणार्थः—चिवा किंवा बांबूचें जंगलांत तर बांबूच्या परस्पर घर्षणानें आग उत्पन्न होते व सारें जंगल भडकून जातें. तात्पर्य, प्रत्येक स्थितींत ईश्वरी सामर्थ्य प्रगट होतें.

(२) अग्नीपासून सर्वांनाच फायदा आहे मुख्यत्वेंकरून मुशाफरांस, कीं त्यांना त्याची गरज अधिक लागते व म्हणूनच अग्नि त्यांस प्रिय असतो.

(३) 'नुजूम' चा अर्थ आम्हीं उल्कानक्षत्र व 'मवाक़िआ' चा अर्थ तुटणें असा केला आहे. पण कित्येक भाष्यकारांनीं नुजूम म्हणजे सामान्यतः नक्षत्रें व 'मवाकिआ' म्हणजे त्यांचीं स्थलें किंवा मार्ग अथवा त्यांच्या उगवण्याच्या व मावळण्याच्या जागा असेंहि लिहिलें आहे.

(४) परमेश्वर जेव्हां आपल्या सृष्टींतून कोणाची शपथ वाहतो, तेव्हां तो जणुं आमल्या परमसामर्थ्याची व पराक्रमाची शपथ वाहतो; व त्याचें सामर्थ्य हें त्याचें एक विशेषण होय. त्याचीं विशेषणें त्याच्या व्यक्तीपासून वेगळीं नाहींत म्हणून तो आपल्या व्यक्तीची शपथ वाहतो. परमेश्वराची शपथ सर्व शपथांत फारच मोठी आहे हेंहि उघडच आहे. अथवा हा अर्थ होऊं शकतो कीं, परमेश्वरानें शपथ वाहणें हीच एक मोठी महत्त्वाची गोष्ट आहे.

कीं निःसंशय हें (कुरआन्) मोठ्या आदर सन्मानाचें कुरआन् होय. ७७. (व हें आमच्या येथें) जतन करून ठेवलेल्या गुप्त पुस्तका (म्हणजे 'लौहे महफूज')मध्यें (लिहिलेलें)आहे. ७८. सोंवळ्या व पवित्र (दुतां)शिवाय अन्य कोणाच्यानें त्यास स्पर्श करवत नाहीं. ७९. (आणि त्याचीच नक्कल हें कुरआन् होय कीं तें) सकल जगांच्या पालनकर्त्याकडून (कलियुगाचे पैगंबरास) प्रकट झालें आहे. ८०. तर कां तुम्हीं(लोक) ह्या (कुराणाच्या) गोष्टीस नाकारितां ? ८१. आणि तुम्हीं आपला रतीब बांधून घेतला आहे कीं तुह्मीं (त्याला) पाखंड म्हणीतच राहाल ? ८२. तर कां जेव्हां (प्राण शरीरांतून निघून) गळयांत येऊन पोहोंचेल; ८३. व तुम्हीं त्यावेळीं (टकटकां) पाहात राहाल (व मरणाराची कांहींहि मदत न करूं शकाल); ८४. आणि आम्हीं तुम्हां (सुश्रूषा करणाऱ्यां)पेक्षां त्या (मरणोन्मुख मनुष्या)च्या अधिक जवळ आहों; परंतु (हें) तुम्हांला सुचून येत नाहीं. ८५. तेव्हां जर तुम्हीं (कर्मांच्या जाबासाठीं कोणाचे) दबलेले नाहींत; ८६. (व स्वतंत्रपणाचे दाव्यांत) खरे आहां; तर प्राणा(च्या गळयांत आल्यावर त्या)ला तुम्हीं (शरीरांत) परतून कां आणीत नाहींत ? ८७. मग जर (मरणारा ईश्वरी दरबारांत) जवळ केलेल्या पैकीं आहे. ८८. तर (त्याच्याकरितां) ऐषआराम होय व (रेलचेल) अन्नसंपत्ति; व सुखाचा स्वर्ग होय. ८९. आणि जर (तो) उजव्या हातावाल्यांपैकीं आहे. ९०. तर (त्याला सांगितलें जाईल कीं, हे मनुष्या !) जो उजव्या हातावर आहेस त्या तुला सलाम–शांति (असो). ९१. आणि जर पाखंडी म्हणणाऱ्यांपैकीं (व) आडमार्गीं भटकणाऱ्यांपैकीं आहे. ९२. तर उकळी आलेल्या पाण्याचा पाहुणचार होय; ९३. आणि (अखेर) नरकाग्नींत ढकलून देणें. ९४. निःसंशय (परलोकींचें) हें (जें वर्णन केलें गेलें तें) बिलकुल खरें व निश्चित होय. ९५. तर (हे पैगंबरा !) तूं आपल्या महिमाशाली पालनकर्त्याच्या नांवाची पवित्रता वर्णीत अस. ९६.

(१) म्हणजे हे नास्तिकांनों ! तुमच्या कल्पनेप्रमाणें जर पुनरुत्थान घडून येणार नाहीं, व तुह्मांस आपल्या कर्मांचा जाबहि द्यावा लागणार नाहीं आणि या संबंधानें तुह्मांस पूर्ण स्वतंत्रता आहे; तर शेवटला न्याय टाळण्यापेक्षां मरणाऱ्या मनुष्याच्या गळ्याला आलेला प्राण परत त्याच्या शरीरांत फिरविणें, हें अधिक सोपें आहे. ह्मणून तुम्हीं आपल्या दाव्यांत खरे आहां तर त्या मरणाऱ्याच्या प्राणाला परतून त्याच्या शरीरांत आणा पाहूं ! हें जर तुमच्यानें झालें नाहीं तर तुम्हांवर परमेश्वराचा अधिकार आहे व तो तुमच्या कर्मांचा जाब घेण्यासाठीं पुनरुत्थान अवश्य घडवून आणील हें निश्चित आहे. तर तुमचें नाकारणें तुमच्याच नाशास कारणीभूत होईल.

अध्याय ५७ वा.

सूरतुल्–हदीद्.

हा अध्याय मदिना शहरीं प्रकट झाला. ह्यांत २९ आयात–महावाक्यें आहेत. ह्याचें नांव या अध्यायांतील २५ व्या वाक्यांत आलेल्या 'हदीद्' ह्मणजे लोखंड या शब्दावरून 'सुरतुल–हदीद्' ह्मणजे लोखंडाचें प्रकरण असें पडलें.

परम दयाळू (आणि) कृपाळू परमेश्वराचे नांवानें (मी आरंभ करितों).

जी (सृष्टि) आकाशांत व पृथ्वींत आहे ती (सर्वच) तर परमेश्वराची पवित्रता वर्णिते. आणि तो सामर्थ्यवान् (व) बुद्धिमान् होय. १. आकाशांचें व पृथ्वीचें राज्य त्याचेंच होय. (तोच) जिवावितो व मारतो. आणि तो सर्व शक्तिमान् होय. २. तोच पहिल्यापासून आहे व तोच शेवटपर्यंत राहील; आणि तो (आपल्या सामर्थ्यानें) व्यक्त व (व्यक्ति व गुणानें) गुप्त होय. आणि तो सर्वज्ञानी होय. ३. तोच (परम समर्थ) होय कीं, ज्यानें सहा दिवसांत आकाशांस व पृथ्वीस पैदा केलें; व नंतर (अत्युच्च) सिंहासनावर (जाऊन) विराजमान झाला. जी वस्तु जमिनींत दाखल होते (जसें पाणी, बीं व मढीं

---

(१) 'तोच आदि व तोच अंत होय, आणि तोच व्यक्त व तोच अव्यक्त होय' या वाक्यांचें हें भाषांतर आहे. पण सामान्य लोकांसहि समजावें म्हणून आम्हीं तें जास्त स्पष्ट केलें आहे.

(२) परमेश्वराच्या व्यक्तीचें गुप्त असणें तर उघडच आहे. राहिले गुण व विशेषणें, तर उदाहरणार्थ आह्मी म्हणतों कीं परमेश्वर ऐकतो. फक्त ऐकणें तर माहीतच आहे पण तो कसें ऐकितो तें माहीत नाहीं. ह्याचप्रमाणें त्याचीं इतर [illegible]षणेंहि समजावींत.

वगैरे) व जी वस्तु जमिनींतून बाहेर येते (जसें झाड वगैरे) आणि जी वस्तु आकाशांतून उतरते (जसा पाऊस वगैरे) व जी वस्तु आकाशांत चढते(जशी वाफ व सुकृत्यें वगैरे)(ह्या सर्व कांहीं) तो जाणतो. आणि तुम्हीं लोक जेथें कोठेंहि असाल तेथें तो तुमच्या संगतीं आहे. आणि जें कांहीं तुम्हीं करीत असतां तें परमेश्वर पाहतो आहे. ४. आकाशांचे व पृथ्वीचें राज्य त्याचेंच होय. आणि परमेश्वरावरच (सर्व) कामांची मदार होय. ५. तोच (उन्हाळ्यांत) रात्रीस (घटवून) दिवसांत दाखल करितो आणि (तोच हिंवाळयांत) दिवसाला (घटवून) रात्रींत दाखल करितो.आणि तो(लोकांच्या) हृदयांतील गोष्टीशींहि वाकब होय. ६. (लोकांनों !) परमेश्वर व त्याचा पैगंबर यांचा विश्वास धरा आणि ज्या(माला)चे त्यानें तुम्हांस (पूर्वींच्या लोकांचे) कायम मुकाम (बनवून मालिक) केले आहेत त्यांतून (परमार्थांत) खर्च करा. तर तुमच्यांतून ज्या लोकांनीं विश्वास धरिला व त्यांनीं (परमार्थांत) खर्चहि केला त्यांना (परलोकीं) मोठें प्रतिफल (प्राप्त) होईल. ७. आणि तुह्मांला काय झालें आहे कीं, तुह्मीं परमेश्वराचा विश्वास धरीत नाहींत व वास्तविक पाहतां, पैगंबर तुम्हांस तुमच्याच पालनकर्त्यांवर विश्वास ठेवण्यासाठीं बोलावित आहे. आणि जर तुम्हांस विश्वास येईल तर परमेश्वर (खुद्द) तुम्हांपासून (विश्वासाचें) वचन[1] घेऊन चुकला आहे. ८. तोच (कृपावंत परमेश्वर तर)होय कीं जो आपला सेवक('मोहंमद')यास (कुराणाचीं)स्पष्ट स्पष्ट सद्वाक्यें प्रकट करितो;अशासाठीं कीं,त्यानें तुम्हांस (नास्तिकपणाच्या) अंधकारांतून काढून (विश्वासाच्या) प्रकाशांत आणावें. आणि निःसंशय परमेश्वर तुह्मां (लोकांच्या स्थिती)वर अति करुणामय (व) दयाळू होय. ९. आणि तुम्हांस काय होऊन गेलें आहे कीं तुम्हीं (आपला माल) परमेश्वराच्या मार्गांत खर्च करीत नाहींत; व वास्तविक पाहतां, आकाश व पृथ्वी(सर्वां)चें वतन परमेश्वराचेंच होय. तुम्हां

(१) हा इषारा 'अलस्तो बे रब्बेकुम' म्हणजे मीं तुमचा पालनकर्ता नव्हे काय ? अनादिकाळाच्या या वचनाकडे असावा; कीं परमेश्वरानें माणसाच्या अंत:करणास असेंच बनविलें आहे कीं, स्वभावतःच परमेश्वराला मानण्याकडे त्याचा कल असतो.

(मुसलमानां)पैकीं ज्या लोकांनीं ('मक्के'च्या) विजयापूर्वीं (परमेश्वरार्थीं माल) खर्च केले व (शत्रूंशीं) लढले ते (इतर मुसलमानांच्या) बरोबर होऊं शकत नाहींत. हे लोक दर्जांत, ज्यांनीं ('मक्के'च्या विजया) मागून (माल) खर्च केले व लढले त्या(मुसलमानां)पेक्षांहि फारच थोर होत. आणि (एरवीं) कल्याणाचें वचन तर परमेश्वरानें सर्वांनाच देऊन ठेविलें आहे. आणि जसजशीं कर्में तुम्हीं लोक करितां त्या(सर्वां)शीं परमेश्वर माहितगार होय. १०. कोण असा आहे कीं जो परमेश्वरास दिलखुशीनें कर्ज देईल ? व तो त्याच्या दुप्पट त्याला अदा करील; आणि त्याला फार सन्मानाचा मोबदला (देईल तो आणखी वेगळाच). ११. (हे पैगंबरा !) तूं त्या दिवशीं मुसलमान पुरुषांस व मुसलमान स्त्रियांस पाहशील कीं, त्यांचा (विश्वास) प्रकाश (–दीप बनून) त्यांच्यापुढें पुढें व त्यांच्या उजव्या हाताकडे धांवत जात असेल; (आणि देवदूत त्यांस म्हणत जातील कीं) आज तुह्मां लोकांसाठीं आनंदीआनंद होय; (कीं स्वर्गीय) बागा होत कीं ज्यांच्याखालून (पाण्याचे) पाट वाहत आहेत; (व तुम्हीं) त्यांत सदासर्वदा राहाल. मोठें सार्थक (म्हणावयाचें) तें हेंच होय. १२. त्या दिवशीं दांभिक पुरुष व दांभिक स्त्रिया, मुसलमानांस म्हणतील कीं, (जरा तरी) आह्मांसाठीं थांबा कीं तुमच्या (या) प्रकाशां(च्या ज्योतीं)तून आम्हींहि कांहीं (फायदा उचलून) घेऊं; (तेव्हां त्यांस) सांगितलें जाईल कीं, (नाहीं), तुम्हीं आपले पाठीमागें परतून जा आणि (आणखी कोणी) प्रकाश शोधा. तदनंतर, या(उभय पक्षां)च्या दर्म्यान एक भिंत उभी केली जाईल (व) तींत एक दरवाजा

(१) हजरत पैगंबरसाहेब हे पैगंबरीची पदवी परमेश्वराकडून अर्पण झाल्यावर तेरा वर्षें मक्केंत लोकांस उपदेश करीत राहिले. नंतर विरोधी पक्षाच्या विरोधामुळें व अतिशय छळामुळें त्रासून निरुपायास्तव मदिनेस निघून गेले. [illegible] जाण्याचें नांव हिजरत झालें. हिजरतच्या नवव्यावर्षीं मक्का शहर [illegible] मक्केच्या विजयापूर्वीचा काळ, इस्लामच्या कमजोरीचा काळ [illegible] वरूनच त्या वेळच्या मुसलमानांच्या दर्जांत [illegible] पाहा.

असेल; (मग जो) दरवाज्याचा आंतील भाग (होय कीं जेथें मुसलमान होत) त्यांत (तर परमेश्वराची) दया असेल; आणि त्याचा (जो) बाहेरील भाग (होय कीं जेथें दांभिक होत) त्याच्यासमोर कांहीं अंतरावर (ईश्वरी) शिक्षा असेल. १३. (हे दांभिक लोक) मुसलमानांस हांक मारून मारून ह्मणतील, कां (जगांत) आम्हीं तुम्हांसंगतीं नव्हतों? ते म्हणतील, होय, (होतां तर खरें;) परंतु तुम्हीं आपणच आपल्याला फसविलें: आणि (या गोष्टीची) वाट पाहत राहिलां (कीं मुसलमानांवर कालचक्र यावें) व (इस्लामधर्माकडून) संशयांत पडून राहिलां; आणि (ह्याच अघटित) आशांनीं तुम्हांस फसविलें; येथपर्यंत कीं ईश्वरी आज्ञा (म्हणजे मृत्यु) येऊन पोहोंचला आणि फसव्या (सैतान) परमेश्वरासंबंधानें तुम्हांस भूल थाप देत राहिला. १४. तर आज तुम्हांपासूनहि कांहीं खंड घेतला जाणार नाहीं आणि जे लोक नास्तिकपणा करीत राहिले त्यांच्यापासूनहि नाहीं. तुम्हां सर्वांचें ठिकाण नरकाग्नि होय. तोचं तुमचा योग्य साथी होय; आणि तें (कितीतरी) वाईट ठिकाण होय! १५. कां मुसलमानांसाठीं अजूनहि याचा वेळ आला नाहीं कीं, त्यांचीं अंतःकरणें परमेश्वराच्या स्मरणापुढें व सत्य (म्हणजे कुराण)जें प्रकट झालें आहे त्याच्यापुढें विनम्रभावानें नमावींत? आणि ज्या लोकांस (यांच्या) पूर्वीं पुस्तक दिलें गेलें होतें (म्हणजे यहुदी व खिस्ती) त्यांच्यासारखे यांनीं (पढतमूर्ख) होऊन जाऊं नये; कीं (ह्याप्रमाणें) त्यांच्यावर एक लांबलचक मुदत लोटली व (हळुहळु) त्यांचीं अंतःकरणें कठीण होऊन गेलीं. आणि (आतां त्यांची स्थिति अशी आहे कीं) त्यांच्यांतून बहुतेक आज्ञाभंजक होत. १६. (लोकांनों!) जाणून असा कीं, परमेश्वर जमिनीला तिच्या मृत (ह्मणजे पडित) झाल्या पश्चात (पाणी वर्षवून) सजीवन करितो. आम्हीं आपल्या

(१) म्हणजे अरबस्थान देश नास्तिकपणा व मूर्तीपूजा या दुर्दैवी कर्मांमुळें फारच अधोगतीस गेला आहे. आतां परमेश्वर यांत इस्लामाचे प्रभावामुळें पुन्हा नवीन चैतन्य आणील. तात्पर्य, झालेंहि असेंच कीं, इस्लामामुळें अरबांची काया पालटली व ते असे सजीव झाले कीं, त्यांनीं अखिल जगांत नवीन जोम उत्पन्न केला.

(सामर्थ्यांच्या) निशाण्या तुम्हांस स्पष्ट करून करून सांगितल्या आहेत कीं कदाचित् तुम्हीं समजाल. १७. निःसंशय धर्मदान करणारे पुरुष व धर्मदान करणाऱ्या स्त्रिया, आणि (जे लोक) परमेश्वराला दिलखुशीनें कर्ज देतात, त्यांना (पुनरुत्थानाचे दिवशीं त्यांच्या कर्जाचे) दुप्पट अदा केलें जाईल; आणि त्यांना (मोठ्या) सन्मानाचा मोबदला (प्राप्त) होईल. (तो वेगळाच). १८. आणि ज्या लोकांनीं परमेश्वर व त्याचे पैगंबर यांजवर (खऱ्या मनानें) विश्वास ठेविला, हेच लोक आपल्या पालनकर्त्यासमीप सात्विक व धर्मार्थ प्राणास मुकणारे (यांच्या पदास पात्र) होतील. यांना त्यांच्याच सारखें प्रतिफळ[1] (मिळेल) व त्यांच्याचसारखा (विश्वासाचा) प्रकाश (यांच्या संगतीं असेल). आणि जे लोक आमच्या निशाण्यांस नाकारीत व (त्यांस) पाखंड म्हणीत आहेत हेच लोक नरकवासी होत. १९. (लोकांनों!) जाणून असा कीं, इहलौकिक आयुष्य, (म्हणजे)केवळ खेळ व तमाशा आणि बाह्य थाटमाट व आपसांत एकमेकांवर शेखी मिरविणें आणि धनसंपत्तींत व संततींत एकमेकांवर वरचढपणा शोधणें (हेंच सर्व) होय. (इहलौकिक आयुष्याची उपमा) पावसाचे उपमेसारखी होय कीं (जमिनीवर पाऊस पडतो आणि त्यानें शेत टवटवूं लागतें व) त्याचें उगणें शेतकऱ्यांस मोह पाडितें (व खुष करितें); नंतर तें (पिकून)वाळून जातें. तर (हे वाचकश्रोत्या! त्यावेळीं)तूं त्यास पाहतोस कीं तें पिवळें पडून गेलें आहे; व मग (शेवटीं) धसकट होऊन जातें. (सारांश, इहलौकिक आयुष्य दोन दिवसांची शोभा आहे) आणि परलोकीं (ऐहिक आयुष्याचे दोन परिणाम होतः कित्येकांस) सक्त शिक्षा व (कित्येकांस) परमेश्वराकडून (पापांची) क्षमा व सुप्रसन्नता (हीं होत).आणि इहलौकिक आयुष्य तर निव्वळ फसवणुकीचें साधन होय. २०. (लोकांनों!) तुम्हीं आपल्या पालनकर्त्याच्या क्षमेकडे धांव मारा व (तशीच) स्वर्गाकडे (धांव मारा) कीं ज्याचा विस्तार आकाश व पृथ्वीच्या विस्तारा एवढा होय. (आणि तो) जे लोक परमेश्वर व त्याच्या पैगंबरांवर विश्वास ठेवितात त्यांच्याकरितां तयार केला गेला आहे. ही

(१) ह्याच प्रकारचा मजकुर भाग ५ वा सूरतु-न्निसामध्यें येऊन चुकला आहे. तेथील टीप पाहा.

परमेश्वराची कृपा होय; तो ज्याला इच्छील त्याला ती देईल. आणि परमेश्वर महा कृपानिधान होय. २१. (लोकांनो!) जितकीं म्हणून संकटें पृथ्वींत घडून येतात व जीं (खुद्द) तुम्हांवर ओढवतात (तीं सर्व), आम्हीं तीं निर्माण केलीं याच्यापूर्वींच, ('लौहेमहफूज')पुस्तका मध्यें (लिहिलेलीं) होत. (आणि) निःसंशय ही परमेश्वरास (एक) सोपीशी (गोष्ट) होय. २२. (हें आम्हीं तुम्हांस) या साठीं (बजाविलें आहे) कीं कोणतीहि वस्तू तुमच्या हातून निघून जाईल तर तुम्हीं तिचा खेद करीत बसूं नये. आणि परमेश्वर तुम्हांस (एखादी देणगी) देईल तर तुम्हीं तिच्यावर आनंदानें नाचूं नये. आणि परमेश्वर कोणाहि गर्विष्ट (व) शेखी मिरविणारास पसंत करीत नसतो; २३. कीं हे (एक तर आपण) कृपणपणा करतात व (इतर) लोकांसहि कृपणपणा करावयास सांगतात. आणि जो कोणी (या बोधापासून) तोंड फिरवील तर कांहीं संशय नाहीं कीं, परमेश्वर निरपेक्ष (व प्रत्येक स्थितींत) सुस्तुत्य होय. २४. खरोखर आम्हीं आपल्या पैगंबरांना खुले खुले चमत्कार देऊन पाठविलें व त्यांच्यामार्फत पुस्तकें प्रकटिलीं व(तशीच आम्हीं) तराजू(रूढींत आणिली) कीं जेणें करून लोक (धर्म व संसार या दोहोंत) न्यायावर काईम राहवेत. आणि आम्हीं लोखंड पैदा केलें कीं (हत्यारांच्या कामीं आणिलें जावें; तर) त्यांत फार सक्त धाक होय; व (त्यांत) लोकांचे (नानाविध) फायदेहि होत; आणि (ह्या धाक उत्पन्न करणाऱ्या लोखंडाचे पैदा करण्यांत) एक उद्देश हाहि होय कीं, परमेश्वरानें (तुम्हांपैकीं) अशा लोकांस जाणून घ्यावें कीं, ज्यांनीं (परमेश्वराला) पाहिलें नाहीं तरीहि (ते) परमेश्वर व त्याचे पैगंबर यांच्या कुमकेस उभे राहतात. निःसंशय परमेश्वर बलवान् व परम समर्थ होय. २५. आणि खरोखरं आम्हींच 'नूह' व 'इब्राहीम' यांस (पैगंबर करून) पाठविलें; आणि त्यांच्या वंशांत पैगंबरी व पुस्तक (म्हणजे दिव्य

---

(१) म्हणजे जर एखाद्या वस्तूस तुम्हीं अंतराल अगर ती तुमच्या हातून निघून जाईल तर हीहि एक दैवाची गोष्ट होय; आणि जर एखादी देणगी प्राप्त होईल तर ती पूर्वीचा कांहींच हक्क नसतां केवळ ईश्वर कृपेनें प्राप्त झाली आहे व तो कोणाच्याहि प्रयत्नांचा परिणाम नाहीं.तर मग आनंदानें व गर्वानें नाचण्यांत व उड्या मारण्यांत काय हंशील?

प्रकटीकरण) हीं (चालू) ठेविलीं. तथापि (कित्येक तर) त्यांच्यांतून सन्मार्गोन्मुख होत आणि बहुतेक त्यांच्यांतून आज्ञाभंजक होत. २६. तदनंतर (त्यांच्या) मागून त्यांच्याच पदोपदीं आम्हीं आपले (इतर) पैगंबरहि पाठविले; आणि (त्यांच्या) मागून 'मर्यम'चा पुत्र 'ईसा' यास पाठविलें व त्याला 'इंजील'--शुभवर्तमान दिलें; आणि ज्या लोकांनीं त्याचें अनुकरण केलें त्यांच्या अंतःकरणांत आम्हीं करुणा व दया घातली आणि संन्यास जो त्यांनीं नवीनच काढला होता तो (संप्रदाय) आम्हीं त्यांस कर्तव्य म्हणून नेमून दिला नव्हता; परंतु (त्यांनीं तो) परमेश्वराची मर्जी संपादण्यासाठीं (काढिला होता). तथापि जसा तो पाळिला पाहिजे होता तसा त्यांनीं तो पाळिला नाहीं. तर यांच्यांतून ज्या लोकांनीं विश्वास धरिला त्यांस आम्हीं त्यांचा मोबदला दिला; आणि यांच्यांतून बहुतेक तर आज्ञाभंजक होत. २७. अहो मुसलमानांनों! तुम्हीं परमेश्वराला भीत रहा आणि (मनोभावानें) त्याचा पैगंबर ('मोहंमद') याचा विश्वास धरा; कीं परमेश्वर आपल्या दयेंतून तुह्मांस दुहिरी हिस्सा देईल व तुह्मांस असा प्रकाश देईल कीं, ज्या(च्या उजेडां)त तुम्हीं चालाल आणि तुम(च्या पापां)चीं क्षमा करील. आणि परमेश्वर क्षमाकर्ता (व) दयाळू होय. २८. (आणि हें तुम्हांस यासाठीं सांगितलें जातें) कीं ग्रंथधारी लोकांनीं हें समजूं नये कीं मुसलमानांस परमेश्वराचे कृपेवर कांहींहि सत्ता नाहीं; आणि (तसेंच) ह्यासाठीं (सांगितलें जातें) कीं कृपा परमेश्वराच्या हातीं होय. तो ज्याला इच्छील त्याला ती देईल. आणि परमेश्वर महा-कृपानिधान होय. २९.

पवित्र कुराण.

भाग अठ्ठाविसावा.

अध्याय ५८ वा.

सूरतुल्-मुजादिलः

हा अध्याय मदिना शहरीं प्रकट झाला. यांत २२ आयात-महावाक्यें आहेत. याचें नांव 'मुजादिलः' म्हणजे वाद घालणारी असें पडण्याचें कारण हें कीं, एकदां खौला बिनते सालबा, जी औस बिन सामितची बायको होती तिला तिच्या नवऱ्यानें अज्ञान काळच्या काडी मोडून देण्याच्या रूढीप्रमाणें म्हणजे 'तूं मला माझ्या आईच्या पाठीसारखी आहेस' असें ह्मणून सोडून दिलें. तेव्हां ती हजरत मोहंमद पैगंबरसाहेबापाशीं अशा शब्दांनीं विवाहमोचन होतें किंवा नाहीं, हें विचारावयास आली. त्यांनीं तिला सांगितलें कीं, तुला तुझ्या नवऱ्याबरोबर आतां राहणें बेकायदेशीर आहे. तिणें उत्तर दिलें कीं, मला माझ्या नवऱ्यानें टाकिलें नाहीं. हजरत पैगंबरांनीं तोच निकाल पुन्हां सांगितला कीं, अशा ह्मणण्यानें कायमची सुटका होते ही सर्वमान्य गोष्ट आहे. यावरून ती बाई फारच चिंतातुर झाली; कारण तिला लहान लहान मुलें होतीं व तिच्यांत व नवऱ्यांत ताटातूट होत होती. तेव्हां ती घरीं गेली व परमेश्वरापुढें प्रार्थना करूं लागली. त्यावर परमेश्वरानें हजरत पैगंबरसाहेबांस इकडे हीं महावाक्यें प्रकटिलीं कीं त्या अन्वयें असले शब्द उच्चारल्यानें विवाह मोडत नाहीं आणि नवऱ्यानें प्रायश्चित्तादाखल कांहीं दानधर्म केल्यास तो आपल्या त्या बायकोचा पुनरपि अंगिकार करूं शकतो. बाई खौलानें जो वाद घातला तो हा होता.

परम दयाळू (आणि) कृपाळू परमेश्वराचे नांवानें (मी आरंभ करितों).

(हे पैगंबरा! 'सालबा'ची मुलगी 'खौला')जी आपला भ्रतार('सामित'चा

पुत्र 'औस') याच्या संबंधीं तुझ्याशीं वाद घालीत होती व परमेश्वरापुढें गाऱ्हाणें करीत होती, तिचें बोलणें परमेश्वरानें ऐकून घेतलें. आणि परमेश्वर तुम्हां उभयतांचें संभाषण ऐकित होता. निःसंशय परमेश्वर ऐकता (व) पाहता होय. १. (मुसलमानांनों !) जे लोक तुमच्यांतून आपल्या स्त्रियांस(आई म्हणून)[१] टाकून बसतील, त्या (कांहीं) त्यांच्या आई नव्हत. त्यांच्या आई तर केवळ ज्यांनीं त्यांस जन्म दिला त्याच होत. आणि (बायकोला आई म्हणून) त्यांनीं एक निरर्थक व खोटी गोष्ट उच्चारिली. आणि निःसंशय परमेश्वर माफी करणारा (व) क्षमाशील होय. २. आणि जे लोक आपल्या स्त्रियांस (आई म्हणून) टाकून बसतात तदनंतर ते जें बोलून चुकले आहेत (कीं अमुक काम करणार नाहींत) तेंच (काम) परतून ते करूं पाहतात; तर त्यांनीं एकमेकांस हात लावण्यापूर्वींच (पुरुषाला एका बंदिवानाची) मान मुक्त करणें (भाग आहे. मुसलमानांनों !) तुम्हांस हा उपदेश केला जातो (कीं तुम्हीं त्याचप्रमाणें आचरावें); आणि जें कांहीं तुम्हीं करितां परमेश्वर त्याशीं माहीतगार होय. ३. मग ज्याला (बंदीवान) न मिळेल तर त्यांनीं एकमेकांला हात लावण्यापूर्वीं (पुरुषानें)लागोपाठ दोन महिन्यांचे उपास पाळणें; आणि ज्याच्यानें हें न होऊं शकेल त्यानें साठ (अन्नास मोताद अशा) गरीबांस भोजन घालणें. हा (हुकूम) यासाठीं (दिला जातो) कीं तुम्हीं लोकांनीं परमेश्वर व त्याचा पैगंबर यांजवर (पूर्ण) विश्वास[२] ठेवावा. आणि ह्या

---

(१) इस्लामधर्मापूर्वीं अरब लोकांत स्त्रियांची फारच दुर्गत होती. ह्मणूनच कुराणांत अनेक जागीं स्त्रियांच्या हक्कांच्या संरक्षणाचे नियम आलेले आहेत. त्या पैकींच हा 'ज़िहार'चा प्रश्नहि होय. हेंहि अज्ञानकाळीं एक प्रकारचें विवाहमोचन होतें. त्याचें वर्णन ह्या अध्यायाच्या आरंभीं केलेंलेंच आहे. याला शास्त्रीय परिभाषेंत 'ज़िहार' यासाठीं ह्मणतात कीं 'ज़िहार' हा ज़हर ह्मणजे पाठ यापासून निघालेला आहे. इस्लामानें या शब्दांनीं सोडचिठी होणें मान्य केलें नाहीं परंतु असल्या निरर्थक गोष्टी बोलण्यासाठीं प्रायश्चित्त मात्र ठरविलें आहे.

(२) विश्वास तर मुळांत श्रद्धेचें नांव आहे; व त्याची परिपूर्णता कर्मानें होते. जर कोणी मनुष्य परमेश्वर व पैगंबर यांजवर विश्वास ठेवितो व त्यांच्या धर्मशास्त्राप्रमाणें आचरीत नाहीं; तर त्याला पुरा मुसलमान म्हणतां येत नाहीं.

परमेश्वराच्या (बांधीव) मर्यादा होत. आणि जे लोक (ह्यांस) नाकारितात त्यांना दुःखदायक शिक्षा (होणें) आहे. ४. जे लोक परमेश्वर व त्याचा पैगंबर यां(च्या हुकमां)चा विरोध करितात ते (अखेर) जसे यांच्यापूर्वींचे (आज्ञाभंजक लोक) क्षुल्लक झाले होते तसेच क्षुल्लक होतील; आणि आम्हीं तर(आपले)खुले खुले हुकूम सादर करूनच चुकलों आहों. आणि नाकारणाऱ्यांस फजितीची शिक्षा (होणें) आहे. ५. (आणि ही शिक्षा त्या दिवशीं होईल कीं) ज्या दिवशीं परमेश्वर त्या सर्वांस (जिवंत करून) उठवील. मग जसजशीं कर्मे हे लोक करीत राहिले तीं तो त्यांना विदित करील. परमेश्वर तर त्यांचीं कर्मे मोजीत गेला आणि हे (स्वतः करून) तीं विसरून गेले. आणि परमेश्वर सर्वसाक्षी होय. ६. (हे पैगंबरा!) कां तूं (या गोष्टीवर) नजर केली नाहींस कीं, जें कांहीं आकाशांत आहे व जें कांहीं पृथ्वींत आहे त्या (सर्वांच्या स्थिती)शीं परमेश्वर वाकब होय. कोणाहि तीन (माणसां)ची (गुप्त) सल्लामसलत होते, तेव्हां अवश्य त्यांचा चवथा तो असतो; आणि पांचांची (सल्लामसलत) होते तेव्हां अवश्यच त्यांचा सहावा तो असतो. आणि ह्यापेक्षां कमी असोत अगर अधिक(व) ते कोठेंहि असोत तो अवश्यच त्यांच्याबरोबर असतो. मग जसजशीं कर्मे हे (जगांत) करीत राहिले आहेत तीं पुनरुत्थानाच्या दिवशीं तो त्यांना कळवील. (कारण) परमेश्वर अर्थात सर्वज्ञानी होय. ७. (हे पैगंबरा!) कां तूं त्या लोकां(च्या स्थिती)चें अवलोकन केलें नाहींस कीं, ज्यांना कुजबुज करण्यापासून मनाई केली गेली होती ? मग ज्या पासून त्यांस मनाई केली गेली होती तीच (गोष्ट) ते पुन्हां करतात. आणि कुजबुजहि करतात (तर) पातकाची व (लोकांवर अनाठायीं) अत्याचार करण्याची आणि पैगंबराच्या आज्ञाभंगाची; आणि ते जेव्हां तुजपाशीं येतात तेव्हां ज्या(शब्दां)नीं परमेश्वरानें तुला सलाम पाठविला नाहीं अशा(शब्दां) नीं तुला सलाम[1] करतात; आणि आपल्या मनांत म्हणतात कीं, (जर हा खरा पैगंबर आहे तर) आम्हीं (हें) जें बोलतों त्यावर

(१) यहुदी लोक हजरत पैगंबरसाहेबांस 'अस्सलामो अलैक'च्या जागीं 'अस्सामों अलैक' म्हणत होते. 'सलाम' ह्मणजे शांति व सलामती असा अर्थ आहे; आणि 'साम' ह्मणजे मृत्यु या वाक्यांत याच गोष्टीकडे इषारत आहे.

परमेश्वर आम्हांला शिक्षा कां देत नाहीं? यांना 'जहन्नम'(ची शिक्षा) पुरी होय; हे त्यांत जळावयास दाखल होतील. तर (या लोकांचेंहि कितीतरी) वाईट ठिकाण होय! ८. अहो मुसलमानांनों! जेव्हां तुम्हीं एकमेकांच्या कानांत बोलाल, तेव्हां पातकाची व (लोकांवर विनाकारण) अत्याचार करण्याची आणि पैगंबराच्या आज्ञाभंगाची गोष्ट एकमेकांच्या कानांत बोलत जाऊं नका. आणि (बोलाल तर) पुण्याची व (ईश्वर) भयाची गोष्ट एकमेकांच्या कानांत बोला; (त्यास हरकत नाहीं). आणि परमेश्वर ज्याच्या हुजुरांत (तुम्हीं सर्व पुनरुत्थानाच्या दिवशीं हिशेबासाठीं) एकत्र केले जाल त्याला भीत राहा. ९. कुजबुज[1] करणें तर केवळ सैतानी काम होय, कीं जेणेंकरून ज्यांनीं विश्वास धरिला आहे ते दुःखी व्हावेत. आणि खरें पाहतां, परमेश्वराच्या परवानगीवांचून (कोणाचीहि कुजबुज) त्यांना कांहींच नुकसान पोहोंचवूं शकत नाहीं. आणि मुसलमानांस पाहिजे आहे कीं, त्यांनीं परमेश्वरावरच भरंवसा ठेवावा. १०. अहो मुसलमानांनों! जेव्हां तुम्हांस सांगितलें जाईल कीं, सभेंत खुलून खुलून बसा तेव्हां तुम्हीं खुलून बसत जा; म्हणजे परमेश्वर तुम्हांस (स्वर्गांत) ऐसपैस (खुली) जागा देईल. आणि जेव्हां (तुम्हांस) सांगितलें जाईल कीं, (आपल्या जागेवरून) उठून उभे राहा (व दुसरे जागीं जाऊन बसा) तेव्हां तुम्हीं उठून उभे राहत जा; कीं तुम्हां लोकांपैकीं ज्यांनीं (पूर्ण) विश्वास धरिला आहे व ज्यांना (समाजशास्त्राचें) ज्ञान दिलें गेलें आहे (व जे समाजनीतिप्रमाणें वागतातहि); परमेश्वर त्यांचे दर्जे वाढवील. आणि जें कांहीं तुम्हीं करितां तें परमेश्वरास माहीत आहे. ११. अहो मुसलमानांनों! जेव्हां तुम्हांस पैगंबराच्या कानांत एकादी (गुप्त) गोष्ट सांगावयाची असेल तेव्हां तुम्हीं कानांत सांगण्याच्या

(१) कानांत बोलणें वा कुजबुज करणें याची मनाई या महावाक्यांत केली गेली आहे; तर हजरत पैगंबरांच्या मजालसींत दांभिक लोक आपसांत जी कुजबुज करीत होते ती होय. ते मुसलमानांच्या भयानें स्पष्टपणें तर कांहीं बोलत नव्हते; पण कुजबुज व खुणा करून आपलें काम काढीत होते. याच कुजबुजीची निंदा व निषेध पांचव्या भागांतहि आहे.

आधीं कांहीं दान¹धर्म करीत असा. हें तुमच्याठायीं उत्तम आणि (चित्तास) विशेष शुद्धिकारक होय. मग जर तुम्हांस (दानधर्माचा) मगदूर नसेल तर परमेश्वर क्षमाकर्ता (व) दयाळू होय. १२. (मुसलमानांनों !) कां तुम्हीं (हा हुकूम ऐकून) भिऊन गेला कीं, (पैगंबराच्या) कानांत बोलण्याच्या आधीं कांहीं दानधर्म करीत असा ? तर ज्या अर्थीं तुह्मीं (ह्या हुकमाची) बजावणी न करूं शकला व परमेश्वरानें तुम्हांला माफीहि देऊन टाकली त्याअर्थीं (आतां इस्लामाच्या आवश्यक नियमांच्या बजाविण्यांत कोताई होऊं नये म्हणजे) नमाज पढा व जकात द्या; आणि परमेश्वराचा व त्याच्या पैगंबराचा हुकूम माना. आणि जे कांहींहि तुम्हीं करितां परमेश्वर त्याशीं माहीतगार होय. १३. (हे पैगंबरा !) कां तूं त्या(दांभिकांच्या स्थिती)चें अवलोकन केलें नाहींस कीं ज्यांनीं अशा लोकांशीं (जाऊन) दोस्ती लाविली कीं, ज्यांवर परमेश्वराचा कोप झालेला आहे. (तर आतां) हे लोक तुमच्यांतहि नाहींत व त्यांच्यांतहि नाहींत; आणि ते जाणत (बुजत) आहेत तरी देखिल खोटया (खोटया)गोष्टींवर शपथ वाहतात. १४. यांच्यासाठीं परमेश्वरानें सक्त शिक्षा तयार करून ठेविली आहे. यांत शंका नाहीं कीं हे लोक (फारच) वाईट करितात. १५. यांनीं आपल्या शपथांस ढालें² बनवून ठेविली आहे आणि ते (लोकांस) परमेश्वराच्या मार्गा-

(१) हजरत पैगंबरसाहेबांपाशीं लोक विनाकारण कामावांचूनहि एकांतीं जाऊन बोलूं लागत असत; आणि पैगंबरीचा आदर व मर्यादा कायम राखण्यास्तव होतां होईतों त्यास प्रतिबंध करणें आवश्यक होतें. म्हणून हा हुकूम झाला कीं, हजरत पैगंबरांशीं गुप्तपणें एकांतीं कांहीं बोलावयाचें असल्यास अगोदर कांहीं धर्मदान करीत असा. एक तर या दानांत लोकांचें कल्याण होतें व दुसरें, द्रव्य खर्च होत होतें. ह्मणून त्यांच्यापाशीं विनाकारण जाऊन त्रास देणारांस अडथळाहि होत असे. ह्या युक्तीनें लोकांच्या विनाकारण येण्याजाण्यासहि आळा बसला. हा हुकूम तात्पुरता असून फक्त थोडावेळच अमलांत होता; पुढें तो रद्द झाला.

(२) भावार्थ हा कीं, गुप्तरीतीनें ते इस्लामाचें निर्मूलन करण्यांत लागून राहतात आणि मुसलमानापुढें खोट्या खोट्या शपथा वाहतात कीं, ते पकडले जाऊं नयेत.

हून अडथळा करीत राहतात. म्हणून यांना अपमानकारक शिक्षा (होणें) आहे. १६. परमेश्वरापुढें तर यांची धनदौलतहि यांच्या कांहीं कामा येणार नाहीं व यांची संततिहि (यांच्या कांहीं उपयोगी पडणार नाहीं). हे नरकवासी लोक होत. ते सदासर्वदा नरकांतच राहतील. १७. ज्या दिवशीं परमेश्वर या सर्वांस (सजीव) उठवील तेव्हां हे जशा तुम्हां (मुसलमानां)पुढें शपथा वाहतात तशाच त्याच्यापुढेंहि शपथा वाहतील; आणि ते समजतात कीं, तेहि कांहीं आहेत. पाहाहो ! हे लोक (मोठेच) लबाड होत. १८. सैतान यांच्यावर प्रबल होऊन गेला आहे व त्यानें यांना परमेश्वराचें स्मरण विसरविलें आहे. हा (एक) असुरी समुदाय होय. पाहा हो ! असुरी समुदायच (अखेर) नाश पावेल. १९. जे लोक परमेश्वर व त्याचा पैगंबर यांचा विरोध करितात तेच (अखेर) सर्वांत क्षुल्लक लोकांपैकीं होतील. २०. परमेश्वर तर लिहून चुकला आहे कीं, मी (नास्तिकांवर) अवश्य प्राबल्य गाजवीन व माझे पैगंबरहि. निःसंशय परमेश्वर बलवान् (व) परम समर्थ होय २१ (हे पैगंबरा !) जे लोक परमेश्वर व शेवटचा दिवस यांचा विश्वास बाळगितात ते, जे लोक परमेश्वर व त्याचा पैगंबर यांचा विरोध करतात त्यांच्याशीं प्रीति ठेवितील असें तुला आढळून येणार नाहीं;(मग पाहिजे) तर ते त्यांचे बाप किंवा त्यांचे मुलगे अथवा त्यांचे भाऊ किंवा त्यांचे कुटुंबीच (कां) असेनात ! हेच (ते पक्के मुसलमान) होत कीं, ज्यांच्या अंतःकरणांमध्यें परमेश्वरानें विश्वास जमविला आहे; आणि आपल्या आत्म्याद्वारें त्यांस सबल केलें आहे. आणि तो त्यांना (स्वर्गाच्या अशा) बागांत नेऊन दाखल करील कीं ज्यांच्या खालून पाण्याचे पाट वाहत असतील; (व ते) त्यांतच निरंतर राहतील. परमेश्वर त्यांच्याशीं खुष व ते परमेश्वराशीं खुष. हा ईश्वरी समूह होय. पाहाहो ! ईश्वरी समूहच (सरतेशेवटीं) सफल होईल. २२.

---

(२) म्हणजे ते फार चाणाक्ष आहेत आणि समजतात कीं शपथ वाहणें हें त्यांस उपयुक्त होईल अथवा ते जें कांहीं करतात ते चांगलेंच करतात.

अध्याय ५९ वा.

सूरतुल–हश्र्.

हा अध्याय मदिना शहरीं प्रकट झाला. यांत २४ आयात–महावाक्यें आहेत.याचें नांव सूरतुल्-हश्र् होण्याचें कारण असें कीं मदिनेहून चार पांच कोसांच्या अंतरावर यहुद्यांची एक जात वसत होती. ते बनी–नदीर म्हणवीत असत. त्यांचा मुसलनांशीं तह होता; परंतु त्या लोकांचा चोरीछपी मक्केच्या नास्तिकांशीं कट होता; आणि एकदां त्यांनीं हजरत पैगंबरसाहेबांस मारून टाकण्याचाहि वेत केला होता. ते एका भिंतीखालीं बसून कांहीं गोष्टी करीत होते हें त्या लोकांनीं पाहून वरून एक जात्याची तळी पाडूं इच्छिली. येथपर्यंत मजल आली; तेव्हां अर्थातच बनी–नदीरच्या बेइमानीची पराकाष्टाच झाली. म्हणून हजरत पैगंबरसाहेबांनीं त्या दुष्टांस वेरा घातला व ते अतानोत घाबरले. शेवटीं असें ठरलें कीं ह्या लोकांनीं स्वदेश सोडून सीरीया देशांत जाऊन राहावें. सारांश मालमत्ता वगैरे जें कांहीं त्यांना नेतां आलें तें ते घेऊन गेले. तर 'हश्र्' म्हणजे स्वदेशत्याग हा त्या राजद्रोही लोकांसाठीं जणूं काळ्यापाण्याची शिक्षाच होय. असल्या शासनाशिवाय ते लोक वठणीस आले नसते व सद्धर्म व साम्राज्य संरक्षणहि झालें नसतें.

परम दयाळू (आणि) कृपाळू परमेश्वराच्या नांवानें (मी आरंभ करितों).

जितकी म्हणून (सृष्टि) आकाशांत आहे व जितकी म्हणून (सृष्टि) पृथ्वींत आहे (सर्वच तर) परमेश्वराच्या पावित्र्यवर्णनांत लागून आहे; आणि तो सामर्थ्यवान् (व) बुद्धिमान् होय. १. तो (परमेश्वर)च तर होता कीं ज्यानें ग्रंथधारी नास्तिकांस त्यांच्या घरादारांतून काढून बाहेर लाविलें; (आणि हा त्यांच्या नशीबीं) पहिला[1] स्वदेशत्याग (होता) कीं

(१) म्हणजे वरील टींपेंत सांगितलेला त्याग हा त्या यहुद्यांच्या नशीबीं

ज्याच्यासाठीं ते काढिले गेले. (मुसलमानांनों !) तुम्हांस तर याची कल्पनाहि नव्हती कीं (हे आपल्या घरांतून) निघतील. आणि ते या विचारांत (उन्मत्त) होते कीं त्यांचे किल्ले त्यांना परमेश्वरा(च्या पकडी) पासून बचावून घेतील. तर जेथून त्यांना गुमानहि नव्हतें तेथून परमेश्वरा(च्या सैन्या)नें त्यांना येऊन गांठिलें व त्यांच्या अंतःकरणांत (मुसलमानांचा) धाक घालून दिला; कीं ते आपलीं घरें(खुद्द) आपल्या हातांनीं व मुसलमानांच्या हातांनीं उजाड करूं लागले.तर ज्यांना डोळे आहेत अशा हे लोकांनों ! तुम्हीं (या वृत्तांतापासून) धडा घ्या. २.आणि जर परमेश्वरानें हद्दपार होणें यांच्या नशीबीं लिहिलें नसतें, तर परमेश्वर यांस (अन्य तऱ्हेनें) या जगांत शिक्षा देता. आणि परलोकीं तर यांना नरकाग्नीची शिक्षा (होणेंच) आहे. ३. (आणि)हें या कारणामुळें कीं यांनीं परमेश्वर व त्याचा पैगंबर यांचा विरोध केला; आणि जो कोणी परमेश्वराचा विरोध करील, तर (त्याला) शिक्षा देण्यांत परमेश्वर फार कडक होय. ४. (मुसलमानांनों! यांचीं) खजुरींचीं झाडें जीं तुम्हीं कापून टाकिलीं अगर त्यांस (हात देखील न लावतां तशींच) त्यांच्या मुळ्यांसहित उभीं राहूं दिलीं तर (हें सर्व कांहीं) परमेश्वराचेच हुकमानें झालें; आणि परमेश्वरास मंजूर होतें कीं, अज्ञाभंजकांस फजित करावें. ५. आणि जी (मालमत्ता) परमेश्वरानें आपल्या पैगंबरास बिन लढल्या फुकटावारी[१] त्यांच्यापासून देवविली; तर (मुसलमानांनों !) तुम्हीं तिच्यासाठीं कांहीं धांवधूप तर केली नाहीं, घोड्याद्वारेंहि नाहीं व उंटाद्वारेंहि नाहीं. परंतु परमेश्वर आपल्या पैगंबरांस ज्याच्यावर इच्छील त्याच्यावर वर्चस्व देईल. आणि

आलेला पहिला स्वदेशत्याग होय. यावरून त्यांचा दुसऱ्यांदाहि स्वदेशत्याग होईल असें भविष्य निघतें; तात्पर्य झालेंहि असेंच कीं हजरत उमर या दुय्यम खलिफांनीं आपल्या अमदानींत सर्व यहुद्यांस त्यांच्या फिसादखोरपणामुळें अरबी द्वीपकल्पांतून हद्दपार करून टाकिलें.

(१) लुटीचे दोन प्रकार आहेत. एक जी नास्तिकांशीं लढून हातीं लागते तिला 'गनीमत' ह्मणतात; आणि दुसरी जी बिनलढल्या हातीं लागते कीं जशी बनी–नदीर यहुद्यांपासून प्राप्त झाली होती, तिला शास्त्रीय परिभाषेंत 'फै' ह्मणतात; व त्याचें भाषांतर आम्हीं फुकटावारी असें केलें आहे.

परमेश्वर सर्व शक्तिमान् होय. ६. जी (मालमत्ता) परमेश्वर आपल्या पैगंबरास (या) वस्त्यांच्या लोकांपासून फुकटावारी देववील, तर (तो) परमेश्वराचा (हक्क) होय, आणि पैगंबराचा व (पैगंबराच्या) नातलगांचा व अनाथ बालकांचा व गोरगरिबांचा आणि (बिनखर्ची) मुशाफरांचा. (हा हुकूम) यासाठीं (दिला गेला) कीं, जे लोक तुमच्यांत श्रीमंत होत त्यांच्यांतच ही (मालमत्ता) हेरफेर होत राहूं नये. आणि (मुसलमानांनों !) जी वस्तु पैगंबर तुम्हांस (हात उचलून) देत जाईल ती तुम्हीं घेत जा; आणि ज्या वस्तू (च्या घेण्या) पासून तो तुम्हांस मना करील (त्यापासून) अगदीं फटकून राहा. आणि परमेश्वरा (च्या कोपा) स भीत असा; कारण, परमेश्वर शिक्षा देण्यांत फार कडक होय. ७. (जो माल बिनलढल्या फुकटांत हातीं लागला आहे त्यांत इतर हक्कदारांपैकीं) अशा गरीब "मोहाजिरीन"चा (हि हक्क) होय, कीं जे (नास्तिकांच्या जुलमानें) आपल्या घरांतून व आपल्या मालमत्तेंतून हुसकावून लाविले गेले;(आणि आतां ते) परमेश्वराची कृपा व (त्याची) सुप्रसन्नता संपादण्यांत लागून

(१) श्रीमंतांत माल हेरफेर होत राहण्याचा अर्थ हा कीं; त्यांच्याच समूहांत राहावा व हक्कदारांस पोहोंचूं नये. अज्ञानकालाच्या नास्तिक व मूर्तीपूजक लोकांची हीच निंद्य वहिवाट होती.म्हणून मुसलमानांस त्यांचें अनुकरण करणें हें महा पातक होय.

(२) हजरत पैगंबर साहेबांच्या वेळचे मुसलमान दोन प्रकारचे होते; एक तर पैगंबर साहेब जेव्हां **मक्केच्या** नास्तिकांच्या छळापासून जर्जर होऊन **मदिनेस** आले--यालाच **हिजरत** म्हणतात--तेव्हां जे मुसलमान जेथें कोठें नास्तिकांच्या घेऱ्यांत होते तेथून ते पैगंबर साहेबाचें **मदिनेस** येणें ऐकून पुढें मागें **मदिनेंत** येऊन एकत्र झाले व **मुहाजिरीन** म्हणवूं लागले. दुसरे खुद्द **मदिनेचे** लोक कीं ज्यांनीं हजरत पैगंबर साहेब व मुसलमान '**मुहाजिरीन**, ह्मणजे स्वदेश त्याग करणारे यांस आश्रय दिला; व त्यांची मदत केली; ते '**अन्सार**' म्हणवूं लागले. हिजरत किंवा स्वदेशत्यागाचा कायदा **मक्केच्या** विजयापर्यंत अमलांत होता. **मक्का** जिंकला गेल्यावर परमेश्वरानें इस्लामास वर्चस्व दिलें; स्वदेशत्यागाची अवश्यकता उरली नाहीं. जेथें जो मुसलमान होता तेथें तो सुखासमाधानांत होता व कोणीहि त्याचा छळ करूं शकत नव्हता.

आहेत आणि परमेश्वर व त्यांचा पैगंबर यांच्या मदतीस उभे राहून जातात; हेच तर खरे (मुसलमान) होत. ८. आणि (सदरहू मालांत) यांचा(हि हक्क) होय कीं ('मुहाजिरीन'नीं अजून स्वदेश त्याग केला नव्हता व हे) त्यापूर्वींच ('मदिना') शहरांत राहत आहेत व इस्लामांत दाखल होऊन चुकले आहेत; ते जो स्वदेश त्याग करून त्यांच्याकडे येतो त्याच्याशीं प्रीति करूं लागतात; आणि (लुटीच्या मालांतून) 'मुहाजिरीन'ला जें कांहींहि दिलें जाईल त्याच्यासाठीं हे आपल्या मनांत कसलीच अपेक्षा पावत नाहींत,आणि आपल्यावर टंचाईच कां असेना, तरीहि ('मुहाहिरीन' बंधूंस) आपल्यावर बढती देतात. आणि (कृपणपणा तर सर्वांच्याच स्वभावांत असतो, पण) जो कोणी आपल्या स्वभावाच्या कृपणपणा-पासून सुरक्षित राखिला जाईल, तर असलेच लोक साफल्य पावतील. ९. आणि (सदरहू मालांत) त्यांचाहि (हक्क) होय कीं, जे त्या(पहिल्या 'मुहाजीरीन') च्या मागून (स्वदेशत्याग करून)आले (कीं हेहि पूर्वींच्या मुसलमानांचे हितचिंतक होत व) ते(प्रार्थना करून) म्हणतात कीं हे आमच्या पालनकर्त्या ! आमचे, व (तसेच) आमचे ('मुहाजिरीन' व 'अन्सार') भाऊ कीं जे आमच्या अगोदर विश्वास धरून चुकले आहेत त्यांचे अपराध क्षमा कर; आणि जे लोक विश्वास धरून चुकले आहेत त्यांच्याकडून आमच्या मनांत कसलीच चुरस न येईल असें कर. हे आमच्या पालनकर्त्या! तूं फारच करुणामय (व) दयाळू आहेस. १०. (हे पैगंबरा !)ज्यांनीं दांभिकपणा केला त्यांच्या(स्थिती)कडे तूं नजर केली नाहींस काय ? कीं ते आपल्या (सजातीय) भावांस (म्हणजे) ग्रंथधारी लोकांपैकीं, जे नास्तिक होत त्यांस म्हणतात कीं, जर तुम्हीं (घरांतून) काढिले जाल तर आम्हींहि तुम्हांबरोबर निघून उभे राहूं; आणि तुमच्या बाबतींत आम्हीं केव्हांहि कोणाचें मानणारच नाहीं. आणि जर तुम्हांशीं (व मुसलमानांशीं) लढाई होईल तर आम्हीं अवश्यच तुमची मदत करूं. आणि (मुसलमानांनो !) परमेश्वर (तुम्हांस) दाखवून देत आहे कीं, हे बिलकुलच लबाड होत. ११. जर ग्रंथधारी लोक बाहेर काढले जातील तर हे त्यांच्याबरोबर निघणार नाहींत. आणि जर ग्रंथधाऱ्यांशीं (व मुसलमानांशीं) लढाई होऊन जाईल, तर हे (दांभिक) त्या (ग्रंथधारी

लोकां)ची मदत करणार नाहींत. आणि जर त्यांनीं त्यांची मदत केलीच, तर ते अवश्य पाठ फिरवून पळूं[1] लागतील; व मग त्यांना (कोणीकडून) कुमकहि तर पोहोंचणार नाहीं. १२. (मुसलमानांनों !) तुमची हैबत तर त्यांच्या मनांत परमेश्वरापेक्षांहि जबर आहे. (आणि) ही यामुळें होय कीं हे असमंजस लोक होत. १३. हे सारे मिळूनहि तुम्हांशीं लढूं शकत नाहींत; पण (कोट किल्यांनीं) सुरक्षित[2] वस्त्यांत अगर भिंतींच्या आडून मात्र. आपसांत यांचा सक्त धाक (बसलेला) आहे. (आणि हे वाचक–श्रोत्या !) तूं (यांची बाह्यस्थिति पाहशील तर) समजशील कीं, हे सारे एक होत व वास्तविक पाहतां, त्यांचीं अंतःकरणें (एकमेकांपासून) दुभागलेलीं होत. हें या कारणामुळें होय कीं, या लोकांत (बिलकुल) अक्कल नाहीं. १४. (या लोकांची उपमा) त्या लोकांच्या उपमेसारखी होय कीं, जे नुक्तेच यांच्या(थोड्या दिवसां) पूर्वीं (मुसलमानांशीं 'बद्र'च्या समरांगणांत लढून) आपल्या कर्मांच्या दुष्परिणामाची गोडी चाखून चुकले आहेत; आणि (परलोकीं) त्यांना दुःखदायक शिक्षा (होणें) आहे (ती वेगळीच). १५. (तशीच या दांभिकांची उपमा) सैतानाच्या उपमेसारखी होय कीं, तो माणसाला म्हणतो कीं, तूं नास्तिक हो. मग जेव्हां तो नास्तिकपणा करून बसतो (व त्याचा दुष्परिणाम त्याच्या पुढें येतो व तो सैतानापाशीं मदत मागतो), तेव्हां (सैतान) म्हणतो, मला तुझ्याशीं कांहीं कर्तव्य नाहीं; मी तर सकल जगांचा पालनकर्ता जो परमेश्वर त्या(च्याकोपा)स भीतों आहें.१६ मग या दोहोंचा परिणाम हाच होणें आहे कीं दोघेहि,नरकाग्नींत (ढकलून दिले) जातील; (व) त्यांतच त्यांना नित्य रहावें लागेल. आणि (सर्व) शिरजोरांची हीच शिक्षा होय. १७. अहो मुसलमानांनों ! परमेश्वरा(च्या

(१) शब्दशः अर्थ तर हा आहे कीं, 'पाठ फिरवितील' पण पाठ फिरविल्या-वर पळ काढणें हें ओघानेंच प्राप्त होतें; म्हणून पाठ फिरवून पळूं लागतील असा अर्थ दिला आहे.

(२) सुरक्षित वस्त्या म्हणजे ज्यांच्या सभोंवार कोट किंवा खंदक असतात आणि त्यांच्या संरक्षणाचा असा बंदोबस्त केला गेला असेल कीं, जर एकादा शत्रु चढून येईल तर त्याला तेथून सहज हटवतां येईल.

कोपा)ला भीत राहा; आणि दरेक जणानें (या गोष्टीवर) नजर ठेवित राहावें कीं उद्यां[1] (पुनरुत्थाना)च्या साठीं त्यानें काय (पुण्यसामग्री) पुढें पाठविली आहे. आणि परमेश्वराला भीत राहा; (कारण.) जें कांहींहि तुह्मीं करितां परमेश्वर त्याशीं माहीतगार होय. १८. आणि त्या लोकां सारखे बनूं नका कीं जे परमेश्वराला विसरून गेले; तर (परमेश्वरानें त्यांची अशी मति मारली कीं), ते आपणच आपणांला[2] विसरून गेले; हेच लोक (तर मोठे) आज्ञाभंजक होत. १९. नरकवासी व स्वर्गवासी हे बरोबर (होऊं शकत) नाहींत; (कीं) स्वर्गवासी (जे होत तर) ते कृतार्थ लोक होत. २०. (हे पैगंबरा!) जर आम्हीं हें कुराण कोणा पर्वतावर उतरलें असतें (आणि माणसाप्रमाणें त्यालाहि बुद्धि असती) तर तूं त्याला पाहिलें असतेंस कीं, तो (पर्वत) परमेश्वराच्या भयामुळें नमून(व) फाटून गेला असता. आणि हे दृष्टांत आम्हीं लोकांसाठीं वर्णन करितों कीं, ते कदाचित् मनन करतील (व समजतील). २१. तो परमेश्वर असा (परम पवित्र) होय कीं, त्याच्या वांचून अन्य कोणी उपास्य नाहीं. अदृष्ट व दृष्ट या (सर्वां)चा जाणता; तोच परम दयाळू (व) कृपाळू होय. २२. तो परमेश्वर असा (परम पवित्र) होय कीं, त्याच्यावांचून अन्य कोणी उपास्य नाहीं; (तो अखिल जगाचा) बादशाह, परम पवित्र, (सर्व दोषां-पासून) सुरक्षित, अभयदायक, संरक्षणकर्ता, परम समर्थ, प्रतापशाली(व) महिमाशाली (होय). हे लोक ज्या(ज्या वस्तूं)स (परमेश्वराचा) सरकतदार ठरवितात त्यांपासून परमेश्वर पवित्र होय. २३. तोच परमेश्वर (प्रत्येक वस्तूचा) निर्मिता, (प्रत्येक वस्तूचा) उत्पादक (व सृष्टीचे तऱ्हेतऱ्हेचे) आकार बनविणारा (होय). (त्याचे चांगले चांगले गुण होत, म्हणूनच) त्याचीं सुंदर(सुंदर)च नांवें होत. जी (सृष्टि) आकाशांत व पृथ्वींत आहे. ती (सर्वच तर) त्याचें पावित्र्यवर्णन करिते. आणि तो परम समर्थ (व) बुद्धिमान् होय. २४.

(१) उद्या ह्मणजे पुढील आयुष्यांत. याच्या उलट प्रस्तुत आयुष्याला आज म्हणण्याचा प्रघात आहे.

(२) आपणच आपणाला विसरून गेले ह्मणजे त्यांची अशी मति मारली गेली कीं, त्यांनीं आपल्या नफानुकसानाचीहि खबर ठेविली नाहीं.

अध्याय ६० वा.

सूरतुल्-मुम्तहनः

हा अध्याय मदिना शहरीं प्रकट झाला. यांत १३ आयात-महावाक्यें आहेत. ज्या स्त्रिया नास्तिकांस सोडून मुसलमानांकडे पळून येत असत त्या आपल्या नवीन स्वीकारलेल्या धर्मांत खऱ्या आहेत का खोट्या याची परिक्षा व कसोटी करण्याचा यांत हुकूम फर्माविला गेला आहे; म्हणून 'सूरतुल्-मुम्तहनः' म्हणजे कसून पाहिलेल्या स्त्रींचें प्रकरण हें नांव पडलें.

परम दयाळू (आणि) कृपाळू परमेश्वराच्या नांवानें (मी आरंभ करितों.)

अहो मुसलमानांनों ! तुम्हीं माझ्या शत्रूंस व आपल्या शत्रूंस (म्हणजे नास्तिकांस) दोस्त बनवूं नका; कीं तुम्हीं त्यांच्याशीं प्रीति जोडूं लागावें; आणि वास्तविक पाहतां, तुम्हांपाशीं जो (परमेश्वराकडून) सद्धर्म आला आहे त्यास ते नाकारूनच चुकले आहेत. ते तर केवळ एवढ्याच गोष्टीवर कीं, तुम्हीं आपल्या पालनकर्त्या परमेश्वराचाच विश्वास धरिला आहे, पैगंबरास व तुम्हांस (घरांतून) काढून लावीत आहेत. जर तुम्हीं माझ्या मार्गांत 'जिहाद' करण्यास व माझी मर्जी संपादण्याच्या उद्देशानें (स्वदेश सोडून) निघाला आहां, तर (तुम्हीं त्यांस दोस्त बनवूं नये कीं,) तुम्हीं गपचीप गपचीप त्यांच्याशीं प्रीति जाहीर करूं लागावें. आणि जें कांहीं तुम्हीं लपवून करितां तें व जें कांहीं तुम्हीं जाहिरपणें करितां तें (सर्व) मी खूप जाणतों. आणि तुम्हांपैकीं जो असें करील तर (समजून असा कीं) तो सरळ मार्गाहून भटकून गेला. १. (हे नास्तिक) जर (कोठें) तुम्हांवर वर्चस्व पावतील तर ते (उघड उघड) तुमचे शत्रु होऊन जातील; आणि दुष्टबुद्धीनें ते तुम्हांकडे आपले हात व आपल्या जिभा वाढवितील, आणि त्यांची (मूळ) मनीषा ही आहे कीं तुम्हींहि (त्यांच्या

सारखेच) नास्तिक होऊन जावेत. २. पुनरुत्थानाच्या दिवशीं तुमचे गोत्रसंबंध तुमच्या कांहीं कामा येणार नाहींत व तुमची संततिहि (कांहीं कामा येणार) नाहीं. (त्या दिवशीं परमेश्वरच) तुमच्या दर्म्यान (खऱ्या खोट्याचा) फैसला करील. आणि जें (कांहींहि) तुम्हीं करीत आहां तें परमेश्वर पाहतो आहे. ३. (मुसलमानांनों !) 'इब्राहीम' व जे लोक त्याच्या संगतीं होते (म्हणजे तत्कालीन मुसलमान) ह्यांचा तुम्हांसाठीं (अनुकरण करण्यास) एक चांगला नमुना होऊन गेला आहे; कीं जेव्हां त्यांनीं आपल्या लोकांस म्हटलें कीं आम्हीं तुम्हांपासून आणि परमेश्वराशिवाय ज्या (मूर्तीं)ची तुम्हीं उपासना करितां त्यांजपासून (अगदीं) अलिप्त आहों. आम्हीं तुम्हां लोकां(च्या मतां)स बिलकुल मानीत नाहीं. आणि आमच्या व तुमच्या दर्म्यान उघडपणें अदावत व द्वेष (कायम) होऊन गेला आहे. (व हा द्वेष) तुह्मीं एकट्याच परमेश्वरावर विश्वास न ठेवाल, तोंपर्यंत नेहमींच (राहील); (सारांश, मुसलमानांनीं नास्तिकांशीं उघडपणें संबंध मोडून टाकला). पण 'इब्राहीमा'नें आपल्या बापास इतकें मात्र (निःसंशय) सांगितलें कीं, मी तुझ्याकरितां अवश्य (पापांच्या) क्षमेची प्रार्थना करीन. आणि (एरवीं) तुझ्यासाठीं परमेश्वरापुढें माझी कांहीं सत्ता तर

(१) हज़रत पैगंबरसाहेबांचा मक्केवर चढाई करण्याचा इरादा होता; व तो त्यांनीं कोणा प्रयोजनामुळें गुप्त ठेविला होता. परंतु हातिब बिन अबि-बल्तअः हे सहाबी-म्हणजे, पैगंबरकालीन अनुयायी—मक्केहून स्वदेशत्याग करून आले असून त्यांचें कुटुंब मक्केंतच होतें. त्यांचा सांभाळ करण्याच्या लोभानें ते मक्केकरांशीं पत्रव्यवहार ठेवीत होते. हजरत पैगंबर साहेबांचा हा इरादा त्यांस कळतांच, त्यांनीं मुसलमानांच्या द्वेषामुळें किंवा नास्तिकांच्या हितचिंतनामुळें नव्हे, तर आपल्या कुटुंबाच्या बऱ्यासाठीं म्हणजे त्यांच्या संरक्षणासाठीं मक्केकरांना पत्र लिहिलें व तें सारा नांवाच्या हाशमच्या कुळांतील दासी-बरोबर धाडून दिलें; पैगंबरसाहेबांस ही बातमी जिब्रील दूतांद्वारें कळली. तें पत्र त्यांनीं वाटेंतच धरून मागविलें. पैगंबरसाहेबांनीं जेव्हां हातिबला विचारिलें, तेव्हां जें खरें होतें तें त्यांनीं सांगितलें. म्हणून त्यांस माफी मिळाली. यांत या गोष्टीकडे इशारत आहे.

चालत नाहीं; (कीं मी बळेंच तुला क्षमा करवावी. आणि या सोबतच ही प्रार्थनाहि केली होती कीं) हे आमच्या पालनकर्त्या ! आम्हीं तुझ्यावरच भरंवसा ठेवितों व तुजकडेसच वळतों आणि तुझ्याचकडे (आम्हांस) परतून येणें आहे. ४. हे आमच्या पालनकर्त्या ! आम्हांला नास्तिकां(च्या जुलमा)ची कसोटी बनवूं नकोस; आणि हे आमच्या पालनकर्त्या! आमचे अपराध क्षमा कर. निःसंशय तूं सामर्थ्यवान् व युक्तिवान् आहेस. ५. (मुसलमानांनों !) तुम्हांसाठीं (म्हणजे) जो कोणी परमेश्वरा(चे शिक्षे)स व शेवटल्या दिवसा (च्या जाबा)स भीत असेल त्याच्यासाठीं (अनुकरण करण्यास) या लोकांचा एक चांगला नमुना होऊन गेला आहे. आणि जो (या लोकांच्या अनुकरणापासून) तोंड फिरविल, तर परमेश्वर निरपेक्ष (व प्रत्येक अवस्थेंत) सुस्तुत्य होय. ६. नवल नाहीं कीं, (नास्तिक मुसलमान होऊन जातील व ह्याप्रमाणें) परमेश्वर तुमच्या दरम्यान आणि नास्तिकांपैकीं ज्यांच्याशीं तुम्हांस वैर आहे त्यांच्या दरम्यान दोस्ती घालून देईल. आणि परमेश्वर परम समर्थ होय; आणि परमेश्वर क्षमाकर्ता (व) दयाळू होय. ७. जे लोक तुम्हांशीं धर्मासंबंधानें लढले नाहींत व ज्यांनीं तुम्हांला तुमच्या घरांतून बाहेर काढिलें नाहीं, त्यांच्याशीं परोपकार करण्यास व न्यायानें वागण्यास तर परमेश्वर तुम्हांस मनाई करीत नाहीं (कारण,) परमेश्वर न्यायानें वागणाऱ्यांस प्रिय ठेवितो. ८. परमेश्वर तर तुम्हांस अशा लोकांशीं दोस्ती करण्याची मनाई करितो

---

(१) ह्मणजे नास्तिकांनीं आम्हांवर जुलूम करीत राहावें व त्यांना याची शिक्षा मिळावी.

(२) म्हणजे इस्लामाचा गाडा कांहीं तुमच्या बळावर चालत नाहीं. परमेश्वर तुमच्या मदतीपासून निरपेक्ष होय. तो जर तुम्हांला तुमच्या नास्तिक नातलगांबरोबर तुम्हीं संबंध ठेवूं नये, असा हुकूम देत आहे, तर तुह्मांस विषाद मानण्याचें कांहीं कारण नाहीं. किंबहुना, यावरहि तुह्मांस त्याचे आभार मानिलें पाहिजेत. एक अर्थ हाहि होऊं शकतो कीं;—जो मनुष्य इब्राहीम व त्यांच्या साथीदारांचा नमुना पाहील व तदुत्तर नास्तिकांशीं दोस्ती ठेवील; तर परमेश्वर त्याच्या या दोस्तीची कांहीं पर्वा करीत नाहीं. कारण, तो निरपेक्ष होय वगैरे.

कीं, जे तुम्हांशीं धर्मासंबंधानें लढले व ज्यांनीं तुम्हांला तुमच्या घरांतून काढिलें आणि तुमच्या काढण्यांत (तुमच्या विरुद्ध पक्षास) पाठबळ दिलें. आणि जो कोणी अशा लोकांशीं दोस्ती ठेवील, तर (समजलें जाईल कीं) हेच लोक (मुसलमानांवर) जुलूम करतात. ९. अहो मुसलमानांनो! जेव्हां तुम्हांपाशीं मुसलमान स्त्रिया स्वदेशत्याग करून येत जातील, तेव्हां तुम्हीं त्यां(च्या विश्वासा)ची परीक्षा पाहत जा. (पुरवीं तर) त्यांच्या विश्वासास परमेश्वरच खूप जाणतो; (तरीहि ताडून पाहणें आवश्यक आहे.) म्हणून (ताडून पाहिल्यानें) जर तुम्हीं जाणाल कीं, त्या मुसलमान होत; तर त्यांना नास्तिकांकडे परत देऊं नका. ह्या (स्त्रिया) त्या(नास्तिकां)स कायदेशीर नाहींत आणि ते (नास्तिक)हि या (स्त्रियां)स कायदेशीर नाहींत. आणि जें कांहीं नास्तिकांनीं (यांजवर) खर्चिलें आहे तें त्या(नास्तिकां)स देऊन टाका. आणि (यांतहि) तुम्हांवर कांहीं पाप नाहीं कीं ज्या अर्थीं तुम्हीं त्या स्त्रियांस त्यांचीं स्त्रीधनें द्याल त्या अर्थीं तुम्हीं (खुद्द) त्यांच्याशीं लग्न लावून घ्यावें. आणि नास्तिक स्त्रिया (ज्या तुमच्या विवाहांत असतील त्यां)च्या पातिव्रत्यास धरून बसूं नका; आणि जो तुम्हीं (त्यांजवर) खर्च केला आहे तो (नास्तिकां पासून) मागून घ्या; आणि जो त्यांनीं (आपल्या स्त्रियांवर) खर्च केला आहे तो (आपला खर्च त्यांनीं तुम्हांपासून) मागून घ्यावा. ही ईश्वरी आज्ञा होय; कीं, तो (ती तुम्हां लोकांच्या अशा भानगडीसंबंधानें)

---

(१) इस्लामधर्माचा नवा नवा प्रसार होत होता व नास्तिक व मुसलमान यांची खिचडी होऊन गेली होती,त्यावेळची ही आज्ञा होय. नवरा मुसलमान तर बायको नास्तिक आणि बायको मुसलमान तर नवरा नास्तिक अशी स्थिति होती; म्हणून परमेश्वरानें हा न्यायपूर्ण ठराव केला कीं, नास्तिकांतून कोणी स्त्री मुसलमानांत येईल तर मुसलमानांनीं तिच्या पहिल्या नवऱ्याला त्यानें जें स्त्रीधन तिला दिलें होतें तें देऊन टाकावें. हीच आज्ञा, ज्या स्त्रियांस मुसलमानांनीं नास्तिकपणामुळें त्यागिलें व त्या नास्तिकांत जाऊन मिळाल्या त्यांच्या संबंधानेंहि होती. परंतु कधीं असेंहि होत होतें कीं, कोणा मुसलमा-नाची स्त्री नास्तिकांस जाऊन मिळाली व नास्तिकांनीं मुसलमानांस तिचें स्त्रीधन दिलें नाहीं; तर मुसलमानास परवानगी दिली गेली कीं, तुम्हास ह्या

सादर करतो. आणि परमेश्वर परम ज्ञानी व बुद्धिमान् होय. १०. आणि जर तुमच्या बायकांपैकीं कोणी (स्त्री) तुम्हांस अंतरून नास्तिकांस जाऊन मिळेल (व ते तुमचा खर्च न देतील) व मग (नास्तिकांस तसलीच रकम देण्याची) तुम्हांस पाळी येईल, तेव्हां ज्या(मुसलमानां)च्या पत्न्या (नास्तिकांत) चालल्या गेल्या आहेत त्यांस, त्यांनीं जितकें खर्चिलें असेल तितकें (तुम्हांला जी रकम त्यांस द्यावी लागेल तींतून) देऊन टाका. आणि परमेश्वर ज्याचा तुम्हीं विश्वास धरून चुकलां आहां त्याला भीत रहा. ११. हे पैगंबरा ! जेव्हां तुजपाशीं मुसलमान स्त्रिया येतील (व) तुझ्यापाशीं या गोष्टीची प्रतिज्ञा करतील कीं त्या कोणाहि वस्तूला परमेश्वराचा सरकतदार ठरविणार नाहींत व चोरी करणार नाहींत व व्यभिचार करणार नाहींत व आपल्या बालकांची हत्या करणार नाहींत आणि आपल्या हातापायां[1]-पुढें कोणतेंहि कुभांड रचून उभें करणार नाहींत व कोणत्याहि सुकृत्यांत तुझा आज्ञाभंग करणार नाहींत; (तर या अटीवर) तूं त्यांची प्रतिज्ञा घेत जा; आणि परमेश्वरापाशीं त्यांच्या क्षमेची प्रार्थना कर. निःसंशय

तऱ्हेच्या रकमा नास्तिकांस द्याव्या लागतील तेव्हां त्यांतून आपलें घेणें वजा करीत जा म्हणजे नास्तिकांच्या रकमांतून मुसलमानांस त्यांच्या गेलेल्या पत्न्यांचीं स्त्रीधनें देऊन टाकीत जा. दुसरी एक तोड ही आहे कीं, नास्तिकांशीं लढाई झाली व त्यांजपासून मुसलमानांस लूट मिळाली; तर त्या लुटींतून ज्या रकमा मुसलमानांस आपल्या स्वधर्म भ्रष्ट झालेल्या स्त्रियांकडून स्त्रीधनासंबंधीं घ्यावयाच्या आहेत व नास्तिकांनीं त्या दिल्या नाहींत त्या दिल्या जाव्यात. भाष्यकारांनीं हे दोन्ही अर्थ लिहिले आहेत. हा मतभेद 'आकब्तुम' या शब्दाचे अर्थावरून उत्पन्न झाला. कारण त्याचा एक अर्थ हा आहे कीं, 'जेव्हां तुमच्या देण्याची पाळी येईल; आणि दुसरा अर्थ हा कीं, 'जेव्हां तुम्हांस नास्तिकांकडून लूट हातीं लागेल.'

(१) आपल्या हातापायापुढें म्हणजे जसें आमच्या येथें 'डोळ्यांदेखतां' म्हणण्याचा प्रचार आहे तो असावा, व त्याचा अर्थ जाणून बुजून असा आहे. भावार्थ हा कीं, जाणून बुजून दुसऱ्याचें पोट आणून नवऱ्याला म्हणावें कीं, हें तुझें पोट आहे अशा प्रकारचें कुभांड रचून उभें करूं नये.

परमेश्वर क्षमाकर्ता (व) दयाळू होय. १२. अहो मुसलमानांनों! ज्या लोकांवर परमेश्वरानें कोप केला आहे (म्हणजे यहुदी) त्यांच्याशीं स्नेह जोडूं नका. (कारण,) हे लोक, जसे नास्तिक (म्हणजे मूर्तीपूजक) थडग्यावाल्या(म्हणजे मेलेल्यां)कडून निराश झाले आहेत तसेच परलोकींच्या (पुण्यफला) कडून निराश होऊन गेले आहेत. १३.

---

(१) भाष्यकारांनीं या वाक्याच्या अर्थाच्या अनेक उपपत्या लाविल्या आहेत. त्यांपैकीं एक ही होय कीं, ज्याप्रमाणें नास्तिक आपल्या मेलेल्याकडून निराश होऊन जातात व समजतात कीं, जो मेला तो गेला;नेहमींपर्यंत त्यांच्या पासून तो सुटून वेगळा झाला; कारण त्यांना पुनरुत्थान घडून येण्याचा विश्वास नव्हता. त्याचप्रमाणें तत्कालीन यहुदी परलोकींच्या पुण्यफलाविषयीं निराश होते. म्हणूनच ते जाणून बुजून हजरत **मो**हंमद पैगंबरसाहेबांच्या पैगंबरीस नाकारीत होते, सत्य लपवीत होते, लांच घेत होते आणि धर्मशास्त्राचे हुकूम अमलांत आणतांना श्रीमंत व गरीब यांत भेद ठेवीत होते. तर त्यांना खात्री होती कीं, परलोकीं याचा परिणाम त्यांस भोगावा लागेल. ज्या अर्थीं त्यांच्या मनांत ही गोष्ट ठसली होती त्या अर्थीं हें जें म्हणतात कीं, मरे तो काय न करे, त्याप्रमाणें इस्लामाच्या निर्मूलनांत ते कांहींच कसूर ठेवित नव्हते. अशा लोकांशीं स्नेह जोडणें इस्लामासाठीं फारच अहितकारक होतें. दुसरी उपपत्ति अशी कीं, ज्याप्रमाणें पुनरुत्थानास नाकारणारे नास्तिक परलोकाकडून निराश होत अशीच स्थिति या यहुद्यांची होय; कीं ते जरी पुनरुत्थानास नाकारीत नाहींत तरी पण इस्लामाच्या द्वेषामुळें, पुनरुत्थानास नाकारणारे जे मरून चुकले आहेत त्यांचा जो परिणाम होणार तोच यांचाहि होणार आहे.

अध्याय ६१ वा.

सूरतु–स्सफ.

हा अध्याय मदिनेंत प्रकट झाला. यांत १४ महावाक्यें आहेत. याचें नांव सूरतु–स्सफ म्हणजे (फौजेच्या) रांगेचें प्रकरण असें होण्याचें कारण हें कीं, एकदां कांहीं मुसलमान आपसांत बोलत बसले होते कीं आम्हांला जर हें माहीत होईल कीं परमेश्वराला कोणतें कर्म फार आवडतें, तर आम्हीं तें करण्यासाठीं तनमनधन अर्पिण्यासहि मागें पुढें पाहणार नाहीं. यावर या अध्यायांतील चवथें महावाक्य प्रकट झालें. मुसलमानांच्या ह्या म्हणण्यांत एक प्रकारचा दावा व आपल्या जातीवर भरंवसा दिसून येत होता; व तो सेवकधर्माविरुद्ध होता. अखेर झालेंहि असेंच कीं, जे मोठमोठे दावे करीत होते ते 'ओहद'च्या लढाईत पळत सुटले. म्हणून परमेश्वरानें भक्तांस युक्त जी आदरमर्यादा तिचें शिक्षण दिलें; कीं 'जे लोक परमेश्वराच्या मार्गांत फळी बांधून लढतात (व आपल्या जाग्यावरून टळत नाहींत) जणूं कीं ते शिसें पाजलेली एक भिंतच होत, त्या लोकांस तर परमेश्वर निःसंशय चहातो.' व त्यांचें हें काम त्याला आवडतें. म्हणून हें नांव पडलें.

परम दयाळू (आणि) कृपाळू परमेश्वराचे नांवानें (मी आरंभ करितों.)

जी (सृष्टि) आकाशांत आहे व जी (सृष्टि) पृथ्वींत आहे ती (सर्वच तर) परमेश्वराच्या पावित्र्यवर्णनांत लागून आहे. आणि तो सामर्थ्यवान् (व) बुद्धिमान् होय. १. अहो मुसलमानांनों ! तुम्हीं असली गोष्ट कां बोलून बसतां कीं, जी तुम्हीं करून दाखवीत नाहीं. ? २. (ही गोष्ट) परमेश्वराला भारी नापसंत आहे कीं जें कांहीं तुम्हीं करीत नाहीं तें तुम्हीं बोलून दाखवावें. ३. जे लोक परमेश्वराच्या मार्गांत फळी बांधून लढतात (व आपल्या जागेवरून टळत नाहींत) जणूं कीं ते शिसें पाजलेली एक भिंतच होत, त्या लोकांस तर परमेश्वर निःसंशय चहातो. ४. आणि

(हे पैगंबरा ! लोकांस तो वेळ आठवून दे कीं) जेव्हां 'मूसा' आपल्या लोकांस म्हणाला कीं हे बांधवांनों ! तुम्हीं मला कां त्रास देतां ? आणि (मनांत तर) तुम्हीं जाणूनच आहां कीं, मी तुम्हांकडे परमेश्वराचा पाठविलेला (आलों) आहें. मग जेव्हां हे लोक वांकडें चालूं लागले तेव्हां परमेश्वरानें त्यांचीं अंतःकरणेंहि वांकडीं करून टाकिलीं; आणि परमेश्वर आज्ञाभंजक लोकांस सन्मार्गाची बुद्धि देत नसतो. ५. आणि (हे पैगंबरा ! लोकांस तो वेळहि आठवून दे कीं,) जेव्हां 'मर्यम'चा पुत्र 'ईसा' यानें ('बनी-इस्राएलां'स) सांगितलें कीं, हे 'बनी-इस्राएलांनों' ! मी तुम्हांकडे परमेश्वराचा पाठविलेला (आलों) आहें, (हें पुस्तक) तौरात जें माझ्या-पूर्वी (प्रकट होऊन चुकलें) आहे त्याचें (मी) सत्यत्व दर्शवितों; आणि (आणखी) एका पैगंबराचें (तुम्हांस) शुभवर्तमान ऐकवितों; कीं तो माझ्या-मागून येईल (व) त्याचें नांव 'अहमद' होईल. मग जेव्हां तो ('अहमद' कीं

---

(१) '**अहमद**' व '**मोहंमद**' या दोहोंचाहि धात्वार्थ एकच आहे; त्याचा अर्थ अतिशय वाखणलेला किंवा प्रतिष्ठित असा होतो. **योहान्न** ज्यानें आपलें शुभवर्तमान प्रथम **हिब्रू**भाषेंत लिहिलें होतें त्यानें **हिब्रू**भाषेंत 'अहमद' यास पर्याय शब्द पेरिक्लीटॉस Periclytes *i. e.* Illustrious म्हणजे प्रतिष्ठित असा दिला आहे.हाच शब्द **ग्रीक** भाषेंत त्याचें भाषांतर झालें तेव्हां पेराक्लीटॉस Paracletos म्हणजे कैवारी झाला. कसेंहि झालें तरी, या शब्दावरून हजरत **ईसा-येशू** यांनीं हजरत **मो**हंमद पैगंबरांविषयीं केलेलें भविष्य साफ प्रगट होतें. (पाहा **योहान्न** १६:७-१५) कारण, यांत सांगितलेला पवित्र आत्मा किंवा कैवारी **ख्रिस्ता**बरोबर होता तो नव्हे. (पाहा **योहान्न** अध्याय १६:७). तसाच पेंटीकास्टच्या दिवशीं उतरला होता तोहि नव्हे; कारण ख्रिस्तानंतर ५० व्या दिवशीं पेंटिकास्ट घडलें आणि **योहान्नानें** आपलें शुभवर्तमान ९७ ते १५० वर्षांनंतर लिहिलें आहे. त्यांत त्यानें कैवारी येईल असेंच म्हटलें आहे. इ. स. १५० वर्षी **मान्टे**नस नांवाच्या इसमानें मी तो कैवारी आहें असें प्रतिपादिलें होतें. यावरून तो कैवारी येणार होता हेंच सिद्ध होतें. 'तो माझा गौरव करील, वगैरे वाक्यावरून तो कोणी अदृश्य आत्म नव्हे तर मनुष्यदेहधारीच असला पाहिजे. शिवाय ख्रिस्ताचा गौरव कुराणावांचून कोणत्याहि धर्मपुस्तकांत केलेला दिसत नाहीं; म्हणून हें भविष्य हजरत **मो**हंमद पैगंबराविषयींच आहे हें निश्चित होतें.

ज्याचें दुसरें नांव 'मोहंमद' हि आहे) 'बनी-इस्राएलां' कडे खुले खुले चमत्कार घेऊन आला; तेव्हां ते म्हणूं लागले कीं ही तर धडधडीत जादु होय. ६. आणि अशा मनुष्याहूनहि अधिक जुलमी (आणखी) कोण होणार कीं, त्याला इस्लामाकडे बोलाविलें जात असतांना तो (उलट) परमेश्वरावर खोटें कुभांड रचील? आणि परमेश्वर अन्यायी लोकांस सन्मार्गाची बुद्धि देत नसतो. ७. (हे लोक) इच्छितात कीं परमेश्वराच्या प्रकाशास आपल्या तोंडांनीं (फूंक मारून) विझवावें, आणि परमेश्वर आपला प्रकाश पूर्ण करून सोडील; मग (पाहिजे तर) नास्तिकांस वाईटच (कां) वाटेना! ८. तो(परमेश्वर)च तर होय कीं, ज्यानें आपला पैगंबर ('मोहंमद') यास सद्बोध व सद्धर्म देऊन पाठविलें;कीं जेणेंकरून त्यानें त्या(धर्मा)चें (इतर) सर्व धर्मांवर प्राबल्य गाजवावें; व मग जरी मुर्तीपूजकांस वाईटच (कां) वाटेना! ९. (हे पैगंबरा! मुसलमानांस सांग कीं) अहो मुसलमानांनों! (म्हणाल तर) मी तुह्मांस असा व्यापार दाखवीन कीं जो तुम्हांस(परलोकींच्या) दुःखद शिक्षेंतून वांचवील. १०. (तो हा कीं) तुम्हीं परमेश्वराचा व त्याच्या पैगंबराचा विश्वास धरावा आणि परमेश्वराच्या मार्गांत आपले माल व आपले प्राण लढवावेत. तुम्हीं जर समजाल तर हें तुमच्याठायीं उत्तम होय. ११. (असें कराल तर) परमेश्वर तुमचीं पापें तुम्हांस क्षमा करील आणि तुम्हांला (स्वर्गाच्या अशा) बागांत नेऊन दाखल करील कीं, ज्यांच्या खालून (पाण्याचे) पाट वाहत असतील; आणि (तसेंच छानदार) छानदार हवेल्यांत (कीं त्या) सतत राहणाऱ्या बागांत (असतील). हेंच

(१) हें महावाक्य ग्रंथधारी लोक म्हणजे यहुदी व खिस्ती यांच्या संबंधानें प्रकट झालें आहे; कीं त्यांना इस्लामधर्माकडे बोलाविलें जात होतें. तथापि शेवटल्या युगाच्या पैगंबराविषयींचें भविष्यवचनहि त्यांच्या पुस्तकांत उपलब्ध होतें. तर त्यांना पाहिजे होतें कीं, ते मुकाट्यानें इस्लामधर्माची दीक्षा घेते. परंतु उलटपक्षीं त्यांनीं परमेश्वरावर खोटें कुभांड रचिलें व इस्लमाचीं भविष्यें आपल्या पुस्तकांतून काढून टाकिलीं; अथवा कांहींच्याबाहीं करून टाकिलें; अगर त्यांचा अर्थ बदलून टाकिला; कीं हेंहि परमेश्वरावर बोहताण बांधणेंच होय.

मोठें साफल्य होय. १२. आणि (या देणग्याव्यतिरिक्त) आणखी एक (देणगीहि) होय कीं जिला तुम्हीं (मनापासून) पसंत करतां: (कीं) परमेश्वराकडून (तुम्हांस) मदत (मिळेल) आणि (तुम्हीं) लवकरच (मुलकांत) विजय (गाजवाल). आणि (हे पैगंबरा!) मुसलमानांस (याचें) शुभवर्तमान ऐकीव. १३. अहो मुसलमानांनों! परमेश्वराचे (धर्माचे) मदतगार बनून राहा; कीं जसें 'मरयम'चा पुत्र 'ईसा' यानें (आपल्या) 'हवारी'यांस (म्हणजे शिष्यांस) म्हटलें होतें कीं कोण (असे) आहेत कीं जे परमेश्वराकडेस (होऊन) माझे मदतगार बनतील ? (यावर) 'हवारी' बोलले कीं आम्हीं परमेश्वरा(च्या पैगंबरा)चे मदतगार आहोंत. (तात्पर्य 'हवारी'यांनीं ख्रिस्तीधर्मप्रसारासाठीं भगीरथ प्रयत्न केले.) तर 'बनी-इस्राइलां'तून एका पक्षानें विश्वास[2] धरिला व एक पक्ष नास्तिक[3] राहिला. तथापि ज्या लोकांनीं विश्वास धरिला होता त्यांना आम्हीं त्यांच्या शत्रूपुढें सबल केलें; व (शेवटीं) तेच प्रबल[4] राहिले. १४.

---

(१) पाहा अध्याय ३: ५२ टीप १

(२) बनी–इस्राएल म्हणजे यहुद्यांपैकीं एका पक्षानें ईसा–येशू ख्रिस्त हा परमेश्वराचा सेवक व पैगंबर आहे असें जाणून त्यांजवर विश्वास ठेविला.

(३) आणि एक पक्ष जो नास्तिक झाला त्यानें येशूला मुळांत मानिलेंच नाहीं किंवा तो त्याला परमेश्वर व परमेश्वराचा पुत्र म्हणूं लागला.

(४) हजरत मोहंमद पैगंबराच्या वेळींहि त्या विश्वासूंनीं असाच विश्वास धरून ते मुसलमान झाले. ते येशूस परमेश्वर म्हणणारांवर नेहमीं प्रबल राहिले; व ते नित्य हजरत पैगंबरांस सहाय्य करीत होते. त्यांनींहि येशूच्या शिष्याप्रमाणें धर्मप्रसारासाठीं भगीरथ प्रयत्न केले; व ते नेहमीं विजयी राहिले.

अध्याय ६२ वा.

सूरतुल्-जुमुअः

हा अध्याय मदिनेंत प्रकट झाला. यांत ११ महावाक्यें आहेत. 'जुमुअः' म्हणजे शुक्रवार, ह्यांत जो मुसलमानांच्या भक्तीसाठीं गोळा होण्याचा मुख्य दिवस त्याचें वर्णन आहे. शिवाय ह्यांत त्या दिवसाच्या आदरमर्यादाहि वर्णिल्या आहेत म्हणून हें नांव पडलें.

परम दयाळू (आणि) कृपाळु परमेश्वराच्या नांवानें (मी आरंभ करितों).

जी (सृष्टि) आकाशांत आहे व जी (सृष्टि) पृथ्वींत आहे ती (सर्वच तर) परमेश्वराची पवित्रता वर्णण्यांत लागून आहे. तो (आलमदुनियेचा) बादशाह, परम पवित्र, सामर्थ्यवान् (व) बुद्धिमान् होय. १. तो परमेश्वरच तर होय कीं ज्यानें (अरबच्या) निरक्षरांत त्यांच्यांतूनच ('मोहंमद्'ला) पैगंबर (बनवून) पाठविलें; कीं तो यांना परमेश्वराचीं महावाक्यें वाचून वाचून ऐकवितो व यांना (नास्तिकपणा व मूर्तीपूजेच्या विटाळापासून) शुचिर्भूत करितो आणि यांस (दिव्य) पुस्तक व शहाणपणा(च्या गोष्टी) शिकवितो. नाहींतर, (याच्या) पूर्वीं हे लोक धडधडीत चुकींत (पडलेले) होतेच. २. आणि (तसेंच परमेश्वरानें या पैगंबरास) इतर लोकांकडेहि[1] (पाठविलें आहे) कीं जे अद्यापि या (अरबच्या मुसलमानां)त सामील झाले नाहींत; (पण शेवटीं यांच्यांत येऊन मिळतील.) आणि परमेश्वर सामर्थ्यवान् (व) बुद्धिमान होय. ३. ही (पैगंबरी) परमेश्वराची कृपा होय. तो ज्याला इच्छील त्याला ती देईल. आणि परमेश्वर महाकृपानिधान होय. ४. ज्या लोकां(च्या शिरां)वर तौरात (अधिकारानें) लादलें गेलें व मग त्यांनीं तें उचललें नाहीं,(म्हणजे ते त्याप्रमाणें आचरले नाहींत); त्यांची उपमा अशा गाढवाच्या उपमेसारखी होय कीं जो पुस्तकें लादून नेतो. जे लोक परमेश्वराच्या निशाण्यांस पाखंड

(१) यापासून इराणचे रहिवाशी व अरब लोकांखेरीज अखिल जगाचे लोक समजले जातात. हेंहि एक भविष्य होय व तें अरबस्थानाबाहेर इस्लामाचा प्रसार झाल्यानें पूर्ण झालें.

म्हणतात त्यांचाहि (किती तरी) वाईट दृष्टांत होय ! आणि परमेश्वर अन्यायी लोकांस सन्मार्गाची बुद्धि देत नसतो. ५.(हे पैगंबरा ! या यहुद्यांस) सांग कीं हे यहुद्यांनों ! जर तुह्मीं या गोष्टीची घमेंड बाळगितां कीं इतर सर्व मनुष्यांस सोडून तुह्मींच परमेश्वराचे (आवडते) मित्र आहां (व आपल्या ह्या दाव्यांत) खरेहि आहां; तर तुम्हीं मृत्युची हांव धाला. ६. पण हे लोक त्यांच्या हातांनीं पूर्वीं जीं (दुष्कर्में) केलीं आहेत त्यांच्या (भीती) मुळें केव्हांहि मृत्युची हांव घालणार नाहींत. आणि परमेश्वर अन्यायी लोकांस खूप जाणून आहे. ७. (हे पैगंबरा ! या लोकांस) सांग कीं ज्या मृत्युपासून तुह्मीं पळतां तो तर तुम्हांस अवश्यच येऊन भेटेल; तदनंतर, तुह्मीं अदृष्ट व दृष्टाचा जाणता जो (परमेश्वर) त्याकडे पालटून नेले जाल; व मग जसजशीं कर्में (तुम्हीं जगांत) करीत राहिलां तीं तो तुम्हांस विदित करील. ८. अहो मुसलमानांनों ! जेव्हां शुक्रवारचे दिवशीं (शुक्रवारचे) नमाजेसाठीं बांग पुकारली जाईल, तेव्हां ईश्वर-स्मरणा (म्हणजे नमाजे)कडे धांव मारा; आणि (त्यावेळीं) क्रयविक्रय सोडून द्या. तुम्हांस जर समज असेल तर हें तुमच्याठायीं उत्तम होय. ९. मग जेव्हां नमाज होऊन चुकेल तेव्हां(तुम्हांस अखत्यार आहे कीं)पृथ्वींत(पाहिजे तिकडे)पसरून जा;आणि परमेश्वरच्या औदार्या (म्हणजे आपल्या चरितार्था)च्या शोधांत लागून जा; आणि (जेथें असाल तेथें) परमेश्वराचें अतोनात स्मरण करीत राहा; कीं कदाचित् तुम्हीं कृतार्थ व्हाल. १०. आणि (हे पैगंबरा !) जेव्हां हे लोक सौदा (विकतां) अगर तमाशा (होतां) पाहतील, तेव्हां ते (तुजपासून) निसटून त्याकडेच निघून जातील आणि तुला ('खुतबा'–धर्मोपदेश करींत) उभा सोडून जातील. (हे पैगंबरा ! या लोकांस) सांग कीं, जें (उपासनेचें पुण्यफल) परमेश्वरापाशीं होय तें तमाशा व सौदा यांजहूनहि उत्तम होय. आणि परमेश्वर (सर्व) अन्नदात्यांत उत्तम (अन्नदाता) होय. ११.

(१) म्हणजे जगाच्या आपत्तींतून सुटून लौकरच परमेश्वराला जाऊन भेटाल व स्वर्गांत मजा उडवाल.

(२) हजरत पैगंबरसाहेबांच्या वेळीं एकदां असें घडून आलें कीं, पैगंबरसाहेब शुक्रवारचा 'खुत्बा' म्हणजे धर्मोपदेश करीत 'मिंबर' म्हणजे उपदेशपीठावर उभे होते; इतक्यांत सीरिया देशाहून व्यापाऱ्यांचा तांडा धान्य येऊन आला. त्यांनीं लोकांस खबर देण्यासाठीं नगारा वाजविला; तेव्हां जे लोक बसून धर्मोपदेश ऐकत राहिले होते त्यांपैकीं कित्येक तांड्याचा तमाशा पाहण्यास व कित्येक खरेदी करण्यासाठीं एकीकडे निघून गेले. फक्त बारा मनुष्यें बाकी राहून गेलीं होतीं. म्हणून या वाक्यांत ही ताकीद देण्यांत आली आहे.

अध्याय ६३ वा.

सूरतुल्–मुनाफिकून.

हा अध्याय मदिनेंत प्रकट झाला. यांत ११ महावाक्यें आहेत. यांत 'मुनाफिकून' म्हणजे दांभिक लोक, यांचें कांहीं विवेचन करण्यांत आलें आहे म्हणून हें नांव पडलें. त्या दांभिकांचा मुख्य सरदार अबदुल्ला बिन उबै बिन सलूल हा होता. त्याचा खोडसाळपणाहि यांत निदर्शनास आणिला गेला आहे.

परम दयाळू (आणि) कृपाळू परमेश्वराचे नांवानें (मी आरंभ करितों).

(हे पैगंबरा!) दांभिक लोक जेव्हां तुजपाशीं येतात तेव्हां ते (तुला खुष करण्यासाठीं) म्हणूं लागतात कीं, आम्हीं तर प्रत्यक्ष म्हणतों कीं, तूं निःसंशय परमेश्वराचा पैगंबर आहेस. आणि परमेश्वर तर जाणितच आहे कीं, तूं निःसंशय त्याचा पैगंबर आहेस. आणि परमेश्वर (हेंहि तुला) बजावून सांगित आहे कीं, (हे) दांभिक लोक लबाड होत. (कारण, ते खऱ्या अंतःकरणानें असें बोलत नाहींत.) १. या लोकांनीं आपल्या शपथांस[1] ढाल बनवून ठेविली आहे; तर (तिच्या आड पडद्यांत लोकांस) ते परमेश्वराच्या मार्गाहून अडथळा करितात. हे लोक जीं कामें करीत आहेत तीं (किती तरी) वाईट होत! २. हें (कां? तर) यासाठीं कीं ह्या लोकांनीं (प्रथम मुसलमानांस दाखविण्यासाठीं) विश्वास धरिला व मग (नास्तिकांत मिळून इस्लामास) नाकारूं लागले; येथपर्यंत कीं यांच्या अंतःकरणावर मोहोर लाविली गेली, तर

(१) भावार्थ हा कीं, खोट्या शपथांनीं मुसलमानांस दांभिकांनीं धोका दिला आणि पाहावयास तर ते त्यांच्याशीं मिळून राहिले; व या शपथांच्या आड पडद्यांत लोकांस बहकवीत व इस्लामाचा मूलच्छेद करूं पाहीत.

(आतां) ह्यांस (सत्य) समजतच नाहीं. ३. आणि (हे पैगंबरा !) तूं जेव्हां यां(च्या बाह्यस्थिती)स पाहशील तेव्हां त्यांचीं शरीरें तुला मोह घालतील; आणि जर ते बोलूं लागतील तर तूं त्यांची गोष्ट (कान लावून) ऐकशील. (तुझ्यासमोर हे असें टेंकून टेंकून बसतात कीं) जणूं ते लांकडांचे ओंढे होत कीं जे (भिंतीस) लावून ठेविलेले आहेत. प्रत्येक आरोळीस ते समजातात कीं आपल्यालाच ललकारलें. (हे पैगंबरा !) हेच लोक तुझे (कट्टे) शत्रू होत. तर यांजपासून जपत राहा. त्यांना परमेश्वराची मार ! कोठल्या कोठेंच ते बहकले जात आहेत ! ४. आणि जेव्हां त्यांना सांगितलें जातें कीं या हो, परमेश्वराचा पैगंबर (त्याच्या सवेंत गेलें म्हणजे) तुम्हांसाठीं क्षमेची प्रार्थना करील; तेव्हां (ते हें ऐकतांच) डोकीं फिरवून घेतात. आणि (हे पैगंबरा !) तूं (त्यावेळीं) त्यांना पाहशील, तर ते गर्विष्ठ होत्साते (तुजकडे) रोंखहि करीत नाहींत. ५. या लोकांसाठीं तूं क्षमेची प्रार्थना कर वा न कर, यांच्याठायीं (दोन्हीं) सारखेंच होय; परमेश्वर तर यांना क्षमा करणारच नाहीं. निःसंशय परमेश्वर आज्ञाभंजक लोकांस सन्मार्गाची बुद्धि देत नसतो. ६. हेच तर होत कीं, जे (लोकांस बहकवून) सांगतात कीं, जे लोक परमेश्वराच्या पैगंबरापाशीं (येऊन गोळा झाले) आहेत त्यांजवर (आपला पैसा) खर्च करूं नका; कीं ते (निरुपाय होऊन) अखेरीस (आपणच) फांकाफांक होऊन जातील. आणि वास्तविक पाहतां आकाशांत व पृथ्वींत जितके खजिने आहेत ते (सर्व) परमेश्वराचेच होत; परंतु दांभिक लोकांस (इतकी) समज नाहीं. ७. (हे दांभिक) म्हणतात कीं, ज़र आम्हीं 'मदिने'स परतून गेलों, तर प्रतिष्ठित तेथून हलक्यांस

(१) मतलब हा होय कीं, त्यांना खूप बाता बनवितां येतात; कीं ऐकणाराचें चित्त खामखा त्यांच्याकडे वेधलें जातें.

(२) हा **गजवए-बनी-मुस्तलिक** या लढाईचा मजकूर आहे; कीं कित्येक **मक्के**कर मुसलमानांची कित्येक **मदिने**करांशीं पाण्यासंबंधानें विहीरीवर मारामारी झाली; तेव्हां त्या **मदिने**करांनी, दांभिकांचा सरदार **अबदुल्ला** बिन **उबै** बिन **सलूल** याजपाशीं गाऱ्हाणें सांगितलें. तो ह्मणूं लागला कीं, यांस आम्हीं आश्रय दिला म्हणून हा दिवस आला ना? तरी जर आह्मीं **मदिने**स परत गेलों, तर तेथून प्रतिष्ठित हलक्यास बाहेर काढून लावील तरच सई. मग हे राहणारहि नाहींत व बखेडा होणारहि नाहीं.

बाहेर काढून लावील तरच सई. आणि खरें पाहतां, (अस्सल) प्रतिष्ठा परमेश्वराची व त्याच्या पैगंबराची व मुसलमानांची होय. परंतु दांभिकांस (या गोष्टीची) जाणीव नाहीं. ८. अहो मुसलमानांनों ! तुम्हांस तुमच्या धनदौलतीनें व तुमच्या संततीनें ईश्वरस्मरणाकडून गफलतींत ठेवतां कामा नये. आणि जो कोणी असें करील तर तेच लोक (शेवटीं) हानि पावणारे होतील. ९. आणि आम्हीं तुम्हांस जें कांहीं देऊन ठेविलें आहे त्यांतून (परमेश्वराच्या मार्गांतहि कांहीं) खर्च करीत राहा; (पण) याच्या पूर्वींच (खर्च करा व याची पाळी येऊं देऊं नका) कीं, तुम्हांपैकीं कोणाला मृत्यु येऊन ठेपेल व तो (त्यावेळीं) म्हणूं लागेल कीं हे माझ्या पालनकर्त्या ! जर तूं मला थोडया काळापर्यंत आणखी अवकाश देतास; तर मी दानधर्म करितों व (इतर) सदाचरणी सेवकांपैकीं (एक सदाचरणी सेवक) मीहि होतों. १०. आणि जेव्हां कोणाचा मृत्यु येऊन ठेपतो, तेव्हां परमेश्वर कधींहि त्याला अवकाश देत नसतो. आणि जें कांहींहि तुम्हीं (लोक) करितां परमेश्वर त्याशीं वाकबगार होय. ११.

अध्याय ६४ वा.

सूरतु–त्तग़ाबुन्.

हा अध्याय मदिनेंत प्रकट झाला. यांत १८ आयात–महावाक्यें आहेत. यास 'तग़ाबुन्' नांव देण्याचें कारण हें कीं, नास्तिक लोक ह्या जगांत मुसलमानांशीं विश्वासासंबंधीं जी दगलबाजी करीत होते व त्यांस छळत होते तिचा खरा परिणाम पुनरुत्थानांत जाहीर होईल व नास्तिकांस आपल्या दगलबाजीची शिक्षा मिळेल; म्हणजे त्यांनीं विश्वास धरिला असता तर जो स्वर्ग त्यांना मिळता, तो आतां मुसलमानांस मिळेल व नास्तिकांस नरकवास प्राप्त होईल. त्या दिवशीं खरी हारजीत निदर्शनास येईल.

परम दयाळू (आणि) कृपाळू परमेश्वराच्या नांवानें (मी आरंभ करितों).

जी (सृष्टि) आकाशांत आहे व जी (सृष्टि) पृथ्वींत आहे ती (सर्वच तर) परमेश्वराची पवित्रता वर्णण्यांत लागून आहे. त्याचेंच राज्य आहे व त्यालाच स्तुति होय; आणि तो सर्वशक्तिमान् होय. १. (लोकांनों!) तोच तर होय कीं ज्यानें तुम्हांस निर्मिलें; यावरहि तुमच्यांत कित्येक नास्तिक होत व कित्येक विश्वासू. आणि जें कांहींहि तुम्हीं करितां तें परमेश्वर पाहतो आहे. २. त्यानेंच कोणा सत्यसंकल्पानें आकाशांस व पृथ्वीस उत्पन्न केलें आहे; व त्यानेंच तुमच्या आकृति बनविल्या आणि तुमच्या आकृतिहि (बनविल्या त्या) सुंदर बनविल्या. आणि त्याच्याचकडे (सर्वांस) परत जाणें आहे. ३ जें कांहीं आकाशांत व पृथ्वींत आहे तें (सर्व) तो जाणतो; आणि जें कांहीं तुम्हीं लपवून करितां व जें कांहीं तुम्हीं उघडपणें करितां तेंहि तो जाणतो. आणि परमेश्वर (तर लोकांच्या) मनांतील गोष्टींशीं (देखिल) वाकब होय. ४. ज्या लोकांनीं (तुमच्या)पूर्वीं नास्तिकपणा केला व मग (जगांतच) आपल्या कर्मांच्या दुष्परिणामाची गोडीहि चाखली आणि (परत्रीं) त्यांना दुःखद शिक्षा होणें आहे, (ती वेगळीच); त्यांची हकीकत तुम्हां-पर्यंत आली नाहीं काय? ५. हें यासाठीं कीं त्यांचे पैगंबर खुलेखुले चमत्कार घेऊन येत राहिले, आणि हे (लोक हेंच) म्हणत राहिले कीं, कां (आम्हांसारखीं) माणसें आम्हांस सन्मार्ग दाखविणार? सारांश त्यांनीं (पैगंबरांस) नाकारिलें व (त्यांजकडून) तोंड फिरविलें; आणि परमेश्वरानेंहि (त्यांची कांहींच) पर्वा केली नाहीं. आणि परमेश्वर निरपेक्ष (व प्रत्येक अवस्थेंत) सुस्तुत्य होय. ६. जे नास्तिक आहेत

(१) माणसाची इतर प्राणीमात्राशीं तुलना करून पाहिलें असतां, माणसाची आकृति, रूप व रचना हीं सामान्येंकरून सुंदर आहेत. इतर प्राणी कोणी तर भूमीस सरपटत जातात, कोणी सरळ उभे राहूं शकत नाहींत आणि बहुतेकांस भूमीस तोंड लावून खावें प्यावें लागतें. तात्पर्य, एकंदरींत माणसास कोणताहि प्राणी पोहोंचू शकत नाहीं. त्याची सरळ काठी या गोष्टीची द्योतक होय कीं, तो सर्वांवर सत्ता चालविण्यास पैदा केला गेला आहे.

ते (असें) प्रतिपादितात कीं त्यांना कधींच (पुन्हा जिवंत करून) उठविलें जाणार नाहीं. (हे पैगंबरा! तूं या लोकांस) सांग कीं, हो होय, मला आपल्या पालनकर्त्याचीच शपथ आहे कीं तुम्हीं अवश्यच उठविले जाल; तद्नंतर, जें कांहींहि तुम्हीं (जगांत) केलें आहे (त्याचें बरें वाईट) अवश्य तुम्हांस कळविलें जाईल. आणि ही परमेश्वरासमीप (एक) सोपीशी (गोष्ट) होय. ७. तर (लोकांनों!) परमेश्वर व त्याचा पैगंबर यांजवर विश्वास ठेवा; आणि (तसेंच) जें तेज (म्हणजे कुराण) आम्हीं प्रकट केलें आहे त्यावरहि. आणि जें कांहींहि तुम्हीं करितां त्याशीं परमेश्वर (खूप) माहीतगार होय. ८. (आणि त्याचा परिणाम तुम्हांस त्यादिवशीं माहित होईल कीं,) जेव्हां (मोठ्या) जमावाचे दिवशीं तो तुम्हां(सर्वां)स एकत्र गोळा करील; हाच हारजितीचा दिवस होईल. आणि जो कोणी (इहलोकीं) परमेश्वरावर विश्वास ठेवितो व सुकृत्य करितो, (पुनरुत्थानांत) परमेश्वर त्याचीं पापें त्याच्यावरून दूर करील; व त्याला (स्वर्गाच्या) अशा बागांत (नेऊन) दाखल करील कीं, ज्यांच्याखालून (पाण्याचे) पाट वाहत असतील; (व ते) त्या(बागां)तच नित्य निरंतर राहतील. मोठें सार्थक (म्हटलें तर) हेंच होय. ९. आणि ज्या लोकांनीं नास्तिकपणा केला व आमच्या निशाण्यांस पाखंड म्हणीत राहिले, हेच लोक नरकवासी होतील; कीं, ते निरंतर नरकाग्नींत राहतील. आणि ती फारच वाईट जागा होय. १०. परमेश्वराच्या आज्ञेवांचून कोणतीहि आपत्ति ओढवत नसते. आणि जो कोणी परमेश्वरावर विश्वास ठेवील, (संकटप्रसंगीं) परमेश्वर त्याच्या अंतःकरणास मार्ग सुचवील. आणि परमेश्वर सर्वज्ञानी होय. ११. आणि (लोकांनों!) परमेश्वराची आज्ञा पाळा व पैगंबराची आज्ञा पाळा; मग जर तुम्हीं तोंड फिरवाल, तर आमच्या पैगंबराकडे स्पष्टपणें (आमच्या आज्ञांचें) पोहोंचविणें मात्र आहे, एवढेंच. १२. परमेश्वरच (होय कीं,) त्याच्याशिवाय (अन्य) कोणी उपास्य नाहीं.आणि विश्वासूंस पाहिजे कीं, त्यांनीं परमेश्वरावरच भरंवसा ठेवावा. १३. अहो मुसलमानांनों! तुमच्या पत्न्या व तुमची संतति यांजपैकीं (कित्येक) तुम(च्या धर्मा)चे शत्रु होत; तर यांजपासून जपत राहा. आणि जर तुम्हीं (यांच्या अपरा-

र्धाची) माफी कराल व गय कराल व क्षमा कराल, तर परमेश्वरहि क्षमाकर्ता (व) दयाळु होय. १४. तुमची धनदौलत व तुमची संतति (हा) निव्वळ मायेचा पसाराच होय. आणि परमेश्वरासमीप (या पसाऱ्यांत धर्मावर दृढ राहणारासाठीं) मोठा मोबदला होय. १५. म्हणून (मुसलमानांनों !) तुमच्यानें होईल तितकें परमेश्वराला भीत राहा; व (त्याची आज्ञा) ऐका व माना; आणि (त्याच्या मार्गांत) खर्च करीत राहा; कीं (हें) खुद्द तुमच्याचकरितां उत्तम होय. आणि जो कोणी आपल्या स्वभाविक कृपणपणापासून सुरक्षित राखिला जाईल; तर असलेच लोक (परलोकीं) कृतार्थ होतील. १६. (मुसलमानांनों !) जर तुम्हीं परमेश्वरास दिलखुशीनें कर्ज द्याल, तर (परत्रीं) तो तुम्हांस त्याच्या दुप्पट देईल व तुम्हांस क्षमा करील; (ती वेगळीच). आणि परमेश्वर (मोठा) गुणग्राहक (व) दयार्द्र होय. १७. (तो) अदृष्ट व दृष्ट (सर्व) जाणणारा, सामर्थ्यवान् (व) बुद्धिमान् (होय) १८.

(१) कृपणपणाला स्वाभाविक यासाठीं म्हटलें कीं, थोडा बहुत कृपणपणा तर प्रत्येकाच्या स्वभावांत असतोच. अशाच प्रकारचें एक वाक्य दुसरीकडेहि आलें आहे.

अध्याय ६५ वा.

सूरतु–त्तलाक.

हा अध्याय मदिना शहरीं प्रकट झाला. यांत १२ महावाक्यें आहेत. अबदुल्ला बिन उमर यांनीं आपल्या बायकोस, ती ऋतुमति असतांना सूटपत्र दिलें व पैगंबर साहेबांनीं यांत आलेल्या ईश्वराज्ञेप्रमाणें अबदुल्लास आपल्या स्त्रीचा पुन्हा अंगिकार करण्यास सांगितलें. यांत सूटपत्राचें विवेचन आलें आहे ह्मणून सूरतु-त्तलाक ह्मणजे विवाहमोचनाचें प्रकरण हें नांव पडलें.

परम दयाळू (आणि) कृपाळू परमेश्वराचे नांवानें (मी आरंभ करितों).

हे पैगंबरा !(मुसलमानांस सांग कीं)जेव्हां तुम्हीं (आपल्या) स्त्रियांस सूटपत्र देऊं पहाल तेव्हां त्यांना त्यांच्या इद्दती(च्या सुरवातीं)त सूटपत्र द्या आणि (विवाहमोचनाच्यानंतर) 'इद्दत' मोजूं लागा; आणि परमेश्वर जो तुमचा पालनकर्ता त्याला भीत राहा. (इद्दतींत) त्यांना त्यांच्या

(१) तलाक ह्मणजे काडी मोडून देणें ही इस्लामी धर्मशास्त्रांत फारच नापसंतीची गोष्ट आहे. परंतु पुरुषाला जर याचा बिलकुलच अधिकार न दिला जाता, तर कित्येक विशिष्ट स्थितींत मोठमोठाले बखेडे उत्पन्न होण्याचा संभव आहे. हिंदु, ख्रिस्ती वगैरे ज्यांच्या धर्मांत स्त्रीला काडी मोडून देण्याचा कायदा नाहीं,त्यांच्यांत कसकशा भानगडी होतात व त्यांना आमरणांत दुःखांत आयुष्य कंठावें लागतें; यांचीं उदाहरणें दररोज मुबलक पाहण्यांत येतात. म्हणून त्यांना शेवटीं निरुपायास्तव ह्या इस्लामी कायद्याचा आसरा घ्यावा लागतो. इस्लामधर्मांत सूटपत्राची मोकळीक आहे; पण होतां होईतों याची पाळीच येऊं नये, ह्मणून फारच खबरदारी घेण्याचा हुकूम आहे. मग जर सूटपत्र दिल्याशिवाय गत्यंतरच नसलें, तर पतिपत्नीपैकीं कोणाच्याहि हक्कांची पायमल्ली होतां कामा नये. आधीं तर विटाळाच्या दिवसांत काडी मोडून देण्याची मनाई आहे.याचें प्रयोजन हें कीं,त्या दिवसांत पतिपत्नि हीं एकमेकांपासून अलग राहतात; म्हणून हें संभवतें कीं, हा त्यांचा वेगळेपणा विवाहमोचनास कारण

घरांतून काढूं नका व त्यांनीं (आपणहि) निघूं नये; पण हें कीं त्या, जगजाहीरपणें (एकादें) निर्लज्जपणा (चें काम) करून बसतील, (तर त्यांना बाहेर काढण्यास हरकत नाहीं). आणि ह्या परमेश्वराच्या (बांधीव) मर्यादा होत. आणि ज्यानें परमेश्वराच्या (बांधीव) मर्यादांचें उल्लंघन केलें तर त्यानें (आपणच) आपल्यावर जुलूम केला. (हे मनुष्या ! जो बायकोस काडी मोडून देतोस त्या) तूं जाणित नाहींस कीं कदाचित परमेश्वर ह्या (सूटपत्रा)नंतर (मिलाफाचें एखादें) नवें प्रकरण पैदा करील. १. मग जेव्हां त्या (स्त्रिया) आपल्या (इद्दतीचा) काळ पूर्ण करायास येतील, तेव्हां (एक तर पुन्हां अंगिकार करून) नीट रीतीनें त्यांना (आपल्या पत्नित्वांत) ठेवून घ्या अथवा नीट रीतीनें त्यांस वेगळें करा; आणि (जें कांहींहि कराल त्यांत) आपल्या (लोकां)पैकीं दोन न्यायी(व मातब्बर माणसां)स साक्षी ठेवीत जा. आणि (साक्षीदारांनों ! साक्षीची जरूर पडल्यास) परमेश्वराला स्मरून तुम्हीं नीट नीट साक्ष द्या. ह्या बोधपर गोष्टी ज्या लोकांस परमेश्वर व शेवटचा दिवस यांचा (पूर्ण) विश्वास

भूत झाला असेल. तर ज्याला सूटपत्र द्यावयाचें असेल त्यानें स्त्री विटाळांतून-नाहून धुवून चोखी झाल्यावर द्यावें; कीं जेणेंकरून सूटपत्र सकारण आहे हें उघड होईल. फारखत झाल्यावर 'इद्दत' पाळावी लागते. त्याचें कारण एक तर हें कीं त्यांत वंश निर्मळ राखिला जातो. 'इद्दती'च्या मुदतींत स्त्रीस लागोपाठ तीनदां विटाळ येऊन जाईल, तर पक्कें समाधान होईल कीं ती गर्भवती नाहीं. स्त्री गर्भार असेल तर तिची इद्दत प्रसूतीपर्यंत असते. याशिवाय ह्या मुदतींत एका विशिष्ट प्रकारच्या विवाहमोचनांत पतिपत्नि यांस समेट व मिलाफ करण्याचीहि संधि सांपडते, हाहि एक लाभ होय. सूटपत्रांत याचाहि विचार ठेविला जातो कीं स्त्रीचा वेळ इद्दतींत व्यर्थ व विनाकारण वायां जाऊं नये व तिला तो काळ लवकर पुरा करण्याची संधि दिली जावी. ह्मणून या अध्यायाच्या आरंभीं इद्दतीच्या सुरवातींतच काडी मोडून दिली जाण्याची आज्ञा आहे ह्मणजे ती नाहून धुवून चोखी झाल्यावर तिला सूटपत्र दिलें जावें. स्त्री गर्भवती असल्यास मूल प्रसवण्यानंतर त्याच्या स्तनपानासंबंधानेंहि इस्लामधर्मात पूर्ण व्यवस्था केलेली आहे. यासंबंधीं सर्व गोष्टी यांत आल्या आहेत.

(१) ह्मणजे परमेश्वरानें जे कायदे ठरविले आहेत ते सेवकांच्या हितासाठीं ठरविले आहेत; आणि जेव्हां कोणी कायद्याचा भंग करितो तेव्हां तें हित नाहींसें होतें. जो मनुष्य तो कायदा मोडतो त्याचें नुकसान मागेंपुढें त्याच्याच पुढें येतें व परमश्वराजवळ तो पापी ठरतो तें वेगळेंच. आपल्यावर जुलूम करणें म्हणजे हेंच.

आहे त्या लोकांस समजाविल्या जातात. आणि जो कोणी परमेश्वराला भीत राहील त्याच्यासाठीं परमेश्वर (परस्परच्या बखेड्यांतून) सुटकेचा मार्ग काढील. २. आणि त्याला जेथून (वहीम व) गुमानहि[1] नव्हतें; तेथून तो त्याला अन्न पोहोंचवील. आणि जो कोणी परमेश्वरावर भरंवसा ठेवील तर परमेश्वर त्या(च्या संकटनिवारणा)स पुरा होय. निःसंशय परमेश्वर आपला उद्देश पुरा करूनच सोडतो. (आणि) परमेश्वरानें तर प्रत्येक वस्तूचा एक अंदाजा[2] ठरवूनच ठेविला आहे. ३. आणि (मुसलमानांनों !) तुमच्या (सोडचिठी दिलेल्या) स्त्रियांतून ज्यांना (वयातीतपणामुळें) विटाळाकडून निराशा होऊन राहिली आहे, (व त्याविषयीं) तुम्हांस संशय[3] असेल तर त्यांची 'इद्दत' (विटाळापासून नव्हे, तर दिनमानाप्रमाणें) तीन महिने; आणि (ह्याचप्रमाणें) ज्या स्त्रियांस विटाळ आलाच नाहीं (त्यांची इद्दतहि तीन महिने). आणि (राहिल्या) गर्भिणी स्त्रिया, तर त्यांची मुदत, त्यांच्या मूल प्रसवण्यापर्यंत होय. आणि जो कोणी परमेश्वराला भीत राहील, त्याचें काम परमेश्वर सोपें करील. ४. (मुसलमानांनों !) हा (उपरिनिर्दिष्ट हुकूम) परमेश्वराची आज्ञा होय; कीं ती त्यानें तुम्हांस सादर केली आहे. आणि जो कोणी परमेश्वराला भीत राहील, (परत्रीं) परमेश्वर त्याचीं पापें त्याच्यावरून दूर करील; आणि त्याला मोठें प्रतिफल देईल. (तें वेगळेंच). ५ या (सोडचिठी दिलेल्या स्त्रियां)स (इद्दतीकरितां) आपल्या सामर्थ्यानुसार जेथें तुम्ही स्वतः रहाल तेथेंच राहूं द्या; आणि त्यांच्यावर सक्ती करण्यासाठीं त्यांना इजा देऊं नका. आणि जर त्या गर्भवती असतील, तर मूल प्रसवण्यापर्यंत त्यांचा खर्च उचलीत रहा. मग (मूल प्रसवण्यानंतर) जर त्या, तुम्हांसाठीं (मुलाला) दूध पाजतील, तर त्यांना त्यांचीं (स्तनपानाचीं) वेतनें द्या;

---

(१) यांत या गोष्टीकडे इशारा दिसतो कीं, पुरुषानें असें समजूं नये कीं मी या स्त्रीस सोडून देईन तर तिला कोठें अन्नवस्त्र मिळणार नाहीं.

(२) त्यापैकींच इद्दतचा अंदाजाहि होय. यांतहि पुष्कळ युक्त्या आहेत.

(३) संशय हा कीं, इद्दतीचा हिशेब विटाळापासून होतो व तिला विटाळच येत नसेल तर तिच्यासंबंधानें कसें करावें ? यास उत्तर म्हणून सांगितलें कीं, अशा स्त्रियांचा हिशेब दिनमानावरून करीत जावा.

आणि परस्पर सल्लामसलतीनें दस्तुराप्रमाणें (वेतन वगैरेंचा) ठराव
घ्या. आणि जर तुम्हीं आपसांत ओढाताण कराल तर (पुरुषाला
दुसरी (स्त्री मिळेल व ती) त्याच्यासाठीं (मुलाला) दूध पाजी
ज्याला ऐपत असेल त्याला पाहिजे कीं, त्यानें आपल्या ऐपती
खर्च करावा. आणि ज्याला अन्नसंपत्तीची तंगी असेल, त्यानें
त्याला परमेश्वरानें दिलें आहे त्यांतूनच खर्च करावा. परमेश्वरानें
जितकें देऊन ठेविलें आहे त्याहून अधिकाची तो कोणालाहि त
देत नाहीं. (घाबरण्याची गोष्ट नाहीं;) परमेश्वर तंगीच्या
लवकरच सुबत्ताहि देईल. ७. आणि बहुतेक वस्त्या अशा
गेल्या आहेत कीं, ज्यां(च्या रहिवाश्यां)नीं आपला पालनकर्ता व
पैगंबर यांच्या आज्ञेकडून तोंड फिरविलें; म्हणून आम्हीं मोठ्या
त्यां(च्या कर्मां)चा हिशेब घेतला व त्यांना (मोठी) वाईट शिक्षा दि
तर त्यांनीं आपल्या कर्मांच्या दुष्परिणामाची गोडी चाखिली;
त्यांच्या कामाचा परिणाम तोटाच (तोटा) झाला. ९. या लो
परमेश्वरानें (आणखीहि पुनरुत्थानाची) सक्त शिक्षा तयार करून
आहे. तर जे विश्वास धरून चुकले आहेत त्या हे बुद्धिमानांनो
श्वरा(च्या कोपा)स भीत राहा. परमेश्वरानें तुम्हांकडे बोध पा
आहे; १०. (म्हणजे) पैगंबर (मोहंमद); कीं तो तुम्हांस परमे
स्पष्ट (स्पष्ट) महावाक्यें वाचून वाचून ऐकवितो, कीं जेणेंकरून,
विश्वास धरितील व चांगलीं कामें करितील त्यांना त्यानें (नास्तिकपणा
अंधःकारांतून काढून (विश्वासाच्या) प्रकाशांत आणावें. आ
कोणी परमेश्वरावर विश्वास ठेवील व सुकृत्य करील त्याला
(स्वर्गाच्या अशा) बागांत (नेऊन) दाखल करील; कीं ज्यांच्या
(पाण्याचे) पाट वाहत असतील; (व ते) त्यांत सदासर्वदा र
परमेश्वरानें (ही) त्याला खूपच उत्कृष्ट अन्नसंपत्ति दिली. ११-
श्वरच तर होय कीं, ज्यानें (एकावर एक अशीं) सात आकाशें
केलीं व त्यांच्याच सारखी पृथ्वीहि. आकाश व पृथ्वींत (व्यवस्थेचे
(वेळोवेळीं) सादर होत राहतात; कीं तुम्हांलोकांस माहीत व
परमेश्वर सर्व शक्तिमान् होय; आणि (तसेंच) हें कीं परमेश्वराचें ज्ञा
वस्तूंस व्यापून आहे. १२.

अध्याय ६६ वा

सूरतु--त्तह्रीम्.

हा अध्याय मदिना शहरीं प्रकट झाला. यांत १२ महावाक्यें आहेत याचें नांव ' सुरतु—त्तह्रीम् ' ह्मणजे मनाईचे प्रकरण असें पड-ण्याचें कारण या अध्यायांतील १ ल्या वाक्याच्या टीपेंत दिलें आहे तें पहा.

परम दयाळू (आणि) कृपाळू परमेश्वराचे नांवानें (मी आरंभ करितों).

हे पैगंबरा ! ज्या (वस्तु) परमेश्वरानें तुझ्यासाठीं मुभा केल्या आहेत त्या, तूं आपल्या पत्न्यांची मर्जी संपादण्याकरितां (आपल्याला) कां

---

(१) हजरत पैगंबरसाहेबांच्या वयाच्या ५० व्या वर्षापर्यंत त्यांची एकच पत्नि होती. तिच्या निधनानंतर भिन्न भिन्न विशिष्ट परिस्थितीमुळें त्यांस अनेक विवाह करावे लागले होते. प्रत्येकाचे कांहीं कांहीं हक्क पैगंबरावर होते आणि विवाह केल्यावांचून ते हक्क फेडणें शक्य नव्हतें. ह्यामुळें त्यांस अनेक अडचणी नडत होत्या.त्यांस आपल्या स्त्रियांशीं दुहेरी संबंध असत.एकतर पतिपत्नीत्वाचा प्रेममयसंबंध व दुसरा धर्माचा संबंध कीं पैगंबरसाहेब पैगंबर होते व पत्न्या त्यांच्या अनुयायी होत्या. याशिवाय त्यांस अनेक पत्न्यांचें संभाळणें व त्यांच्याशीं एकसारखें व बरोबरीचें वर्तन राखणें आणि पत्नित्वा-पलीकडे त्यांच्याकडून पैगंबरींची मर्यादा कायम ठेवविणें वगैरे अनेक अडचणीं होत्या. अशा स्थितींत कसें आयुष्यक्रमण करावें, हें पैगंबर साहेबांचेंच काम होतें. त्यांत मुभा असलेल्या वस्तूला निषिद्ध करण्याचें जें विवेचन आलें आहे तें नवल नव्हे कीं, नामांकित घराण्याच्या पत्न्यांच्या खातर हजरत पैगंबर-साहेबांनीं दुर्लक्ष करूं इच्छिलें असेल; आणि ही गोष्ट न्याय्य नव्हती. दुसरें असें कीं, पैगंबरसाहेबांनीं कोणा पत्नीस हळूच एक गुप्त गोष्ट सांगितली व तिनें दुसरीला सांगितली. कुराणाच्या शब्दप्रबंधावरून ती कोणी महत्वाची

म्हणून निषिद्ध करितोस ? आणि परमेश्वर क्षमाकर्ता व दयाळु होय. १. तुम्हां(मुसलमानां)साठीं परमेश्वरानें तुमच्या शपथा मोडण्याचाहि नियम ठरविला आहे. आणि परमेश्वरच तुमचा पुरस्कर्ता होय; व तो (सर्वांच्या स्थितीशीं) वाकबगार (व) युक्तिवान् होय. २. आणि जेव्हां पैगंबरानें आपल्या पत्न्यांपैकीं कोणी एकीला एक गोष्ट हळुच सांगितली; (तेव्हां दैवयोगानें रजाचा गज होऊन गेला, कीं त्या पत्नीनें ती गोष्ट दुसरीस सांगितली; आणि) मग जेव्हां तिनें ती (गोष्ट) फोडिली आणि परमेश्वरानें पैगंबरावर ती जाहीर करून टाकिली; तेव्हां पैगंबरानें कांहीं (तर त्या पत्नीस) जाणविलें आणि कांहीं टाळून दिलें. मग जेव्हां पैगंबरानें (जाणवावयाचें होतें) तें त्या(पत्नी)ला कळविलें; तेव्हां तिनें (चकित होऊन पैगंबरास) विचारिलें कीं तुला हें (सारें) कोणी कळविलें ? पैगंबरानें सांगितलें कीं मला, जो (सर्व कांहीं) जाणतो (व हरतऱ्हेची) खबर ठेवितो त्या(परमेश्वरा)नें कळविलें. ३. पण (हे पैगंबराच्या पत्निद्वयांनों ! ह्या कामापासून) जर तुम्हीं परमेश्वराच्या सेवेंत पश्चात्ताप कराल तर (हें तुमच्याठायीं उत्तम होय; कारण) तुह्मां उभयतांचीं अंत:करणें ढळून गेलीं आहेत. आणि जर तुम्हीं पैगंबराच्या विरुद्ध कट कराल तर त्याचा (हिमायती व) मदतगार परमेश्वर होय, आणि 'जिब्रील' (दूत) व भले (चांगले) मुसलमानहि; आणि ह्याच्या उपरांत (इतर) दूतहि पैगंबराचे पाठराखे (व मदतगार) होत. ४. जर पैगंबर तुह्मां(स्त्रियां)स काडी मोडून देईल तर नवल नव्हे कीं, त्याचा पालनकर्ता त्याला तुम्हांपेक्षां उत्तम पत्न्या तुमच्या बदलीं देईल; (म्हणजे) ईश्वराज्ञाधीन, विश्वासु, भक्तिपरायण, (परमेश्वराच्या सेवेंत)

गोष्ट असावी असें दिसतें आणि तिच्या जाहीर झाल्यानें इस्लामी राज्य व्यवस्थेंत खो पडण्याचा अंदेशा होता. ह्मणूनच ह्यावर परमेश्वराची इतराजी झाली होती. यावरून एक बोध घेण्यासारखी गोष्ट ही कीं, कुराण हें ईश्वरी पुस्तक आहे व त्याच्या रचनेशीं हजरत पैगंबरसाहेबांचा मुळींच कांहीं संबंध नव्हता.

(१) नियम ह्मणजे प्रायश्चित त्याचा ७ व्या भागाच्या आरंभीं उल्लेख आला आहे तो पहा.

पश्चात्ताप करणाऱ्या, उपासिका, उपोषण करणाऱ्या, विधवा आणि कुमारिका (अशा); ५. अहो मुसलमानांनों! तुम्हीं आपल्याला व आपल्या कुटुंबाला (अशा) नरकाग्नीपासून वांचवा; कीं, ज्याचें इंधन मनुष्यें व दगड हीं होतील; त्यावर जबरदस्त व कडक स्वभावाचे असे दूत (तैनातीस) होत; परमेश्वरानें त्यांना जो कांहीं हुकूम दिला तो ते मोडीत नाहींत आणि त्यांना जो कांहीं हुकूम दिला जातो तो ते (अक्षरशः) बजावितात ६. (पुनरुत्थानाचे दिवशीं जेव्हां नरकाग्नि सर्वांच्यासमोर आणून हजर केला जाईल तेव्हां आम्हीं नास्तिकांस बजावूं कीं) हे नास्तिकांनों! आज तुम्हीं (आपल्या निरर्थक) सबबी पुढें करूं नका. जसजशीं कर्में तुह्मीं (जगांत) करीत राहिलां आहां, (आज) तुह्मांस केवळ त्यांचाच मोबदला दिला जाईल. ७. अहो मुसलमानांनों! परमेश्वराचे सेवेंत निर्मल (मनानें) पश्चात्ताप करा. नवल नव्हे कीं, तुमचा पालनकर्ता (परलोकीं) तुमचीं पापें तुम्हांपासून दूर करून टाकील व तुम्हांस (स्वर्गाच्या अशा) बागांत (नेऊन) दाखल करील कीं, ज्यांच्या खालून (पाण्याचे) पाट वाहत असतील. त्या दिवशीं परमेश्वर पैगंबरास व ज्या लोकांनीं त्याच्यासंगतीं विश्वास धरिला आहे त्यांस फजित करणार नाहीं. त्यां(च्या विश्वासा)चा प्रकाश त्यांच्या पुढें पुढें व त्यांच्या उजवीकडेस (त्यांच्या संगतीं संगतीं) धांवत राहील; (आणि हे) प्रार्थना करीत जातील कीं, हे आमच्या पालनकर्त्या! आमच्या (ह्या) प्रकाशास आम्हांसाठीं शेवटपर्यंत काईम ठेव व आम्हांस क्षमा कर. निःसंशय तूंच सर्वशक्तिमान् आहेस. ८. हे पैगंबरा! नास्तिकांशीं (हातांनीं) व दांभिकांशीं (वाचेनें)

(१) ५७ अध्यायांत हें विवेचन येऊन गेलें आहे कीं, मुसलमानांच्या पुढें पुढें व त्यांच्या उजवीकडेस त्यांच्या विश्वासाचा प्रकाश चालत राहील; आणि दांभिक त्याचा लाभ घेऊं पाहतील तर त्यांच्यांत व मुसलमानांच्या प्रकाशांत आड केली जाईल व दांभिक अंधारांत राहून जातील. त्यांची ही स्थिति पाहून मुसलमान प्रार्थना करतील कीं हे परमेश्वरा! हा प्रकाश आह्मांसाठीं शेवटपर्यंत राहूं दे.

(२) कौंसांत आह्मीं 'हातांनीं' व 'वाचेनें' हे शब्द भाषांतरांत वाढविलें आहेत. कारण हजरत पैगंबरसाहेब दांभिकांस जाणत ओळखत होते; तरी

धर्मयुद्ध करीत राहा; आणि त्यांच्यावर सक्ती राख. आणि त्यांचें ठिकाण नरकाग्नि होय. व ती (फारच) वाईट जागा होय! ९. नास्तिकां(च्या बोध घेण्या)साठीं परमेश्वर, 'नूह'ची बायको व 'लूत'ची बायको यांचा दृष्टांत सांगतो; कीं या (दोघी स्त्रिया) आमच्या सेवकांपैकीं दोन पवित्राचरणी सेवकांच्या विवाहांत होत्या. मग या दोघींनीं त्यांस दगा दिला (कीं आपल्या पतींच्या विरुद्ध नास्तिकांशीं मिळून राहिल्या); तर दोघींचे पति (पैगंबर असूनहि) परमेश्वरापुढें त्यांच्या कांहींहि कामा आले नाहींत; आणि (या दोघी स्त्रियांस) हुकूम दिला गेला कीं(जेथें)आणखीहि लोक('जहन्नमीं'त) दाखल झाले आहेत (तेथें) त्यांच्या बरोबरच तुम्हींहि नरकाग्नींत (जाऊन) दाखल व्हा. १०. आणि (खऱ्या) मुसलमानां(च्या सांत्वना) साठीं परमेश्वर (एक तर) 'फिरऔन'ची बायको ('आसिया') इचा दृष्टांत देतो कीं त्या बाईनें प्रार्थना केली कीं हे माझ्या पालनकर्त्या! माझ्या करितां स्वर्गांत आपल्यापाशीं एक घर बनीव; आणि मला 'फिरऔन' व त्याच्या (दुष्ट) कर्मांपासून सुटका दे व (तशीच) मला (या) जालीम लोकांपासून सुटका दे. ११. आणि (दुसरा दृष्टांत) 'इमरान'ची मुलगी 'मरयम' इचा; कीं, जिनें आपली लाज सांभाळली. तर आम्हीं तिच्या(पोटां)त आपल्या आत्म्या[1](म्हणजे सामर्थ्या)नें फुंक मारली; व ती आपल्या पालनकर्त्याच्या शब्दांचें व त्याच्या पुस्तकांचें सत्यत्व पटवीत राहिली; आणि ती (आमच्या) आज्ञाधारक (सेविकां)पैकीं होती. १२.

देखिल त्यांनीं व त्यांच्या प्रतिनिधींनीं म्हणजे खलीफांनीं प्रचारांत असलेलें धर्मयुद्ध—जिहाद केलें नव्हतें.

(१) आपल्या आत्म्यांतून ह्मणजे आह्मीं जो आत्मा निर्माण केला होता तो जिब्रीलदूत आमच्या आज्ञेनें हजरत मर्यमच्या उदरांत फुंकून आले आणि आह्मीं ज्या गोष्टी ह्या दुताद्वारें मर्यमला सांगितल्या होत्या त्या व तौरात पुस्तक हीं त्यांनीं सत्य जाणिलीं. किंवा दुसऱ्या शब्दांत बोलावयाचें म्हणजे परमेश्वरानें आपल्या परम सामर्थ्यानें व सत्य संकल्पानें हजरत मर्यम यांच्या उदरीं येशू खिरताला निर्मिलें.

पवित्र कुराण.

भाग एकुणतिसावा.

अध्याय ६७ वा.

सूरतुल्--मुल्क.

हा अध्याय मक्का शहरीं प्रकट झला. यांत ३० आयात म्हणजे महावाक्यें आहेत. यास 'सूरतुल्–मुल्क' म्हणजे राज्य किंवा बादशाही याचें प्रकरण असें नांव देण्याचें कारण हें कीं, यांत परमेश्वरानें आपल्या परम सामर्थ्याचें व सर्व शक्तिचें वर्णन करून दाखविलें आहे कीं, खरें राज्य त्याचेंच होय. यास 'रक्षक' व 'तारक' असें दुसरें नांवहि होय; कारण हजरत पैगंबर साहेबांच्या वचनान्वयें जो कोणी हा अध्याय मननपूर्वक वाचील; परमेश्वर त्याला कबरेच्या यातनेंतून तारील.

परम दयाळू (आणि) कृपाळू परमेश्वराचे नांवानें (मी आरंभ करितों)

(फारच) धन्य तो (परमेश्वर कीं) ज्याच्या हातांत (आलमदुनियेचें) राज्य होय. आणि तो सर्व शक्तिमान् होय; १. कीं त्यानेंच मृत्यु व व जीवन हीं निर्मिलीं; अशा साठीं कीं त्यानें तुम्हांलोकांस पडताळून पाहावें कीं तुमच्यांत कोण उत्तम कर्में करितो? आणि तो परम समर्थ (व) क्षमाशील होय. २. (आणि) त्यानेंच एकावर एक अशीं सात आकाशें बनविलीं. (हे प्रेक्षका!) बरें, तुला परम दयाळू (परमेश्वरा)च्या (या) सृष्टींत कांहीं तफावत दिसून येत्ये? (आणि एकदां पाहिल्यानें न दिसेल) तर पुन्हां नजर कर (व पाहा), कीं तुला (कोठें) कांहीं तडा

(१) मृत्यु व जीवन याद्वारें पडताळून पाहण्याचा अर्थ हा आहे कीं जर जीवित्व नाहीं तर कर्में कशीं आचरलीं जातील; आणि मृत्यु नसेल तर मनुष्य परमेश्वराला भिऊंच कां लागला?

(दोष) दिसून येतो ? ३. तदनंतर पुन्हां दोन दोनदां नजर कर; (परिणाम हाच होईल कीं) तुझी दृष्टि लाजिरवाणी होत्साती थकून भागून तुझ्याकडेच पालटून येईल. (आणि तुला आकाशांत कसलाच उणेपणा दिसून येणार नाहीं). ४. आणि आम्हीं अलिकडील आकाशास (नक्षत्रांच्या) दिव्यांनीं सजवून ठेविलें आहे; व आम्हीं या(दिव्यां)स सैतानां (असुरां) साठीं (एका प्रकारचा) धोंडेमार[१] बनविला आहे आणि (परलोकीं) आम्हीं त्यांच्यासाठीं धगधगीत नरकाग्नीची शिक्षा तयार करून ठेविली आहे; (ती वेगळीच). ५. आणि जे लोक आपल्या पालनकर्त्यास मानीत नाहींत त्यांच्यासाठींहि नरकाग्निची शिक्षा होय. आणि (ती फारच) वाईट जागा होय. ६. जेव्हां (हे लोक) त्यांत टाकिले जातील, तेव्हां (दुरूनच) त्याची मोठ्या जोराची सणसण ऐकूं येईल व तो (असा) भडकत राहील; ७ कीं (जणूं) अवेशानें (एव्हांच) फाटून पडेल. जेव्हां जेव्हां त्यांत (नास्तिकांची) एखादी टोळी टाकिली जाईल तेव्हां जे (दूत) त्यावर तैनातीस होत ते त्यांस विचारितील, कां तुम्हांपाशीं (ईश्वरी शिक्षेचें) भय सुचविणारा (कोणी पैगंबर) आला नाहीं ? ८. ते म्हणतील, होय, भय सुचविणारा तर आम्हांपाशीं आला होता; पण आम्हीं त्याला पाखंडी म्हटलें व सांगितलें कीं परमेश्वरानें तर (पुस्तक वैगरे) कोणतीच वस्तु उतरली नाहीं. निःसंशय, तुम्हीं (व तुमचे अनुयायी सारेच) मोठ्या भ्रमांत (पडलां) आहां. ९. आणि (हे लोक नरकाग्नीच्या दुतांस हेंहि) सांगतील कीं जर आम्हीं (पैगंबरांचें बोलणें) ऐकिलें व समजून घेतलें असतें, तर (आज) आम्हीं नरकवाश्यांत नसतों १०. सारांश, (त्यावेळीं नरकवासी) आपलीं पातकें कबूल करतील. तर नरकवाश्यांचें[२] काळें तोंड होवो ! ११. जे

(१) धोंडमार म्हणचे सैतान–असुर हे दिव्य बातम्यांचा शोध लावण्यासाठीं वरतीं जातात व दूत त्यांच्यावर तारे फेंकून त्यांस हटवितात. या गोष्टीचें गूढ साधारण मनुष्यांच्या लक्ष्यांत येणें दुर्घट आहे.

(२) शब्दशः अर्थ हा होता कीं नरकवासी दूर होवोत, परंतु आम्हीं मराठी भाषेच्या दृष्टीनें तोंड काळें होणें असें भाषांतर केलें आहे. कारण याचाहि तोच अर्थ होतो.

लोक विनपाहिल्या आपल्या पालनकर्त्यास भितात त्यांच्यासाठीं (पर-लोकीं) क्षमा व (क्षमेशिवाय) मोठमोठे मोबदले होत. १२. आणि (लोकांनों!) तुम्हीं आपलें बोलणें हलुंच बोला अथवा तें मोठ्यानें बोला; परमेश्वर तर (तुमच्या) हृदयस्थ गोष्टींशीं (सुद्धां) वाकब होय. १३. बरें (असें होऊं शकतें कीं परमेश्वर) जो निर्माण करितो तोच (आपल्या सृष्टीशीं) गैरमाहीतगार असेल? आणि वास्तविक पाहतां, तो (फारच) सूक्ष्मदर्शी (व) बहुश्रुत होय. १४. (लोकांनों!) तो(परमेश्वर)च तर होय कीं ज्यानें भूमीला तुम्हांसाठीं नरम (व सारखी) केली आहे; तर तिच्या भूप्रदेशांत (जिकडे हवें तिकडें) हिंडा फिरा; आणि (तसेंच)परमेश्वराच्या (दिलेल्या) शेरांतून (कीं जो भूमींतून पैदा होतो खूप) खा(प्या). आणि (अखेर पुनरुत्थानाच्या दिवशीं पुनः जगून) उठून त्याच्याचकडे जाणें होय. १५.(परमेश्वर) जो आकशांत आहे, कां तुम्हीं त्या(च्या कोपा)स भीत नाहीं कीं (कोठें) तो तुम्हांस जमिनींत गडप करून टाकील आणि ती झोके खात राहील? १६. अगर (परमेश्वर) जो आकाशांत होय तुम्हीं त्या(च्या कोपा)स भीत नाहीं कीं (कोठें) तो तुम्हांवर दगडांचा वर्षाव करील? (बरें) तर (जरा दम धरा) लवकरच तुम्हांस माहीत होऊन जाईल कीं माझें भिवविणें (तुमच्याठायीं) कसें (वाईट) झालें? १७. आणि जे लोक यांच्यापूर्वीं होऊन गेले आहेत त्यांनींहि (माझ्या पैगंबरांस) पाखंडी म्हटलें होतें; तर (हे पैगंबरा! तूं पाहिलेंस कीं) माझी नाखुशी कशी (त्यांच्या नाशास कारणीभूत) झाली (कीं सारेच नाश पावून गेले)? १८. कां या लोकांनीं पक्ष्यांवर नजर केली नाहीं कीं ते यांच्या (शिरां)वरती पंख (फडफडवितात व कधीं आपले पंख) पसरून ठेवतात व (कधीं) आंखडून घेतात; (दोन्हीं स्थितींत) परम दयाळू(परमेश्वर)च त्यांस (हवेवर) थांबवून राखतो. कांहीं संशय नाहीं कीं तोच प्रत्येक वस्तूवर नजर राखतो. १९. (लोकांनों!) बरें, परम दयाळू (परमेश्वरा)शिवाय कोण असा आहे कीं जो तुमचें (लाव) लष्कर बनून तुमची मदत करील? (खचितच) नास्तिक तर निव्वळ फसगतींत होत. २०. (आणि) जर परमेश्वर आपलें अन्नपाणी रोकून घेईल तर बरें असा कोण आहे कीं जो तुम्हांस अन्नोदक पोंहोंचवील?

परंतु (नास्तिक) तर शिरजोरी व (सत्यापासून) पळण्यावर अडून बसले आहेत. २१. तर कां जो कोणी आपलें तोंड पालथें[1] घालून चालतो तो अधिक सन्मार्गोन्मुख (होऊं शकतो) आहे कीं जो कोणी नीट (उभा) सरळ मार्गावर चालला जात आहे तो? २२. (हे पैगंबरा! या लोकांस) सांग कीं तो (परमेश्वर)च तर होय कीं ज्यानें तुह्मांस निर्माण केलें आणि तुह्मांसाठीं (ऐकण्यास) कान व (पाहण्यास) डोळे आणि (समजण्यास) हृदयें हीं बनविलीं. (परंतु) तुम्हीं लोक (त्याचे) फारच थोडे आभार मानतां. २३. (हे पैगंबरा! या लोकांस) सांग कीं तो(परमेश्वर)च तर होय कीं, ज्यानें तुम्हांस भूपृष्ठांत (चोहोंकडे) फैलावून ठेविलें आहे आणि (पुनरुत्थानाच्या दिवशीं) त्याच्याच हुजुरांत तुम्हीं (सर्व) गोळा केले जाल. २४. आणि (नास्तिक, मुसलमानांस) म्हणतात कीं, जर तुम्हीं (आपल्या दाव्यांत) खरे आहां तर (पुनरुत्थानाचा) हा वायदा केव्हां (पुरा) होईल? २५. (हे पैगंबरा! या लोकांस) जबाब दे कीं; (त्याचें) ज्ञान तर परमेश्वरालाच होय; आणि मी तर (लोकांस) उघडपणें (पारलौकिक शिक्षेचें) भय सुचविणारा मात्र आहें, एवढेंच. २६. मग जेव्हां ते त्या(पुनरुत्थानाच्या दिवसा)ला जवळ येऊन ठेपलेला पाहतील तेव्हां (दुःख व दहशतीमुळें) नास्तिकांचीं तोंडें वाईट वाईट होऊन जातील; आणि (त्यांना) सांगितलें जाईल कीं, हीच ती (शिक्षा) होय कीं, जिची तुम्हीं निकड लावून मागणी करीत होता. २७. (हे पैगंबरा! या लोकांस) सांग कीं,बरें पाहा तर (खरें) कीं, जर परमेश्वर मला व जे लोक माझ्या बरोबर होत त्यांना विध्वंस्त[2] करून

---

(१) तोंड पालथें करून चालणें आणि नीट उभा चालणें हे दोन्ही दाखले नास्तिक आणि विश्वासू यांचे होत. कारण, दोघेहि आयुष्याची मजल आक्रमीत आहेत. परंतु नास्तिक तोंड पालथें करून चालतो; म्हणून त्याला मार्ग सुचत नाहीं; आणि विश्वासू मुसलमान नीट डोकें उचलून चालतो म्हणून त्याला मार्ग दिसूं लागतो.

(२) भावार्थ हा कीं, आम्हां मुसलमानांच्या बऱ्यावाईटांस तुम्हां नास्तिकांच्या परिणामाशीं कांहीं संबंधच होऊं शकत नाहीं. आम्हीं वाईट आहों तर आपणांसाठीं आणि चांगले आहों तर आपणांसाठीं; तुम्हांला आपल्या मुक्तीची व सुटकेची चिंता वाहिली पाहिजे.

टाकील अगर आमच्या (स्थिती)वर दया करील; तर कोणी आहे कीं, जो नास्तिकांस (परलोकींच्या) दुःखकारक शिक्षेपासून आश्रय देऊं शकेल ? २८. (हे पैगंबरा ! या लोकांस) सांग कीं, तोच परमदयाळु (परमेश्वर) होय; आम्हीं त्याचाच विश्वास धरिला आहे आणि त्याच्यावरच आम्हीं भरंवसा ठेवितों; तथापि लवकरच तुम्हांस माहित होऊन जाईल कीं, (आम्हां उभयपक्षांत) कोण बोलूनचालून चुकींत होता? २९. (हे पैगंबरा ! या लोकांस) सांग कीं, बरें पाहा तर (खरें कीं, हें) तुमचें पाणी (जें तुम्हीं पितां तें) जर (जमिनीच्या) तळास बसून सुकून जाईल तर कोण तुम्हांसाठीं (स्वच्छ) पाण्याचे झरे आणून वाहवील ? ३०

(१) 'तफसीरे जाहिदी'मध्यें लिहिलें आहे कीं एक मुल्ला–पंतोजी आपल्या शिष्यांस हें महावाक्य पाठ करवीत होता; कीं एक नास्तिक हें ऐकून 'बिल्-मअवले वल मोईन' म्हणजे हत्यारांनीं व मदतगाराद्वारें पाणी भरून भरून आणूं असें बोलत निघून चालता झाला. रात्रीं आंधळा झाला व त्यानें एक आकाशवाणी ऐकिली कीं, हें तुझ्या नेत्राचें पाणी म्हणजे तेज नष्ट झालें तें तूं पुन्हां आण पाहूं ? सकाळीं उठून पाहतो आहे, तों आंधळा आहे; तेव्हां तो आपलें तोंड बडवून बेऊं लागला. पण सगळें व्यर्थ ! म्हणून मनुष्यानें नित्य परमेश्वरास भीत राहावें हेंच उचित आहे.

अध्याय ६८ वा.

सूरतुल्-कलम्.

हा अध्याय मक्केंत प्रकट झाला. यांत ५२ आयात–महावाक्यें आहेत. याचें नांव 'सूरतुल्–कलम' म्हणजे लेखणीचें प्रकरण असें पडण्याचें कारण पुढील पहिल्या वाक्याच्या टीपेंत पाहा.

परम दयाळू (आणि) कृपाळू परमेश्वराच्या नांवानें (मी आरंभ करितों)

न. (नून. हे पैगंबरा !) लेखणीची शपथ, आणि लोकांच्या लिहि-ण्याची शपथ; १. कीं, तूं आपल्या पालनकर्त्याच्या कृपेनें (नास्तिक म्हणतात तसा केव्हांहि) वेडा नाहींस. २. आणि निःसंशय (पैगंबरी-संदेश पोहोंचविण्याच्या मोबदल्यांत) तुला (असा) मोबदला (मिळणार) आहे (कीं, ज्याची परंपरा कधींहि) तुटणारच नाहीं. ३. आणि निःसं-शय तुझी नीतिमत्ता अर्थात् मोठ्या (उच्च)पायरीची होय. ४. तर लवकरच (तूंहि) पाहून घेशील आणि (हे नास्तिकहि) पाहून घेतील,५. कीं, तुम्हांपैकीं कोणाला वेड आहे ? ६. (हे पैगंबरा !) जे लोक पर-मेश्वराच्या मार्गाहून भटकून गेले आहेत त्यांना निःसंशय तुझा पालन-कर्ताच खूप जाणतो; आणि जे सन्मार्गावर आहेत त्यांनाहि तोच खूप जाणतो. ७. तर (हे पैगंबरा ! तूं कोठें) पाखंडी म्हणणारांच्या कह्यांत येऊं नकोस. ८. हे तर हेंच इच्छितात कीं, तूं नरम पडशील तर हेहि नरम पडतील. ९. आणि तूं कोणा अशा(अजागळा)च्या कह्यांतहि येऊं नकोस कीं, जो भारी शपथा वाहतो (व) मानहानि झालेला आहे; १०. (लोकांची) अब्रू घेतो, (इकडून तिकडे व तिकडून इकडे) चहाड्या लावीत फिरतो; ११. चांगल्या कामापासून (लोकांस)

(१)मनुष्याचा स्वभावच असा आहे कीं, तो नेहमींच्या व्यावहारिक गोष्टींचें मुळीच मनन करीत नाहीं. नाहींतर, लेखणी आणि लिहिणें ही अशी एक चमत्कारिक व उपयुक्त युक्ति होय कीं, आज तागाईत अशी उत्तम युक्ति कोठेंच व कोणींहि काढलेली नाहीं; आणि ज्याला परमेश्वरानें लिहिणेंची पद्धति प्रथम सुचविली असेल, खरोखरींच त्याच्यापासून परमेश्वरानें असें काम घेतलें कीं, ज्यावर सर्व जगिक व पारमार्थिक व्यवहारांची मदार येऊन ठरते. ह्मणून लेखणी व लिहिणें ह्या दोन्हींहि फार भारदस्त व महत्वाच्या वस्तु होत, अतएव परमेश्वरानें त्यांची शपथ वाहिली आहे.

(२) म्हणजे नास्तिक इच्छितात कीं, तुह्मीं मूर्तीपूजेस वाईट ह्मणूं नका; ह्मणजे तेहि तुमच्या धर्माचा इतका विरोध करणार नाहींत.

रोखींत राहतो, (भक्ति–) मर्यादेचें उल्लंघन करितो, दुष्ट आहे, १२. निष्ठुर आहे; (आणि) या (दोषां) उपरांत, जो कम अस्सलहि आहे; १३. तो धनसंपन्न व (पुष्कळ) पुत्रसंपन्न आहे म्हणून, १४. जेव्हां आमचीं महावाक्यें त्याला वाचून ऐकविलीं जातात तेव्हां तो म्हणूं लागतो कीं, (ह्या) पूर्वीच्या लोकांच्या भाकडकथा होत. १५. (त्याला जरा दम धरूं द्या;) आम्हीं लवकरच (त्याच्या) नाकाडावर डाग लावून टाकूं. १६. (हे पैगंबरा !) ज्याप्रमाणें आम्हीं (एका) बागेवाल्यांस अजमाविलें होतें त्याचप्रमाणें आम्हीं या(नास्तिकां)सहि अजमाविलें आहे; कीं, त्या बागेवाल्यांनीं शपथ वाहून वाहून म्हटलें कीं, सकाळ होतांच आम्हीं याचीं फळें अवश्य तोडून घेऊं. १७. आणि (त्यांना इतकी खात्री होती

---

(१) एक अर्थ हा जो आह्मीं भाषांतरांत घेतला आहे तो; आणि दुसरा अर्थ हाहि होऊं शकतो कीं, 'खैर' म्हणजे द्रव्य आणि 'मन्नाअ' ह्मणजे रोखणारा; तर द्रव्याचा रोखणारा म्हणजे कंजूष जो परमार्थांत देत नाहीं तो.

(२) हीं महावाक्यें एक नास्तिक **वलीद** बिन **मुगीरह** याच्या संबंधानें प्रकट झालीं आहेत, कीं तो फारच दुष्ट व उपद्व्यापी असा होता. ज्या बाबतींत परमेश्वरानें त्याला दोष दिला आहे त्यापासून मनुष्याला पाहिजे कीं त्यानें जपून राहावें. यांत आलेल्या 'खर्तूम' या शब्दाचा अर्थ सोंड असा आहे. येथें हा शब्द तिरस्कारदर्शक अर्थात माणसांसाठीं वापरण्यांत आला आहे; ह्मणून त्याचा अर्थ 'नाकाड' किंवा नाकोटा हाच उचित आहे. खरें पाहूं जातां, **बद्रचे** लढाईंत **वलीद**च्या नाकावर जखमहि झाली होती व तिचा डाग होता. यास्तव त्याच्या संबंधानें हें भविष्य पुरें होऊन चुकलें.

(३) हजरत **अबदुल्ला** बिन **अब्बास** यांनीं असें निरुपण केलें आहे कीं, **यमन** प्रांतांत **सन्आ** शहरापासून तीन कोसांच्या अंतरावर वाटेवरच एक बाग होता. त्याला 'दखान' असें म्हणत असत. या बागेचा दानशूर व वृद्ध धनी फळें तोडण्याचे वेळीं उत्तमांत उत्तम फळें गोरगरीब व भिक्षुकांस देई व दहावा हिस्सा परमेश्वराप्रीत्यर्थ काढून गरीबांस वाटी. त्याच्यानंतर त्याचे मुलगे त्या बागेचे वारसदार बनले. त्यांनीं दारिद्र्याच्या भीतीनें कृपण होऊन सर्व दानधर्म बंद केला; आणि सकाळींच जाऊन भिक्षुकांच्या येण्याच्या आधींच फळें तोडून आणावीं असा बेत केला; तों बागेवर रातोरात अस्मानी आपत्ति येऊन पडली व सारा बाग उजाड झाला.

कीं,) 'परमेश्वर इच्छील तर' हा अपवादहि त्यांनीं लाविला नाहीं. १८. तर हे निजलेंचें निजलेच राहिले कीं, तुझ्या पालनकर्त्याकडून एक (आकस्मिक) विपत्ति (ओढवली व या टोंकापासून त्या टोंकापर्यंत) बागेवर फिरून गेली; १९. आणि सकाळ होतां होतां, तो बाग असा (खालीं) होऊन गेला कीं, जणूं कोणी सारींच फळें तोडून घेऊन गेला. २०. (आणि इकडे) या लोकांनीं सकाळ होतां होतां एकमेकांस आवाज दिला, २१. कीं जर तुम्हांस फळें तोडावयाचीं असतील, तर अगदीं सकाळींच आपल्या बागेंत जाऊन पोहोंचा. २२. सारांश, (ते सर्व लोक) रवाना झाले आणि आपसांत हळूहळू बोलत जात होते; २३. कीं, (पाहा हो!) आज कोणी गोरगरीब तुम्हांपर्यंत बागेच्या आंत शिरतां कामा नये; (नाहीं तर त्याला कांहीं द्यावें लागेल). २४. (तात्पर्य आपल्या मनांत) हें समजून कीं, बस्स जातांच फळें तोडून घेऊं; मोठ्या तयारीनें अगदीं सकाळींच जाऊन पोहोंचले. २५. मग जेव्हां त्यांनीं बागेला पाहिलें तेव्हां (तो असा उजाड पडला होता कीं त्यांनीं ओळखिलेंहि नाहीं व) म्हणूं लागले कीं, असो नसो, आम्हीं (वाट) भुलून गेलों. २६. (मग विचार करून बोलले, नाहीं वाट भुललों नाहीं;) किंबहुना आमचें नशीब फुटून गेलें. २७. त्यांच्यांत जो उत्तम (मनुष्य) होता तो म्हणूं लागला, कां मी तुम्हांस सांगित नव्हतों कीं तुम्हीं (परमेश्वराची स्तुति व) पवित्रता कां म्हणून करीत नाहीं? २८. (तथापि ते आतां) बोलूं लागले कीं आमचा पालनकर्ता परम पवित्र होय; निःसंशय आम्हींच तकशीरवार होतों. २९. (आणि) ते आतां एकमेकांकडे वळून परस्पर दोष देऊं लागले. ३०. (अखेर सर्व) बोलले; अरेरे! आमचें दुर्दैव! निःसंशय आम्हींच (भक्ति–) मर्यादेचें उल्लंघन केलें होतें. ३१. नवल नव्हे कीं आमचा पालनकर्ता या(बागे)च्या बदलीं आम्हांला याहून उत्तम (बागा) देईल. (आतां) आम्हीं आपल्या पालन-

(१) कुराणांत 'हर्स' आहे; त्याचा अर्थ शेत होतो. तर येथें एक तर बागेला शेत म्हटलें असावें; कीं त्या लोकांचीं शेतें हे बागच होते. अथवा बागेच्या आंतच्या आंत शेतेंहि असतील.

(२) अथवा दुसरा अर्थ, 'गोरगरीबांस प्रतिबंध करण्यावर कंबर बांधून अगदीं सकाळींच जाऊन पोहोंचले' असाहि होऊं शकतो.

कर्त्याकडे आस्थापूर्वक वळलों आहों. ३२. (हे पैगंबरा! जे लोक अनुपकारी होतात त्यांना ह्या लोकीं) अशीच शिक्षा होत असते. आणि परलोकींची शिक्षा तर (याहूनहि) फारच थोर होय; जर (सांप्रत कालचे नास्तिक) समजत असते (तर बरें होतें)! ३३. नि:संशय, (परमेश्वराला) भिऊन वागणारांसाठीं त्यांच्या पालनकर्त्यापाशीं (स्वर्गाचे) ऐषआरामाचे बाग होत. ३४. कां आम्हीं (आपल्या) आज्ञाधारकांस पाप्यांसारखें बनवून टाकूं? ३५. तुम्हां लोकांस काय (होऊन गेलें) आहे, कसे (वेडगळ) हुकूम लावीत असतां? ३६. कां तुम्हांपाशीं एखादें (दिव्य) पुस्तक आहे कीं त्यांत वाचीत असतां? ३७. कीं जें तुम्हीं पसंत कराल तेंच तुम्हांला परलोकीं[1] (प्राप्त) होईल? ३८. अगर कां तुम्हीं आम्हांपासून पुनरुत्थानाच्या दिवसापर्यंत चालल्या जातील अशा शपथा घेऊन ठेविल्या आहेत कीं तुम्हीं ज्या वस्तूंची फरमास कराल तीच तुम्हांसाठीं (परत्रीं हजर केली जाईल)? ३९. (हे पैगंबरा!) या लोकांस पूस कीं यांच्यांतून कोण ह्याचा जिम्मेदार आहे? ४०. किंवा यांनीं (परमेश्वराचे) सरकतदार ठरवून ठेविले आहेत (व ते जिम्मेदार बनतात)? मग जर हे (आपल्या दाव्यांत) खरे आहेत तर त्यांनीं आपल्या सरकतदारांस आणून हजर करावें. ४१. ज्या दिवशीं पडदा[2] उचलला जाईल आणि लोक साष्टांग नमस्कारासाठीं

(१) येथें 'फीहे' यांतील 'हे' हें सर्वनाम परलोकाकडे लाविलें तर वरील ३४ वाक्यांतल्या 'त्यांच्या पालनकर्त्यापाशीं' या शब्दांच्या अनुरोधानें लावितां येतो. आणि आम्हीं जो अर्थ केला आहे तोच अर्थ होतो. पण जर हें सर्वनाम 'पुस्तका'कडे लावलें तर हा अर्थ होईल कीं, त्यांत वाचीत असतां (वें) त्यांत (लिहिलें) आहे कीं जें तुह्मीं पसंत कराल (तेंच) तुम्हांला (परलोकीं) मिळेल.

(२) या महावाक्याचा शब्दश: अर्थ म्हटला म्हणजे 'ज्या दिवशीं पायाची पोटरी उघडी केली जाईल' असा होय. हा अरबांच्या बोलण्याचा एक संप्रदाय आहे; आणि पोटरी उघडणें ह्मणजे अडचण किंवा संकट ओढवणें असा अर्थ होतो. कारण एखादें मोठें काम करावयाचें असलें ह्मणजे मनुष्य आपली तुमान चढवितो व तें काम करण्यास प्रवृत्त होतो. अगर नदी उतरावयाची असली म्हणजे कपडे वर उचलून घेतो. कित्येक भाष्यकार ह्मणतात कीं, मूळ गोष्ट उघडकीस येणें असा अर्थ होतो. म्हणून आम्हीं 'पडदा उचलला जाईल.' असें भाषांतर केलें. हें जें म्हटलें कीं साष्टांग नमस्कार करूं शकणार नाहींत, त्यासंबंधानें हजरत पैगंबरसाहेबांचें एक वचन आहे कीं, नास्तिकांची पाठ तक्ता होऊन जाईल व त्यांच्यानें नमवलें जाणार नाहीं.

बोलाविले जातील, तेव्हां ते (साष्टांग नमस्कार) करूं शकणार नाहींत. ४२. (लज्जेमुळें) त्यांचे डोळे नमलेले असतील (आणि) हीनता त्यांच्या(चेहऱ्या)वर पसरलेली असेल. आणि (जगांत) त्यांना साष्टांग नमस्काराकडे बोलाविलें जात होतें व त्यावेळीं हे लोक भलेचंगेहि होते; (परंतु ते खोडसाळपणामुळें नमस्कार करीत नव्हते.) ४३. तर (हे पैगंबरा !) मला व जे लोक (माझ्या) या वाणीस पाखंड म्हणतात त्यांस (आपापल्या स्थितीवर)सोडून दे; (मी त्यांना पाहून घेईन.) आह्मीं, त्यांस जाणीवहि होणार नाहीं अशा रीतीनें हळु हळु त्यांना (नरकाग्नीकडे) ओढीत जाऊं. ४४. आणि मी त्यांना ढील देत चाललों जात आहें; निःसंशय माझा डाव (मोठा) पक्का (डाव) होय; (कीं त्याची तोडहि होऊं शकत नाहीं.) ४५. (हे पैगंबरा !) कां तूं यांजपाशीं (संदेश पोंचविण्याबद्दल) कांहीं वेतन मागतोस, कीं हे त्या(च्या भुर्दंडाचे ओझ्या)नें दबून जात आहेत ? ४६. अथवा यांच्यापाशीं गैबी बातम्या (येत) आहेत व हे (त्या) लिहून घेत जातात ? ४७. तर (हे पैगंबरा!) तूं आपल्या पालनकर्त्याच्या हुकुमाची वाट पाहत मुकाट्यानें बैस; आणि 'जुन्नुन'[1] (म्हणजे 'यूनुस')सारखा (मनोदुर्बल) होऊं नकोस; कीं त्यानें संतप्त होत्साता (परमेश्वराला) हाक मारिली.४८. जर त्याच्या पालनकर्त्याची कृपा त्याची मदत न करते, तर त्याचे बुरे हाल होऊन तो उघड्या मैदानांत फेंकून दिला गेला असता. ४९. परंतु त्याच्या पालनकर्त्यानें त्याला निवडून घेतलें व त्याला (आपल्या) पवित्राचरणी सेवकांत (पुन्हां सामिल) केलें. ५०. आणि (हे पैगंबरा !) नास्तिक जेव्हां कुरआन् ऐकितात तेव्हां असें दिसून येतें कीं ते तुला गुरकावून[2] पाहून पाहून (परमेश्वराच्या मार्गाहून) भटकवून टाकतील; आणि ते म्हणतात कीं हा (गृहस्थ) तर अर्थात (एक) वेडा होय.५१. आणि वास्तविक पाहतां, हें (कुराण जें तूं त्यांस ऐकवितोस तें) आलमदुनियेच्या (लोकां)साठीं एक बोध होय एवढेंच. ५२.

(१) 'साहेबुल्–हूत' व 'जून्नून' या दोहोंचा अर्थ मासेवाला असा होतो. परंतु त्याचा अर्थ मासे विकणाराहि होतो. आणि वास्तविक पाहतां 'जुन्नून' हें हजरत यूनुस पैगंबराचें नांव पडून गेलें आहे. कां कीं त्यांस माशानें गिळून टाकलें होतें.

(२) गुरकावून पाहणें ह्मणजे संताप व्यक्त करणें किंवा नजरेनें भारणें.

अध्याय ६९ वा.

सूरतुल्–हाक्कः

हा अध्याय मक्केंत प्रकट झाला. यांत ५२ आयात म्हणजे महावाक्यें आहेत. मूळशब्द 'अल्–हाक्कतो,' हें पुनरुत्थानाच्या अनेक नावांपैकीं एक नांव होय. या शब्दाचा धात्वार्थ अवश्य घडून येणें एवढा नसून, खरें करून दाखविणें असाहि होतो. म्हणून मेलेल्यांचें फिरून उठणें, त्यांच्यापासून त्यांच्या कर्मांचा जाब पुसला जाणें आणि त्याप्रमाणें त्यांस इनाम मिळणें किंवा शिक्षा होणें वगैरेविषयीं इहलोकीं मनुष्यांस ज्या शंका येतात त्यांचें सत्यत्व पटविलें जाईल तो दिवस, असेंहि कित्येकांचें मत आहे. म्हणून सुरतुल्–हाक्कः म्हणजे अपरिहार्य किंवा खचित घडून येणाऱ्या दिवसाचें प्रकरण हें नांव पडलें.

परम दयाळू (आणि) कृपाळू परमेश्वराचे नांवानें (मी आरंभ करितों.)

खचित घडून येणारें; १. (आणि) खचित घडून येणारें आहे काय? २. आणि (हे पैगंबरा !) तूं काय समजलास कीं, खचित घडून येणारें आहे काय ? (तें एक आकस्मिक संकट होय कीं, सर्वांस हळहळवून सोडील; म्हणजे पुनरुत्थान). ३. 'समूद' आणि 'आद'या(दोघां)नीं (त्या) हळहळविणाऱ्या(संकटा)स खोटें म्हटलें; ४. तथापि 'समूद' तर (एका भयंकर) गर्जने(च्या कडाक्या)नें नष्ट केले गेले. ५ आणि (राहिले) 'आद;' तथापि तेहि एका झपाट्याच्या जोरदार वावटळानें उध्वस्त केले गेले; ६. कीं बरोबर सात रात्री व आठ दिवस ती (वावटळ) परमेश्वरानें त्यांच्यावर चालू ठेविली. तर (हे वाचक-श्रोत्या !) तूं (त्या) लोकांस त्या (वावटळीं)त असे पछाडलेले पाहतास कीं, जशा पोकळ पुळपुळीत खजुरीच्या मुळ्या. ७. मग आतां तुला त्यांच्यांतून कोणीहि बाकी राहिलेला दिसून येतो काय ? ८. आणि 'फिरऔन' व ज्या (जनता)

त्याच्यापूर्वी होऊन गेल्या आहेत त्या व उलटलेल्या वस्त्यांचे रहिवासी (ह्मणजे 'लूत'चे लोक,ह्या सर्वांनीं मोठमोठीं) पापें केलीं. ९. मग(त्यांच्याकडे पैगंबर पाठविले गेले व) त्यांनीं आपल्या पालनकर्त्यांच्या पैगंबराचा (ह्मणजे जो त्यांजकडे पाठविला गेला होता त्याचा) आज्ञाभंग केला म्हणून त्यानेंहि त्यांस फार सक्तीनें पकडलें. १०. (लोकांनों ! 'नूह'च्या काळीं)जेव्हां पाण्याचें तुफ़ान उसळलें, तेव्हां आम्हींच तुम्हांला (म्हणजे तुमच्या वडिलांना) गलबतांत स्वार करून घेतलें होतें; ११. कीं या(वृत्तांता)स आह्मीं तुम्हांसाठीं एक यादगिरी बनवून ठेवावी आणि ज्यां (च्या) कानास (परमेश्वरानें याद) ठेवण्याची पात्रता दिली आहे त्यांनीं तो याद ठेवावा;१२ मग जेव्हां (हे पैगंबरा !) तुतारींत (पहिली) एक फुंक मारली जाईल; १३. आणि जमीन व पर्वत या दोहोंस उचलून (व आदळून) एका फटक्यासरशीं त्यांचे तुकडे तुकडे केले जातील; १४. तेव्हां (पुनरुत्थान)जें खचित घडून येणारें तें त्या दिवशीं घडून येईल. १५. आणि आकाश फाटून जाईल व तें त्या दिवशीं फारच पोंचट (फुसफुशीत) होऊन जाईल. १६. आणि त्याच्या किनाऱ्यांवर दूत असतील; आणि त्यादिवशीं तुझ्या पालनकर्त्यांच्या सिंहासनास आठ[१] (दूत) आपल्यावरती उचलून धरतील. १७. (लोकांनों !) त्या दिवशीं तुम्हीं (परमेश्वरापुढें) रुजू केले जाल (व, तुमचें कोणतेंच गूढ (परमेश्वरापासून) गुप्त राहणार नाहीं. १८. तर ज्याला त्याचें (कर्म)पत्रक त्याच्या उजव्या हातांत दिलें जाईल, तो (खुशीखुशीनें लोकांस) म्हणील कीं घ्याहो ! (हें) माझें (कर्म)पत्रक तर वाचा. १९. मला तर (इहलौकिक आयुष्यांत) खात्री होती कीं (एके दिवशीं) माझा हिशेब (म्हणजे कर्मपट)मला मिळेल;(तो मिळाला.)२०. तर तो (गृहस्थ मनस्वी) सुखावह आयुष्यांत असेल; २१. (म्हणजे) परात्पर सुखोद्यानांत, २२. कीं ज्याचीं फळें (अशीं) लोंबकलेलीं असतील (कीं पाहिजे तर आपल्या जागीं बसल्या बसल्या तोडावींत. व त्यांना परवानगी असेल,)२३.कीं गुदस्त दिवसांत(म्हणजे जगांत)तुह्मीं जीं (कर्में करून पुढील सामग्रीदाखल)पाठविलीं होतीं त्यांच्या मोबदला खा व प्या

(१) आठवी संख्या ईश्वरनियमित आहे. आपल्या प्रयोजनांस तोच खूब जाणतो; त्यांत आम्हांस डोकेफोड करण्याचें कारण नाहीं.

व (तें तुमच्या) अंगीं लागो. २४. आणि ज्याचें (कर्म)पत्रक त्याच्या डाव्या हातांत दिलें जाईल; तो म्हणेल, मला जर माझें (कर्म)पत्रक मिळालें नसतें तर बरें होतें ! २५. आणि (तसाच) मला आपला (हा) हिशेबहि न कळता कीं काय आहे (व काय नाहीं) ! २६. मरणानें (माझ्या अस्तित्वाचा) अंत होऊन गेला असता तर बरें होतें ! २७. माझें द्रव्य माझ्या (कांहींहि) कामा आलें नाहीं. २८. मजपासून माझी सत्ता नष्ट झाली. २९. (मग आम्हीं त्याच्या संबंधानें हुकूम देऊं कीं) याला धरा व याच्या गळ्यांत मानखोडा घाला.३०. तदनंतर (ओढीत ओढीत नेऊन)याला 'जहन्नम'मध्यें ढकलून द्या; ३१. मग जिची लांबी गजांनीं सत्तर[1] गज होईल अशा सांकळींत त्याला खूप जखडून टाका. ३२. (कारण) ह्यानें महान परमेश्वराचा विश्वास धरिला नव्हता. ३३. आणि (आपण खाऊं घालणें तर एकिकडेच, इतरांसहि) गोरगरिबांस खाऊं घालण्याचें उत्तेजन देत नव्हता. ३४. तर आज येथें याचा कोणीहि दोस्तदार नाहीं; ३५. आणि पूवा(च्या पाण्या)शिवाय याला (आणखी कांहीं) खावयासहि नाहीं. ३६. (आणि) हें खाणें केवळ पापीच खातील. ३७. तर (लोकांनों !) जी वस्तु तुम्हांस दिसते व जी वस्तु तुम्हांस दिसत नाहीं (उदाहरणार्थ:— जिन्न–दैवत, दूत वगैरे) मी तर सर्वांचीच शपथ वाहतों आहे (ना[2]). ३८—३९. कीं हें (कुराण) निःसंशय एका सन्माननीय दूता[3]ची (आणलेली ईश्वर) वाणी होय. ४०. आणि ही कोणा कवीची (रचिलेली) गोष्ट नव्हे. परंतु तुम्हीं लोक फारच कमी विश्वास धरितां. ४१.

(१) येथें एक तर, सत्तरच्या संख्येचें गूढ आम्हांस जाहीर केलें गेलें नाहीं याचें कांहीं तरी खास कारण असावें; किंवा फक्त लांबीच उद्दिष्ट असावी. कारण अरबी भाषेंत केवळ संख्याबाहुल्य दाखविण्यासाठींहि सत्तर हा शब्द वापरला जातो.

(२) (ना) हा शब्द एकाद्या गोष्टीला जोर देण्यासाठींहि बोलतात. उदाहरणार्थ बसाना यांत बसण्याच्या अर्थाचें दृढीकरण होतें.

(३) 'रसूले–करीम' म्हणजे सन्माननीय दूत म्हणजे जिब्रील किंवा पवित्र आत्मा या अर्थींच येथें व इतरत्रहि आलेला आहे.

आणि (तसेंच) हें कोणा भविष्य करणाऱ्या(मांत्रिका)चें बोलणें नव्हे; परंतु तुम्हीं लोक फारच कमी मनन करितां. ४२. (ही) सकल जगांच्या पालनकर्त्याकडून प्रकटलेली (वाणी) होय. ४३. आणि जर (पैगंबरानें बळेंच) एखादी गोष्ट आमच्या संबंधानें घडली असती; ४४. तर अर्थात् आम्हीं त्याचा उजवा हात धरून, ४५. त्याची मान[१] उडवून टाकिली असती. ४६. आणि तुम्हांपैकीं कोणीहि (आम्हांस) त्यापासून प्रतिबंध न करूं शकता. ४७. आणि कांहीं संशय नाहीं कीं हें (कुराण परमेश्वराला) भिऊन वागणारांसाठीं एक बोध होय. ४८. आणि आम्हांस पक्कें माहित आहे कीं, तुम्हांपैकीं (कित्येक यास) पाखंड म्हणणारेहि होत. ४९. आणि यांत कांहीं संशय नाहीं कीं हें नास्तिकांसाठीं खेदं[२]-(प्रद) होय. ५०. आणि यांतहि संशय नाहीं कीं हें निश्चयानें सत्य होय. ५१. तर (हे पैगंबरा!) तूं आपल्या महान् पालनकर्त्याच्या नांवाचें पावित्र्य गाण्यांत लागून अस. ५२.

---

(१) 'वतीन' ही एक शीर आहे; ती मानेंतून होऊन जाते. तिचा रुधिराच्या मुख्य धमन्यांशीं संबंध असतो. ती कापली गेली कीं प्राण निघून जातो. या वाक्याचा शब्दशः अर्थ तर असा होतो कीं, 'आम्हीं त्याच्या रुधिराची शीर कापली असती. भाषेस अनुसरून आम्हीं परिणामवाचक अर्थ घेतला आहे.

(२) खेदप्रद ह्मणजे परत्रीं नास्तिकांस मोठा खेद होईल कीं आपण कुराणावर कां विश्वास ठेविला नाहीं ?

अध्याय ७० वा.

सूरतुल्–मआरिज.

हा अध्याय मक्केंत प्रकट झाला. यांत ४४ महावाक्यें आहेत. याला 'सूरतुल्–मआरिज' म्हणजे पायऱ्यांचे किंवा वर चढणाऱ्या जिन्यांचें प्रकरण असें नांव देण्याचें कारण हें कीं, परमेश्वर अत्युच्च असून त्यापावेतों पोंचण्याच्या पायऱ्या व जिने अनेक आहेत; अथवा दुसऱ्या शब्दांनीं म्हणावयाचें म्हणजे परमेश्वरा-संबंधाचें ज्ञान पायपायरींनें प्राप्त होतें.

परम दयाळू (आणि) कृपाळू परमेश्वराच्या नांवानें (मी आरंभ करितों.)

कोणा एका (अदूरदर्शी) दरखास्त करणारानें येणाऱ्या शिक्षेविषयीं दरखास्त केली; १. (कीं ती) नास्तिकांवर (यावी), अशी कीं तिला कोणी टाळणारहि नाहीं; २. (ती अशा) पायऱ्यावाल्या परमेश्वरा(च्या हुकमा)नें (घडून येईल); ३. कीं ज्या (पायऱ्यां)च्या (वाटां)द्वारें देव-दूत व आत्मा (म्हणजे 'जिब्रील') त्याच्याकडेस चढून जातात; (पुनरुत्था-नाच्या) अशा एका दिवशीं (ती घडून येईल) कीं ज्याचा अंदाज पन्नास हजार वर्षांचा होईल. ४. तर (हे पैगंबरा!) तूं (या लोकांच्या छळ-णुकीस) चांगल्या प्रकारें सहन करून (मुकाट्यानें) बैस. ५. हे लोक तर पुनरुत्थानाच्या दिवसास दुरापास्त समजतात. ६. आणि आम्हीं त्याला (केवळ संभवनीयच नाहीं) तर जवळ पाहतों आहों. ७. त्या दिवशीं आकाश (तर असें लाल) होऊन जाईल कीं, जसें वितुळलेलें तांबें; ८. आणि पर्वत (असे उडत) असतील कीं, जशी रंगीबेरंगी लोंकर. ९. आणि कोणी आप्त (दुसऱ्या)कोणा आप्तास विचारणार (देखील) नाहीं; १०. (व जरी) ते एकमेकांस दाखविले जातील (तरी देखील). पापी असें इच्छील कीं, त्या दिवसाचे शिक्षेबद्दल आपले मुलगे (खंडादाखल) देऊन सुटतां येईल (तर बरें होईल). ११. आणि(तशीच)

आणि (तसेंच) हें कोणा भविष्य करणाऱ्या(मांत्रिका)चें बोलणें नव्हे; परंतु तुम्हीं लोक फारच कमी मनन करितां. ४२. (ही) सकल जगांच्या पालनकर्त्याकडून प्रकटलेली (वाणी) होय. ४३. आणि जर (पैगंबरानें बळेंच) एखादी गोष्ट आमच्या संबंधानें घडली असती; ४४. तर अर्थात् आम्हीं त्याचा उजवा हात धरून, ४५. त्याची मान[1] उडवून टाकिली असती. ४६. आणि तुम्हांपैकीं कोणीहि (आम्हांस) त्यापासून प्रतिबंध न करूं शकता. ४७. आणि कांहीं संशय नाहीं कीं हें (कुराण परमेश्वराला) भिऊन वागणारांसाठीं एक बोध होय. ४८. आणि आम्हांस पक्कें माहित आहे कीं, तुम्हांपैकीं (कित्येक यास) पाखंड म्हणणारेहि होत. ४९. आणि यांत कांहीं संशय नाहीं कीं हें नास्तिकांसाठीं खेद[2]-(प्रद) होय. ५०. आणि यांतहि संशय नाहीं कीं हें निश्चयानें सत्य होय. ५१. तर (हे पैगंबरा!) तूं आपल्या महान् पालनकर्त्याच्या नांवाचें पावित्र्य गाण्यांत लागून अस. ५२.

---

(१) 'वतीन' ही एक शीर आहे; ती मानेंतून होऊन जाते. तिचा रुधिराच्या मुख्य धमन्यांशीं संबंध असतो. ती कापली गेली कीं प्राण निघून जातो. या वाक्याचा शब्दशः अर्थ तर असा होतो कीं, 'आम्हीं त्याच्या रुधिराची शीर कापली असती. भाषेस अनुसरून आम्हीं परिणामवाचक अर्थ घेतला आहे.

(२) खेदप्रद ह्मणजे परत्रीं नास्तिकांस मोठा खेद होईल कीं आपण कुराणावर कां विश्वास ठेविला नाहीं ?

अध्याय ७० वा.

सूरतुल्–मआरिज.

हा अध्याय मक्केंत प्रकट झाला. यांत ४४ महावाक्यें आहेत. याला 'सूरतुल्–मआरिज' म्हणजे पायऱ्यांचें किंवा वर चढणाऱ्या जिन्यांचें प्रकरण असें नांव देण्याचें कारण हें कीं, परमेश्वर अत्युच्च असून त्यापावेतों पोंचण्याच्या पायऱ्या व जिने अनेक आहेत; अथवा दुसऱ्या शब्दांनीं म्हणावयाचें म्हणजे परमेश्वरासंबंधाचें ज्ञान पायपायरीनें प्राप्त होतें.

परम दयाळू (आणि) कृपाळू परमेश्वराच्या नांवानें (मी आरंभ करितों.)

कोणा एका (अदूरदर्शी) दरखास्त करणारानें येणाऱ्या शिक्षेविषयीं दरखास्त केली; १. (कीं ती) नास्तिकांवर (यावी), अशी कीं तिला कोणी टाळणारहि नाहीं; २. (ती अशा) पायऱ्यावाल्या परमेश्वरा(च्या हुकमा)नें (घडून येईल); ३. कीं ज्या (पायऱ्यां)च्या (वाटां)द्वारें देवदूत व आत्मा (म्हणजे 'जिब्रील') त्याच्याकडेस चढून जातात; (पुनरुत्थानाच्या) अशा एका दिवशीं (ती घडून येईल) कीं ज्याचा अंदाज पन्नास हजार वर्षांचा होईल. ४. तर (हे पैगंबरा !) तूं (या लोकांच्या छळणुकीस) चांगल्या प्रकारें सहन करून (मुकाट्यानें) बैस. ५. हे लोक तर पुनरुत्थानाच्या दिवसास दुरापास्त समजतात. ६. आणि आम्हीं त्याला (केवळ संभवनीयच नाहीं) तर जवळ पाहतों आहों. ७. त्या दिवशीं आकाश (तर असें लाल) होऊन जाईल कीं, जसें वितुळलेलें तांबें; ८. आणि पर्वत (असे उडत) असतील कीं, जशी रंगीबेरंगी लोंकर. ९. आणि कोणी आप्त (दुसऱ्या)कोणा आप्तास विचारणार (देखील) नाहीं; १०. (व जरी) ते एकमेकांस दाखविले जातील (तरी देखील). पापी असें इच्छील कीं, त्या दिवसाचे शिक्षेबद्दल आपले मुलगे (खंडादाखल) देऊन सुटतां येईल (तर बरें होईल). ११. आणि(तशीच)

आपली (जन्माची) सोबतीण व आपले भाऊ; १२. आणि आपलें कुटुंब जें त्याला (प्रसंगापोत) आश्रय देत होतें तें; १३. आणि भूतलावर जे कोणी होत ते सर्व (द्यावें;) व नंतर ह्या(मोबदल्या)नें त्याला वांचवून घ्यावें! १४. पण (हें तर) कधींहि (होणारच) नाहीं. कारण, नरकाग्नि (असा भयंकर) डोंब होय, १५. कीं तो माथ्याची कातडी उडवून टाकील; १६. (आणि) जे (जगांत सत्यापासून) पाठ फिरवीत व तोंड चुकवीत राहिले, त्यांस तो (आपल्याकडे खेंचून) बोलावील; १७. आणि (आयुष्यभर) ज्यांनीं द्रव्य गोळा केलें व (तें परमार्थांत खर्च न करितां) सांठवून सांठवून ठेवीत राहिले त्यांसहि (बोलावील). १८. निःसंशय, मनुष्य मनाचा फारच दुर्बल निर्माण केला गेला आहे; १९. कीं जेव्हां त्याला (कोणा तऱ्हेचें) नुकसान पोहोंचतें, तेव्हां तो फारच घाबरूं लागतो. २०. आणि जेव्हां त्याला (कोणा तऱ्हेचा) लाभ पोहोंचतो तेव्हां तो लोभ करूं लागतो. २१. परंतु जे नमाज पढतात (त्यांची स्थिति मुळींच अशी नाहीं). २२. (म्हणजे) जे लोक आपल्या नमाजीवर नित्य कायम असतात ते; २३ आणि ज्यांच्या धनदौलतींत, (तोंड पसरून)मागणारा व (लज्जेमुळें) न मागणारा या (दोहों)चा एक नियमित हक्क (मुक्रर) होय ते; २४—२५. आणि जे (शेवटच्या) निर्णयाच्या दिवसाला सत्य जाणतात ते; २६. आणि जे आपल्या पालनकर्त्याच्या शिक्षेस भीत राहतात ते. २७. खचितच त्यांच्या पालनकर्त्याची शिक्षा बिनघोर होण्याची गोष्ट नव्हे. २८. आणि जे लोक आपली लाज संभाळून राहतात; २९. पण आपल्या पत्न्यांपासून व आपल्या उजव्या हाताचे माला-(म्हणजे दासी)पासून मात्र (विषयोपभोग घेतल्यास त्यांत) त्यांना कांहीं दोष लाविला जाणार नाहीं. ३०. पण जो कोणी ह्याखेरीज (आणखी)[1] शोधील तर (समजा कीं,) ते (सृष्टि—) मर्यादेबाहेर निघून गेले आहेत. ३१. आणि जे आपल्या(-ला सोंपविलेल्या) ठेवींचा व आपल्या कराराचा विचार बाळगितात. ३२. व जे आपल्या साक्षीवर शाबिद राहतात; ३३. आणि जे आपल्या नमाजाची कळकळ बाळगितात; ३४. हे लोक (होत कीं,) ज्यांचा (स्वर्गाच्या) बागांत आदर सन्मान केला जाईल. ३५. तर

(१) 'आणखी' या शब्दांत अट लावलेल्या पत्न्यांच्या गणतीशिवाय कामतृप्तीच्या इतर सर्व गैरशिस्त पद्धति दाखल आहेत.

(हे पैगंबरा ! या) नास्तिकांस काय (होऊन गेलें) आहे कीं, टोळयाच्या-टोळया बनून उजवीकडून व डावीकडून तुजकडे धांवत चालले येत आहेत ? ३६—३७. का यांच्यांतून प्रत्येक मनुष्य (या गोष्टीची) उमेद बाळगितो कीं, तो आनंदाच्या स्वर्गांत दाखल केला जाईल ? ३८. पण (हें तर) कधींच (होणार) नाहीं, आम्हीं त्यांना त्याच(घाणेरड्या)वस्तूंतून निर्माण केलें आहे कीं,जी त्यांना ठाऊक आहे. ३९ तर मला सूर्योदयांच्या व सूर्यास्तांच्या मालकाची(म्हणजे आपली)शपथ आहे कीं आम्हीं या गोष्टीसहि समर्थ आहों; ४०. कीं, (जगांत) यांच्याहून उत्तम (सृष्टि) यांच्याऐवजीं आणून वसवूं;आणि(असें करूं इच्छूं तर) कोणी आमच्या हुकमाबाहेर होऊं शकत नाहीं. ४१. तर (हे पैगंबरा !) यांना निरर्थक बाता झोकूं दे व खेळ करूं दे; येथपर्यंत कीं, (अखेर) ज्या दिवसाचा यांना वायदा केला जात आहे तो दिवस यांच्या नजरानजर येऊन ठेपेल. ४२ (म्हणजे तो दिवस कीं,) जेव्हां हे आपल्या थडग्यांतून निघून पडतील (व गोळा होण्याच्या मैदानाकडे) असे धांवत असतील कीं जणूं कोणा निशाणाकडे धांवत चालले जात आहेत. ४३. (खेद व पश्चात्तापामुळें) यांच्या नजरा खालीं नमलेल्या असतील; हीनत्व यांच्या(चेहऱ्यां)वर पसरलेलें असेल. ज्या दिवसाचा यांना वायदा केला जात होता तो हाच दिवस होय ४४.

---

(२) नास्तिकांचे मोठमोठे लोकसमूह हजरत पैगंबर साहेबांपाशीं येत होते; परंतु सद्भावनेनें व श्रद्धेनें नव्हे तर त्यांचा धर्माची हंशी उडविणें हा उद्देश असे. ते तेथें येत तेव्हां गरीब मुसलमानांस धिक्कारानें पाहत व आपसांत म्हणत कीं जर असले क्षुल्लक व नीच स्वर्गांत जातील तर आम्हीं यांजपेक्षांहि अगोदर जाऊन दाखल होऊं. परमेश्वरानें त्यांची ही कल्पना खोडून काढिली कीं तुम्हांस या मुसलमानांवर श्रेष्ठत्व तें कोणतें ? तुम्हांला खुद्द ठाऊक आहे कीं कसल्या घाणेरड्या व क्षुल्लक वस्तूपासून तुमचा जन्म झाला आहे ! जी वस्तु माणसाच्या श्रेष्ठत्वास कारणीभूत आहे व ज्या वस्तूमुळें तो स्वर्गांत जाण्याची उमेद बाळगूं शकतो तो कुलीन जन्म नव्हे तर विश्वासाची कुलीनता होय; ती विश्वासूंना प्राप्त आहे आणि तुम्ही नास्तिक त्यापासून नामोहरम आहां.

(३) ऋतु बदलतांच सूर्य, चंद्र व नक्षत्रें यांच्या उदय व अस्त होण्याच्या जागाहि बदलत राहतात;म्हणून सूर्योदय व सूर्यास्त हीं बहुवचनीं आलीं आहेत.

(४) निशाण म्हणजे धांवण्याची हद्द बांधलेली जागा कीं, जिच्याकडे मुलें खेळांत धांव मारीत जातात.

अध्याय ७१ वा.

सूरतु–नूह.

हा अध्याय मक्केत प्रकट झाला. यांत २८ आयात–महावाक्यें आहेत. याचें नांव नूहचें प्रकरण असें पडण्याचें कारण हें कीं, यांत हजरत नूह पैगबरांच्या प्रेषितत्वाच्या कामगिरीचें वर्णन आलें आहे.

परम दयाळू (आणि) कृपाळू परमेश्वराचे नांवानें (मी आरंभ करितों).

आम्हीं 'नूह'ला त्याच्या लोकांकडे (पैगंबर करून) पाठविलें कीं तुझ्या लोकांवर दुःखप्रद शिक्षा येऊन पडेल त्याच्या आधींच त्यांना (तिचें) भय घाल. १. (सारांश त्यानें त्यांस) सांगितलें कीं हे माझ्या लोकांनों! मी तुम्हांस राजरोसपणें भय सुचविण्यास आलों आहें; (व तुम्हांस समजावितों,) २. कीं तुम्हीं परमेश्वराची उपासना करा व त्या(च्या कोपा)स भीत राहा; आणि माझा कह्या माना ३. (असें कराल) तर तो तुम्हांस तुमचीं पापें क्षमा करील व (मृत्यूच्या) नियमित काळापर्यंत तुम्हांस (जगांत सुखासमाधानानें राहण्यास) अवसर देईल. जेव्हां परमेश्वराचा (तो ठरीव) काळ येऊन ठेपतो, तेव्हां तो (कोणाच्या टाळल्यानें किंचित्‌हि) पुढें ढकलला जात नाहीं. तुम्हीं जर (इतकी गोष्ट) समजत असतां (तर बरें होतें)! ४. ('नूह' जेव्हां ईश्वरी संदेश पोहोंचविण्याचें कर्तव्य पुरें करून चुकला व लोक त्याला बरोबर पाखंडीच म्हणत राहिले, तेव्हां त्यानें परमेश्वराला) अर्ज केला कीं हे माझ्या पालनकर्त्या! मी आपल्या लोकांस रात्रींहि बोलाविलें व दिवसांहि (बोलाविलें). ५. पण माझ्या बोलाविण्याचा त्यांच्यावर हाच परिणाम झाला कीं, (जितकें जास्त मी बोलाविलें तितकेंच) जास्त ते पळाले. ६. आणि जेव्हां जेव्हां मी त्यांस बोलाविलें कीं (त्यांनीं तुजकडे वळावें व) तूं त्यांचें पाप क्षमा

करावेंस; तेव्हां तेव्हां त्यांनीं आपल्या कानांत आपलीं बोटें ठोसून ठोसून घेतलीं, (कीं त्यांच्या कानांत कोठें माझ्या बोलावण्याची आवाज पडूं नये); आणि (वरून) आपले कपडे पांघरून पांघरून घेतले (कीं माझें तोंड कोठें त्यांना दिसूं नये;) आणि ते आग्रह धरून राहिले व शेखींत येऊन ऐटून बसले. ७. तदनंतर मी त्यांना मोठ्यानें बोलाविलें; ८. आणि मग मीं त्यांना जाहिरपणेंहि समजाविलें व त्यांना गुप्तपणेंहि समजाविलें. ९. (आणि वारंवार त्यांना) सांगितलें कीं, आपल्या पालनकर्त्यापाशीं (आपल्या पापांची) क्षमा मागा. कारण तो मोठा क्षमाकर्ता होय. (तो तुमचे अपराधहि क्षमा करील.) १०. (आणि) तो तुम्हांवर आभाळांतून मूसळधार वर्षवील; ११. आणि धनदौलत व पुत्राद्वारें तुमची मदत करील, व तुम्हांसाठीं बागबगीचे उगवील व तुम्हां करितां पाण्याचे पाट (वाहते) करील (ते वेगळेच). १२. तुम्हांस काय (होऊन गेलें) आहे कीं तुम्हीं परमेश्वराचा (बिलकुल) आदर बाळगीत नाहीं? १३. आणि वास्तविक पाहतां, त्यानें तुम्हांस तऱ्हेतऱ्हेचे पैदा केलें. (कोणी कसा व कोणी कसा!) १४. कां तुम्हीं पाहिलें नाहीं कीं परमेश्वरानें एकावर एक कशीं सात आकाशें बनविलीं आहेत? १५. आणि त्यांत चंद्रालाहि बनविलें (कीं तो एक) प्रकाश (होय); आणि सूर्याला बनविलें (कीं तो एक प्रकाशित) दिवा (होय). १६. आणि परमेश्वरानेंच तुम्हांला (एका प्रकारें) जमिनींतून[1] उगविलें. १७. तदनंतर (पुन्हां) तो तुम्हांस त्याच मातींत पालटून मिळवील, आणि (पुनरुत्थानांत) तुम्हांस (त्याच मातींतून पुन्हां) काढून उभे करील. १८. आणि परमेश्वरानेंच पृथ्वीला तुम्हांसाठीं बिछाईत बनविली आहे. १९

(१) एका प्रकारें जमिनींतून उगविण्याचा अर्थ हा होय कीं मनुष्य जमिनीच्या उगविलेल्या पदार्थांस खातो व त्यांनींच त्याचें पालनपोषण होतें; व त्यांतूनच वीर्य बनतें आणि त्यापासून पुढें माणसांची परंपरा चालते. हेंहि संभवित आहे कीं, यांत **'अबुल्–बशर'** ह्मणजे आदिपुरुष हजरत **आदम** यांच्या पैदा होण्याकडे इषारा असेल; कां कीं, हजरत **आदम** पैगंबर प्रथमतः मातींतून बनविले गेले होते. तदनंतर, सद्या प्रचारांत असलेली मानववृद्धीची परंपरा चालू झाली.

कीं, तुम्हीं त्याच्या प्रशस्त मार्गांत (जिकडे पाहिजे तिकडे) चालावें (फिरावें). २०. (इतकें समजाविण्यावरहि लोक जेव्हां सरळमार्गावर आले नाहींत तेव्हां.) 'नूह'नें (विनंति करून) म्हटलें कीं, हे माझ्या पालनकर्त्या ! या लोकांनीं माझा कह्या मानिला नाहीं आणि ज्या (अजागळ) लोकांस त्यांच्या द्रव्यानें व त्यांच्या संततीनें (फायद्याच्या जागीं उलटें) आणखी नुकसानच पोहोंचविलें, त्यांच्या म्हणण्याप्रमाणें ते चालले. २१. आणि त्यांनीं माझ्याशीं मोठमोठे डावपेंच केले; २२. आणि (एकमेकांस बहकवून) सांगितलें कीं, तुम्हीं आपल्या उपास्य (देवां)स कधींहि सोडूं नका; आणि 'वद्द' व 'सुवाअ' या (मूर्तीं)स सोडूं नका; आणि (तसेंच) 'यघूस' व 'यऊक' व 'नसूर' या (मूर्तीं)सहि (सोडूं) नका. २३. आणि (हे लोक अशाच गोष्टी समजावून समजावून) बहुतेकांस बहकवून चुकले आहेत. आणि तूं असें कर कीं, या आज्ञाभंज-कांचें बहकणें (दिवसेंदिवस) वाढतच चाललें जाईल; (कीं शेवटीं ते शिक्षेस पात्र होतील). २४. (सारांश,) ते आपल्याच पातकां-मुळें बुडवून मारिले गेले व मग नरकाग्नींत टाकिले गेले; आणि परमेश्वराशिवाय कोणी मदतगारहि त्यांना मिळाले नाहींत. २५. आणि 'नूह'नें (त्यांना हाहि) शाप दिला कीं, हे माझ्या पालनकर्त्या ! (या) नास्तिकांतून (एकालाहि जिवंत) सोडूं नकोस (कीं, तो) भूपृष्ठावर हिंडतां फिरतां (दिसेल). २६. कारण, तूं जर यांना राहूं देशील तर हे तुझ्या-सेवकांस बहकवूनच सोडतील; आणि हे (ज्यांना) जन्म देतील (ते) निव्वळ दुराचरणी व कट्टे नास्तिकच (होतील). २७. हे माझ्या पाल-नकर्त्या ! मला व माझ्या आईबापांस आणि जो कोणी विश्वासू होऊन माझ्या घरांत (आश्रय घ्यावयास) आला आहे त्यास व (सामान्यतः) विश्वासू पुरुषांस व विश्वासू स्त्रियांस क्षमा कर; आणि असें कर कीं (या) आज्ञाभंजकांचा ऱ्हास (दिवसेंदिवस) वाढतच चालला जाईल. २८.

अध्याय ७२ वा.

सूरतुल्--जिन्न.

हा अध्याय मक्केंत प्रकट झाला. यांत २८ महावाक्यें आहेत. यांत जिन्न ह्मणजे दैवताचें वर्णन आलें आहे ह्मणून हें नांव होय.

परम दयाळू (आणि) कृपाळू परमेश्वराचे नांवानें (मी आरंभ करितों).

(हे पैगंबरा ! सर्व लोकांस) सांगून दे कीं, मला (परमेश्वराकडून असें) प्रकटिलें गेलें आहे कीं, जिन्नातां–दैवतां–तून कांहीं इसमांनीं (मला कुराण वाचतांना) ऐकिलें; आणि (ऐकिल्यावर आपल्या लोकांस जाऊन) सांगितलें कीं, आम्हीं विलक्षण (प्रकारचें) कुराण ऐकिलें; १. कीं तें सन्मार्ग दाखवितें. म्हणून आम्हीं त्याचा विश्वास धरिला. आणि आम्हीं तर कोणालाहि आपल्या पालनकर्त्याचा कधींहि सरकतदार ठरविणार नाहींच. २. आणि आमच्या पालनकर्त्याची थोरवी अत्युच्च होय; त्यानें तर कोणालाहि आपली (जन्माची) सोबतीण बनविली नाहीं आणि कोणाला मुलगा मुलगीहि (बनविली) नाहीं. ३. आणि आमच्यांतले (कांहीं) मूर्ख (असेहि होऊन गेले आहेत कीं जे) परमेश्वरासंबंधानें फारच फाजिल[1] बोल बोलत होते. ४. आणि आम्हीं तर असें समजत होतों कीं मनुष्य (काय) व जिन्न–दैवत (काय कोणीहि) परमेश्वराविरूद्ध खोटें बोलूं शकत नाहीं. (एवंच, ह्याच विचारानें आम्हींहि त्यांच्या ह्मणण्याप्रमाणें चालत राहिलों.) ५. आणि मानवांतून कांहीं लोक जिन्नातांदैवतां-पैकीं कित्येक लोकांचा आश्रय धरीत होते. म्हणून या मानवांनीं जिन्नातांस आणखीहि जास्तच (गर्विष्ट करून) फसगतींत टाकिलें. ६.

---

(१) फारच फाजिल बोल बोलणें म्हणजे बुद्धीस न पटणाऱ्या व धर्मशास्त्राविरुद्ध अशा गोष्टी, परमेश्वराची व्यक्ति व विशेषणांविषयीं बोलून दाखविणें.

आणि जसा तुम्हीं (जिन्नतांनीं) तर्क केला होता तसा मानवांनींहि तर्क केला होता कीं (गतकाळीं परमेश्वरानें कोणालाहि पैगंबर करून पाठविलें नाहीं. व यापुढेंहि) परमेश्वर केव्हांहि कोणाला (पैगंबर करून) पाठविणार नाहीं. ७. आणि आम्हीं आकाशालाहि ढुंढाळून पाहिलें तों, मोठ्या मजबूत चौक्यांनीं व उल्क्यां(च्या ज्वालां)नीं भरलेलें असें त्याला पावलों. ८. आणि पूर्वीं तर आकाशांत पुष्कळशीं स्थलें होतीं कीं जेथें आम्हीं ऐकण्यासाठीं (जाऊन) बसत असूं. (परंतु) आतां जो कोणी ऐकूं पाहील, तर एक उल्का(–गोलक) तो आपल्या पाळतींत लागलेला (तयार) पावेल. ९. आणि आम्हीं जाणीत नाहीं कीं, (या व्यवस्थेनें) जे कोणी पृथ्वींत (राहत) आहेत त्यांस नुकसान पोहोंचविणें मंजूर आहे! अगर त्यांच्या पालनकर्त्याचा हेतु त्यांचें कल्याण करण्याचा आहे! १०. आणि आमच्यांतून कित्येक तर सदाचरणी होत आणि आम्हांपैकीं कांहीं ह्याशिवाय आणखी (दुसऱ्या प्रकारचे) होत. (सारांश,) आम्हींहि निरनिराळे पंथ (होत आलों) आहों. ११. आणि (आतां) आम्हीं समजून घेतलें कीं, आम्हीं पृथ्वींत (राहून) परमेश्वरास हारवूं शकणार नाहीं आणि (कोणीकडे) पळूनहि त्याला हारवूं शकणार नाहीं. १२. आणि आम्हीं जेव्हां सन्मार्गाची गोष्ट ऐकिली तेव्हां आम्हीं तिचा विश्वास धरिला. तर जो कोणी आपल्या पालनकर्त्याचा विश्वास धरील, त्यानें कोणाहि नुकसानास व (कोणा) अन्यायासहि भिऊं नये. १३. आणि आम्हांपैकीं कित्येक तर मुसलमान–आज्ञाधारक–(सेवक) होत व आमच्यांतून कित्येक (आज्ञेहून) चळणारे होत. तर ज्यांनीं (इस्लाम ह्मणजे) आज्ञाधारण पत्करलें, त्यांनीं सरळमार्ग शोधून काढिला. १४. आणि ज्यांनीं शिरजोरी केली ते (वाकड्या मार्गीं चालले व अखेर) नरका-

(१) येथें आलेल्या 'यब्अस्' या शब्दाचे दोन अर्थ होत. एक पैगंबर करून पाठविणें व दुसरा मेलेल्यांस जिवंत करून उठविणें; पैगंबरीच्या नाकारणीकडे इषारत असेल तर आम्हीं जो अर्थ पत्करला आहे तो ग्राह्य आहे; आणि जर पुनरुत्थानास नाकारणें असा अर्थ घ्याल तर तो असा होईल, '(परमेश्वरानें अद्यापपर्यंतहि) कोणा(मेलेल्या)स (जिवंत करून उठविलें नाहीं आणि यापुढेंहि) तो (जिवंत करून) उठविणार नाहीं.'

ग्नीचें इंधन बनून गेले. १५. आणि (हे पैगंबरा ! लोकांस सांग कीं, परमेश्वर म्हणतो कीं, 'मक्के'चे लोक धर्माच्या) सरळ मार्गावर कायम राहते, तर आम्हीं त्यांना रेलचेल पाणी पाजतों. १६. अशासाठीं कीं आम्हीं या (सुबत्तेच्या देणगीं)त त्यां(च्या उपकार स्तुती)ची परिक्षा पाहावी. आणि जो कोणी आपल्या पालनकर्त्याच्या स्मरणापासून तोंड फिरवील, तर तो त्याला सक्त शिक्षेंत नेऊन दाखल करील. १७. आणि मशीदी तर परमेश्वराच्याच (उपासने) साठीं होत. तर (लोकांनों! त्यांत) परमेश्वरा बरोबर (आणखी) कोणाचा धांवा करूं नका. १८. आणि जेव्हां परमेश्वराचा सेवक (म्हणजे 'मोहंमद') परमेश्वराची उपासना करण्यास उभा राहतो तेव्हां (लोक गर्दी करून येतात व) जवळ जवळ त्याला चिटकून[2] जातात. १९. (हे पैगंबरा! या लोकांस) सांग कीं मी तर केवळ आपल्या पालनकर्त्याची उपासना करितों आणि कोणालाहि त्याचा सरकतदार ठरवींत नाहीं. २०. (हे पैगंबरा! या लोकांस) सांग कीं तुमचें नुकसान किंवा कल्याण (कांहींहि) माझ्या अधिकारांत नाहीं. २१. (हे पैगंबरा! या लोकांस) सांग कीं परमेश्वरा (-चे कोपा) पासून कोणीहि मला आश्रय देऊं शकत नाहीं; आणि त्याच्याशिवाय मला कोठें आसराहि मिळूं शकत नाहीं. २२. माझा बचाव तर यांतच आहे कीं परमेश्वराकडून (जो हुकूम आला आहे तो लोकांस) पोहोंचवून द्यावा आणि त्याचे

(१) हजरत पैगंबर साहेबांनीं नव्या नव्यानें लोकांस इस्लामधर्माकडे आमंत्रण करण्याची सुरुवात केली होती; कीं इतक्यांत मक्केकरांनीं मोठ्या सक्तीनें विरोध केला; आणि लागोपाठ सात वर्षें अरबी द्वीपकल्पांत दुष्काळ राहिला. या महावाक्यांत या दुष्काळाच्या शिक्षेकडे इशारा आहे. म्हणजे जर हे लोक सद्धर्मास विरोध न करते तर दुष्काळ न पडता आणि पुष्कळ सुबत्ता होते.

(२) भावार्थ हा दिसतो कीं, हजरत पैगंबर साहेब नवीन तऱ्हेची भक्ति करीत म्हणजे नमाज पढीत होते व लोकांस तिचा परिचय नव्हता; म्हणून ते विलक्षण चीज समजून तमाशा पाहण्यासाठीं येऊन घेरून टाकीत होते. परमेश्वरानें हजरत पैगंबरसाहेबांस आज्ञा केली कीं या लोकांस तुम्हीं आपल्या भक्तिचा मूळ हेतु व पैगंबरीची हकीकत समजावा.

निरोप (सर्वांस ऐकवावेत). आणि जो कोणी परमेश्वर व त्याचा पैगंबर यांची आज्ञा मोडील, तर कांहीं संशय नाहीं कीं (शेवटीं) त्याच्यासाठीं नरकाग्नि होय; त्यांत ते नित्य निरंतर राहतील. २३. (परंतु नास्तिक तर) त्यांना ज्या(शिक्षे)चा वायदा केला जातो ती (शिक्षा) पाहून घेईपर्यंत (या गोष्टीस मानणार नाहींत). मग त्या वेळीं यांना माहीत होऊन जाईल कीं, कोणाचे मदतगार नेभळे होत आणि (कोण) संख्येंत अत्यल्प होत ? २४. (हे पैगंबरा ! या लोकांस) सांग कीं, ज्या(शिक्षे)चा तुम्हांस वायदा केला जातो, मी जाणोत नाहीं कीं, ती जवळ आहे ! किंवा माझा पालनकर्ता अमुक एका काळापर्यंत तिला दिरंगाईवर टाकील ! २५. (तोच) अदृष्टाचा ज्ञाता होय. तर तो आपल्या गैबी—अदृष्ट गोष्टी कोणालाहि जाहीर करीत नसतो; २६. पण ज्या पैगंबरास तो प्रसन्नतापूर्वक निवडून घेईल त्यालाच मात्र (कोणा-प्रयोजनामुळें तो एखादी गोष्ट जाहीर करूं इच्छितो); तेंहि (अशा खबरदारीनें कीं,) त्याच्यापुढून व त्याच्यामागून (देवदुतांचा) पहारा (त्याच्यासंगतीं) ठेवितो; २७. अशासाठीं कीं, त्यानें जाणून[१] घ्यावें कीं, पैगंबरांनीं आपल्या पालनकर्त्यांचे निरोप (लोकांस बरोबर) पोहोंचवून दिले; आणि त्यांची सारीं कामें त्याच्या (ज्ञानाच्या) आटोक्यांत होत आणि त्यानें प्रत्येक वस्तूची गणती (देखील आपल्या नजरेंत) करून ठेविली आहे. २८.

---

(१) येथें कोणी हा अपवाद काढील कीं, जर परमेश्वर सर्व ज्ञानी आहे तर त्याला ही गोष्ट जाणून घेण्याची जरूर काय ? यास उत्तर हें कीं, त्याला प्रत्येक गोष्टींचें ज्ञान आहे; पण येथें केवळ ज्ञान हेंच उद्दिष्ठ नव्हे. तर या जगामध्यें एकाद्याचा अपराध बरोबर माहीत असला तरीं कायद्याप्रमाणें पुरावा करण्यास व गुन्हा पदरीं घालण्यास जसें ज्ञान पाहिजे असतें तसेंच परमेश्वरासाठींहि पुराव्यासह हीं गोष्ट जाणून घेणें हें न्याय्य आहे.

अध्याय ७३ वा.

सूरतुल्–मुज्जंम्मिल्.

हा अध्याय मक्का शहरीं प्रकट झाला. यांत २० महावाक्यें आहेत. हजरत मोहंमद पैगंबरसाहेबांस जेव्हां जेव्हां दिव्य प्रकटीकरण होई तेव्हां तेव्हां त्यांना आध्यात्मिक स्थिति प्राप्त होत असे. या स्थितीचा प्रत्येकास आत्मानुभव असणें शक्य नाहीं; म्हणूनच कित्येक मतिशून्य व जडवादी ख्रिस्ती पाद्री वगैरे यांनीं या आध्यात्मिक स्थितीचें नांव रोग किंवा फेंफरें असें ठेविलें आहे; हें त्यांचें बुद्धिमांद्य होय. या स्थितीचा तपशील सांगतां येत नाहीं. परंतु कडकडीत हिंवाळ्यांत पैगंबर साहेब त्या वेळीं घामाघूम होऊन जात होते; त्यांचा रंग फिका होऊन जाई आणि शरीर भारी पडून जाई; येथपर्यंत कीं ते कधीं कधीं सांढणीवर आरूढ असत तेव्हां दिव्य प्रकटीकरणाच्या समयीं ती सांढणी ओझ्यामुळें खालीं बसून जाई. आणि सुरवातींत तर हजरत पैगंबरसाहेबांस फार दहशत वाटत असे. सारांश, हा व या पुढील अध्याय हे दोन्हीं प्राथमिक होत. ह्मणून हजरत पैगंबर साहेब भय व हैबतीमुळें कांबळींत मुसकटून पडले होते. तथापि हे कांबळींत मुसकटून पडलेल्या ! असें परमेश्वरानें त्यांस संबोधिलें आहे ह्मणून हें नांव पडलें

परम दयाळू (आणि) कृपाळू परमेश्वराचे नांवानें (मी आरंभ करितों).

हे (पैगंबरा!) जो (प्रकटीकरणाच्या दहशतीनें) कांबळींत मुसकटून पडलेला आहेस त्या तूं ! १. रात्री(च्या समयीं नमाजीं)त उभा राहात जा; (तेंहि सारी रात्र नव्हे) तर साऱ्या रात्रीपेक्षां कमीच; २. (ह्मणजे) अर्धीरात्र, अथवा तींतूनहि थोडीशी कमी करीत जा. ३ किंवा अर्ध्यांवरहि कांहीं वाढवीत जा. आणि कुराणाचें खूप धीरेधीरे पठण करीत जा. ४. आम्हीं लवकरच तुझ्यावर एका मोठ्या भारी हुकमा(म्हणजे पैगंबरी)चा बोजा टाकणार आहों. (तर तूं आपल्याला मेहनतीची संवय लावून

घे). ५. निःसंशय रात्रीचें उठणें (मनोविकारास) खूप जेर करितें आणि (त्यावेळीं) प्रार्थनाहि नीट (मनापासून) निघते. ६. (आणि) दिवसाच्या वेळीं तर तुला (प्रवचनांत) फार लांबलचक उद्योग राहत जाईल. ७. आणि आपल्या पालनकर्त्यांचें नांव घेत जा व (सर्वांकडून) तुटून त्याचाच होऊन राहा. ८. (तो) पूर्व आणि पश्चिम(म्हणजे सर्व जगां)चा स्वामी आहे; (व) त्याच्यावांचून अन्य कोणी उपास्य नाहीं; म्हणून त्यालाच (आपला) कर्ताहर्ता समज. ९. आणि (नास्तिक) जसजशा गोष्टी (तुझ्यासंबंधानें) बोलतात त्या (मुकाट्यानें) सहन कर आणि चांगल्या सभ्यपणानें त्यां(च्या सहवासा)स सोडून दे. १०. आणि (हे) जे पाखंडी म्हणणारे सुखवस्तु लोक होत त्यांजला व मजला (तूं आपापल्या स्थितीवर) राहूं दे;(मी त्यांस पाहून घेईन); आणि तूं त्यांना थोडासा अवकाश दे.११. निःसंशय, आम्हांपाशीं (यांच्या जखडण्यास) बिड्या व (यांना आंत झोंकून देण्यास) नरकाग्नि, १२. आणि (यांना खावयास असें) अन्न कीं जें गळ्यांतून उतरणार नाहीं व (अनेक प्रकारच्या) दुःखप्रद शिक्षा ह्या (तयार) होत. १३. ज्या दिवशीं जमीन व पर्वत हे हालूं लागतील आणि पर्वत (एकमेकांशीं अदळाअदळ होऊन वाळुच्या) भुरभुरीत टेंकड्या होऊन जातील; (त्यादिवशीं ही शिक्षा घडून येईल.) १४. (लोकांनो!) ज्याप्रमाणें आम्हीं 'फिरऔना'कडे ('मूसा'ला) पैगंबर (करून) पाठविला होता त्याचप्रमाणें आम्हीं तुम्हांकडेहि ('मोहंमद'ला) पैगंबर (करून) पाठविला आहे; कीं तो (पुनरुत्थानाचे दिवशीं) तुमच्यावर साक्ष देईल. १५. पण 'फिरऔना'नें (त्या) पैगंबरांचा आज्ञाभंग केला;

(१) 'वतअ' या शब्दाचा प्रधान अर्थ तुडविणें, पादाक्रांत करणें किंवा जेर करणें असा आहे. शिवाय कुराण समजण्यांत कानांचें मनाशीं तादात्म्य होणें व नीट उच्चार निघणें असाहि अर्थ **जलालैन** या भाष्यकारद्वयांनीं केला आहे; तथापि **जॉर्ज सेल** या कुराणाच्या इंग्रजी भाषांतरकारानें **मरासी** या फ्रेंच भाषांतरकर्त्यानें दिलेल्या भाषांतराचा उतारा घेतला आहे त्यांत या शब्दाचा अर्थ विषयसुखोपभोग असा जो केला आहे त्या योगें त्यानें अरबी वाङ्मया-संबंधानें आपलें अज्ञान मात्र व्यक्त केलें आहे. कारण या श्लेषोक्तीचा निषेध त्या पुढल्याच वाक्याच्या अर्थानें स्पष्टपणें होतो.

(२) साक्ष देईल ह्मणजे मुसलमान व नास्तिक यांची स्थिति उघड करून सांगील कीं, मुसलमानांनीं मानिलें व नास्तिकांनीं मानिलें नाहीं.

म्हणून आम्हीं त्याला सक्त शिक्षेंत पकडलें. १६. मग जर तुम्हींहि न मानाल तर त्या दिवसाच्या (आपत्ती) पासून तुम्हीं कसे बचावूं शकाल? कीं, जो (दिवस सक्तीमुळें) मुलांस (अवेळींच) वृद्ध करून टाकील. १७. (आणि) त्या दिवशीं आकाश फाटून जाईल; (हा) परमेश्वराचा वायदा (होय; कीं तो) पूर्ण होऊन राहील. १८. ह्या उपदेशाच्या गोष्टी होत; तर जो कोणी इच्छील तो आपल्या पालनकर्त्यापर्यंत(पोहोंचण्या)चा मार्ग पत्करील. १९. (हे पैगंबरा!) तुझा पालनकर्ता जाणतो कीं, तूं व कांहीं लोक जे तुझ्या संगतीं होत ते, (तुम्हीं कधीं) दोन तृतीयांश रात्रीच्या जवळजवळ व (कधीं) अर्धी रात्र व (कधीं) एक तृतीयांश रात्र (नमाजींत) उभे राहतां. आणि रात्र व दिवसाचा (नीट) अंदाजा परमेश्वरच करूं शकतो. त्याला माहीत आहे कीं तुम्हीं वेळेची गणना[1] करूं शकत नाहींत; ह्मणून त्यानें तुम्हांवर दया केली (व वेळेचा निर्बंध काढून टाकिला.) तर (आतां 'तहज्जुद'–रात्रीच्या नमाजी–मध्यें) तुम्हीं जितकें कुराण सहजीं वाचतां येईल तितकें वाचीत जा. त्याला माहीत आहे कीं तुमच्यांतून कित्येक (माणसें) अजारी पडतील व दुसरीं (कित्येक) परमेश्वराची कृपा (म्हणजे चरितार्थ) याचे शोधांत (इकडे तिकडे) मुलखांत प्रवास करीत असतील; आणि इतर (कित्येक) परमेश्वराचे मार्गांत (शत्रूंशीं) लढत असतील. म्हणून (कांहीं झालें तरी) तुम्हीं जितकें कुराण ('तहज्जुद'मध्यें) सहजीं वाचतां येईल तितकें वाचीत जा. आणि (पांच वेळेची) नमाज[2] पढीत रहा व जकात देत राहा, आणि (जकाती-

---

(१) वेळेची गणना करणें ह्मणजे वक्तशीरपणा पाळणें; ह्मणजे तुम्हांला हें नीट रीतीनें जाणतां येणार नाहीं कीं, किती रात्र लोटली व किती राहिली. ज्यावेळीं घड्याळें निघालीं नव्हतीं व रात्रीच्या समयीं मुख्यत्वेंकरून वादळाच्या व आभाळाच्या दिवसांत अटकळ बांधणें मुष्किलीचें होतें; त्यावेळचें हें वर्णन आहे. शिवाय प्रस्तुत काळीं घड्याळें असूनहि रात्र मोजीत बसणें हेंहि कष्टाचें काम आहे. ह्मणून वेळेची गणना करणें व किती रात्र झाली हें पाहत बसणें आम्हां मनुष्यांस दुष्कर होईल हें परमेश्वरास माहीत होतें.

(२) इस्लामाच्या आरंभीं रात्रीं उठून नमाज पढण्याचा हुकूम झाला होता. सारांश एक वर्षभर या हुकमाची अमलबजावणी होत राहिली. परंतु

खेरीज) परमेश्वराला दिलखुशीनें कर्जे[1]हि देत जा. आणि जें पुण्य[2]हि तुम्हीं आपल्यासाठीं पहिल्यानेंच (पुढच्या सामुग्रीदाखल) पाठवून द्याल तें तुम्हीं परमेश्वराजवळ (जाऊन) पावाल, कीं तें (तुमच्याठायीं इहलौकिक फायद्यापेक्षां) फार उत्तम होय; व (त्याचें) प्रतिफलहि मोठें होय. आणि परमेश्वरापाशीं (आपल्या अपराधांची) क्षमा मागीत राहा. निःसंशय परमेश्वर मोठा क्षमाकर्ता (व) दयाळू होय. २०

रात्रीच्या नमाजीमुळें लोकांस तकलीफ होत होती. म्हणून परमेश्वरानें रात्रीची नमाज 'नफिल' ह्मणजे अधिक फलदायी ठरविली आणि पांच वेळची नमाज फर्ज़ म्हणजे कर्तव्य ठरविली, या अध्यायांत नफिल व फर्ज़ या दोन्हीं नमाजीचें वर्णन आहे.

(१) कर्ज ह्मणजे दुसरे दानधर्म असा भावार्थ होय; अथवा जकात ह्मणजे धर्मकर देण्याचे उत्तेजनासाठीं कर्ज असें कदाचित ह्मटलें असावें; तर ह्या स्थितींत कर्ज देणें म्हणजे परमेश्वराचें देणें देऊन टाकणें असा अर्थ होईल.

(२) 'खैर' या शब्दाचा अर्थ आम्हीं 'पुण्य' केला आहे. कित्येक विद्वान 'खैर' ह्मणजे द्रव्य असाहि अर्थ घेतात; शिवाय कुराणांत कित्येक जागीं खैर म्हणजे द्रव्य हा अर्थ होतो. तर या स्थितींत वाक्याचा हा अर्थ होईल:— 'कीं, जें द्रव्य (परमेश्वराचे मार्गांत खर्च करून पुढच्या सामुग्रीदाखल) तें पहिल्यानें पाठवून द्याल' वगैरे वगैरे.

अध्याय ७४ वा.

सूरतुल्—मुद्दस्सिर.

हा अध्याय **मक्का** शहरीं प्रकट झाला. यांत ५६ महावाक्यें वा आयात आहेत. हजरत **जाबिर** नांवाच्या 'सहाबी' ह्मणजे पैगंबरसाहेबांचे तत्कालीन अनुयायी यांनीं असें कथन केलें आहे कीं हजरत **मोहंमद** पैगंबर—परमेश्वर त्यांस धन्यवाद व शांति देवो—यांनीं सांगितलें कीं मी एकदां वाटेनें चालला जात होतों तों, एकाएकीं एक आकाशवाणी ऐकिली व वर पाहिलें; तेव्हां पाहतों काय कीं पृथ्वी व

आकाश यांच्या दरम्यान एक देवदूत सिंहासनारूढ आहे. त्याला पाहून मी इतका भ्यालों कीं कांपत कांपत घरीं जाऊन निजून राहिलों व सांगितलें कीं, माझ्या अंगावर पासोडी घाला. घरच्या लोकांनीं वरून पासोडी घातली. या स्थितींतच या अध्यायाचीं पहिल्यापासून कित्येक महावाक्यें मला प्रकट झालीं. 'हे पासोडींत मुसकटून पडलेल्या'! असें ह्यांत परमेश्वरानें त्यांस संबोधिलें आहे म्हणून हें नांव झालें. यांत लोकांस इस्लामधर्माकडे आमंत्रण करणें, नमाज पढणें, 'तकबीर' ह्मणजे परमेश्वराचा गौरव करणें, वस्त्रें स्वच्छ राखणें, मूर्तींचा त्याग करणें, कोणाला कांहीं दिलें तर त्याचा बदला न मागणें आणि परमेश्वराच्या देणगीवर संतुष्ट राहणें वगैरे मुख्य मुख्य गोष्टींचा उपदेश आहे.

परम दयाळू (आणि) कृपाळू परमेश्वराच्या नांवानें (मी आरंभ करितों).

हे (पैगंबरा!) जो (प्रकटीकरणाच्या हैबतीनें) पासोडींत मुसकटून पडलेला आहेस त्या तूं ! १. उठ आणि (लोकांस ईश्वरीशिक्षेचें) भय घाल. २. आणि आपल्या पालनकर्त्याचा गौरव कर. ३. आणि आपलीं वस्त्रें खूप पाक साफ ठेव. ४. आणि गलिच्छपणा[1](म्हणजे मूर्ती)चा त्याग कर.५. आणि (संदेश पोहोंचविण्यास) मोठें (भारी) काम[2] समजून (लोकांवर) उपकार ठेवूं नकोस. ६. आणि (संदेश पोहोंचविण्यांत जीं विघ्नें येतील तीं) आपल्या पालनकर्त्या(ची मर्जी संपादण्या)साठीं (मुकाट्यानें) सहन कर. ७. मग जेव्हां करणा फुंकला जाईल तेव्हां, ८. तो दिवस फार

---

(१) येथें दिसण्यास स्वच्छपणा राखण्याची ताकीद आहे. पण कित्येक भाष्यकार ह्मणतात कीं, गलिच्छपणा किंवा घाण ह्मणजे अनेकेश्वरवाद, मूर्तीपूजा व निंद्य वर्तन हीं होत. त्यांनीं वस्त्रांचा अर्थ आपलें मन व आपलें स्वत्व असाहि घेतला आहे.

(२) पैगंबरींचे संदेश पोहोंचविणें हें मोठें काम आहे यांत संशय नाहीं. परंतु परमेश्वर या जागीं पैगंबरसाहेबांस नीतिचें शिक्षण देत आहे; कीं संदेश पोंचते करणें हें तुमचें कर्तव्य आहे; तुम्हीं त्यास मोठें भारी काम समजून लोकांवर त्याचे उपकार ठेवूं नका. अथवा हेंहि भाषांतर होईल कीं:—(कोणादर या हेतूनें) उपकार करूं नकोस कीं, (उपकाराहून) जास्त (बदला) इच्छावा.

कठीण दिवस होईल; ९. कीं तो नास्तिकांसाठीं (मुळींच) सुखाचा होणार नाहीं. १०. (हे पैगंबरा!)मला व मी ज्याला एकटाच (म्हणजे केवळ साधनरहित) पैदा केलें त्या(नालायका)स (आपापल्या स्थिती वर) राहूं दे; (मी त्याला पाहून घेईन). ११. आणि मी त्याला विपुल द्रव्य दिलें. १२. आणि (द्रव्याखेरीज) मुलगे (कीं जे लढण्या-मरण्यास त्याच्या संगतीं) हजर होत. १३. आणि हर तऱ्हेचीं (संसार–) साधनें मी त्याच्यासाठीं तयार केलीं. १४. यावरहि तो (ही अनाठायी) आशा बाळगून बसला आहे कीं मी (परलोकीं त्याला कांहीं) आणखीहि देईन. १५. पण हें तर मुळींच होणें नाहीं. (कारण,) तो आमच्या निशाण्यांचा विरोधी होता. १६. लवकरच मी त्याला सक्त[१] शिक्षेंत पीडीन. १७. (कारण, जेव्हां त्याला कुराणासंबंधीं विचारिलें गेलें तेव्हां) त्यानें (मनांत) विचार केला व अदमास बांधिला. १८. तर त्याला (परमेश्वराचा) मार असो! (पाहा तर!) त्यानें कसा अदमास बांधिला! १९.तदनंतर(पुन्हां)त्याला(परमेश्वराचा)मार असो! (पाहा तर!) त्यानें कसा अदमास बांधिला! २०.मग त्यानें(पुन्हां)विचार केला;व मग कपाळास अठ्या घातल्या व तोंड वाईट केलें; २२. नंतर पाठ-फिरवून चालता झाला व अभिमानांत[२] येऊन गेला; २३. व म्हणूं लागला कीं हें (कुराण) तर केवळ (एका प्रकारची) जादू होय कीं जी (प्राचीन लोकांपासून) चालत येत आहे; २४. हें (कुराण) तर केवळ (कोणा) माणसाचें म्हटलेलें होय. २५. तर लवकरच मी त्याला (नेऊन) नरकाग्नींत झोंकून देईन. २६. आणि (हे पैगंबरा!) तूं काय समजलास

---

(१) हदीसमध्यें आलें आहे कीं, नरकाग्निच्या इतर शिक्षांपैकीं एक शिक्षा ही होईल कीं नरकवाश्यांस 'सऊद' नांवाच्या एका पर्वतावर चढावें लागेल. सत्तर वर्षेंपर्यंत मोठ्या कष्टानें पर्वताचे शिखरावर चढतील व मग पुन्हां तेथून निस-रून खालीं येतील. मग पुन्हां चढतील व पुन्हां खालीं येतील. कित्येक भाष्य-कारांनीं या महावाक्याचा हाच अर्थ केला आहे कीं त्यांना 'सऊद' पर्वतावर चढण्यास भाग पाडिलें जाईल.

(२) हीं महावाक्यें वलीद बिन मुगीरा नांवाच्या एका नास्तिकासंबधानें कीं, जो कुराणासंबंधानें उद्धटपणानें बोलत होता, प्रकट झालीं आहेत.

कीं नरकाग्नि आहे तरी काय? २७. तो (फडशा केल्याशिवाय कांहींच) राखून ठेवणार नाहीं व (भस्म केल्याखेरीज) सोडणार नाहीं. २८. (आणि तो मनुष्याच्या) शरीरत्वचेस (मारून) होरपळून टाकील. २९. त्यावर एकोणीस (पाहरेकरी तैनातीस) होत. ३०. आणि आम्हीं नरकाग्नीचे पाहरेकरी (मनुष्यें नव्हे तर) देवदूतच बनविले आहेत. आणि त्यांची (एकोणिस)ही गणतीहि यासाठीं ठरविली आहे, कीं जे लोक (पुनरुत्थानास) नाकारितात त्यांची (या गोष्टींच्याद्वारें) परिक्षा व्हावी; (आणि) हें कीं ज्यांना पुस्तक दिलें गेलें आहे त्यांनीं (ऐकतांच पक्का) विश्वास धरावा. आणि जे मुसलमान होत त्यांचा विश्वास (या गोष्टींनीं) आणखी जास्तच व्हावा; आणि ज्यांना पुस्तक दिलें गेलें आहे ते व मुसलमान यांनीं (या गोष्टींत कोणा तऱ्हेची) शंका करूं नये; आणि ज्या लोकांच्या मनांत (दांभिकपणाचा) रोग आहे व जे (उघड-उघड) नास्तिक आहेत त्यांनीं (ऐकून) म्हणावें कीं असल्या गोष्टींचा दृष्टांत सांगण्यांत परमेश्वराचा काय उद्देश आहे ? (हे पैगंबरा!) असेंच (तर) परमेश्वर ज्याला इच्छितो त्याला आड मार्गीं भटकवितो आणि ज्याला इच्छितो त्याला सरळ मार्ग दाखवितो; आणि तुझ्या पालनकर्त्याच्या (सृष्टीच्या) लष्करांची स्थिति त्याच्याशिवाय कोणीच जाणीत नाहीं. आणि या गोष्टी मनुष्यास बोधें मात्र होत, (झालें). ३१.

(१) नास्तिकांस, एकोणीस देवदुतांचें ठरविणें ऐकून आश्चर्य झालें; कीं एकोणीसच कां ? पण वास्तविक पाहतां ह्या गोष्टी ईश्वरीगूढांपैकीं होत. यांत जास्त माथेफोड करणें व्यर्थ. कांहीं प्रयोजन असेल कीं त्याचें सेवकांस जाहीर करणें योग्य समजलें गेलें नसेल. पण ग्रंथधारी लोक म्हणजे यहुदी व ख्रिस्ती असल्या गोष्टी मान्य करण्यास कचरत नाहींत. कारण त्यांच्या पुस्तकांत अशा पुष्कळ गोष्टी आहेत कीं, ज्या ईश्वरी आदेश समजल्या जातात; व ते त्यांचा विश्वास ठेवितात. म्हणून मुसलमान ज्यांना आपल्या पैगंबराच्या बोलण्याचा विश्वास आहे ते कांकूं करतील तर ते दांभिक व नास्तिक होतील. ते सर्वच गुप्त गोष्टी जाणूं पाहतात ही त्यांची चूक होय.

(२) बोध ह्मणजे लोक नरकाग्नीचा अहवाल ऐकून बोध धरतील व देव दुतांच्या गणतींत शंका उपस्थित करून वितंडवाद करणार नाहींत.

खचितच, (आम्हांला) चंद्राची शपथ, ३२. व रात्रीची कीं जेव्हां ती मागें जाऊं लागत्ये, ३३. आणि सकाळची कीं जेव्हां ती फटफटीत उजाडते, ३४. कीं (पुनरुत्थानाच्या) मोठमोठ्या आपत्तीपैकीं हा (नरकाग्निहि आपल्या जागीं) एकच (आपत्ति) होय. ३५. (ही) माणसाच्या भिवविण्यास (पुरेशी) होय; ३६. (परंतु) तुमच्यांतून जो कोणी पुढें[1] जाऊं इच्छील अथवा मागें सरूं इच्छील त्यालाच मात्र. ३७. प्रत्येक जण आपल्या कर्मांच्या मोबदला गहाणें[2] होय. ३८. परंतु ज्यांचे कर्मपट त्यांच्या उजव्या हातांत दिले गेले असतील; ३९. (ते गहाणांतून सुटून स्वर्गाच्या) बागांत (असतील व पाप्यांसंबंधानें) एकमेकांस विचारीत जातील; ४०. (आणि खुद्द) पाप्यांसहि (विचारितील); ४१. कीं, कोणत्या वस्तूनें तुम्हांला नरकांत आणिलें ? ४२. ते म्हणतील कीं, आम्हीं नमाज पढणाऱ्यांपैकीं नव्हतों; ४३. आणि आम्हीं (कोणा)गरीबास खाऊंहि घालीत नव्हतों. ४४. आणि(धर्माच्या बाबतींत) जे लोक(निरर्थक)बकवाद करीत होते त्यांच्याबरोबर आम्हींहि बकवाद करीत होतों. ४५. आणि (याशिवाय) आम्हीं (मुळांत) निर्णयाच्या दिवसालाच पाखंड म्हणीत होतों;४६. येथपर्यंत कीं,(मेल्यावर डोळयांनीं पाहिलें तेव्हां) आम्हांस खात्री[3] आली.४७. तर(त्या वेळीं)शिफारस करणाऱ्यांची शिफारस त्यांना फायदा देणार नाहीं. ४८. (पण) आतां या लोकांस काय(होऊन गेलें) आहे कीं उपदेशाकडून ते (असें) तोंड फिरवितात; ४९ कीं, जणूं

(१) भावार्थ हा कीं त्याच्या मनांत गति असली पाहिजे. जो अगदींच स्थिर असेल व जागे वरून हालूं इच्छीत नाहीं; त्याला तर कुराण प्रकट होऊन न होऊन सारखेंच.

(२) भावार्थ हा कीं ज्याप्रमाणें कोणतीहि वस्तु रुपयांच्या ऐवजीं गहाण होत असते; कीं जोपर्यंत रुपये न फेडिले जातील तोपर्यंत ती सुटत नाहीं. त्याचप्रमाणें प्रत्येक मनुष्य आपल्या कर्माबद्दल गहाण होय. येथें कर्में ह्मणजे चांगलीं कर्में हीं सेवकांच्या जिम्में परमेश्वराचें कर्ज होय. जोंवर तीं न फेडिलीं जातील तोंवर सुटका होणें अशक्य होय.

(३) येथें मूळ शब्द 'यक़ीन' म्हणजे जें निश्चित आहे तें; खात्री म्हणजे मृत्यु जो निश्चयेंकरून येणारच येणार तो, असाहि अर्थ होतो.

ते रानटी गाढवच होत; ५०. (आणि) ते सिंहा(ला बुजून त्या)पासून पळताहेत.५१.किंबहुना यांच्यातून प्रत्येक मनुष्याला हीच हांव आहे कीं, त्याला उघडलेलीं (दिव्य) पुस्तकें[1] दिलीं जावींत; ५२. पण हें तर मुळींच होणें नाहीं. किंबहुना (गोष्ट ही होय कीं, हे लोक) परलोकासच भीत नाहींत.(म्हणूनच कुराण ऐकूं इच्छीत नाहींत.) ५३.तर,खबरदार! कुराण तर (नखशिखांत) उपदेश होय. ५४. तर जो इच्छील तो त्याचें मनन करील(व बोध घेईल).५५ आणि परमेश्वराच्या संकल्पावांचून तर(हे लोक) मनन करणार (व बोध घेणार) नाहींतच.तो(असा प्रतापशाली होय कीं) भ्यावयास[2] योग्य होय व (असा करुणामय होय कीं) क्षमा करण्यासहि योग्य होय ५६.

(१) इतर महावाक्यांकडे दृष्टि दिली तर याचे दोन अर्थ होऊं शकतात. एक तर हा कीं प्रत्येक जण पैगंबर बनूं पाहात होता; अगर हा कीं ते इच्छीत होते कीं प्रत्येकापाशीं आयतें लिहिलेलें पुस्तक आकाशांतून यावें.

(२) हाच अर्थ दुसरीकडे स्पष्ट शब्दांत आला आहे, 'निःसंशय तुझा पालनकर्ता शिक्षा देण्यांत कडक होय व तो क्षमाकर्ता (व) दयाळूहि होय.'

अध्याय ७५ वा.

सूरतुल्–क़ियामत.

हा अध्याय मक्का शहरीं प्रकट झाला. यांत ४० आयात–महावाक्यें आहेत. यांत कियामत म्हणजे पुनरुत्थानासंबंधानें विवेचन झालेलें आहे म्हणून हें नांव पडलें.

परम दयाळू (आणि) कृपाळू परमेश्वराचे नांवानें (मी आरंभ करितों)

मी पुनरुत्थानाच्या दिवसाची शपथ वाहतों आहेंना! १. आणि

(तशीच मनुष्याचें) मन[1] जें (त्याला वाईट कामांविषयीं) दोष देत असतें त्याची शपथ वाहतों आहेंना ! (कीं त्या दिवशीं सर्व लोक जिवंत केले जातील.) २. का मनुष्य (अशी) कल्पना करितो कीं, आम्हीं त्याच्या हाडांस (त्याच्या मरणोत्तर पुन्हां) केव्हांहि गोळा करूं शकणार नाहीं ? ३. होय ! (अवश्यच गोळा करूं. आणि) आम्हीं या गोष्टीस समर्थ आहों कीं, त्याचें पेर पेर (त्याच्या मूळच्या जागीं) दुरुस्त बसवून देऊं ४. किंबहुना, (गोष्ट ही होय कीं,) मनुष्य (यासाठीं पुनरुत्थानास मानीत नाहीं कीं तो) इच्छितो कीं पुढेंहि (निर्भयपणें) पाप करीत राहावें. ५. (आणि आक्षेपापरी तो) विचारितो कीं, बरें पुनरुत्थानाचा दिवस केव्हां होईल ? ६. तर जेव्हां (धास्तीमुळें) डोळे दिपून जातील; ७. व चंद्राला ग्रहण लागून जाईल, ८. आणि सूर्य व चंद्र (दोन्हीं) एकत्र गोळा केले जातील, ९. त्या दिवशीं मनुष्य बोलूं लागेल कीं (आतां) कोठें पळून जावें ? १०. पण (हे मानवा !) पळणें तर होऊं शकणार नाहीं ! (त्या दिवशीं) कोठें आश्रयच नाहीं. ११. (आणि) त्या दिवशीं, ठिकाणा (होईल तर) तुझ्या पालनकर्त्यापाशींच होईल. १२. त्या दिवशीं मनुष्यास जाणविलें जाईल कीं, कसलीं कर्मे त्यानें (अगोदरच पुढची सामुग्री म्हणून) पाठविलीं आहेत आणि कसलीं चिन्हें[2] (तो जगांत) मागें सोडून आला आहे. १३. एवढेंच नव्हे, तर मनुष्य

(१) मनुष्याचें मन सुरुवातींत खेळ करमणुकींत गुंतलेलें असतें व पुण्याकडे मुळींच वळत नाहीं. असल्या मनाला 'आम्मार:बिस्सुअ' म्हणजे वाईट कामांची प्रेरणा करणारें ह्मणतात. पुढें शुद्धीवर येऊन बरें वाईट त्याला कळूं लागतें व तें वाईटापासून पराण्ङमुख होतें व केव्हां केव्हां आपणच आपल्याला दोष देऊं लागतें; तेव्हां त्याला 'लव्वाम:' म्हणजे दोष देणारें म्हणतात. तदनंतर मनुष्य जेव्हां पूर्णपणें सुधरून जातो व मनापासून पुण्याकडे वळतो व पापापासून पळूं लागतो व दुःखहि सहन करितो; तेव्हां त्याला 'मुत्मइन्ना' म्हणजे समाधान पावलेलें मन म्हणतात.

(२) ह्या जगांतून गेल्या पश्चात कांहीं चांगलीं अथवा वाईट चिन्हें, मनुष्याची यादगिरी ह्मणून, राहतात; त्यांजकडे इषारा आहे. किंवा कोणतें काम वलकर वेळेवर केलें व कशांत उशीर लावला, हा अर्थहि कदाचित असेल.

स्वतः आपणच आपला पुरावा[1] होय. १४. व (मग पाहिजे तर) तो (आपल्याला निर्दोष ठरविण्यासाठीं कितीहि) निमित्त (कां) पुढें आणींना! १५. (हे पैगंबरा!) प्रकटीकरणा(च्या तोंडपाठ करण्या)साठीं, तें तुला लवकर पाठ होऊन जावें म्हणून आपली जीभ हालवीत जाऊं नकोस १६. (तुला) कुराण तोंडपाठ करून देणें व त्याचें वाचविणें हें आमचें काम आहे. १७. तर जेव्हां आम्हीं ('जिब्रील' दुताद्वारें) कुराण वाचून चुकूं, तेव्हां (त्यानंतर तूंहि) त्या (दुता)च्या वाचनाचें अनुकरण[2] करीत जा. १८. तदनंतर, त्याचें समजावून सांगणेंहि आमचेंच काम होय. १९. (सारांश तुला घाई न केली पाहिजे). परंतु तुम्हीं (मानवलोक कांहीं आहांच उतावळे; व म्हणूनच) इहलोक जो तूर्त (प्राप्त) आहे त्याला प्रीय ठेवितां; २० व परलोकाला सोडून बसतां. २१. त्या दिवशीं बहुतेक (लोकांचीं) तोंडें ताजीं टवटवीत (असून), २२. आपल्या पालनकर्त्याकडे (टकटकां) पहात असतील. २३. आणि त्या दिवशीं बहुतेक तोंडें फिकीं पडलेलीं असतील. २४. (कारण, ते) समजून असतील कीं त्यांच्यावर अशी सक्ती केली जाईल कीं जी (त्यांची) कंबर मोडून टाकील. २५. पाहा हो! जेव्हां (प्राण देहांतून खेंचून) गळ्यापर्यंत येऊन पोहोंचेल; २६. आणि (मरणोन्मुख मनुष्याची शुश्रूषा करणारे) ओरडूं लागतील कीं (अरे) कोणी मंत्र घालणारा आहे (कीं त्याला येऊन मंत्र घालील)? २७. आणि त्या (रोग्या)ला खात्री होऊन जाईल कीं (आतां) हा (जगांतून) वियोग (होण्याचा वेळ) आहे. २८. आणि (प्राणांतिक यातनेमुळें एका पायाची) पिंडरी (दुसऱ्या पायाच्या)

---

(१) भावार्थ हा कीं परमेश्वरानें मनुष्याचें मन असें बनविलें कीं तें बरें वाईटाचें तारतम्य करूं शकतें. तो जर वाईट कामास प्रवृत्त होतो तर ही त्याच्या इराद्याची कमजोरी होय; म्हणून तो दोषमुक्त होऊं शकत नाहीं. 'आपणच आपला पुरावा' होण्याचा अर्थ हा आहे. अथवा हा कीं त्याचीं अवयवें त्याच्या विरुद्ध साक्ष देतील; मग पाहिजे तर तो कितीहि निमित्त कां काढीना!

(२) म्हणजे ज्याप्रमाणें जिब्रील दूतानें तुम्हांस वाचून ऐकविलें आहे, त्याप्रमाणेंच तुम्हीं तें पुन्हां म्हणत जा.

पिंडरीशीं चिटकून (चिटकून) जाईल. २९. (हे मनुष्या! ही स्थिति जेव्हां येईल) त्या दिवशीं (तुझें) आपल्या पालनकर्त्याकडे प्रयाण होईल. ३० तर (प्रमादयुक्त माणसानें जिल्याजिवीं ईश्वरवाणीस) खरें जाणिलें नाहीं व त्यानें नमाजहि पढिली नाहीं. ३१. किंबहुना, त्यानें (त्याला उलट) पाखंड म्हटलें व (त्यापासून) तोंड फिरविलें. ३२. तदनंतर (उपदेशालयांतून उठून) ऐटत ऐटत आपल्या कुटुंबाकडे चालता झाला. ३३. (तर पुनरुत्थानाचे दिवशीं त्याला सांगितलें जाईल कीं हे मनुष्या!) तुला छीः होय! व मगहि (छीवर) छीः होय.! ३४ पुन्हां (हे मनुष्या!) तुला छीः होय! व मगहि (छीवर) छीः होय! ३५. कां मनुष्य (अशी) कल्पना करितो कीं त्याला (विचारपूस केल्याशिवाय) एरव्हींच सोडून दिलें जाईल? ३६. कां (प्रथमतः) तो वीर्याचा एक थेंब नव्हता कीं जो (स्त्रीच्या गर्भाशयांत) टाकिला गेला होता? ३७. तदनंतर तो रक्ताचा एक गोळा झाला; मग (परमेश्वरानें त्याला दुसऱ्याच आकृतीचा) बनविला व मग त्याचे जोडबंद बरोबर केले. ३८ (येथपर्यंत कीं) अखेर त्याचे दोन वर्ग केले, (म्हणजे) पुरुष व स्त्री. ३९. कां हा (परमेश्वर ज्यानें सर्व कांहीं केलें तो पुनरुत्थानांत) मेलेल्यांस जिवंत करण्यास समर्थ नव्हे? ४०.

---

(१) ही गोष्ट लक्षांत येण्यासारखी आहे कीं, जो परमेश्वर पाण्याच्या एका थेंबांतून मनुष्यासारखे सावयव व साकार प्राणी पैदा करितो त्याला कां एवढें सामर्थ्य नाहीं कीं, मेलेल्यांस पुनरुत्थानाचे दिवशीं जाब घेण्यासाठीं पुन्हां जिवंत करून उठवील? हा अध्याय वाचून 'सुब्हान रब्बियल् आला' म्हणजे माझा परात्पर पालनकर्ता परम पवित्र होय, असें म्हणण्याचा प्रघात आहे.

अध्याय ७६ वा.

सूरतु–दह्र्.

हा अध्याय मक्केंत प्रकट झाला. यांत ३१ आयात–महावाक्यें आहेत. याला 'सूरतु–दह्र्' म्हणतात; कारण यांत दह्र् म्हणजे काळ याचें विवेचन आलें आहे. याला दुसरें नांव 'सुरतुल्–इन्सान' आहे; कारण यांत सामान्यतः 'इन्सान' म्हणजे माणसाचा उल्लेख आला आहे. सारांश, कालांतरानें माणसाचें स्थित्यंतर कसें होतें हें यांत सांगितलें आहे.

परम दयाळू (आणि) कृपाळू परमेश्वराचे नांवानें (मी आरंभ करितों).

निःसंशय मनुष्यजातीवर (इतक्या मोठ्या प्रशस्त) काळांत एक असा वेळहि येऊन चुकला आहे कीं, तो वर्णनीय अशी कांहीं वस्तुच नव्हता. १. आम्हीं माणसाला मिश्र वीर्यबिंदूंतून[1] पैदा केलें; (व उद्देश हा होता) कीं त्या(च्या बऱ्या वाईटास) आम्हीं पडताळून पाहावें. म्हणूनच आम्हीं त्याला ऐकता[2] व पाहता (प्राणी) बनविला. २. (मग) आम्हीं त्याला (धर्माचा) मार्गहि दाखविला. (तर आतां दोन प्रकारचीं माणसें होत;) एक तर कृतज्ञ होत (म्हणजे मुसलमान) अथवा अनुपकारी (म्हणजे नास्तिक). ३. आम्हीं नास्तिकांसाठीं शृंखला व मानखोडे व (नरकाचा) धगधगीत अग्नि (ह्या वस्तु) तयार करून ठेविल्या आहेत. ४. निःसंशय (जे लोक) सदाचरणी (होत ते परलोकीं अशा

(१) वीर्यबिंदूला मिश्र यासाठीं म्हटलें कीं, तो स्त्रीपुरुष दोहोंच्या वीर्याच्या मिश्रणानें पैदा होतो. अगर वीर्यबिंदु हा सर्व शरीराच्या अवयवांचा अर्क असतो या मानानेंहि तो मिश्र होय; कारण वीर्यबिंदु जरी एक वस्तु आहे तरी खरोखरी ती प्रत्येक अवयवांच्या अर्कानें मिश्र झालेली असते.

(२) म्हणजे त्याच्या सन्मार्गदर्शनार्थ परमेश्वरानें जे कायदे घालून दिले आहेत ते ग्रहण करणें व त्याप्रमाणें आचरणें. याची पात्रता ऐकण्यानें व पाहण्यानें प्राप्त होते म्हणून 'ऐकता व पाहता' म्हटलें.

मद्याचे) पेले पीतील कीं, ज्यांत कापुरा(च्या पाण्या)चें मिश्रण असेल. ५. (आणि कापुराच्या पाण्याचा एक) झरा (होईल कीं,) त्याचें पाणी परमेश्वराचे (निवडक) सेवक पीतील (व जेथें पाहिजे तेथें) त्या(झऱ्या)ला वाहून नेतील. ६. (हे असे लोक होत कीं, जे आपले) नवस पुरे करतात आणि (पुनरुत्थानाच्या) त्या दिवसाला भितात कीं ज्याचा अपकार (सर्वत्र) पसरलेला असेल. ७. आणि परमेश्वराच्या प्रीतीसाठीं ते मोताद गोरगरीब व अनाथ बालक व बंदिवान् यांस अन्न खाऊं घालितात. ८. (आणि त्यांना बजावूनहि देतात कीं,) आम्हीं तर तुम्हांला केवळ परमेश्वरासाठींच खाऊं घालितों; आम्हीं तुम्हांपासून (कांहीं) मोबदला इच्छीत नाहीं व (कांहीं) उपकारहि नाहीं. ९. आम्हांला आपल्या पालनकर्त्याकडून त्या दिवसाची भीति वाटत आहे कीं जेव्हां लोक (दुःखामुळें) कपाळास अठ्या घालतील व तोंड वाईट करून घेतील. १० तर परमेश्वरानेंहि त्या दिवसाच्या अपकारांपासून त्यांना वांचवून घेतलें; आणि त्यांची (चेहऱ्याचा) तजेला व आनंद यांशीं गांठ घालून दिली. ११. आणि त्यांनीं (जगांत) जी सहनशीलता पत्करली होती तिचा मोबदला म्हणून त्यानें त्यांस (राहावयास) स्वर्ग आणि (नेसण्यास) रेशमी पोशाक दिला. १२. स्वर्गांत ते तक्तांवर टेंकून (बसलेले) असतील; (ऋतु असा बेताचा असेल कीं,) तेथें त्यांना (सूर्याची)उष्णता दिसून येणार नाहीं व (हिंवाळ्याचा) गारठाहि नाहीं. १३. आणि झाडांच्या सावल्या त्यांच्यावर झुकून पडतील; आणि त्यांचीं फळें(इतकीं)खालीं लोंबकळत आलेलीं असतील (कीं, ते जसें व जेव्हां पाहिजे तेव्हां तोडतील व खातील). १४. आणि त्यांच्यापुढून चांदीचीं पात्रें व आपखरे यांचा दौर चाललेला असेल; (आणि) ते (असे स्वच्छ व पारदर्शक) असतील कीं, (जणूं) त्या बाटल्या होत; १५. (आणि) बाटल्याहि (कांचेच्या नव्हेत तर) चांदीच्या, कीं, (देवदूतांनीं स्वर्गीयांच्या जरूरीच्या) प्रमाणांत त्या बेतानें बनविलेल्या असतील; १६. आणि (याशिवाय) तेथें त्यांना

(३) आम्हीं 'हुब्बेहि' यांतील सर्वनाम परमेश्वराकडे लाविलें आहे. कित्येक भाष्यकार अन्नाकडे लावितात; तेव्हां त्यांच्या मताप्रमाणें भाषांतर असें होईल:- कीं, खुद्द त्यांना अन्नाची अपेक्षा असतांहि ते मोताद गोरगरीब व अनाथ बालक व बंदीवान् यांस अन्न खाऊं घालितात.

(अशा मदाचे) पेलेहि पाजले जातील कीं, ज्यांत सुंठी(च्या पाण्या)चें मिश्रण असेल. १७. (आणि) स्वर्गांत (सुंठीच्या पाण्याचा एक) झरा असेल कीं, त्याचें नांव 'सल्सबील' होईल. १८. स्वर्गवाश्यांपाशीं (सेवे-साठीं) मुलें येत जात असतील कीं, तीं नेहमीं (मुलेंच) राहतील;(आणि तीं अशीं सुंदर असतील कीं, हे वाचक–श्रोत्या !) तूं त्यांना (चालतां फिरतां) पाहशील, तर तूं (अशी) कल्पना करशील कीं, (जणूं) तीं पस-रलेलीं मोत्येंच(होत). १९. आणि तूं जेव्हां स्वर्गा(च्या एकंदर स्थिती)ला पाहशील तेव्हां (तेथें) तुला हर तऱ्हेचें सुख व मोठी बादशाही(ची तयारी) दिसून येईल; २०. स्वर्गवाश्यांच्या अंगावर हिरव्या तलम रेशिमाचीं व किनखाबचीं वस्त्रें असतील; व त्यांना चांदीचीं कडीं लेवविलीं जातील; आणि त्यांचा पालनकर्ता त्यांना पवित्र (शुद्धिकारक)मद्य पाजवील. २१. (स्वर्गवाश्यांनो !) हा होय तुमचा मोबदला; आणि तुमचे (इहलौकिक) प्रयत्न (आज) मान्य झाले. २२. (हे पैगंबरा !) निःसंशय आम्हींच तुला (वेळोवेळीं) क्रमाक्रमानें कुराण प्रकट केलें आहे. २३. तर तूं आपल्या पालनकर्त्याच्या हुकमाची वाट पाहत दम धरून बैस; आणि लोकांतून कोणा पापी व कृतघ्न अशाच्या कह्यांत येऊं नकोस. २४. आणि सकाळीं व संध्याकाळीं आपल्या पालनकर्त्याचें नांव घेत जा. २५. आणि रात्रीच्या कांहीं भागांत परमेश्वरापुढें साष्टांग नमस्कार घालीत जा; आणि मोठ्या रात्रीं त्याची पवित्रता वर्णीत जा. २६. हे (अधर्मी लोक) तर तूर्त (प्राप्त आहे) अशी केवळ (दुनियाच) इच्छितात; आणि (पुनरुत्थानाच्या) भारी (बिकट) दिवसाला ते आपल्या पाठीमागें टाकून देत आहेत, (कीं, त्याच्यासाठीं कांहींच तयारी करीत नाहींत). २७. आम्हींच यांना पैदा केलें व आम्हींच यांचे जोडबंद मजबूत केले. आणि आम्हीं जेव्हां इच्छूं तेव्हां यांच्याबदलीं यांच्याच सारखीं (माणसें आणखी) आणून वसवूं. २८. ह्या गोष्टी उपदेश(पर) होत, तर जो इच्छील तो आपल्या पालनकर्त्याकडे (पोहोंचण्या)चा मार्ग पत्करील.२९. आणि परमेश्वराच्या संकल्पावांचून तुम्हीं लोक (कोणतीहि गोष्ट) इच्छूं शकत नाहीं. निःसंशय परमेश्वर परम ज्ञानी व सत्यसंकल्प होय. ३०. तो ज्याला इच्छितो त्याला आपल्या दयेंत घेतो. आणि शिरजोर लोकांसाठीं त्यानें दुःखकारक शिक्षा तयार करून ठेविली आहे. ३१.

अध्याय ७७ वा.

सूरतुल्-मुर्सलात.

हा अध्याय **मक्केंत** प्रकट झाला. यांत ५० आयात—महावाक्यें आहेत. याचें नांव 'मुर्सलात' म्हणजे पाठविलेलें किंवा चालविलेले (वायु) असें पडण्याचें कारण हें कीं, यांत सकृद्दर्शनीं चांगल्या दिसणाऱ्या गोष्टीचें पर्यवसान ती गोष्ट मर्यादेबाहेर गेल्यावर वाईटांत होतें यास प्रमाण आहे.

परम दयाळू (आणि) कृपाळू परमेश्वराचे नांवानें (मी आरंभ करितों.)

त्या (वाऱ्यां)ची शपथ कीं जे (प्रथमतः) साधारण वेगानें चालविले जातात; १. मग जोर धरून मोठ्या आवेशानें वाहतात, २. आणि (ढगांस उभारून चोहोंकडे) फैलावून देतात, ३. मग (त्यांस फाडून एकमेकांपासून) वेगळे करून टाकतात; ४. मग (सर्वांत विशेष हें कीं, लोकांच्या मनांत परमेश्वराचें) स्मरण घालतात; ५. कीं (येणेंकरून मुसलमानांस तारणाचें) निमित्त व्हावें व (नास्तिकांस) भिवविलें जावें. ६. (सारांश, आम्हांस वाऱ्यांची शपथ आहे) कीं, तुम्हां (लोकां)स जो (पुनरुत्थानाचा) वायदा केला जातो तो अवश्य घडून येईलच येईल. ७. म्हणजे जेव्हां तारे निस्तेज होतील, ८. आणि जेव्हां

(१) वायु किंवा हवा जीवनास अगत्याची आहे व ती पाऊसहि वर्षविते. अर्थात् ही परमेश्वराची एक कृपाच होय. परंतु ती जेव्हां मर्यादेहून जास्त वाहाते तेव्हां ती महा संकटासहि कारणीभूत होते. ह्याच हवेनें आदकुलाच्या लोकांस नष्ट करून टाकिलें होतें; आणि एरव्हींहि वादळानें बहुत नुकसान होत राहतें. तात्पर्य हें कीं, हवेंत दोन्ही गोष्टी होत. ती कधीं दयारूपी होते कीं परमेश्वर तिच्यायोगें आपल्या सेवकांच्या तारणाचें निमित्त घडवून आणितो आणि कधीं ती शिक्षा व दुःखरूपी असते कीं परमेश्वर तिच्याद्वारें आपल्या सेवकांस भिववित असतो.

आकाश फाटून जाईल, ९. आणि जेव्हां पर्वत पाखडले जातील, १०. आणि जेव्हां पैगंबर (आपापल्या जनतेच्या हिशेबासाठीं) नियमित वेळेवर हजर केले जातील; (तेव्हां समजा, कीं पुनरुत्थान घडून आलें). ११. (परंतु ह्या गोष्टी) कोणत्या दिवसासाठीं कालांतरावर टाकिल्या जातात? १२. (तर त्या भिजत पडल्या आहेत) फैसल्याच्या दिवसासाठीं. १३. आणि (हे पैगंबरा!) तुला काय समजलें कीं फैसल्याचा दिवस तो काय? १४. त्यादिवशीं (पुनरुत्थानास) पाखंड ह्मणणाऱ्यांस दुःख होय! १५. कां आम्हीं पूर्वींच्या (आज्ञाभंजक) लोकांचा नाश केला नाहीं? १६. मग (ह्याचप्रमाणें) आम्हीं या मागील (आज्ञाभंजक) लोकांसहि त्यांच्याच मागें मागें लावून देऊं. १७. अपराध्यांबरोबर आम्हीं असेंच करीत असतों. १८. (राहिलें पुनरुत्थान, तर) त्या दिवशीं पाखंड म्हणणाऱ्यांस दुःख होय! १९. (लोकांनों!) कां आम्हीं तुम्हांस तुच्छ पाण्यां(म्हणजे वीर्यां)तून पैदा केलें नाहीं? (कीं मुळांत तुम्हीं वीर्यबिंदु होतां); २०. मग आम्हीं त्याला एका नियमित काळपर्यंत एका सुरक्षित जागीं (म्हणजे स्त्रीच्या गर्भाशयांत) ठेविलें. २१–२२. मग आम्हीं (त्याचा एक) अंदाजा[१] ठरविला. तर (आह्मीं कसे) चांगले अंदाजा ठरविणारे आहोंत! २३. तर त्या दिवशीं (पुनरुत्थानास) पाखंड ह्मणणाऱ्यांस दुःख होय! २४. कां आम्हीं जमिनीला जित्यांस व मेलेल्यांस पुरी पडणारी बनविली नाहीं? (बनविली). २५–२६. आणि (याशिवाय) तींत उंच उंच अचल पर्वत रोंविले आणि तुम्हां लोकांस गोडें पाणी पाजिलें. २७. तर त्या दिवशीं (पुनरुत्थानास) पाखंड म्हणणाऱ्यांस दुःख होय! २८. (नास्तिकांस त्यादिवशीं हुकूम दिला जाईल कीं) ज्या(नरकाग्नी)स तुह्मीं पाखंड म्हणीत होता, (आतां) त्याच्याकडे चला. २९. (म्हणजे धुराच्या) सावलीकडे चला कीं जिचे तीन[२] भाग आहेत; ३०. (पण) त्या(च्या

(१) अंदाजा या शब्दांत जोडबंद, रूप, आकृति, आयुष्य, पापपुण्य, चरितार्थ वगैरे सर्व गोष्टी येऊन गेल्या.

(२) भाषांतरांत आम्हीं सावलीला धुराची सावली म्हटली आहे. ही गोष्ट आम्हीं कुराणाच्या २७व्या भागांतील 'सूरतुल्–वाकेअः' यांतून घेतली आहे. पाहा अध्याय ५६:४३–४४. सावलीच्या तीन शाखा किंवा फांका होण्याचा

सावलीं)त थंडक नाहीं आणि ती (अग्निच्या) ज्वालेपासून (बचावाच्या) कामाचीहि नाहीं. ३१. त्या सावलींतून मोठमोठ्या घरांसारखे अंगारे निघून पडतात. ३२. ते (अंगारे लांबून असे दिसून येतात कीं) जसे पिंवळया रंगाचे उंटच होत. ३२.(सारांश,) त्या दिवशीं (पुनरुत्थानास) पाखंड म्हणणाऱ्यांस दुःख होय ! ३३. हाच तो दिवस होईल कीं, (गुन्हेगार, हैबतीमुळें,) बोलूं शकणार नाहींत. ३४. आणि त्यांना परवानगीहि दिली जाणार नाहीं कीं, ते (कोणा तऱ्हेची) सबब पुढें करतील. ३५. तर त्या दिवशीं (पुनरुत्थानास) पाखंड म्हणणाऱ्यांस दुःख होय ! ३६. (त्यादिवशीं आम्हीं त्यांस बजावून सांगूं कीं) हाच फैसल्ल्याचा दिवस होय; (कीं) आम्हीं तुम्हांला व पूर्वींच्या लोकांना (कर्मांच्या जाबासाठीं) एकत्र गोळा केलें आहे. ३७. तर, तुम्हांला जर कोणी डाव येत असेल तर, मजवर (आपला) डाव चालवून पाहा. ३८. (तात्पर्य,) त्या दिवशीं (पुनरुत्थानास) पाखंड म्हण· णाऱ्यांस दुःख होय ! ३९. निःसंशय, (परमेश्वराला) भिऊन वागणारे (स्वर्गीय बागांच्या) सावल्या व झरे यांत, ४०. आणि त्यांना ज्यांची इच्छा होईल त्या प्रकारच्या मेव्यांत (चैन करीत) असतील. ४१. (आणि आम्हीं त्यांना परवानगी देऊं) कीं, (जगांत) तुम्हीं जसजशीं (चांगलीं) कर्में करून राहिलां आहां त्यांच्या मोबदला (आतां खूप) खा व प्या. (व तें तुमच्या) अंगीं लागो ! ४२. सुकृत्य करणाऱ्यांस आम्हीं असाच मोबदला देत असतों. ४३. (पण) त्यादिवशीं पाखंड म्हणणाऱ्यांस दुःख होय ! ४४. (सद्धर्मास नाकारणाऱ्यांनों ! तुम्हींहि जगांत) थोडे दिवस खाऊन (पीऊन) घ्या व (ऐहिक) सुख उपभोगा. (पण) तुम्हीं खरोखरच गुन्हेगार (व पाखंड म्हणणारे) आहां. ४५. (आणि) त्या दिवशीं(पुनरुत्थानास) पाखंड म्हणणाऱ्यांस दुःख होय !४७. आणि जेव्हां या लोकांस सांगितलें जातें कीं,(नमाजींत परमेश्वरापुढें)झुका; तर ते झुकत नाहींत. ४८. म्हणून त्या दिवशीं पाखंड म्हणणाऱ्यांस दुःख होय ! ४९. आतां ह्या (इतक्या बोधा व उपदेशा) नंतर (अशी आणखी) कोणती गोष्ट होय कीं, जिच्या योगें हे लोक विश्वास धरितील? ५०.

अर्थ हा कीं, सावली जेव्हां लांबवर सारखी मिळालेली नसते तेव्हां तींतून उन्ह किंवा ताप बाहेर येत असतो.

पवित्र कुराण.

भाग तिसावा.

अध्याय ७८ वा.

सूरतु–न्नब्अ.

हा अध्याय हजरत श्रीमन्मोहंमद–परमेश्वर त्यांस धन्यवाद व शांति देवो-ह्यांस मक्काशहरीं प्रकट झाला. ह्यांत ४० आयात म्हणजे महावाक्यें आहेत. हजरत पैगंबरसाहेब हे लोकांना कुराणांतून उपदेश करीत असतांना जेव्हां 'कियामत' म्हणजे पुनरुत्थानासंबंधानें उल्लेख करूं लागले तेव्हां नास्तिक लोक मेल्यावर फिरून उठणें हें, काय हो ! खरें आहे ? असे एकमेकांस प्रश्न करूं लागले. त्यांच्या प्रश्नास उत्तर म्हणून परमेश्वरानें त्या 'नब्अ' म्हणजे वृत्तांताचें यांत वर्णन केलें आहे. यावरून हें नांव झालें.

परम दयाळू (आणि) कृपाळू परमेश्वराच्या नांवानें (मी आरंभ करितों).

हे लोक एकमेकांस कशाविषयीं प्रश्न करतात ? १. (कां पुनरुत्थानाच्या) त्या महान् वृत्तांताविषयीं; २. कीं ज्याच्या संबंधानें हे भिन्न भिन्न (मतें बाळगीत) आहेत ? ३. (तर) [१]असो, लवकरच यांना (त्याची हकीकत) माहीत होऊन जाईल; ४. नंतर (आम्हीं पुन्हांहि सांगतों कीं,) हो होय, लवकरच यांना (त्याची हकीकत) माहीत होऊन जाईल. ५. (लोकांनो !) कां आम्हीं जमिनीला (तुमची) बिछाईत बनविली नाहीं ? ६ आणि पर्वतांस (जमिनीच्या) मेखा (बनविल्या नाहींत) ? ७. आणि (याशिवाय) आम्हींच तुम्हांला जोडपीं जोडपीं (म्हणजे स्त्रीपुरुष) पैदा केलें; ८. आणि आम्हींच तुमची निद्रा विश्रांती

(१) 'कल्ला' या शब्दाचा अर्थ आम्हीं 'असो व 'हो होय' असा केला आहे, हा शब्द येथें धमकीसाठीं वापरलेला आहे.

(-स्'कारणीभूत)बनविली;९ आणि आम्हींच रात्रीला आवरण(म्हणजे पडदा) बनविला; १०. आणि आम्हींच दिवसाला उपजीविका (म्हणजे तिच्या उद्योगाची वेळ) बनविली; ११. व आम्हींच तुमच्यावरतीं सात मजबूत (आकाशें) बनवून उभीं केलीं. १२. आणि आम्हींच (सूर्यरूपी) अति प्रकाशमान् दिवा बनविला; १३. व आम्हींच चेपून वर्षाव करणाऱ्या (ढगां)तून जोराचें पाणी पाडिलें; १४. कीं जेणेंकरून आम्हीं धान्य व (हर तऱ्हेची) वनस्पति (जमिनींतून) उपजवावी; १५. व तशाच दाट दाट (झाडांच्या) बागाहि. १६. निःसंशय फैसल्ल्याचा दिवस एक नियमित वेळ होय; १७. कीं, त्या दिवशीं करणा[1] फुंकिला जाईल, व तुम्हीं लोक घोळकेचे घोळके येऊन हजर व्हाल. १८. आणि आकाश फाटून (त्यांत) दरवाजेच दरवाजे होऊन जातील. १९. आणि पर्वत (आपल्या जागेवरून)चालविले जातील व धूळेंच[2] धूळ होऊन राहतील.२०. निःसंशय 'जहन्नम'-नरकाग्नि पाळतींतच लागून आहे; २१. (व तोच) शिरजोरांचें ठिकाण (होय); २२. कीं ते त्यांतच युगानुयुग (पडून) राहतील. २३. तेथें ते (कोणत्याहि तऱ्हेची) थंडाई चाखणार नाहींत आणि उकळी आलेलें गरम पाणी व पूं यांशिवाय त्यांना कांहीं पिण्यासहि मिळणार नाहीं.२४-२५.(हा त्यांच्या कर्मांचा),पुरापुरा मोबदला(होय.)२६. (कारण), हे लोक (परलोकींच्या)हिशेबास (मुळींच) भीत नव्हते; २७. आणि आमच्या महावाक्यांस मोठ्या धिटाईनें पाखंड म्हणीत होते. २८. आणि आम्हीं प्रत्येक वस्तु ('लौहे-महफूज') पुस्तकांत नोंदून ठेविली आहे (व त्यांतल्या त्यांतच यांचीं कर्मेंहि). २९. तर (आम्हीं या लोकांस फर्मावूं कीं आतां आपल्या कर्मांची) गोडी चाखा; आणि आम्हीं तर (दिवसें दिवस) तुम्हांसाठीं शिक्षाच वाढवीत जाऊं. ३०. निःसंशय जे लोक (परमेश्वराला) भिऊन वागतात त्यांस (परलोकीं मोठेंच) साफल्य (प्राप्त) होईल; ३१. (म्हणजे राहावयास) बागा व (खावयास) द्राक्षें, ३२. आणि (करमणुकीस) समानवयाच्या युवति, ३३. व

(१) 'सूर' याचा अर्थ कोशांत 'शिंग' लिहिलेला आहे. हें तोंडानें फुंकून वाजविलें जातें. आतां शिंगाच्या जागीं करणा, तुतारी व बिगल उपयोगांत आणतात. मुसलमानांत याची 'सूर' या शब्दानें प्रसिद्धि आहे.

(२) म्हणजे पर्वतांची अशी स्थिति होईल कीं, ते टक्कर खाऊन व आपल्या स्थानावरून हालून धूळच धूळ होऊन उडत फिरतील.

(प्यावयास पवित्र मद्याचे) ओतप्रोत भरलेले पेले; ३४. तेथें हे लोक (कोणाच्या तोंडून कोणाहि तऱ्हेची) निरर्थक गोष्ट ऐकणार नाहींत व खोटी तक्रारहि नाहीं. ३५. (हे पैगंबरा ! हें त्यांच्या कर्माचें) पुरेसें इनाम (होय कीं तें त्यांच्या कर्मांच्या) ऐवजीं तुझ्या पालनकर्त्याकडून (त्यांना मिळेल); ३६. कीं (तो) आकाशांचा व पृथ्वीचा व जितकी सृष्टि या दोहोंच्या दर्म्यान आहे त्या (सर्वां)चा परमदयाळू मालक होय; कीं (पुनरुत्थानाचे दिवशीं लोक दहशतीमुळें) त्याला संबोधून बोलण्याचीहि सत्ता बाळगूं शकणार नाहींत. ३७. त्या दिवशीं 'जिब्रील' व (इतर) दूत (त्याच्या हुजुरांत) रांगे रांगेनें उभे राहतील. ज्याला परम दयाळू (परमेश्वर) परवानगी देईल व तो बोलेलहि वाजवीच[1] त्याच्याशिवाय कोणाच्याच तोंडांतून शब्दहि निघणार नाहीं. ३८. हा, (तो) दिवस (होय कीं ज्याचें होणें)सत्य होय. तर ज्याची इच्छा असेल, त्यानें आपल्या पालनकर्त्यापाशीं (आपलें) ठिकाण[2] बनून ठेवावें. ३९. (लोकांनों !) आम्हीं तुम्हांस जवळच येणाऱ्या (पुनरुत्थानाच्या) शिक्षेचें भय दाखविलें आहे; कीं त्या दिवशीं माणसानें आपल्या हातांनीं जीं (कर्में पुढची सामुग्री म्हणून) पुढें पाठविलीं आहेत तीं तो प्रत्यक्ष पाहील आणि (त्या दिवशीं) नास्तिक असे उद्गार काढील कीं अरेरे ! मी माती[3] असतों तर बरें होतें ! ४०

---

(१) अरब मूर्तीपूजकांची अशी श्रद्धा बसलेली होती कीं, देवदूत ह्या परमेश्वराच्या मुली आहेत व पुनरुत्थानाच्या दिवशीं ते त्यांची शिफारस करतील. येथें त्यांचें खंडण आहे कीं, ते परमेश्वराच्या हुकमावांचून कोणाच्याहि शिफारसीसाठीं चकार शब्दहि काढणार नाहींत; आणि परवानगी झाल्यावरहि वाजवीच्च गोष्ट बोलतील; म्हणजे ते जो कोणी परमेश्वर एकच आहे असें मानील व शिफारसीस पात्र होईल त्याचीच्च शिफारस करतील.

(२) म्हणजे त्यानें अशीं कर्में करावीत कीं, ज्यामुळें त्याला परमेश्वरासमीप अभय व शांति प्राप्त होईल; व उत्तम ठिकाण मिळेल.

(३)ह्मणजे मातीप्रमाणें निर्जीव असतों व वाईट कर्में करण्याची मला शक्तिच नसती; कीं, त्यांचा दुष्परिणाम मला आज भोगावा लागत आहे. अथवा हें कीं मी माती असतों तर पुन्हां जिवंत करून उठविला गेलों नसतों व मला कोणा तऱ्हेची विचारपूसहि झाली नसती.

अध्याय ७९ वा.

सूरतु--न्नाजेआत.

हा अध्याय मक्केत प्रकट झाला. यांत ४६ महावाक्यें आहेत. ह्याचें नांव त्यांत आलेल्या नाजेआत या शब्दावरून पडलें.

परम दयाळू (आणि) कृपाळू परमेश्वराच्या नांवानें (मी आरंभ करितों.)

(नास्तिकांच्या देहांत कोन्या कोन्यांत शिरून) (त्यांचे प्राण सक्तीनें) खेंचून काढणाऱ्या (दूतां)ची शपथ; १. व जे (दूत विश्वासूंचे प्राण असे हळूंच काढतात कीं जणूं बंद) उघडून टाकतात त्या(दूतां)ची शपथ;२. आणि (आकाश व पृथ्वीच्या अंतरंगांत) पोहोंत पोहोंत फिरणाऱ्या (दूतां)ची शपथ; ३. मग (जो कांहीं वरून हुकूम होतो तो ऐकण्यास) सरसावून जातात; त्यांची, ४. व मग जसा हुकूम होतो (त्या प्रमाणें जगाची) व्यवस्था करितात त्यांची;(सारांश, आम्हांला या दूतांची शपथ, कीं पुनरुत्थानाचा दिवस अवश्य येईलच येईल); ५. कीं त्या दिवशीं जमीन थरथरा कांपेल;६, आणि एका भूकंपानंतर(दुसरा)भूकंप येईल;७. त्या दिवशीं (बहुतेक लोकांचीं) अंतःकरणें धडधडूं लागतील ८. (आणि दुःख व दहशतीमुळें) त्यांचे डोळे खालीं नमलेले असतील. ९. (पुनरुत्थानास नाकारणारे) म्हणतात कीं आम्हीं कां (मेल्या नंतर पुन्हां) उलट्या पायीं (जीवित्वाकडे) पालटले जाऊं ? १०. (आणि) कां (तेंहि अशा स्थितींत कीं) जेव्हां (कुजून गळून) आम्हीं पोकळ हाडें होऊन जाऊं? ११. ते ह्मणतात (काय) कीं असें झालें तर हें परतणें (फार) नुकसा(१)नकारक

(१) नुकसान हें कीं, पुन्हां जिवंत केलें जाणें कर्मांचा जाब देण्यासाठीं होईल व त्याच्या करितां आम्हीं कांहीं तयारी केली नाहीं. त्याचें हें बोलणें विनोदानें व नाकारणीमुळें आहे.

होय. १२. पण तें(पुनरुत्थान या लोकांस दुष्कर असेल! आम्हांपाशीं तर त्याची हकीकत) केवळ एवढीच होय(कीं)एक धमकी (दाखविली); १३. आणि एकदम (सर्व) लोक (पुनरुत्थानाच्या) मैदानांत येऊन हजर झालेच. १४. (हे पैगंबरा!)'मूसा'चा वृत्तांतहि तुला पोहोंचला आहे? १५. कीं जेव्हां त्याला 'तुवा'च्या पवित्र दऱ्यांत (ज्यांत 'तूर' पर्वत आलेला आहे त्यांत) त्याच्या पालनकर्त्यानें हाक मारून सांगितलें कीं, १६. (हे 'मूसा'!) 'फिरऔना'कडे जा; कीं, त्यानें फार डोकें उचललें आहे. १७. आणि (त्याला जाऊन) सांग कीं बरें, तुला याचीहि कांहीं काळजी आहे कीं तूं (नास्तिकपणाच्या गंधापासून) शुचिर्भूत व्हावेंस; १८. आणि मी तुला तुझ्या पालनकर्त्याकडचा मार्ग दाखवावा व तूं (त्याला) भ्यावेंस? १९. सारांश, 'मूसा'नें (जाऊन) त्याला (काठीचा) मोठा चमत्कार दाखविला २०. तेव्हां त्यानें (त्यास) पाखंडी म्हटलें व आज्ञाभंग केला. २१. नंतर तो (आपल्या जागीं) माघारा गेला व ('मूसा'च्या विरुद्ध) खटपट करूं लागला. २२. म्हणजे त्यानें (लोकांस) गोळा केलें व (त्यांच्यांत अशी) दवंडी पिटविली; २३. व (मोठ्यानें) म्हणाला कीं मी तुमचा (सर्वांत) वरिष्ठ पालनकर्ता आहें. २४. तर परमेश्वरानें त्याला इहलोक व परलोक या (दोहों)च्या शिक्षेंत पकडलें. २५. निःसंशय जो कोणी (परमेश्वराला) भितो त्याच्या साठीं ह्या(वृतांतां)त (मोठा) धडा होय. २६. (लोकांनों!) बरें, तुमचें (पुनरुत्थानांत पुन्हां) निर्मिणें कठीण आहे किंवा आकाशाचें (बनविणें)? कीं, तें परमेश्वरानें बनविलें. २७. त्याची उंची खूप उभारली व मग त्याला सारखें केलें. २८. आणि त्याची रात्र काळोखी बनविली व त्याचें ऊन्ह[१] काढलें; २९. आणि ह्याच्या उपरांत जमिनीला फैलाविलें. ३०. तींतूनच तिचें पाणी व तिचा चारा काढला; ३१. आणि पर्वतांस (तींत) रोंवून टाकिलें. ३२. (हें सर्व) तुमच्या व तुमच्या गुरांढोरांच्या सुखोपभोगासाठींच. ३३.

(१) रात्र व ऊन्ह हीं आकाशाकडे यासाठीं लाविलीं आहेत; कीं, दोन्हींहि सूर्यापासून उत्पन्न होतात. व सूर्य आकाशांत होय; व मूळहेतु, रात्र व दिवस होय.

तर जेव्हां (पुनरुत्थानाचा) महान् प्रसंग येऊन थडकेल; ३४. त्यादिवशीं माणसानें (जगांत) जें कांहीं केलें आहे तें त्याला आठवेल; ३५. आणि सर्व पाहणाऱ्यांच्या समोर नरकाग्नि बाहेर काढून ठेविला जाईल. ३६. तर (जगांत) ज्यानें शिरजोर केली; ३७. व इहलौकिक आयुष्यास (परलोकावर) पसंती दर्शविली; ३८. तर (त्याचें) ठिकाण केवळ नरकाग्निच होय. ३९. आणि जो कोणी आपल्या पालनकर्त्याच्या हुजूर (जाब देण्यास) उभे राहण्यापासून भ्याला व (आपल्या) मनोकामनेपासून आत्मसंयमन करीत राहिला; ४०. तर त्याचें ठिकाण केवळ स्वर्गच. ४१. (हे पैगंबरा ! हे लोक) तुला (पुनरुत्थानाच्या) घटकेसंबंधानें विचारितात कीं तिचें कोठें ठावठिकाणाहि आहे ? ४२. (तर हे पैगंबरा !) तूं तिची वेळ सांगण्याच्या[1] कसल्या भानगडींत पडला आहेस ? ४३. (तिची निश्चित वेळ) अखेर तुझ्या पालनकर्त्याकडेच[2] जाऊन ठरते. ४४. (राहिलास तूं, तर) जो कोणी पुनरुत्थानास भिईल त्याला तूं भय सुचविणारा आहेस एवढेंच. ४५. लोक ज्या दिवशीं पुनरुत्थानास पाहतील तेव्हां (त्यांना असें वाटेल कीं) जणूं ते (जगांत) एक सांज अथवा एक सकाळ मात्र राहिले. ४६.

(१) पैगंबर साहेबांस पुनरुत्थानाविषयीं लोक वारंवार विचारीत होते; म्हणून मानवस्वभावानुसार त्यांना एका प्रकारची तळमळ होत असेल कीं, मला माहित होईल तर मी त्यांना सांगेन. परमेश्वरानें जणाविलें कीं, ह्याचा तुह्मीं कधींच उलगडा करूं शकणार नाहींत ह्मणून तुह्मीं या भानगडींत पडूं नका.

(२) ह्मणजे ज्याला विचाराल तो 'परमेश्वर जाणें' असें म्हणून स्तब्ध राहील.

अध्याय ८०

सूरतु--अबस.

हा अध्याय **मक्का** शहरांत प्रकट झाला. ह्यांत ४२ महावाक्यें आहेत. एके दिवशीं हजरत **मोहंमद** पैगंबर साहेब–सल्लल्लाहो अलैहे व सल्लम–हे **कुरेश** कुलांतील श्रीमंत व कुलीन लोकांस इस्लाम-धर्मासंबंधानें निरुपण करण्यांत निमग्न होते; इतक्यांत **अबदुल्ला** बिन उम्मे–**मकतूम**–परमेश्वर त्यांशीं राजी होवो–हे येऊन त्या बैठकींत बसले. परंतु त्यांस दिसत नव्हतें म्हणून त्यांनीं कालपरिस्थितीचा विचार केला नाहीं व मध्यंतरींच धर्माविषयीं कांहीं प्रश्न पुसूं लागले. त्यांचें मध्येंच बोलत सुटणें हजरत पैगंबर साहेबांस न आवडून त्यांनीं त्यांच्याकडून तोंड फिरविलें. तेव्हां **अबदुल्ला** ह्यांस फार विषाद वाटून ते तेथून उठले; तोंच **जिब्रा**लिदूत हा अध्याय घेऊन आले. ह्या पश्चात जेव्हां जेव्हां हे अंध **अबदुल्ला** पैगंबर साहेबांकडे येत तेव्हां तेव्हां ते त्यांचें फार स्वागत करीत व त्यांस बसण्यासाठीं आपली चादर देत असत. यांना दोनदां **मदिनेचा** गवरनरहि नेमिलें होतें. या वृत्तांतावरून हेंहि सिद्ध होतें कीं कुराण हें ईश्वरप्रणीत आहे व पैगंबर साहेब त्याचें अनुकरण द्रेक स्थितींत तंतोतंत करीत होते. यांत आलेल्या 'अबस' या पहिल्या शब्दावरून हें नांव पडलें.

परम दयाळू (आणि) कृपाळू परमेश्वराचे नांवानें (मीं आरंभ करितों).

(पैगंबरानें) एवढ्यावरूनच कपाळास आठ्या घातल्या व तोंड फिरवून घेतलें, १, कीं (एक) आंधळा त्याच्यापाशीं आला. २. आणि (हे पैगंबरा!) तूं काय जाणोस, नवल नव्हे (कीं तुझ्या उपदेशानें) तो (नास्तिक्य सोडून) शुचिर्भूत होईल; ३. अगर बोध घेईल व बोध त्याला उपयुक्त होईल. ४. पण जो कोणी (धर्माकडून) बेपर्वाई करितो, ५. त्याच्याकडे तूं फार लक्ष पुरवितोस. ६. आणि वास्तविक पाहतां; तो न सुधारला तर तुजवर कांहीं (दोषहि) नाहीं. ७. आणि

जो कोणी तुजकडे धांव घेत येतो, ८. व तो (परमेश्वरालाहि) भितो; ९. तर तूं त्याजकडून दुर्लक्ष करितोस. १०. पाहाहो! कुराण तर (सर्वस्वीं) बोध होय. ११. तर ज्याची इच्छा असेल त्यानें त्याचें मनन करावें. १२. (तें आमच्या येथें 'लौहेमहफूज'च्या) सन्मान्य पानांत (लिहिलेलें) होय. १३. (व तीं) उंच[1] स्थळीं ठेवलेलीं (असून) पवित्र (होत), १४. (व तीं अशा) लिहिणाऱ्या(म्हणजे दुतां)च्या हातांत (असतात) १५. कीं जे सन्माननीय (व) सदाचारी होत. १६. माणसाला (परमेश्वराचा) मार (होय)! तो किती तरी अनुपकारी आहे! १७. (परमेश्वरानें) त्याला कोणत्या वस्तूंतून निर्मिलें? १८. (तर निर्मिलें) वीर्यबिंदूंतून,(कीं प्रथम) त्याला निर्मिलें व मग त्या(च्या प्रत्येक वस्तू)चा एक अंदाजा बांधिला. १९. तदनंतर (बऱ्यावाईटाचा) मार्ग त्याला सुलभ करून दिला. २०. नंतर (एका नियमित वेळे पर्यंत जिवंत ठेवून) त्याला मारून टाकिलें व मग त्याला (नेऊन) थडग्यांत दाखल केलें; २१. नंतर जेव्हां तो इच्छील तेव्हां त्याला (पुन्हां) उठवून उभा करील. २२. खरी गोष्ट तर ही होय कीं परमेश्वरानें माणसाला जो कांहीं हुकूम दिला तो त्यानें बजाविलाच नाहीं. २३. तर माणसाला पाहिजे कीं (आणखी नाहींतर) त्यानें आपल्या अन्नाकडेच पाहावें; २४. कीं आम्हींच वरून पाण्याचा वर्षाव केला; २५. नंतर आम्हींच (बियाला अशी शक्ति दिली कीं त्यानें) जमिनीला फाडिलें[2]. २६. व मग आम्हींच (एकाच) जमिनींत (सर्व कांहीं) उगविलें; (म्हणजे) धान्य, २७. व द्राक्षें व शाकभाजी, २८. आणि जैतून व खजूर. २९. आणि दाटदाट बागा. ३०. आणि फळफळा-

---

(१) उंच स्थळीं ठेवलेलें असणें याचा अर्थ हा कीं, कोणाचेहि हात तेथपर्यंत पोंहोंचणार नाहींत व तो ढवळाढवळहि करूं शकणार नाहीं. शिवाय आदर सन्मानामुळें त्याला उंच जागीं ठेविलें गेलें आहे,

(२) शब्दशः भाषांतर तर हें आहे कीं 'आम्हींच जमिनीला फाडिलें.' पण जमिनीच्या फाडण्याचे दोन प्रकार आहेत; एक तर जमीन नांगरणें व दुसरें बियाचें फुटणें. परंतु ज्याअर्थीं दोन्हीं कामें परमेश्वराचे हुकमानें होतात त्याअर्थीं परमेश्वरानें म्हटलें कीं आम्हींच फाडिलें.

वळ व चारा; ३१. (हीं सर्व) यासाठीं कीं, तुम्हांस व तुमच्या गुरा-ढोरांस फायदा पोहोंचावा; ३२. तर जेव्हां कानठळ्या बसून जातील असा (पुनरुत्थानाचा) मोठा नाद (सुरू) होईल; ३३. ज्या दिवशीं (आपापली अशी चिंता पडेल कीं,) मनुष्य, आपला भाऊ व आपली आई व आपला बाप व आपली (जन्माची) सोबतीण (म्हणजे बायको) व आपलीं मुलें यांजपासून सुद्धां पळेल ३४-३५-३६ त्या दिवशीं या (नातलगां)तून प्रत्येक मनुष्यास (आपापल्या सुटकेची) फिकीर लागली असेल कीं ती त्याला पुरेपुरशी होईल. ३७. कित्येक (लोकांचीं) तोंडें त्या दिवशीं चमकतीं; ३८. (व) हसतीं (व) आनंदित असतील ३९. आणि कित्येक (लोकांचीं) तोंडें त्या दिवशीं (अशीं)असतील कीं त्यांजवर धूळ (पडलेली) असेल; ४०. (आणखी) कालिमाहि त्यांजवर पसरलेला असेल. ४१. हेच (ते लोक) होत (कीं जे जगांत) नास्तिक व दुराचारी (होते). ४२.

अध्याय ८१ वा.

सूरतु–त्तकवीर.

हा अध्याय मक्केत प्रकट झाला. यांत २९ आयात वा महावाक्यें आहेत. पहिल्याच महावाक्यांत आलेल्या 'कुव्विरत' या शब्दाच्या क्रियापदाच्या रूपावरून हे नांव पडलें

परम दयाळू (आणि) कृपाळू परमेश्वराचे नांवानें (मीं आरंभ करितों).

ज्या वेळीं सूर्या(च्या प्रकाशपटला)स गुंडाळलें जाईल. १. व जेव्हां तारे झडून पडतील, २. आणि ज्या वेळां पर्वत (आपल्या जागेवरून)

चालविले जातील; ३. व जेव्हां दहा महिन्यांच्या गर्भिणी[1] सांढण्या मोकळ्या मोकळ्या फिरतील; (व कोणीहि त्यांचा राखणदार नसेल;) ४. आणि ज्या वेळीं रानटी[2] जनावरें (भयानें वस्त्यांत) येऊन भरतील; ५- व जेव्हां समुद्रांस[3] ऊत येऊन ते एक होऊन जातील, ६ आणि ज्या वेळीं आत्मे (आपापल्या शरीराशीं) जोडिले जातील; ७ व जेव्हां जिवंत पुरून टाकलेल्या मुलीस विचारिलें जाईल, ८. कीं तिला कोणत्या अपराधाबद्दल ठार[4] केलें गेलें? ९ आणि ज्या वेळीं (लोकांचे) कर्मपट उघडले जातील; १०. व जेव्हां आकाशाचें कातडें[5] काढिलें जाईल. ११. आणि ज्या वेळीं नरकाग्नि धगधगाविला जाईल; १२. आणि जेव्हां स्वर्ग जवळ आणिला जाईल; १३. (त्यावेळीं) प्रत्येक जीवाला, त्यानें जें कांहीं (पुढच्या सामुग्रीदाखल) आणून हजर केलें आहे तें (प्रत्यक्ष) कळून येईल. १४. तर मला अशा(नक्षत्रां)ची शपथ कीं, जीं (एका दिशेस) चालतां चालतां उलटून मागें हटूं लागतात; १५. व जीं नीट

---

(१) अरब लोक दहा महिन्यांच्या गार्भिणी सांढण्यास फार प्रीय राखतात. कारण त्यांच्या व्याण्याची वेळ जवळ आलेली असते; तर त्यांस बच्चा होईल व आपणास दूध मिळेल अशी त्यांना लालुच असते.

(२) रानटी जनावरें जेव्हां भयभीत होतात तेव्हां ते वस्त्यांत येऊन आश्रय घेतात. अशीच स्थिति पुनरुत्थानाच्या दिवशींहि होईल.

(३) ह्मणजे ज्यावेळीं पुनरुत्थानाचा धरणीकंप होईल त्यावेळीं पर्वत तुकडे तुकडे होऊन पडून जातील व समुद्राच्या पाण्यास ऊत येऊन तें कोणीहिकडे वाहून जाईल व जमिनींत कोठें उच्चनीच नसल्यामुळें सारखी होऊन जाईल व पाणीहि एक होऊन जाईल.

(४) अरब लोक मुलींची हत्या करीत होते. जगांतील मुकदम्याच्या धोरणा प्रमाणें या मुकदम्यासहि आरंभ होईल; कीं प्रथम खून झालेली मुलगी जी वादीण आहे तिची जबानी घेतली जाईल. येथें इतकेंच विवेचन आहे.

(५) आकाशाचें कातडें काढणें म्हणजे आकाश जें हल्लीं नीळसर दिसतें त्यांत पुनरुत्थानाचे दिवशीं भगदाड पडून जशी कातडें काढलेली बकरी लाल लाल दिसते तसाच त्याच्या आंतून लाल लाल रंग दिसून येईल.

जातां जातां (डोळ्यापुढून) लपून[1] जातात; १६. आणि रात्रीची शपथ कीं, जेव्हां ती काळोखी होत जाते; १७. आणि सकाळची शपथ कीं, जेव्हां ती फटफटीत होते. (सारांश, मला या सर्व वस्तूंची शपथ आहे); १८. कीं, हें (कुराण) सन्माननीय दूता(म्हणजे 'जिब्रील')नें पोहोंचविलेला निरोप होय; १९. (व तो प्रकटीकरणाचें भारी ओझें उचलण्याची) ताकद बाळगितो, (आणि) महासिंहासनाधीश(परमेश्वरा)समीप त्याचा मोठा दर्जा होय; २०. (व) तेथें तो (दूतांचा) सरदार (व) प्रामाणिक होय. २१. आणि (हे 'मक्के'च्या लोकांनों!) तुमचा सोबती ('मोहंमद,' कांहीं) वेडा नव्हे. २२. आणि निःसंशय त्यानें 'जिब्रील'ला (आकाशाच्या) निरभ्र क्षितिजावर पाहिलेंहि आहे. २३. आणि तो गैबी गोष्टींवर लोभ[2] करणाराहि नव्हे. २४. व हें (कुराण) बहिष्कृत केलेल्या सैतानांच्या[3] (रचिलेल्या) गोष्टीहि नव्हेत. २५. मग तुम्हीं (लोक) कोठें (बहकले) जात आहां? २६. हें कुराण तर सकल जगांच्या लोकांसाठीं उपदेशच (उपदेश) होय; २७. (पण) तुमच्यांतून जो कोणी सरळ राहूं इच्छील त्यालाच (उपयोगी होय). २८. आणि परमेश्वर जो सकल जगांचा पालनकर्ता त्यानें इच्छिल्याशिवाय तुम्हीं कांहींच इच्छूं शकत नाहींत.[4] २९.

---

(१) हा वृत्तांत खगोलशास्त्रासंबंधानें आहे कीं, शनि, बृहस्पति, मंगळ, शुक्र व बुध हीं पांच नक्षत्रें अशीं आहेत कीं, चालतां चालतां उलटून मागें हटूं लागतात व देखतां देखतां लपून जातात. मागें हटणें व लपून जाणें या फार विलक्षण गोष्टी होत.

(२) हजरत पैगंबरसाहेबांस प्रकटीकरणद्वारें जें कांहीं कळविलें जात होतें तें ते जशाचें तसेंच सर्वांस पोहोंचवीत असतात.

(३) येथें पैगंबरीस न मानणाऱ्यांच्या कल्पनेचें खंडन करण्याचा हेतु दिसतो. कारण ते लोक ह्मणत होते कीं, पैगंबर हे ज्योतिषि किंवा मांत्रिक आहेत व त्यांनीं जिन्न–दैवतांस वश करून घेतलें आहे व ते गैबी बातम्या यांना येऊन सांगतात.

(४) मनुष्य जें योजितो तें नेहमींच होत नसतें. कारण, सर्व इच्छा परम समर्थ परमेश्वराच्या सर्वांकुश इच्छेच्या अंकित आहेत. शिवाय कधीं कधीं जें कांहीं होतें तें त्याच्याच इच्छेनुरूप होत असतें. त्याची इच्छा व संकल्पावांचून कांहींच शक्य नाहीं.

अध्याय ८२ वा.

सूरतुल्-इन्फितार.

हा अध्याय मक्का शहरीं प्रकट झाला. यांत १९ महावाक्यें आहेत. पहिल्या महावाक्यांत आलेल्या 'इन्फितार' या क्रियापदाच्या रूपावरून हें नांव झालें.

परम दयाळू (आणि) कृपाळू परमेश्वराचे नांवानें (मी आरंभ करितों)

जेव्हां आकाश फाटून जाईल; १. व जेव्हां तारे झडून पडतील. २. व जेव्हां समुद्रास (त्याच्या मूळजागेवरून उचलून दुसरीकडेस)

---

(१) पुनरुत्थानाचें येणें कुराणांत अनेक चिन्हांनीं प्रदर्शित केलें गेलें आहे. उदाहरणार्थः—प्रचंड भूकंप, पर्वतांचें उडत उडत फिरणें व टक्कर खाऊन चकनाचूर होणें, समुद्रांचें व नद्यांचें ऊतू जाऊन आपल्या मर्यादेबाहेर वाहूं लागणें, तारे झडून पडणें, चंद्र व सूर्याचें निस्तेज व मंद पडणें वगैरे, वगैरे. आधुनिक काळीं ज्योतिर्विद्येनें फारच प्रगति केली आहे व मोठमोठया लांबच्या पल्ल्याच्या दुर्बिणी निघाल्या आहेत कीं, जेणें करून हजारों कोसांच्या अंतरावरील वस्तु जणूं जवळच ठेवलेल्या आहेत अशा दिसून येतात. तर आधुनिक शोधाचा परिणाम हा होय कीं, आकाशमंडळांतील सर्व ग्रह मोठमोठे गोळे आहेत आणि घागरीपुढें मोहरीचा दाणा तशी त्यांतील एका ग्रहापुढें पृथ्वी आहे. शिवाय अशीहि कल्पना आहे कीं पृथ्वीच्या प्रमाणें तेथेंहि वस्ती आहे. परमेश्वरानें सर्व ग्रहांत आकर्षण शक्ति ठेविली आहे; म्हणून ते सर्व आपआपल्या कक्षेंत फिरत राहतात. या गोष्टी जेव्हां पुनरुत्थानाच्या चिन्हांशीं मिळवून पाहिल्या जातात तेव्हां असें दिसून येतें कीं, परमेश्वर ही आकर्षण शक्ति हरण करून किंवा दुसऱ्या कोणा रीतीनें ही सर्व व्यवस्था उलट पालट करून टाकील व हे सर्व एकमेकांशीं टक्कर खातील व अशी प्रचंड आपत्ति उद्भवेल कीं, कोणाहि मनुष्यास तिची कल्पनाहि येणार नाहीं. या वृत्तांतापुढें आगगाडीची कांहींच हकीकत नाहीं. परंतु जेव्हां तिची टक्कर होते तेव्हां सांगतां येत नाहीं अशी आपत्ति कोसळते. पुनरुत्थानाचे वृत्तांतांत एक वृत्तांत हाहि होय कीं, नद्या व समुद्र आपले पाट सोडून देतील; कां तर त्यांत पर्वताचे तुकडे येऊन

वाहविलें जाईल; ३. आणि जेव्हां थडगीं उखडून टाकिलीं जातील; ४. (तेव्हां) प्रत्येक जीवाला त्यानें जें कांहीं (पारलौकिक सामुग्रीदाखल) पुढें पाठविलें आहे व जें कांहीं (जगांत) मागें सोडिलें[2] आहे तें (प्रत्यक्ष) कळून येईल. ५ हे मानवा! तुला कोणत्या वस्तूनें आपल्या उदार पालनकर्त्याचे सेवेंत उद्धट केलें? ६. कीं, त्यानें तुला बनविलें व (बनविलेंहि तर) फार परिपूर्ण बनविलें आणि तुझीं अवयवें बेताचीं ठेविलीं. ७. (मग) ज्या कोणा आकृतींत इच्छिलें तींत तुझी (म्हणजे तुझ्या अवयवांची) जोडणी केली. ८. तथापि, गोष्ट ही होय कीं, तुम्हीं (मानव लोक) निर्णया(च्या दिवसा)स पाखंड म्हणतां. ९. व खरें पाहतां, तुम्हांवर (आमचे) चौकीदार (तैनातीस) होत; १०. म्हणजे 'किरामन्कातिबीन'[3] हे दूत. ११. जें कांहींहि तुम्हीं करितां तें त्यांस माहीत होत राहतें. १२. निःसंशय, सदाचरणी (लोक) अवश्य सुखलोकांत असतील; १३. व निःसंशय, दुराचरणी (लोक) अर्थात् नरकाग्नींत असतील. १४. (आणि) निर्णयाचे दिवशीं (म्हणजे पुनरुत्थानांत) त्या(नरकाग्नीं)त दाखल होतील. १५. व ते त्यापासून गैरहाजीर होऊं शकणार नाहींत. १६. आणि (हे पैगंबरा!) तूं काय समजलास कीं, निर्णयाचा दिवस तो काय? १७. नंतरहि (मी तुला पुन्हां विचारितों कीं,) तूं काय समजलास कीं निर्णयाचा दिवस तो काय? १८. (हा तो दिवस असेल कीं,) ज्या दिवशीं कोणीहि मनुष्य कोणा मनुष्यासाठीं कसलीच सत्ता बाळगिणार नाहीं; आणि अधिकार त्या दिवशीं परमेश्वराचाच असेल. १९.

भरतील अथवा टक्करीमुळें पाणी उसळून चोहोंकडे वाहूं लागेल. सारांश, मोठीच आपत्ति होईल. याचा तपशील परमेश्वरालाच माहीत आहे.

(१) थडग्यांच्या उखडून जाण्याचा अर्थ हा कीं, त्यांतील मढीं त्यांतून निघून उभीं राहतील.

(२) एक अर्थ हाहि होऊं शकतो कीं, परमेश्वरानें सांगितलेलें काम करणें किंवा त्यांत टाळाटाळ करणें.

(३) 'किरामन् कातिबीन' याचा मूळ अर्थ सन्माननीय लिहिणारे; म्हणजे माणसांच्या बऱ्यावाईट कर्मांच्या नोंदून ठेवण्यासाठीं जे दोन दूत तैनातीस आहेत ते.हें त्यांचें विशेषण होतें पण आतां त्यांचें नांव पडलें आहे.म्हणून 'किरामन् कातिबीन' शब्द तसाच ठेवून ह्या शब्दाचें आह्मीं येथें भाषांतर दिलें आहे.

अध्याय ८३ वा.

सूरतु–त्तत्फीफ.

हा अध्याय हजरत पैगंबर साहेब यांस मक्का सोडून मदिनेकडे जात असतांना वाटेंत प्रकट झाला. कारण कीं, मदिनेकर त्या काळीं मापातोलांत लबाडी करीत असत. यांत ३६ महावाक्यें आहेत. 'मुतफ्फेफीन' म्हणजे मापातोलांत कमी करणारे, याच्या क्रियापदाच्या रूपावरून 'सूरतु–त्तत्फीफ' हें नांव दिलें गेलें आहे.

परम दयाळू (आणि) कृपाळू परमेश्वराच्या नांवानें (मी आरंभ करितों).

(मापातोलांत) कमी देणारांस (फारच) दुःख होय; १. कीं, लोकांपासून जेव्हां ते मापून घेतात तेव्हां ते पुरें पुरें घेतात; २. आणि जेव्हां ते त्यांना मापून किंवा तोलून देतात, तेव्हां ते कमी देतात. ३. कां यांना या गोष्टीची कल्पना नाहीं कीं, (पुनरुत्थानाचे) महा दिवशीं हे उठवून उभे केले जातील ? ४–५. (व) त्या दिवशीं लोक सकल जगांच्या पालनकर्त्यासमक्ष (कर्मांच्या जाबासाठीं) उभे राहतील ? ६. पाहाहो ! दुराचारी लोकांचे कर्मलेख कैद्यांच्या रजिष्टरांत[1] (नोंदलेले) होत. ७. आणि (हे पैगंबरा !) तूं काय समजलास कीं, कैद्यांचें रजिष्टर तें काय ? ८. (तें एक) पुस्तक होय कीं (वरचेवर) लिहिलें जात असतें. ९, त्या दिवशीं पाखंड म्हणणाऱ्यांस दुःख होय; १०. कीं ते निर्णयाच्या दिवसाला पाखंड जाणतात. ११. आणि (भक्ति–)मर्यादेचे उल्लंघन करणारा (व) पापिष्ट अशा(इसमा)शिवाय (दुसरा) कोणीच त्यास पाखंड जाणीत नाहीं; १२. कीं जेव्हां त्याला आमचीं महावाक्यें वाचून ऐकविलीं जातात तेव्हां तो म्हणतो कीं, (ह्या) पूर्वींच्या लोकांच्या

(१) रजिष्टर इंग्रजी शब्द आहे. परंतु या देशांत ज्यांना ज्यांना ह्मणून कचेऱ्यांशीं कांहीं संबंध आहे, ते सर्व त्यास जाणतात व समजतात ह्मणून आम्हीं भाषांतरांत रजिष्टर शब्द वापरला आहे.

भाकडकथा होत. १३. (भाकडकथा) नव्हेत; किंबहुना (गोष्ट ही होय कीं) यांच्या अंतःकरणांवर यांनीं जीं (वाईट) कर्में केलीं आहेत त्यांचाच जंग बसून गेला आहे. १४. पाहाहो ! हेच (लोक होत कीं, जे) त्या दिवशीं आपल्या पालनकर्त्यापासून आवरणांत ठेविले जातील; १५. मग हे लोक अवश्य नरकांत दाखल होतील. १६. नंतर (त्यांना) बजाविलें जाईल कीं, हीच तर ती (वस्तु) होय कीं जिला तुम्हीं (जगांत) पाखंड समजत होतां. १७. पाहाहो ! सदाचरणी लोकांचे कर्मलेख उच्चपदाच्या लोकांच्या रजिष्टरांत (नोंदलेले) होत. १८. आणि (हे पैगंबरा !) तूं काय समजलास कीं, उच्च पदाच्या लोकांचें रजिष्टर तें काय ? १९. (तें एक) पुस्तक होय कीं, (वरचेवर) लिहिलें जात असतें. २०. (आणि) जवळ केलेले (दूत) त्यावर तैनातीस असतात. २१. निःसंशय सदाचरणी (लोक पुनरुत्थानाचे दिवशीं मोठ्या) सुखांत असतील. २२. ते तक्तांवर (बसून स्वर्गाची मौज) पाहत असतील. २३. (हे वाचक–श्रोत्या !) तूं (त्यांना पाहशील तर) आनंदाची टवटवी त्यांच्या चेहऱ्यावरून (साफ) ओळखून घेशील. २४. त्यांना मोहोरबंद शुद्ध मद्य पाजलें जाईल. २५. कीं ज्या(च्या बाटली)ची मोहोर कस्तुरीची असेल. आणि ईर्षा बाळगणारांस पाहिजे कीं, त्यांनीं ह्याचीच ईर्षा बाळगावी. २६. आणि त्या (मद्यां)त 'तस्नीम'(च्या पाण्या)चें मिश्रण असेल. २७. ('तस्नीम,' स्वर्गाचा एक) झरा (होय कीं) ज्यांतून (मुख्यत्वें करून ईश्वरी) सान्निध्य प्राप्त झालेले (लोक) पीतील. २८. निःसंशय पापी लोक (जगांत) विश्वासूंस हंसत होते. २९. आणि जेव्हां ते त्यांच्या जवळून जात येत तेव्हां ते त्यांना डोळे मिचकावीत. ३०. आणि जेव्हां (मुसलमानांपासून) निघून आपल्या घरांदारांकडे जात, तेव्हां परतून(यांच्या संबंधानेंच)ते अभद्र गोष्टी करीत. ३१. आणि जेव्हां ते यांना पाहात असत तेव्हां ते (बिनधडक) बोलत सुटत कीं, अर्थात् हेच ते बहकलेले (लोक) होत. ३२. व वास्तविक पाहतां, यांना मुसलमानांवर रक्षक म्हणून पाठविलें गेलें नाहीं. ३३. तर आज (परलोकीं) मुसलमान नास्तिकांवर हंसतील; ३४. (आणि) तक्तांवर (बसून स्वर्गाची मौज) पाहत असतील. ३५. (आतां तर) नास्तिक जीं कृत्यें करीत होते त्यांचा मोबदला त्यांना मिळाला ना ? ३६.

अध्याय ८४ वा.

सूरतुल्–इन्शिक़ाक़.

हा अध्याय मक्केंत प्रकट झाला. यांत २५ आयात–महावाक्यें आहेत. पहिल्या वाक्यांत आलेल्या 'इन्शिक्कत' शब्दाच्या 'इन्शिकाक' या क्रियापदाच्या रूपावरून हें नांव पडलें.

परम दयाळू (आणि) कृपाळू परमेश्वराचे नांवानें (मी आरंभ करितों).

जेव्हां आकाश (ईश्वराज्ञेनें) फाटून जाईल; १. आणि आपल्या पालनकर्त्याची (ही) आज्ञा बजावील; व (कां बजावूं नये ? कीं हें) त्याचें कर्तव्य होय. २. आणि जेव्हां (ईश्वराज्ञेनें) जमीन (त्यावरील उच्चनीच प्रदेश सारखे करून बिछायतीप्रमाणें) ताणिली जाईल; ३. आणि (खजीने व मढीं) जीं (कांहींहि) तींत असतील तीं (सर्व) ती बाहेर टाकून देईल व रिती होऊन जाईल; ४. आणि आपल्या पालनकर्त्याच्या (ह्या) आज्ञा बजावील व (कां बजावूं नये ? कीं हें) तिचें कर्तव्य होय. (ह्या गोष्टी जेव्हां घडून येतील तेव्हां पक्कें जाण कीं पुनरुत्थान आलें). ५. हे मानवा ! तूं काबाडकष्ट करीत (असेंच) राबत राबत आपल्या पालनकर्त्याकडे चालला जात आहेस; मग (एका ना एका दिवशीं) तूं त्याला जाऊन भेटशील. ६. तर (त्या दिवशीं) ज्याला त्याचा (कर्म–) लेख त्याच्या उजव्या हातांत दिला जाईल; ७. त्याचा सोपासा हिशोब घेतला जाईल; ८. व तो (हिशेबांतून मुक्त होऊन) हर्षभरित आपल्या कुटुंबाकडे परत येईल. ९. आणि ज्याला त्याचा (कर्म–) लेख त्याच्या पाठीमागून दिला जाईल; १०. तो मृत्यूची प्रार्थना करील. ११. व नरकाग्नींत जाऊन दाखल होईल. १२. हा (तो मनुष्य होय कीं जो) आपल्या बायकां(पोरांबरोबर जगां)त मग्न

(राहात) होता; १३. तो ही कल्पना करीत होता कीं त्याच्या (प्रस्तुत) स्थितींत कोणाहि प्रकारचें स्थित्यंतर होणार नाहीं. १४. (पण स्थित्यंतर तर) व्हावयाचें होतें; (व तें झालें). त्याचा पालनकर्ता त्याला (दुष्कर्में करितांना) पाहात होता. १५. तर मला संधिप्रकाशाची[1] शपथ; १६. व रात्रीची व ज्यांवर ती आच्छादिते त्यांची; १७. आणि चंद्राची कीं जेव्हां तो परिपूर्ण होतो; १८. कीं तुम्हीं लोक (अशाच प्रकारें) एका दर्जावरून दुसऱ्या दर्जावर[2] चढत जाल. १९. तर या(नास्तिकां)स काय(झालें)आहे कीं ते विश्वास धरीत नाहींत? २०. आणि जेव्हां यांच्यासमक्ष कुराण वाचिलें जातें तेव्हां ते (परमेश्वरापुढें) साष्टांग नमस्कार घालीत नाहींत? २१. किंबहुना, (हे) नास्तिक लोक (उलट त्यास) पाखंड ह्मणतात. २२. आणि जसजसे विचार (हे लोक आपल्या) मनांत बाळगितात ते परमेश्वरास पक्के माहीत आहेत. २३. तर (हे पैगंबरा!) यांना दुःखकारक शिक्षेचें शुभवर्तमान ऐकवून टाक. २४. पण (होय), ज्या लोकांनीं विश्वास धरिला व चांगलीं कामेंहि केलीं त्यांच्यासाठीं अपरंपार मोबदला होय. २५.

---

(१) सूर्यास्तानंतर आकाशावर जी लाली दिसून येते तिला अरबी भाषेंत 'शफक़्' म्हणजे संधिप्रकाश असें ह्मणतात.

(२) ह्मणजे मनुष्याच्या अनेक पायऱ्या व दर्जे असतात.एकेकाळीं तो माती होता व मग तो वनस्पतीच्या रूपांत आला व मनुष्याचा आहार झाला. नंतर वीर्यबिंदु होऊन आईच्या पोटांत राहिला. मग मानवरूपांत निर्माण झाला; मुलापासून तरूण झाला, वृद्ध झाला व मरून गेला. एकेकाळापर्यंत 'बरज़ख' ह्मणजे अधोलोकांत राहिला. नंतर पुनरुत्थानांत त्याच्या आयुष्याचा शेवटचा निकाल होऊन जाईल, कीं स्वर्गवासी आहे किंवा नरकवासी. सारांश प्रथम निर्माण होण्यापासून मृत्यूपर्यंत व मृत्यूपासून शेवटच्या निर्णयापर्यंत माणसाला अनेक पायऱ्या व दर्जे पार करावे लागतात.

अध्याय ८५ वा.

सूरतुल्--बुरूज.

हा अध्याय मक्केंत प्रकट झाला. यांत २२ आयात—महावाक्यें आहेत. पहिल्याच वाक्यांतील 'बुरूज' शब्दावरून हें नांव पडलें. 'बुरूज' हें 'बुर्ज' शब्दाचें अनेकवचन आहे; म्हणून ज्यांत सर्व राशी मोडतात तें राशीमंडळ किंवा राशीचक्र असा अर्थ घ्यावयाचा आहे. परंतु येथें बुर्ज म्हणजे घुमट हा अर्थ उद्दिष्ट दिसतो.

परम दयाळू (आणि) कृपाळू परमेश्वराचे नांवानें (मी आरंभ करितों).

आकाश ज्यांत घुमट आहेत त्याची शपथ; १. (व) ज्याचें अभिवचन आहे त्या (पुनरुत्थानाच्या) दिवसाची (शपथ); २. आणि साक्षीदारांची[1] (शपथ) व ज्याची साक्ष दिली जाते त्याची (शपथ); ३. कीं, (ते) खंदकवाले ठार केले गेले. (तसेच सरशेवटीं हे नास्तिकहि ठार होतील). ४. (ते खंदक) अग्नी(चे होते) कीं, ज्यांत (तत्कालीन मुसलमानांस जाळण्यासाठीं त्यांनीं पुष्कळसें) इंधन (झोंकून ठेविलें) होतें. ५. त्या समयीं ते खंदकांवर बसलेले होते; ६. आणि जो (जुलूम) ते मुस-

---

(१) भाष्यकारांनीं 'शाहिद' व 'मशहूद्' या शब्दांच्या अर्थांत पुष्कळ मतभेद केला आहे. कित्येकांनीं 'जुमा'—शुक्रवारच्या दिवसाला 'शाहिद' व 'अर्फा'—हज्जच्या आदला दिवस ह्मणजे 'मशहूद' असें ह्मटलें आहे. कित्येकांनीं दोहोंला मशहूद व लोकांना शाहिद म्हटलें आहे. कित्येक लोक माणसाच्या अवयवांस 'शाहिद समजले; कांकीं ते लोकांच्या कर्मांची साक्ष देतील व लोकांना 'मशहूद' म्हटलें आहे. कित्येक म्हणतात कीं, 'शाहिद' म्हणजे पैगंबर कीं जे आपल्या जनतेची साक्ष देतील व'मशहूद' ह्मणजे त्यांची जनता कीं जिची साक्ष दिली जाईल.

लमानांवर करीत होते (त्याचा तमाशा) ते प्रत्यक्ष पाहत होते. ७.आणि ते मुसलमानांशीं एवढ्याच गोष्टीवर चिडले कीं, त्यांनीं परमसमर्थ (व) सुस्तुत्य अशा परमेश्वराचा विश्वास धरिला; ८. (कीं, जो असा (परमसमर्थ) होय कीं, आकाशांचे व पृथ्वीचें राज्य त्याचेंच होय. आणि (या शिवाय तो) परमेश्वर सर्वसाक्षीहि होय. ९. निःसंशय ज्या लोकांनीं मुसलमान पुरुष व मुसलमान स्त्रियांचा छळ केला व मग पश्चात्ताप केला नाहीं; त्यांना 'जहन्नम'–नरकाच्या (तऱ्हे तऱ्हेच्या) शिक्षा होतील. आणि (या शिवाय) त्यांना (मुख्यत्वेंकरून)जळण्याची शिक्षाहि होईल. १०. अर्थात् ज्या लोकांनीं विश्वास धरिला व चांगलीं कामेंहि केलीं त्यांच्या-साठीं (स्वर्गाच्या) अशा बागा होत कीं, ज्यांच्याखालून (पाण्याचे) पाट वाहत असतील. हें होय मोठें साफल्य. ११. (हे पैगंबरा !) निःसंशय तुझ्या पालनकर्त्याची पकड फारच सक्त (पकड) होय. १२. तोच पहिल्यांदा (पैदा) करितो व (तोच पुनरुत्थानांत) पुन्हांहि करील. १३ आणि तो क्षमाकर्ता (व) ममताळू, १४. (आणि) महासिंहासनाधीश (व) प्रतापशाली होय. १५. तो जें योजितो तें हटकून करितो. १६. (हे पैगंबरा !) बरें, (ईश्वराच्या शत्रूंच्या) सैन्यांचा अहवालहि तुजपावेतों पोहोंचला आहे ना ? १७. (म्हणजे) 'फिरऔन' व 'समूद' यांचा ? १८. (होय ! तूं लोकांस तो ऐकवितोसहि). परंतु नास्तिक हे (कुराणास) पाखंड म्हणण्यांत (लागून) आहेत. १९. आणि परमेश्वर त्यांना सर्व बाजूंनीं घेरून आहे.२० (यांच्या पाखंड म्हणण्यानें होतें काय ? तें भलतें सलतें पुस्तक नव्हे;) तर हें महनीय कुराण होय. २१. (व तें आमच्या येथें) सुरक्षित पत्रक ('लौहे–महफूज')मध्यें (हुबेहूब लिहिलेलें)आहे. २२.

---

(२) एक मूर्तीपूजक राजा आपल्या प्रजेस मूर्तीपूजा करण्यास बळेंच भाग पाडीत होता; येथपर्यंत कीं, त्यानें एक खंदक खणवून त्यांत अग्नि पेटविला व लोकांस गोळा करून त्यांस आज्ञा केली कीं, मूर्तीपुढें नमस्कार घाला. ज्यानें ज्यानें नाकारलें त्याला धरून अग्नींत झोंकून दिलें; तो हा जुलूम करीतच होता कीं, स्वतः त्याला व त्याच्या अमीरउमरावांस अग्नि येऊन लागला व सारेचे सारे जळून भस्म झाले.

अध्याय ८६ वा.

सूरतु--त्तारिक्.

हा अध्याय मक्केंत प्रकट झाला. यांत १७ आयात–महावाक्यें आहेत. यांतील पहिल्या वाक्यांत आलेल्या 'तारिक' शब्दावरून हें नांव पडलें. एके रात्रीं हजरत मोहंमद पैगंबर–सल्लल्लाहो अलैहे व सल्लम–परमेश्वर त्यांस धन्यवाद व शांति देवो–हे आपले चुलते अबु–तालिब यांजजवळ बसलेले होते;कीं एकाएकीं एक तारा चकाकला व त्यांतून एक मोठी ज्वाला प्रदिप्त झाली. अबु–तालिब भिवून विचारूं लागले कीं, हें काय आहे ? हजरत पैगंबरसाहेब ह्मणाले कीं, हा एक तारा आहे कीं जो आकाशांतून असुरांस हांकून लावितो; याशिवाय परमेश्वरी सामर्थ्याची ही एक मोठी निशाणी आहे. इतक्यांत हजरत जिब्रील दूत हा अध्याय घेऊन आले.

परम दयाळू (आणि) कृपाळू परमेश्वराचें नांवानें (मी आरंभ करितों.)

आकाशाची शपथ व रात्रीं येणाराची (शपथ); १. आणि (हे पैगंबरा !) तूं काय समजलास कीं रात्रीं येणारा (म्हणजे) काय ? २. (तो) चकाकणारा[1] तारा (होय). ३. (सारांश, मला आकाशाची व ताऱ्याची शपथ;) कीं, कोणीहि मनुष्य असा नाहीं कीं, ज्याच्यावर (आम्हांकडून) चौकीदार[2] (म्हणजे 'किरामन् कातिबीन' दूत तैनातीस)

---

(१) भाष्यकारांनीं चकाकणारा तारा म्हणजे साधारण तारा असा अर्थ घेतला आहे. कित्येकांनीं खासखास ताऱ्यांचीं नांवें दिलीं आहेत; व कित्येक त्याला कृत्तिका नक्षत्र म्हणतात.

(२) चौकीदार म्हणजे जे दूत मनुष्याच्या संरक्षणासाठीं परमेश्वराकडून त्याच्या संगतीं तैनातीस असतात ते; व त्यांना 'किरामन् कातिबीन'हि म्हणतात.

नसतील. ४. तर मनुष्यास पाहिजे कीं, (फार नाहीं, त्यानें एवढें तरी) पाहावें कीं, त्याला कोणत्या वस्तूंतून निर्माण केलें गेलें आहे ? ५. त्याला निर्माण केलें गेलें आहे पाण्यांतून (म्हणजे वीर्यबिंदूंतून) कीं, जें उचंबळून, ६. पाठींतून व उराच्या हाडांमधून[1] निघतें. ७. निःसंशय परमेश्वर (माणसाच्या मरणोत्तर) त्याला परतविण्या(म्हणजे पुनरपि निर्मिण्या)सहि समर्थ होय. ८. ज्या दिवशीं (लोकांच्या मनांतलि) गुप्त भेद पडताळून[2] पाहिले जातील; ९. (त्या दिवशीं) माणसाचा कांहीं जोर (चालणार) नाहीं व (त्याचा) कोणी मदतगारहि होणार नाहीं. १०. पाणी वर्षविणाऱ्या[3] आकाशाची शपथ, ११. आणि जमीन जी (अंकूर फुटतांना) भेंगलून जाते तिची शपथ; १२ कीं, निःसंशय, (कुराण) हें एक निर्णायक वचन होय; १३. ती कांहीं मस्करी (ची पोंचट गोष्ट) नव्हे. १४. निःसंशय, हे (नास्तिक तर आपले) डावपेंच लढवीत आहेत; १५. आणि मी (आपले) डावपेंच[4] करीत आहे, १६. तर (हे पैगंबरा ! या) नास्तिकांस अवसर दे; (आणि फार नव्हे तर) यांना थोडासाच अवकाश[5] दे. १७.

(१) हिपोक्रेटीस जो मोठा ग्रीक तत्ववेत्ता व वैद्यविद्याशिरोमणी होऊन गेला आहे, त्याचें मत असें आहे कीं, वीर्य, पुरुषाचें असो किंवा स्त्रीचें, मेंदूंतून पैदा होतें व मग कानांमागील दोन शिरामधून पाठीच्या कण्यांत येतें; मग यकृतांतून दोन शिरा निघतात त्यांत येतें व तेथून मूत्राशयांत; व अखेर परंपरेनें स्त्रीपुरुष्यांच्या गुह्यभागांत. सारांश, वीर्याचा सारा मार्ग पाठींतून व उराच्या हाडांमधून असतो. जास्त तपशिलास्तव वैद्यकीचे ग्रंथ पाहा.

(२) म्हणजे लोकांच्या बऱ्यावाईट उद्देशांत व बुद्धींत असलेला फरक पाहिला जाईल.

(३) अरबींत 'रजअ' म्हणजे पर्जन्य किंवा पाणी वर्षविणें असाहि अर्थ होतो; कारण, पर्जन्य आपल्या ऋतूच्या वेळीं पुन्हां पुन्हां होत असतो. कांहीं भाष्यकारांनीं 'रजअ' म्हणजे पर्यटन असा अर्थ घेतला आहे.

(४) तें इस्लामाच्या विरोधासाठीं खटपट करतात व आह्मीं त्यास फशीं पाडितों व साधूं देत नाहीं.

(५) म्हणजे त्यांच्या शिक्षेची घाई करूं नका.

अध्याय ८७ वा.

सूरतुल्–आअ्‌ला.

हा अध्याय मक्का शहरीं प्रगट झाला यांत १९ महावाक्यें आहेत. या अध्यायांत आलेल्या 'आअला' म्हणजे अति महिमाशाली, या शब्दावरून हें नांव झालें.

परम दयाळू(आणि) कृपाळू परमेश्वराचे नांवानें (मी आरंभ करितों).

(हे पैगंबरा !) तूं आपल्या अति महिमाशाली पालनकर्त्याच्या नांवाची पवित्रता वर्णन कर; १. कीं ज्यानें (सर्व सृष्टीला) निर्मिलें व (फारच) परिपूर्ण बनविलें; २. आणि ज्यानें (प्रत्येक वस्तूचा उद्देश व मर्यादा यांचा) अंदाज ठरविला व (त्याला त्या) मार्गास लावून दिलें. ३. आणि ज्यानें (हिरवा हिरवा) चारा (जमिनींतून) काढिला. ४. मग (शेवटीं) त्याचा काळाकाळा चुरा करून टाकिला ५. (हे पैगंबरा !) आम्हीं तुला (अशा उत्तम प्रकारें कुराण) पढवूं कीं, तूं (तें) विसरणार[२] नाहींस. ६ परंतु (एखाद्या महावाक्याला) परमेश्वरच

---

(१) म्हणजे परमेश्वरानें प्रत्येक मनुष्यांत एकएका विशिष्ट प्रकारची योग्यता देऊन ठेविली आहे. त्या प्रमाणें त्याला प्रत्येक कामाची बुद्धि निसर्गत:च उत्पन्न होते व त्याच्या मनाचा कलहि तिकडेच असतो व त्याप्रमाणें तो आचरण करितो.

(२) हा मजकूर दुसरे जागींहि आलेला आहे कीं जिब्रील दूत जेव्हां वह्य म्हणजे प्रकटीकरण आणीत तेव्हां हजरत पैगंबर साहेब हौसेनें व चुकूं नये म्हणून जिब्रीलच्या संगतीं संगतीं वाचूं लागत असत; ह्यानें प्रकटीकरणांत घोंटाळा होण्याचा संभव होता. ह्मणून परमेश्वरानें हजरत पैगंबर साहेबांस आज्ञा केली कीं तुह्मीं मन लावून ऐकत जा. प्रकटीकरणाचें याद राखणें तुमचें काम नाहीं. आह्मीं तें तुमच्या मनांत असें ठसवून देऊं कीं तुह्मीं तें कधींच विसरणार नाहीं.

(भुलवूं) इच्छील (तर ती गोष्ट निराळी). खरोखरच परमेश्वर मोठ्यानें ओरडून वाचण्यालाहि जाणतो व हळुहळु वाचण्यालाहि (जाणतो). ७. आणि सोप्या (इस्लामधर्मा)वर (दृढ राहणेंहि) आम्हीं तुला सुलभ करूं. ८. तथापि जर उपदेश करणें फलद्रुप होईल तर (लोकांस) तूं उपदेश करीत राहा. ९. जो कोणी (परमेश्वराला) भितो तो तर लवकर समजून जाईल. १०. आणि अति दुर्भागी (मनुष्य) तर त्याकडून अंग काढीतच राहील. ११. कीं तो (शेवटीं) मोठ्या (सक्त) अग्नी (म्हणजे नरकां)त पडेल. १२. मग तेथें त्याला मरणहि येणार नाहीं व तो (सुखानें) जिवंतहि राहणार नाहीं. १३. खरोखर जो कोणी (नास्तिकपणा व मूर्तिपूजेच्या दुर्गंधापासून) शुचिर्भूत राहिला; आणि आपल्या पालनकर्त्याचें नामस्मरण करीत व नमाज पढीत राहिला तो (आपल्या मनोरथांत मनस्वी) सफल होऊन गेला. १४–१५. परंतु तुम्हीं लोक इहलौकिक आयुष्यास पसंत करितां, १६. व वास्तविक पाहतां परलोक (इहलोकापेक्षां) फारच उत्तम व चिरस्थायी होय. १७. हीच गोष्ट तर प्राचीन पुस्तकांत, १८. (म्हणजे) 'इब्राहीम' व 'मूसा' यांच्या पुस्तकांतहि होय. १९.

अध्याय ८८ वा.

सूरतुल–ग़ाशियः

हा अध्याय मक्केंत प्रगट झाला. यांत २६ आयात–महावाक्यें आहेत याचें नांव 'गाशियः' ह्मणजे सर्वत्र आच्छादणारी अशी जी पुनरुत्थानाची आपत्ति तीवरून पडलें.

परम दयाळू (आणि) कृपाळू परमेश्वराचे नांवानें (मी आरंभ करितों)

(हे पैगंबरा!) तुला त्या(आपत्ति म्हणजे पुनरुत्थाना)ची गोष्टहि पोहोंचली आहे कीं जी (साऱ्या जगावर) आच्छादील? १ कित्येक (लोकांचीं) तोंडें त्यादिवशीं उतरलेलीं असतील. २. (आणि ते लोक तऱ्हेतऱ्हेचे) परिश्रम करीत असतील (व श्रमानें) थकून (चूर होऊन) राहतील; ३. (हे लोक नरकाच्या) धगधगीत अग्नींत दाखल होतील. ४. (व) यांना एका उकळत्या झऱ्याचें पाणी पाजलें जाईल. ५. कांट्या[1]-शिवाय आणखी कांहीं आहार यांना (मिळणार) नाहीं; ६. कीं ज्या (ज्या खाण्या)नें शरीरहि पुष्ट होणार नाहीं व भूकहि भागणार नाहीं. ७. कित्येक (लोकांचीं) तोंडें त्यादिवशीं प्रफुल्लित असतील. ८. (ते जगांत जे पुण्यप्रयत्न करून आले आहेत त्या) आपल्या प्रयत्ना(च्या परिणा-मा)शीं (फार) संतुष्ट असून, ९. अत्युच्च स्वर्गांत असतील; १०. कीं तेथें कोणतीहि निरर्थक गोष्ट त्यांच्या कानांत पडणार नाहीं. ११. त्यांत झरे वाहत असतील. १२. त्यांत उंच उंच तक्त (हांतरलेले), १३. आणि (पाण्याचे) जांब ठेवलेले, १४. व लोडगाद्या एका रांगेनें लावलेल्या असतील. १५. आणि उत्कृष्ट जाजमें अंथरलेलीं असतील. १६. तर का लोक उंटांकडे पाहत नाहींत कीं कसे (विलक्षण) पैदा केले गेले

---

(१) आम्हीं 'दरीअ' या शब्दाचा अर्थ कांटे केला आहे. हें एक प्रकारचें झुडुप आहे व तें पाण्याच्या कांठीं पैदा होतें. हिरवें असतें तोंपर्यंत त्याला 'शवरक' म्हणतात. त्याचा मराठी अपभ्रंश सुवक—कांटे सुवक असा आहे. उंट तें चर-तातहि. तें जेव्हां शुष्क होतें तेव्हां कांटेच कांटे राहून जातात व ते विषारीहि होऊन जातें. कोणताहि प्राणी त्याला तोंड लावीत नाहीं व त्यावेळीं त्याचें नांव 'दरीअ' असें होतें. ही या जगांतील 'दरीअ'ची स्थिति आहे. मग नर-काच्या 'दरीअ' पासून तर परमेश्वरच वांचवो!

(२) उंट, आकाश, पर्वत वगैरे यांच्या अवलोकनानें खचितच ईश्वरी सामर्थ्य प्रगट होतें. त्याच्याच परम सामर्थ्यापैकीं एक पुनरुत्थानहि होय; व तें घडून येणें कर्मांच्या हिशेबासाठीं आवश्यक आहे. हिशेबाचा परिणाम हा कीं, एक पक्ष स्वर्गांत व एक पक्ष नरकांत जाईल. या दोहोंचा अहवाल या अध्यायाच्या आरंभीं आलेलाच आहे.

आहेत? १७. आणि आकाशाकडे कीं तें कसें उंच उभारलें गेलें आहे? १८. आणि पर्वतांकडे कीं ते कसे उभे केले गेले आहेत? १९. आणि भूमीकडे कीं ती कशी पसरली गेली आहे? २० तर (हे पैगंबरा! तूं लोकांस) उपदेश कर. (व) तूं तर (फक्त) उपदेश करणारा आहेस एवढेंच. २१. तूं त्यांच्यावर कांहीं दरोगा नव्हेस. २२. पण जो कोणी तोंड फिरविल व नाकारील; २३. तर परमेश्वर त्याला (परलोकीं) मोठी शिक्षा देईल. २४. निःसंशय, या (सर्वां)स आम्हांकडेच परतून येणें आहे. २५. तदनंतर यांचे हिशेब घेणेंहि आमचेंच काम होय. २६.

अध्याय ८९ वा.

सूरतुल्–फज्र्.

हा अध्याय मक्केंत प्रकट झाला. यांत ३० महावाक्यें आहेत. यांत आलेल्या पहिल्याच 'फज्र्' या शब्दावरून हें नांव दिलेलें आहे.

परम दयाळू (आणि) कृपाळू परमेश्वराच्या नांवानें (मी आरंभ करितों).

सकाळची शपथ, १. व दहा रात्रींची (शपथ), २. आणि बेकी व एकीची (शपथ), ३. आणि रात्रीची (शपथ), कीं जेव्हां ती लोटत जाते; ४. बुद्धिमानांजवळ तर ह्या(गोष्टीं)त भारी (महत्वाच्या)

(१) दहा रात्रींचा अर्थ 'बकर-ईद'च्या दहा रात्री असा आहे; अथवा मोहरमच्या पहिल्या दहा रात्री किंवा रमजान महिन्याच्या शेवटच्या दहा रात्री कीं ज्यांत 'शबेकद्र' म्हणजे महारात्र किंवा महत्वाची रात्र हाते.

शपथा होत. (कांहीं झालें तरी, मला सकाळ वगैरेंची शपथ होय कीं कर्मांचा हिशेब अवश्य होणार आहे). ५. (हे पैगंबरा!) कां तूं (या गोष्टीचें) अवलोकन केलें नाहींस कीं तुझ्या पालनकर्त्यानें 'आद'(च्या लोकां)शीं कसें (काय वर्तन) केलें? ६. (म्हणजे) 'इरमे'(चे वंश कीं जे

---

(१) परमेश्वरानें कुराणांत अनेक जागीं अनेक वस्तूंच्या शपथा वाहिल्या आहेत; व त्या सर्वच आपापल्यापरीनें भारी (महत्वाच्या) शपथा होत. कारण, या शपथांनीं, परमेश्वराचें अस्तित्व, त्याचे एकत्व, त्याचें सामर्थ्य त्याच्या वचनांची परिपूर्णता, पुनरुत्थानाचें वडून येणें व अशाच प्रकारच्या इतर गोष्टीसंबंधानें सिद्धांत करितां येतो. पण कित्येक जागीं ह्या भारी शपथा आहेत असें सांगितलें व कित्येक जागीं कांहींच सांगितलें नाहीं. तरीहि ह्या शपथा भारी आहेत हें मात्र खरें. कारण, सकाळचा वेळ जगांत एक मोठा उत्क्रांतिकारक वेळ असतो. त्याला पुनरुत्थानाचा नमुना म्हणतां येईल. कां कीं, रात्रीच्या समयीं सर्व जग जणूं मरून पडलें होतें; व सकाळीं सर्वांत एकदम जीव पडला व ते चालूं फिरूं लागले. ह्याचप्रमाणें 'बकर-ईद'च्या दहा रात्रींत 'अरफात'च्या मैदानांत हज्ज–यात्रा करण्यासाठीं लक्षावधि लोकांचें एकत्र गोळा होणें हाहि पुनरुत्थानाचा नमुना होय. **मोहरम**च्या पहिल्या दश-कांत **बनी-इस्राएल**ांची **फिरऔना**पासून सुटका झाली; **बनी-इस्राएल**ांसाठीं तेंहि एक पुनरुत्थान किंवा पुनरुज्जीवन होतें. एकीबेकी यांतहि पुनरुत्थानाकडे इषारत आहे कीं, त्या दिवशीं प्रत्येक आत्मा आपल्या शरीराशीं जोडला जाईल 'रात्र कीं जेव्हां ती लोटत जाते' ह्मणजे उत्तररात्र, ती सकाळची प्रस्तावना असते; व मोठा शुभ व प्रासादिक वेळ असतो. तात्पर्य, विचार केल्यानें अशा पुष्कळ गोष्टी निष्पन्न होतात कीं, ज्यांनीं हें शाबिद होतें कीं, ह्या खरोखरींच भारी शपथा होत.

(२) **आद,** हें हजरत **नूह**च्या पांचव्या पिढीच्या नातूचें नांव होय. तें असें:—**नूह**चा पुत्र **साम**, **साम**चा पुत्र **इरम**, **इरम**चा पुत्र **औस**, आणि **औस**चा पुत्र **आद**, मग **आद**चा वंश **आद** म्हणवूं लागला. यांच्याकडे हजरत **हूद** हे पैगंबर आले होते. त्यांनीं **हूद**चा आज्ञाभंग केला व ते वावटळीनें नाश पावले; व ज्यांनीं **हूद**चा विश्वास धरिला होता ते सुरक्षित राहिले. पुढें त्यांची वंशपरंपरा चालली. परंतु जे लोक शिक्षेस बळी पडले ते **आदे**-ऊला-

स्तंभवत् अशा) उंच बांध्याचे होते; ७. कीं (शारिरीक शक्तीच्या मानानें या जगांतलि) शहरांत कोणीहि (प्राणी) त्यांच्या सारखा पैदा झाला नाहीं. ८. आणि (तसेंच) 'समूद'(च्या लोकां)शीं कीं ज्यांनीं (आपल्या राहण्याचीं जागा) 'वादिल-कुरा'मध्यें (घरें बनविण्यासाठीं) पर्वतांस (आंतल्या आंतच) कोरून टाकिलें होतें; (त्यांशीं परमेश्वरानें कसें वर्तन केलें) ? ९. आणि (तसेंच) 'फिरऔन' जो मेखां बाळगीत होता त्याशीं (परमेश्वरानें काय केलें) ? १०. हे लोक होत कीं ज्यांनीं शहरांत फार डोकें उचललें होतें; ११. व त्यांत पुष्कळ नासाडी माजवून ठेविली होती. १२. तर (हे पैगंबरा !) तुझ्या पालनकर्त्यानें या(सर्वां)स शिक्षेचा कोरडा फटकारला. १३. निःसंशय तुझा पालनकर्ता (आज्ञाभंजकांच्या) पाळतींत (लागून) आहे. १४. पण मनुष्य (असा होय कीं) जेव्हां त्याचा पालनकर्ता (अशा तऱ्हेनें) त्या(च्या विश्वासा)स कसून पाहतो कीं तो त्याला मानपान व सुख देतो; तेव्हां (तो खुष होऊन) म्हणतो कीं, माझा पालनकर्ता मला मान देतो. १५. आणि जेव्हां तो त्या(च्या विश्वासा)स (अशा प्रकारें) ताडून पाहतो कीं, तो त्याला अन्नसंपत्तीची टंचाई भासवितो; तेव्हां तो (दिलगीर होत्साता) बडबडत (फिरत) असतो कीं माझा पालनकर्ता मला तुच्छ समजतो. १६. परंतु तुमची ही कल्पना चुकीची आहे. किंबहुना

पूर्वींचे आद, व जे शिक्षेनंतर झाले ते आदे-सानिया ह्मणजे मागाहूनचे आद ह्मणवूं लागले. आदे-ऊलाचें एक नांव इरमहि होतें; कारण इरम त्यांचा आजा होता. याशिवाय इरम हें एका शहराचें नांवहि होतें कीं, तें त्यांनीं आपल्या आजाच्या नांवावर वसविलें होतें. राहिला 'जातुल-इमाद' हा शब्द. तर हें आदच्या लोकांचें विशेषणहि होऊं शकतें व इरम शहराचेंहि विशेषण होऊं शकतें. ते लोक मोठे उंच बांध्याचे होते म्हणून त्यांना ज़ातुल-इमाद ह्मटलें. अगर त्या शहराच्या इमारतींत स्तंभ पुष्कळ होते म्हणून शहराला स्तंभयुक्त शहर ह्मटलें.

(१) म्हणजे त्याच्यापाशीं घोडे बांधण्यासाठीं सोन्याचांदीच्या मेखा होत्या अगर ता लोकांस चार मेखा रोंवून त्यांत शिक्षा देत असे म्हणून त्याला मेखावाला म्हटलें.

तुम्हीं(स्वतः असे कृपण आहां कीं) अनाथांचा आदर करीत नाहींत; १७. आणि गोरगरिबांस भोजन घालण्यासाठीं तुम्हीं एकमेकांस उत्तेजन देत नाहीं. १८. आणि (द्रव्याचे असे लोभिष्ट आहां कीं) तुम्हीं (मेलेल्यांचा) वारसासुद्धां साराचा साराच खाऊन चट करितां. (तरीदेखिल तुम्हांला अद्दल घडत नाहीं)! १९. आणि तुम्हीं द्रव्यास फारच प्रिय ठेवितां. २०. पण (ऐका हो!) ज्या दिवशीं पृथ्वी धक्क्यामुळें चकनाचूर होऊन जाईल; २१. आणि (हे पैगंबरा!) तुझा पालनकर्ता येऊन विराजमान होईल व दूत रांगारांगांनीं (त्याच्यापुढें उभे राहतील); २२. आणि त्या दिवशीं 'जहन्नम'–नरकाग्नि (सर्वांच्या समक्ष) आणून हजर केला जाईल; त्या दिवशीं मनुष्य बोध घेईल. पण (त्या वेळीं) त्याच्या बोध घेण्याचा उपयोग काय? २३. (म्हणजे मनुष्य) म्हणेल कीं, अरेरे! मी आपल्या (या परलोकींच्या) जीवनासाठीं पहिल्यानें (सुकृत्यांची सामुग्री करून) कांहीं पाठविलें असतें तर बरें होतें! २४. तर त्या दिवशीं (परमेश्वर गुन्हेगारांस अशी शिक्षा देईल कीं) त्या सारखी कोणींच शिक्षा दिली नसेल. २५. व (त्यांना असे जखडील कीं) त्यासारखें कोणींच जखडलें नसेल. २६. (आणि ज्या आत्म्याला परमेश्वराकडून शांति होय त्यास सांगितलें जाईल कीं,) हे शांति पावणाऱ्या आत्म्या! २७. आपल्या पालनकर्त्याकडे परत चल; तूं त्याशीं संतुष्ट (व) तो तुझ्याशीं संतुष्ट. २८. मग (परमेश्वर त्याला आज्ञा करील कीं) माझ्या (खास) सेवकांत जाऊन मिळ; २९. व माझ्या स्वर्गांत जाऊन दाखल हो. ३०.

(१) मतलब हा कीं, तुमचे स्वभाव लोभिष्ट व लालची आहेत, ह्मणून तुम्हीं अन्नसंपत्तीची विपुलता व टंचाईवर मानापमानाची भिस्त ठेवितां; आणि तुम्हीं इतके कृपण आहां कीं, अनाथ व गोरगरीबांची सुद्धां पर्वा बाळगित नाहींत.

(२) अरबी 'दक्क' या शब्दाचा अपभ्रंश मराठींत व हिंदींत धक्का असा झालेला असल्यास नवल नव्हे. आतां पुनरुत्थानांत जमिनीस धक्के कसे पोहोंचतील तें पाहूं. तर हे धक्के पर्वतांच्या आपसांत टक्कर व आदळाआदळी होण्यानें होतील किंवा पृथ्वी ही आकाशमंडळांतील इतर ग्रहांशीं आदळेल. याविषयीं आम्हीं मागें कोठेसें लिहिलें आहे.

अध्याय ९० वा.

सुरतुल्-बलद.

हा अध्याय मक्केंत प्रकटिलेला असून यांत २० महावाक्यें—आयात आहेत. 'बलद' म्हणजे शहर किंवा नगर यावरून हें नांव पडलें.

परम दयाळू (आणि) कृपाळू परमेश्वराचे नांवानें (मी आरंभ करितों.)

(हे पैगंबरा !) मी ह्या('मक्का') शहराची[1] शपथ वाहतों; १. आणि (या शहराला हें श्रेय यासाठीं प्राप्त होय कीं,) तूं या शहरांत वसलेला आहेस. २. आणि (तशीच) बाप व त्याची संतति (म्हणजे 'आदम' व त्याची संतति) यांची (शपथ वाहतों कीं,) ३. आम्हीं माणसाला (अशा सृष्टींत) बनविलें आहे (कीं, तो जन्मभर) कष्टांत (राहील). (तर त्यानें गर्व कां म्हणून करावा ?) ४. कां तो अशी कल्पना करितो कीं, त्याच्यावर कोणाचाच जोरा चालणार नाहीं ? ५. तो (शेखींत येऊन) म्हणतो कीं, मी ढिगांनीं द्रव्य उधळून टाकिलें. ६. कां तो हें समजतो कीं, (उधळपट्टी करितांना) त्याला कोणी पाहिलें नाहीं ? ७. कां आम्हीं त्याला(एक सोडून दोन) दोन डोळे, व जीभ[2] व दोन ओंठ दिले नाहींत ? (खचितच दिले.) ८–९. आणि त्याला (पाप व पुण्याचे) दोन्हीं मार्गहि दाखवून दिले. १०. तरीहि (त्यानें या देणग्यांच्या उपकारस्तुत्यर्थ)

---

(१) मक्का शहरांत एरवींहि पवित्रालय असल्यामुळें तें शुभ होतेंच. तथापि हजरत पैगंबरसाहेबांच्या जन्मामुळें व तेथें त्यांनीं वास्तव्य केल्यामुळें तें आणखीहि जास्तच शुभ झालें. म्हणून परमेश्वरानें हजरत पैगंबर साहेबांची जन्मभूमि व निवासस्थान म्हणजे मक्का शहर याची शपथ वाहिली आहे.

(२) जिभेबरोबर ओंठांचा उल्लेख बहुधा यामुळें आहे कीं, जर ओंठ नसतील तर जीभ आपलें काम करूं शकणार नाहीं.

कडयांत प्रवेश केला नाहीं. ११. आणि (हे पैगंबरा!) तूं काय समजलास कीं, कडा म्हणजे काय? १२. (कडा म्हणजे एखाद्याची) मान (गुलामगिरींच्या किंवा कर्जाच्या बंदांतून) सोडविणें. १३. अगर भुकेच्या दिवशीं जेवूं घालणें; १४. (मुख्यत्वेंकरून) आप्ताच्या पोरक्या मुलाला, १५. अथवा धुळीवर पडलेल्या एखाद्या गोरगरीबाला. १६. (तर जो उगाच शेखी मिरवितो त्याला पाहिजे होतें कीं,) याशिवाय, ज्यांनीं विश्वास धरिला व एकमेकांस सहनशीलतेची ताकीद करीत राहिले व (तशीच) एकमेकांस (लोकांवर) दया करण्याची ताकीद करीत राहिले त्यांच्यापैकीं झाला असता. १७. हेच लोक (परलोकीं) उजव्या हाताचे सोबती (म्हणजे सुदैवी) असतील; १८. आणि ज्यांनीं आमच्या महावाक्यांस नाकारिलें तेच डाव्या हाताचे सोबती (म्हणजे दुर्दैवी) असतील; १९. कीं, त्यांना नरकाग्नींत टाकून (चोहोंकडून) कडीकोट केला जाईल. २०.

(१) कडा म्हणजे पर्वतांत जी विकट व दुष्कर वाट असते ती होय. ज्या अर्थी एकाद्याची मान सोडविणें अगर पोरक्या मुलास व गोरगरीबांस जेवूं घालणें ह्या गोष्टी धर्मदृष्ट्या विकट व कठिण आहेत त्या अर्थी या कर्मास कडा असें म्हटलें आहे.

अध्याय ९१ वा.

सूरतु--श्शम्स.

या चें प्रकटीकरण मक्का शहरांत झालें आहे. यांत १५ आयात—महावाक्यें आहेत. यांत पहिल्याच वाक्यांत आलेल्या 'शम्स' म्हणजे सूर्य या शब्दावरून हें नांव झालें.

परम दयाळू (आणि) कृपाळू परमेश्वराचे नांवानें (मी आरंभ करितों).

सूर्याची व त्याच्या चढत्या उन्हाची शपथ, १. आणि सूर्याच्या (मावळल्या) पश्चात जेव्हां चंद्र निघतो त्याची (शपथ), २. आणि दिवसाची (शपथ) कीं, जेव्हां तो सूर्यास प्रगट करितो; ३. आणि

रात्रीची (शपथ) कीं, जेव्हां ती सूर्यास लपवून टाकिते;४. आणि आकाशाची व ज्यानें तें बनविलें त्याची (शपथ); ५. आणि जमिनीची व ज्यानें तिला पसरलें त्याची (शपथ), ६. आणि माणसाची व ज्यानें त्याला नीटनेटकें बनविलें त्याची (शपथ); ७. मग त्यानें त्याचें दुराचरण व त्याचें पवित्राचरण (दोन्हीं गोष्टी) त्याला समजावून दिल्या. ८. (सारांश, आम्हांला यांची शपथ;) कीं, ज्यानें आपल्या आत्म्याला (नास्तिकपणा व अनीतीच्या दुर्गंधापासून) शुचिर्भूत केलें तो अवश्य (आपल्या) मनोरथांत सफळ झाला. ९. आणि ज्यानें त्याला दाबून टाकिलें तो अर्थात् तोटयांत राहिला. १०. 'समूद'(च्या लोकां)नीं आपल्या शिरजोरीमुळें (आपला पैगंबर 'सालेह' यास) पांखंडी म्हटलें; ११ कीं, जेव्हां त्यांच्यांतून जो अधिकच दुर्दैवी (चंडाळ) होता तो (सांढणीला मारून टाकण्यास) प्रवृत्त होऊन उठला. १२. यावर परमेश्वराचा पैगंबर ('सालेह') यानें त्यांस बजाविलें कीं, (पाहाहो !) परमेश्वराच्या सांढणीला (हात लावूं नका;) आणि तिचें पाणीहि (बंद करूं नका) १३. यावरहि त्या लोकांनीं 'सालेहा'ला पाखंडी म्हटलें व सांढणीला मारून टाकिलें. तेव्हां त्यांच्या पालनकर्त्यानें त्यांच्या पापाबद्दल त्यांचा नाश केला; व सर्वांस (मारून) सारखें (तळपट)केलें. १४. आणि त्यानें यांच्या (ह्या) परिणामाची (किंचितहि) पर्वा केली नाहीं. १५.

(१) म्हणजे मनुष्य हेंकडाईनें न मानील तर न मानो; एरवीं परमेश्वरानें त्याचें मनच असें न्यायी बनविलें आहे कीं, तो स्वभावतःच बऱ्यावाईटांत फरक करितो.

(२) दाबून टाकणें म्हणजे त्याच्या दोषांची सुधारणा केली नाहीं; तर उलटपक्षीं, नास्तिकपणा, मूर्तीपूजा व अनीति यांच्या दुर्गंधावर धूळ घातली व तीं लपविलीं कीं, जेणेंकरून त्याची फजिती जाहीर होऊं नये.

(३) परमेश्वरानें चमत्कारापरीं पर्वतांतून एक सांढणी काढिली होती व लोकांस सालेह पैगंबराद्वारें समजावून दिलें होतें कीं, तिची अदब ताजीम करा; व तिला कोणा तऱ्हेची इजा देऊं नका व तिच्या चरण्या व पाणी पिण्याच्या कोणीहि आड येऊं नये. परंतु त्यांच्यांतूनच कुदार बिन सालिफ नांवाच्या एका पापी चंडाळानें त्या सांढणीच्या धोंडशिरा कापून तिला मारून टाकिलें. त्याच्या अविचारीपणामुळें एका सांढणीच्याऐवजीं तुरीबरोबर वरड चिरडला जातो त्याप्रमाणें साऱ्या लोकांस शिक्षा भोगावी लागली.

अध्याय ९२ वा.

सूरतुल्-लैल्.

हा अध्याय मक्केंत प्रकट झाला. यांत २१ आयात--महावाक्यें आहेत. ह्यांतील 'लैल' ह्मणजे रात्र या पहिल्या शब्दावरून हें नांव देण्यांत आलें.

परम दयाळू (आणि) कृपाळू परमेश्वराच्या नांवानें (मी आरंभ करितों)

रात्रीची शपथ कीं जेव्हां ती (सर्व वस्तूंवर) आच्छादिते, १. आणि दिवसाची (शपथ) कीं, जेव्हां तो फटफटीत उजाडतो, २. आणि ज्यानें नर व मादी निर्माण केली त्याची (शपथ), ३. कीं निःसंशय, तुम्हां लोकांचे प्रयत्न अर्थात् भिन्न भिन्न (तऱ्हेचे) होत. ४. तर ज्यानें (परमार्थांत) दिलें व पवित्राचरणाचा बाणा पत्करला, ५. आणि सर्वोत्तम गोष्टीला (म्हणजे इस्लाम धर्माला) सत्य जाणिलें, ६. तर त्याच्यासाठीं आह्मीं सौख्याची जागा (म्हणजे स्वर्गांत पोहोंचण्याचा मार्ग) सुलभ करून टाकूं. ७. आणि ज्यानें (परमार्थांत) देण्यांत लोभ केला व (परलोकींची) पर्वा केली नाहीं ८. आणि सर्वोत्तम गोष्टीला (म्हणजे इस्लाम धर्माला) पाखंड जाणिलें; ९. तर त्याच्यासाठीं आम्हीं कष्टाची जागा (म्हणजे नरकांत पोहोंचण्याचा मार्ग) सुलभ करून देऊं; १०. आणि

(१) भावार्थ हा आहे कीं, बरे व वाईट हे दोघेहि आपापल्यापरीनें कर्म आचारीत राहतात. बऱ्याचा परिणाम स्वर्ग आहे व वाईटाचा परिणाम नरक. ज्याच्या नशीबीं स्वर्ग आहे तो सहजगत्या चांगलें कर्म करीत राहतो; आणि ज्याच्या दैवीं नरक आहे तो सहजरीतीनें वाईट कर्म करीत राहतो. पाहण्यांतहि असेंच येतें कीं, चांगल्या लोकांस वाईट कर्मे करणें म्हणजे मोठें संकट वाटतें, व ते चांगलीं कामें खुशी खुशीनें करतात. याच्या उलट वाईट लोकांची स्थिति असते. सारांश, स्वर्गीय व नरकवासी यांचीं उघड उघड चिन्हें बरीं व वाईट कर्मे होत.

जेव्हां तो नरकांत जाऊन पडेल, तेव्हां त्याचें द्रव्य त्याच्या कांहींच कामा येणार नाहीं. ११. आमचेकडे तर सन्मार्ग दाखवून देणें होय; १२. आणि परलोक व इहलोक (दोन्हीं) अर्थात् आमच्याच अखत्यारांत होत. १३. म्हणून (लोकांनों !) मी तुम्हांस (नरकाच्या) धगधगीत अग्नीपासून भिवविलें आहे. १४. त्यांत तोच दुर्दैवी (चंडाळ) दाखल होईल, १५. कीं, जो (जगांत सद्धर्मास) पाखंड म्हणति व (त्याकडून) तोंड फिरवीत राहिला. १६. आणि जो मोठा पवित्राचरणी होय तो त्या (अग्नी)पासून दूरच दूर ठेविला जाईल; १७. तो असा (मनाचा उदार) होय कीं, आपलें द्रव्य (परमार्थांत) देतो कीं, जेणेंकरून (त्याचा जीव लोभाच्या दोषापासून) शुचिर्भूत होईल १८. आणि कोणाचा त्याच्यावर कांहीं उपकार नाहीं कीं (या देण्यानें त्याला) त्याची फेड करावयाची असेल; १९. पण त्याला तर आपल्या परात्पर पालनकर्त्याची मर्जी संपादन करावयाची आहे एवढेंच. २०. आणि (परमेश्वर त्याला) अवश्य प्रसन्नहि होईल. २१.

(१) जो मनुष्य इहलोक इच्छील त्याला इहलोक देऊं; आणि जो परलोक इच्छील त्याला परलोक देऊं. जो दोहोंचा अभिलाषी असेल त्याला दोन्हीं देऊं.

अध्याय ९३ वा.

सूरतु–दुहा.

हा अध्याय मक्केंत प्रकट झाला. यांत ११ आयात–महावाक्यें आहेत. हजरत मोहंमद पैगंबर साहेब–सल्लल्लाहो अलैहे व सल्लम–परमेश्वर त्यांस धन्यवाद व शांति देवो–यांस कित्येक दिवस कुराणाचें प्रकटीकरण झालें नव्हतें म्हणून नास्तिकांनीं त्यांची चेष्टा व अवहेलना सुरू केली कीं, मोहंमदला त्याच्या पालनकर्त्यानें सोडून दिलें व तो त्यांशीं बेजार झाला. त्या चेष्टेच्या उत्तरादाखल हा अध्याय प्रकट झाला. याचें नांव 'दुहा' म्हणजे चढता दिवस म्हणजे प्रत्यक्ष प्रमाण. यांत प्रथमच आलेल्या 'दुहा' या शब्दावरून पडलें.

परम दयाळू (आणि) कृपाळू परमेश्वराचे नांवानें (मी आरंभ करितों.)

(हे पैगंबरा ! मला) चढत्या दिवसाची शपथ, १. आणि रात्रीची (शपथ) कीं जेव्हां ती (वस्तुमात्रावर) आच्छादित्ये; २. कीं तुझ्या पालनकर्त्यानें तुला सोडिलें नाहीं व तो (तुझ्याशीं कांहीं) नाखुषहि नाहीं. ३. आणि अर्थात् परलोक तुझ्यासाठीं (या) इहलोकापेक्षांहि उत्तम होय. ४. आणि तुझा पालनकर्ता पुढें तुला इतकें देईल कीं, तूंहि खुष होऊन जाशील. ५. कां तो तुला एक अनाथ बालक पावला नाहीं ? (म्हणजे पावला.)मग त्यानें थारा[1] दिला. ६. आणि त्यानें तुला पाहिलें कीं, (सन्मार्गाचे शोधांत भटकत) भटकत (फिरत) आहेस; म्हणून त्यानें तुला (इस्लामधर्माचा) सरळ मार्ग दाखविला. ७. आणि तो तुला गरीब पावला; म्हणून त्यानें श्रीमंत[2] करून टाकिलें. ८. तर (या देणग्यांच्या उपकारस्तुत्यर्थ) अनाथावर (कोणाहि तऱ्हेचा) जुलूम करूं नकोस. ९. आणि याचकास झिडकी देऊं नकोस. १०. आणि (लोकांत) आपल्या पालनकर्त्याच्या उपकाराचा उल्लेख करीत राहा. (कीं हीहि उपकारस्तुतीची एक रीत होय). ११.

(१) म्हणजे प्रथमत: हजरत पैगंबरांचे पितामह अवदुल्-मुत्तलिब यांच्या येथें व मग चुलते अबुतालिब यांच्या येथें थारा दिला. तें असें कीं, हजरत पैगंबर साहेब अजून आईच्या पोटांतच होते कीं, त्यांचे पिता अबदुल्ला हे निवर्तले; तेव्हां त्यांचें त्यांच्या आजानें पालनपोषण केलें; व मग आजाच्या मरणानंतर त्यांच्या चुलत्यानें त्यांना पाळिलें.

(२) हजरत पैगंबर साहेबांची श्रीमंती जिचा उपकार परमेश्वरानें त्यांस आठवून दिला ती याप्रमाणें झाली; कीं बीबी खदीजतुल्-कुब्रा म्हणून एक कुलीन व श्रीमंत बाई होत्या. त्या विधवा होत्या व त्यांचा सिरीया देशाशीं व्यापारउदीम होत असे. त्यांनीं हजरत पैगंबरसाहेबांचें सत्यत्व व प्रामाणिकपणा यांची प्रसिद्धी ऐकिली होती; म्हणून त्यांनीं त्यांस काफल्याचा सरदार बनवून सिरीया देशाकडे पाठविलें. परमेश्वरानें त्यांच्या त्या व्यापारांत बरकत व भरभराट दिली. शिवाय बीबी खदीजतुल्-कुब्रा यांनीं हजरत पैगंबर साहेबांशीं विवाह लावून घेतला. ह्याप्रमाणें पैगंबर साहेबांची गरीबी व दैन्यावस्था दूर झाली. हीच त्यांची श्रीमंती होती.

अध्याय ९४ वा.

सूरतुल्--इन्शिराह्.

हा अध्याय **मक्का** शहरीं प्रकट झाला. यांत ८ आयात-महावाक्यें आहेत. याचें नांव 'इन्शिराह' म्हणजे उघडणें किंवा चिरणें असें आहे.

परम दयाळू (आणि) कृपाळू परमेश्वराच्या नांवानें (मी आरंभ करितों.)

(हे पैगंबरा !) कां आम्हीं तुझा हिय्या उघडला नाहीं ? (म्हणजे उघडला.) १. आणि (याशिवाय) आम्हीं तुझ्यावरून तुझें ओझें

(१) हिय्या उघडण्याचा अर्थ हा आहे कीं, ईश्वरी संदेश पोहोंचविणें हें कांहीं सोपें काम नव्हतें. हजरत पैगंबर साहेबांनीं आपलें काम अशा लोकांत सुरू केलें कीं, जे त्याकाळीं अज्ञानी, अल्लड, क्रूरस्वभावाचे, भांडखोर आणि संस्कृती व सभ्याचाराचे दृष्टीनें फारच खालावलेल्या स्थितींत होते. अशा लोकांस सन्मार्गावर आणणें म्हणजे फार मुष्किलीचें होतें. ज्यानें इस्लामधर्माचा प्राथमिक इतिहास वाचला असेल तोच हजरत पैगंबर साहेबांवर इस्लामचा प्रचार करण्यांत जीं जीं संकटें आलीं त्यांचा कांहीं अंदाज करूं शकतो. त्यांना एकीकडे धमक्या दिल्या जात होत्या व एकीकडे लालूच दाखविली जात होती; जिवें मारून टाकण्याच्या खटपटीहि केल्या जात होत्या त्या वेगळ्याच. हा हजरत पैगंबरसाहेबांचाच हिय्या होता कीं, आपल्या इराद्यावर दृढ जमून राहिले व आपल्या आयुष्यांतच सर्व **अरबी** द्वीपकल्पास मुसलमान म्हणजे ईश्वराज्ञाधीन बनविलें. येथें ऊर या शब्दाचा अर्थ आम्हीं हिय्या केला आहे. तर फारच लहानपणीं अथवा 'मेराज' म्हणजे आकाशारोहणाच्या वेळीं हजरत **मोहंमद** पैगंबरांचें अंत:करण **जिब्रील** दूतानें चिरलें होतें व त्यांतून काळ्या रक्ताचा थेंब अथवा पापाचें बीज धुवून काढून साफ केलें होतें; व त्यांत दिव्य ज्ञान व विश्वास भरला होता. परंतु कित्येक लोक बाल्यावस्थेच्या ह्या पहिल्या वृत्तांताकडे इषारत आहे असें समजतात. यावरून हेंहि सिद्ध होतें कीं, हजरत पैगंबर साहेब निष्पाप होते. याशिवाय पाप म्हणजे ईश्वराज्ञोलंघन हें त्यांनीं कधींहि केलें नाहीं; म्हणूनहि ते निष्पाप होते यांत शंका नाहीं.

उतरून टाकिलें; २. कीं त्यानें तुझी कंबर मोडून टाकिली होती. ३. आणि आम्हीं तुजसाठीं तुझा नांवलौकिक वाढविला. ४. तर निःसंशय संकटाबरोबर सौख्य होय. ५. निःसंशय संकटाबरोबर सौख्य होय. ६ तर आतां ज्या अर्थीं तूं (या भानगडींतून) मोकळा झाला आहेस, त्या अर्थीं तूं (ईश्वरोपासनेसाठीं) कष्ट घे; ७. आणि आपल्या पालनकर्त्याकडे एकाग्रचित्त होऊन वळ. ८.

(१) येथें 'संकटाबरोबर सौख्य होय' हें वाक्य दोनदां आलें आहे. तर पहिल्या वाक्याचा सिद्धांत इहलौकिक व्यवहारासंबंधीं आहे व दुसऱ्या वाक्याचा अर्थ इहलौकिक संकट व अडचणी सहन केल्यानें पारलौकिक सौख्य सहजच प्राप्त होतें असा आहे.

अध्याय ९५ वा.

सूरतु-त्तीन.

हा अध्याय मक्केंत प्रकट झाला. यांत ८ आयात—महावाक्यें आहेत. याचें नांव 'सूरतु-त्तीन' म्हणजे अंजीरचें प्रकरण असें आहे.

परम दयाळू (आणि) कृपाळू परमेश्वराचे नांवानें (मीं आरंभ करितों).

अंजीरा(च्या फळा)ची व 'जैतून'(जीतवृक्षा)ची शपथ, १. आणि 'तूरे सीनीन' (पर्वता)ची २. आणि हें ('मक्का') शहर कीं, ज्यांत (हरतऱ्हेची) शांतता होय त्याची शपथ; ३. कीं आम्हीं माणसाला उत्तमांत उत्तम घटनेंत निर्माण केलें. ४. मग आम्हीं त्याला (वृद्ध करून) खडतरांत अति खडतर अवस्थेंत पालटून नेलें. ५. परंतु ज्या लोकांनीं विश्वास धरिला व चांगलीं कामेंहि केलीं; (त्यांनीं खडतर अवस्थेकडून दिलगीर होऊं नये; कारण,) त्यांच्यासाठीं (परलोकीं)

अपरंपार मोबदला होय. ६. तर (हे पैगंबरा! आतां) कोण (असा) आहे कीं जो या(सर्व गोष्टी जाणिल्या)नंतर निर्णया(च्या दिवसा) संबंधानें तुला पाखंडी समजेल ? ७. कां परमेश्वर सर्व अधिकाऱ्यांत मोठा अधिकारी (व समर्थ) नव्हे ? (तर पुनरुत्थानास नाकारणारे त्याला कां भीत नाहींत ?) ८.

(१) भावार्थ हा कीं, माणसाची घटना किंवा रचना इतर सर्व सृष्टीच्या घटनेपेक्षां उत्कृष्ट व सुंदर आहे. परंतु वृद्ध झाल्यावर त्याची सारी खुबी नाहींशी होते. तर हें स्थित्यंतर जें माणसांत होतें तें परमेश्वराच्या आज्ञेनेंच होतें ह्मणून जो परमेश्वर हें करण्यास समर्थ आहे तो माणसाला पुनरुत्थानांत पुन्हां सजीव करून त्याच्या कर्मांचा मोबदला अवश्यच देईल. एवंच माणसाला याची नाकारणी करण्यास जागाच नाहीं. कमजोरी व ह्मातारपणाची अवस्था ही बरे वाईट सर्वांनाच येते; तरीहि चांगल्यासाठीं त्यांत एक प्रकारचें समाधान असतें कीं परलोकीं त्याला चांगल्या कर्मांचा चांगला मोबदला मिळेल. पण नास्तिकाला हें समाधानहि प्राप्त होत नाहीं. त्यानें इहलोक व परलोक दोन्हीं घालवले. हदीस म्हणजे पैगंबर साहेबांच्या वचनसंग्रहांत आलें आहे कीं, जो कोणी हा अध्याय वाचील त्यानें शेवटीं हेंहि वाचावें, 'बला व अना अला जालिका मिनश्शाहिदीन' म्हणजे, निःसंशय तो अवश्य सर्वाधिकारी आहे व मी या गोष्टीचा साक्षी आहें.

अध्याय ९६ वा.

सूरतुल्–अलक्.

हा अध्याय **मक्का** शहरांत हजरत **मोहंमद** पैगंबर साहेब **हिरा** नांवाच्या गुहेंत पैगंबरी अधिकार प्राप्त होण्याच्या पूर्वी एकांतवासांत ईश्वरोपासना करीत होते त्यावेळीं त्यांस प्रकट झाला. ह्यांतील पहिलीं पांच महावाक्यें सर्वांत प्रथम प्रकट झालीं. याचें नांव 'अलक' ह्मणजे मांसाचा गोळा असें यांत आलेल्या 'अलके' शब्दावरून पडलें. यांत १९ आयात-महावाक्यें आहेत.

परम दयाळू (आणि) कृपाळू परमेश्वराचे नांवानें (मी आरंभ करितों).

(हे पैगंबरा! कुराण जें वेळोवेळीं तुला प्रकट होईल तें) तूं आपला पालनकर्ता कीं ज्यानें (सर्व सृष्टि) निर्माण केली त्याचें नांव घेऊन वाचीत जा; १. (त्यानें) माणसाला मांसाच्या गोळ्यांतून बनविलें. २. (कुराण) वाचीत जा; आणि (परमेश्वरावर भरंवसा ठेव कीं) तुझा पालनकर्ता फार उदार होय; ३. कीं ज्यानें (माणसाला) लेखणीद्वारें विद्या शिकविली. ४. (त्यानें प्रकटीकरणाद्वारेंहि) माणसाला ज्या माहीत नव्हत्या अशा गोष्टी शिकविल्या. ५. तथापि माणूस (असा होय कीं, तो) आपणाला निरपेक्ष समजून (आभाराच्या ऐवजीं परमेश्वराशीं उलट) शिरजोरी करितो. ६–७. (हे पैगंबरा!) निःसंशय, (या सर्वांस) तुझ्या पालनकर्त्याकडे परतून जाणें आहे. ८. (हे पैगंबरा!) तूं त्या (मनुष्याच्या स्थिती) चेंहि अवलोकन केलेंस कीं, जो (आमचा एक) सेवक जेव्हां नमाज पढावयास उभा राहतो तेव्हां त्याला मनाई करितो? ९–१०. बरें

(१) हीं पहिलीं पांच महावाक्यें हजरत पैगंबर साहेबांस प्रथम प्रकट झालीं. ह्यांतील शेवटच्या महावाक्यांत परात्पर परमेश्वरानें शिक्षणाची दोन साधनें सांगितलीं आहेत; एक पुस्तकी शिक्षण कीं जें लेखणीद्वारें होतें, दुसरें 'लदुन्नी' म्हणजे प्रणवरूपानें होणारें शिक्षण; याला वह्य म्हणजे प्रकटीकरणहि म्हणतात. तें प्रथम पैगंबरास लाभतें. व मग पैगंबराद्वारें इतर लोकांस माहीत होतें. सारांश हा कीं, कुराणाचें हजरत पैगंबरांस प्रकट होणें हें पुस्तकी शिक्षण नव्हे तर तें 'लदुन्नी' म्हणजे दिव्य प्रणवरूपाचें शिक्षण होय.

(२) मतलब हा कीं, 'वह्य'–प्रकटीकरणाद्वारें परमेश्वर आपली मर्जी मानवास प्रगट करितो. कारण, जरी तें फक्त पैगंबरासच प्रकट होतें तरी सर्व मानवासाठींहि ती सामान्य देणगी होय. म्हणून सर्वांनीं परमेश्वराचे आभार मानिले पाहिजेत. परंतु आभाराऐवजीं पुष्कळ लोक आज्ञोल्लंघन करतात. या महावाक्यांत तेच लोक उद्दिष्ट होत.

(३) येथून शेवटपर्यंत **अबूजहल** जो हजरत पैगंबराचा कट्टा शत्रु होता त्याच्याकडे इशारा आहे. तो पैगंबराचा आप्त होता; परंतु तो त्यांना नमाज पढण्यास मनाई करीत होता व धमक्या देत होता कीं, जर तुम्हीं या

पाहा तर, (खरें) जर (हा मनुष्य खुद्द) सन्मार्गावर आहे; ११. अगर तो (जसें समजतो तसें लोकांस) पवित्राचरण शिकवितो. १२. बरें पाहा तर (खरें) जर हा (मनुष्य ईश्वरवाणीस) पाखंड म्हणतो व (सद्धर्माकडून) तोंड फिरवितो. १३. तर (कांहीं झालें तरी) का त्याला (इतकीहि गोष्ट) माहीत नाहीं कीं (दोन्हीं स्थितींत) परमेश्वर त्याला पाहतो आहे. १४. पाहाहो! जर तो (आपल्या कृत्यांपासून) पराङ्मुख न होईल तर आम्हीं त्याचें झुलूप धरून फरफटत ओढूं; १५. (म्हणजे) त्या लबाड पापी (चंडाळा)चें झुलूप. १६. तर त्याला पाहिजे कीं, त्यानें आपले सल्लागार (ज्यांच्यावर तो उड्या मारितो त्यांना आपल्या कुमकेसाठीं) बोलावून घ्यावें. १७. (तसेंच) आम्हींहि (आपल्या) जलाद दूतांस(त्याच्या पारिपत्यासाठीं) बोलावून घेऊं. १८. पाहा! तूं त्याचा कह्या (मुळींच) मानूं नकोस व (बिनधोक परमेश्वरापुढें) साष्टांग नमस्कार घाल (म्हणजे नमाज पढ) व (त्याचें) सान्निध्य प्राप्त कर. १९.

नव्या पद्धतीनें उपासना कराल तर मी आपल्या सोवत्यांस आणून तुमच्या मानेवर चढवीन. एकदां हजरत पैगंबर साहेब नमाज पढीत आहेत असें पाहून त्यानें हा दुष्ट विचार मनांत आणिला; तोंच तो घाबरून पळूं लागला. लोकांनीं विचारल्यावरून म्हणाला कीं, मी आपल्या व मोहंमदच्या दर्म्यान एक मोठा अग्नीचा खाडा पाहिला व त्याच्या संरक्षणास्तव एक प्रचंड सैन्यहि पाहिलें. परिणाम हा झाला कीं, तो बद्रच्या लढाईत मारला गेला. व त्याला फरफटत ओढीत इतर मड्यां बरोबर एका खाड्यांत टाकून दिलेंगेलें; आणि त्याच्यासंबधानें कुराणाचें भविष्य पूर्ण झालें.

अध्याय ९७ वा.

सूरतुल्–कद्र.

हा अध्याय मक्केंत प्रकट झाला. यांत ५ आयात–महावाक्यें आहेत. याचें 'अल्–कद्र' म्हणजे महत्व, प्रतिष्ठा, अंदाज व ईश्वरी हुकूम वगैरे, असें नांव झालें.

परम दयाळू (आणि) कृपाळू परमेश्वराचे नांवानें (मी आरंभ करितों).

आम्हीं कुराणा(च्या प्रथम प्रकटीकरणा)ला 'कद्र'च्या रात्रींत उतारिलें. १. आणि (हे पैगंबरा!) तूं काय समजलास कीं, 'कद्र'ची रात्र म्हणजे काय? २. 'कद्र'ची रात्र (पुण्यप्रसादांत) हजार महिन्यापेक्षांहि उत्तम होय. ३. त्या रात्रीं (पुढील सालाच्या) प्रत्येक व्यवस्थेसाठीं देवदूत व 'जिब्रील' हे आपल्या पालनकर्त्याच्या आज्ञेनें (पृथ्वीवर) उतरतात. ४. ती (रात्र अभय व) शांति(ची रात्र) होय; (व) ती (म्हणजे तिचें पुण्य व समृद्धि) अरुणोदयापर्यंत (राहत) असते. ५.

(१) याचे दोन अर्थ होऊं शकतात; एक तर जो आम्हीं भाषांतरांत पत्करला तो. दुसरा हा कीं, त्या रात्रीं कुराण एकदांच 'लौहमहफूज' मधून खालील आकाशांत उतरलें व मग तेथून अंशतः अंशतः प्रकट होत राहिलें.

(२) 'कद्र'च्या रात्रीसंबंधानें २५ व्या भागांत 'सूरतु–दुखान' मध्यें आम्हीं जी टीप दिली आहे ती पहावी.

अध्याय ९८ वा.

सूरतुल्--बय्यनः

हा अध्याय मदिनेंत प्रकट झाला. यांत ८ आयात–महावाक्यें आहेत. याचें नांव 'बय्यनः' म्हणजे स्पष्ट प्रमाण हें होय.

परम दयाळू (आणि) कृपाळू परमेश्वराचें नांवानें (मी आरंभ करितों.)

ग्रंथधारी लोकांपैकीं व मूर्तिपूजकांपैकीं जे लोक (सद्धर्मास म्हणजे इस्लामास) मानीत नाहींत ते आपल्यापाशीं एखादें स्पष्ट प्रमाण येऊन पोहोंचेपर्यंत (आपल्या पूर्वधर्मापासून) डळमळणार नव्हते. १.

(आणि तें प्रमाण हें होतें कीं;) परमेश्वराकडून कोणी पैगंबर (यावा, व त्यानें ईश्वरप्रणित) पवित्र पानें (त्यांना) वाचून ऐकवावींत; २. (आणि) त्यांत सरेळ (व वाजवी) गोष्टी लिहिलेल्या असाव्यात. ३. आणि (हे जें) ग्रंथधारी लोक (भिन्न भिन्न झाले; त्यांतून कित्येकांनीं इस्लाम स्वीकारिला व बहुतेक आपल्या हट्टावर अडून राहिले ते त्या) प्रमाणा(म्हणजे पैगं-बरा)च्या आल्यानंतरच भिन्न भिन्न झाले. ४. आणि वास्तविक पाहतां, (ज्या लोकांनीं विरोध केला) त्यांना (ह्या पैगंबराद्वारें) हीच आज्ञा केली गेली कीं, त्यांनीं केवळ परमेश्वरासाठींच शुद्ध धर्मपालन करून(व) सत्पंथी होऊन परमेश्वराचीच उपासना करावी; आणि नमाज पढावी व 'जकात'–धर्मकर–द्यावा. आणि हाच (तो) सरळ धर्म होय; (कीं, जो पैगंबरानें त्यांना शिक-विला. परंतु उगाच हट्टवादीपणाचा काय इलाज ?) ५. निःसंशय, ग्रंथ-धारी व मूर्तीपूजकांतून जे लोक (सद्धर्मास) नाकारीत राहिले ते (शेवटीं) 'जहन्नम'–नरका–च्या अग्नींत असतील; (व) त्यांत सदासर्वदा राहतील. हेच लोक सृष्टींत सर्वांत वाईट होत. ६. निःसंशय, ज्या लोकांनीं विश्वास धरिला व चांगलीं कामेंहि केलीं, हेच लोक सृष्टींत सर्वांत उत्तम होत. ७. त्यांचा मोबदला त्यांच्या पालनकर्त्यांसमीप सतत राहण्याच्या (स्वर्गांच्या) बागा होत कीं, ज्यांच्याखालून (पाण्याचे) पाट वाहत असतील; (व ते) त्यांत नित्य निरंतर राहतील. परमेश्वर यांच्याशीं खुष व हे त्याच्याशीं खुष. हा (मोबदला), जो कोणी आपल्या पालनकर्त्यांस भितो त्याच्यासाठीं होय. ८.

(१) भावार्थ हा आहे कीं, कलियुगाच्या पैगंबरास पाठविण्याची आवश्यकता अशी दिसून आली कीं तत्कालीन ग्रंथधारी लोक म्हणजे यहुदी व ख्रिस्ती, आणि मूर्तीपूजक यांनीं आपल्या धर्मासंबंधीं खोटीं खोटीं मतें ग्रहण केलीं होतीं. त्यासंबंधानें त्यांची कानउघाडणी करणें आवश्यक होतें. कारण पैगंबरानें येऊन त्यांना सरळ व खऱ्या गोष्टी समजावून दिल्याशिवाय ते कोणत्याहि युक्तीनें सरळ मार्गावर येऊं शकत नव्हते. कुराण, हें जें शेवटचें दिव्य प्रकटीकरण हजरत मोहंमद पैगंबरास प्रकट झालें त्यांत पूर्वींच्या लोकांचे खोटे ग्रह व मतें उघड-कीस आणून त्यांत सरळ व वाजवी गोष्टी लिहिलेल्या आहेत; हें आतां वाच-कांस सांगावयास नकोच.

अध्याय ९९ वा.

सूरतु-ज़्ज़िल्ज़ाल्.

हा अध्याय मदिनेंत प्रकट झाला. यांत ८ आयात-महावाक्यें आहेत. याचें नांव, भूकंप किंवा धरणीकंप जो पुनरुत्थानाच्या दिवशीं करणा वाजविल्याबरोबरच घडून येईल, त्यावरून 'ज़िल्ज़ाल्' ह्मणजे भूकंप असें नांव ठेवण्यांत आलें आहे.

परम दयाळू (आणि) कृपाळू परमेश्वराच्या नांवानें (मी आरंभ करितों).

जेव्हां पृथ्वी भूकंप होऊन मोठ्या जोरानें हालविली जाईल; १. आणि (हीच) पृथ्वी आपलीं ओझीं (म्हणजे खनिज पदार्थ, मडीं वगैरे सर्व) काढून (फेंकून) टाकील; २. आणि मनुष्य (तिची ही स्थिति पाहून) बोलूं लागेल कीं, हिला काय होऊन गेलें ? ३. त्याच दिवशीं ही आपले (सर्व) वृत्तांत (म्हणजे लोकांचीं बरीं वाईट कर्में परमेश्वराला) सांगून टाकील; ४. (आणि हे पैगंबरा ! तिला सांगावेच लागतील;) यासाठीं कीं तुझा पालनकर्ता तिला आज्ञा करील. ५. त्या दिवशीं लोक (पुनरुत्थानाच्या मैदानांत गोळा होऊन तेथून) भिन्न भिन्न स्थितींत (कर्मांच्या प्रतिफलांसाठीं) परततील कीं त्यांना त्यांचीं कर्में दाखविलीं जावींत. ६. तर ज्यानें अणुरेणुभर पुण्य केलें (असेल) तो तें (पुण्य प्रत्यक्ष) पाहून घेईल. ७. आणि ज्यानें अणुरेणुभर पाप केलें (असेल), तो तें (पाप प्रत्यक्ष) पाहून घेईल. ८.

---

(१) म्हणजे कोणी नरकाकडे तर कोणी स्वर्गाकडे आपापल्या कर्मांच्या प्रतिफलांकरितां न्यायासनाहून परत येतील व त्यांना त्यांचीं कर्में वेगवेगळाल्या स्वरूपांत दाखविलीं जातील.

अध्याय १०० वा.

सूरतुल्-आदियात.

हा अध्याय मक्केंत प्रकट झाला. यांत ११ आयात-महावाक्यें आहेत. याचें नांव 'सूरतुल्-आदियात' ह्मणजे जलद धांवणारे घोडे यांचें प्रकरण असें पडलें.

परम दयाळू (आणि) कृपाळू परमेश्वराचे नांवानें (मी आरंभ करितों).

(धर्मयोध्यांच्या) त्या (घोड्यां)ची शपथ कीं जे वेगानें धांवतां धांवतां सुस्कारे टाकतात; १. मग (दगडांवर टापा)झाडून ठिणग्या[1] पाडतात; २. मग प्रातःसमयीं (जाऊन शत्रूंवर) छापा घालतात; ३. मग (प्रातः समय असतांहि) ते त्यावेळीं (धांगडधिंगा करून) धूळ उडवितात; ४. मग त्याच वेळीं (शत्रूंच्या) सेनासमुदायांत जाऊन शिरतात. ५. (सारांश, आम्हांला या घोड्यांची शपथ कीं) निःसंशय माणूस आपल्या पालनकर्त्याप्रत फारच अनुपकारी होय. ६. आणि तो या(गोष्टी)ला (स्वतःहि) खूप जाणतो. ७. आणि तो द्रव्याच्या प्रीतींत फारच सक्त होय. ८. तर कां याला (इतकी गोष्टहि) माहीत नाहीं कीं जे लोक थडग्यांत (पुरलेले) होत ते जेव्हां (जिवंत करून) उठविले जातील; ९. आणि (लोकांच्या) मनांत ज्या गोष्टी(गुप्त)आहेत त्या (सर्व) जाहीर केल्या जातील; १०. त्या दिवशीं त्यांचा पालनकर्ताच त्यांच्या (स्थिती) शीं खूप वाकबगार असेल. (कीं बरा कोण व वाईट कोण?) ११.

---

(१) म्हणजे घोड्यांचे खूर खडकाळ जमिनीवर जोरानें लागले; म्हणजे त्या पासून ठिणग्या झडूं लागतात.

(२) सकृद्दर्शनीं घोड्यांची शपथ वाहणें ही एक हलकीशी गोष्ट दिसते. परंतु जेव्हां सृष्टीच्या शपथेवरून सृष्टिकर्त्या परमेश्वराच्या परम सामर्थ्याचें प्रमाण पटविलें जाईल अगर त्यापासून आणखी एकादा चांगला परिणाम निष्पन्न होईल; तर कोणतीहि वस्तु हलकी व क्षुल्लक नाहीं. ह्मणूनच म्हटलें आहे कीं '**निःसंशय परमेश्वर कोणताहि दृष्टांत देण्यांत (कसलीच) भीड ठेवित नाहीं; (मग पाहिजे तर तो दृष्टांत) चिलटाचा असो वा याहूनहि जास्त (आणखी कोणा क्षुल्लक वस्तुचा) असो.** वगैरे' (पाहा कुराण अध्याय २:२६). ज्याप्रमाणें ईश्वरी सामर्थ्य एका हत्तींत दिसून येतें त्याचप्रमाणें व त्याहूनहि अधिक एका चिलटांत प्राप्त होतें. घोडा जरी मनुष्यापेक्षां फारच क्षुल्लक आहे तरी इतर प्राण्यांपेक्षां तो श्रेष्ठ व कुलीन होय; आणि त्यांत मोठी गोष्ट ही आहे कीं, तो लढाईंत उपयोगीं पडतो. शिवाय लढाई ही धर्म व संसार या दोहोंच्या व्यवस्थेसाठीं फार आवश्यक आहे कीं, त्या वांचून चालत नाहीं.

अध्याय १०१ ला.

सूरतुल्--क़ारिअः.

हा अध्याय मक्केंत प्रकट झाला. यांत ११ आयात—महावाक्यें आहेत. याचें नांव 'कारिअः' म्हणजे धडका बसविणारी विपत्ति म्हणजे पुनरुत्थान असें आहे.

परम दयाळू (आणि) कृपाळू परमेश्वराचे नांवानें (मी आरंभ करितों).

(सर्वांस) धडका बसविणारी (विपत्ति); १. (पण) ती धडका बसविणारी (विपत्ति) आहे काय वस्तु? २. आणि (हे पैगंबरा!) तूं काय समजलास कीं ती धडका बसविणारी (विपत्ति) आहे काय वस्तु? ३. (ती विपत्ति म्हणजे तो दिवस कीं) जेव्हां लोक (पुनरुत्थानाच्या मैदानांत) दाणादाण होऊन पडलेल्या पतंगांसारखे (पडलेले) असतील; ४. आणि पर्वत पिंजरलेल्या रंगीन लोकरीसारखे (उडत उडत फिरत) असतील. ५ तर ज्याचीं (सुकृत्यें) वजनांत भारी भरतील. ६. तो तर संतोषकारक जीवनांत असेल. ७. आणि ज्याचीं (सुकृत्यें) वजनांत हलकीं भरतील ८. त्याचें ठिकाण 'हाविय:' होईल. ९. आणि (हे पैगंबरा!) तूं काय समजलास कीं तो 'हाविय:' आहे काय वस्तु? १०. तो (नरकाचा) धगधगीत (प्रखर) अग्नि होय. ११.

---

(१) 'उम्मुहू हाविय:' याचा शब्दशः अर्थ 'खाडा त्याची आई होईल.' खाडा ह्मणजे नरकाग्नीचा खाडा; आणि खाडयाच्या आई होण्याचा अर्थ हा कीं ज्या प्रमाणें आईनें मुलाला पोटांत ठेविलें व तें तिला बिलगून राहतें ह्याच प्रमाणें नरकीय नरकांत असेल. या शिवाय अरबींतल्या शब्दांशीं जुळतें भाषांतर असें होऊं शकतें. 'नरकाग्नि त्याचें माहेर (घर) होईल.' 'हाविय:' हें अगदीं खालच्या दर्जाच्या नरकाग्नीचें नांव आहे.

अध्याय १०२ रा.

सूरतु-त्तकासुर.

हा अध्याय मक्का शहरीं प्रकट झाला. यांत ८ आयात—महावाक्यें आहेत. याचें नांव 'तकासुर' म्हणजे द्रव्य व संतति यांच्या विपुलतेची एकमेकांवर शेखी मिरविणें किंवा चढा ओढी करणें असें आहे. यास कारण हें झालें कीं, **अब्दे-मनाफ** आणि **सहीम** या दोन्ही कुलांचे लोक आपसांत एकमेकांवर चढाओढी करूं लागले व ह्मणूं लागले कीं आमची लोकसंख्या तुम्हांपेक्षां जास्त आहे. मग त्यांनीं आपापली मोजणी केली तेव्हां **सहीम**पेक्षां **अब्दे-मनाफ**चे लोक जास्त निघाले. यावर **सहीम** म्हणाले कीं अज्ञानकाळाच्या युद्धांत आमचे पुष्कळ लोक गमावले आहेत. ह्मणून तुह्मी मेलेले व जीवंत या दोहोंसहि मोजा. तेव्हां ह्याप्रमाणें त्या उभयतांनीं स्मशानांत जाऊन थडगीं मोजल्यानें **सही**मचे लोक अधिक भरले. हीं दोन्ही कुलें मुसलमान होतीं ह्मणून यांची कानउघडणी करण्यासाठीं हा अध्याय प्रकट झाला.

परम दयाळू (आणि) कृपाळू परमेश्वराच्या नांवानें (मी आरंभ करितों).

(लोकांनों!) तुम्हांला (द्रव्य व संतति यांच्या) विपुलतेचा हव्यास (जन्मवर) गफलतींत चूर करून टाकतो; १. येथपर्यंत कीं (जेव्हां) तुम्हीं थडग्यांत येतां (तेव्हां तुमचे डोळे उघडतात). २. (पण) पाहा हो! पुढें जातां, तुम्हांस (याचा परिणाम) माहीत होऊन जाईल. ३. नंतरहि पाहा हो! पुढें जातां, तुम्हांस (याचा परिणाम) माहीत होऊन जाईल. ४. गोष्ट ही होय कीं जर तुम्हीं (आपला परिणाम) निश्चितपणें जाणीत असता तर (तुम्हीं केव्हांहि गफलत न करिता). ५. (एके दिवशीं)तुम्हीं अवश्य नरकाग्नीस पाहून घ्याल. ६. मग त्याला अर्थात् (पाहालहि तर) खात्रीपूर्वक डोळयानें पाहाल. ७. मग त्या दिवशीं (इहलौकिक) सुखासंबंधानें तुम्हांस विचारणाहि अवश्य होईल. (कीं कोठपर्यंत तुम्हीं त्याचे उतराई झालां!) ८.

अध्याय १०३ रा.

सूरतुल्--अस्र्.

सूरतुल्–अस्र् हा अध्याय मक्केंत प्रकट झाला. यांत ३ आयात–महावाक्यें आहेत. याचें नांव 'अस्र्' ह्मणजे काल, युग किंवा तिसऱ्या प्रहरचा वेळ अथवा त्या वेळची नमाज, असें आहे.

परम दयाळू (आणि) कृपाळू परमेश्वराच्या नांवानें (मी आरंभ करितों).

'अस्र्[१](च्या वेळे)ची शपथ कीं १. (सर्वच) मनुष्यें तोट्यांत[२] होत २. परंतु ज्यांनीं विश्वास धरिला व चांगलीं कामेंहि केलीं आणि एकमेकांस सद्धर्मा(चें अनुकरण करण्या)ची ताकीद करीत राहिले व (तशीच) एक-मेकांस (संकटांत) सहनशीलता पत्करण्याची ताकीद करीत राहिले ते मात्र (अर्थात् तोट्यांत नाहींत). ३.

---

(१) आम्हीं तर 'अस्र्' ह्मणजे अस्र्चा वेळ असा अर्थ घेतला आहे. कित्येक भाष्यकारांनीं 'असर'चा अर्थ केवळ काल असा केला आहे. रात्रं-दिवसाच्या वेळांत 'अस्र्'च्या वेळेंत एक विशेष गुण आहे कीं, तो जगाच्या कामकाजाच्या निष्कर्षाचा वेळ असतो; व कित्येक लोकांसाठीं हवा खाण्याचा व करमणुकीचा वेळ होय. 'अस्र्'च्या नमाजीची मोठी महती असून फार ताकीद आहे. शिवाय देवदूत जे जगाची व्यवस्था व संरक्षणासाठीं नेमलेले आहेत त्यांची रात्र दिवसांत दोनदां बदली होते, एक सकाळच्या वेळीं व एक 'असर'च्या वेळीं ह्मणजे तीन प्रहर झाल्यावर. एक गोष्ट हीहि आहे कीं, तो वेळ एका मोठ्या घडामोडीची प्रस्तावना आहे कीं जी जगांत होत राहते. म्हणजे दिवसाचें जाणें व रात्रीचें येणें.

(२) तिसऱ्या महावाक्यांत ज्या लोकांचें वर्णन आहे ते खेरीजकरून बाकी सर्वच मनुष्यें जग प्रपंच व मोहमाया यांस विकारवश आहेत. म्हणून त्यांच्यानें आपल्या जन्माचें कांहींच सार्थक होत नाहीं. कारण ते विश्वास धरीत नाहींत व ईश्वराज्ञापालन–इस्लामाप्रमाणें आचरण–करीत नाहींत. ह्मणून अर्थातच ते तोट्यांत होत.

अध्याय १०४ था.

सूरतुल्--हुमजः

हा अध्याय मक्का शहरीं प्रकट झाला. यांत ९ आयात--महावाक्यें आहेत. अखनस बिन शुरैक व वलीद बिन मुगैरा वगैरे जे नास्तिक, मुसलमानांची व पैगंबर साहेबांची पाठीमागें निंदा व निर्भर्त्सना करीत होते त्यांस उद्देशून हा प्रकट झाला; ह्मणून यांत आलेल्या 'हुमजः' ह्मणजे निंदा करणारा या शब्दावरून हें नांव पडलें.

परम दयाळू (आणि) कृपाळू परमेश्वराचे नांवानें (मीं आरंभ करितों).

प्रत्येक मनुष्य जो (लोकांची) पाठीमागें निंदा करितो (व त्यांना) टोमणें देतो त्याला फारच दु:ख होय; १. कीं, तो द्रव्य गोळा करीत व तें मोजून मोजून ठेवीत राहिला; २. तो अशी कल्पना करितो कीं, त्याचें द्रव्य त्याला अमर[1] करील. ३. पण हें तर होणेंच नाहीं. (तर तो एकाना एका दिवशीं अवश्य मरेल व नास्तिकपणामुळें) अवश्यच 'हुतमा'मध्यें फेंकिला जाईल. ४. आणि (हे पैगंबरा !) तूं काय समजलास कीं, 'हुतमा[2]' काय आहे ? ५. ('हुतमा' म्हणजे) परमेश्वराचा भडकविलेला अग्नि होय; ६. कीं, जो (पायापासून तों) हृदयांपर्यंतची जाऊन खबर घेईल. ७. त्या(अग्नी)चा त्यांच्यावर (ज्वालांच्या) ताणलेल्या मोठमोठ्या स्तंभा(च्या रूपां)त (चोहोंकडून) कडीकोट केला जाईल. ८.

---

(१) ह्मणजे जेव्हां तो आजारी पडेल तेव्हां द्रव्य खर्चून व औषध पाणी करून तो बचावेल.

(२) 'हुतमः' हा शब्द 'हतम' यापासून निघालेला आहे व त्याचा धात्वार्थ तोडणें असा आहे. तर नरकाग्निहि नरकीयांस जाळून भस्म करून तोडून फोडून फन्ना करून टाकील; म्हणून याला 'हुतमः' हें नांव झालें.

अध्याय १०५ वा.

सूरतुल्--फील्.

हा अध्याय मक्केंत प्रकट झाला. यांत ५ आयॉत--महावाक्यें आहेत. याचें नांव 'सूरतुल्--फील्' ह्मणजे हत्तीचें प्रकरण असें आहे.

परम दयाळू (आणि) कृपाळू परमेश्वराचे नांवानें (मी आरंभ करितों)

(हे पैगंबरा !) कां तूं (या गोष्टीचें) अवलोकन केलें नाहींस कीं तुझ्या पालनकर्त्यानें हत्तीवाल्यांबरोबर कसें (वर्तन) केलें ? १. कां त्यानें त्यांचे (सर्व) डावपेंच फसवून टाकिले नाहींत ? (टाकिले.) २. आणि त्यांच्यावर पाखरांचे थवेचे थवे पाठविले; ३. कीं तीं खंकरांचे खडे (वरून) त्यांच्यावर फेंकीत होतीं; ४. येथपर्यंत कीं त्यानें त्यांस (गुरांनीं) खाऊन टाकलेल्या पाल्याप्रमाणें (तळपट) करून टाकिलें. ५.

---

(१) अब्रहा बिन सबाह् ज्याला 'अश्रम' म्हणजे नकटा हें नांव दिलेलें आहे तो यमन प्रांताचा बादशाह होता. त्याच्या मनांत, काब्याच्या पवित्रालयाकडे लोकांचें दळणवळण व पूज्यबुद्धि पाहून, मत्सर उत्पन्न झाला; येथपर्यंत कीं, त्यानें सन्आ शहरीं एक निराळें सुंदर देऊळ बांधवून लोकांस तिकडे वळविण्याचे भगीरथ प्रयत्न केले; पण सर्व व्यर्थ गेले. तेव्हां त्याला राग येऊन काबागृह हाणून पाडण्याच्या उद्देशानें त्यानें प्रचंड सैन्यासह काब्यावर चढाई केली. त्याच्याबरोबर पुष्कळ हत्ती होते. त्यांत माहमूद नांवाचा एक प्रचंड हत्ती होता; त्याला जेव्हां जेव्हां तो काब्याकडे वळवी तेव्हां तेव्हां तो गुडघे टेंकून बसून जाई; आणि दुसरी कोणीकडे वळविलें कीं, तो लवकर लवकर पळूं लागे. त्यानें काब्याच्या हद्दींत पाऊल टाकलें न टाकलें इतक्यांत समुद्रकांठाकडून पाखरांचे थवेचे थवे प्रगट झाले. त्या पाखरांच्या चोंचेंत एक व दोन्हीं पंज्यांत दोन असे खंकरांचे तीन खडे होते; ते तीं वरून पटापट फेंकूं लागलीं. ज्याला ज्याला खडा लागे तो तेथेंच गतप्राण होऊन जाई. ह्याप्रमाणें त्याचें सर्व सैन्य नाश पावलें; आणि परमेश्वरानें आपल्या पवित्रालयास शत्रूंच्या हातून वांचविलें.

(२) म्हणजे 'सिज्जील' हा शब्द मुळांत पर्शियन 'संग व गिल' होता. त्याचा अरबी भाषेंत समास होऊन सिज्जील झाला. त्याचा अर्थ माती जी दगडासारखी कठीण होऊन जाते व तिलाच आम्हीं खंकरहि म्हणतों तो होय.

(३) गुरांनीं खाऊन टाकलेला पाला म्हणजे रवंथ.

अध्याय १०६ वा.

सूरतुल्–कुरैश.

हा अध्याय **मक्केंत** प्रकट झाला. यांत ४ आयात–महावाक्यें आहेत. यांत आलेल्या कुरैशी लोकांच्या वर्णनावरून हें नांव पडलें.

परम दयाळू (आणि) कृपाळू परमेश्वराचें नांवानें (मी आरंभ करितों.)

(परमेश्वरानें) ज्या अर्थीं 'कुरैशी' लोकांस चाड लाविली आहे, १. (म्हणजे) हिंवाळयाच्या व उन्हाळयाच्या प्रवासाची चाड लाविली आहे.२. त्या अर्थीं त्यांना पाहिजे आहे कीं, त्यांनीं ह्या ('काबा'–)गृहाच्या मालकाची उपासना करावी; ३. कीं, ज्यानें (नांगरल्या पेरल्यावांचून) भुकेंत खावयास दिलें; आणि (लूटमारीच्या) भीतीपासून त्यांना निर्भय केलें. ४.

(१) **मक्केच्या** भूप्रदेशांत कोणतेंच पीक होत नाहीं. तरी हा ईश्वरी प्रताप-च होय कीं सर्व प्रकारचें धान्य व फळफळावळ दुसऱ्या शहराहून तेथें येत असते. शिवाय जरूरीच्या सर्व वस्तु तेथें मिळूं शकतात.

(२) **कुरैश** हें एक अरब कुलाचें नांव आहे. यांतच हजरत **मोहमंद** पैगं-बर साहेब यांचा जन्म झाला होता. हे लोक प्राचीन काळापासून **काब्याच्या** पवित्र मंदिराचे रक्षक व पुजारी होते; म्हणून सर्व अरब देश त्यांचा मोठा आदर करीत होता. देशांत चोहोंकडे लूटमार चालत असे; परंतु **काबा** गृहाच्या आदरामुळें **मक्केंत** दरेक प्रकारची शांतता असे. याशिवाय कुरैश कुलाचे लोक हिंवाळ्यांत **यमन** प्रांताकडे व उन्हाळ्यांत **सीरिया** देशाकडे व्यापारासाठीं प्रवास करीत असत व कोणीहि त्यांना आडवा येत नसे. किंबहुना, त्यांना पवित्रालयाचे पुजारी व शेजारी समजून त्यांची चांगली संभावना व सेवा करीत असत. आतांहि अरब लोकांची अशीच संभावना होते. परमेश्वरानें या अध्यायांत कुरैशी लोकांस आपल्या देणग्या जाणवून समजाविलें आहे कीं त्यांच्या उपकारस्तुत्यर्थ, ज्या घराच्या प्रतापानें तुम्हांस ह्या देणग्या प्राप्त झाल्या आहेत त्या घराच्या मालकाची म्हणजे परमेश्वराचीच उपासना करा; व नास्तिकपणा, अनेकेश्वरवाद व मूर्तीपूजा सोडून त्याचीच शुद्धभावानें भक्ति करा.

अध्याय १०७ वा.

सूरतुल्-माऊन.

हा अध्याय मक्केंत प्रकट झाला. यांत ७ आयात—महावाक्यें आहेत. ह्यांतील पहिलीं तीन महावाक्यें नास्तिकांस उद्देशून आहेत व बाकींचीं कृपण दांभिकांस अनुलक्षून आहेत. 'माऊन' म्हणजे सामुग्री किंवा अन्नपाणी वगैरे अगत्याच्या वस्तु या शब्दावरून हें नांव पडलें.

परम दयाळू (आणि) कृपाळू परमेश्वराचे नांवानें (मी आरंभ करितों.)

(हे पैगंबरा !) बरें तूं त्या (मनुष्याच्या स्थिती)चेंहि अवलोकन केलेंस? कीं जो निर्णया(च्या दिवसा)स पाखंड म्हणतो;[१] १. आणि (यामुळेंच) हा असा (पाषाणहृदय होऊन गेला) आहे कीं तो अनाथास धक्के देत असतो; २. आणि गोरगरीबा(ला स्वतः जेऊं घालणें तर राहोच, लोकांनाहि त्या)च्या जेऊं घालण्याचें प्रोत्साहन देत नाहीं. ३. तर त्या नमाज पढणाऱ्यां(दांभिकां)स फारच दुःख होय, ४. कीं जे आपल्या नमाजीकडून हयगय करितात, ५. (आणि) जे (कांहीं सुकृत्यहि करतात तर) डामडौल दाखवितात; ६. आणि ते (मनाचे असे लोभिष्ट होत कीं) रोजच्या वापरण्याच्या (लहान लहान) अगत्यांच्या[२] वस्तुहि (देण्यास) नाकारितात. ७.

(१) हा इसम अबु—जहल होता, ह्मणतात. कित्येक ह्या वृत्तीचे सर्व साधारण लोक समजतात.

(२) 'माऊन' या शब्दाचा एक अर्थ जकात—धर्मकर असाहि होतो. हा करहि देण्यास दांभिकांच्या जिवावर येत होतें. शिवाय घरच्या अगत्याच्या वस्तु तपेली, हांडा, आग, मीठ, पाणी वगैरे वस्तु ह्या शेजाऱ्याला न देणें हेंहि मोठें पातक होय.

अध्याय १०८ वा.

सूरतुल्–कौसर.

हा अध्याय **मक्कें**त प्रकटिला गेला. यांत ३ आयात–महावाक्यें आहेत. याचें नांव अल्–कौसर' म्हणजे विपुल हित. यांत पैगंबरीपद, अक्कल, कुराण, लोकांची शिफारस करून तारण्याचा मान, पुष्कळ अनुयायी व संतान वगैरे उत्तमोत्तम गोष्टींचा समावेश होतो. **म**आलिमुत्तंजील या कुराणाच्या भाष्यांत लिहिलें आहे कीं, **आस** बिन **वायल** याची हजरत पैगंबर साहेबांशीं **मक्के**च्या मशीदीच्या दरवाज़ावर भेट झाली व आपसांत कांहीं संभाषण होऊन हजरत पैगंबर साहेब बाहेर निघून आले व **आस** आंत गेला. तेथें जे कुरैशी नास्तिक बसले होते त्यांनीं **आस**ला विचारिलें कीं तूं कोणाबरोबर बोलत होतास ? तो ह्मणाला कीं, 'अब्तर'बरोबर. त्यांच्या भाषेंत ज्याचीं मुलें जगत नाहींत त्याला ' अब्तर' ह्मणतात; आणि त्याच समयास हजरत **मोहंमद** पैगंबरांचे पुत्र **ताहिर** हे वारले होते. हजरत पैगंबरांनीं जेव्हां ही **गोष्ट** ऐकिली तेव्हां त्यांना फार खेद झाला. यावर परमेश्वरानें त्यांच्या सांत्वनासाठीं हा अध्याय प्रकटिला. **ज**लालैन भाष्यकारानें या मुलाचें नांव **का**सीम लिहिलें आहे शिवाय **कौस**र या नांवाची स्वर्गांत एक नदी आहे तिचें पाणी प्याल्यावर कोणालाहि तहान लागणार नाहीं. तिचें **ह**दीस ह्मणजे पैगंबरांच्या वचनसंग्रहांत चित्ताकर्षक वर्णन दिलेलें आहे; व तें तंतोतंत खरें आहे यांत संशय नाहीं.

परम दयाळू (आणि) कृपाळू परमेश्वराच्या नांवानें (मी आरंभ करितों).

(हे पैगंबरा !) आम्हीं तुला 'कौसर' म्हणजे विपुल हित दिलें आहे; १. तर (त्याच्या उपकारस्तुत्यर्थ) तूं आपल्या पालनकर्त्याची नमाज पढ व (त्याच्या नांवानें) बळी दे. २. निःसंशय, तुझें वाईट चिंतणारा तोच निर्वंश राहील. ३.

(१) झालेंहि असेंच कीं, हा **आस** बिन **वायल** जो हजरत पैगंबरांचें वाईट चिंतीत होता तो निःसंतान वारला व त्याचें नांव घेणाराहि कोणी राहिला नाहीं. याच्या उलट हज़रत पैगंबर साहेबांच्या मुलीचा वंश वाढला; आणि जेवढे म्हणून मुसलमान पुनरुत्थानापर्यंत होत राहतील ते सर्व त्यांचीं मुलें होत. मुलांपासून जो मूळ हेतु सिद्ध व्हावयाचा तो या आज्ञाधारक व प्रीय अनुयायांकडून उत्तम प्रकारें सिद्ध होतो. ही धर्मानुयायांची परंपरा ईश्वरकृपेनें केव्हांच खुंटणार नाहीं.

अध्याय १०९ वा.

सूरतुल्-काफिरून.

हा अध्याय मक्केंत प्रकट झाला. यांत ६ आयात—महावाक्यें आहेत. याचें नांव 'सूरतुल्—काफिरून' ह्मणजे नास्तिकांचें प्रकरण असें पडण्याचें कारण हें कीं, नास्तिकांनीं जेव्हां पाहिलें कीं, इस्लामधर्म दिवसें दिवस वाढत चालला आहे; तेव्हां निरुपाय होऊन हजरत पैगंबर साहेबांपाशीं अशी दरखास्त केली कीं या, आम्हीं तुह्मीं पाळ्या बांधून घेऊं; एक वर्षपर्यंत आह्मीं तुमच्या परमेश्वराची उपासना करूं व एक वर्षपर्यंत तुम्हीं आमच्या मूर्तींची उपासना करा. ह्यास उत्तर ह्मणून परमेश्वराकडून हा अध्याय प्रकट झाला कीं तुमच्या आमच्यांत आतांहि मेळ नाहीं व पुढेंहि होणार नाहीं. एकेश्वरवाद व अनेकेश्वरवाद हे एकच कसे होऊं शकणार? तर तुमची ही दरखास्त केवळ निरर्थक व निष्फळ होय.

परम दयाळू (आणि) कृपाळू परमेश्वराचे नांवानें (मी आरंभ करितों).

(हे पैगंबरा! या नास्तिकांस) सांग कीं, अहो नास्तिकांनों. १. ज्या (उपास्यां)ची तुम्हीं उपासना करितां त्यांची मी (यावेळीं) उपासना करीत नाहीं, २. आणि ज्या (परमेश्वरा)ची मी उपासना करितों त्याची तुम्हींहि (यावेळीं) उपासना करीत नाहींत. ३. आणि (पुढेंहि), तुम्हीं ज्या (उपास्यां)ची उपासना करीत आलां आहां त्यांची मी उपासना करणार नाहीं. ४. आणि ज्या (परमेश्वरा)ची मी उपासना करितों ही (आशाहि) नाहीं कीं, त्याची तुम्हीं उपासना कराल. ५. (तर माझा तुमचा मेळ कसा जमणार?) तुम्हांला तुमचा धर्म व मला माझा धर्म. ६.

(१) म्हणजे जो जसें करील तसें भरील. वाईटाचें फळ वाईट व चांगल्याचें चांगलें. अनेक वस्तु व विभूतींची व कल्पित मूर्तींची पूजा करणें हा कांहीं खरा मार्ग नव्हे.

अध्याय ११० वा.

सूरतु-न्नस्र्.

हा अध्याय मदिनेंत प्रकट झाला. यांत ३ आयात—महावाक्यें आहेत. याचें नांव 'सूरतु—न्नस्र' म्हणजे कुमक किंवा विजयाचें प्रकरण होण्याचें कारण हें कीं ८ व्या हिजरी-सनाच्या रमजान महिन्यांत मक्केवर हजरत पैगंबरांस विजय मिळाला. त्याच्यापूर्वींच हा अध्याय प्रकट झाला होता; व ह्यांत या कुमकेचें व जयाचें आश्वासन मिळालें होतें.

परम दयाळू (आणि) कृपाळू परमेश्वराच्या नांवानें (मी आरंभ करितों.)

(हे पैगंबरा!) ज्या अर्थीं परमेश्वराची कुमक येऊन पोहोंचली व ('मक्के'वर) विजय (प्राप्त झाला); १. आणि तूं लोकांस (प्रत्यक्ष) पाहिलेंस कीं, परमेश्वराच्या धर्मांत (म्हणजे इस्लामांत) घोळकेचे घोळके दाखल होत आहेत, २. त्या अर्थीं तूं आपल्या पालनकर्त्याच्या स्तुतीबरोबर (त्याची) पवित्रता वर्णण्यांत लागून अस; आणि त्याच्यापाशीं क्षमा मागीत राहा. निःसंशय, तो फारच पश्चात्ताप स्वीकार्ता होय. ३.

(१) कुराणाचें हेंहि एक भविष्य वचन होतें व तें हिजरी-सन ९ मध्यें जेव्हां अरब लोकांचीं घराणीं चोहोंकडून येऊन येऊन त्यांनीं इस्लामधर्माची दीक्षा घेतली व हें हजरत पैगंबरांनीं आपल्या डोळ्यांनीं पाहिलें तेव्हां पूर्ण झालें. हें या गोष्टीचें चिन्ह होय कीं हजरत पैगंबरांनीं आपलें पैगंबरीचें कर्तव्य पूर्ण केलें व आतां त्यांनीं परलोकवासासाठीं तयार व्हावें. पुढें हि. स. १० च्या रबिउल्-अव्वल महिन्यांत हजरत मोहंमद पैगंबर 'सल्लल्लाहो व अलैहे व सल्लम'—परमेश्वर त्यांस धन्यवाद व शांति देवो—यांचा देहांत झाला. म्हणूनच याचें दुसरें नांव 'सूरतु—त्तौदीअ' म्हणजे निरोपाचें प्रकरण असेंहि आहे.

(२) परमेश्वराचे सर्व पैगंबर आपल्या नियत शास्त्राप्रमाणें आचरण करतात; व त्यांच्या हातून नियमोल्लंघन म्हणजे पाप घडत नाहीं; म्हणून ते निष्पाप असतात. त्यांना आपल्यासाठीं क्षमा मागण्याची अपेक्षा राहत नाहीं. पण लोकसंग्रहार्थ व त्यांच्या शिक्षणार्थ पैगंबरांना क्षमा मागण्याची आज्ञा होते. शिवाय ह्यांत एक मुख्य हें शिक्षण आहे कीं, माणसानें आपलीं सर्व कर्में दोषविरहित न समजतां त्याबद्दल आपला विनय प्रदर्शित करावा व तीं कामें अधिकाधिक उत्तम प्रकारें करण्याचें त्यांस प्रोत्साहन मिळावें. ह्या आज्ञेस अनुसरून अशाच उद्देशानें हजरत पैगंबरसाहेब दिवसांत शंभर वेळां क्षमायाचना करीत होते.

अध्याय १११ वा.

सूरतु--ल्हब्.

हा अध्याय मक्केंत प्रकट झाला. यांत ५ आयात—महावाक्यें आहेत. याचें नांव 'सूरतु—ल्हब' म्हणजे लहबचें प्रकरण, असें पडण्याचें कारण हें कीं 'हे पैगंबरा! तूं आपल्या अगदीं जवळच्या आप्तांस (ईश्वरी शिक्षेचें) भय ऐकीव,' हें महावाक्य जेव्हां प्रकट झालें तेव्हां हजरत पैगंबर साहेबांनीं सर्व कुरैशी घराण्यांस बोलावणें करून त्यांस उपदेश केला. त्या लोकांत अबुलहब हाहि होता. हा हजरत पैगंबर साहेबांचा नात्यांत चुलता होता; परंतु इस्लामधर्मामुळें तो त्यांचा कट्टा शत्रु होऊन गेला होता. त्यानें पैगंबर साहेबांचा जो छळ केला तो इतिहासांत सविस्तर वर्णिलेला आहे. त्याला हें आवडतच नव्हतें कीं, पैगंबर साहेबांनीं काबागृहांत नमाज पढावी व त्यांच्या मूर्तीस उणेपणा आणावा. त्याची बायको जिचें नांव उम्मेजमील होतें ती पैगंबर साहेबांच्या वाटेंत रात्रीं कांटे पसरत होती कीं ते इकडून जातील तेव्हां त्यांच्या पायांत कांटे रुततील. ह्याप्रमाणें या नवराबायकोच्या अदावतीचा पारच नव्हता. तर पैगंबर साहेबांनीं जेव्हां त्यांस उपदेश केला तेव्हां अबु—लहबनें हजरत पैगंबरांवर धोंडे उचलले व म्हणाला, हत्! तुझा नाश जावो! ह्यासाठीं का तूं आम्हांला तकलीफ दिली होतीस? त्याच्या उत्तरादाखल हा अध्याय आला.

परम दयाळू (आणि) कृपाळू परमेश्वराच्या नांवानें (मी आरंभ करितों).

(जसें 'अबुलहब'नें पैगंबरास गालिप्रदान केलें होतें तसें उलट) 'अबु-लहब'चेच दोन्हीं हात तुटून गेले. आणि तो (आपणहि) नाश पावला. १. त्याची धनदौलत व त्यानें जें कांहीं संपादन केलें तें कांहींच त्याच्या कामा आलें नाहीं. २. तो लवकरच (नरकाच्या) डोंब वेणाऱ्या अग्नींत जाऊन दाखल होईल; ३. आणि (त्याच्या संगतीं)

त्याची बायकोहि, कीं जी लांकडें वाहून आणिते; ४. तिच्या गळ्यांत खजुरीच्या तंतूंची पीळ दिलेली दोरी असेल. ५.

(१) 'हम्मालतुल–हतब'चा अर्थ लांकडें वाहणारी; आणि अरबीच्या वाक्प्रचारांत लावालावी करणारी असाहि अर्थ होतो. तर ती चहाडी व लावालावी करीत होती म्हणून, अगर ती पैगंबर साहेबांच्या वाटेंत कांटे आणून पसरत होती, म्हणून किंवा ती खरोखरींच रानांतून जळण वाहून आणित होती म्हणून असें म्हटलें आहे. ह्या प्रकारच्या इशारती व गोष्टी भाषांतरांत येऊं शकत नाहींत.

(२) गळ्यांत दोरी असणें म्हणजे मुलें ज्याप्रमाणें कुत्र्याच्या पिल्लांच्या गळ्यांत दोरी बांधून फरपटत फिरतात तशीच पुनरुत्थानांत तिची फटफजिती होईल; व ती ह्यास पात्रहि होय. असें म्हणतात कीं, ती एके दिवशीं सर्पणाचा भारा डोकीवर उचलून येत होती; इतक्यांत भारा खालीं पडला व त्याची दोरी तिच्या गळ्यांत येऊन फास लागला व ती तेथेंच मरून पडली. सारांश, परमेश्वर व परमेश्वराच्या स्वकीयांच्या शत्रूंचा परिणाम असा वाईटच होतो.

अध्याय ११२ वा.

सूरतुल्–इखलास्.

हा अध्याय **मक्का** शहरीं प्रकट झाला. यांत ४ आयात–महावाक्यें आहेत. याचें नांव ' सुरतुल्–इखलास' म्हणजे शुद्ध व निर्मल भाव जो परमेश्वरासंबंधानें माणसाला ठेविला पाहिजे त्याचें प्रकरण असें आहे. कित्येक कुरेशी लोकांनीं हजरत पैगंबर साहेबांस येऊन विचारिलें कीं, तुह्मी ज्या '**अल्लाह**' ह्मणजे परमेश्वराच्या उपासनेकडे आह्मांस पाचरण करितां तो कसा आहे, त्याचीं विशेषणें व गुण काय आहेत, तो काय खातो पितो, तो कोणापासून उत्पन्न झाला आणि त्याच्या सारखाहि कोणी आहे कीं नाहीं, हें आम्हांस सांगा. त्यावेळीं हा अध्याय प्रकट झाला. ह्यांत ज्या गोष्टींचें विवेचन झालें आहे त्या गोष्टी फारच मनन करण्याजोग्या आहेत. जगांत जितकीं प्रचलित भिन्न भिन्न मतें आहेत त्या सर्वांच्या संबंधानें यांत यथायोग्य व सत्य सत्य निर्णय आहे. पैगंबर साहे-

बांच्या हदीसप्रमाणें जो कोणी मनोभावानें हा अध्याय तीनदां वाचील त्याला समग्र कुराणाच्या वाचण्याइतकें पुण्य प्राप्त होईल. व मग स्वर्ग त्याच्या साठीं अवश्य ठेवलेलाच आहे.

परम दयाळू (आणि) कृपाळू परमेश्वराचे नांवानें (मी आरंभ करितों).

(हे पैगंबरा! तुला हे लोक परमेश्वराविषयीं पुसतात, तर तूं यांना) सांग कीं, तो परमेश्वर ऐक होय; १. परमेश्वर निरपेक्ष होय; २. त्याच्या पासून कोणी जन्मला नाहीं. व तोहि कोणापासून जन्मला नाहीं. ३. आणि त्याच्या तोडीचा कोणी एकहि नाहीं. ४.

---

(१) म्हणजे तो व्यक्ति व सामर्थ्याच्या मानानें एकच आहे. कोणीहि त्याचा अंश किंवा अवतार नाहीं.

(२) त्याला कोणाच्याहि मदतीची अपेक्षा नाहीं. पण सर्वांस त्याच्या मदतीची व कृपेची अपेक्षा आहे. ह्मणून तो स्वयंभू, नित्यसिद्ध व अविनाशी आहे.

(३) 'त्याच्या पासून कोणी जन्मला नाहीं; ह्मणून प्राचीन नास्तिकांच्या मताप्रमाणें देव दूत परमेश्वराच्या मुली नाहींत व **पौल**मतानुयायी ख्रिस्त्यांच्या मतान्वयें **येशू-ख्रिस्त** हा त्याचा पुत्र नाहीं.

(४) 'तोहि कोणापासून जन्मला नाहीं;' ह्मणून ख्रिस्त किंवा आमच्या येथील **सनातन हिंदु** मताप्रमाणें **श्री**कृष्ण, **राम, म**हादेव वगैरे ज्ञानी संतांच्या विभूती, ज्यांचा जन्म आईबापापासून झालेला आहे व एकें काळीं जगांत साधारण मनुष्यांप्रमाणें आयुष्यक्रमण करून जे शेवटीं मरणवश झाले आहेत त्यांस भगवान्, प्रभु अथवा साक्षात् परमेश्वर मानणें हें यथार्थ नव्हें.

(५) त्याच्या तोडीचा व बरोबरीचा कोणी एकहि नाहीं. **म्हणून** अग्निपूजक पार्शांच्या मताप्रमाणें जसा **यज्ञदा**नाचा प्रतिस्पर्धी व विरोधी **अहरमन** आहे अथवा अनेकेश्वर मतवादी हिंदु लोकांच्या मतानुसार ईश्वरास शाप देऊन जेरीस आणणारे प्रतिस्पर्धी आहेत; तसा **अल्लाह** ह्मणजे सर्व गुणसंपन्न परात्पर परमेश्वराचा कोणी एकहि प्रतिस्पर्धी किंवा विरोधी नाहीं. अथवा निरीश्वर **बौद्ध** व **जैन** मता प्रमाणें **निर्वाण** किंवा कैवल्यपद प्राप्त करून कोणीहि परमेश्वराच्या बरोबरीचा होऊं शकत नाहीं; तल्लीनता व तद्रूपता प्राप्त झाल्यावर जर कोणाचेंहि वेगळें अस्तित्वच राहत नाहीं, तर त्याची व्यक्ति कोठून टिकणार? म्हणून त्याच्या तोडीचा कोणी एकहि नाहीं. परमेश्वर सर्व मानवांस आपलें खरें ज्ञान देऊन खऱ्या सन्मार्गाची सुबुद्धि देवो! तथास्तु!

अध्याय ११३ वा.

सूरतुल्–फलक्.

हा अध्याय मदिनेंत प्रकट झाला. यांत ५ आयात–महावाक्यें आहेत. याचें नांव 'फलक' म्हणजे सकाळ असें होण्याचें कारण हें कीं ज्याप्रमाणें अभावांतून अस्तित्व होतें त्याप्रमाणें अंधःकारांतून प्रकाश बाहेर पडतो; आणि जो परमेश्वर हें घडवून आणितो तो रोग व भय वगैरे आपत्ति दूर करण्यासहि समर्थ होय. म्हणून त्याचा आश्रय मागणें हेंच उचित होय.

परम दयाळू (आणि) कृपाळू परमेश्वराचे नांवानें (मी आरंभ करितों).

(हे पैगंबरा ! तूं आपल्या संरक्षणास्तव अशी) प्रार्थना करीत अस कीं सकाळचा स्वामी (म्हणजे परमेश्वर) याचा मी आश्रय मागतों, १. (कीं) सर्व सृष्टीच्या अपायापासून, २. व काळोखी रात्र जेव्हां (तिचा काळेख वस्तूमात्रावर) पसरतो तेव्हां तिच्या अपायापासून; ३. आणि गंड्यांत (मंत्र पढून पढून) फुंकणाऱ्यां (म्हणजे जादुगरणीं)च्या

(१) नास्तिक व मुख्यत्वेंकरून यहुदी यांचें वैर हजरत पैगंबरांशीं फारच वाढलें होतें. त्यांनीं हजरत पैगंबर साहेबांस विष दिलें व त्यांच्यावर जादु करविली. परंतु ज्याला परमेश्वर राखे त्याला कोण चाखे ? शेवटीं लुबैद बिन आस नांवाच्या यहुद्यानें आपल्या चेटकीणी मुलींच्या साह्यानें एका गंड्यावर मंत्र पढून ११ गांठी मारून तें चेटक एका विहिरींत दगडाखालीं दाबून ठेविलें; ह्यानें हजरत पैगंबर साहेबांची प्रकृति बिघडली व ते आजारी झाले. तेव्हां जिब्रील दुतानें ही सारी हकीकत पैगंबरांना कळविली व त्यांनीं आपले जावई हजरत अली यांस पाठवून त्या विहिरींतून त्याच जागेवरून तें चेटक आणविलें. परमेश्वरानें हा व पुढील अध्याय मिळून ज्यांत ११ आयात–महावाक्यें आहेत तीं प्रकटिलीं. जिब्रील दूत हीं महावाक्यें वाचीत जात होते व त्या चेटकांतील एक एक गांठ आपोआप सुटत होती; येथपर्यंत कीं ११ गांठाहि सुटून पैगंबर साहेब बरे झाले. यांत या वृत्तांताकडे इषारत आहे. या गोष्टीला कोणी धर्म भोळेपणा समजूं नये. ही मैली विद्या जाणणाऱ्या स्त्रिया आपल्या हिंदुस्थानांत मुख्यत्वें-करून गुजराथ व तेलंगाणा प्रांतांत पुष्कळ आहेत व असल्या गोष्टी तेथें कोर्टा-पर्यंत गेल्या आहेत. तात्पर्य, हे मलीन व अशुद्ध इच्छा शक्तीचे परिणाम होत. याला इंग्रजींत ब्लॅकआर्ट Blackart म्हणजे चेटक वा जादु असें म्हणतात.

अपकारापासून, ४. आणि हेवेखोर जेव्हां हेवा करूं लागतो तेव्हां त्याच्या अपायापासून (तो मला वांचवील). ५.

अध्याय ११४ वा.

सूरतु--न्नास.

हा अध्याय मागील अध्यायाबरोबरच मदिनेंत प्रकट झाला. यांत ६ आयात–महावाक्यें आहेत. याला 'सूरतु-न्नास' म्हणजे माणसाचें प्रकरण म्हणतात. कारण यांत परमेश्वरानें माणसाशीं आपले जे संबंध आहेत ते दर्शविले आहेत.

परम दयाळू (आणि) कृपाळू परमेश्वराचे नांवानें (मी आरंभ करितों.)

(हे पैगंबरा! तूं आपल्या संरक्षणासाठीं अशी) प्रार्थना करीत अस कीं मी मनुष्याच्या पालनकर्त्याचा आश्रय मागतों; १. (म्हणजे) मनुष्याच्या बादशहाचा, २. मनुष्याच्या उपास्य (परमेश्वरा)चा, ३. (कीं सैतान) जो लोकांच्या उरांत दुष्ट विचार ध्वनित करितो (व खुद्द) दिसून येत नाहीं त्याच्या अपकारा पासून (तो मला वांचवील.) ४–५. (हे दुष्ट विचार ध्वनित करणारे) 'जिन्न'—दैवत व मनुष्यें यांच्या कोटींतलेहि (असतात.) ६.

(१) ह्यांत मनुष्याचा पालनकर्ता, मनुष्याचा बादशहा व मनुष्याचा उपास्य हीं परमेश्वराचीं तीन विशषणें इतकीं व्यापक आहेत कीं, त्यांत परमेश्वराच्या मनुष्याशीं असलेल्या सर्व संबंधांचा समावेश होतो. तो त्याचें फार प्रेमानें व दयेनें पालनपोषण करितो. तो त्याचा बादशाह म्हणजे सर्वस्वाचा मालक आहे व मनुष्याला त्यानें जी जी योग्यता दिली आहे त्या योग्यतेप्रमाणें त्याच्या हातून कर्मे घडतात व यालाच दैवगति व कर्मगति म्हणतात. ही कर्मगति समजण्यासाठीं पुनर्जन्म मानण्याची आवश्यकता राहात नाहीं. कारण योग्यतेची योजना व्यवहारबुद्धीस अनुसरती आहे. म्हणून यानें कर्मांचें कोडें व मानवी स्थित्यंतराचें गूढ सहजगत्या लक्षांत येतें. ज्या परात्पर परमेश्वराचे हे गुण आहेत तो मनुष्याच्या उपासनेसहि स्वतंत्रपणें योग्य आहे. म्हणून त्याचा आश्रय घेतला म्हणजे सर्व दुःख हरण होतात.